

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

EMİNE SEMİYE HANIMIN HİKÂYELERİNİN DİLİ

GÜLFİYE BULUT

Danışman
Prof. Dr. Ayşe İLKER

MANİSA 2022

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

EMİNE SEMİYE HANIMIN HİKÂYELERİNİN DİLİ

GÜLFİYE BULUT

Danışman
Prof. Dr. Ayşe İLKER

MANİSA 2022

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Emine Semiye Hanımın Hikâyelerinin Dili**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

../../2022

Gülfiye BULUT

ÖZET

“EMİNE SEMİYE HANIMIN HİKÂYELERİNİN DİLİ”

Bu çalışma, Emine Semiye’nin 1895-1935 yılları arasında yazdığı 15 hikâyesinden hareketle, yazarın dil ve üslûp özelliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tez “Giriş”, “Emine Semiye’nin Yetiştği Dönem ve Hayatı”, “İnceleme”, “Sonuç” olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

Hikâyeler Millî Kütüphane’den ve yayımlandıkları dergilerden temin edilmiş, bunlardan Arap harfleri ile yazılı 13 hikâye Latin harflerine aktarılmış, “Emine Semiye Yularkıran’ın Tuttuğu Notlar”da yer alan ve dağınık hâldeki Latin harfli 2 hikâye taslağı da bağlama göre düzenlenmiş ve metin kısmı oluşturulmuştur.

Hikâyeler, söz varlığı, cümle ve edebî sanatlar yönünden fişlenmiş; buradan elde edilen bulgular tasnif edilerek yorumlanmıştır.

Emine Semiye, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında yaşamış, adı ilk feministler arasında yer alan bir yazardır. Eserlerinin büyük bir kısmında kadınları merkeze alarak onların eğitimi için yazar ve yazdığı yazılar gazetelerde tefrika edilir. Dönemine göre dili sadedir. Hikâyelerinde deyimlere, eskicil kelimelere ve yöresel söyleyişlere yer vermiştir. Zengin bir söz varlığına sahip olduğu görülmektedir. Harekete dayalı bir üslubu vardır.

Anahtar kelimeler: Emine Semiye, hikâye, dil, üslûp

ABSTRACT

“THE LANGUAGE OF THE STORIES OF EMİNE SEMİYE HANIM”

This study aims to reveal the language and style of Emine Semiye, based on 15 stories she wrote between 1895-1935.

The thesis consists of four main parts: “Introduction”, “The era of Emine Semiye's Upbringing and Life”, “Research” and “Conclusion”.

The stories were obtained from the National Library of Turkey and the periodicals they were published in, 13 stories written in Arabic letters were transferred to Latin letters, 2 disorganized story drafts in Latin letters in “Emine Semiye Yularkıran’ın Tuttuğu Notlar” were arranged according to the context and the text part has been obtained.

Stories are labeled in terms of vocabulary, sentences and literary arts; the findings obtained from here have been classified and interpreted.

Emine Semiye whose name is among the first feminists is a writer who lived in the late 19th and early 20th centuries. In most of her works, she writes for the education of women by putting women at the center, and her writings are serialized in the newspapers. According to the period, her language is simple. She includes idioms, archaic words and local expressions in her stories. It is seen that she has a rich vocabulary. She has a movement-based style.

Keywords: Emine Semiye, story, language, style

SÖZ BAŞI

İnsanların duygu ve düşüncelerini aktarmada kullandıkları dil ve bu dille ifade edilen yazılı veya sözlü anlatım, onların cinsiyeti, eğitimi, dünyayı algılayış biçimini ortaya koymasından önemlidir. Tercih edilen kelimeler, bunların bir araya getiriliş şekli ve kurulan cümlelerin özellikleri ile yazarın üslubu belirginleşir.

19. yüzyıl, Batıya yönelen Osmanlı Devleti'nde değişimlerin hız kazandığı bir dönemdir. Bu değişimler kadınların dünyasını da etkilemiş ve onlar artık sosyal, siyasi ve edebî alanlarda varlık göstermeye başlamıştır. Emine Semiye, eğitilmiş pek çok çağdaşı gibi özel öğretim görerek yetişmiştir. Kadınların fikirlerini aktarmaları için kadınlara yönelik çıkarılan gazete ve dergilerde yazılar yazmıştır.

Temel hak ve hürriyetler konusunda kadın ve erkeğin eşit olduğunu savunan ilk feministler arasındadır. Bu çerçevede eserlerinde kadının Türk İslam kültüründeki yeri ve değerini açıklar.

Emine Semiye “Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı” ve “Fatma Aliye'nin kardeşi” olmaktan öte, edebî türlerin denendiği bir zaman diliminde özgün eserler vererek Türk edebiyatına katkı sağlamış başarılı bir yazardır.

Bu çalışma, yazı hayatına yeni dâhil olan kadınlar arasında, aydın bir aileye mensup Emine Semiye'nin hikâyelerinden yola çıkarak onun üslubunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın yöntemi Hüseyin Özbay'ın “Abdülhamid Süleymanoğlu Çolpan'ın Şiirleri: Metin, Aktarma, İnceleme” başlıklı eserindeki plan örnek alınarak belirlenmiştir.

Tez dört ana bölümden oluşmaktadır. “Giriş”te Konu, Amaç, Önem, Yöntem, Kapsam, Literatür Taraması, Sınırlılık ve Kısıtlılıklar anlatılmıştır.

Birinci bölüm “Emine Semiye'nin Yetiştigi Dönem ve Hayatı”dır. Burada 19 ve 20. yüzyılın siyasi, sosyal ve edebî hayatıyla ilgili genel bir çerçeve çizilmiştir ve Emine Semiye'nin hayatı anlatılmıştır.

İkinci bölüm olan “İnceleme”, iki alt bölümden meydana gelir. 1. Bölüm “Emine Semiye Hanımın Hikâyeleri”nde hikâyelerle ilgili genel bilgi verilmiş, hikâyeler konusuna göre sınıflandırılarak özetlenmiş ve son olarak hikâyelerin zaman, mekan, kişiler, bakış açısı ve anlatıcı unsurları belirtilmiştir. 2. Bölüm “Dil ve Üslûp”ta

ise söz varlığı, cümle ve edebî sanatlar yer almaktadır. Söz varlığı kısmında kelimelerin sıklıkları belirlenmiş; kelimelerin mahiyetleri üzerinde durulmuş; kelime cinsleriyle ilgili değerlendirmeler yapılmış ve bunlar örneklenmiştir. Cümle kısmı kelime grupları ve cümleler çeşitleri olarak iki bölüme ayrılmış, Emine Semiye'nin kelime grubu ve cümle tercihleri hakkında bilgi verilerek örnekler sıralanmıştır. Son olarak edebî sanatlar incelenmiştir.

“Sonuç” bölümünde incelemede elde edilen bulgular aktarılmıştır.

Tezde incelenen bütün hikâyeler basılmadığı için “Ekler”de Emine Semiye'nin hikâyeleri günümüz imlasına göre, noktalama işaretleri ve satır özellikleri değiştirilmeden verilmiştir. Metinlerin sıralanmasında hikâyelerin yazılış tarihleri esas alınmıştır. Her hikâye için örnek metinler eklenmiştir. Son olarak eldeki verilerle Emine Semiye'nin Soyağacı hazırlanmıştır.

Bir tezin tamamlanmasında onu hazırlayanın çabası tek başına yeterli değildir. Ben de çabama ortak olan yakın çevreme bu noktada teşekkür etmek isterim.

Tez konusunun belirlenmesinden itibaren her aşamada desteğini gördüğüm, ayrıntılara dalarak sonuca ulaşmam uzaklaştığında da kılavuzluğuyla yola devam etmemi sağlayan ve tamamlanmasında payı büyük olan danışmanım Prof. Dr. Ayşe İLKER'e tüm kalbimle teşekkür ederim.

Tezin şekillenmesine verdikleri fikirlerle yardımcı olan hocam Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN ve Doç. Dr. Ferhat KARABULUT'a teşekkür ederim.

Kaynak araştırması yaparken Emine Semiye ile ilgili hazırlattığı lisans tezlerini kütüphanesinden paylaşan Dr. Abdülkadir HAYBER'e teşekkür ederim.

Emine Semiye'nin hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi alabilmek umuduyla görüştüğüm, torunlarından Suavi KENDİROĞLU'na verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederim.

Ve sorumluluklarımı paylaşarak tezin tamamlanmasına katkı sağlayan aileme, teşekkür ederim.

Gülfiye BULUT

Manisa, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
SÖZ BAŞI	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EMİNE SEMİYE’NİN YETİŞTİĞİ DÖNEM VE HAYATI

1.1. 19. ve 20. YÜZYILIN GENEL ÇERÇEVESİ.....	11
1.2. EMİNE SEMİYE’NİN HAYATI.....	19
1.2.1. Ailesi	21
1.2.1.1. Babası Ahmet Cevdet Paşa.....	21
1.2.1.2. Ağabeyi Ali Sedat	23
1.2.1.3. Ablası Fatma Aliye (Topuz)	23
1.2.2. Evlilikleri ve Çocukları.....	25
1.2.3. Eğitim Hayatı.....	31
1.2.4. Yayın Hayatı.....	32
1.2.4.1. Eserleri	36
1.2.4.1.1. Anlatma Esasına Bağlı Yazıları	36
1.2.4.1.1.1. Hikâyeleri.....	36
1.2.4.1.1.2. Romanları	37
1.2.4.1.2. Basılmış Eserleri.....	38
1.2.4.1.3. El Yazısı Eserleri.....	38
1.2.5. Çalışma Hayatı Ve Siyasi Hayatı.....	38
1.2.6. Kişiliği.....	41

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

2.1. EMİNE SEMİYE HANIMIN HİKÂYELERİ.....	43
2.1.1. Hikâyelere Umumî Bir Bakış	43
2.1.2. Hikâyelerin Tasnifi.....	45
2.1.2.1. Aşk Konu Alan Hikâyeler	45
2.1.2.1.1. Bir Mütehassisenin Tefekküratı	45
2.1.2.1.2. Hiss-i Rekabet.....	46
2.1.2.2. Çocuk Terbiyesini Konu Alan Hikâyeler.....	48
2.1.2.2.1. Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye	48
2.1.2.2.1.1. Havf	48
2.1.2.2.1.2. Felaket	49
2.1.2.2.1.3. Zekâvet.....	50
2.1.2.3. Vatan Sevgisini Konu Alan Hikâyeler	51
2.1.2.3.1. Bir Gecelik Gelin.....	51
2.1.2.3.2. Hamza Bin Zübeyr	52
2.1.2.3.3. Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin.....	53
2.1.2.3.4. Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı	53
2.1.2.3.5. Emin	54
2.1.2.4. Tarihteki Önemli Kadınları Konu Alan Hikâyeler	55
2.1.2.4.1. Kıymet-i Nisvîyet.....	55
2.1.2.4.2. Taş Hatun.....	56
2.1.2.4.3. Emir Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih: Bağdat Hatun.....	56
2.1.2.4.4. Dilşat Hatun.....	57
2.1.2.5. Anneliği Konu Alan Hikâyeler.....	58
2.1.2.5.1. Yüreği Yanık Valide	58
2.1.2.5.2. Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güvey.....	59
2.1.2.5.3. Cumur Subayları.....	59
2.1.3. Hikâye Unsurları.....	60
2.1.3.1. Zaman	60

2.1.3.2. Mekân.....	62
2.1.3.3. Kişiler	69
2.1.3.3.1. Geleneğe Bağlı Kişiler	69
2.1.3.3.2. Alafranga Özellikte Kişiler	71
2.1.3.3.3. Eğitimli Öncü Kişiler	72
2.1.3.3.4. Vatansever Kişiler	74
2.1.3.3.5. Âşık Kişiler	75
2.1.3.3.6. Tarihteki Önemli Kişiler	76
2.1.3.3.7. Diğer Kişiler.....	78
2.1.3.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	80
2.2. DİL VE ÜSLÛP.....	85
2.2.1. Söz Varlığı.....	85
2.2.1.1. Kelimelerin Sıklıkları	86
2.2.1.2. Kelimelerin Mahiyetleri	91
2.2.1.3. Kelime Cinsleri.....	103
2.2.1.3.1. İsimler	104
2.2.1.3.1.1.Ortak İsimler	104
2.2.1.3.1.2. Özel İsimler.....	113
2.2.1.3.1.2.1. Şahıs İsimleri	113
2.2.1.3.1.2.2. Ülke, Yer ve Müessese İsimleri	117
2.2.1.3.2. Zamirler	118
2.2.1.3.3 Zarflar	119
2.2.1.3.3.1. Durum Zarfları	119
2.2.1.3.3.2. Zaman Zarfları.....	121
2.2.1.3.3.3. Miktar Zarfları.....	121
2.2.1.3.3.4. Yer Yön Zarfları	121
2.2.1.3.4. Sıfatlar	122
2.2.1.3.4.1. Vasıf Sıfatları.....	122
2.2.1.3.4.1.1. Güzel.....	124
2.2.1.3.4.1.2. Zavallı.....	125
2.2.1.3.4.1.3. Latif	125
2.2.1.3.4.1.4. Genç.....	127
2.2.1.3.4.1.5. Eski	127

2.2.1.3.4.1.6. Garip	128
2.2.1.3.4.1.7. Tatlı	128
2.2.1.3.4.1.8. Beyaz	129
2.2.1.3.4.1.9. Yeni.....	129
2.2.1.3.4.1.10. Küçük	130
2.2.1.3.4.1.11. Biçare.....	130
2.2.1.3.4.1.12. Yüce	131
2.2.1.3.4.1.13. Parlak	131
2.2.1.3.4.1.14. Tam.....	131
2.2.1.3.4.2 Belirtme Sıfatları.....	132
2.2.1.3.5. Fiiller	133
2.2.1.3.6. Deyimler	138
2.2.1.3.7. Yansımalar.....	144
2.2.1.3.8. Ünlemler	144
2.2.2. Cümle	145
2.2.2.1.Kelime Grupları	146
2.2.2.1.1. İsim Tamlamaları.....	147
2.2.2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamaları.....	148
2.2.2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları	152
2.2.2.1.2. Sıfat Tamlamaları	156
2.2.2.1.3. Arapça ve Farsça Tamlamalar	163
2.2.2.1.4. Edat Grubu	165
2.2.2.1.4.1. ile.....	165
2.2.2.1.4.2. için	166
2.2.2.1.4.3. -dAn sonra	166
2.2.2.1.5.İsim-Fiil Grubu	167
2.2.2.1.5.1. -mA	167
2.2.2.1.5.2. -mAk.....	167
2.2.2.1.5.3. -İş	168
2.2.2.1.6. Sıfat-Fiil Grubu	168
2.2.2.1.6.1. -AcAk.....	168
2.2.2.1.6.2. -An	168
2.2.2.1.6.3. -Ar.....	171

2.2.2.1.6.4. -Dİk.....	171
2.2.2.1.6.5. -mİş.....	172
2.2.2.1.7. Zarf-Fiil Grubu	173
2.2.2.1.7.1 -A	173
2.2.2.1.7.2. -Aİİ.....	174
2.2.2.1.7.3. -ArAk.....	174
2.2.2.1.7.4. -dİkçA:	177
2.2.2.1.7.5. -IncA	178
2.2.1.3.3.1.6. -İp.....	179
2.2.1.3.3.1.7. -ken	182
2.2.2.1.8. Tekrar Grubu	182
2.2.2.2.Cümle Çeşitleri.....	184
2.2.2.2.1. Anlamına Göre Cümleler	184
2.2.2.2.1.1. Olumlu Cümleler.....	184
2.2.2.2.1.2. Olumsuz Cümleler	187
2.2.2.2.1.3. Soru Cümleleri	189
2.2.2.2.1.4. Nida ve Hitap Cümleleri.....	190
2.2.2.2.1.5. Emir Cümleleri.....	193
2.2.2.2.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler	194
2.2.2.2.2.1. Fiil Cümleleri.....	194
2.2.2.2.2.2. İsim Cümleleri	197
2.2.2.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler.....	198
2.2.2.2.3.1.Kurallı Cümleler	198
2.2.2.2.3.2.Devrik Cümleler	200
2.2.2.2.4. Yapısına Göre Cümleler	201
2.2.2.2.4.1. Bağlı Cümleler	203
2.2.2.2.4.1.1. Ki'li Bağlı Cümleler	203
2.2.2.2.4.1.2. Bağlama Edatlarıyla Kurulan Bağlı Cümleler.....	205
2.2.2.2.4.2. Birleşik Cümleler	210
2.2.2.2.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümleler	210
2.2.2.2.4.2.2. İç İçe Birleşik Cümleler	211
2.2.2.2.4.3. Kesik (Eksik) Cümleler.....	219
2.2.2.2.4.4. Sıra Cümleleri	220

2.2.3. Edebî Sanatlar	225
2.2.3.1. Teşhis ve İntak.....	225
2.2.3.2. Teşbih	226
2.2.3.3. İstiare.....	228
SONUÇ	229
KAYNAKÇA	232
EKLER.....	241
EK: 1 HİKÂYE METİNLERİ	242
Bir Mütahhassisenin Tefekküratı	242
Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye	249
Havf	250
Felaket	285
Zekâvet	314
Hiss-i Rekabet.....	339
Bir Gecelik Gelin.....	358
Yüreği Yanık Valide	362
Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi.....	365
Hamza Bin Zübeyr	368
Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin	371
Kıymet-i Nisvîyet.....	372
Taş Hatun.....	377
Emîr Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih! Bağdat Hatun	380
Dilşat Sultan.....	400
Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı	429
Emin	435
Cumur Subayları.....	438
EK: 2 ÖRNEK HİKÂYE SAYFALARI	443
EK: 3 EMİNE SEMİYE’NİN SOYAĞACI	469

KISALTMALAR

BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BDKBDG	: Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı
BGG	: Bir Gecelik Gelin
BH	: Emir Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih: Bağdat Hatun
BMT	: Bir Mütéhassisenin Tefekküratı
BOKDH	: Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin
CS	: Cumur Subayları
DS	: Dilşat Sultan
E	: Emin
HBZ	: Hamza Bin Zübeyr
HR	: Hiss-i Rekabet
KN	: Kıymet-i Nisvıyet
TEAÜH	: Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye
TH	: Taş Hatun
ts	: tarihsiz
YEE	: Yıldız Esas Evrakı
YGSG	: Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güvey
YYV	: Yüreğı Yanık Valide

GİRİŞ

Fransız ihtilali ile dünyaya yayılmaya başlayan eşitlik ve özgürlük fikri kadınların dünyasını da etkilemiştir. Eşitliğin erkekler arasında sağlanmaya çalışıldığını fark eden kadınlar bu duruma tepki göstermiş ve toplu olarak hareket etmeye başlamıştır. Böylece feminizm ortaya çıkmıştır. Batılılaşma hareketleri bu kavramın Osmanlı'ya geçerek savunulmasına ve kadının evde eş ve anne olmanın yanında toplumda farklı görevler üstlenerek daha aktif bir hayat sürmesine neden olmuştur (Çakır, 1996: 18-22).

Osmanlı Devleti'nde refah seviyesi yüksek ailelere mensup kadınların edebiyatla uğraştığı bilinmektedir. Geleneksel yapıda toplumun kadın ve erkeğe yüklediği sorumluluklar, kadın eğitime bakış, kadınları Tanzimat'a kadar kısıtlamıştır. Tanzimat döneminde değişen dünya görüşü, kadınları, fikirlerini aktarabilecekleri bir zemine kavuşturmuştur: Gazeteler ve dergiler. Bu yöndeki ilk yayın 1868'de çıkarılan Terakki gazetesinin pazar eki "Terakki-i Muhaderat"tır. Emine Semiye bundan çok sonra kadınların gazetecilik faaliyetlerinin artış gösterdiği bir zamanda, yayın hayatına uzun süre devam eden "Hanımlara Mahsus Gazete"de yazmaya başlar. Yazılarının beğenilmesi ile sürekli yazar kadrosuna dâhil olur. Dönemin gazete ve dergilerinde hikâyeler ve romanlar yazar.

Konu

Emine Semiye; sosyal, siyasî ve edebî konularda yazılar yazmıştır. Bu çalışmada Emine Semiye'nin edebî tür olarak yazdığı hikâyelerin tamamı, tezin konusunu teşkil etmiştir. Böylece bu metinlere dayanılarak onun edebî yönden üslubu incelenmiştir. Hikâyelerin farklı zaman dilimlerinde ve konularda yazılmasından dolayı genel bir yargıya varılabilecek özellikler taşıdığı da görülmüştür.

Amaç ve Önem

Bu çalışma, kadınların sosyal hayatta varlık göstermeye başladığı bir dönemde yaptığı işlerle "öncü" olarak nitelendirilen Emine Semiye'nin hikâyelerinin dilini ve üslubunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yaşadığı zamanın önemli aydınları arasında yer alan Emine Semiye'nin düşünce dünyasının yansıması olan dil ve üslûp özelliklerinin belirlenmesi, 20.

yüzyılın başlarında kadınlarının kültürel birikimini göstermek bakımından da önemlidir.

Yöntem

Çalışmada öncelikle Emine Semiye'nin hikâyeleri tespit edilmiştir. Bunun için Emine Semiye hakkında yapılmış çalışmalar ve onun yazdığı gazete ve dergilerle ilgili matbuatta yer alan bilgiler taranmıştır.

El yazısı hikâyeleri Millî Kütüphane'den, gazete ve dergilerdeki hikâyeleri Millî Kütüphane, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, İBB Atatürk Kitaplığından temin edilmiştir ve metin kısmı oluşturulmuştur.

El yazısı olan hikâyelerin bir kısmı hikâye taslağı şeklindedir, bazıları ise daha önce tefrika edilmiştir. “Hamza Bin Zübeyr”, “Bir Osmanlı Kahramanı Daha Hüseyin”, “Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi”, “Emir Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih: Bağdat Hatun”, “Dilşat Sultan”; “Emin” ve “Cumur Subayları” başlıklı hikâyelerin sadece yazmaları mevcuttur. Hikâyeler yazılış tarihine ve Emine Semiye'nin yazar olarak kullandığı adlara göre şu şekilde sıralanmıştır:

Emine Vahide, Bir Mütehasisenin Tefekküratı, Hanımlara Mahsus Gazete, S 13, 2 Teşrinievvel 1311/25 Rebiülahir 1313/14 Ekim 1895, s.2-4.; İktitaf, Millî Kütüphane, Yz. A 2693, s.5-27.

Emine Vahide, Terbiye-i Etfate Ait Üç Hikâye, Hanımlara Mahsus Gazete, S 35-69, 18 Kanunuevvel 1311-27 Muharrem 1314//13 Recep 1313-27 Haziran 1312/30 Aralık 1895-9 Temmuz 1896.; Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye, Millî Kütüphane, Yz. A 4206, 2 Kanunuevvel 1311-12 Şubat 1311/26 Cemaziyelahir 1313-10 Ramazan 1313/14 Aralık 1895 –24 Şubat 1896, s.3-372.

Emine Semiye, Hiss-i Rekabet, Hanımlara Mahsus Gazete, S 76-81, 22 Rebiülevvel 1314-1 Cemaziyelevvel 1314/19 Ağustos 1312-26 Eylül 1312/31 Ağustos 1896-8 Ekim 1896.; Hiss-i Rekabet, Millî Kütüphane, Yz. A 2670/2, 16 Haziran 1312/17 Muharrem 1314/28 Haziran 1896, s. 309-374.

Emine Semiye, Bir Gecelik Gelin, Mütalaa, S 42, 13 Mayıs 1313/12 Zilhicce 1314/25 Mayıs 1897.; Selânik Hatıraları, Millî Kütüphane, Yz. A 3368, 13 Mayıs 1313, s. 117-132.

Emine Semiye, Yüreği Yanık Valide, Hanımlara Mahsus Gazete, S 315, 31 Mayıs 1316/14 Safer 1318/13 Haziran 1901.; İktitaf, Millî Kütüphane, Yz. A 2693, s. 418-426.

Emine Semiye, Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi, Kalem Tecrübeleri, Millî Kütüphane, Yz. A 2685, 30 Kanunusani 1321/17 Zilhicce 1323/12 Şubat 1906, s.29-35.

Emine Semiye, Hamza Bin Zübeyr, Kalem Tecrübeleri, Millî Kütüphane, Yz. A 2685, 19 Mart 1322/6 Safer 1324/1 Nisan 1906, s.49-54.

Emine Semiye, Bir Osmanlı Kahramanı Daha Hüseyin, Kalem Tecrübeleri, Millî Kütüphane, Yz. A 2685, 27 Mart 1322/14 Safer 1324/9 Nisan 1906, s.55-56.

Emine Semiye, Kıymet-i Nisvîyet, Resimli Kitap, C 2, S 9, 15 Haziran 1325/9 Cemaziyelahir 1327/28 Haziran 1909, s.880-885.

Emine Semiye, Taş Hatun, Resimli Kitap, C 3, S 13, 15 Teşrinievvel 1325/13 Şevval 1327/ 28 Ekim 1909, s.72-75.

Emine Semiye, Emir Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih: Bağdat Hatun, Millî Kütüphane, Yz. A 4665, 25 Şubat 1326/9 Rebiyülevvel 1329/10 Mart 1911, s. 1-48.

Emine Semiye, Dilşat Sultan, Millî Kütüphane, Yz. A 4663, 30 Haziran 1327/16 Recep 1329/13 Temmuz 1911, s. 1-87.

Emine Semiye, Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı, Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı, 1 Şubat 1334/19 Rebiyülahir 1336/1 Şubat 1918, s. 85-88.

Emine Semiye Yularkıran, Emin, Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar, Millî Kütüphane, Yz. Latince 86, 17 Eylül 1933, s. 21-34.

Emine Semiye Yularkıran, Cumur Subayları, Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar, Millî Kütüphane, Yz. Latince 86, 11 Eylül 1935, s. 46-68.

Tezin inceleme metnini oluşturan bu hikâyelerin yazmaları temin edilirken Latin harflerine aktarılan çalışmalara da ulaşılmıştır. Bunlar Deniz İyison'un (1994) lisans tezi "Emine Semiye'nin İki Eseri: "Terbiye-i Etfâle Âit Üç Hikâye" "Hiss-i Rekâbet", "Bir Mütéhassisenin Tefekküratı" ve "Yüreği Yanık Valide" hikâyelerinin yer aldığı Sema Aktan'ın (1994) lisans tezi "İktitaf", "Bir Damla Kan ve Bir Damla Gözyaşı" hikâyesinin yer aldığı Muzaffer Albayrak ve Ayhan Özyurt'un (2006) Latin harflerine aktarıp sadeleştirdiği yazıları içeren "Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı" kitabıdır. Tez devam ederken "Kıymet-i Nisvîyet" ve "Taş Hatun" hikâyelerinin yer aldığı, Tayfun Barış'ın (2010) yüksek lisans tezi "Resimli Kitap Dergisi'nin İncelenmesi (9-16. Sayılar)" ve "Bir Gecelik Gelin" hikâyesinin yer aldığı, Oğuzhan Davut İslamoğlu'nun (2000) yüksek lisans tezi "Mütâlaa Mecmuası Tahlîlî Fihrist, İnceleme, Metinler"e ulaşılmıştır. Son yıllarda Emine Semiye'nin eserlerinin Latin

harflerine aktarılmasında bir artış olmuştur. Çalışmada yer alan hikâyelerin çoğu hikâye veya roman kategorisinde farklı yayınevleri tarafından basılmıştır. Fatih Altuğ editörlüğünde “*Tübitak tarafından desteklenen 217K101 numaralı Son Dönem Osmanlı İstanbul’unda Kadın Yazarların Edebi Çerçevesi projesi kapsamında*” “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye” (2020) ile “Kıymet-i Nisviyet”, “Taş Hatun” ve Bağdat Hatun ile Dilşat Sultan’ın hayatlarının anlatıldığı “Emir Çoban Kızları yahut İki Kadında Aynı Talih” hikâyelerinin bulunduğu “Öncü Müslüman Kadınlar - Osmanlı Kadın Yazarları Nasıl Bir Müslüman Kadın Geleneği Hayal Ettiler ?” (2021) kitapları Latin harflerine aktararak yayımlanmıştır. Ayşe Hümeysra Eken, Emine Semiye’nin eserlerini günümüz Türkçesine uyarlayarak yayımlamaktadır. Hikâyeleri içeren kitapları “Bikes ve Hissi Rekabet” (2019), “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye” (2019a), “Emir Çoban Kızları” (2021) ve “Hikayeler”dir (2021a). “Hikayeler”de “Hamza Bin Zübeyr”, “Bir Osmanlı Kahramanı Daha: Hüseyin”, “Kıymet-i Nisviyet”, “Taş Hatun”, “Bir Gecelik Gelin”, “Bir Mütchassisinin Tefekküratı”, “Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güvey”, “Hissî Rekabet” ve “Mükâfat-ı İlâhîye” yer almaktadır.

İkinci aşamada Arap harfli metinler, Emine Semiye’nin ölümünden sonra terekesinden çıkan el yazmaları esas alınarak Latin harflerine aktarılmıştır. Sadece tefrikası bulunan “Kıymet-i Nisviyet”, “Taş Hatun” ve “Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı” hikâyeleri ise dergilerden Latin harflerine aktarılmıştır. Burada Türk Dil Kurumunun 2012 basımlı Yazım Kılavuzu esas alınmıştır. Ancak Arapça ve Farsça kurala göre oluşturulan “Darülfünun”, “ehibbaiefrenciyeden”, “hasailimergube”, “halizevcimeclubunu”, “servetihususiyemüntakıleyi” şeklindeki tamlamaların bitişik yazımının kelimeyi okuma ve cümleyi anlamada güçlüğüne sebep olduğu görülmüş ve bu tür tamlamalar akıcılığı sağlamak için ayrı yazılmıştır.

Ses olayları sebebiyle yazımında farklılık görülen “Ah” (Allah/ak), “cumur”, “feylesof”, “filcan”, “hınçkırmak”; asli biçimini muhafaza eden “sahih”, “kılaguz”; alıntı olan “çifayda”, “famdöşambır”, “konsülto”, “hürüz” gibi örnekler olduğu gibi yazılmıştır.

“-mAk” ile biten kelimelere yönelme hâli eki gibi ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde “-mAğA” şeklinde yazılmıştır.

Hem yazması hem tefrikası bulunan eserlerin Millî Kütüphane’deki yazmaları esas alınmıştır, metinler buna göre numaralandırılmıştır. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”nin yazma kısmında bazı eksikler yer almaktadır. Bu sayfalar metnin gazetede

tefrika edilen nüshasından tamamlanarak yazmadaki sayfa sayısı yanına (a), dergiden tamamlanan kısmın sayfa sayısı yanına (b) getirilmek suretiyle 96a / 96b şeklinde yazılmıştır. “Hiss-i Rekabet”te 360 ile 361 sayfalar arasında eksik olan bir bölüm bulunmaktadır. Eksik olan bölüme 360b numarası verilmiştir.

“Dilşat Sultan” hikâyesinin 42 ile 43. sayfaları arasında eksik olan sayfalar bulunmaktadır. Arka sayfaya geçen mürekkep izinden 43. sayfadan önceki sayfa okunmuş ve köşeli ayraç içinde yazılmıştır, buradaki eksik sayfa(lar) için (...) şeklinde boşluk bırakılmıştır.

“Emine Semiye Yularkıran’ın Tuttuğu Notlar”da geçen “Cumur Subayları” ve “Emin” hikâyelerinin numaralandırılmasında metin bütünlüğü esas alınarak numaralandırmaya 1’den başlanmıştır ve sıralı olarak devam edilmiştir.

Hikâyelerin okunamayan kısımları “[...]” şeklinde gösterilmiştir. Satır sonuna gelen yerler kısmi olarak okunabildiğinde bağlamdan hareketle tamamlanıp kelime köşeli ayraç içinde, “[güzel]” şeklinde koyu harflerle yazılmıştır.

Tezde, Hüseyin Özbay’ın “Abdülhamid Süleymanoğlu Çolpan’ın Şiirleri: Metin, Aktarma, İnceleme” başlıklı eserindeki plan örnek alınmıştır. Özbay, “Giriş”te Çolpan’ın hayatı, edebî şahsiyeti ve eserlerine değinmiştir. “İnceleme” bölümü “Şekil”, “Muhteva” ve “Dil ve Üslûp” alt başlıklarından oluşmaktadır. “Şekil” alt bölümünde şiirlerde kullanılan nazım birimleri, vezin, kafiye ve redifler hakkında bilgi verilmiştir. “Muhteva” alt bölümü şiirlerle ilgili genel açıklamalarla şiirlerin konu ve tema tasnifini içermektedir. “Dil ve Üslûp” alt bölümü “Leksikoloji”, “Cümle”, “Mısra” ile “Tekrarlar ve Sanatlar” şeklinde dörde ayrılarak şiirler dil bakımından değerlendirilmiştir.

Tezin birinci bölümü olan “Emine Semiye’nin Yetiştği Dönem ve Hayatı”nda yazarın içine doğduğu dönemin anlaşılması için Batılılaşma hareketleri Nizam-ı Cedit ile başlatılarak kısaca anlatılmıştır. Ardından Emine Semiye’nin hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Özbay’ın eserinde kullanılan metinler ile tezdeki metinlerin türü farklı olduğu için tezde “İnceleme” bölümünde “Şekil” ve “Mısra” alt bölümleri kullanmamıştır. “Emine Semiye Hanımın Hikâyeleri” alt bölümünde hikâyelerle ilgili genel bilgiler verildikten sonra konuya göre bir sınıflandırma yapılmış ve hikâyelerin “Zaman”, “Mekân”, “Kişiler” ile “Bakış Açısı ve Anlatıcı” unsurları açıklanmıştır. “Dil ve Üslûp” alt bölümünde, kelime cinsleri “İsimler”, “Zamirler”, “Zarflar”, “Sıfatlar”, “Fiiller”, “Deyimler”, “Yansımalar” ve “Ünlemler” olarak sekiz kısımda incelenmiştir. “Özel İsimler” içerisindeki “Şahıs İsimleri” sınıflandırılarak “Tarihteki

Önemli Şahıslar”, “Sembolik İsme Sahip Olan Şahıslar” ve “Diğer Şahıslar” olarak üç başlık altında değerlendirilmiştir. “Cümle” alt bölümü “Kelime Grupları” ve “Cümle Çeşitleri” olarak ikiye ayrılmıştır. Hikâyelerdeki kelime grupları “İsim Tamlaması”, “Sıfat Tamlaması”, “Arapça ve Farsça Tamlamalar”, “Edat Grubu”, “İsim-Fiil Grubu”, “Sıfat-Fiil Grubu”, “Zarf-Fiil Grubu” ve “Tekrar Grubu” şeklinde sınıflandırılmıştır. Cümle çeşitlerinde Özbay’ın eserindeki sınıflandırmadan yola çıkılmıştır. “Anlamına Göre Cümle”ler “Olumlu Cümleler”, “Olumsuz Cümleler”, “Nida ve Hitap Cümleleri”, “Soru Cümleleri”, “Emir Cümleleri” olarak beş grupta incelenmiştir. Özbay, cümleleri yapısına göre “Ki’li Cümleler”, “İç içe Birleşik Cümleler”, “Kesik (Eksik) Cümleler” ve “Sıra Cümleleri” olarak incelemiştir. Bu sınıflandırmada hikâyelerdeki “Bağlama Edatlarıyla Kullanılan Cümleler” ile “Şartlı Birleşik Cümleler” başlıkları bulunmadığı için cümle çeşitleri “Bağlı Cümleler”, “Birleşik Cümleler”, “Kesik (Eksik) Cümleler” ve “Sıra Cümleleri” olarak sınıflandırılmıştır. “Ki’li Cümleler” “Ki’li Bağlı Cümleler” adıyla “Bağlama Edatlarıyla Kullanılan Cümleler” ile birlikte “Bağlı Cümleler” bölümünde, “İç içe Birleşik Cümleler” ise “Şartlı Birleşik Cümleler” ile birlikte “Birleşik Cümleler” bölümünde incelenmiştir. Cümle çeşitlerine “Yüklemin Türüne Göre Cümleler” ve “Yüklemin Yerine Göre Cümleler” bölümleri eklenmiştir. “Edebî Sanatlar” bölümünde hikâyelerde tespit edilen “Teşhis ve İntak”, “Teşbih”, “İstiare” örnekleri değerlendirilmiştir.

İnceleme kısmında verilen örneklerde kelimeler en çok kullanılan en az kullanılabilecek kelimeye göre veya alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu durum açıklamalarda belirtilmiştir. Kelime sıklığı yay araç içerisinde gösterilmiştir. İki sütun şeklinde düzenlenen örnekler numaralandırılmıştır. Cümle örnekleri hikâyelerin metindeki sırasına göre yazılmıştır.

Noktalama işaretleri bazen cümleler tamamlanmadan (Emine Semiye bazı cümlelerde kelimenin yanında “!” işareti kullanır ve aktarmak istediği duyguyu vurgular.) kullanılmıştır, bu cümleler anlamın tamamlandığı yere kadar bir cümle kabul edilmiştir. Bazı cümleler ise arada nokta kullanılmaksızın ard arda verilmiştir, bu cümleler, arada anlam ilişkisi bulunduğunda, sıralı cümleye dâhil edilmiştir. Yazmalarda noktalama işaretlerinin standardının bulunmaması, cümle sınıflandırmalarında güçlüğüne sebep olmuştur. Bu tür cümlelerde anlama bakılarak bir fişleme yapılmıştır.

Metin kısmı tamamlandıktan sonra, hikâyelerdeki bütün söz varlığı, cümleler, tekrarlar ve edebî sanatlar sayılmıştır. Kelime sıklıkları, mahiyetleri, cinsleri; söz öbekleri, cümle yapıları ve edebî sanatlar incelenerek Emine Semiye'nin dili nasıl kullandığı ve buradan hareketle üslubunun nasıl oluştuğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın sonunda incelenen hikâye metinleri ile her hikâye için örnek sayfalar ve Emine Semiye'nin soyağacı eklenmiştir.

Tezin yazımında “Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu”na uyulmuştur.

Kapsam

Bu çalışma Emine Semiye'nin 1895'ten 1935'e kadar yazdığı “Bir Mütehasisenin Tefekküratı”, “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”, “Hiss-i Rekabet”, “Bir Gecelik Gelin”, “Yüreği Yanık Valide”, “Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi”, “Hamza Bin Zübeyr”, “Bir Osmanlı Kahramanı Daha Hüseyin”, “Kıymet-i Nisvîyet”, “Taş Hatun”, “Emir Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih: Bağdat Hatun”, “Dilşat Sultan”, “Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı”, “Emin”, “Cumur Subayları” hikâyelerinin muhteva ve dil özelliklerini kapsamaktadır. Emine Semiye'nin yaşadığı dönemin genel özellikleri ile hayatı da araştırmanın kapsamı içindedir.

Literatür Taraması

Türk edebiyatında toplumun ileri gelen ailelerinde yetişmiş, özel eğitim almış “şanslı” kadınları, 19. yüzyılda gazete ve dergiler aracılığıyla fikirlerini ifade imkânı bulmuştur. Emine Semiye, ilk kadın yazarlar arasında yer alır. Bu sebeple ansiklopedik eserlerde adından ve yaşamından kısaca bahsedilmiştir. Ancak onunla ilgili müstakil çalışmaların tarihi yenidir. Kaynakçada doğrudan ve dolaylı olarak faydalanılan eserler yazılmıştır. Bu bölümde tezde kullanılan başlıca literatür ile ilgili bilgi verilmiştir.

Ansiklopedik eserler arasında kullanılan en eski tarihli çalışma Gövsa'nın (1933) “*Meşhur Adamlar Hayatları Eserleri*” adlı kitabıdır. Burada Emine Semiye'nin yaşamı kısaca anlatılır, tarihteki önemine değinilir. Uraz (1941) “*Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*” kitabında Emine Semiye'yi ilk gazeteciler arasında tanıtır. Tuncor'un (1969) “*Emine Semiye*” adlı yazısının yayımlandığı “Önasya” dergisi yazar hakkında genel bir bilgi verir, bu eserle birlikte Emine Semiye'nin

soyadının “Önasya” olduğuna dair bir kanı oluşmuştur. Toros, (1998) “Mâzi Cenneti I” adlı kitabında Emine Semiye’den bahsetmiştir. Hürmen’in, (2000) “Ressam Naciye Neyyal’in Mutlakiyet Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları” Emine Semiye’ye dair bir bölüm içermektedir. Kadın hareketi ile ilgili çalışmalar yürüten Kurnaz, (2008) “*Osmanlı Kadın Hareketinde Bir Öncü Emine Semiye Hayatı, Eserleri, Fikirleri*” adlı eseriyle Emine Semiye’yi ilk kez müstakil olarak ele almış; ailesi, hayatı, edebî hayatı, sosyal ve siyasal faaliyetleri ile kadınlar hakkındaki düşüncelerini açıklamıştır. Emine Semiye ile ilgili ilk yüksek lisans tezi Kaymaz’ın, (2008) “*İlk Türk Kadın Yazarlarından Emine Semiye Hanım, Hayatı ve Eserleri*”dir. Bu çalışma “*Gölgedeki Kalem Emine Semiye*” adıyla 2009 yılında basılmıştır. Eser Emine Semiye’nin yazarlığına dikkat çekmektedir; devri, hayatı, edebî-siyasî kişiliği, eserlerinin özeti ve bibliyografyası ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Emine Semiye ile ilgili çalışmaların en kapsamlısı Karaca’nın (2010) “*Emine Semiye Hayatı, Fikir Dünyası, Sanatı, Eserleri*” adlı doktora tezidir. Tezde Emine Semiye’nin hayatı, faaliyetleri, fikirleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve edebî eserleri üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. “*Emine Semiye Yularkıran’ın Tuttuğu Notlar*” bu eserlerden sonra kullanıma açılmıştır, Emine Semiye’nin yaşamı ile ilgili yeni bilgiler içermektedir. Çelikel, (2013) “*İki Ülke, İki Kadın Yazar: Juana Manso, Emine Semiye*” adlı yüksek lisans tezinde Arjantin ve Osmanlı Devleti için feminizmin öncüsü kabul edilen, aynı zamanda yazarlık ve öğretmenlik noktalarında da ortaklıkları bulunan iki ismi karşılaştırmıştır.

Dil ve üslubu ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar uzun bir süredir yapılmaktadır. Bunlardan Bilgegil’in doktora tezi (1986) “*Halid Ziyâ Uşaklıgil’in Aşk-ı Memnu Romanında Üslûp Çalışması*”nda romanın iki baskısı karşılaştırılmış; roman kelime varlığı, ferasat ve cümle başlıkları altında incelenmiştir. Tane’nin (1993) “*Mustafa Kutlu’nun Hikayelerinde Dil ve Üslup*” adlı çalışmasında Kutlu’nun hikâyelerine kısaca değinildikten sonra kelime hazinesi ortaya konulmuş; hikâyeler edebî açıdan incelenmiştir. Yurtbekler’in (2000) “*Çağdaş Türkmen Hikâyesinin On Örneğinde Dil ve Üslup*” adlı yüksek lisans çalışmasında hikâyelerin çeviri yazıları verildikten sonra Türkiye Türkçesine aktarılmıştır, hikâyeler muhteva ile dil ve üslup bakımından incelenmiştir. Özçoban’ın (2008) “*İbrahim Salahov’un "Kolima Hikeyeleré" ve "Kükçetav Dalalarında" Adlı Romanları (İnceleme-Metin-Sözlük ve Dizin)*” adlı doktora çalışmasında romanların çatısı aktarıldıktan sonra bakış açısı ile kelime dünyası ortaya konulmuş; romanlar cümle, tekrarlar ve anlam açısından değerlendirilmiştir. Sönmezler Duran’ın (2013) “*Adil Kutuy’un Eserlerinde Dil ve*

Üslup” adlı yüksek lisans tezinde Adil Kutuy ve dönemi hakkında bilgi verilip üç hikâyesi muhteva ve söz varlığı açısından kendi içinde incelenmiştir. Tezde planı örnek alınan Özbay’ın (1993) “*Abdülhamid Süleymanoğlu Çolpan’ın Şiirleri: Metin, Aktarma, İnceleme*” başlıklı eseri yöntem açısından önemli bir kaynaktır. Burada Abdülhamid Süleymanoğlu Çoban’ın şiirleri şekil, muhteva, dil ve üslûp bakımından incelenmiştir.

Aktaş’ın, (1991). “*Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*” adlı çalışması roman ve hikâyenin incelenmesine rehberlik etmektedir. Ergin’in (1997) “*Türk Dil Bilgisi*”nde, dil ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra ses, kelime, kelime grubu ve cümle bölümlerinde Türkçenin özellikleri tarihî seyriyle birlikte açıklanmıştır. Karahan’ın (1998) “*Türkçede Söz Dizimi*” adlı çalışması Türkçedeki kelime grupları ve cümlelerin sınıflandırılması ve özelliklerini içermektedir.

Sınırlılık

Çalışma, Emine Semiye’nin hikâyeleri ile sınırlıdır. Tanzimat ve Servet-i Fünun döneminde hikâye ve romanın sınırları henüz kesin bir şekilde çizilmediğinden tefrika edilen eserlerin bir sayıda hikâye başka bir sayıda roman olarak adlandırıldığı görülebilmektedir. Kadriye Kaymaz, “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”, “Hiss-i Rekabet” hikâyelerini roman olarak değerlendirmenin doğru olacağını aktarır (2009: 90). Şefika Kurnaz da “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”yi romanlara dâhil etmiştir (2008: 58). Bu iki eser Emine Semiye tarafından hikâye olarak adlandırılması sebebiyle çalışmaya dâhil edilmiştir. Kurnaz’ın sınıflandırmasında yer alan “Mazruf-u Elem” ile “Müstağrak-ı Neşat” (2008: 76) mektup şeklinde yazıldığı için metin kısmına eklenmemiştir.

Metinlerin sağlanması aşamasında tespit edilememiş olan fakat incelemeler tamamlandıktan sonra ulaşılan 13 Temmuz 1897’de Mütalaa’da yayımlanan “Kuru Bir Menekşe Demetçiği Yahut Afif Bir Kızın Hissiyat-ı Âşıkane” adlı hikâye çalışmaya sonradan dâhil edilmemiştir.

Emine Semiye’nin el yazısı eserlerinden Latin harfli “Emine Semiye Yularkıran’ın Tuttuğu Notlar”, Millî Kütüphane’de kullanıma sunulduktan sonra, burada yer alan “Emin” ve “Cumur Subayları” hikâyeleri ise yazarın dili hakkındaki değerlendirmeye etki edeceği için çalışmaya dâhil edilmiş ve metin kısmı genişletilmiştir.

Kısıtlıklar

Çalışmanın metin kısmı oluşturulurken bazı zorluklarla karşılaşmıştır. “Selanik Hatıraları”nda yer alan “Bir Gecelik Gelin” ile İktitaf”ta yer alan “Yüreği Yanık Valide” sayısal (dijital) ortama aktarılırken defterlerin ciltlenme kısımlarında bazı kelimeler tam olarak çıkmamıştır. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”, “Hiss-i Rekabet” ve “Dilşat Sultan” hikâyelerinin yazmalarında eksik olan bölümler vardır. Bu eksikleri tefrika edilen dergilerden tamamlanma yoluna başvurulmuştur. “Dilşat Sultan”da ise Millî Kütüphane’deki numaralandırma ile metnin okunmasına devam edilmiştir. Emine Semiye tefrika eserlerini de ne zaman ve nerede yayımlandığı bilgisiyle defterlerine kaydetmiştir. “Emir Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih! Bağdat Hatun” ve “Dilşat Sultan” hikayelerinde böyle bir kayıt yoktur. Ayrıca iki hikâyede bazı sayfalarda çok sayıda düzeltme yapılmıştır. Bu düzeltmelerle ve eksik sayfalarla metinleri okumak zorlaşmıştır.

Noktalama işaretlerinde standartın bulunmaması bazı cümlelerin sınıflandırılmasında sıkıntıya sebep olmuştur.

Hikâyeler günümüzde işlek olarak kullanılmayan sözcükleri de içermektedir. Yazmaların sayfalarındaki karışıklık, eksiklik, cilt payları sebebiyle her kelimenin çıkmaması bağlamdan hareketle bile bu bölümlerin okunmasını zorlaştırmıştır. Bu gibi durumlarda daha önce tefrika edilen bir metin ise o nüshaya bakılmıştır ancak dijital ortama aktarılan bu gazete ve dergilerde de görüntü yeterince ışık almadan çekildiği için okunamayan kısımlar mevcuttur. “Yüreği Yanık Valide”nin bulunduğu nüsha dijital ortamda bulunamamıştır. Bu durumda hikâyede okunamayan kelimeler kalmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EMİNE SEMİYE’NİN YETİŞTİĞİ DÖNEM VE HAYATI

1.1. 19. ve 20. YÜZYILIN GENEL ÇERÇEVESİ

Emine Semiye, Osmanlı Türk devletinin son devrinde, kültürel hayatın Batı medeniyeti tesiriyle yeniden şekillendiği bir dönemde dünyaya gelir. Bu dönem, eski gücünü kaybettiğini fark eden Devletin, değişik arayışlarla başlattığı farklı reform hareketlerini kapsar.

III. Selim (1789-1807) Osmanlı Devleti’ni Avrupalı devletlerin seviyesine erdirmek için Nizam-ı Cedit adı verilen geniş kapsamlı bir reform hareketi başlatır. Bu reform hareketi statükocuların direnişi ile karşılaşır. III. Selim, Kabakçı Mustafa’nın önderliğinde ayaklanan yeniçeriler tarafından tahttan indirilince başlatmış olduğu reform hareketi kesintiye uğrar (Beydilli, 2009: 421-424). Yeniliklerin karşısındaki en büyük engellerden biri olan Yeniçeri Ocağı 1826’da II. Mahmut (1808-1839) tarafından kaldırılır. II. Mahmut, III. Selim’in başlatmış olduğu reform hareketini kaldığı yerden devam ettirir. Bu dönemde yeni bir ordu kurulumu, Tımar Sistemi ve Müsadere Usulü kaldırılır. Nazırlıklar teşekkül ettirilir, bazı hukukî düzenlemeler yapılır. Devlet memurlarına fes ve pantolon giyme zorunluluğu getirilerek İlköğretim zorunlu hale gelir ve Avrupa tarzında eğitim veren yeni okullar açılır (Beydilli, 2003: 353-355). Ancak eski usulde ders veren medreseler de varlığını sürdürür. Bu durum, toplumda biri geleneksel tarzda, diğeri Avrupa tarzında eğitim almış iki farklı insan tipinin ortaya çıkmasına neden olur (Berkes, 2003: 203-204).

II. Mahmut bütün bu reformları, dış politikada yaşanan bazı ciddi sorunlarla uğraşırken uygulamak zorunda kalmıştır. Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra, 1826’da, Fransızlar Mora’ya asker çıkarmış, 1829’da Ruslar Edirne önlerine gelerek Atina merkezli bir Yunan devletinin kurulmasına ön ayak olmuşlardır. 1830’da Fransızlar Osmanlı toprağı olan Cezayir’i işgal etmiştir. 1832-1833 yıllarında Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın ordusu Kütahya’ya kadar geldiğinde II. Mahmut, bu büyük tehlikeden Ruslardan yardım alarak kurtulmuştur. Ancak Kavalalı Mehmet Ali Paşa tehdidi devam etmektedir. Osmanlı ordusu ile Mısır ordusu 1839’da Nizip’te

tekrar karşı karşıya geldiğinde Osmanlılar yenilmiş olsa da İngiltere'nin desteği ile Mehmet Ali Paşa sorunu kesin olarak halledilmiştir (Beydilli, 2003: 353-354).

Osmanlı Devleti ile İngiltere'nin yakınlaşmasında Osmanlı devlet adamı Mustafa Reşid Paşa'nın büyük bir payı bulunmaktadır. Mustafa Reşid Paşa, 1834'te Paris'e, 1836'da da Londra'ya büyükelçi olarak gönderilir, Batılılaşma yolunda önemli bir adım olarak nitelendirilen ve "Tanzimat" olarak adlandırılan büyük ıslahat fermanının yazılıp ilan edilmesinde önemli bir rol oynar. 3 Kasım 1839'da Gülhane Parkı'nda bizzat Mustafa Reşid Paşa tarafından okunan bu fermanla 23 Aralık 1876'da Kanun-u Esasî'nin ilanına kadar devam edecek olan bir dönem başlar (Lewis, 2004: 106-107).

Tanzimat Fermanı, Müslim-Gayrimüslim ayrımı gözetmeksizin bütün halkın mal, namus ve can güvenliğini garanti altına alarak siyasi, idari, iktisâdi ve hukukî alanda yenilikler getirir. Müslim-Gayrimüslim eşitliği, Gayrimüslimlerin Osmanlı Devleti'nden kopuşunu önlemeyi ve Osmanlı Devleti'nde birlik ve beraberliği sağlamayı amaçlamıştır (Akyıldız, 2011: 2-3). Fakat, Gayrimüslimler Tanzimat Fermanı'nın getirdiği yeniliklerden memnun olmaz. Rusya, Osmanlı tebaası olan Ortodoksların haklarının iyileştirilmesi bahanesiyle Osmanlı Devleti'ne baskı uygulayınca 1853 yılında Osmanlı-Rus savaşı patlak verir. 1856 yılına kadar süren savaş boyunca Batılı devletler Osmanlı Devleti'nden Gayrimüslimlerin haklarıyla ilgili yeni düzenlemeler yapmasını isterler. Bunun üzerine 28 Şubat 1856'da Islahat Fermanı ilan edilir (Gülsoy, 1999: 185). Ancak Islahat Fermanı'yla da istenilen sonuç elde edilemez. Sorunun rejimden kaynaklandığını düşünen Genç Osmanlılar, diğer adıyla Jön Türkler, Meşrutî Monarşi'ye geçilmesini savunur. Bu amaçla, Osmanlı topraklarında ve Avrupa'da yoğun bir propagandaya başlarlar (Yalçın vd., 2000: 49).

Mithat Paşa'nın desteğini kazanarak Abdülaziz'i (1861-1876) tahttan indirip yerine Batılılaşma taraftarı olan ve Batıdaki gelişmeleri yakından takip eden V. Murat'ı (Mayıs 1876-Ağustos 1876) geçirirler. V. Murat, Abdülaziz'in iki bileğinin de kesilmiş halde ölü bulunması ve Çerkes Hasan'ın Bab-ı Âli'yi basarak bazı nazırları öldürmesi üzerine akli dengesini yitirir. Nazırlar, V. Murat'ı tahtan indirmeyi düşünür. Mithat Paşa 27 Ağustos 1876'da V. Murat'ın küçük kardeşi Abdülhamit ile görüşür. Abdülhamit (1876-1909) Kanun-u Esasî'yi kabul edeceği vaadinde bulununca, 31 Ağustos'ta tahta geçer. 23 Aralık 1876'da da Meşrutiyeti ilan eder (Lewis, 2004: 160-163).

Meşrutiyet ilan edildiğinde Osmanlı Devleti uluslararası siyasi bir buhranın içerisindeydi. Sırp, Sırp, Haziran 1876'da, Osmanlı Devleti karşısında yenilgiye uğramışlar; Batılı devletler hem Sırbistan ile yapılacak barış görüşmeleri hem de Balkan vilayetlerinin durumu için İstanbul'da bir konferans tertip etmişlerdi. Tarihe "Tersane Konferansı" olarak geçen görüşmelerden herhangi bir sonuç elde edilemeyince Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edilmiştir (Lewis, 2004: 164). Osmanlı Mebusan Meclisi bu savaş ortamında 19 Mart 1877'de açılmıştır. Meclisteki Hristiyan vekiller Rusya'nın otoritesi altına girmek istemediklerinden Müslüman vekillerle hemfikirler. Ancak bir süre sonra Müslüman vekiller Rusya ile yürütülen savaşın kutsal bir savaş olarak nitelendirilmesini istediler. Bu istek Müslüman ve Hristiyan vekiller arasında gerginliğe yol açmıştır. II. Abdülhamit de Kanun-u Esasî'nin 7. Maddesine dayanarak 13 Şubat 1878'de meclisi süresiz olarak kapatmıştır (Berkes, 2003: 336).

Osmanlı-Rus savaşının galibi Rusya olunca Osmanlı Devleti Balkanlardaki topraklarının büyük bir kısmını kaybetmiştir. Savaşı takip eden aylarda İngilizler Kıbrıs'ı işgal etmiş, 1881'de Fransızlar Tunus'a el koymuş, 1882'de İngilizler Mısır'ı hakimiyetleri altına almışlardır. II. Abdülhamit için önemli tecrübeler olarak kaydedilen bütün bu gelişmeler, onun siyasi fikirlerini de şekillendirmiştir. Dış politikanın seyrini Hariciye nazırına bırakmak yerine tekeline alıp dış ilişkilerde denge siyaseti gütmüştür (Akarlı, 1999: 255, 257). İç işlerinde ise Osmanlı topraklarında yaşayan Müslümanlar arasında birlik ve beraberliği sağlamaya çalışmıştır. İslamcılık olarak belirtilen bu politika aynı zamanda ülke sınırları dışında yaşayan Müslümanların himayesini de öngörür (Kodaman, 1999: 282).

II. Abdülhamit, iç ve dış siyasetini belirtilen esaslar üzerinden yürütürken bir yandan da reform hareketine girer. Hukuk alanında Tanzimat döneminde başlatılan yenilikler tamamlanmaya çalışılır. Anadolu ve Rumeli'de daha önce inşasına başlanan demiryolları tamamlanarak yeni demiryolları inşa edilir. Mülkiye Mektebi'nin ders müfredatı yeniden düzenlenir. Hukuk, maliye, güzel sanatlar, ticaret, orman ve maadin, mülki mühendis, baytar, polis, gümrük, kız sanayi mektepleri, kız ve erkek öğretmen okulları gibi çeşitli meslek dallarında okullar açılır. Eğitim alanındaki en önemli gelişmelerden birisi de 1900'de Darü'l-Fünun'un (İstanbul Üniversitesi) açılması olur (Küçük, 1988: 221; Lewis, 2004: 179-180, 182-185).

II. Abdülhamit'in açmış olduğu okullardan mezun olan öğrenciler Tanzimat dönemindeki eğitim kurumlarından mezun olan öğrencilerden daha fazladır. Özellikle

tıp ve harp okulları başta olmak üzere yükseköğretim kurumlarında yetişen bu gençler Jön Türk akımına dâhil olur (Berkes, 2003: 389-390). 1889'da Jön Türklerden İbrahim Temo, Çerkes Mehmet Reşit, Abdullah Cevdet ve İshak Sükûti İttihâd-ı Osmânî adında gizli bir cemiyet kurar. Bu cemiyet daha sonra adını İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak değiştirir. Cemiyetin amacı Kanun-u Esasî'nin yürürlüğe konulup Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesidir. 9 Haziran 1908'de Reval'de bir araya gelen İngiltere kralı ve Rus çarının görüşmesinde, Balkanlarda reform yapılması amacıyla Osmanlı Devleti'nin üzerinde baskı oluşturulmasına karar verilince Balkanlarda bulunan İttihatçı subaylar II. Abdülhamit'i, Kanun-u Esasî'yi ilan etmeye zorlarlar. II. Abdülhamit 23 Temmuz 1908'de anayasayı yürürlüğe koyar ve 1878'de kapatılan meclis yeniden açılır (Hanioğlu, 2001: 476-477). İttihat ve Terakki, Mecliste gücü elinde bulundururken halk kitlesi üzerinde etkili olamamıştır. Osmanlı toplumunun, en azından Müslüman ahalinin, padişaha bağlılığı devam etmiştir (Berkes, 2003: 403).

Meşrutiyet'in ilanından istifade eden Avusturya, Bosna-Hersek'i işgal eder; Bulgaristan bağımsızlığını ilan eder; Girit, Yunanistan ile birleştğini duyurur. İttihat ve Terakki'nin yönetimine duyulan tepkiler bir halk ayaklanmasına dönüşür ve İstanbul'da bulunan Birinci Ordu'daki askerlerin bu ayaklanmaya katılımıyla askeri bir hüviyete bürünür. 31 Mart Vakası olarak bilenen bu ayaklanma Selanik'ten gelen Hareket Ordusu tarafından bastırılır. Olaydan sorumlu tutulan II. Abdülhamit tahttan indirilip yerine V. Mehmet (1909-1918) geçirilir. V. Mehmet zayıf bir iradeye sahip olduğundan devletin yönetimi İttihat ve Terakki'nin eline geçer (Lewis, 2004: 213-216).

İttihatçıların devlet yönetimi konusundaki tecrübesizliğinden istifade eden İtalya, 1911'de Trablusgarp'ı işgal eder. İttihatçılar, Trablusgarp'ı kurtarmak için uğraşırlarken aralarında anlaşılan Sırbistan, Karadağ, Yunanistan ve Bulgaristan; Osmanlı Devleti'ne savaş ilan eder. İttihatçılar bu savaşa hazırlıksız yakalanmışlardır. Savaş sona erdiğinde Osmanlı Devleti Midye-Enez hattına kadar uzanan Balkan topraklarını kaybeder. Fakat müttefik devletler elde ettikleri toprakların paylaşımı konusunda anlaşmazlığa düşünce, savaş kendi aralarında gerçekleşir. Bu durumdan yararlanan İttihatçılar Edirne ve Kırklareli'ni geri alsa da Osmanlı Devleti artık Meriç Nehri'ne kadar uzanan topraklarını ve Ege Denizi'ndeki üstünlüğünü kaybetmiştir (Durmuş, 2000: 51, 54, 63-65).

Osmanlı Devleti, Trablusgarp ve Balkan savaşlarının yaralarını saramadan kendisini daha büyük bir savaşın içerisinde bulur. Bu savaş Osmanlı Devleti'nin

sonunu getirmiştir. Osmanlı Devleti ile savaşın galibi olan İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanınca İtilaf Devletleri bu mütarekeye dayanarak Anadolu'yu işgale başlar. Ancak işgali kabul etmeyenler Mustafa Kemal önderliğinde Millî Mücadeleyi başlatır. 1922'ye kadar süren mücadele işgalcilerin Anadolu'dan çıkarılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sona erer. İtilaf Devletleri, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Anlaşması ile yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni resmen tanır. Bu anlaşma Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası sahada kazanmış olduğu büyük bir zaferdir. Bundan sonra Mustafa Kemal önderliğinde ülkeyi kaldırmak ve Batılı devletler seviyesine getirmek için geniş kapsamlı reform hareketine girişilir (Durmuş, 2000: 132; Lewis, 2004: 254).

Mustafa Kemal'in reform hareketi, esasında Millî Mücadele'yle birlikte başlamıştır. 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılır. Meclis 20 Ocak 1921'de anayasa niteliğindeki Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu kabul eder. 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırılır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu tamamlandıktan sonra reformlar hız kazanır. 3 Mart 1924'te Halifelik makamı ve Şeriyye ve Evkaf Vekaleti kaldırılır. Evkaf vekaletinin yerine Vakıflar Genel Müdürlüğü, Şeriye vekaletinin yerine de Diyanet İşleri Başkanlığı kurulur. Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılarak eğitim öğretimde birlik sağlanır. 1925'te Ankara Hukuk Fakültesi, 1926'da ise Gazi Eğitim Enstitüsü, 1935'te Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açılır. Darü'l-Fünun 1933'te Batılı uzmanların hazırladıkları raporlar doğrultusunda İstanbul Üniversitesi adıyla yeniden teşkilatlandırılır. Kamu Hukuku ve Özel Hukuk alanında düzenlemeler yapılır. 1926'da Medeni Kanun, Ceza Kanunu, Ticaret Kanunu, 1929'da Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu, İcra ve İflas Kanunu ve Deniz Ticaret Kanunu yürürlüğe girer. 1 Kasım 1928'de Latin Alfabesi kabul edilir. 1925'te kılık kıyafet konusunda düzenleme yapılır. Uluslararası alanda kabul gören takvim, saat, rakamlar ve ölçüler kabul edilir. Kadınlara 3 Nisan 1930'da belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı, 26 Ekim 1933'te ihtiyar heyetlerine ve muhtarlığa seçme ve seçilme hakkı, 5 Aralık 1934'te milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilir (Eroğlu, 1982: 266).

Yapılan reformlara tepki gösterenler de vardır. Hilafetin kaldırılması, cumhuriyetin ilanı gibi konularda kendilerine danışılmadığı için kırılgan olan Kazım Karabekir, Rauf Bey, Ali Fuat ve Refet Paşa gibi Millî Mücadele'nin önde gelen isimleri 1924'te Terakki Perver Cumhuriyet Fırkasını kurar. Fakat bu parti Şeyh Sait İsyanı sonrasında kapatılır. Demokratikleşme yolundaki bu ilk deneyimi 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması izler (Lewis, 2004: 265, 279). Serbest

Cumhuriyet Fırkası hızlı bir şekilde gelişir. Reformlara ve Mustafa Kemal'e muhalif olanlar partiye girer. Parti başkanı Fethi Okyar gelişmeleri kontrolü altında tutamayınca partiyi fesheder. Böylece çok partili hayata geçiş için yapılan ikinci deneme de başarısızlıkla sonuçlanır (Eroğlu, 1982: 292-294)

1938'de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk hayata gözlerini yumar. Ertesi yıl Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesiyle II. Dünya Savaşı başlar. Türkiye Cumhuriyeti son ana kadar savaşa katılmaz ama savaşın sıkıntıları özellikle de ekonomik sıkıntıları ülkede ağır bir şekilde hissedilir. Çok partili hayata geçiş denemeleri savaş sonrasına kalır.

Bu siyasi hareketlerde Emine Semiye, yenilikten yanadır: İttihat ve Terakki cephesinde rol almış, Meşrutiyet'i desteklemiş, Balkan savaşlarına gönüllü hemşire olarak katılmış, Milli Mücadele'yi savunmuştur.

19. yüzyıl sadece sosyal ve siyasi hayatta değil edebiyat dünyasında değişimlerin yaşandığı yeni bir dönemin başlangıcıdır. Devletin Batılılaşma politikası yanında aydınların Fransızca öğrenmesi; Fransızca eserlerin okunmasına, çıkarılan gazete ve dergilerin takip edilmesine, bu da Batı kültürünün öğrenilmesine ve yaygınlaşmasına neden olur (Akyüz, 1995: 17).

Çıkarılan gazeteler halkı aydınlatmaya hizmet eder. 1831'de kurulan ilk resmî gazete "Takvim-i Vekayi" genellikle duyurular yer alırken 1840'ta kurulan "Ceride-i Havadis"te edebî türlerle ilgili bilgilere, tiyatro ve hikâye ya da roman özetleriyle günlük olaylara da yer verilmeye başlanır (Tanpınar, 1997: 146). Ancak gazetecilik faaliyetleri 1861'de çıkarılan ilk Türk gazetesi "Tercüman-ı Ahval"den sonra hız kazanır ve o zamana kadar belirli bir kesime ait olan fikir ve edebiyat gazetelerde yazılmak suretiyle haklın malı hâline gelir. İnsanlar tiyatro, roman, makale, tenkit, deneme türlerinin ilk örnekleri buradan okur (Tanpınar, 1997: 249-251).

Dil öğrenmek veya bilgisini ilerletmek isteyenler, okudukları Fransızca kitapların çevirilerini yapar. Hikâye türünün ilk örneği 1862'de Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan yaptığı "Telemak" çevirisi olur. O dönemde Victor Hugo, Daniel Defoe, Alexandre Dumas Pere, Alain-René Lesage, François-René de Chateaubriand, Bernardin de Saint Pierre ve Voltaire gibi yazarlardan da çeviriler yapılır. (Tanpınar, 1997: 285-287).

Çevirilerden sonra Batılı tarzdaki ilk roman "Taaşuk u Talat ve Fıtnat" Şemsettin Sami (1805-1904) tarafından yazılarak 1872-1873 yılları arasında tefrika edilir. Onu 1875'te Ahmet Mithat Efendi'nin (1844-1912) "Felatun Beyle Rakım

Efendi”si, 1876’da Namık Kemal’in (1840-1888) “İntibah”ı ve 1880’de “Cezmi”si, 1887’de Samipaşazade Sezai’nin (1859-1936) “Sergüzeşt”i ve 1890’da “Küçük Şeyler”i, 1889’da Recaizade Mahmut Ekrem’in (1847-1914) “Araba Sevdası” ve 1889’da Tanpınar’ın bir romancı bakış açısına sahip ilk kişi olarak adlandırdığı Halit Ziya’nın (1868-1945) “Nemide”si izler (Tanpınar, 1997: 286 289). İlk romanlarda yazarlar “*şık/alafranga, mürebbiye, okumuş kadın, asker, tüccar, esirci*” gibi tipler etrafında gerçek hayata dair “*kadın eğitimi, çocuk yetiştirme, evlilik para sorunları, esaret*” gibi konuları işleyerek halkı eğitmeyi amaçlamışlardır (Enginün, 2016: 183).

Enginün, ilk hikâyeci ve romancılar arasında Emin Nihat (1838-1875), Zafer Hanım (?) , Mizancı Murat (1854-1917), Paşabeyzade Ömer Âli (1843-1920), Fatma Aliye Hanım (1862-1936), Nabizade Nazım (1862-1893), Ahmet Rasim (1864-1932), Hüseyin Rahmi (1864-1944), Makbule Leman (1865-1898), Hatice Cemile Hanım (?), Mehmet Celal (1867-1912), Vecihî (1869-1904), Safvet Nezihi’den (1871-1939) de bahsetmiştir. Zafer Hanım’ın, 1877’de yazdığı “Aşk-ı Vatan” romanı bir kadın yazar tarafından yazılan ilk romandır. Ama başka romanı olmadığı için “romancı” sıfatıyla Fatma Aliye Hanım anılır. Fatma Aliye, yazı hayatı 1890’da George Ohnet’den çevirdiği “Meram” ile başlar, başta “Levayih-i Hayat”, “Muhazarat”, “Refet”, “Udî” ve “Enin” olmak üzere pek çok eser verir (Enginün, 2016: 242, 277). Yazmaya çevirilerle başlayıp ardından telif esere yönelen yazarlar Tanpınar’a göre bu dönemde henüz birer romancı değil “*roman veya hikâye yazmaya hevesli insanlar*”dır (Tanpınar, 1997: 289). Aydın bir aileye mensup şanslı kadınların kendilerini geliştirip, takma adlarla da olsa, edebî sahada çağdaşı oldukları diğer yazarlarla aynı şekilde eserler vermesi, o dönemde kadının edebiyattaki konumunu ortaya koymak bakımından da önemlidir.

1896-1901 yılları arasında “Servet-i Fünun” dergisi etrafında toplanan, siyasi baskıların sonucunda kendi içine yönelmiş, hayata karamsar bakan yazarlar eserleriyle Servet-i Fünun Edebiyatını meydana getirir (Enginün, 2016: 327). Romantik bir üslûpla yazan Namık Kemal’i, Ahmet Mithat’ı ve birtakım Fransız romancılarını okuyarak yetişen Servet-i Fünuncular 1890’lardan sonra Stendhal, Flaubert, Balzac, Goncourt Kardeşler ve Bourget gibi ustaları da tanır. Kendilerini Batılılaşmanın nasıl olacağını gösteren bir kılavuz gibi düşünen bu yazarlar sosyal olaylara değinmeyi sakıncalı bulduğundan, tasvirle yetinmiş, kahramanların iç dünyalarını tahlil etmiştir. Modern bir teknikle yazdıkları realist romanların dili, ne yazık ki unutulmuş Arapça

ve Farsça alınma kelimelerin ve tamlamaların kullanılmasıyla ağırlaşmıştır (Akyüz, 1995: 111-113).

Servet-i Fünun döneminin en önemli isimleri Halit Ziya (1868-1945), Mehmet Rauf (1875-1931), Hüseyin Cahit (1874-1957), Ahmet Hikmet (1870-1927) ve Saffetî Ziya'dır (1875-1929). Bu yazarlar sanatkarâne roman tarzıyla Batılı roman tekniğini başarıyla uygulamıştır (Akyüz, 1995: 140). Dergi kapatıldıktan sonra, uygulanan sıkı yönetim, insanların tutuklanma ve sürgün edilme korkusu eskisi kadar yazmalarını engellemiştir (Okay, 1995: 288).

Servet-i Fünun yıllarında iki farklı grup daha bulunmaktadır: Bunlar Batılılaşmaya karşı olup Servet-i Fünun'a cephe alanlar ve Batılılaşma yanlısı olup halkın anlayabileceği bir edebiyat meydana getirmek isteyenlerdir (Akyüz, 1995: 130). Servet-i Fünuncuların dışında tanınan dönemin önemli isimleri Ahmet Rasim, Mehmet Celal, Mustafa Reşit, Fatma Aliye, Safvet Nezihi, Vecihî, Güzide Sabri ve Hüseyin Rahmi'dir. Hüseyin Rahmi, gözleme ve deneye dayanan bir tarzda yazmıştır, natüralizmin ilk temsilcisidir; insanları karakterlerine ve yetiştirme şekline göre değerlendirip olayları tüm çıplaklığıyla ortaya koyar. Romana karışarak bilgi verir (Akyüz, 1995: 140-142). Eserlerindeki tipler onun halka yakın, iyi bir gözlemci olduğunu gösterir. Hüseyin Rahmi savaşın etkilerini, yaşanan kültür şokunu, manevi bozulmayı anlatırken zıtlıklardan faydalanarak mevcut yanlışları eleştirir. (Enginün, 2016: 309-312).

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra daha rahat bir zemine kavuşan yazarlar edebiyatı bir siyasi eleştiri aracı hâline getirince Faik Âli başkanlığında kurulan Fecr-i Ati topluluğu yenilikçi bir tavırla sanata ve estetiğe bağlı kalacaklarını duyurur. Roman ve hikâyede Servet-i Fünunun devamı niteliğinde olan topluluğun en önemli temsilcileri Cemil Süleyman ve İzzet Melih'tir (Okay, 1995: 288, 289).

1908'den sonra sosyal meseleleri konuşma dilini kullanarak yazan bir roman ve hikâye tarzı ortaya çıkar. Ebubekir Hazım, Refik Halit, Ömer Seyfettin, Halide Edip, Ahmet Hikmet, Yakup Kadri bu dönemin önemli isimleridir (Akyüz, 1995: 179, 180)

Bu dönemin en önemli kadın yazarı Halide Edip'tir (1882-1964), ilk yazılarını 1908'de "Tanin"de yazmaya başlar. 31 Mart Vakası'ndan sonra, 1909'da Mısır ve Londra'ya gitmek zorunda kalır. Eserlerinde aşk, annelik, kadının toplumsal hayata karışmasını anlatır. Balkan Savaşı'ndan sonra ferdî konular yerine memleket meselelerini, vatan sevgisini ele alır. İşgaller karşısında düzenlenen mitinglerde

konusur. Türk kültürünü Batı medeniyeti ile harmanlamıştır (Enginün, 2016: 395-404).

Cumhuriyet'in ilanından sonra roman tekniğini daha başarılı bir şekilde ortaya koyan yazarların eserlerinde Anadolu ve Anadolu insanı, Ankara, Millî Mücadele, aşk, ahlaki çöküntü, işçi-işveren ilişkisi, sıradan insan hikâyeleri işlenmiştir (Enginün, 2001: 241).

Tanzimat döneminde yetişen Emine Semiye ilk eserini bu yıllarda yazar. Fakat düzenli bir şekilde yazması Servet-i Fünun dönemindeydir. Bu yıllarda çıkarılan kadın gazeteleriyle kendilerini ifade edebilme ortamı bulan pek çok kadın, eserlerini gazetelerde tefrika etmiştir. Emine Semiye, Batılılaşma yanlısı olan ve halk, özellikle de kadınlar için yazan yazarlar arasında değerlendirilmelidir. Batı edebiyatı etkisinde gelişen Türk edebiyatının her döneminde eğitici öğretici nitelikte eserler ortaya koymuştur.

1.2. EMİNE SEMİYE'NİN HAYATI

Emine Semiye'nin doğum yılı ile ilgili birkaç tarih mevcuttur. Bu tarihlerden ilki, Ahmet Cevdet Paşa'nın mektuplarına dayanmaktadır. Ahmet Cevdet Paşa, Bosna Hersek müfettişi, Fırka-i Islahiye sorumlusu, Halep ve Yanya Valisi, Rumeli müfettişi olarak taşrada çalışırken; 1863-1876 yılları arasında, karısı Advîye Hanım ve oğlu Ali Sedat ile mektuplaşmıştır (Cihan, 2007: 7). Bosna Hersek'te müfettiş olarak görevli iken Advîye Hanım'a gönderdiği 16 Ramazan 1280/24 Şubat 1864 numaralı mektuptan Emine Semiye'nin doğum tarihinin 1 Ramazan 1280/9 Şubat 1864 olduğu anlaşılmaktadır:

“Nur-u aynım Efendim

Ramazan-ı şerifin ilk günü ki sizin ve kerimemizin sağlık ve selametiniz günü olmakla bizce ol gün adeta bir bayram günüdür. İşte o saadetli günün tarihiyle müverrahan gönderilen mektup bu hafta postayla geldi. Ne kadar memnun olduğumu tarif edemem.” (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Esas Evrakı: 142/216, 3 No.lu Mektup).

22 Ramazan 1280/1 Mart 1864 tarihli mektubunda kendisine kızının adının “Emine Semiye” konulduğu bildirilince babaannesinin adı olan Emine'nin kızına verilmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirir:

“Nur-u aynım Efendim,

Kızın adı Emine Semiye konmuş, memnun oldum zira pederimin validesi ismi Emine idi. Ali Sedat'ın ismiyle büyükpederimin ismi ihya olunduğu gibi bununla dahi büyükvalidemin ismi ihya olunmuş oluyor.” (BOA, YEE: 142/216, 4 No.lu Mektup).

1864-1876 yılları arasındaki mektuplarda aile bireylerine tek tek selam gönderen (Cihan, 2007: 69-158) Ahmet Cevdet Paşa 1870'lerdeki bazı mektuplarında kızının adını Semiye yerine Seniye şeklinde yazmıştır (Kütükoğlu, 1986: 220). Latin harfli bazı kaynaklarda da Semiye yerine Seniye adı kullanılmıştır (Tunaya, 1952: 258). Bu örneklerin haricinde gerek Arap harfli gerekse Latin harfli kaynaklarda Seniye yazılışına rastlanmamıştır. Gazete yazıları ve basılı eserleri ile yazmalarda “Emine Semiye” adının kullanılması Seniye'nin sehven yazıldığını düşündürmektedir. Ahmet Cihan'ın çeviri yazısını yayımladığı “Ahmet Cevdet Paşa'nın Aile Mektupları”nda isminin Emine Sümeyye şeklinde yazılması bir çeviri hatasından kaynaklanmaktadır.

İkinci kaynak İBB Atatürk Kitaplığı Sayısal arşiv ve e-Kaynaklar Yazma Eserler Koleksiyonunda CP_Yz_0058/01 demirbaş numarasıyla kayıtlı “Remil Risalesi”dir. Burada Ahmet Cevdet Paşa'nın el yazısıyla Emine Semiye'nin 1 Ramazan 1280 Pazartesi günü doğduğu yazılıdır:

“1280 senesi Ramazan-ı şerifin guresi olan Pazartesi günü saat dokuz kararlarında bir kızımız dünyaya gelmiş ve Emine Semiye diye tesmiye edilmiş olduğu Saraybosna'da iken telgraf ile haber alınmış idiği kaydolundu.” (Ahmet Cevdet Paşa, ts: 1b).

Emine Semiye'nin doğum tarihi ile ilgili üçüncü kaynak Millî Kütüphane'de 06 Mil Yz Latince 86 numarasıyla, “Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar” adıyla kayıtlı bir yazmadır. Birkaç defterden oluşan bu yazmanın sayfaları düzenli değildir. İki hikâye taslağı, Fransızca mektuplar ve Emine Semiye'nin hayatına dair bazı bilgilerin bulunduğu bu yazmaya göre Ahmet Cevdet Paşa ile eski Trabzon valisi Karavezir torunlarından Advıye Rabia Hanım'ın kızları Emine Semiye 19 Mart 1284'te (31 Mart 1868) İstanbul, Vezneciler'de doğmuştur (Yularkıran, ts: 2).

Emine Semiye'ye dair yazılanların büyük bir kısmında doğum tarihi 1868 (Adıvar, 1996: 289; Gövsa, 1933: 403; Kaygusuz, 2002: 64; Toros, 1998: 222; Tuncor, 1969: 41; Uraz, 1941: 469; Zihnioğlu, 2003: 268) olarak verilirken, bir kısmında da 1866 (Işık, 2013: 111) ve 1864 (Kızıltan, 1995: 50) olarak verilmektedir.

Emine Semiye 1944'te (Kaygusuz, 2002: 91; Tuncor, 1969: 41) Haseki Hastanesinde (Toros, 1998: 223) ölmüştür.

Emine Semiye'nin soyundan gelen Suavi Kendiroğlu ile yapılan görüşmede devlet kayıtlarındaki üst soy bilgisinin Hasan Rıza Ersoy'da kesildiği, Emine Semiye'ye ulaşılamadığı öğrenilmiştir. Doğum ve ölüm tarihleri konusunda devlet kayıtlarından desteklenecek bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Ahmet Cevdet Paşa'nın mektuplarına ve "Remil Risalesi"ndeki notuna göre doğum tarihinin 1864 olması gerekir. Nitekim kendisiyle ilgili yazılan yazılarda ve yapılan çalışmalarda kabul edilen tarih de budur. Ancak Emine Semiye'nin otobiyografisinin taslağı olarak kabul edilebilecek notlarda 1868 tarihinin verilmesi düşündürücüdür.

1.2.1. Ailesi

1.2.1.1. Babası Ahmet Cevdet Paşa

Emine Semiye'nin babası Ahmet Cevdet Paşa, Yularkıranogulları hanedanına mensup Hacı İsmail Ağa ile Topuzoğlu hanedanına mensup Aişe Sümbül Hanım'ın çocuğudur, 1238/1822 yılında Lofça kasabasında dünyaya gelir. Asıl adı Ahmet'tir; Cevdet mahlası kendisine, öğrencilik döneminde, Fehim Efendi tarafından verilmiştir. Küçük yaşlarda başladığı eğitim hayatına, Lofça'da düzenli ders alabileceği bir hoca bulunmadığından on altı yaşına geldiğinde, İstanbul'da, Papazoğlu Medresesi'nde devam eder. İmtihanla Medrese-i Hamidiye'ye girer. Gösterdiği azimle hafta sonları dahi derslerine devam ederek kısa sürede ilerleme kaydeder ve ders vermeye de başlar. Molla Murad Tekkesi'nde Mesnevi dersleri alır ve kendisine mesnevihanlık icazeti verilir. Okuyup yazabilecek derecede Arapça ve Farsça, anlayabilecek derecede Fransızca ve Bulgarca bilir. (Fatma Aliye, 1995: 21-39; Halaçoğlu ve Aydın, 1993: 443, 444; Halaçoğlu, 1986: 1-2).

Ahmet Cevdet Paşa devletin çeşitli kademelerinde aktif bir şekilde pek çok farklı görev yürütür. Bu görevlerin yanında gençleri aydınlatmak üzere eserler verir. 1844 yılında Premedi kazası kadılığı görevi ile devlet hizmetinde çalışmaya başlar. 1845'te ibtida-i haric-i İstanbul derecesi alır ve müderris olur. 1846'da Sadrazam Mustafa Reşit Paşa ile tanışır, yakın ilişki kurar hatta çocuklarına özel dersler verir; onun çevresinden Ali ve Fuat Paşa ile tanışır. 1848'de Bükreş'teki Fuat Efendi'nin yanına gönderilir. 1849'da hareket-i hariç rütbesi alır. 1850'de Meclis-i Maarif-i Umumiye azalığı ve Darü'l-Muallimîn müdürlüğüne tayin edilir. Fuat Efendi ile birlikte Bursa'da bulunduğu dönemde "Kavaid-i Osmaniye" ile ilk anonim şirket olan Şirket-i Hayriye'nin kuruluş nizamnamesini hazırlar. "Kavaid-i Osmaniye"nin okula

yeni başlayanlara anlatıldığı “Medhâl-i Kavaid”i yazar. Meclis-i Umumiye muharrirliği yaparken Darü'l-Muallimin kuralları ve ıslahatıyla da uğraşır. 1851’de Encümen-i Dâniş üyeliğine seçilir, encümenin ilk eseri olarak yeniden kaleme aldığı “Kavaid-i Osmaniye”yi Sultan Abdülmecid’e sunarak hareket-i altmışlı derecesi alır. 1852’de Mısır’a gönderilen Fuat Paşa’ya refakat eder. Encümen-i Daniş’te bir sözlük ve bir tarih kitabının yazılması kararlaştırılır, 1774-1826 arasını yazma görevi Ahmet Cevdet Paşa’ya verilir, ilk üç cilt tamamlanıp padişaha sunulunca Mûsile-i Süleymaniye müderrisliği derecesi alır ve 1855’te vakanüvis tayin edilir. (Fatma Aliye, 1995: 39; Halaçoğlu ve Aydın, 1993: 444, Halaçoğlu, 1986: 2).

1856’da Mevleviyet derecesindeki Galata kadılığı, Mekke-i Mükerreme kadılığı ve İstanbul kadılığı yürütür. 1861’de İşkodra isyanını bastırmakla görevlendirilir. 1863’te Anadolu kazaskerliği derecesini alır; Bosna Hersek müfettişi olur, buradaki başarısıyla ikinci rütbeden nişan-ı Osmani ile ödüllendirilir. Bu süreç devam ederken Anadolu kazaskerliği rütbesini elde eder. 1864’te Kozan’a gönderilir. Fırkaıslahiye’ye mülki görevli olarak tayin edilir. Bu görevden sonra da İstanbul’a gönderilir (Halaçoğlu ve Aydın, 1993: 444, Halaçoğlu, 1986: 2-4).

1866 yılında kazaskerlikten vezirliğe tayin edilir ki bu durumdan çok da memnun olmamıştır. İlmiye sınıfından alınca vakanüvislikten de ayrılır. Halep valiliğine tayin edilir, bu görevde iki yıl kaldıktan sonra Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliyenin ikiye ayrılmasıyla ortaya çıkan Divan-ı Ahkam-ı Adliye başkanlığına getirilir. Divan nezarete dönüştürülünce Adliye nazırlığı yapar. Bu dönemde “Mecelle”yi hazırlar, beşinci cildi hazırlarken 1870’te Bursa’ya vali tayin edilir ancak bu görevi sadece birkaç gün sürer. “Tarih-i Cevdet”in 7 ve 8. ciltlerini yazar. 1871 yılında Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi başkanlığı ve Mecelle başkanlığı görevlerini üstlenir. 1872’de 18 günlüğüne Maraş Valiliğine getirilir. 1873’te Şura-yı Devlet azası, evkaf-ı Hümayun nazırı olur ve maarif-i umumiye nezareti görevine getirilir, bu görevdeyken “Kavaid-i Türkiye”, “Adab-ı Sedad” ve “Miyar-ı Sedad”ı yazar ve ıslahatlar yapar. 1874’te Şura-yı Devlet reisi muavinliğine tayin edilir. Mecellenin 10, 11 ve 12. ciltlerini yazar. 13 Kasım 1874’te Yanya Valisi olarak atanır. 12 Mayıs 1875’te İstanbul Maarif Nazırı olur. 30 Kasım 1875’te Adliye Nazırı olur. 5 Mart 1876’da Rumeli teftişine gönderilir; Adliye Nazırlığından alınır, Suriye Valiliğine tayin edilir; 6 Mayıs’ta Maarif Nazırı, 16 Ekim’de Adliye Nazırı olur, “Mecelle”yi tamamlar ve Dâhiliye Nazareti görevine getirilir. 1877’de Evkaf Nazırı olur, 1878’te tekrar Suriye Valiliğine getirilir, 9 ay burada görev yapar, isyan bastırır ve Kozan’a

gider. Ticaret Nazırlığına getirilir. 1879'da üç yıllığına Adliye nazırlığına getirilir. 1882'de Ahmet Vefik Paşa Başvekil olunca 30 Kasım'da Adliye Nazırlığından ayrılır ve çocuklarının eğitime ağırlık verir; "Tarih-i Cevdet", "Kıyas-ı Enbiya"nın 4 ve 5. cüzlerini, "Kavaid-i Osmaniye", "Tezakir-i Cevdet"i yazar. 1886'da beşinci defa Adliye Nazırı olur. "Kıyas-ı Enbiya"nın 6 ve 7. cüzlerini ve "Tezakir-i Cevdet"i yazar. 10 Mayıs 1890'da 2. Abdülhamit tarafından Meclisialiye'de görevlendirilir. Ömrünün son zamanlarını ailesiyle ilgilenerek geçirir. 27 Mayıs 1895'te, 72 yaşındayken Bebek'teki yalısında vefat eder, Fatih Sultan Mehmet Türbesi haziresine defnedilir (Halaçoğlu ve Aydın, 1993: 444-445; Halaçoğlu, 1986: 4-6).

Küçük yaşlardan itibaren zekasını işleme fırsatı bulan Ahmet Cevdet Paşa çalışkanlığıyla pek çok başarılar imza atmış, Türk tarihinde derin bir iz bırakmıştır.

1.2.1.2. Ağabeyi Ali Sedat

Emine Semiye'nin ağabeyi Ali Sedat 10 Nisan 1858'de İstanbul'da doğar (BOA, YEE: 142/46, 1). Özel hocalardan eğitim alır, altı yaşında Kur'an'ı hatmeder. (Kütükoğlu, 1986: 203). Hoca Mustafa Efendi'den dilbilgisi, coğrafya, tarih (Ahmet Mithat Efendi, 2011: 49), Said Bey'den fizik ve kimya dersleri alır (Öner, 1989: 442). Kimya uygulamaları için küçük bir kimya laboratuvarı dahi vardır (Ahmet Mithat Efendi, 2011: 87).

Galata Sarayı Sultanisi, Mahrec-i Aklam ve Hukuk Mektebi'nde mantık dersleri verir. Çağdaşlarından farklı olarak Avrupa'daki mantık anlayışıyla da ilgili bilgi sahibi olan Ali Sedat, Farabi ve İbn-i Sina anlayışı içindeki Aristo mantığına bağlıdır. "Kavaidü't-Tahavvülat fi Harekati'z-Zerrat", "Mizanu'l-Ukûl fi'l-Mantık ve'l-Usûl", "Lisanü'l-Mizan", "Aruz-ı Osmanî Risalesi"ni yazar ve Sone'den "Hesab-ı Tefazulî ve Temamî"yi çevirir (Öner, 1989: 442).

1900'de İstanbul'da vefat eder ve Fâtih haziresinde babasının yanına gömülür (Bursalı Mehmet Tahir Bey, 1972: 369).

1.2.1.3. Ablası Fatma Aliye (Topuz)

Emine Semiye'nin ablası Fatma Aliye Hanım 19 Ekim 1862'de İstanbul'da dünyaya gelir (Ahmet Mithat Efendi, 2011: 31). Meraklı bir çocuktur. Halep'te bulunduğu yıllarda, henüz üç yaşında bir çocukken Lofçalı Hacı İbrahim Şevki Efendi'nin hane halkına verdiği derslere eğlensin diye katılmasına müsaade edilmiştir.

Dinleyerek öğrendiği görülünce, İstanbul'da okuma yazma dersi almaya başlar. Ağabeyi Ali Sedat Bey'in eğitimi için tutulan özel hocalar geldiğinde o da derslere katılır. Kur'an-ı Kerim'i beş yaşında hatmeder. Altı yaşındayken "Mızraklı İlmihal" ve "Mevlid" gibi harekeli metinleri; yedi yaşlarındayken "Battal Gazi", "Kankardeşi", "Muhayyelatiaziz Efendi" ve "Elfi Leyle" gibi kitapları okuyacak duruma gelir. Şevki Efendi'den matematik dersi, Cevdet Paşa'nın yazılarını yazmaya memur olan bir kişiden imla dersleri alır ve Fransızca sayıları öğrenir. Ağabeyine ders veren Hoca Mustafa Efendi'nin tarih, coğrafya, astronomi, Arapça, Farsça, dilbilgisi derslerine, 1869-1872 tarihleri arasında devam eder. Refika Hanım'la gizlice çalışarak Fransızca alfabeyi öğrenince Fransızcasını ilerletmesi için 1872'de İlyas Matar Efendi hoca olarak tutulur. Ancak 1875'te Yanya'ya gidince, Fransızca öğrenimine ara vermek zorunda kalır. Matmazel Alfa ile arkadaşlığı neticesinde yaptıkları edebiyat ve felsefe sohbetleri onun bu alanlara ilgisini arttırırken Fransızcası da ilerler. 1879'da Cevdet Paşa ile ailece Suriye'ye giderler. Cevdet Paşa İstanbul'a çağırılınca bir süre Beyrut'ta kalırlar. İstanbul'a dönünce 1880'de Kolağası Faik Paşa ile evlendirilir (Ahmet Mithat Efendi, 2011: 33-91).

Evliliğinin ilk yıllarında eşi Faik Paşa'nın kadının okuryazarlığına bakışı nedeniyle bu meşgalelere zaman ayıramaz. Eşinin fikirleri değişince, 1890 yılında, George Ohnet'nın Volonte romanını "Meram" adıyla çevirir (Ahmet Mithat Efendi, 2011: 93-100). Bu eserinde kendi kimliğini gizler ve "Bir Kadın" imzasını kullanır.

1882'de Ahmet Cevdet Paşa Adliye Nazırlığından ayrıldığında kızına mantık ve belagat dersleri verir; Fatma Aliye, bu dersleri "Dürus-u Aliye" adıyla yazmıştır (Ahmet Mithat Efendi, 2011: 105-107).

Küçük yaşlarda eserlerini okuduğu ve etkilendiği Ahmet Mithat Efendi ile birlikte yazdığı "Hayal ve Hakikat" (1309) romanında "Bir Kadın" takma adını; Muhadarat (1309), Re'fet (1314), Ūdî (1315), Levâyih-i Hayât ve (1315), Enîn (1328) romanlarında kendi adını kullanır (Aşa, 1995: 261-262). Bu durum artık bir yazar olarak kendine güven duyduğunu göstermektedir.

Fatma Aliye, kadın, felsefe ve tarih ile ilgili konularda yazmıştır. Yabancılarla Osmanlı toplumunu doğru tanıtmak için yazdığı "Nisvan-ı İslam" Fransızca, Arapça ve İngilizceye çevirilmiştir. Mahmut Esat Efendi'nin çok eşliliği savunduğu "Taaddüd-i Zevcat" yazısına ek olarak "Taaddüd-i Zevcat'a Zeyl"; felsefe ile ilgili "Teracim-i Ahval-i Felasife" ve "Tedkik-i Ecsam"; tarih ile ilgili "Tarih-i Osmaniye'nin Bir Devre-i Mühimmesi - Kosova Zaferi ve Ankara Hezimetini" ve

biyografi niteliğindeki “Ahmed Cevdet Paşa ve Zamanı” önemli eserleri arasındadır (Aşa, 1995: 262).

Taha Toros, onun yazı hayatında 1895-1912 yılları arasında aktif olduğunu, 1908’den sonra İttihat ve Terakki’nin Halide Edip Hanım’ı desteklenmesi ve kızlarından birinin kendine çizdiği yol neticesinde bunalıma girerek kabuğuna çekildiğini belirtmiştir (Toros, 1998: 219).

İnci Enginün, Fatma Aliye’nin kadınların gazete ve dergi çıkarmasında, kitap yazmasında öncü kadınlardan biri olduğunu, eğitimli kadınların aile içinde ve sosyal hayattaki yerine dikkat çeken ilk kişi olduğunu söyler (2000: 19-20).

Fatma Aliye Hanım 13 Temmuz 1936’da (Tan, 1936: 5), İstanbul’da vefat eder, Feriköy Mezarlığına gömülür (Aşa, 1995: 261).

Ahmet Cevdet Paşa gibi köklerine bağlı kalarak ilerlemek gerektiği fikrine sahip bir babanın evinde büyümek onun için büyük bir şanstır ve bu şansı değerlendirme yeteneği olan Fatma Aliye, çocukluk ve gençlik yıllarında sağlam temellerle atılmış bir eğitimden geçerek derin bir kültür birikiminin izlerini gördüğümüz pek çok eser ortaya koymuş, bir kadın olarak fikirlerini özgürce ifade edebilmiştir.

1.2.2. Evlilikleri ve Çocukları

Emine Semiye iki kez evlenmiştir. İlk evliliği ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Kendi notlarında on dört yaşının sonlarına doğru evlendiğini yazar (Yularkıran, ts: 9). Bu notlardaki doğum tarihi olan 1868’e göre bu evliliğin 1882 yılında gerçekleştiği söylenebilir. İlk eşi Kazasker Mustafa Bey’dir (Toros, 1998: 223). Suavi Kendiroğlu, onun Cihan Seraskeri Hasan Rıza Paşa’nın oğlu olduğunu belirtmiştir. Emine Semiye, 1899’da, “Hanımlara Mahsus Gazete”de yazdığı “Âlem-i İnsaniyete Mühim Bir Hizmet Yahut Tabip Salamon Mois Efendi” makalesinde Mustafa Bey’den merhum diye bahseder:

“Evvelce İstanbul’daki tabiplerimiz - Bu illet-i irsiyenin kamilen geçmesi kabil olamayacağını, fakat hayatı için havf etmeyip merhum pederinde ve akrabasında ekseriya görüldüğü üzere böyle alil yaşayacağını söylemiş olduklarından acize şifayab olabilmesi ümidini çoktan sahife-i hatırımdan silmişsem de validelik hasebiyle tahfif-i marazına sebep olacak bir deva aramaktan da geri kalmamakta idim.” (Emine Semiye, 1899: 3).

Ancak Mustafa Bey'in, evlilikleri devam ederken mi yoksa daha sonraki bir dönemde mi öldüğüne dair bilgi bulunmamaktadır.

İkinci evliliğini 1895'te Ahmet Cevdet Paşa'nın Mülkiye Mektebi öğrencilerinden olan Mehmet Reşit Bey ile yapar. Bu evlilik 1907'de boşanmayla sonuçlanır (Aldan, 1990: 177-178). Bu boşanmayla ilgili çeşitli sebepler ileri sürülmüştür. Ressam Naciye Neyyal'in hatıralarına göre Emine Semiye ile Reşit Bey'in boşanmalarının sebebi yanlarında büyüyen Nimet adındaki bir kızıdır. Dedikodulara göre Reşit Bey, Serez Mutasarrıflığını elde edebilmek için Nimet'i İzzet Paşa'ya hediye etmek istemiş fakat kız bir süre sonra Reşit Bey'i elde ederek karı kocanın aralarını açmış ve Reşit Bey Emine Semiye'yi boşamıştır (Hürmen, 2000: 292). Naciye Neyyal ise Reşit Bey'in Emine Semiye'nin dadısının oğlu olduğu bilgisini vererek bu sebeple geçinememiş olabileceklerini ileri sürer (Hürmen, 2000: 308). Taha Toros'a göre Emine Semiye, İttihat ve Terakki'nin gizli faaliyetlerinde aktif yer alır ve Kıbrıslı Kâmil Paşa'nın sadrazamlığı sırasında, bu nedenle tutuklanacağını anladığında, Paris'e kaçınca Reşit Paşa ile boşanır (1998: 223).

Emine Semiye ile Reşit Bey boşandıktan sonra da aralarındaki anlaşmazlıklar devam eder. Evlilik esnasında verdiği 4000 liralık borcu geri isteyen Emine Semiye ancak mahkeme yoluyla, senetli olan 1000 liralık kısmını almayı başaramıştır. Bu olaydan sonra Reşit Bey eski eşi aleyhine bir broşür bastırarak dağıtır, anne oğulun görüşmesine engel olmaya çalışır. Emine Semiye de olayların aslını anlatan bir broşür bastırarak karşılık verir (Hürmen, 2000: 295).

Reşit Bey'in oğlu Ahmet Cevdet ile ilgilenmemesi, nafakasını ödememesi yüzünden yine mahkemelik olmuşlardır. Çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması babanın yükümlülüğünde olduğundan, bu konuda dert yanan Emine Semiye çevresindekilerin eleştirilerine maruz kalır. Emine Semiye'nin kardeşi Küşat Bey kendi maddi imkanlarını Avrupa seyahati ve üst baş almaya ayırmak yerine oğlunun eğitime harcamasını tavsiye eder (Hürmen, 2000: 303-304).

Hem boşanma rivayetleri hem de boşanma sonrasında ikili arasında yaşanan bu gerginlikler birbirleriyle uyumlu bir yapıları olmadığını göstermektedir.

Emine Semiye Avrupa'ya gidip geldikten sonra oradan biriyle evlenmeyi düşünmüş ve Madam Vera'nın kendisine aracılık yapabileceği zannıyla Naciye Neyyal'a bu konuda bir mektup yazdırmıştır. Ancak Madam Vera'dan son derece sert bir yanıt almıştır. Bunun üzerine konuyu kapatmıştır (Hürmen, 2000: 295-297).

Emine Semiye'nin altı çocuğu olmuştur. İlk eşinden olan çocukları Hasan Rıza ve Fatma Zahire'dir. İkinci eşinden olan çocukları Ahmet Cevdet, biri kız biri erkek olan ikizleri ve Hüseyin İzzet'tir. İkizler doğumdan kısa bir süre sonra ölmüş, "Hanımlara Mahsus Gazete"nin 227-25. sayısında 7 Eylül 1899'da Emine Semiye ve Selânik Maarif Müdürü Reşit Beyefendi'ye bir taziye yazısı yazılmıştır (İsimsiz, 1899: 4). Fatma Zahire ve Hüseyin İzzet henüz küçükken vefat etmiş, Hasan Rıza ve Ahmet Cevdet yaşamıştır.

Suavi Kendiroğlu'ndan alınan bilgiye göre Hasan Rıza 1 Temmuz 1885'te İstanbul, Ortaköy'de doğar; 10 Şubat 1953'te vefat eder.

Sara hastası olan Hasan Rıza zor bir yaşam sürmüştür. Emine Semiye'nin gerek öğrencilik yıllarında eğitimiyle gerekse memuriyeti esnasında onun ve ailesinin geçimiyle bizzat ilgilendiği görülür.

Emine Semiye, "Hanımlara Mahsus Gazete"nin 225. sayısında 10 Ağustos 1899 tarihiyle yazdığı "Tabip Salamon Mois Efendi" hakkındaki makalesinde büyük oğlu Hasan Rıza'nın hastalığını anlatır. O zamanlar on dört yaşında olan Hasan Rıza, henüz dokuz aylıkken bir havale geçirmiştir. Mustafa Bey'in sara hastası olduğu saklandığından o zamanlar bu durum çocuğun dış çıkarmasına yorulmuş ve uygun tedavi edilmemiştir. Uzun yıllar boyunca geceleri nöbetler geçirmiştir. İdadi Mektebinde okurken nöbetler yüzünden eğitimi kesintiye uğramıştır, Emine Semiye sınavlarında başarılı olabilmesi için oğlunu çalıştırmıştır. Hasan on üç yaşına geldiğinde, geçirdiği bir nöbetin ardından, yanlarında bulunan bir misafirin tavsiyesiyle, o vakitlerde Selanik'te bulunan Salamon Mois Efendi'ye başvurulmuş ve uygulanan tedavi iyi gelmiştir. Artık daha iyi olan Hasan Rıza çok istediği Askeri Rüşdiyesine gidebilmiştir (Emine Semiye, 1899: 2-4). Hasan Rıza'nın sara hastası olması ve babasını küçük yaşlarda kaybetmiş olması sebebiyle Emine Semiye'nin ona daha çok özen gösterdiği söylenebilir.

Hasan Rıza hayatının ilerleyen yıllarında, geçimini sağlamak için memurluk yapmıştır. Ekonomik durumu iyi değildir; Emine Semiye, notlarında ve mektuplarında oğlunun yaşadığı sıkıntılar karşısında kayıtsız kalmayarak ona destek olduğunu yazar.

Yunanlılar Selânik'i 1912'de işgal ettiklerinde, orada memur olarak çalışan Hasan Rıza'nın her şeyini elinden alır ve onu ölümle tehdit ederler. Aile bireylerinin karşı koymasıyla canını kurtarır fakat beş yaşındaki oğlu Mustafa Bakır bu süreçte hastalanır. Bu olaydan sonra ailece İzmir'e gelirler (Yularkıran, ts: 5a). Emine Semiye, 14 Şubat 1926'da Ordu'dan "Kız Muallim Mektebi Edebiyat Öğretmeni Muallimi

Emine Semiye” imzasıyla yazdığı, 1 Mart 1926’da “İzler”de yayımlanan “Haz ile Muhaverem” başlıklı yazısında torunu Mustafa Bakır’ın on yedi yaşında iken ölümüyle duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Bu yazıda Mustafa Bakır’ın sekiz ay evvel öldüğü bildirilmektedir (1926a: 5-7). Buna göre Mustafa Bakır 1907-1925 arasında yaşamış olmalıdır.

Emine Semiye, Fatma Aliye’ye 17 Haziran 1928’de yazdığı mektupta sahip oldukları bir dükkanın satılacağına sevindiğini çünkü oğlu Cevdet sebebiyle aldığı borçları ödeyemediğini ve Hasan Rıza’nın ailesine de yardım ettiğinden zorlandığını belirtir (Taksim Atatürk Kitaplığı, Fatma Aliye Evrakı Katalogu: 16/5).

1933 yılına ait bir mektup müsveddesinde Hasan Rıza’nın maarif müdüriyetinde memur olarak çalıştığı; annesi, kızı, damadı, torunu Gülderen ve eski bir çalışanlarıyla birlikte yaşadığı bilgisi vardır (Yularkıran, ts: 13b, 12).

Mübahat Kütükoğlu, Emine Semiye’nin Fatma Zahire adında bir kızı olduğunu belirtmiştir (1986: 220). Emine Semiye, 1896’da, “Hanımlara Mahsus Gazete”nin 53. sayısında, eşini kaybeden Hamiyet Zehra Hanımefendi’ye yazdığı taziye mektubunda bir gün, vapurda, bir zamanlar sekiz yaşındayken kaybettiği kızına çok benzeyen bir kız çocuğu görüp ağlamaya başladığını; onu gören yaşlı bir kadının ekmeklerini yediği oğullarını Ertuğrul Vapuru’nda, on altı yaşında yetmiş kızını da onların acısıyla kaybettiğini; küçük bir çocuk için bu kadar üzülmemesi gerektiğini anlatır. Bu olaydan sonra Emine Semiye kadının sözünü dinleyip üzülmeyi bırakır (1896: 5). Kendi notlarında da sekiz yaşını bitiren kızı Zahire’nin bir hafta içerisinde ölümünden duyduğu acıyı okuyarak, edebiyat ve rubailerle atlatmaya çalıştığını aktarmıştır (Yularkıran, ts: 10). Yazıların tarihlerine bakıldığında Fatma Zahire, 1883 ile 1888 tarihleri arasında doğmuş olabilir.

Emine Semiye’nin soyu, Kazasker Mustafa Bey’le olan evliliğinden doğan Hasan Rıza ile devam etmiştir. Kadriye Kaymaz, Emine Semiye’nin torunun çocuğu olan Y. Özcan Kendiroğlu ile ailenin soyağacını çıkarmıştır. Buna göre Hasan Rıza Ersoy’un (1885-1953) üç çocuğu vardır: Bakır, Zafer ve Ayşe Zahide Kendiroğlu (1916-1994). Ayşe Zahide’nin Gülderen (1933-...), Y. Özcan (1935-...) B. Gürhan (1936-...) adında üç çocuğu dünyaya gelmiştir. Gülderen’in Münevver ve Muzaffer adlarında iki çocuğu, Y. Özcan’ın Rıza Tufan (1968-...) adında bir oğlu; Ö. Tayfun (1996-...) ile M. Barış (1999-...) adlarında iki torunu, B. Gürhan’ın Süha ve Suavi adlarında iki oğlu vardır (Kaymaz, 2009: 35). Kaymaz’ın verilerine eklenen yeni bilgilerle bir soyağacı çıkarılıp EK:3’te gösterilmiştir.

Emine Semiye'nin alt soyunda bilim ve sanatla uğraşanlar mevcuttur. Torununun çocuğu olan Gürhan Bakır Kendiroğlu Göz ve Sinir Hastalıkları Uzmanı olarak çalışmış ve 28.05.2014'te vefat etmiştir. (<https://gurhankendiroglu.com/>: 15.06.2019). Oğullarından Süha Kendiroğlu (1961-...) fotoğrafçıdır. (<https://www.lensculture.com/suha-kendiroglu>: 16.06.2019). Suavi Kendiroğlu (1968-...) Emine Semiye gibi yazardır: "Görünmez Hedef Uzak Doğu'dan 50 Savaş Hikâyesi"ni derlemiş; "Budo Çalışma Rehberi"ni Türkçeye çevirmiştir. Bir internet sitesinde denemeler yazmaktadır (<https://insaninyolu.com>: 15.06.2019).

Emine Semiye'nin yaşayan ikinci çocuğu, Mustafa Reşit Paşa ile evliliğinden olup 1897'de doğan Ahmet Cevdet'tir.

"Hanımlara Mahsus Gazete"nin 143. sayısında Ahmet Cevdet adını koydukları bir oğulları olduğu için Emine Semiye ile Reşit Bey tebrik edilir (İsimsiz, 1897: 8).

Ahmet Cevdet, anne babası boşandıktan sonra annesinin yanında büyümüş, tahsilini Avrupa'da tamamlamış ve önemli görevlerde bulunmuştur. 11.11.1933 tarihli mektup müsveddesine göre bir süre Sümer Bankasında kontrol memuru (Yularkıran, ts: 13b); 1944 yılında Sofya'da Anadolu Ajansı'nın hususi muharriri (Lagaş, 1944: 3), 1953'te Fransa'da (Paris), (Hariciye Vekâleti Yıllığı, 1953: 30), 1959 yılında Birleşik Arap Cumhuriyeti'nde (Kahire), Basın Ataşesi (Hariciye Vekâleti Yıllığı, 1959: 46) olarak çalışmıştır. Basın Yayın Genel Müdürlüğünde makamdan alınan onayla Nafiz Giray ve Cevdet Lagaş sözleşmeli olarak çalıştırılmak istenmiş ancak 01.03.1971-30.04.1971 aralığında çalışmalarına rağmen sözleşmeleri yapılmadığından bu göreve devam etmemişlerdir. (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 289/81/10).

Taha Toros, Ahmet Cevdet ile ilgili şu bilgileri verir:

"Cevdet Lagaş (1897-1976) yabancı devletler nezdinde görevlendirilmiş, aydın düşünceli ve kalem sahibi kişilerdendi. Paris Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra, Çanakkale Savaşı'na gönüllü olarak katıldı. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Sofya, Kahire, ve Paris'te ajans temsilciliği ve basın müşavirliği yaptı. Geniş kültürü ve verdiği konferanslarla ülkemizi ve ulusumuzu büyük çapta tanıtmaya fırsatını buldu. Fransızlar tarafından nişanla ödüllendirildi." (1998: 223).

Ahmet Cevdet, 1939'da çevirdiği "Bizans İmparatorluğu Tarihi" ve "Sümer Sanatı", 1940'ta yazdığı "Reşit Paşanın Hatıraları"nda Cevdet R. Yularkıran ad ve soyadını kullanmıştır. Soyadı bazı kaynaklarda "Lagaş" (Kütükoğlu, 1986: 220, Toros, 1998: 223) olarak geçer. Ahmet Cevdet, "Soyadını Kullanmayan ve Soyadı Değişen Yazarların Soyadını Bulma Klavuzu"nda Cevdet R. Yularkıran / Lagaş olarak

kayıtlıdır (Artan, 1989: 141). 1940 kayıtlarında R. Yularkıran soyadını, 1944 sonrasında Lagaş soyadını taşıdığını söylenebilir. 4 yıllık sürede tercih ettiği soyadıyla ilgili bir veri bulunmamaktadır ancak annesinin vefatından sonra artık R. Yularkıran ya da sadece Yularkıran soyadına rastlanmaz.

Nimet Paşakay, 11.12.1989 yılında babasının hayatı ile ilgili gönderdiği bir mektupta ağabeyinden şöyle bahseder:

“...Babam ilk kez, Mülkiye Mektebinden hocası olan Ahmet Cevdet Paşa’nın kızı Emine Semiye Hanım’la 1895’te evlenmiştir. Bu evlilikten Ahmet Cevdet doğmuştur. Ağabeyim Soyadı Kanunu’na göre ‘Yularkıran’ soyadını almış, sonradan bunu ‘Lagaş’ adıyla değiştirmiştir. Babamın anılarını 1939 yılında ‘Reşit Paşa’nın Hatıraları’ başlığı altında Cevdet R. Yularkıran adıyla bastırmıştır. 1974 yılında Ankara’da vefat etmiştir.

Kendisi Paris’te, Sofya’da Basın Ataşeliği’nde bulunmuş, Légion d’Honneur nişanı almıştır. Sümer Tarihi üzerine araştırmaları vardır, babamın ölümü üzerine, bütün evrakı Onda kalmıştır. Bu nedenle, babamın yayımlanan anılarından başka bir hazırlığının olup olmadığını bilmiyorum.

Babama ait bazı evrakın, ağabeyim Cevdet Lâgaş tarafından, Prof. Afet İnan Hanımefendiye verildiğini bir ara duyduğumdan Ankara’ya gidişlerimden birinde, Afet İnan Hanımefendiyi ziyaret ederek durumu kendisinden sordum ise de, babama ait herhangi bir evrak ve belgenin kendisine verilmediğini ifade etmiştir...” (Aldan, 1990: 177-178).

Emine Semiye’nin son çocuğu Hüseyin İzzet’in doğumu “Hanımlara Mahsus Gazete”nin 77-279. sayısında 18 Eylül 1900 tarihli bir yazıyla tebrik edilir (İsimsiz, 1900: 8). Ancak Hüseyin İzzet sekiz aylıkken vefat etmiştir. Emine Semiye, geçirdiği rahatsızlıklardan sonra gittiği Karaferye ile ilgili izlenimlerini aktardığı “Karaferye Mektupları”ndan 25 Ağustos 1902’de yazılan 6 Ağustos 1903’te 21 numaralı “Hanımlara Mahsus Gazete”de yayımlanan “Karaferye Mektupları-Altıncı Mektup”ta çocuğunun sekiz aylıkken vefat etmesi sebebiyle bu bölgeye seyahat ettiğini yazmıştır (Emine Semiye, ts: 501). Kaymaz’a göre “Yüreği Yanık Valide” bu kayıptan doğan üzüntü ile yazılmıştır (2009: 38).

Hasan Rıza’yı bizzat sınavlara hazırlamasına; Ahmet Cevdet’in üniversite yıllarında onun yanında yurt dışına gitmesine bakarak Emine Semiye’nin babasından gördüğü üzere çocuklarının eğitime önem verdiğini söyleyebiliriz. Hayatının son dönemlerinde dahi çocuklarına maddi ve manevi desteğini sürdürmüştür.

1.2.3. Eğitim Hayatı

Emine Semiye ilk eğitimini ailesindeki diğer üyeler gibi özel hocalardan almıştır. Ahmet Mithat Efendi, Fatma Aliye'nin hayatını yazarken, Ahmet Cevdet Paşa'nın eşi Advie Hanım ve çocukları Fatma Aliye, Ali Sedat ve Emine Semiye ile evde çalışanlara ve onların çocuklarına da özel hocalar tuttuğunu aktarır (2011: 40-41).

Şahika Karaca, ağabeyi Ali Sedat'ın eğitimi için tutulan hocalardan ve kurulan laboratuvarlardan faydalanan Emine Semiye'nin kimya, coğrafya, tarih bilgisinin hayranlık uyandırdığını söylemektedir (2010: 25,26).

“Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar”a göre Darü'l-Muallimat'ın ilk mezunlarından olan Hafız Rüveyde Hanım'dan ilk derslerini aldıktan sonra Matmazel Alf Faber'den Fransızca, Darü'l-Muallimat müdürlüğü yapmış olan Refika Hanım'dan piyano, İskender Efendi'den Farsça, ağabeyi Ali Sedat'tan tabiiye ve fen dersleri almıştır (Yularkıran, ts: 2, 9).

Evlendiğinde eğitimine kısa bir süre ara vermiş, ardından Darü'l-Muallimat öğrencilerinden Reşide Hanım'dan Matematik (Kızıltan, 1995: 50), Türkçe, Arapça ve Farsça; Liyonlu mürebbiye Madam Ronconi'den Fransızca ve piyano dersleri almıştır (Yularkıran, ts: 9-10).

Uraz, Selânik'te bulunduğu yıllarda Askeri Rüştiyesi'nin Farsça muallimi Karababa Tekkesi Şeyhinden Arapça, Farsça ve tasavvuf dersleri aldığını aktarır (1941: 469). Güney bu derslere iki sene devam ettiğini belirtir (1923: 1).

Eğitimi bir müddet Batıda sürdürdüğüne dair bilgiler mevcuttur. Emine Semiye Serez'de Madam Veran ile tanışır hatta onunla dost olur. Bu dostluk vesilesiyle hem Fransızcasını ilerletir hem de aldığı davet üzerine Paris'e gider. Burada kaldığı 4 yıl boyunca serbest derslere girer. Ara ara İstanbul'a gelse de kesin dönüş yapması 1919'u bulur. Oğlu ile tatile geldiğinde İstanbul'un işgali üzerine artık yurttan kalır (Yularkıran, ts: 3-5b).

Paris ve İsviçre'de psikoloji ve sosyoloji alanında eğitim almıştır. (Adıvar, 1996: 289; Banarlı, 1998: 994; Kaygusuz, 2002: 64; Kızıltan, 1995: 54; Uraz, 1941: 469). Eşinden ayrıldıktan sonra oğlu Ahmet Cevdet'in eğitimi nedeniyle Paris'e giden Emine Semiye, Fransa ile İsviçre'de 7 yıl bulunmuştur (Toros, 1998: 222). Öğrencilerine verdiği bir musahabenin özetini yazdığı “Medeni Muaşeret”te Avrupa hayatından örnek verirken yedi yıla yakın orada bulunduğunu kendisi de belirtmiştir (Emine Semiye, 1926b: 3). Bu süre zarfında Batı ile ilgili kültürel birikimi artmıştır.

Yıldırım ve Seyhan onun Batı’da aldığı eğitimle çağdaşlarına göre daha Batılı bir bakışa sahip olduğunu ifade etmektedir (2015: 44). Naciye Neyyal Paris’in onu hem dış görünüş hem de fikirlerine tesir ettiğini aktarır; Emine Semiye bir tren yolculuğunda, toplumun bakışını dikkate almadan, kadınların Avrupa’daki kadınlar gibi istediklerini özgürce yapabileceklerini söylemiştir (Hürmen, 2000: 293). Batı, bakış açısına bir farklılık getirse de düşüncelerini bu şekilde, herkesin içinde, çekinmeden, açıklıyor oluşu onun Avrupa’ya gitmek zorunda kalmasına neden olan yapısında bir değişiklik olmadığını gösterir.

Şefika Kurnaz, okullarda öğretmenlik yapmasından hareketle, onun Darü’l-Muallimat’tan mezun olabileceğini düşünür (2008: 30). Emine Semiye’nin Selânik’te kaldığı dönemde çevresindekilere özel dersler verdiği (Hürmen, 2000: 292), öğretmenliğe 1922’de başladığı (Adıvar, 1996: 289) düşünülürse o dönemlerde açılan bir sınavla veya tanınan bir hakla öğretmen olmuş olabilir.

Kurnaz, onunla ilgili şu tespitlerde bulunur: Lamartin, Viktor Hugo gibi Fransız yazarları okuyan Emine Semiye halka yakındır, bu da üslubunda tabiiyet ve hissiyet olarak kendini göstermiştir (2008: 53).

Emine Semiye, küçük yaşlarda ağabeyinin ve ablasının yanında onların derslerine katılmış, daha sonra kendisine de özel hoca tutularak eğitimini sürdürmüştür. Evlendikten sonra ve oğlu Ahmet Cevdet ile Avrupa’da bulunduğu yıllarda farklı alanlarda eğitime devam etmesi onun sürekli bir gelişim içerisinde olmak istemesiyle açıklanabilir.

1.2.4. Yayın Hayatı

Emine Semiye’nin ilk eseri “Hülasa-i İlm-i Hesap” kadınlara günlük hayatlarında da kullanabilecekleri temel matematik bilgilerini öğretecek bir el kitabıdır (Kızıltan, 1995: 50).

İkinci eseri “Bir Mühassisenin Tefekküratı” adıyla “Hanımlara Mahsus Gazete”nin 13. sayısında, 14 Ekim 1895’te, “Emine Vahide” imzasıyla yayımlanan ilk hikâyesidir. Karaca, “Bir Mühassisenin Tefekküratı”ndan önce edebiyatımızda hikâye türünde yazılar yazan bir kadın tespit edilemediğini, bu sebeple Emine Semiye’nin “ilk kadın hikâyeci olarak değerlendirilebileceğini” ifade etmiştir (2010: 160, 161). Bu hikâye Ahmet Mithat Efendi tarafından beğenilmiştir (Yularkıran, ts: 11). Onun yazarlığa hikâye ve romanlarla devam etmesi bu beğeniden kaynaklanabilir.

“Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”nin tefrikasına “Hanımlara Mahsus Gazete”nin 35. sayısında, 30 Aralık 1895’te “Emine Vahide” imzasıyla başlamış ve bu tefrika 69. sayıda, 9 Temmuz 1896’da, “Cevdet Paşa’nın Kerimesi Emine Semiye” imzasıyla tamamlanmıştır. Emine Semiye, “Hanımlara Mahsus Gazete”nin 55. sayısında, 26 Mart 1896’da yayımlanan “Efazıl-ı Ulema-yı İslamiye ve Osmaniye’den Cevdet Paşa Merhum’un Küçük Kerimesi İsmetli Emine Semiye Hanımefendi Hazretleri” başlıklı Emine Semiye’yi tanıtan yazıdan sonra aynı sayıda yer alan “Etfal Hakkında Elzem Olan Bazı Tekayyüdat-ı Fenniye”de “Cevdet Paşa Merhumun Küçük Kerimesi Emine Semiye” imzasını kullanmış ama “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”ye “Emine Vahide” imzasıyla devam etmiştir. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”den sonra kendine güveni artmış ve yazılarında “Emine Semiye” imzasını kullanmıştır (Yularkıran, ts: 11, 12).

Şefika Kurnaz, Emine Semiye’nin yazmaya başladığı dönemlerde “Merhum Cevdet Paşa’nın Küçük Kerimesi Emine Semiye”, “Semiye Binti Cevdet”, “Emine Semiye Binti Cevdet”, “Muallime-i Nasuha Hace Şerife Mürşide”, “Nasfet Binti Ahmet” imzalarını da kullandığını; tanındıktan sonra ise “Emine Semiye”yi kullandığını yazar (2008: 54-55). Kadın yazarların yazılarında kendi adları dışında bir imzayı, babalarının veya kocalarının adlarını kullanmaları, kendilerini çevrelerindeki erkeklerden hareketle tanımlamaları o dönemde gördüğümüz bir özelliktir. Bir kadının çeviri veya telif bir eser meydana getirebilmesi çok normal karşılanmamaktadır. Nitekim ablası Fatma Aliye’nin “Bir Kadın” imzası ile 1890’da yayımlanan çevirisinin asıl yazarının ağabeyi Ali Sedat olduğu yönünde yazılar yazılmıştır (Ahmet Mithat Efendi, 2011: 100).

Karaca, 31 Mart Vakası’ndan sonra “Müslümanı Tekfir Küfürdür” yazısında tanınmamak için “Nasfet Binti Ahmet” imzasını kullandığını belirtir. “Hürriyet Kokuları”na alınmış “Fitne Çıkarıcı Gazetecilere Lanet ve Asker Evlatlarımıza Nasihat” yazısında “Muallime Nasuhe”, “Hoca Şerife”, “Mürşide” imzaları bulunmaktadır. Karaca’ya göre bu eserde sadece kendi yazıları yer aldığı için imzalardan biri Emine Semiye’ye aittir fakat hangisinin ona ait olduğu tespit edilememiştir (2010: 85).

Gündüz Artan, “Hanımlara Mahsus Gazete”deki yazılarında Emine Vahid, diğer yazılarında Emine Semiye adını kullanan yazarın soyadını Önasya olarak verir (1989: 141). Karaca, Emine Semiye’nin bazı kaynaklara Önasya soyadıyla kaydedilmesini Ferit Ragıp Tuncor’un “Önasya” dergisinde yayımlanan “Emine

Semiye” makalesine bağlar (2010: 24). Emine Semiye’ye “Önasya” soyadıyla herhangi bir yerde rastlanmaması Karaca’nın görüşünü doğrular niteliktedir.

Emine Semiye’nin Millî Kütüphane’de bulunan eserleri babasının bağlı olduğu Yularkıranoglu hanesine istinaden seçtiği “Yularkıran” soyadıyla “Emine Semiye Yularkıran şeklinde yer almaktadır. 11.09.1935 tarihli “Cumur Subayları” hikâyesinde Emine Semiye Yularkıran imzasının kullanılması (Yularkıran, ts: 46), oğlu Ahmet Cevdet’in de bir müddet Yularkıran soyadını kullanmış olması, soyadının Yularkıran olduğunu düşündürmektedir.

Emine Semiye’nin yazıları, 1895-1908 yılları arasında yayımlanan en uzun süreli kadın dergisi olan “Hanımlara Mahsus Gazete”, 1908-1909 yılları arasında Selânik’te yayımlanan ilk kadın dergisi olan “Kadın”, 1919-1921 yılları arasında “İnci” dergisi, 1896-1898 yılları arasında çıkan “Mütalaa”, “Bahçe”, “Asır”, “Yeni Asır”, “Yeni Edirne”, “Şura-ı Ümmet”, “Resimli Kitap”, “Yeni Gazete”, “Saadet”, “İzler” (Kurnaz, 2008: 56); “Dersaadet”, “Mahasin”, “Edebiyat-ı Umumiyye Mecmuası”nda yayımlanır (Kaymaz, 2009: 60-61). Karaca, Emine Semiye hakkındaki en kapsamlı çalışma olan “Emine Semiye Hayatı-Fikir Dünyası-Sanatı-Eserleri” adlı doktora çalışmasında gazetecilik faaliyetleri bahsinde “İnkılap, Tearüf-i Müslimin, İleri, Birlik, Türkiye Edebiyat Mecmuası” adlı dergilerde de yazdığını tespit ettiğini belirtmiştir (2010: 91-95). “Vakit” gazetesinde de gezi yazısı bulunmaktadır (Emine Semiye, 1933: 6).

Emine Semiye gazete ve dergilerde yayımladığı yazıları el yazısı eserlerine dâhil etmiştir. Karaca, yayımlanmayan yazılarıyla “Asır” ve “Mütalaa”da (1896-1903) yayımlanan yazılarının “Selânik Hatıraları”nda, Selânik gazetelerinde (1908-1909) yayımlanan yazılarının “Hürriyet Kokuları”nda ve Hanımlara Mahsus Gazete’de (1895-1903) yayımlanan yazılarının “İktitaf”ta yer aldığını aktarır (2010: 291-296). Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda yer alan “Muktetafat” adlı yazmalar Hanımlara Mahsus Gazete’deki yazılarını içerir.

“Mütalaa” gazetesinde yayımlanan “Sefalet” romanı Sırpçaya çevirilmiş ve Emine Semiye’nin yurt dışındaki yazarlarca tanınmasını sağlamıştır (Yularkıran, ts: 3). Bu eser 1908 yılında basılmıştır.

Yazı hayatının ilk yıllarında gazete ve dergilerde faal olarak gördüğümüz Emine Semiye; ilerleyen yıllarda daha az yazı kaleme almıştır. Onun sessizlik dönemi olarak adlandırabileceğimiz zamanlarda farklı faaliyetlere ağırlık verdiğini söyleyebiliriz. Karaca, 1911-1918 yılları arasında adına rastlanmamasının o dönemde

fahri hemşirelik yapmasına veya takma adlarla yazmasıyla açıklanabileceğini söylemektedir (2010: 94, 95). Mehmet Reşit Bey'den ayrıldıktan sonra Ahmet Cevdet'in eğitimi için yurt dışında bulunması bu dönemdeki sessizliğinin bir başka sebebi olabilir.

Emine Semiye'nin son hikâyelerinde eskisi gibi yazmamasının gerekçelerini açıklayan bilgiler bulunmaktadır.

“Emin” hikâyesinde asıl hizmetin çiçek resmederek (yazarak) değil çiçek yetiştirerek (öğrenciler yetiştirerek) yapılacağı düşünüldüğünden fırçayı (kalemi) bir kenara bırakmıştır:

“Babası bahçıvanlık bilgisinin planlarını çizen bir usta idi; kendisi de bu meslekte çalışmış ve yıllarca çiçeklerin güzel yetiştirilmesine tarhların da iyi düzeltilmesine dair yazıp çizmişti.

Bir gün gaipden gelen bir sesle sarsılmıştı.. O ses diyordu ki: yazdığın nazariyeler ve resmettiğin bahçe tablolarıyla vatan ve millete ehemmiyetli bir hizmet etmiş sayılamazsın!.. Türklük Dünyasına yayılacak latif kokuları, ancak kendi ellerinle yetiştireceğin çiçeklerden toplayabilirsin! Zamanının büyük ustalarından sayılan baban da bahçıvanlık etmişti.”

Emin, kalemini, fırçasını atmış ve ellerine bahçıvan takımlarını alarak bir müesseseye girmişti. On bir yıl kayaları koparmış, çorak toprakları eşelemişti. Sonra parlak otlar çıkmış.. gözleri okşayan çiçekler belirmişti..Onların hoş kokularından öyle zevk almıştı kanayan ellerinin acısını bile duymamıştı. Emin on bir yıllık denemelerinde bahçıvanlık bilgisinin pek ince bir sanat olduğunu anlamıştı. Yazıcı düşüncesine göre birçok nazariyeler yürütebilir, ressam da (kuruntusundan doğan) şekillerde türlü türlü bahçeler resmedebilir... Fakat bahçıvan böyle değildir... O tabiatla kucaklaşır ve çiçeklerin kendi benliğince yarahnışındaki esasları geçirerek öğrendiği için onları yetiştirme kabiliyetini hakkıyla elde eder. Emin, bu yolda tükettiği günleri düşündükçe müteessir oluyordu.” (E, 9-12)

“Cumhur Subayları”nda içinde bulunduğu koşullar ve ailenin geçimiyle uğraşmasından yazamadığını şu şekilde dile getirmiştir:

“Eski ve içtenliğimiz bulunan dostlarımdan Bayan Fitnat, görüşmeğe geldiği bir gün uzun göresimlerimizi giderdikten sonra bana dedi ki:

– Abla niçin yazmıyorsun?

Ben –(Cevap verdim) Hayat didişmesi bir konu tasarlamağa beni bırakmıyor ki!..” (CS, 1)

1.2.4.1. Eserleri

Bu bölümde Emine Semiye'nin dergilerde yayımlanan hikâye ve romanları, basılmış eserleri ile el yazısı eserlerine yer verilmiştir. Gazete ve dergilerde yer alan sosyal ve siyasî yazıları listelenmemiştir. Gövsa, Emine Semiye'nin yazılarının yer aldığı süreli yayımları Alay köşkündeki Edebiyat Birliği Kütüphanesi'ne bağışladığını aktarmıştır (1933: 404). Karaca, oğlu Cevdet Lagaş tarafından Millî Kütüphane'ye bağışlanan belgelerden bahsetmiştir (2010: 8). Bu belgelerden bir kısmı “Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar” adıyla araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Eserleri şu şekilde sıralanmaktadır:

1.2.4.1.1. Anlatma Esasına Bağlı Yazıları

1.2.4.1.1.1. Hikâyeleri

Emine Semiye'nin hikâyeleri, yayımlandığı gazete, yer aldığı el yazısı eser ve tarihlere göre aşağıda sıralanmıştır. Bu hikâyelerde Emine Vahide, Emine Semiye ve Emine Semiye Yularkıran adlarını kullandığı görülmektedir.

Emine Vahide, Bir Mütahasisenin Tefekküratı, Hanımlara Mahsus Gazete, S 13, 14 Ekim 1895, s.2-4.; İktitaf, Millî Kütüphane, Yz. A 2693, s.5-27.

Emine Vahide, Terbiye-i Etfate Ait Üç Hikâye, Hanımlara Mahsus Gazete, S 35-69, 30 Aralık 1895-9 Temmuz 1896.; Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye, Millî Kütüphane, Yz. A 4206, 14 Aralık 1895-24 Şubat 1896, s.3-372.

Emine Semiye, Hiss-i Rekabet, Hanımlara Mahsus Gazete, S 76-81, 31 Ağustos 1896-8 Ekim 1896.; Hiss-i Rekabet, Millî Kütüphane, Yz. A 2670/2, 28 Haziran 1896, s. 309-374.

Emine Semiye, Bir Gecelik Gelin, Mütalaa, S 42, 25 Mayıs 1897.; Selânik Hatıraları, Millî Kütüphane, Yz. A 3368, s. 117-132.

Emine Semiye, Kuru Bir Menekşe Demetçiği Yahut Afif Bir Kızın Hissiyat-ı Âşıkanesi, Mütalaa, S 49, 13 Temmuz 1897, s.6-8.

Emine Semiye, Yüreği Yanık Valide, Hanımlara Mahsus Gazete, S 315, 13 Haziran 1901.; İktitaf, Millî Kütüphane, Yz. A 2693, s. 418-426.

Emine Semiye, Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi, Kalem Tecrübeleri, Millî Kütüphane, Yz. A 2685, 12 Şubat 1906, s.29-35.

Emine Semiye, Hamza Bin Zübeyr, Kalem Tecrübeleri, Millî Kütüphane, Yz. A 2685, 1 Nisan 1906, s.49-54.

Emine Semiye, Bir Osmanlı Kahramanı Daha Hüseyin, Kalem Tecrübeleri, Millî Kütüphane, Yz. A 2685, 9 Nisan 1906, s.55-56.

Emine Semiye, Kıymet-i Nisvîyet, Resimli Kitap, C 2, S 9, 28 Haziran 1909, s.880-885.

Emine Semiye, Taş Hatun, Resimli Kitap, C 3, S 13, 28 Ekim 1909, s.72-75.

Emine Semiye, Emir Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih: Bağdat Hatun, Millî Kütüphane, Yz. A 4665, 10 Mart 1911, s. 1-48.

Emine Semiye, Dilşat Sultan, Millî Kütüphane, Yz. A 4663, 13 Temmuz 1911, s. 1-87.

Emine Semiye, Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı, Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı, 1 Şubat 1918, s. 85-88.

Emine Semiye Yularkıran, Emin, Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar, Millî Kütüphane, Yz. Latince 86, 17 Eylül 1933, s. 21-34.

Emine Semiye Yularkıran, Cumur Subayları, Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar, Millî Kütüphane, Yz. Latince 86, 11 Eylül 1935, s. 46-68.

1.2.4.1.1.2. Romanları

Emine Semiye'nin romanları 1896-1920 yılları arasında dönemin gazetelerinde yayımlanmıştır. Burada Emine Semiye Binti Cevdet Paşa, Cevdet Paşa Kerimesi Emine Semiye ve Emine Semiye adlarını kullanmıştır. Romanlar yayımlanmaya başladığı tarihlere göre aşağıda sıralanmıştır.

Emine Semiye Binti Cevdet Paşa, Mükafat-ı İlahiye, Mütalaa, S 1-24, 3 Ağustos 1896-12 Ocak 1897.; Mükafat-ı İlahiye, Millî Kütüphane, Yz A 2784, s.3-92.

Emine Semiye, Sefalet, Mütalaa, S 26-31, Ocak 1897-26 Aralık 1898.

Emine Semiye, Bikes, Hanımlara Mahsus Gazete, S 101-138, 4 Şubat 1897-25 Kasım 1897.; Bikes, Millî Kütüphane, Yz A 2670/1, s. 5-304.

Emine Semiye, Muallime, Hanım Kızlara Mahsus Gazete, S 53-146, 16 Mart 1899-7 Şubat 1901.; Hanımlara Mahsus Gazete, S 99/301-109/311, 28 Şubat 1901-2 Mayıs 1901; Emine Semiye, Muallime, Millî Kütüphane, Yz A 4583, 3-550.

Emine Semiye, Gayya Kuyusu, Dersaadet, S 1-69, 8 Temmuz 1920-13 Eylül 1920.

1.2.4.1.2. Basılmış Eserleri

Emine Semiye. (1891-1892). *Hülâsa-i İlm-i Hesap*. Dersaadet: Mahmut Bey Matbaası.

Emine Semiye. (1908). *Sefalet*. Dersaadet: Hilâl Matbaası.

1.2.4.1.3. El Yazısı Eserleri

Bikes, Millî Kütüphane, Yz A 2670/1.

Dilşad Sultan, Millî Kütüphane, Yz A 4663.

Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar, Millî Kütüphane, Yz Latince 86.

Emir Çoban Kızları, Millî Kütüphane, Yz A 4665.

Hiss-i Rekabet, Millî Kütüphane, Yz A 2670/2.

Hürriyet Kokuları, Millî Kütüphane, Yz A 4664.

İktitaf, Millî Kütüphane, Yz A 2693.

Kalem Tecrübeleri, Millî Kütüphane, Yz A 2685.

Muallime, Millî Kütüphane, Yz A 4583.

Muktetafat, Millî Kütüphane, Yz A 4581, Yz A 4582

Mükafat-ı İlahiye, Millî Kütüphane, Yz A 2784.

Selânik Hatıraları, Millî Kütüphane, Yz A 3368, Yz A 4305, Yz A 4296.

Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye, Millî Kütüphane, Yz A 4206.

1.2.5. Çalışma Hayatı Ve Siyasi Hayatı

Naciye Neyyal hatıralarında, Emine Semiye'nin Reşit Paşa ile evliyen Selânik'te bulunduğu sırada, evinde özel dersler verdiğini anlatır (Hürmen, 2000: 292). Onun çalışma hayatı ile ilgili eldeki ilk veri budur.

Gazetelerin kadınlar için olan sayfaları ve ekleri ile kadın dergileri, 19. yüzyılda kadınların fikren varlıklarını ortaya koydukları bir araç olmuştur (Çakır, 1993: 22). Emine Semiye'nin yazıları entelektüel yazar kadrosuna sahip “Hanımlara Mahsus Gazete”, “İnci”, “Kadın” (Çakır, 1996: 30-37), “Mütâlaa” (Kurnaz, 2008: 56), “Musavver Kadın”da (Zihnioğlu, 1999: 7) yayımlanmıştır.

Bulgar Harbi'nde İstanbul'a gelerek fahrî hemşirelik yapmıştır (Yularkıran, ts: 4). Naciye Neyyal hatıralarında, İttihatçı Seniye Hanım ile Emine Semiye'nin Balkan Harbi'nde Etfal Hastanesi'nde hemşirelik yaptıklarını, bir gün hastaların elindeki “Tanin” gazetesini gören doktorların kendilerini uyarması sonucu oradaki işlerinden

ayrıldıkları anlatılmaktadır (Hürmen, 2000: 306). Taha Toros onun fahrî hemşirelik yapan ilk Türk kadınlarından olduğunu belirtir (1998: 223). Şefika Kurnaz, Besim Ömer Paşa'yla Çanakkale gazilerini tedavi edenler arasında olduğunu yazmıştır. (2008: 126). Emine Semiye Osmanlı Kızılay Cemiyeti kadınlar kısmı kurucu üyeleri arasında yer alır (İzgöer ve Tuğ, 2013: 47). Savaşta duyulan hastabakıcı ihtiyacını karşılamak için 1911 yılından itibaren açılan gönüllü hastabakıcı kurslarından birine katılmış olabilir.

Beyrut'ta görevlendirilen ekipte Halide Edip'le birlikte (Adıvar, 1996: 289). Öğretmenliğe başlamasıyla ilgili ise iki tarih mevcuttur. Kurnaz onun İstanbul'da 1892'de öğretmenlik yaptığını aktarmaktadır (2008: 31). Diğer kaynaklarda ise öğretmenliğe başlama tarihi 1922'dir (Gövsa, 1933: 404; Uraz, 1941: 469; Adıvar, 1996: 289). “Emin” hikâyesinde çalışma süresini 11 yıl olarak belirtmesinden hareketle 1922'den itibaren öğretmenlik yaptığı söylenebilir. Altı sene Edirne, Sivas, Ordu ve Adana'da; beş sene de İstanbul'da orta okullarda Edebiyat ve Türkçe öğretmenliği yapmış (Gövsa, 1933: 404) ve öğretmenlikten emekli olmuştur (Gövsa, 1933: 404, Uraz, 1941: 469). Emine Semiye, “Hanımlara Mahsus Gazete”nin 172. sayısında 04 Ağustos 1898 tarihinde yazdığı “Selânik Terakki Mektebi” yazısında burada mümeyyizelik yaptığını belirtmiştir (1898: 1). Karaca, ayrıca Selânik Terakki İnas Mektebi ve Selânik Feyz-i Sıbyan Mektebinde müfettişlik yaptığını aktarır (2010: 68-76). Güney, Sivas'ta öğretmenliğe başlaması sebebiyle onu tanıtan bir yazı yazdığında Selanik İnas mektepleri ile Edirne Darü'l-Muallimat'ında öğretmenlik yaptığını ekler (1923: 1-2).

Yazarlık, gönüllü hemşirelik ve öğretmenlik gibi insanı merkezine alan ve insanlara yardım edebileceği meslekleri seçmiştir. Bu onun kendini insanlara adadığını göstermektedir.

Çalışma hayatı 65 yaşında sona erince çektiği ekonomik sıkıntılar 11.11.1933 tarihli mektup müsveddesinde kayıt altına alınmıştır. Buna göre yaşı ilerlemiş olduğu için bir yerde çalışmamaktadır. Erkek yazarların yazılarına öncelik verildiğinden gazetelerde yazamamaktadır. Babasından 24 Mayıs 1909 tarihinden itibaren almaya başladığı 2125 kuruşluk maaştaki kesintiler de vardır. Faik Bey'in ölümüyle 1928'de Fatma Aliye de bu maaştan hakkını almak üzere başvurmuştur. Beratını Ankara'ya gönderen Emine Semiye'nin maaşı yeni cüzdanda 1500 kuruşa inmiş. Hatta 25 senedir her ay 600 kuruş fazla maaş verildiği tespit edilip borçlandırılmıştır (Yularkıran, ts.:

12-18b). Son yıllarındaki bu sıkıntılar, gençliğinde maddi kaygılardan uzak bir hayat sürdüğünü gösterir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, toplumun şekillenmesinde rol oynayan aydınlar, cemiyetler ve dernekler etrafında toplanmış, fikirlerini gazete ve dergiler aracılığıyla geniş kitlelere yaymışlardır. Eğitimli kadınlar da bu alanda faaliyet göstermiştir. Dönemin siyasi yapılanmalarına bakıldığında Emine Semiye'nin "İttihat ve Terakki" ile "Osmanlı Demokrat Fırkası" içerisinde yer aldığını görülmektedir.

"Osmanlı Terakki ve İttihad Cemiyeti" 1889'da gizli bir cemiyet olarak, 2. Abdülhamit'in baskıcı yönetimine karşı ortaya çıkmıştır. Meşrutiyet'in ilanından sonra "Teşebbüsü Şahsî ve Ademi Merkeziyet Cemiyeti" ile birleşerek "Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti" adını almıştır (Tunaya, 1952: 174-176).

Coşar, Türk kadınının hak ve hürriyetleri hakkındaki tartışmalar konusunda Emine Semiye'nin mücadelesine yer vermiştir. Emine Semiye, İttihat ve Terakki'nin Selânik Kadın Kolları başkan yardımcısı olarak yaptığı bir konuşmasında "Müslüman kadınların da gayrimüslimler gibi hürriyetlerini kazanacaklarını, Müslüman kadınların ilerlemesi için uğraşılacağını; tesettür konusunun yanlış anlaşıldığını" anlatmıştır (1974: 59).

Taha Toros'a göre Emine Semiye ilk kadın gazeteci ve politikaya karışan ilk kadındır; Reşit Paşa, Edirne valisi iken İttihat ve Terakki'nin gizli çalışmalarında yer alan tek kadın odur ve Kıbrıslı Kâmil Paşa'nın sadrazamlığında tevkif edilmemek için yurt dışına kaçmıştır (1998: 222).

Kaygusuz, Emine Semiye'nin Osmanlı Demokrat Fırkası'nda faal olan tek kadın olduğunu söyler. "Selamet-i Umumiye" kulübünün kurucusu Fuat Şükrü Bey ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucuları Doktor İbrahim Temo ve Abdullah Cevdet, Cemiyetler Kanunu'nun kabul edilmesinden sonra "Osmanlı Demokrat Fırkası"nın 1909'da resmen kurulduğunu "Tanin"de duyurmuşlardır (1995: 53-57)

Bezmi Nusret Bezmen, partinin 150 kadar azası olduğu hâlde sadece İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, Fuat Şükrü, Mahmut Sadık, Şirvanîzade Mahmut Tahir, Ahmet Rıfki, Halil Rifat Paşazade Ahmet Rıfat, Maliye mümeyyizi Remzi, eczacı Tevfik ve Demokrat Mustafa, Şahabeddin Süleyman ve Emine Semiye isimlerinin öne çıktığını; Doktor Temo, Fuat Şükrü, Şirvanîzade Tahir ve Demokrat Mustafa dışındakilerin aktif bir rol üstlenmediklerini söyler (2002: 63-65). Bezmen burada Emine Semiye'yle ilgili kısa bir bilgi vermiştir:

“Emine Semiye Hanım, Ahmet Cevdet Paşanın kızı ve Fatma Aliye Hanım’ın hemşiresidir. 1868’de doğmuş, Paris ve İsviçre’de tahsil görmüştür. Bazı gazetelerde küçük hikâyeler, tefrika romanları ve pedagojiye dair yazılar yazmıştır. Tam o sıralarda kocası Rodos Valisi Reşit Paşa’dan ayrılmıştır. Ve bütün meşgalesi onun aleyhinde bulunmaktan ibaretti. Fırka ile münasebeti ismendir.” (2002: 64).

Bu fırkaya mensup olanların sıkıntı çektiği ifade edildikten sonra ömürlerinin son demleriyle ilgili bilgiler eklenmiştir, Emine Semiye’nin hayatıyla ilgili ayrıntıya girilmemekle birlikte çalıştığı yerler ve ölüm tarihi verilmiştir:

“Emine Semiye Hanım, Anadolu’nun muhtelif merkezlerinde ve nihayet Edirne ve İstanbul’da Türkçe öğretmenliği yapmış, 1944 senesinde vefat etmiştir.” (2002: 91).

Kadın örgütlenmesinin çıkış noktası olan kadın dernekleri, öncelikle ihtiyaç sahibi kadınlara yardım gayesini taşımıştır. Emine Semiye, bu amaçla 1898’de, Selânik’te “Şefkat-i Nisvan” ve 1908’de, Edirne’de “Hizmet-i Nisvan” adlı yardım derneklerini kurmuştur (Çakır, 1996: 43, 45).

Gençlik yıllarında dernek ve partiler aracılığıyla siyasette aktif rol almıştır. İlerleyen yıllarda Halide Edip’in ismi ön plana çıkar. Emine Semiye tabir-i caizse kendi kabuğuna çekilmiş, hayatını yazarak ve öğretmenlik yaparak sürdürmüştür.

1.2.6. Kişiliği

Emine Semiye’nin özel hayatı hakkında Naciye Neyyal’ın hatıraları önemli bir kaynaktır. Naciye Neyyal, Emine Semiye ile Selanik’te tanışır. 1901’de başlayan bu arkadaşlık uzun yıllar devam eder. Naciye Neyyal’ın ilk izlenimlerine göre ablasına duyduğu hayranlıkla onunla aynı yoldan yürüme isteği duyan Emine Semiye hikâye ve roman yazar ve tanıdık çocuklarına özel dersler veren, iyi niyetli biridir (Hürmen, 2000: 290). Naciye Neyyal, daha sonra onu İstanbul’da evinde bir süre konuk etmiştir ve yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Emine Semiye misafirliği boyunca rahat tavırlar sergilemiştir. Naciye Neyyal onun kendine özen gösteren, işlerinde mükemmelliyetçi, maddi konularda savruk, bazen “kurnaz” olarak adlandırılabilir bir yapısı olduğunu fark etmiştir. Ona göre Emine Semiye’nin yaptıklarının sorumluluğu almak gibi bir huyu yoktur (Hürmen, 2000: 297-299).

Eflatun Cem Güney, “Emine Semiye Hanımefendi” adlı yazısında Anadolu duyulan ihtiyaca rağmen öğretmenlerin buraya gelmek istememelerini eleştirir. *“Emine Semiye Hanım gibi edebiyat âleminde tanınmış bir muallimenin Anadolu çocuklarını yükseltmek için her türlü müşkülata razı olarak Sivas’a gelişi de bu*

büyükliğini bir kere daha ispata kafidir sanırım.” diyerek onun eğitime gönül verdiğini belirtir (1923: 2).

Emine Semiye’nin kişiliği ile ilgili en belirgin özellik yeniliğe açık olması ve kendini topluma adayarak yenileşme hareketinde hayatı boyunca rol almasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

2.1. EMİNE SEMİYE HANIMIN HİKÂYELERİ

2.1.1. Hikâyelere Umumî Bir Bakış

Emine Semiye toplumun gelişmesinin ve ilerlemesinin kadının eğitimine bağlı olduğunu düşünür. Kadının dinî ve millî açılardan yerini fark etmesi için eserlerinde çoğunlukla kadın kahramanlar seçmiştir. Bunlardan “İbn-i Batuta Seyahatnamesi”nde adı geçen “Taş Hatun” ile yine aynı eserde ve Darü’l-Muallimat’taki öğrencilere kadınları tanıtmak için hazırlanan Meşahirü’n-Nisa’da adı geçen “Bağdat Hatun” ve “Dilşat Hatun” Türk tarihinde lider kadınlar arasında sayılmaktadır. “Kıymet-i Nisvîyet”te yer alan mücahide, Bayezit Han-ı Sani’nin eşidir, yönetimde söz sahibi olmuştur. “Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı”nda Şefika, vatansever bir hastabakıcıdır. “Bir Gecelik Gelin”de Suphiye, vatan savunması için evlendikten sonraki gün eşini cepheye gönderen güçlü bir kadındır. “Cumur Subayları”nda Metanet, babası ve eşini kaybettikten sonra iki çocuğunun bakımını sağlamak için çalışan bir kadındır. “Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi” hikâyesinde yetmişlik gelin, oğlu ve gelininin zulmüne karşı evlenmiştir ve hayat doludur. “Bir Mütahhassisenin Tefekküratı”nda Mevhîbe, doğa âşığı, kendini ifade edebilme özgürlüğü sağlanmış bir kadındır. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de Hanife Hanımefendi, Fatine, Muhsine; Zevkiyâr Dadı, Memnune güçlü fakat kötü kadınlardır. Fevziye, Mihri, Dürri; Feraset güçlü ve iyi kadınlardır.

“Hasan Bin Zübeyr” ve “Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin” Balkanlarda savaşıyan iki askerin kahramanlığını kayda almak için yazılmıştır. “Emin”, vatana hizmet için bahçıvanlık yapan bir adamdır. “Bir Gecelik Gelin”de Cafer, Suphiye gibi vatan sevgisini her şeyin önünde tutar. “Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı”nda Semih, şehit ve Celadet Yüzbaşı gazi olmuştur. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de Zülali Beyefendi, Mutekit Bey ve Mutekit’in lalası eski kafalıdır fakat bu tiplerin karşısında Cedit Bey, Hidayet Efendi, Müeyyet, Şeci Bey, Sabri Bey, Kahraman,

Behiç Bey, Mehmet Paşazade Necati Beyefendi tahsilli ve yenilikçidir; Sırrı da yaşı küçük olmasına rağmen yenilikçiler arasında sayılabilir.

Gerek kadın gerekse erkek kahramanları tahsilli, aklıyla hareket eden, aile ve vatan söz konusu olduğunda fedakârdır.

Edebî eserler yazarın yaşamından izler taşır; yazarın duygu ve düşüncelerini, yaşadığı dönemi anlatır. Emine Semiye evde eğitim görmüştür. “Bir Gecelik Gelin”de Suphiye, Vilayet Mektebini bitirir fakat sonra eğitimine evde devam eder. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de de Mihri, Dürri, Fatine, Muhsine eğitimlerini evde tamamlar. Emine Semiye evlilik sonrası dersler alarak kendini geliştirmiştir. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de Fevziye, evlendiğinde eşi Cedit tarafından eğitime devam eder.

Emine Semiye küçük yaşta evlenmiştir. Hikâyelerde bazı kahramanları erken evlendirirken, erken evlenmenin sakıncalarına dikkat çekmek için Mevhibe, Muhsine ve Dürri’nin evlenmelerini geciktirir.

Emine Semiye’nin çocuklarından bazıları ölmüştür. “Yüreği Yanık Valide”de ve “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de Fatine ve Safdil’in evlat acılarıyla bu üzüntüyü tarif etmeye çalışmıştır.

Emine Semiye’nin oğlu Hasan Rıza sara hastasıdır, “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”deki Mutekit de hasta bir çocuktur.

Emine Semiye tasavvuf dersleri almıştır. “Bir Mütahhassisenin Tefekküratı” adlı hikâyede, Mevhibe tabiattaki hikmetlerin Allah’ın varlığını ispat ettiğini gördüğü için ona karşı derin bir sevgi beslemektedir.

1933 yılında, 65 yaşına geldiği için emekli olmak zorunda kalan “Emin” hikâyesini yazdığı sırada kendisinin de 65 yaşında bulunduğundan burada kendi yaşadığı buhranı anlattığı söylenebilir.

Emine Semiye kültürlü bir insandır. Serez, İran, Irak, İtalya’ya ait yerlerin tasvirini yapacak kadar malumat sahibidir. Bağdat’ta Üveys Bahadır’a saldıran eşkıyaya Kürtçe konuşturması o bölgede konuşulan dilleri bildiğini gösterir. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de Mihri, Dünya’nın yuvarlak olduğunu ve döndüğünü Fransızca bir kitaptan okumuştur. “Hiss-i Rekabet”in yazıldığı dönemde henüz Avrupa’ya gitmemiş olan Emine Semiye, Batı kültürüne dair bilgileri kitaplar aracılığıyla edinmiş olmalıdır.

1800’lü yıllarda sosyal hayatın içinde aktif olarak yer alan Emine Semiye kadınların hangi özelliklere sahip olmaları, hangi eğitimleri almaları, hangi işleri yapabilecekleri ve yapmaları gerektiğini hikâyelerindeki kişiler üzerinden vererek

toplumda rol model olabilecek tipler yaratmıştır. “Bir Mühassisenin Hikâyesi”nde Mevhibe, “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de Feraset’in terbiye ettiği Fevziye’nin kızları Mihri ile Dürri ve “Bir Gecelik Gelin”de Suphiye eğitimlidir. Mevhibe tasavvuf; Mihri ile Dürri yabancı dil, ilim ve fen dersleri almıştır. Suphiye Vilayet Mektebine devam etmiştir. Her birinin okuma alışkanlığı vardır. “Cumur Subayları”nda Metanet tek başına iki çocuğu büyütüp yetiştirmiştir. “Taş Hatun”, “Bağdat Hatun” ve “Dilşat Sultan” devlet idaresine etkisi olan kadınlardır.

Yazdığı dönemlerde hâkim olan edebiyat anlayışı doğrultusunda eserler vermiştir. Tanzimat dönemin yazarları Romantizmin etkisiyle hikâyelerinde konuyu keserek okuyucuyu bilgilendirir. Emine Semiye bu akıma bağlı kalarak yazmıştır.

2.1.2. Hikâyelerin Tasnifi

Emine Semiye'nin tefrika edilirken veya notlarında hikâye olarak adlandırdığı, yapılmış çalışmalarda da hikâyelerine dâhil edilmiş 15 eserinde konu aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır:

2.1.2.1. Aşk Konu Alan Hikâyeler

2.1.2.1.1. Bir Mühassisenin Tefekküratı

Emine Vahide, Bir Mühassisenin Tefekküratı, Hanımlara Mahsus Gazete, S 13, 14 Ekim 1895.; İktıtaf, Millî Kütüphane, Yz. A 2693, s.5-27.

Hikâye, yirmi yaşındaki Mevhibe'nin tabiata olan aşkını fark etmesini anlatır. Mevhibe sürekli dalgın dolaşır. Bu dalgınlığını annesi tembelliğine yorarken, ablası Şekibe hasta veya âşık olabileceğini düşünür. Annesi Şekibe'yi kardeşiyle konuşmakla görevlendirir. Abla kardeş konuşur ama ikisi de Mevhibe'nin dalgınlığının nedeni anlayamaz. Şekibe, Mevhibe'ye düşünmesi için bir hafta süre verir. Ablasının sözlerine kulak veren Mevhibe onu bir maşuğa çeviren sebebi bulmaya çalışır. Bir haftanın sonunda tabiattaki hikmetlerin Tanrı'nın birliğini ispat etmesinden tabiatı sevdiğini anlar ve sevdiğinin tabiat olduğunu ablasına itiraf eder.

2.1.2.1.2. Hiss-i Rekabet

Emine Semiye, Hiss-i Rekabet, Hanımlara Mahsus Gazete, S 76-81, 31 Ağustos 1896-8 Ekim 1896.; Hiss-i Rekabet, Millî Kütüphane, Yz. A 2670/2, 28 Haziran 1896, s. 309-374.

Teyze çocukları olan Eduar ile Klaris evlenirler. Bir maskeli baloda Klaris'in karşısına çıkan Lavinya, kızın aklını karıştırır ve eşinden şüphelenmesine sebep olur. Hikâye Klaris'in Eduar tarafından ne kadar çok sevildiğini anlamasıyla biter.

Bir Fransız asilzadesi olan Marki Dö Briyan'ın iki kızı vardır: Ann ve Dayen. Ann, bir Londralı İngiliz beyzadesi olan Sir Tomson ile; Dayen, İtalyan Kont Dö Vilanora ile evlenir. İki kız kardeş evlendikten sonra sık sık görüşür, kışları İtalya'da yazları bazen Londra bazen de Fransa'da geçirirler. Bu evliliklerden Ann'in Klaris adında bir kızı, iki ay sonra da Dayen'in Eduar adında bir oğlu doğar. İki teyze çocuğu anne babaları sağken sıkça görüştüğünden kardeş gibi büyür. Klaris Eduar'ı hırpalır, Klaris cezalandırılınca Eduar ağlar; Eduar Klaris'i döver, Eduar cezalandırılınca ağlamaya başlar. Aralarında çocuk yaşlarında oluşan bir sevgi bağı vardır.

Marki, Ann ve eşi öldükten sonra Klaris amcaları tarafından Londra'ya zorla götürülmüştür. Yılda bir defa o da en fazla bir haftalığına teyzesinin yanına gönderilen Klaris'in amcaları onun bir İngiliz ile evlenmesi taraftarıdır. Klaris artık erişkin olduğunda amcalarının eskisi kadar sözü geçmez olur ve Klaris teyzesiyle daha sık görüşmeye başlar. Teyzesiyle birlikteyken bir gün Eduar annesine evlilik fikrini açmış bu teklif Klaris'e edildiğinde de Klaris memnuniyetle kabul etmiştir. Amcaları bu evliliğe mani olamayacakları için gönülsüz de olsa razı olmuşlardır.

Paris'te evlenen Klaris ve Eduar sürekli tiyatro ve balolara gider. Gittikleri maskeli bir baloda Klaris kuzeni Sör Vilyams ile konuşurken siyah dominolu bir kadın ikisinin konuşmasına dâhil olur, Klaris'in Eduar tarafından sevilmediğini, onun sadece soyadını taşıdığını söyleyip ortadan kaybolur. Bu olay Klaris'in canını sıkır, ne teyzesinin ne Eduar'ın sözleri onu ikna edemez.

İtalya'ya gitmelerine bir hafta kala Eduar eşini ve annesini bir resim sergisine götürür. Bir ressam Kontes Dayen'e Klaris'in bir modele benzediğini söyleyip onu över. Ressame adının Lavinya olduğunu söyler, o sırada Eduar çıkmaları gerektiğini işaret eder. Eve geldiklerinde Eduar bu kadının ressamlığına bakmaması gerektiğini kendisiyle konuşmaya layık olmayan bir sefile olduğunu, onun hakkında hikâyeler duyduğunu söyler ve mevzuyu kapatır. Annesi bu kadınla bir geçmişi olduğunu anlayıp sorar, Eduar artık görüşmediğini ve eşine sadık olduğunu tekrar eder.

Bir ay sonra Dö Vilanora ailesi Napoli şehrine gider. Burada Eduar ile çok güzel vakit geçirse de eşini Madam Baron Blanş Dö Marsilo'dan kıskanır. Bir dostları Klaris'i geçmiş ve şu anki hâli meçhul olan bu kadından uzak durması, eşini dahi uzak tutması konusunda Klaris'i uyarır. Klaris bu durumu eşiyile konuşur. Eduar, siyah dominolu kadın seni üzmüştü şimdi de bu kadının bakışlarına mı takıldın, diyerek kuruntuya kapıldığını tekrar eder. Onu bir nebze rahatlatmak için gezmeye götürür. Pompei harabesini gezerken Eduar eşinin siyah dominolu kadının sözleri yüzünden ağladığını görür. Ona çocukluk çağlarındaki tatlı didişmelerini hatırlatır, âşık olduğunu anlayışını ve şu anda da ne kadar sevdiğini aktarır.

Bir gün bir mabedi ziyaret ederken bir ziyaretçinin duvara resim yaptığını görürler, bu kadın Lavinya'dır. Lavinya kendine Klaris'i model alarak Saint Viyerj'in resmini yapmıştır. Klaris'in güzelliğini över, Klaris Lavinya'dan hoşnut kalır. Eduar ise selam dahi vermeden eş ve annesini oradan götürür. Ertesi sabah Klaris Eduar'a Lavinya hakkında sorular sorar. Eduar onu eskiden tanıdığını, onun tiyatroda primadonna olduğunu, ressamlığa meyli nedeniyle tiyatroyu terk ettiğini söyler. Ancak eşinin onunla ilgili sorular sormasından hoşnut değildir. Klaris'e muhabbetini sürekli dillendirir ancak kendine inandıramaz ve üzülür. Bu sırada bir çiftlikleri yanar ve Eduar'ın bir iki aylığına oraya gitmesi gerekir. Akşama doğru Klaris'e Eduar'ın ihanetini gece gelip ispat edeceğini bildiren bir mesaj gelir. Klaris eşinin kendisine muhabbetini sorgular, kendisini şiddetle sevdiği sonucuna ulaşır. Ama siyah dominolu kadının sözleri ile Blanş ve Lavinya'nın bakışları aklına geldikçe eşini kıskanır. Bu düşüncelerle vakit tamam olunca siyah dominolu kadın belirir eski sözlerini tekrar eder. Güya siyah domino Klaris'i düşünür. Klaris gibi bir eş dururken Blanş gibi bir kadınla birlikte olan Eduar için silahlanan siyah dominolu kadın giderken kimliğini açıklar, bu Lavinya'dır. O aralık Eduar ortaya çıkıp Lavinya'yı tahkir eder, Klaris'e sevdasını yeniler. Bu olayı tertip edenin Lavinya olduğunu söyler. Zamanında onları tanıdığını itiraf eder ve af diler, evliliği sürece de ona sadık olduğunu beyan eder. Klaris eşini bir daha kıskanmayacağını söyler.

2.1.2.2. Çocuk Terbiyesini Konu Alan Hikâyeler

2.1.2.2.1. Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye

Emine Vahide, Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye, Hanımlara Mahsus Gazete, S 35-69, 30 Aralık 1895-9 Temmuz 1896.; Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye, Millî Kütüphane, Yz. A 4206, 14 Aralık 1895 –24 Şubat 1896, s.3-372.

Çocuk terbiyesi konusunda birbirinden farklı tercihlerde bulunan anne babaların ve çocuklarının başından geçenlerin anlatıldığı birbirine bağlı üç hikâye yer almaktadır.

2.1.2.2.1.1. Havf

Hikâyede, Zülali Beyefendi ve Hanife Hanımefendi'nin oğulları Mutekit ile torunları Fatine'nin eski usulde terbiyesi anlatılmaktadır.

Zengin ve asil Zülali Beyefendi ile taassup sahibi Hanife Hanımefendi evlidir. İlk çocukları olan Mutekit çok şımarık bir çocuktur. Zevkiyâr Dadı ve Lala tarafından eğitilen Mutekit'i susturmak için cin ve peri masallarına başvurulur. Bu durum onun nevroz ve ispazmoza yakalanmasına neden olur. Mutekit aynı zamanda çirkindir çünkü bir gün çiçeğe yakalanan komşu çocuğunu ziyarete giderken o da götürülmüş ve ondan hastalık kaparak yüzü kalbura dönüp gözleri şehla olmuştur.

Bu olaydan bir yıl sonra Fevziye dünyaya gelir. Fevziye'nin terbiyesinden Feraset sorumludur. Feraset, Zevkiyâr ile geçinemez. Fevziye'nin aşılmasına engel olan Zevkiyâr'a rağmen Feraset çocuğun gizlice aşılmasını sağlar. Altı ay sonra bu durum ortaya çıkınca Feraset komşuya gönderilip bir müddet orada kalır.

Mutekit yirmi, Fevziye on beş yaşına geldiğinde anne ve babası mürüvvetlerini görmek ister. Mutekit çirkin, hasta ve cahil bir gençtir. Üste paralar verilip kibar düşkün bir aileden bir kız istenir, nişan takılır ama Mutekit gelin namzedi tarafından görülünce nişan bozulur. Sonra Safdil adlı bir cariye istenir. Fevziye talipler için iyi bir kısmettir. Fevziye'ye talip olanlardan Cedit isimli bir zat kabul edilir.

Mutekit'in Fatine isminde bir kızı olur. Fevziye'nin Mihri ve Dürri adında iki kızı ve Sırrı adında bir oğlu olur. Mutekit'in kızı eski usulde babaannesinin terbiyesine yani Zevkiyâr'a bırakılır. Fevziye'nin çocukları ise yeni usulde terbiye edilir. Hanife Hanımefendi Fatine'yi çok sever ve el üstünde tutar ama diğer torunlarını sevmez. Fatine çocukken hasta olur diye evden çıkarılmaz, yıkanmaz; hastalanır ama doktor

yerine hocalardan çare aranır. O da çirkin bir çocuk olarak büyür. Evlilik çağı gelince de bir Allah'ın kulu talip olmaz. Zengin bir aileye damat olmak isteyen Sabri Bey kandırılır ve Fatine ile evlendirilir. Sabri yüzünü pek beğenmese de Fatine'ye ilk başlarda muhabbet duyar. Ama Hanife Hanımefendi kızın aklını çelip kocasına kötü davranmasını sağlayarak aralarını bozar. Fatine'nin doğumu esnasında doktor çağırılmasına karşı çıkan Sabri, Hanife Hanımefendi vesilesiyle evden kovulur. Bir müddet sonra da Sabri Fatine'yi boşar. Bu olaydan sonra babaannesine karşı kinlenen Fatine'nin şımarıklığı ve ev halkına eziyetleri artar. Bir gün Memnune'nin tertiplediği bir oyun esnasında babasının ölümüne sebep olur.

2.1.2.2.1.2. Felaket

Hikâyede, Müceddet Hanım ile Hidayet Efendi'nin yeni usulde terbiye etmeye çalıştıkları kızları Muhsine'nin başına gelenler anlatılmaktadır.

Avrupa terbiyesi almış Yanyalı Hidayet Efendi kendisinden oldukça küçük Müceddet Hanım ile evlidir. Kardeşi vefat edince yeğeni Kahraman'ı İstanbul'a yanlarına alır. Müceddet'in kardeşi Cedit de onlardır. Hidayet Efendi, Cedit ve Kahraman'ı önce Sultaniye Mektebi'ne sonra da Avrupa'ya gönderir. Döndüklerinde Kahraman'ın tahsilini beğenmez ve onun kızına layık bir damat adayı olmasını arzuladığını beyan ederek tekrar Avrupa'ya yollar.

Hidayet Efendi'nin kızı Muhsine Fransa'dan getirtilen sütanne ve dadılar elinde büyür, Türkçe anlasa da konuşamaması sebebiyle sonrasında bir de Türk lalası tutulur. Yaşı ilerleyince Farsça ve Arapça da öğrenir. Okuduğu eserlerden söz açıp insanlara bilgiçlik taslar. Dayı kızları ondaki şarlatanlığı yüzüne vurduklarından onlarla geçinemez. Muhsine'nin gördüğünü taklit etme yeteneği vardır. Yengesi Fevziye'nin yanında kaldığı dönemde namaza ve oruca başlar. Eve döndüğünde sahursuz oruca niyetlenip fenalaşınca onu ancak Kahraman ikna edebilir. Bu durum Müceddet'in hoşuna gitmez çünkü kızı ile Kahraman'ın evlenmesine karşıdır. Muhsine İngilizce öğrenmek istediğinde bir İngiliz mürebbiyesi tutulur. İngiliz usulü rahat olduğu için Muhsine hoşlanır ancak Muhsine erkeklerin dikkatini çekecek şekilde davrandığından mürebbiyesi tarafından uyarılır. Bu uyarılar bir kulağından girer ötekenden çıkar, mürebbiye de önce anneye sonra babaya müracaat eder. Müceddet Hanım Kahraman'a olan ilgisi azaldığından kızının hâllerine onay verir. Hidayet Efendi ise karısının tesiriyle mürebbiyeye izin verir.

Fatine tebdil-i hava için Moda'da kaldığı zaman Muhsine ile aralarında bir tartışma yaşanır ve Fatine intikam yemini eder.

Kahraman İstanbul'a döndükten sonra Müceddet kızının izdivaçtan vazgeçmesi için çareler arar. Kahraman'ı servet avcısı diye kötüler. Muhsine'nin çocukluk arkadaşı Behiç onu aşk ve muhabbetle sever, Müceddet kızının Behiç'le yakınlaşmasını sağlar. Muhsine nişanlısından uzaklaşır ve geceleri Behiç ile buluşmaya başlar. Bu buluşmalardan birine şahit olan Kahraman Muhsine'yi geri kazanmaya çalışsa da yengesi yüzünden başarılı olamaz. Bir gece gizlice geri gelir, Muhsine'yle birlikte olur.

Muhsine'nin hamile olduğu ortaya çıkınca Hidayet Efendi Kahraman'ı çağırır ve hemen nikâh kıyılır. Ama Kahraman çocuğun kendisinden olduğunu düşünmez ve Muhsine'yle hiç ilgilenmez. Amcasının gönderdiği paraları bile kendi zevkine harcar. Zengin bir ailenin şımarık yetiştirilen kızı Muhsine şimdi dört odalı bir evde, hiçbir işten anlamayan bir kadının bakımına muhtaçtır. Fevziye her gün gelerek Muhsine'yle ilgilenir. Cedit Bey doktor getirtip tedavi ettirmek ister. Tedaviye cevap vermeyen Muhsine iyice ağırlaştığında Mihri ve Dürri onu ziyarete, Fatine ise ondan intikam almaya gelir. Muhsine uğradığı felaketin sebebinin kötü ahlakı olduğunu itiraf edip bayılır. Bir hafta sonra son saatlerini yaşayan Muhsine'yi görmeye gelen Kahraman çocuğun kendisine ne kadar benzediğini görünce yaptıklarından pişman olur ve af diler. Muhsine Kahraman'ı affeder. Annesiyle arasının düzelmesini istediğini anlatmak için ikisinin ellerini birleştirir, onlara huzurla bakarken canını teslim eder.

2.1.2.2.1.3. Zekâvet

Hikâyede, Fevziye Hanım ile Cedit Bey'in doğru terbiye ettikleri kızları Mihri ile Dürri'nin başından geçenler anlatılmaktadır.

Necati Beyefendi ve Mukime Hanımefendi'nin ikisi kız üç çocuğu vardır. Necati Beyefendi tüm çocuklarını okutmak ister ama sadece Müeyyet Bey okumaya meyillidir. Müeyyet Bey Fransızca, İngilizce ve Almanca bilir, Avrupa'da tahsil görmek ister ama annesi yüzünden gidemez; evlilik çağı gelince ailesinin bulduğu kızları beğenmez. Mihri'yi gören Mukime Hanımefendi onu gelin almak ister ama Müeyyet Bey, annesinin bulduğu kızları kendisine uygun görmediğinden kabul etmez. Daha sonra iş arkadaşı Kahraman, Cedit Bey'in Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça bilen; fen, felsefe ve hikmet dersleri almış kızlarını tavsiye eder. Müeyyet annesini

Mihri'ye görücü gönderir. Kızın evvelce kendi beğendikleri kız olduğunu gören aile bu evliliğin olması için uğraşır ve üç ay süren ısrarlar neticesi Müeyyet ile Mihri evlenir. Mutlu bir evlilikleri vardır. Ancak Müeyyet Bey eşine sürekli bir evlada sahip olmak istediğini söyler bu gerçekleşmeyince de Mihri üzülür. Evliliklerinin ikinci yılında eşinin bu arzusunu yerine getirmek üzere bir cariye bağışlar ve bir haftalığına babaevine gider. Müeyyet bu olaydan sonra eşinden özür diler ve ikilinin sevgisi daha da artar. Evliliklerinin beşinci yılında ise ikiz çocukları olur.

Mihri'den sonra Dürri'ye görücüler gelmeye başlar. Cedit Bey kızının küçük olduğunu söyler ve gelenleri başından savar. Taliplerden zengin ama tahsili sınırlı Muhlis Bey ile fakir ve öksüz fakat mükemmel surette tahsil görmüş Şeci Bey ısrar ederler. Cedit Bey, tahsilini beğendiği ve eğitim için iki seneliğine Almanya'ya gidecek Şeci Bey'i tercih eder. Memnune Hanım ve Hanife Hanımefendi Dürri'nin Muhlis Bey'i sevdiği ve istediği yalanını söyleyip Cedit Bey'i bu fıkirden vazgeçirir. Dürri Muhlis Bey'e verilecekken Mihri kardeşinin Muhlis Bey'i sevmiş olmadığını ve anlatılanların bir iftira olduğunu öğrenir. Muhlis Bey'in hanesine bu evliliğin gerçekleşmeyeceği haberi verilip Şeci Bey ile nişan takılır. İki sene sonra evlenen Dürri ve Şeci'nin bir kızı olur.

Müeyyet baba olduğu gün Müeyyet ve Şeci, pederlerinden çocuklarını nasıl terbiye etmeleri gerektiğine dair tavsiye ister. Zülali Bey cin ve perilere inanacak şekilde eğitmemesini söyler. Cedit Bey ne eski usulün ne de tamamiyle alafranga terbiyenin doğru olduğunu düşünür. Oğlu Sırrı'nın "Her şeyin hayırlısı ortalama olanıdır." hadisini hatırlatmasıyla o da çocukların terbiyesinin alaturka alafranga ortası olması gerektiğini ve ilk terbiyenin anneden alınması gerektiğini söyler.

2.1.2.3. Vatan Sevgisini Konu Alan Hikâyeler

"Emin" hikâyesi dışındaki hikâyeler savaş yıllarında yazılmıştır. Her hikâyede vatanın ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır.

2.1.2.3.1. Bir Gecelik Gelin

Emine Semiye, Bir Gecelik Gelin, Mütalaa, S 42, 25 Mayıs 1897.; Selânik Hatıraları, Millî Kütüphane, Yz. A 3368, 13 Mayıs 1313, s. 117-132.

Evlendiği gün eşi Cafer'i askere gönderen Suphiyye'nin vatan sevgisini anlatan bir hikâyedir.

Suphiye on yedi yaşında, kasabanın diğer kızlarından farklı bir yapıya sahip, babası Hacı Sadık Ağa'dan takdir gören ama annesine göre tembel bir kızıdır. Kardeşleri el işleriyle meşgulken o okumaya yazmaya meyillidir ama bulundukları kasabada eğitimine devam edemez. Hacı Sadık Ağa üç çiftliğinden en önemlisine Rumeli muhacirlerinden Abdüş Bey'i subaşı seçmiş ve bundan kârlı çıkarak zenginleşmiştir. Buna karşılık Abdüş Bey'in büyük oğlu Cafer'i tahsili konusunda desteklemiş ve kızı Suphiye'yi Cafer'e nikâhlanmıştır. Aralarında farklar olmakla birlikte ikisinin de kalbi vatan sevgisiyle atar. Bir sabah Cafer silahlanmış olarak Alasonya'ya gideceğini ve Suphiye'yi almaya geldiğini söyler. Suphiye'nin annesi kızını düğün dernekle vermek ister. Cafer asker toplamak için çalan davulları gösterip bundan ala düğün mü olur, dediğinde Hacı Sadık Ağa dayanamaz ve müsaade eder. Suphiye Cafer ile gider. Ertesi gün eşini kendi elleriyle silahlandırıp yolcu eder. Babası alıp götürmek istese de kocasının evinde kalmak ister. Bir gün Cafer yaralı olarak kapıda görünür, eve döndüğü sanılsa da aslında bir iki saatliğine ailesini görmeye gelmiştir. Annesi Suphiye'yi nasıl bırakıp gideceğini sorduğunda, din ve vatanın her şeyden aziz olduğunu tekrarlar. Suphiye de kendisinden bunu beklediğini söyleyip dualarla uğurlar.

2.1.2.3.2. Hamza Bin Zübeyr

Emine Semiye, Hamza Bin Zübeyr, Kalem Tecrübeleri, Millî Kütüphane, Yz. A 2685, 1 Nisan 1906, s.49-54.

“Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin” hikâyesinin girişinde *"Hamza Bin Zübeyr, fıkrasını okuyan bir zat tarafından bu Hüseyin vakasının da yazılması için acizeye bir muhtıra gönderilmiştir"* (BOKDH, 55) notu bulunmaktadır. Bu, hikâyenin bir yerde tefrika edildiğini düşündürebilir ancak “Kalem Tecrübeleri”nde herhangi bir yerde tefrika edildiğine dair not düşülmemiş ve dergilerde bu hikâyeye rastlanmamıştır.

Yazara aktarılan gerçek bir hikâyedir. Irmak kenarında dört düşman askeriyle karşılaşarak onları alt eden genç Hamza'nın kahramanlığı anlatılır.

Hamza yirmi yaşlarında bir neferdir. Bir gün yıkanmak için zabıtinden izin alır ve dereye girer. Yüzerken kendisine yaklaşan düşmanları fark etmez. Dereden çıkıp giyindiği esnada Bulgar komitasından biri gelir, çarpışmaya başlarlar. Sesi duyan 3 düşman daha Hamza'ya hücum eder. Hamza da ateş ederek üçünü öldürür, dördüncü

kaçar. Hamza peşinden gider ama izin süresi dolduğu için uzun süre takip edemez ve olay yerine döner, oradaki silahları alarak karakola gelir. Hem düşmanları alt etmesi hem de vaktinde dönmesiyle zabitanın takdirini kazanır. Zabit birkaç askerle olay yerine gider ve ormanda dördüncü komitacının cesedi bulunur. Hamza bu başarısından sonra Selânik'e gönderilir. Selânik valisi Rauf Paşa tarafından konağa alınır.

2.1.2.3.3. Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin

Emine Semiye, Bir Osmanlı Kahramanı Daha Hüseyin, Kalem Tecrübeleri, Millî Kütüphane, Yz. A 2685, 9 Nisan 1906, s.55-56.

Hamza Bin Zübeyr hikâyesini okuyan birinin Emine Semiye'ye gönderdiği gerçek bir olayı aktaran bir hikâyedir. Hüseyin adlı bir Osmanlı askerinin düşmanı yenerek madalya alışı anlatılmaktadır.

Balkanlarda, Perin karyesinde kırk beş kişilik bir eşkıya çetesi ile savaşılmaktadır. Mağlup olacağını anlayan eşkıyaların reisi dereye atlayarak kurtulmak ister ama bir Osmanlı kahramanı olan Hüseyin de peşinden suya atlar. Bir müddet boğuştuktan sonra eşkıyaların reisini öldürür. Dokuzuncu fırka kumandanı İbrahim Paşa tarafından ödüllendirilerek tüfengî bölüğüne yazılmak üzere İstanbul'a gönderilir. Hüseyin bu şaşalı geleceği reddeder para ödülünü alarak geri döner.

2.1.2.3.4. Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı

Emine Semiye, Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı, Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı, 1 Şubat 1918, s. 85-88.

Çanakkale Savaşı ile ilgili, gerçek hayattan alınmış iki hikâyedir.

Şefika şehit olan nişanlısı Semih'in mektubunu okumaktadır. Bir ara gözleri karşısındaki iki resme takılır bunlardan biri kendisinin on dört yaşlarındaki hâlidir, resmi şu anki hâliyle mukayese eder ve nişanlısı Semih'i kaybetmenin onu ne kadar değiştirdiğini söyler. Diğer resim nişandan sonra Semih için yaptığı onun kara kalem resmidir. Şehit olunca iade edilmiştir. Şefika ağlaya ağlaya bir resimlere bakar bir elindeki mektubu okur ve ancak sabaha karşı uykuya dalar.

Mektup, Kanlı Tepe'nin önemini, nazlı büyümüş birçok ihtiyat subayının orada nasıl kahraman kesildiklerini ve Semih'in vasiyetini içerir. Semih, şehit olursa Şefika'nın bir gazi ile evlenmesini ister.

Ertesi gün hasta bakıcılık yaptığı hastaneye gidince bir hasta bakıcı oraya getirilen bir zabitten bahseder. Bu Semih'in yüzbaşı Celadet'tir. Doktor da özellikle onunla ilgilenmesini ister. Şefika odaya girip Celadet'e bakar fakat merhamet edilecek bir şey göremez. Bundan sonra Celadet'in kumandanı gelerek bir nişan ile binbaşı ünvanı aldığını ilan edip kendisini tebrik eder. İki günün ardından annesi geldiğinde ise gerçek ortaya çıkar, zabıt kolları ve bacaklarını kaybetmiştir. Annesi buna dayanamayıp canını teslim eder. Celadet tek dayanağı annesini yitirmenin üzüntüsü hâline acır. Kumandan hasta bakıcılardan birinin kendisiyle evlenip bakabileceğini söyler. Celadet üzüntüsüyle bir şeyler mırıldanıyorken Şefika Semih'in vasiyetini yerine getirmek ve şanlı bir gazinin hizmetinde bulunmak için kendisiyle evlenmek istediğini açıklar. Ancak Semih'in hatırasına bağlı kalacağını söyler.

2.1.2.3.5. Emin

Emine Semiye Yularkıran, Emin, Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar, Millî Kütüphane, Yz. Latince 86, 17 Eylül 1933, s. 21-34.

Bahçıvanlık yapan Emin'in hikâyesidir.

Emin irfan bahçesinde çiçek tarhları arasında dolaşır ve onlara faydalı bilgiler vermeye çalışır. Yemek zili çalınca müesseseye döner, katip kendisine artık emeklilik zamanının geldiğini bildiren bir zarf uzatır. Yemeğini güçlükle yer. Çalışma ziliyle bahçesine döner ama çiçeklerini göremez. Paydosta bahçıvan arkadaşlarına katılmayıp pınar başında derin düşüncelere dalar. Babası gibi bahçıvanlık bilgisinin planlarını çizdiği vakitlerde gaipten gelen bir ses vatan ve millete kendi eliyle çiçek yetiştirmekle hizmet edeceğini söyler. Emin on bir yıl boyunca çiçek yetiştirir. Bunları düşünürken sürekli altmış beş diye bağırarak sesler duyar. Pınara eğildiğinde sırasıyla bir altın saçlı bir çocuk, kumral bir baş, kırçıl bir kafa görür. Bu görüntülerin ardından korkunç suratlı bir kuş korkunç bir sesle altmış beş diye bağırmaya başlar. Emin gözlerini ona dikerek gücü olduğu müddetçe ondan korkmayacağını söyler. Kuş bu metanet karşısında küçülüp kaybolur.

Emine Semiye, öğretmen olarak talebeler yetiştirmiştir. Hikâye bahçıvan Emin'in emekliliğe geçişini anlatıyor görünse de aslında Emine Semiye'nin öğretmenlikten emekli oluşu anlatılmaktadır.

2.1.2.4. Tarihteki Önemli Kadınları Konu Alan Hikâyeler

Zihnioğlu'nun kadın hareketi ile ilgili değerlendirmesinde Emine Semiye'nin kadının konumuna bakışı yer almaktadır. Buna göre kadın ve erkek insanlık bakımından eşittir. Toplumda görülen eşitsizliğin sebebi gelenek ve göreneklerdir. İnanç sistemine atfedilen bazı uygulamalar da “toplumların gerileyerek yozlaşması” ve “erken dönemde kadına verilen değeri unutulması” ile açıklanır. Emine Semiye tarihteki önemli kadınları okumak suretiyle kendinde güç bulmuştur (1999: 8-10). Bu gücü tüm okuyuculara duyurmak için bazı kadınların hayatlarını hikâye etmiştir. Bu hikâyeler tarihteki gerçeklerle uyuşan bilgileri içeren birer tarihî hikâye olarak da ele alınabilir.

2.1.2.4.1. Kıymet-i Nisvîyet

Emine Semiye, Kıymet-i Nisvîyet, Resimli Kitap, C 2, S 9, 28 Haziran 1909, s.880-885.

Fatih Sultan Mehmet bir savaş meydanında kendisine su veren Edirneli meşhur bir beyin kızını çok beğenir ve oğlu Bayezit ile evlendirir. Yavuz Sultan Selim'in annesi olan bu kadın Fatih Sultan Mehmet vefat edip Bayezit tahta geçince saadetini kaybeder. İstanbul'un fethi devleti zenginleştirirse de devlet malı dikkatli harcanarak Fatih zamanında israf edilmez. Bayezit etrafını saran dalkavuklar ve çıkarıcılardan, gönül eğlencesi kızlar ve masalcı karılardan etkilenir. Tek gayesi kadınlık değerini tanıtmak olan Yavuz'un annesi bu duruma üzülse de kocasına akıl vermeye devam eder. Saray masraflarının iyice arttığı bir vakitte artık Bayezit'in karşısına dikilir ve onu sert bir dille, Fatih gibi bir örneği varken nasıl böyle sefahat içerisinde yaşayabildiği konusunda eleştirir. Oğlunu büyükbabası gibi yetiştirmek istediğini dillendirir. Bayezit “Peki, yoluna koymaya çalışınız!” der ama işleri çevresindekilerin gönlüne göre yoluna koymayı tercih ederek karısını sürgüne gönderme kararı verir. Gemiye oğluyla götürülmek şartıyla bu sürgünü kabul eden annenin kucağından oğlunu koparmak mümkün olmaz çünkü babasının hâlini görerek büyümesini istemez. En sonunda “Ortadan kesiniz, yarısı benim, yarısı babasıdır!” der. Bu olay Türk kızlarıyla evlenmenin men edilmesine sebep olur. Yavuz'un sekiz sene sekiz ay süren saltanatında terbiyesini annesinden aldığı belli olur. Bir gün bayramlık isteyen çocukları için beytü'l-maldan para isteyince kadı bunu reddedince hatasını anlar ve

ısrar etmez, yaşlı kadı uzak olan iş yerine gidip gelmek için merkep talebinde bulununca bile kabul etmez. Hikâye onların ruhuna dua ile bitirilir.

2.1.2.4.2. Taş Hatun

Emine Semiye, Taş Hatun, Resimli Kitap, C 3, S 13, 28 Ekim 1909, s.72-75.

Taş Hatun, Şiraz valisi Emîr Muhammet Şah İnci'nin eşidir. Sultan Ebu Sait, Muhammet Şah İnci'nin vefatının ardından buraya Şeyh Hüseyin'i gönderir. Şeyh Hüseyin; Muhammed Şah İnci'nin servetini gasp edebilmek için İnci'nin oğlu Ebu İshak, kardeşi Rüknettın ve Maksut Beyler ile eşi Taş Hatun'u tutuklatarak Irak'a göndermek ister çünkü Şiraz'da bir şey yapamayacağını bilir. Taş Hatun tutuklanıp götürülürken yüzündeki ifadeyi halka göstermemek istediği için Acem kadınları gibi örtünür. Ancak çarşı ortasında elleri bağlı oğlu ve kayınlarını görünce dayanamaz ve peçesini kaldırıp halktan yardım ister. Taş Hatun hayır ve hasenatları ile kendisini halka sevdirmiş olduğundan orada yardımına koşarlar ve kurtulur. 1335'te Ebu Sait Bahadır Han ölünce Şeyh Hüseyin firar eder ve Ebu İshak idareyi ele alır, Taş Hatun yine memleketi ve milleti için çalışmaya devam eder.

2.1.2.4.3. Emir Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih: Bağdat Hatun

Emine Semiye, Emir Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih: Bağdat Hatun, Millî Kütüphane, Yz. A 4665, 10 Mart 1911, s. 1-48.

Hikâye, Orta Çağ'da, Sultaniye şehrinde İlhanlı hükümdarı olan Ebu Sait Bahadır Han ve Bağdat Hatun ile ilgilidir. Cengiz âdetinde padişahın rağbet ettiği kadının kocası tarafından boşanıp padişaha takdim edilmesi gerekmektedir. Ebu Sait, Emir Çoban'dan Hasan El-Kebir ile evli olan kızı Bağdat Hatun'u ister ama bu istek reddedilir. Çoban oğlu Hoca Dimaşk'ı kaymakam bırakıp Horasan'a firar eder. Bu istek Hoca Dimaşk tarafından da kabul edilmeyince, Ebu Sait Çoban sülalesini kılıçtan geçirir ve Bağdat Hatun ile nikâhlanır. Eşi tarafından aşırı sevilmesi yüzünden âdeta padişah kesilen ve hünkâr diye adlandırılan Bağdat Hatun ailesine yapılanları düşündükçe Ebu Sait'e karşı muhabbet besleyemez.

Bağdat Hatun, yeğenleri on sekiz yaşlarındaki Eşref Han ile on beş yaşlarındaki Dilşat Hatun'u yanına almıştır. Onlarla vakit geçirdiği bir gün Eşref Han'a ailesinin

intikamını almak ile ilgili kimseyle konuşup konuşmadığını sorar. Eşref, Emîr Arpa ile lafladığını anlatınca Ebu Sait ile Emîr Arpa arasında bu mevzunun konuşulduğunu hatta Eşref Han ile ilgili planlar kurulduğunu anlar. Eşref Han artık bu hapis hayatına dayanacak gücü kalmadığını, öldürüleceğini bildiği hâlde harekete geçeceğini anlatır. Halası onu durdurur, bir yolunu bulup Eşref Han'ı kardeşi Hasan Küçük'ün yanına göndermek istediğini ve intikamın mutlaka alınacağını söyler. Bu konuşmalar Ebu Sait'in oraya gelmesiyle son bulur. Eşref Han kendini kaybedip tüm düşündüklerini açıkça söyleyince Ebu Sait neredeyse onu öldürecekken araya Bağdat Hatun girer ve canını bağışlamasını ister. Bunun karşılığında ne isterse yapacaktır. Ebu Sait, Dilşat'ı almak şartıyla affedeceğini söyler, iki kadının da yalvarmalarıyla Eşref Han kurtulur. Ancak tahsil için Bağdat'a gönderilir. Eşref Han halasından ailenin intikamını almak sözünü alarak ayrılır.

Ertesi gün Dilşat Sultan halasının gelinliği üzerine göre ayarlanarak Ebu Sait'e nikâhlanır. O esnada iki kadın talihlerine ağlar. Taya ile Bağdat Hatun intikam yeminini hatırlar; Yahşi ve Dilşat Sultan da Melik Eşref ile ilgili konuşur.

Aradan sekiz sene geçer, 1335 yılına gelinir. Zamanla serpilip daha da güzelleşen Dilşat Sultan yaşadıkları neticesinde hasta düşmüştür. Nedimesi Yahşi'nin kız kardeşi ve eniştesi katledilmiş, erkek kardeşi Bağday'ın hayatı tehlikededir. Bu durumu görüşmek üzere halasının yanına gelir. Ebu Sait'e durumu tekrar açarlar, Ebu Sait ilgileneceğini söyler.

Üç gün sonra taya Bağday'ın yakalandığı, Yahşi'nin kendini çaya attığını ve Dilşat'ın bayıldığı haberini verince Bağdat Hatun gözyaşlarını tutamaz. İntikam vakti gelmiştir. Dilşat'a Azerbaycan'a Hasan Küçük'e gitmesini, Melik Eşref'i bulup onun ile evlenmesini söyleyip helalleşir. Bir içki meclisinde Ebu Sait'i zehirler.

Arpa Han, ancak kendisiyle evlenmesi karşılığında susacağını söyleyerek Bağdat Hatun'u tehdit eder. Bağdat Hatun bu teklifi reddeder. Ebu Sait gömülünce Arpa Han harekete geçer, halkı önüne katar ve Bağdat Hatun'un idam edilmesini sağlar. Ama birkaç ay hükümet sürebilir, sonra cezasını bulur ve İlhanlı hükümeti son bulur.

2.1.2.4.4. Dilşat Hatun

Emine Semiye, Dilşat Sultan, Millî Kütüphane, Yz. A 4663, 13 Temmuz 1911, s. 1-87.

Hikâye, 1351 yılında, Bağdat şehrinde İlhaniyan Sarayı'nda yaşayan Dilşat Sultan'ı anlatır. Dilşat Sultan, Ebu Sait öldükten sonra Hasan-ı Kebir ile evlenmiştir. Üveys Bahadır adında bir oğlu olmuştur. Ama geçen yıllar kalbindeki Melik Eşref aşkını öldürememiştir. Melik Eşref de hâlâ Dilşat'a aşıktır. Eşref, Dilşat'ı ziyarete gelecektir. Gelmeden evvel taya aracılığıyla Dilşat'a bir mektup gönderir. Dilşat, aşkı ile oğlu arasında gelgitler yaşar ama sonunda anneliği ağır basıp aşkını kalbine gömer, baba oğulu ayırmamak için Eşref'in teklifini reddeder. Eşref üç günün ardından saraydan ayrılır ancak o gece gizlice tekrar gelir ve Üveys'i de kaçıracağını söyleyip Dilşat'ı zorla götürmeye çalışır fakat Dilşat, Eşref'in elinden kurtulur. Bu olaya Melik Hasan'ın Dilşat'ı takip etmekle görevlendirdiği harem ağası ile Melik Hasan'a tutkuyla bağlı Süsen adlı cariye şahit olur. Süsen Melik Hasan'a Dilşat'ın Melik Eşref'le görüştüğünü anlatır. Melik Hasan oğlunun başına gelenlerin bahanesiyle apar topar geri döner. O gece kurulan bir mecliste Süsen çalar, söyler; içkiler içilir. Melik Hasan, Dilşat'a zehirli bir şerbet içirir, ölüm hâli peyda olunca da ondan hesap sorar. Dilşat iffetini muhafaza ettiğini, onu tamamen vazgeçirmek için de o görüşmeyi yapmak zorunda olduğunu anlatır. Hasan'ın, Süsen'in tayadan gizlice aldığı Melik Eşref'in ayrılık mektubunu görene kadar aklı başına gelmez. Süsen'e kızarken harem ağası da gerçekleri anlatınca yaptığına bin pişman olur, Dilşat'ı kurtarmaya çalışır ama iş işten geçmiştir. Dilşat'ın son arzusu oğlunu görmektir, ona kendisini bir akrebin soktuğu yalanı söyleyerek baba ile oğlu birbirine düşman etmez ve son nefesini verir. Kısa bir süre sonra Süsen de ölür. Hasan-ı Kebir ile Üveys Bahadır Dilşat'ı unutamaz sürekli ziyaret eder. Melik Eşref'in kadın muhabbeti olmaksızın sürdüğü hükümet onun zalim olarak anılmasına neden olur, 1357'de Cani Bey ile girdiği savaşta ölür.

2.1.2.5. Anneliği Konu Alan Hikâyeler

Bu üç hikâyede olaylar annelerin etrafında meydana gelmektedir.

2.1.2.5.1. Yüreği Yanık Valide

Emine Semiye, Yüreği Yanık Valide, Hanımlara Mahsus Gazete, S 315, 13 Haziran 1901.; İktitaf, Millî Kütüphane, Yz. A 2693, s. 418-426.

Birkaç evladını kaybetmiş bir annenin hikâyesidir.

Yedi aylıkken dünyaya gelen sekiz aylık olan en küçük evladı bronşit gibi ehemmiyetsiz bir hastalığa yakalanmıştır. Doktorlar ümidi kesmiştir ama anne

çocuğun renginden ve neşeli oluşundan hareketle iyileşeceğini düşünür. Ölümle pençeleşen çocuğu için doktorlardan medet umar ama onların yapabileceği bir şey yoktur. Hikâye yedi saatlik bu ölüm hallerinden bahseder.

2.1.2.5.2. Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güvey

Emine Semiye, Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi, Kalem Tecrübeleri, Millî Kütüphane, Yz. A 2685, 12 Şubat 1906, s.29-35.

Yetmiş yaşındaki bir annenin çocukları yüzünden seksen yaşında bir adamla evlenmesinin anlatıldığı bir hikâyedir.

Yazar Selânik'te yaşadığı dönemde, bir bayram günü kendisini ziyarete gelen yetmiş yaşındaki bir yeni gelinle tanışır. Dişleri dökülmüş, beli bükülmüş bu kadın yaşının ilerlemesine, türlü dertler çekmesine rağmen yaşama sevinciyle doludur. Kadın biricik oğlunu evlendirdikten sonra gelini tarafından hor görülür, maşa ile başı yarılınca artık dayanamaz ve seksen yaşında bir adamla evlenir.

2.1.2.5.3. Cumur Subayları

Emine Semiye Yularkıran, Cumur Subayları, Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar, Millî Kütüphane, Yz. Latince 86, 11 Eylül 1935, s. 46-68.

Yazara aktarılan gerçek bir olayı konu alır. Eşini savaşta kaybedip çocuklarını tek başına yetiştiren ve onların subay olmasını sağlayan bir annenin hikâyesini anlatır.

Emine Semiye bir gün arkadaşı Bayan Fitnat ile konuşurken kendisine neden yazmadığı sorulduğunda hayat mücadelesinden fırsat bulamadığını anlatır. Bayan Fitnat ona isimlerini değiştirerek yazabileceği bir olay anlatır. Torunu Ayten'le pazara gittiğinde bir baharatçı kadınla karşılaşır. Bu otuz yıl evvel Serez'de tanıştıkları, Kolağası Ahmet Bey'in kızı, mülazım Mehmet'in karısı Metanet'tir. Şimdi bir köylü kadına benzeyen Metanet Serez'deyken Yemen ve Bağdat'tan faydalı bilgiler vermiştir. Metanet, babasını, annesini ve eşini kaybettikten sonra iki oğlunu tek başına büyütmek zorunda kalmıştır. Babası ve eşinin maaşı ancak bir hafta yetebilecek kadar az olduğu için baharatçılığa başlar. Oğlu Orhan ve Turhan zabıt çıkacaktır. Metanet, Orhan'ın zabıt olunca onu yanına alıp bakacağını söyler. Vedalaşıp ayrılırlar.

Fitnat Anadolu'ya giden bir aileyi geçirmek için Haydarpaşa Tren İstasyonu'na gittiğinde Metanet'e tekrar rastlar. Metanet'in üstü başı kadar hâli tavrı da otuz yıl

öncesine dönmüştür, zabıt çıkan oğlu Orhan ile Doğu'ya gitmektedir. Oğullarını gururla tanıtır ve yola koyulurlar.

2.1.3. Hikâye Unsurları

2.1.3.1. Zaman

Anlatma esasına bağlı eserlerde olaylar belli bir süre içerisinde gerçekleşir. (Aktaş, 1991: 117). Olaylar bir kronolojik sıra ile verilebileceği gibi arada sırada geri dönüşlerle de aktarılabilir.

“Bir Mühassisenin Tefekküratı”, dalgınlığının sebebi merak edilen Mevhibe'nin başından geçenleri anlatmaktadır. Olaylar kronolojik olarak yaklaşık bir hafta içerisinde verilir. Zamanın çerçevesi kullanılan zaman zarfları ile çizilir.

“Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”, Zülali Beyefendi ile Hanife Hanımefendi'nin evlenmesi ile başlar, torunları Mihri'nin çocuk sahibi olmasıyla biter. Bu olaylar yaklaşık 50 yıllık bir süreyi kapsar. Birbiriyle bağlantılı Havf, Felaket, Zekâvet adlı üç hikâyenin her birinde çocuk terbiyesinde seçilen usullerin neticeleri verilmektedir, dolayısıyla olaylar uzun bir süreye yayılmıştır. Olaylar kronolojik olarak sıralanmıştır. Hayatın her bir evresi ayrıntılı bir şekilde aktarılmamış, çocukların okula başladıkları zaman evlendikleri zaman ve çocuk sahibi oldukları zamanlar gibi önemli olayların meydana geldiği zamanlara değinilmiştir. Hikâyelerin belli bölümlerinde geri dönüşler yaşanmıştır.

“Havf” hikâyesi; Zülali Bey ile Hanife Hanımefendi'nin evliliklerinin ilk yıllarında Mutekit'in doğmasıyla başlar. Mutekit beş yaşındayken Fevziye dünyaya gelir. Mutekit yirmi ve Fevziye 15 yaşına geldiğinde ikisi de evlendirilir. Bir sene sonra Mutekit'in Fatine ve Fevziye'nin Mihri adında kızları olur. Fatine 15 yaşına geldiğinde Sabri Bey ile nikâhlanır ve dokuz ay sonra ölü bir çocuk doğurur. Eşiyle arası açılıp dalkavukların bir oyunu ile eğlenmek isterken babasının ölümüne sebep olur. Olayların yaklaşık 40 yıla yayıldığını söyleyebiliriz.

“Felaket” hikâyesi Hidayet Efendi'nin on sekiz yaşında eğitim için Paris'e gitmesiyle başlar. Otuz sekiz yaşındayken o zamanlar henüz on dört yaşında olan Müceddet Hanım ile evlenir. Sekiz sene sonra yeğeni Kahraman yanlarına gelir. Hidayet Efendi yeğeni ile kızı Muhsine'yi evlendirmeyi ister, bu yüzden de Kahraman'ın iyi bir eğitim almasını sağlar. Kahraman kırk yaşlarındayken yirmi bir yaşındaki Muhsine ile evlenir. Hikâye Muhsine'nin çocuğunu dünyaya getirdikten sonra veremden ölmesiyle biter. Bütün bu olaylar 50 yıllık bir sürede meydana gelir.

“Zekâvet” hikâyesi Müeyyet’in gençliği ile başlar. 21 yaşında Mihri ile evlenir. Beş sene sonra ikiz çocukları olur. Buradaki olaylar Dürri ve Mihri etrafında şekillenirken zamanın beş altı yılı kapsadığını söyleyebiliriz.

“Hiss-i Rekabet”, Klaris ile teyzesinin karşılıklı konuşmalarıyla başlar. Hikâyede bir geri dönüş yaşanır ve Klaris bunun sebebinin yakın zamanda gittikleri bir baloda karşılaştıkları siyah dominolu bir kadının sözleri olduğunu anlatır. Sonraki bölümde Klaris ile Eduar’ın doğumlarından evlenmelerine kadarki olaylar sırasıyla anlatılır. Düğünden sonra birkaç ay Paris’te balolara katılırlar ve İtalya’da gezerler. Bu süre içerisinde birkaç kez Eduar’dan şüphelenen Klaris sonunda eşinin suçsuzluğunu anlar. Bir baloda Eduar’ın yaşı yirmi yedi olarak verildiğinden “Hiss-i Rekabet”in yaklaşık 30 yıllık bir süreyi anlattığını söyleyebiliriz.

“Bir Gecelik Gelin”de Hacı Sadık Ağa, kızı Suphiye Vilayet Mektebinden çıktıktan sonra bir kasabaya yerleşir. Kızı ile Abdüş Bey’in oğlu Cafer’i nikâhlar. Suphiye 17 yaşındayken Cafer Alasonya’ya gideceği için onu babasının evine getirir ve Suphiye bir gecelik gelinken cepheye gider. Bir gün yaralanıp evine döner ama sadece bir iki saat kalır. Olayların ne kadar sürdüğü anlaşılmamaktadır. Cafer’in Alasonya’da savaşa gitmesi olayların 1897’de gerçekleştiğini düşündürmektedir.

“Yüreği Yanık Valide”, bir annenin ölmek üzere olan evladının son saatlerini anlatır.

“Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi” bir bayram ziyaretinde karşılaşan kahramanla anlatıcının konuşmasını içerir.

“Hamza Bin Zübeyr”, bir günlük bir olayı anlatır. “Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin”, birkaç günlük olayları nakleden bir hikâyedir. Bu iki hikâye Balkan savaşları yıllarında geçmektedir.

“Kıymet-i Nisvîyet”te olaylar, Fatih’in Rumeli’de, bir savaş alanında, askerlere su dağıtan Edirneli bir beyin kızını görmesiyle başlar. 2. Bayezit’in ve Yavuz Sultan Selim’in hüküm sürdüğü yılları kapsar. Metinde bu zaman aralığı pek sezilmemektedir. Ancak tarihî olaylar göz önüne alınacak olursa 1460-1510 aralığının kaleme alındığı söylenebilir.

“Taş Hatun”da, eşi Emîr Muhammet Şah İnci’nin ölümünden sonra yerine gönderilen Emîr Hüseyin’in emriyle Irak’a sürülmeye çalışılan Taş Hatun’un bir günü anlatılır. Hikâyenin bir bölümünde Ebu Sait Bahadır Han’ın ölümünden bahsedilir, buradan hareketle olayların 14. yüzyılda geçtiğini söyleyebiliriz.

“Bağdat Hatun”, Ebu Sait Bahadır Han’ın 1325’te Bağdat Hatun’u görmesiyle başlayan ve 1336’da Arpa Han’ın ölümüyle biten olayları anlatır. Bağdat Hatun’un istenmesi ve ailesinin katledilmesinin özeti verilir. Melik Eşref’in intikam isteğinin öğrenildiği gün Ebu Sait Dilşat’ı ister. Aradan sekiz sene geçer. Dilşat’ın nedimesi Yahşi’nin ve ailesinin başına gelenlerin ardından Bağdat Hatun Ebu Sait’i zehirler. Arpa Han da Bağdat Hatun’u öldürtür ve birkaç ay hükümet sürer.

“Dilşat Hatun”, 1351-1357 tarih aralığında cereyan eden olayları içerir. Hikâye tasvirle başlar. Ebu Sait ölünce Dilşat Sultan, Hasan-ı Kebir’le evlenir ve bir oğlu olur. Aradan on beş yıl geçer. Dilşat’a hâlâ âşık olan Melik Eşref birkaç günlüğüne onu ziyarete gelir ve bu ziyaret esnasında kaçırmaya çalışır. Dilşat ise çocuğunu düşünüp Eşref’i reddeder. Süsen bu kaçırma teşebbüsünü Hasan-ı Kebir’e anlatınca Dilşat kocası tarafından zehirlenir. 15 gün sonra da Süsen ölür. Yıllar geçer. Üveys, taya ile mezarı ziyarete devam eder, babası ölünce yerine geçer. Melik Eşref ise 1357’de Cani Bey tarafından öldürülür.

“Bir Damla Yaş Bir Damla Gözyaşı”, Çanakkale Savaşı’na dair birbiriyle bağlantılı iki hikâyeyi anlatır. Şefika’nın, şehit nişanlısı Semih’in fotoğrafına bakıp mektubunu okumasıyla başlar. Ertesi sabah çalıştığı hastanede, kolları ve bacaklarını kaybetmiş Celadet’le evlilik kararı almasıyla biter.

“Emin”, bir bahçıvanın emeklilik belgesini aldığı gün yaşadıklarını anlatır. Emin sabah saatlerinde on bir yıllık emek vererek yetiştirdiği çiçekleri seyrederek. Yemek zili çaldığında yaş haddinden emekli olması gerektiğini bildiren mektubu okur. Sonra çalışmaya devam eder. Paydos sonrası düşüncelere dalar, emeklilikten korkmaktadır ama gücü yettiğince çalışacağına dair kendine söz verir.

“Cumur Subayları”nda olaylar 30 yıllık bir süreyi kapsar. Bayan Fitnat otuz yıl evvel Serez’den tanıdığı Metanet ile bir gün pazarda karşılaşır. Metanet ve Fitnat bu sürede başlarından geçenleri birbirlerine özetler. Aradan bir yıl geçer ve Bayan Fitnat Metanet’i zabıtçı çıkan oğluyla Anadolu’ya giderken görür. Bu konuyu yazması için Emine Semiye’ye anlatır.

2.1.3.2. Mekân

Anlatma esasına bağlı metinlerde mekân, olayların aktarılmasında önemli bir yere sahiptir (Aktaş, 1991: 145). Hikâyenin dört ana unsurdan biri olduğundan her metnin bir mekâna bağlı olacaktır. Mekân yazar tarafından ayrıntılı tasvir edilebilir ya

da olayları aktarıırken mekânlara sadece değinilebilir. Emine Semiye hikâyelerinde İstanbul; Balkanlar'da Serez; İran'da Sultaniye, Şiraz; Irak'ta Bağdat; Batıda İtalya, İngiltere, Fransa'yı mekân olarak seçmiştir. Konusunu tarihten alan ve yurt dışında geçen hikâyeler dışında mekânlar Emine Semiye'nin gittiği, gördüğü, yaşadığı yerler arasından seçilir. Ancak hikâyenin mekânına olayın cereyan ettiği yeri vermek maksadıyla kısaca değinilir. Mekân tasvirlerine pek yer verilmez.

“Bir Mütchassisenin Tefekküratı” İstanbul'da geçmektedir. Mevhibe bir hafta boyunca dolaştığı yerleri kısaca tasvir eder.

“Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de olaylar genellikle İstanbul'da geçer. Zevkiye Aksaray'dan bir ev alır. Safdil Sülüklü'de yaşar. Fatine için Beyoğlu'ndan doktor getirtilir; önerilen hava değişikliği için kışın Moda'da bir köşke taşınılır, yazın da Boğaziçi'ndeki sahilhane yerine Yakacık'a gidilir. Sabri Bey, Beyoğlu'nda alışveriş yapar. Hidayet Efendi Müceddet'le evlendiğinde bir müddet memleketi Yanya'da yaşar, ailesi vefat edince İstanbul'da çalışmaya başlar. Müeyyet ve Mihri Haydarpaşa'da bir köşkte yaşar. Erkek çocuklar tahsil için Avrupa'ya gönderilir. Sabri Bey ile Hidayet Efendi Paris'te okur. Cedit Bey ile Kahraman eğitimlerine Avrupa'da devam eder. Şeci Bey iki yıllığına Almanya'ya gider. Hidayet Efendi ve Kahraman bir müddet Avrupa'da çalışır. Konak ve köşklere yaşayan ailelerin birbirleriyle ilişkilerine değinilmiş mekân tasvirinde ayrıntı verilmemiştir. Hidayet Efendi'nin ve Cedit Bey'in evlerini alafranga usulde döşettirdikleri birkaç cümle ile okuyucuya aktarılır.

“Hiss-i Rekabet”te olaylar, Fransa, İtalya ve Londra'da geçer. Eduar ve Klaris küçüklüklerinde kışın İtalya'da yazın Fransa'da zaman geçirir. Klaris, anne ve babası vefat edince amcaları tarafından Londra'ya götürülür ama her sene teyzesinin Napoli civarındaki şatosuna ve büyükpederinin Fransa'daki malikanesine gelir. Klaris ile Eduar Paris'te evlenir. Napoli'ye geldiklerinde mekân tarif edilir:

Kış hulul etmişti. İklimin letafet-i tabiiyesi meşcerelerde yemişleri, bahçelerde çiçekleri muhafaza ediyor ve baharı daimi içinde bulunan (Napoli) şehrinde Klaris'in ahzan-ı kalbiyesi tedriçle zail oluyordu.

(Vilanora)ların ikamet ettikleri konak azim ve muntazam bir bahçe ortasında pek dilnişin bir tarzda inşa edilmiş olup arka ciheti ahır ve hizmetkâr dairelerini, ön tarafta kalan kısım ise sahile kadar mümtet latif bir bahçeyi şamil bulunuyordu.

Klaris seher vakti uyanır, zevciyle beraber hanenin ön tarafındaki bahçeye inerdi. Fıskiyenin önünde mahsusen yapılmış olan kameriye altındaki kanepeye oturarak başını Eduar'ın omzuna dayar parlak, kara gözlerini ufka nasbederdi. (HR, 332, 333)

Pompei ziyaret edilirken Vezüv yanardağı ile Klaris arasında bir benzetme yapılır:

Bir gün (Pompei) harabesini ziyaret edip (Vezüv) volkanının siyah dumanını da seyrettiler. O esnarlarda (Vezüv) şiddet-i iştiâlde değildi. Klaris kesik kesik çıkan dumana meysane nazar edip: Bu da benim neşemi kaçırın gizli ahlarım gibi etrafını ara sıra karartıyor! Zavallı dağ senin de bir derdin mi var?" diye yavaşça söylenerek hasbihâl ediyordu. (HR, 338, 339)

Klaris sahilde gezerken de kendi ruh hâli ile mekân arasında bir bağ kurulmuştur:

Ah bugün tabiatın letafeti de zail olmuş deniz ve sema bile benim gibi hiddet edip köpürüyor" diye haykırıyordu... (HR, 359)

"Bir Gecelik Gelin"de Hacı Sadık Ağa ve ailesi bir kasabada yaşar. Evleri bahçelidir. Kızı Suphiye bu bahçeyle ilgilenir:

Subh kadar latif, şafak bulutları kadar zarif olan Suphiye erkenden kalkar, bahçeye iner, eliyle dikmiş olduğu çiçeklerini sular, kuru otları yolar, bir heves-i bağbani ile şu eğlenceli hizmetini hoş ifaya çalışırdı. (BGG, 117)

Abdüş Bey, bir Rumeli göçmenidir. Oğlu Cafer savaşmak için Alasonya'ya gider.

"Yüreği Yanık Valide"de mekâna değinilmemiştir, ölen çocuk ile annesinin yaşadığı evde geçer.

"Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi"nin nerede geçtiği belirtilmemiştir; bu hikâye, yaşlılarla tabiat arasında benzerlik kurulan bir tasvirle başlar:

Bulut yığınlarıyla bir manzara-i kuvvetengiz irae eden şu yüce dağlar!

Nice asırlar geçirdiğini, nice inkılaplar gördüğünü mevsim-i şitanın şu hazin günlerinde daha aşikâr arz ediyor!

Bir ihtiyarın kalbindeki süresiz emel-i şebap gibi o gamnak bulutları yarmağa çalışan açık tirşe ve kavuniçi kıtaat-ı ziyadar-çeşman fertute-i bifer gibi yavaş yavaş sönerek yine enzardan nihan oluyor!... Kanunusaninin bu son deminde karşımdaki şu kocamış dağlar! Füyuzat-ı tabiiyyenin yalnız kasvet ve hüznüne mazhariyetle hep eskilik, hep gamdidelik ihsas ediyor!

Hani ya baharın zaman-ı letafetinde pencereimin önüne kadar yükselip aşmış olan zerdali ağacının pembeli beyazlı rengin çiçekleri?! Hani ya o rayihanisar dallarda uçuşan sevimli kuşcağızlar?!

Penceremin irtifai istikametinden (Takyonos) gölüne kadar nazar uzatıp giderken, Siroz ovasının gunagun yeşillik içine gömülmüş kısım-ı hazrası – şimdi okyanusta çalkanan sefine direkleri gibi sert, kuru bir manzaradan başka letafeti haiz değil!... Ah birçok serair-i hikmeti muhtevi olan bu huşunet! Bu koruluk aynı ömrübeşerde bulunmuyor mu?! Revnak-ı hayatın ilk devresinde bulunan bahtiyarlar destelenmiş taze güller gibi neşrişebap ettikleri demlerde, bir gün olup da sehab-ı şeyhuhattan bellerinin bükülüp kalplerinin daralacağı düşünebilirler mi ?!... Yok yok kendilerine sinn-i vukufu bile layık görmezler! Her zaman genç, dinç kalacakları hülyasıyla kalmıştırlar! Zira bahar – mevsim-i şetarettir! O mesutlar da gurur-u mest-i şebap olarak atiyi düşünemezler!... (YGSG, 29,30)

“Hamza Bin Zübeyr” Selânîk’te geçer. Hikâye bir tasvirle başlar:

Martın - murahhas insanlar gibi aldatıcı bir gününde şems - fecrin büründüğü o pembe tül libası yırtarak.. zımm-i şair tabiyeti, şaşa-i cemalinden hafif hafif serpilten altın yaldızlı hüzmelerle bele çalışırken.. kırları vadileri (yolladığı) sıcak buseleriyle de ısıtıyor!.. Saba – buğday başaklarını okşarken, geceden mütebaki bir serinlikle muanaka ederek subhulatifî selamlıyor!.. Tabiatın bu letafetlerine, bu ihtişam cemaline meftuniyetten müteessir kalmış genç bir nefer de – dereye girmek için soyunurdu. (HBZ, 49)

“Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin” Balkanlarda geçer:

Balkan üzerinde bulunan Perîn karyesinde, eylülün kanlar saçılan bir yevm-i hazanında, vadileri çınlatan tüfenk sedaları.. fazla bir dehşetle civar köyleri de korkuturken:

Çeteyi teşkil eden kırk beş eşkiya – pek hunriz hamleler, pek feci katillerle izhar-ı gayz ediyorlar!.. Menlik taburundaki efrad-ı şecaat-i nihat ise – mukabeleye çalışıyorlardı!.. (BOKDH, 55)

“Kıymet-i Nisvîyet” Rumeli topraklarındaki bir savaşla başlar:

Muhariplerin ayaklarından yükselen toz toprak – barut dumanlarından mütekâsif harp bulutlarına karışmış ... yaz güneşinin keskin sıcağı – bu tufan-ı türabiyeden nüfuz ve pıhtılanmış şehit kanlarını tebhir ettiğinden havada dalgalanan fazla bir hararet – müthiş bir ölüm kokusu! Zeval-i ukule salib-i

idrak bir hassa-i garibe ile tesir etmiş.. hepsi – öne koşmak! hepsi – aguş-u memata atılmak istiyor!!! (KN, 880)

İstanbul’da sarayda devam eder.

“Taş Hatun”da olaylar Şiraz’da geçer. Taş Hatun, Emîr Hüseyin tarafından Irak’a götürülmeye çalışılır.

“Bağdat Hatun”da olaylar Sultaniye şehrinde geçer. Burada hikâyenin başlangıcında sarayın bahçesi tasvir edilir:

Bağdat Sultan maşlahıyla kamugunu attıktan sonra odasında oturamadı; boğazını tıkayan hafakanı sezdirmemek için hazinedarlarına iltifat ede ede has bahçeye çıktı, bahçenin ortasındaki büyük havuza doğru yürürken maiyetine halvet etmişti.

Serdabı beyaz mermerden ve şekli [...] üzere mamul o büyük havuzu cebren bir eser-i sanat ve maharet idi! Her dılılarında birer gümüş boyun üstüne mevzu billur arslan kafalarından hızlı hızlı dökülen sular - âdeta köpürmüş arslanları tecessüm ettiriyor.. Havuzun tam ortasında altın bir sak ile yüksek (yaprakları zümrüt, çiçekleri elmas ve yakuttan ...) emsali görülmemiş bir fiskiyede ve onun her çiçeği ucundaki pırlanta menfezlerden fırladıktan sonra arslan kafalarının şamatasına rağmen yavaşça düşen berrak sular - havuzda haleler resmediyor.. o murassa ağacın ortasında, elinde ok ile yay tutan ve başı şua-i şems-i arai eden (altınlı yekpare bir inciden yapılmış) ufak kıtada tüysüz bir [...] şamataya teemmülle bakıyordu.

Havuzu dairenmadar türlü türlü ve latif çiçek tarhlarıyla bezetildikten başka (oraya bir aheng-i behiştî verilmek kastıyla da) sekiz tarafında bulunan yollara varınca (toprak yerine) altın rih dökülmüş ve işlenmemiş akik ve Necef’e müteallik rengamiz ahcar-ı kıymettar ferş edilmiş!.. orası âdeta bir dünya cenneti olmuştu!!!

Havuzun sağ cihetindeki sayedar bir korkuluğun medhalinde; gül ve yasemen dallarından mamul zarif bir kameriye, sol tarafında biraz uzağında da büyücek bir meydanlık mevcut kameriyede tahminen on beş yaşlarında güzel bir kızcağız gergef işliyordu. (BH, 6, 7, 8)

Eşref – (Halasının elini ağzından çekerek) Fakat halacığım ızdırabımı anlamalısın!.. Bu gunegun çiçeklerin müsekkkin kokusu - gayz ve nefretimi uyutamıyor!

Şu koruluktaki ağaçların letafeti – enzarımı okşayamıyor! Önümüzde serapa mebni-i huzurat olan bu havuza bak.. Cevahirle müzeyyen fiskiyelerinden akan bu berrak sular kalbime serinlik vereceği yerde - ceddimin babamın amcalarımın akıtılan mazlum kanlarını andırıyor da.. of ciğerlerimi yakıyor! (Ayağını yere vurarak) Bastığımız bu yaldızlı toprakta ve bu zarif çakıllarda bile halacığım senin ezilip çekinen saadet-i sabıkanın hurdalarını görüyorum!!! (Yüksek kuleleriyle heybettar olan saraya doğru koşar.. Tekrar sultana müteveccihen gelir) Hala! Ailemizin katl-i fermanı sudur eden şu muvahhiş bina! hiç bize darü’l-eman olabilir mi?.. (BH, 11)

Bağdat Hatun, Eşref’i Diyarbakır ve Azerbaycan’da dolaşan Hasan Küçük’ün yanına göndermek istemektedir ama Eşref bir gün Ebu Sait ile tartışınca Bağdat’a tahsile gitmesine karar verilir.

“Dilşat Sultan”da mekân Bağdat’tır. Bu hikâyede tasvirlerle sık başvurulmuştur:

752 sene-i hicriyesinde, Bağdat şehrinde Dicle’nin cihet-i yesarındaki (İlhaniyan) Sarayı bahçesinin nehre nazır, hurma ve meyve ağaçlarının kesretinden koru hâline giren bir mahallinde kain nazarlardan kaçarak gizlenmiş latif kameriyelere müşabih bir sayebanda gayet güzel bir kadın çenesini avuçlarına almış, dirseklerini sayebanın öd ağacı parmaklığına dayamış mütefekkir.. gölgelerin inişini, bazen sahilin çinkıtılı noktasına çarpıp saplanınca gariplerin suya atılarak kurtarmağa çalışmasını, bazen de kayıkların sakin bir revişte geçmesini, diğer cihette bir balıkçının balıkla dolu ağını çekerken aldığı tavr-ı mesruranesini.. ötekinin daima boş çıkan oltasına o günkü nafakasını kazanamamaktan mütevellit bir hüznle baktığını seyrediyor, arada bir baygın bakışı nehrin cereyanına karışarak akıp gidiyor hem pek uzaklara gidiyordu... O vakit nazarında nehir kan kesilerek zulüm köpükleri saçıyor.. Sema-i fikrinde tırakalarıyla kulaklar patlatan müthiş bir kasırga döne dolaşa nehrin tam önündeki noktasına iniyor.. O zaman çirkin bir uğultu zifiri bir karanlık içinde kalınca ızdıraptan gözlerini sıkıp yumuyor.. O korkunç boranın bütün şiddeti, bütün nekbeti kalbine geçerek onu cehennemî bir azap içinde sıkıyor.. sıktıkça boğazını tıkayan bir hafakanla boğuluyor.. nefes almak için silkinerek gözlerini açıyorsa da yine kanlar.. yine zulüm köpükleri – ve o köpükler arasında yüzen insan kelleleri yuvarlana yuvarlana önüne kadar

geliyor sorguçlu güzel bir kadın kafası kucağına atılarak – Aynı talih..” diye bağılıyor! (DS, 1, 2, 3, 4)

Kubbesi ve dış parmaklığı öd ağacından; iç tarafı somaki sütunlarla müdevver bir şekilde imal edilmiş olan o sayebandaki kıymettar halılarla, hayvan büstlerinden resimli Çin yastıklarıyla bezenilen mefruşattan, bahusus evvel cihete konulan bir kürsünün ihtişamından o güzel kadının bir Arap melikesi olduğu ilk nazarda anlaşılıyordu lakin o güzel vücudun beyaz ve sarışınlığı hâlâ Abbasiler zamanında başlayan setr-i nisvan âdetine o kadar itina etmemesi yahut itina ettiği hâlde alışamaması bu melikenin herhâlde Arabistan ikliminde yetişmeyen bir ırka mensup olduğu da ifham ediyordu.. (DS, 5, 6)

Yüksek duvarlarla muhat saray bahçesini geçerek cüseym iki kanadı açılmış ve iki tarafına harem ağaları dizilmiş saltanat kapısından geçerek büyük bir meydanlığa çıktılar. (DS, 17)

Dilşat sağ tarha konulmuş alçak bir kürsüye oturdu. Kürsünün arka cihetindeki bir kapıdan giren ahali sultanı görmek için ziyade mütehalik bulunuyordu. Kürsünün önünde şimdiki uzun yemek masalarına müşabih şallarla mestur uzun bir kerevet bulunuyordu ki üstünde mavi ve beyaz bezden kadın erkek ve çocuk gömlekleri, geziden cübbeler yığılmış bir tarafına da kırmızı renkte para çıkınları konmuştu. (DS, 18)

“Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı”nda mekân İstanbul’da Şefika’nın evi ile hastane ve Çanakkale Savaşına katılan iki askerin başına gelenler anlatıldığı için Çanakkale’dir.

“Emin” bir bahçede geçer. Emine Semiye’nin hayatından hareketle burasının bir okul bahçesi olduğu düşünülebilir:

İrfan bahçesindeyiz:

Güzel çiçekler şeklinde görünen tabiat etrafa gülümsemeler dağıtırken gül ağaçlarına konan bülbüller hayata sevgiler terennüm ediyorlar. Yasemin fidanlarında uçuşan nakışlı kelebekler henüz açılmağa başlayan tomurcuklara ustalıktaki incelikleri öğretiyorlar. Bahçeyi yarım daire gibi çevirerek akan pınar, çimenleri öpe öpe ... gönlüme karıyor. Çeşit çeşit letafetlere bürünmüş çiçeklerden tatlı bal toplayan irfan arıları da “Çalışalım.. çalışalım!..” cümlesini vızıldıyorlar. (E, 1, 2)

“Cumur Subayları”, İstanbul’da Emine Semiye’nin evinde başlar, Bayan Fitnat’ın Beşiktaş yakınlarında bir pazarda ve Haydarpaşa Tren İstasyonu’nda Serez’den tanıdıkları bir kadınla karşılaşmaları anlatılır.

2.1.3.3. Kişiler

Emine Semiye’nin hikâyelerindeki kişilerin sayısı oldukça fazladır. Kişiler okuyucuya genel özellikleriyle tanıtılır. Kahramanlara verilen isimler sıradan değildir, isimlerin anlamıyla kişilerin karakterleri arasında bir örtüşme bulunmaktadır. Buna isim sembolizasyonu denilmektedir ve Batı etkisinde gelişen edebiyatımızda karşımıza çıkmaktadır. Kaplan, “Felâtun Bey’le Rakım Efendi”yi değerlendirdiği “Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2”de Ahmet Mithat Efendi’nin isim sembolizasyonunu uyguladığını ve tiplerin özelliklerini bu yolla verdiğini şu cümlelerle belirtmektedir:

“Midhat Efendi kahramanlarına, şahsiyet ve karakterlerine uygun adlar verir. Mustafa Merakî Efendi’nin (Merakî) adını almasının sebebi, mizacını belirten bu kelimeyi sık sık tekrarlamasıdır. Bir bakkal dükkânında çiroz ve zeytin gibi şeylerle akşam yemeği yemesine ahababı itiraz ettikçe, Mustafa Efendi ‘ne yapalım? Merakımdır, merak bu ya, merakıma dokundu, merakım elvermez sözleri kendisine ‘Merakî’ lâkabını itaya sebep olmuştur’... Felâtun adı Felâtun Bey’e kendisini Eflatun kadar akıllı zannetmesinden dolayı verilmiştir. ‘Ölçülü’ ve ‘yazı yazan’ mânalarına gelen ‘Rakım’ adı, onun karakter ve mesleğine uygundur. Şahısların tiplerini özetleyen bu ad takma metodu Midhat Efendi’nin tesiri altında kalan Hüseyin Rahmi’de de vardır. Bu metot, her iki romancının ‘sabit’ ve ‘düz’ karakterlere önem vermeleri bakımından dikkate değer.” (2014: 90).

Hikâyelerde yer alan kişiler belirgin özelliklerinden hareketle sınıflandırıldığında karşımıza şu tablo çıkmaktadır:

2.1.3.3.1. Geleneğe Bağlı Kişiler

Batılılaşmanın karşısında yer alan kişilerdir. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de Hanife Hanımefendi, Zülali Beyefendi, Mutekit Bey, Safdil, Fatine; çalışanlardan Zevkiyâr Dadı ve Lala .çocuk yetiştirmede eski usulü benimsemiş kişilerdir. İsmi Cedit Bey tarafından verilse de Fatine’nin terbiyesi geleneğe sıkı sıkıya bağlı kişilerin elinde olduğu için o da büyükleri gibi şekillenecektir.

Hanife Hanımefendi: Hanife, İslam dinine sımsıkı bağlı olan kimse demektir. Hanife Hanımefendi de ileri derecede taassup sahibi biri olarak anlatılır. Çenesi düşüktür. Hem çocuğu Mutekit'i hem de eğitimine müdahale ettiği Fatine'yi eski usulde eğitir. Kışın üşütür diye ne dışarı çıkarır ne de temizlenmelerine müsaade eder. Çocukların aşılannmalarına karşı çıkar. Hastalandıklarında doktora gitse de hocaların sözlerine itimat edip onların tedavilerine bırakır. Çocukları ve torunları arasında ayırım yapar. Mutekit ile Fatine'yi severken alafranga olduğunu anladığı damadı Cedit'i, onun yanında yer aldığı için kızı Fevziye'yi ve babalarının terbiyesinde yetiştiklerinden torunları Mihri, Dürri ve Sırrı'yı sevmez. Dalkavukların yanında çekinmeden Fatine'yi ayrı tuttuğunu dillendirir. Dürri'nin Muhlis Bey'e verilmesini sağlamaya çalışır.

Zülali Beyefendi: Eski kafalı, zengin ve asil bir zattır. Hanife Hanımefendi'nin eşi, Mutekit ve Fevziye'nin babasıdır. Üç hikâyede de yer alır.

Mutekit Bey: Zülali Beyefendi ile Hanife Hanımefendi'nin ilk çocuklarıdır. Mutekit; bir şeye inanan, itikat eden, inançlı, inanlı, imanlı, mümin, dindar manalarına gelir. Mutekit birçok dadı ve tayanın elinde annesinin terbiyesiyle büyütülür. Anne ve babası tarafından çok şımartılır. Zevkiyâr Dadı umacılarla, lalası da cin ve peri masallarıyla korkutur; bir süre sonra nevroz ve ıspazmoza yakalanır. Çiçek hastalığı geçirir. Cin peri hikâyelerine inanır mizacına ilaveten cahildir. Bu sebeplerle kimse kızını vermek istemez. Memnune'nin akıl edişiyile bir cariye olan Safdil ile nikâhlanır. Fatine adlı bir kız çocuğu olur.

Safdil: Sülüklü'de yaşayan Hoca Pembe Hanım adlı bir kadının evlatlığıdır. Adı gibi saf kalpli, edepli, güzel bir kızcağızdır. Eşini minnettarlıkla ve kayınvalidesini itaatle sever. Bir kızı ve iki oğlu olur. Oğlanlar kayınvalide doktor çağırılmasına müsaade etmediği için ölür.

Fatine: İsim olarak anlamı zeki, akıllı, anlayışlı, kavrayışlı kimse demektir. Bu sebeple adı konulan Fatine, babaannesi'nin terbiyesiyle büyür. Cedit'in zeki olarak adlandırılmasına karşın bu terbiye neticesi zekası geriler. Yazın güneşten, kışın soğuktan sakınıp eve kapatılır. Annesi üstünde çürüyen elbiseyi yenilediğinde bile Hanife Hanımefendi müdahale eder. Bu durumlar kanının sulanmasına, sıracı görülmesine neden olmuştur. Boynundaki yumrular hocalarla iyi edilemeyince araya Cedit'in de girmesiyle doktorlar tarafından ameliyat edilir. Hanife Hanımefendi'nin paraya ve süse boğduğu, kendinden başkasını düşünmeyen Fatine şımarık, huysuz ve ahlaksız, kıskanç, kibirli bir kız olarak büyür. Sabri Bey ile evlenir. Çocuğunu dünyaya

getirirken eşi doktor çağırılmasına müsaade etmediği için kaybedip araları açılır ve boşanır. Boşandıktan sonra şımarıklığı artar. Kendisini eğlendirmek isteyen dalkavukların hazırladığı bir oyunda babasının ölümüne sebep olur. Sabri Bey'den ümit kestikten sonra koca bulmak için Fransızca öğrenir ve piyano dersleri alır.

Zevkiyâr Dadı: Mutekit'in dadısı. Lala ile evlendikten sonra Zevkiye Hanım olarak adlandırılır. Lala'nın Bekir adlı oğlu tarafından kandırılıp elindeki avucundakini kaybedince konağa geri döner. Kötü ahlaklıdır. Süslüdür. Mutekit'in ölümüyle kapı dışarı edilir. Bir süre Muhsine'nin yanında kalır. Sonra hastaneye bırakılır. Feraset'in sayesinde son günlerini Cedit Bey'in evinde geçirir.

Lala: Mutekit'in lalası, Zevkiyâr ile evlendikten iki ay sonra vefat eder.

Muhlis Bey: Muhlis sözlükte saf, katışıksız, halis; dostluğunda ve inançlarında içten olan, samimi manalarına gelmektedir. Zengin ve güzel fakat eğitimi sınırlı bir kibarzadedir. Eğitimli bir eş adayı olan Şeci'nin karşısında geleneği temsilen bulunmaktadır.

Hoca Pembe Hanım: Ders açıp geçinen ve evladı olmadığı için Safdil'i evladı olarak gören; Mutekit nikâhına alacağı için Safdil'i veren ihtiyarca bir kadındır. Hikâyede sadece bu kız isteme meselesinde kendisinden bahsedilir. Safdil'in yetişmesinden sorumlu olduğu için geleneğe bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

Eşref Nine: Çok onurlu, çok şerefli kimse demektir. Cinler ve perilerle konuştuğunu iddia eden dindar ve zararsız bir kadıncağızdır.

2.1.3.3.2. Alafranga Özellikte Kişiler

Bunlar Batılılaşmayı yanlış anlayan kişilerdir. Hidayet Efendi ailesi alafranga bir hayat sürer. Muhsine yetiştirilirken Fevziye'nin etkisinde kaldığı bir dönem olur. Ancak annesi Müceddet Hanım kızının aklını çelerek alafranga bir tipe dönüştürür. Bu kişilere en güzel örnek yurt dışında aldığı eğitime rağmen Batılılaşmayı sadece eğlence hayatında gördüğümüz Kahraman'dır.

Müceddet Hanım: Yenilenmiş demektir. Yanyalı Hidayet Efendi ile evlidir. Evlendikten sonra alafranga bir tipe dönüşmüştür.

Hidayet Efendi: Hak yolunu, doğru yolu gösterme; Hak yolu, doğru yol demektir. Yanya eşrafındandır. Paris'te okumuş, on yıl Avrupa'da çalışmıştır. Memleketine dönüştü henüz on dördündeki Müceddet Hanım ile evlenmiştir. Bir

müddet burada çalışıp İstanbul'a tayin olmuştur. Moda'da oturur. Cedit Bey ile Kahraman'ın tahsilleriyle ilgilenir.

Muhsine: İyilikte, bağışta bulunan, ihsan eden demektir. Hidayet Efendi ile Müceddet Hanım'ın tek çocuklarıdır. Alafranga tarzda eğitilir. Fransız sütannesi ve dadısı elinde büyür. Ana dili Fransızca'dır. Beş yaşına geldiğinde Türkçe konuşamaması yüzünden bir de Türk lala tutulur. Dayısı Cedit Farsça ve Arapça dersleri aldırır. Doğru ve güzel konuşma becerisiyle okuduğu eserlerden ezberlediklerini aktararak etrafındakilere bilgiçlik taslar. İngilizce öğrenmek istediğinde bir İngiliz mürebbiye tutulur. Ancak mürebbiyenin uyarıları canını sıkınca mürebbiyeliğine son verilir. Babası Kahraman'ı sevmesini annesi ise nefret etmesini sağlamaya çalışır. Müceddet Hanım onun komşuları Behiç ile evlenmesini ister. Ancak seçimi yine de kızlarına bırakırlar. Muhsine şen şakrak, eğlenceye düşkün, rahat yaşayan bir kızdır. Hamileliği anlaşıncı Kahraman ile evlenir ama mutlu olamaz. Ailesi de eşi de kendisinden yüz çevirir. Yaşadıklarının üzüntüsüyle, doğumdan kısa bir süre sonra, veremden ölür.

Kahraman Bey: Yiğit, cesur; bir olayın, serüvenin başlıca kişisi; sessiz, yumuşak kimse manalarına gelir. Hidayet Efendi'nin yeğenidir. Annesi bir cariyedir. Çocuk yaşta annesini, genç yaşta babasını kaybeder. Amcasıyla yaşar. Avrupa'ya gider, eğitimden ziyade oranın eğlencelerine dalar. Tembeldir. Savruktur. Yengesi Müceddet ile anlaşamazlar. Muhsineyi sever. Behiçle buluşmasına şahit olduktan sonra güvenmez.

2.1.3.3.3. Eğitimli Öncü Kişiler

Hikâyelerde kadınlar babaları veya eşlerinin desteğiyle evde eğitim alır, erkekler ise yurt dışında da eğitimine devam eder. Bu kişiler Batılışalmayı doğru anlayan tipler olarak karşımıza çıkar.

Fevziye: Kurtuluş, zafer ve üstünlükle ilgili olan manalarına gelir. Cahilce terbiye edilmiş ama zeki, neşeli bir kız. 15 yaşında Cedit Bey'le evlendiğinde eşi tarafından eğitilmeye devam edilir. Eşi alafrangalığa düşkün olduğundan o da yarı alafranga bir hâle bürünür. Mihri, Dürri ve Sırrı adında üç çocuğu olur.

Cedit Bey: Yeni demektir. Alafranga bir tiptir. Avrupa'da eğitim görmüştür. Fransızca bilir. Bu yönüyle Zülali Bey'e uygun bir damat olmasa da Fevziye'ye uygun bir eştir. Yakışıklı ve nazik bir adamdır. Fatine'nin isim babasıdır. Kayınvalidesiyle

çocukların terbiyesi noktasında da anlaşılamazlar, çocuklara Fransız bakıcı getirtmek isteyince ayrı bir eve taşınırlar. Cedit Bey Batılılaşmayı yanlış anlayan bir tip değildir.

Mihri: Güneşle ilgili demektir. Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça bilir. Felsefe ve hikmet dersleri alır. Zeki ve ahlaklıdır. Övünmeyi sevmez. Bilgisini yeri geldikçe gösterir. Melek gibi bir kızdır. Halasını andırır. Kozmografya bilir. Müeyyet ile evlenip baba evinden ayrılır. Yeni ailesine alışması zaman alır ama kayınvalidesini de görümcelerini de sever. Beş sene çocuğu olmaz, bu onun mutluluğundaki tek gölgedir. Eşini çok sever, onun çocuk sahibi olması için cariyesini bağışlar ama Müeyyet buna razı olmaz.

Dürri: Dürri sözlükte inci gibi parlayan, parlak, parıltılı manalarına gelir. Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça bilir. Felsefe ve hikmet dersleri alır. Ahlaklıdır. Övünmeyi sevmez. Bilgisini yeri geldikçe gösterir. Melek gibi bir kızdır. Halasını andırır.

Sırrı: Sır saklamasını bilen kimse demektir. yüksek fikirli ve temiz kalpli bir çocuktur. Okumayı sever. Akıllı ve bilgili bir çocuktur.

Müeyyet: Güçlendirilmiş, sağlam; yardım gören demektir. Yakışıklı bir gençtir. Fransızca, İngilizce ve Almanca bilir. Tahsilini tamamlayınca Avrupa'ya gitmek ister ama annesinin araya girmesiyle babası göndermez. Küçükken afacan olan Müeyyet, babasının şımarığı anasının nazlısıdır. Alafrangalığa meyilli bir şıktır. Kahraman'la aynı yerde çalışır, onun tavsiyesiyle Mihri'yle evlenir. Mihri'yi gördüğü andan itibaren çok sever. Evliliğinde tek eksik çocuğunun olmamasıdır. Beş sene sonra biri kız biri oğlan ikizleri olur.

Şeci Bey: Yürekli, yiğit demektir. Fakir, öksüz, kibar düşkün bir ailenin iyi eğitim almış çocuğudur. Mekteb-i Harbiye mezunu bir zabittir. İki sene Almanya'da eğitim görür. Dürri'nin eşidir.

Sabri Bey: Sabırlı, sabreden demektir. Paris'ten dönmüştür. Teyzesi tarafından zengin konağına içgüveyi verilmek istenir. Güzel ve yakışıklı, zeki ve gayretlidir. Fatine'yi beğenmese de nasibine razı olup sevmeye çalışır. Hanife Hanımefendi'nin Fatine'ye verdiği akıllarla araları açılır. Sonunda da boşanırlar.

Mehmet Paşazade Necati Beyefendi: Necati kurtulma ile ilgili, kurtuluşa ait manasına gelir. İlim ve irfan sahibi bir adamdır. Müeyyet Bey'in babasıdır. İki kızı daha vardır. Tüm çocuklarının eğitimine önem verir, Müeyyet okur ancak kızları okumaya meyilli değildir. Onlara göre kızlar dikiş nakış bilmelidir, kızların okuması gerekli değildir.

Feraset: Anlayış, seziş, sezgi; zekâ anlamlarına gelir. Fevziye'nin dadısıdır. Aldığı eğitimden ziyade Fevziye'yi yetiştirmesinden hareketle bu kişiler arasına dâhil edebiliriz.

Hacı Sadık Ağa: Suphiye'nin babasıdır. Kızlarının eğitime önem verir ancak sadece Suphiye okumaya meyillidir. Hacı Sadık Ağa Suphiye'nin şiirle meşgul olmasına müsaade ettiği için bu kişiler arasında yer alabilir.

2.1.3.3.4. Vatansever Kişiler

Savaş yıllarında gerçek olaylardan yola çıkarak yazdığı “Bir Gecelik Gelin”, “Hamza Bin Zübeyr”, “Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin” ile “Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı” hikâyeleri; vatani için çalışan “Emin” hikâyesi ve vatan savunmasını meslek olarak seçen iki gencin yer aldığı “Cumur Subayları”nda vatansever kişiler yer almaktadır.

Suphiye: Suphiye, sözlükte sabahla ilgili, sabaha ait manalarına gelir. Zaten sabah kadar latif, safak bulutları kadar latif olarak tarif edilir. Beyaz yüzlü, siyah saçlı, kırmızı dudaklı, inci gibi beyaz dişlidir. Tabiat ile Suphiye'nin güzelliği arasında bir benzerlik kurulur. Şair tabiatlıdır. Ama Vilayet Mektebinden sonra kasabaya taşındığından okumaya devam edemez. Hicap sahibi biridir. Cafer ile evlendiği gün onu askere yollar. Onu sabırla bekler. Kalbi vatan sevgisiyle doludur.

Cafer: Abdüş Bey'in oğlu, Suphiye'nin eşi. Meziyet sahibi, serbest tavırlı, ateşin bir genç. Elindeki kalemi atıp silahla araziye dolaşmaktan hoşnut olan bir yapısı vardır. Babası bedel vermesine rağmen vatan aşkıyla Alasonya'ya savaşmaya gider. Gitmeden önceki gün Suphiye'yi evine getirir. Yaralandıktan sonra bile ailesinin yanında kalmayıp birkaç saat içerisinde cepheye döner.

Hamza Bin Zübeyr: Hamza; aslan, güçlü adam demektir. Yirmi yaşında, orta boylu, nahifçe bedenli, güzel yüzlü, latif, tatlı bakışlı bir neferdir. Dört düşman askerinin saldırısına uğrar ve hepsini yener.

Hüseyin: Küçük sevgili demektir. Balkanlarda 45 kişilik bir çetenin reisini öldüren bir askerdir.

Şefika: Beyaz tenli, uzun lüle lüle saçlı, devrik kirpiklerle çevrili iri gözlü, şuhane bakışlı, zarif ve doldun dudaklı; gençliğinde neşeli, Semih'i kaybettikten sonra neşesi gibi güzelliğini de kaybetmiş bir kızdır. Bir hastanede hastabakıcı olarak çalışır. Semih'i kaybettikten sonra Celadet Yüzbaşı'nın bakımı için onunla evlenir.

Semih: Narin vücutlu, hassas bakışlı, sevimli; Darü'l-Fünun'dan mezun, resimden hoşlanan bir gençtir. Kanlı Tepe'nin geri alınması esnasında şehit olur. Şefika'ya kendini unutmamasını ve bir gazi zabitle evlenmesini vasiyet eder. Vatansever bir gençtir.

Celadet Yüzbaşı: Sivaslıdır, Semih'in komutanıdır. Savaşta kolları ve bacaklarını kaybetmiştir. Kendisine bakacak hiçbir yakını kalmayınca fedakârlık eden Şefika ile evlenecektir.

Doktor: Vatanı savunurken kollarını bacaklarını kaybetmiş bir gazi ile evlenerek onun bakımını üstlenip kendi vatan sevgilerini gösterecek kadınlar olabileceğini mesajını verir.

Emin: Uzun yıllar bahçıvanlık ile ilgili yazıp çizdikten sonra vatan ve millete asıl hizmetin çiçek yetiştirmek olduğunu anlayıp bahçıvanlığa başlayan ancak yaşı 65 olduğu için artık çalışamayacağını öğrendiğinde yıkılan bir vatanseverdir.

Orhan: Şehrin yöneticisi, hâkimi demektir. Subaydır. Anadolu'ya tayini çıkar.

Turhan: Soylu ve seçkin kimse; eski Türklerde vergi ödemeyen, hükümdar huzuruna izinsiz girebilen, saygın kişi demektir. Orta boylu, tıknazca, annesi gibi gülyüzlü bir harbiye talebesidir.

2.1.3.3.5. Âşık Kişiler

Mevhibe: Mevhibe, bağış, vergi, ihsan demektir. Mevhibe; mahzun tavırlı, hazin ve dalgın bir kızdır. Yirmi yaşındadır. Ailesi hâlini birine âşık olduğuna yorar.

Behiç Bey: Şen, güzel yüzlü kimse demektir. Mutaassıp bir ailenin tahsil görmüş oğludur. Annesinin hoş karşılamamasına rağmen çocukluktan beri sevdiği Muhsine ile evlenmeyi düşünür.

Klaris: Güzel, mütebessim, şiveli, naziktir. Sarı saçlı, siyah gözlüdür. Ann Dö Biriyan ile Sir Tomson'un kızıdır. Anne babasını küçük yaşta kaybeder. Amcaları tarafından büyütülür. Yirmi yedi yaşında kuzeni Eduar ile evlenir. Eduar'ı sever fakat onu çok kıskanır.

Eduar: Zarif, edip bir gençtir. Bekârken farklı kadınlarla görüşür. Evlendikten sonra eşine son derece sadıktır.

Lavinia: Siyah dominolu kadın olarak ortaya çıkar, Eduar'ın Klaris'i aldattığı yalanını ortaya atar. Klaris'e bir mektup gönderip Eduar'a karşı doldurur. Opera

tiyatrosunda primadonna iken ressamlığa başlamıştır. Eduar'ı sever ve onun Klaris'le evlenmiş olmasını hazmedemez.

Blanş Dö Marsilo: Uzun boylu, koyu kumral, güzel, iri gözlü, İspanyalı bir duldur. Klaris onun Eduar'a olan bakışlarından rahatsızdır.

Süsen: Hasan-ı Kebir'in Bağdat Hatun'dan sonra aldığı güzel, neşeli, oynak, kinini gizlemeyi başarmış bir cariyedir. Hasan-ı Kebir Dilşat Sultan ile evleninceye kadar Süsen'i çok sever, nikâh günü azat edilir. Süsen Hasan-ı Kebir'e âşıktır; Dilşat'ı ise hem sever hem de kıskanır. Sevgisinden Dilşat hastalanınca ona bakmış, kıskançlığından ölümüne sebep olacak bir iftira atmıştır. Dilşat Sulta'dan kısa bir süre sonra da aynı şekilde ölmüştür.

Ebu Sait: Bağdat Hatun'un güzelliği ve zekâsına tutulup talep etmiş, ailesini katlederek nikâhlamıştır. Zalimdir. Ama Bağdat Hatun'a devlet yönetiminde söz hakkı tanıyacak kadar âşıktır.

Hasan-ı Büzürg: Bağdat Hatun'un ilk eşidir. Ebu Sait ölünce onun zevcesi olan Dilşat Sultan ile evlenerek intikamını almıştır. Dilşat ile 16 yıl evli kalmıştır. Gözü ondan başka kimseyi görmez, Dilşat'ı kıskanır. Süsen'in iftirası yüzünden Dilşat'ı zehirler fakat sonra pişman olur.

Melik Eşref: Timurtaşzade'nin oğlu, Bağdat Hatun'un yeğenidir. Ailesinin intikamı için yaşar. Bu düşüncelerini yüksek sesle söylediği bir vakit halasının sözü üzerine tahsil için Bağdat'a gönderilir. 24 seneden sonra hâlâ sevdiği Dilşat'ı görmeye gider, ona kaçmayı teklif eder fakat Dilşat oğlunu babasından ayırmak istemediği için Melik Eşref'in teklifini reddeder. Bundan sonra merhametten yoksun olarak insanlara zulmeder. Cani Bey tarafından öldürülür.

2.1.3.3.6. Tarihteki Önemli Kişiler

Konusunu tarihten alan, önemli kadınların hayatlarından kesitler aktaran hikâyelerde karşımıza çıkan kişilerdir. "Kıymet-i Nisvîyet"teki mücahide, Taş Hatun, Bağdat Hatun ve Dilşat Sultan yönetiminde söz sahibi olan güçlü kadınlardır:

mücahide: İsmi hikâyede geçmez, Yavuz Sultan Selim'in annesi Ayşe Hatun'dur. Edirne'deki şöhretli beylerden birinin kibarane giyinmiş, güneş gibi aydınlık yüzlü, gayet güzel ve genç bir kızıdır. Askerlere su verirken Fatih tarafından beğenilmiş ve oğluna nikâhlanmıştır. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde kadınlar sosyal hayata dâhil olup eşlerine maddi ve manevi destek olurlar. Bayezit'in eşi olduktan

sonra ona destek olmuştur. Bayezit'i etrafını saran dalkavuklara karşı uyarmış fakat bu uyarı onun memleketine sürülmek istenmiş ama Yavuz'la annesini ayırmak mümkün olmamıştır. Bu mücahidenin tek amacı kadınlık değerini tanıtmak olmuştur.

Taş Hatun: Emîr Muhammed Şah İnci'nin eşi, Ebu İshak'ın annesidir. Kadınlar Türk milletinde başlangıçtan Sultan Orhan zamanına kadar devlet yönetiminde söz sahibidir. Taş Hatun da eşi ve oğlu hükümet sürdüğü dönemlerde memleketin imarı ve milletin yüceltilmesi için çalışmıştır. Tevkif edildiğinde çarşı ortasında elleri bağlı oğlu ve kayınlarını görünce halkı ayaklandırır.

Bağdat Hatun: Emîr Çoban'ın kızıdır. Güzeldir; açık buğdaysı renkli yüzlü, uzun siyah kirpikli, ela gözlü, talı ve baygın bakışlıdır. Hasan El-Kebir'in zevcesi iken Ebu Sait kendisine âşık olur ve talep eder, zorla nikâhına alır. Bu aşk uğruna ailesini katlettiği için Ebu Sait'i muhabbetle sevemez. Akıllı bir kadındır. Yeğenleri Dilşat Sultan ile Melik Eşref'i himaye eder. Onları kurtarmak için Ebu Sait ile hükümet sürmeye devam eder. Sekiz sene sonunda Yahşi'nin başına gelenlerle artık sabrı tükenir ve eşi Ebu Sait'i zehirler. Emîr Arpa tarafından yakalattırılıp öldürtülür.

Dilşat Sultan: Hoca Dımaşk'ın kızı, Bağdat Hatun'un yeğenidir. Bağdat Hatun'a benzer ama daha sarışın, daha beyaz, daha gençtir. Melik Eşref ile nişanlıdır ancak Melik Eşref'in Ebu Sait'e meydan okumasından sonra Ebu Sait tarafından nikâhlanır. Hassas bir bünyesi vardır. Ebu Sait öldükten sonra Hasan-ı Kebir tarafından nikâhlanır. Üveys Bahadır'ı dünyaya getirir. Çocuğunun babası olduğu için Hasan-ı Kebir'e bağlıdır ama âşık değildir. Kalbinde çocukluktan beri Melik Eşref ismi vardır. Melik Eşref'in kaçma teklifini oğlunu düşünerek reddeder. Süsen'in bu olayı Hasan-ı Kebir'e eksik anlatması sonucunda eşi tarafından zehirlenir. Ölmeden evvel Hasan-ı Kebir ile yüzleşir, zorla nikâhlandığı hâlde kendisine sadık olduğunu anlatır. Sözle kadınlık ve erkeklik mücadeleleri verilir.

Hayatları hikâye edilerek tanıtılmak istenen kadınların dışında bu metinlerde yer alan kişiler şunlardır:

Bayezit Han-ı Sani: Dalkavuklara, masalcı kadınlara, güzel kızlara paye vererek devlet malını müsrifçe harcamıştır. "Kıymet-i Nisvîyet"te yer alır.

Yavuz Sultan Selim: Annesinden aldığı terbiye ile devleti darlıktan kurtarmış, pekçok zafer kazanmış ve sekiz sene sekiz ay boyunca adaletiyle hüküm sürerek dedesine layık bir padişah olmuştur. "Kıymet-i Nisvîyet"te yer alır.

Emîr Muhammet Şah İnci: Taş Hatun'un Şiraz'da valilik yapmış; zenginliğine rağmen adalet ve istikametiyle kendini ahaliye sevdirmiş eşidir.

Şeyh Hüseyin (Emîr Hüseyin): Emîr Muhammet Şah İnci ölünce yerine görevlendirilir ve onun servetine de sahip olmak için ailesini Irak'a sürmeye çalışır. Taş Hatun'dan ürken Emîr Hüseyin, Ebu Sait ölünce Şiraz'dan kaçır.

Ebu İshak: Taş Hatun'un oğludur. Emîr Hüseyin'den sonra başa geçer.

Rüknettin Bey ve Maksut Bey: Emîr Muhammet Şah İnci'nin kardeşleridir.

Pehlivan Mahmut: Taş Hatun Irak'a götürülürken onun kurtulmasına önayak olan bir dülgerdir.

Hasan Küçük: Melik Eşref'in kardeşidir. Diyarbakır-Azerbaycan arasında gidip gelir.

Emîr Arpa: Ebu Sait'in adamlarındandır. Ebu Sait ölünce Bağdat Hatun'a göz koyar. Reddedilince kadın hükümetinden duyulan rahatsızlığı bahane eder, Ebu Sait'in ölümüyle suçladığı Bağdat Hatun'u öldürtür. Birkaç ay hükümet sürüp o da öldürtülür.

Taya: Emir Çoban'ın büyük oğlu Hoca Dimaşk'ı süt vererek büyüten ve aile içinde yüce diye adlandırılan, hürmeten kendine hatun lakabı verilen Bağdat Hatun'un hizmetkârıdır. Çoban sülalesinin intikamının alınacağı günü bekler. Dilşat Sultan'da ise Melik Eşref'in mektuplarını Dilşat'a taşır. Dilşat ölünce mezarında yas tutar, kısa bir süre sonra o da ölür.

Yahşi: Dilşat Sultan'ın nedimesidir. Hasan Küçük'e karşı çıkan eniştesi ve kız kardeşi katledilir; erkek kardeşi Bağday'ın kurtulması için ricacı olunur ama o da katledilir. Annesi aklını yitirir. Namusu koruduğu için ailesi katledilen Yahşi adı lekelenmesin diye kendini çaya atar.

Üveys Bahadır: Dilşat Sultan ile Hasan-ı Kebir'in tek çocuklarıdır. Annesini çok sever. Hasan-ı Kebir'den sonra tahta geçer.

Selman-ı Saveci: Üveys Bahadır'ın hocasıdır. Dilşat zehirlenince iyileştirmeye çalışır.

Mutemet Ağa: Mutemet sözlükte kendisine güven duyulan, güvenilir, itimat edilir manalarına gelmektedir. Hasan-ı Kebir'in lalasıdır, hükümdar olduğunda da en sadık ve nüfuzlu adamı olarak onun yanında yer alır. Dilşat'tan şüphelenen Hasan-ı Kebir için gözcülük yapar. Dilşat'ın suçsuzluğunu Hasan-ı Kebir'e bildirir.

2.1.3.3.7. Diğer Kişiler

Hikâyelerde ortak özellikleri bulunanlar dışında şu kişiler yer almaktadır:

Şekibe: Şekibe, sözlükte dayanma gücü, sabır, tahammül manalarına gelir. “Bir Mühassisenin Tefekküratı”nda Mevhibe’nin erken yaşta evlendirilen ve genç yaşta anne olması sebebiyle hastalanan ablasıdır.

Memnune: Sevinmiş, sevinçli; razı olan, kabul eden manalarına gelir. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de yer alır. Konağa kilerci olarak alınır ama işbilirliği sayesinde dalkavuklar arasında katılır. Genç, dinç, her hizmetten anlayan fakat tembel, geveze bir kadındır. Mutekit’i eğlendirdiği için konakta el üstünde tutulur. Safdil’i Mutekit’ten boşatacak, Dürri’yi Muhlis Bey’e verdirecek derecede dilbazdır. Mutekit’in ölümüne sebep olan oyunu tertip ettiği için Fatine tarafından konağa kabul edilmez ve oğlunun yanına sığınır. Gelini ile oğlunun eziyetlerine katlanır. Felç geçirir.

Katina: “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de yer alır. Müceddet Hanım’ın famdöşambırıdır. Çok gevezedir. Kahraman Bey’e casusluk yapar.

Beşaret: “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de yer alır. Müjde, muştı, iyi haber demektir. Evleneceklerle aracılık yapar.

Abdüş Bey: “Bir Gecelik Gelin”de yer alan Abdüş Bey, Rumeli muhacirlerinden, Hacı Sadık Ağa’nın çiftliklerinden en önemlisinin subaşı. Güvenilir birisidir.

Anne: Evlatlarını toprağa veren ve küçük çocuğunun son anlarını yaşayan, ölüm karşısında aciz bir kadındır. “Yüreği Yanık Valide”de yer alır.

Yetmişlik gelin: “Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi”de yer alır. Beli bükülmüş, dişleri dökülmüş, göz kapakları düşük, çehresi sararmış, mavi gözlü, dinççe, konuşmaya başlayınca kaderle güreşen, açık canlı ihtiyar bir kadındır. Gelini maşayla başını yarıp oğlu da ses çıkarmayınca bir lokma ekmek hatrına seksen yaşında bir ihtiyarla evlenir.

Seksenlik güveyi: Yazın tarlalarda iş bulup çalışır, evine bakar bir ihtiyardır. Evlatlarına tepki olarak evlenen yetmişlik geline eş olmak dışında bir özelliği belirtilmemiştir.

Bayan Fitnat: Fitnat, Zihin açıklığı, kolay kavrama ve anlama yeteneği, zekâ demektir. “Cumur Subayları”nda yer alır. Emine Semiye’nin konuşmayı seven ziyaretçisidir. Serez’de bulunmuştur. Kızını kaybetmiş, torunu Ayten ile birlikte dir.

Metanet: Metanet sözlükte zor koşullara, acıya ve üzüntüye katlanabilme; metin olma, dayanma gücü; dayanıklılık; sağlamlık manalarına gelir. “Cumur Subayları”nda yer alır. Metanet tombul vücutlu, esmer, al yanaklı, kara ve iri güzel gözlü, parlak ve keskin bakışlıdır. Zeki ve konuşması beğenilir biridir. Pazarcılara

benzemeyen dürüst bir konuşma şekli ve nazik tavırları vardır. Serezli Kolağası Ahmet Bey'in kızı ve mülazım Mehmet'in karısıdır. Babası ve eşini kaybettikten sonra onlardan bağlanan maaş yetmeyince pazarda baharat satarak iki oğlunu büyütür. Büyük oğlu zabıt çıkınca onunla Anadolu'ya gider.

2.1.3.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Aktaş, bakış açısını hikâye unsurlarının kim tarafından görülüp aktarıldığının belirtilmesi olarak tanımlar (1991: 84). Anlatma esasına bağlı metinlerde hâkim bakış açısı, kahraman anlatıcının bakış açısı ve müşahit anlatıcıya ait bakış açısı olmak üzere üç bakış açısı bulunmaktadır. Hâkim bakış açısında yazarın anlatıcısı her şeyi bilen ve gören biridir. Anlatıcı yazarın dilini kullanarak ait olduğu âleme ait mekân, şahıs kadrosu ve hayat tezahürlerini aktarır. Geçmişi de geleceği de herkes açısından tüm ayrıntılarıyla bilir (Aktaş, 1991: 85-95). Kahraman anlatıcının bakış açısında yazar kahramanlardan biridir ve anlatıcı onun idraki, tecrübesi ve bilgi seviyesiyle sınırlıdır. Anlatıcı eserin vakasını hem yaşar hem de değerlendirerek anlatır (Aktaş, 1991: 100-102). Müşahit anlatıcıya ait bakış açısında anlatıcı şahıs kadrosuyla ilgili ayrıntı vermeden olayları bir kamera tarafsızlığıyla aktarır (Aktaş, 1991: 113). Bu bilgilerden hareketle Emine Semiye'nin hikâyelerinde hâkim bakış açısını kullandığı söylenebilir. Hikâyeye müdahale eder ve yer yer bilgi verir. Kişileri tasvir ederken, iki olayı birbirine bağlarken ve hikâyeye giriş yaparken “anlat-, bahset-, bildir-, de-, gel-, söyle-, şüru et-, tarif et-” fiillerini kullanmıştır:

anlat-

Biraz da Memnune Hanım'ın kim olduğunu *anlatalım*. Yanlış söyledik. Masabakı meçhul olan Memnune Hanım'ın konağa geleli öğrendiğimiz ahval-i hususiyelerini beyan edelim. (TEAÜH, 25).

Biraz da malumatfuruş ve süslü Fatine'ciğimizin ne yolda giyinmiş olduğunu anlatalım lakin biz bunu iki kelime ile *anlatamayız*. Evvela Mihri Hanım'la aralarında caygir olan dargınlıktan bahsetmeliyiz ki, matlup hasıl olsun. (TEAÜH, 345).

Fatine Hanım'ın tuvaletini şimdi *anlatacağız*: (TEAÜH, 348)

Emîr Hüseyin'i – en ziyade ürküten Taş Hatun'u biraz *anlatalım*: (TH, 72)

bahset-

Aman biraz da güveyilerden *bahsedelim*! (TEAÜH,47)

Biraz da gelinlerin ve güveylelerin ahvalinden *bahsedelim*! (TEAÜH, 49)

Biraz da eski tarihten *bahsedeceğiz*. (TEAÜH, 281)

Mihri'nin yevm-i izdivacı hulul etti. İkinci kısmın sekizinci babında o güne dair epeyce malumat verilmiş olduğundan şimdilik zifafından *bahsedeceğiz*:

Müeyyet Bey gelinin duvağını açınca valide ve hemşirelerinin zevcesi hakkındaki medh-ü sitayişlerinde mübalağaları olmayıp belki noksanları bulunduğuna emniyet hasıl etti. (TEAÜH, 301)

Beşinci bapta vad-i sabıkımızı ifa için şimdi de Mihri'nin tamamıyla mesut olamadığından *bahsedeceğiz*. (TEAÜH, 335)

Tarihten açtığım bu yaprak – kurun-u vustada pek mamur ve müzeyyen olan (Sultaniye) şehrine ve (İlhaniyan) sülalesinin hükümdarıahiri (Ebu Sait Han Bahadır) a müteallik vukuattan *bahsedecektir*: (BH, 1)

bildir:-

Biraz da Muhsine'nin taklidi olan istidadını *bildirelim*: (TEAÜH, 188)

de-

Ama *diyeceksiniz* ki Zevkiyâr Kalfa çıraklık etmesin de beyinden de ayrılmasın! (TEAÜH, 13)

Satarsa *demedik* de *tardederse dedik*. (TEAÜH, 14)

gel-

Gelelim Zevkiyâr'a. (TEAÜH, 30)

Gelelim biçare Mutekit'e! (TEAÜH, 48)

Gelelim başının tanzimine: Saçları modaya muvafık olarak kaldırılmış, biri eflatun, diğeri beyaz iki büyücek tük başına hotoz gibi takılmış onların üstüne ağır bir diyadem, diyademin üstüne de renkamiz çiçekler fakat bu çiçeklerin içinde mavi, kırmızı ve yeşil renkli çiçekler mebzuliyetle mevcut idi! (TEAÜH, 349, 350)

Hikâyemize *gelelim*. (BH, 6)

söyle-

Birinci kısmın nihayetinde Hanife Hanımefendi'nin bütün dalkavukları kapı dışarı atmış olduğunu *söylemiştik*. (TEAÜH, 325/326)

şüru et-

Biz de hikâyemizin nihayetini nakle *şüru edelim*! (BMT, 26).

İşte bunlardan birinin kıssasını şu gayet-i şiddet-i serma günlerinden olan bugün, dağların ovaların meclup tesiri olarak nakle *şüru ediyorum*:

Bu sene ifa-i tebrik-i ıyd-i edha için teşrif eden züvvarın seyrekleştığı bir anda hoşkelam bir hanımla musahabete dalmıştık ki bir acube-i heyet! kızların mümanaatına kulak asmayarak odadan içeriye atılıyordu!.. (YGSG, 31)

tarif et-

İşte *tarif etmek* istediğimiz Mevhibe böyle hazin ve dalgın bir kızcağızdır! (BMT, 5,6).

Hele çehresindeki müstekreh boyaları nasıl *tarif edelim*? (TEAÜH, 350).

Emine Semiye, hikâyelerin bazı bölümlerinde olayı okuyucusuyla sohbet ediyor gibi aktarır:

Unutmuştuk! (TEAÜH, 13)

Kayınvalidehanım buna da itiraz etti beğenir misiniz? (TEAÜH, 73)

Hele o iki cadıyı sormayınız! (TEAÜH, 83, 84).

Birinci hikâyemizde buna dair malumat-ı mufassıl verilmiştir. (TEAÜH, 183).

Neyse o sabah Fatine aleyhinde açtı ağzını yumdu gözünü! (TEAÜH, 333).

Emîr Çoban'ın ruhu-cennetmekân Gazan ve Hüdabende Han hazretlerinin ruhları ile birleşerek o müellim sayfaların kıraatini dünyadakilere bırakmışlardır.. biz de onları kapayalım ve okuyalım! (BH, 20)

O aks-i hayali biz de seyredelim: – Devrik kumral kirpikleri ağlamaktan top top olmuş... dipleri sürme yerine kırmızı hilal şekline girmiş.. hele o berrak semavi gözleri şule-i şebap yerine kara bulutlarla dolmuş... solgun yanakları beyazlığını kaybederek uzamış ve yanaklarının pembeliğindeki letafet silinmiş kan lekeleri gibi kirli bir dalga hâline girmişti.. Takallüs eden dudaklarını inci dişleriyle ısırarak: “– Bahtsız dudaklarım; siz yalnız kırmızı kalmışsınız!.. Evet anlıyorum... Bu resmimin kalbime fırlattığı bir damla şehit kanının aksinden başka bir şey değildir!!!” diyerek inledi, sonra gayr-i ihtiyari bir hareketle ayağa kalkarak bakmaktan çekinen gözlerini sol taraftaki erkek resmine atfetti. (BDKBDG, 86)

İrfan bahçesindeyiz:

Güzel çiçekler şeklinde görünen tabiat etrafa gülümsemeler dağıtırken gül ağaçlarına konan bülbüller hayata sevgiler terennüm ediyorlar. Yasemin fidanlarında uçuşan nakışlı kelebekler henüz açılmağa başlayan tomurcuklara ustalıktaki incelikleri öğretiyorlar. Bahçeyi yarım daire gibi çevirerek akan pınar, çimenleri öpe öpe ... gönlüme karıyor. Çeşit çeşit letafetlere bürünmüş

çiçeklerden tatlı bal toplayan irfan arıları da “Çalışalım.. çalışalım!..” cümlesini vızıldıyorlar. (E, 1, 2)

“Bağdat Hatun” ve “Dilşat Sultan” hikâyelerini niçin yazdığını metnin içinde belirtmiştir:

Tarihin eski bir sayfasını açıyoruz. Kurun-u vustanın cihangirlik ve saltanatla birleşen muşşa, fakat mazlum kanıyla boyanmış hayatındaki cevahirle donanmış facialarını... asrımız insanların yenilgilerle meşbu dimağlarına aksettirebilirsek; orada mucib-i istifade bir tesir-i intiba hasıl eylemekle ufak bir hizmet etmiş sayılırız. (BH, 1)

Ah istibdad-ı rical ah!!!

Onlar nankör ihtiraslarının huşunetini – nisvîyetin şefik yumuşaklıklarında muhabbetle cilalandırdıklarını.. ve yine o merkez nisvîyetten taşan ana kerime zevce ve hemşire namına beşeriyetteki fazilet kokularıyla ruhlarını tatyip ettiklerini unutarak mihr-i insaniyet olan o zavallı kadınları.. evvelki zamanda da bir zincir-i inkiyatla sürüklemekten başka mükafata layık görmemişler ve hâlâ da görememekte bulunmuşlardır!!!

Fakat o tarihte bile zeki (ve zamana göre münevvirü’l-efkâr olan) bir hayli Bağdatlar.. Dilşatlar zuhur ederek hasenatları ve azimkâr efalleriyle erkekleri geçip büyüklüklerini ve kadınların derece-i kabiliyetini ispat etmişlerdir. Onların (farkına varmadan..) gösterdikleri bu –feministlik – bir kıskançlık, yahut gözden düşmek gibi ahvalde erkeklerin gözlerini açınca.. mahmur nigâhlarına şikâr oldukları kadını öldürmeğe kadar varıp onlardaki (hürriyet-i şahsiye)yi mahvederek tabiyatın, bahusus (şeriat-ı mutahhara-ı İslamiyenin) kadınla erkek arasında gözettiği (hakk-ı müsavat) düsturundan bir yaprak daha yırtmağa çalışıyorlar – kendi fikirlerince – güya cemiyet-i beşeriye bir ahlak dersi vermiş olmakla iftihar ediyorlardı!....

– Erkekler için heyhat!.. – Bazen cevahirli mahbesin pamuk kediler gibi okşanarak bazen muacciz kelpeler gibi itile kakıla sürüklenerek esir edilen (kadınlık) istidadı hilafet havasından hiçbir zaman devrolmayarak zekâ ve irfan sayesinde yine yükselmek hâli kalmamış ve bugünkü derece-i bâlâsına suut etmişti. O zamanda bile ara sıra zuhur eden nüfuzkâr kadınların – erkekler üstündeki tesirâtı – tarihin bu unutulmuş sayfalarından okunulmaktadır.. (DS, 82, 83)

Hakim bakış açısında yazar, kahramanın iç dünyası hakkında bilgi sahibidir. Fatine'nin karakterini ortaya koyan bir bölümde onun Mihri ve Dürri'ye olan davranışının maksatları aktarılırken bu bakış açısı kullanılmıştır:

İstifsar-ı hatır için gelen halazadeleri odaya girdikleri zaman onları eskisi kadar nazar-ı kerahatle görmüyor ve evvelce imrendiği o güzel dudakların şimdi solgun yanaklarına yaklaşmasını arzu ediyordu! Onlar da gelip dayızadelerini bilaictinap bus ediyorlardı! Vakıa Fatine'nin hissiyat-ı aliyeden mahrum olan kalbinde bir hiss-i şükran hasıl olmuşsa da bu his, ahlaksızlığını imha edecek derecede değildi! Evet, diken ne kadar güle yakın olsa yine dikendir! Bu cihetle halazadelerinin gülgün çehreleri kerih ilaç kokuları neşreden ağzına yaklaştıkça alınlarından ve yanaklarından öpmeyip akdemce reddettiği o lalgûn dudaklardan öpüyordu! Bundan iki maksadı vardı!

Birincisi hastalığının ne olduğunu anlamak üzere – Eğer Mihri ile Dürri benden iğrenirlerse hastalığım Muhsine Hanım'ın demiş olduğu gibi sıracadır! İğrenmezlerse hekimlerin bana dedikleri gibi bezedir! mütalaasıyla denemek istiyordu!

İkincisi – Eğer hastalığım başkasına da geçer bir hastalıksa varsın onlara da geçsin! Onlarda olmayan bir fenalık niçin yalnız bende olsun! fikrine hizmetti! (TEAÜH, 103, 104)

2.2. DİL VE ÜSLÛP

Üslûp bir yazarın kendine özgü anlatış biçimi şeklinde tarif edilir. Çoban, üslûp tanımlarından yola çıkarak bütün özellikleri derleyen bir tanım yapmıştır:

Üslûp, belli bir görüş, duyuş ve birikime sahip olan sanatçının hayatı boyunca edindiği tecrübe ve tavırlarla seçtiği konuyu, biçim ve içeriğin belirlediği vasıta ve yöntemler kullanarak kendisine has bir biçimde ördüğü kelimelerle anlatmasından doğan edebi değer unsuru ve ölçüsüdür (2004: 16).

Emine Semiye, Osmanlı Devleti'nin son yıllarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına tanıklık etmiş aydın kadınlardan biridir. Halkın, özellikle de kadınların sahip oldukları kudreti onlara fark ettirmek amacıyla ferdî konulardan sonra tarihî hikâyeler de yazmıştır.

Romantik bir bakışla yazar. Kahramanların iç dünyalarını ayrıntılı bir biçimde vermez, onların karakterlerini yansıtacak sıfatlardan ve ifadelerden faydalanır. Hikâyeye dâhil olarak kimi zaman bilgi verir kimi zaman olaylarla ilgili açıklama yapar.

Yazdığı devrin dili, eserlerine yansır. İlk dönemlerde Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmıştır ancak onun dili Servet-i Fünuncular gibi sanatlı bir dil değildir. Eserlerinde Arapça ve Farsça tamlamalar bulunsa da bunlar çoğu zaman iki unsurun birbirine bağlandığı, anlatımı yormayan şekillerdir. 1930'lu yıllardan sonra yazdığı "Emin" ve "Cumur Subayları"nda ise yalın bir dil kullanmıştır.

İsimlerin ve buna bağlı olarak varlık, nesne ve eşyaların ayrıntılarını isim cümleleriyle verir; ancak hareketli bir ifade biçimi vardır; bu da fiil cümlelerinin çokluğuyla ortaya çıkmaktadır.

Kahramanları konuştururken iç içe birleşik cümleyi kullanır. Cümleler genellikle uzundur.

2.2.1. Söz Varlığı

Dil, sürekli bir değişimle, yeni kavramları karşılayan kelimeleri bünyesine alırken, yazarlar bu birikimden farklı tasarruflarda bulunarak kendi duygu ve düşüncelerini en iyi şekilde yansıtacak, yetiştiği çevreye ve karakterlerine uygun sözcükleri seçerler. Kullanılan bu söz varlıkları onların üslûbunu ortaya koyduğundan önemlidir.

2.2.1.1. Kelimelerin Sıklıkları

Emine Semiye'nin hikâyelerinde en sık kullandığı kelimeler “ve” bağlacı (793), “ile” edatı (739), “dA” edatı (693), “bu” işaret zamiri (467) “kız” kelimesi (298), “dA” bağlacı (266), “için” edatı (251), “o” işaret sıfatı (254), “sonra” kelimesidir (240). Edatların ve bağlaçların çok kullanılması onun cümle tercihiyle ve açıklama ihtiyacıyla açıklanabilir.

Emine Semiye'nin incelenen 15 hikâyesinde kişiler tanıtılırken, sosyal durumlarının bir aile üyesi olarak verildiği görülmektedir. Olaylar genellikle akrabalar arasında geçmektedir. Bunun sonucunda aile ile ilgili kelimelerin çeşitliliği ve sıklığı göze çarpmaktadır. Bu kelimeler cinsiyete göre “kadınlarla ilgili olan kelimeler”, “erkeklerle ilgili olan kelimeler” ve “cinsiyet bildirmeyen kelimeler” şeklinde sınıflandırılabilir. Kadın merkezli olduğu için kadınlar için kullanılan kelimelerinin sıklığı fazladır. Kadınlarla ilgili olan kelimelerde akrabalık adlarından sonra evin kadın çalışanları için kullanılan kelimeler gelir:

1. kız	(298)	21. abla	(16)
2. valide	(173)	22. ana	(16)
3. kadın	(166)	23. harem	(16)
4. zevce	(84)	24. kerime	(16)
5. gelin	(68)	25. hafide	(15)
6. hemşire	(54)	26. halacığım	(15)
7. hanım	(48)	27. görümce	(13)
8. hanımefendi	(46)	28. kalfa	(12)
9. taya	(44)	29. anne	(11)
10. cariye	(39)	30. bacı	(11)
11. dadı	(39)	31. yenge	(11)
12. hala	(29)	32. lohusa	(10)
13. kayınvalide	(28)	33. hanım kız	(9)
14. hanımcığım	(23)	34. mürebbiye	(8)
15. büyükvalide	(20)	35. mader	(7)
16. teyze	(20)	36. refika	(7)
17. kızcağız	(19)	37. validehanım	(6)
18. büyüknine	(17)	38. halayık	(4)
19. hanımnine	(17)	39. duhterane	(3)
20. karı	(17)	40. mama	(3)

41. nisvan	(3)	51. hanımabla	(1)
42. nisviyet	(3)	52. kayınanne	(1)
43. büyükanne	(2)	53. kayınvalidehanım	(1)
44. famdöşambır	(2)	54. metres	(1)
45. kayınnine	(2)	55. müstefreşe	(1)
46. kayınninehanım	(2)	56. nas	(1)
47. kokona	(2)	57. valideyn	(1)
48. mere	(2)	58. zevceyn	(1)
49. sütanne	(2)	59. zevciye	(1)
50. duhter	(1)		

Erkeklerle ilgili olan kelimeler genellikle erkeğin ailedeki konumu gösterir:

1. zevç	(108)	14. ağa	(10)
2. oğul	(89)	15. bey	(10)
3. efendi	(67)	16. dayızade	(10)
4. bey	(37)	17. harem ağası	(10)
5. baba	(36)	18. dayı	(7)
6. damat	(22)	19. herif	(7)
7. erkek	(20)	20. büyükbaba	(4)
8. koca	(17)	21. oğlan	(3)
9. güveyi	(16)	22. dede	(2)
10. kayınpeder	(15)	23. ata	(1)
11. lala	(15)	24. bacanak	(1)
12. büyükpeder	(14)	25. dayı bey	(1)
13. enişte	(14)	26. refik	(1)

Aile ile ilgili cinsiyet bildirmeyen kelimeler şu şekilde sıralanabilir:

1. çocuk	(118)	10. ebeveyn	(13)
2. izdivaç	(66)	11. düğün	(11)
3. evlat	(52)	12. görücü	(10)
4. aile	(46)	13. halazade	(10)
5. nişanlı	(26)	14. nişan	(9)
6. nikâh	(16)	15. torun	(8)
7. akraba	(15)	16. amcazade	(7)
8. familya	(15)	17. ecdat	(6)
9. kardeş	(14)	18. kayın	(6)

19. hemşirezade	(4)	22. eş	(2)
20. akran	(3)	23. evli barklı	(2)
21. biraderzade	(2)	24. el	(1)

Hikâyelerde ilişkiler üzerinde durulduğu için sevmek ile ilgili kelimeleri çok kullanmıştır:

1. kalp	(97)	5. sevgili	(16)
2. sev-	(58)	6. sevme-	(14)
3. muhabbet	(55)	7. sevdiği	(13)
4. sevdâ	(22)	8. gönül	(10)

Sayıları sık kullanmıştır.

1. iki	(136)	7. altı	(14)
2. bir	(95)	8. beş	(13)
3. üç	(31)	9. yüz	(11)
4. on	(24)	10. birinci	(10)
5. dört	(20)	11. on beş	(10)
6. sekiz	(15)	12. on bir	(6)

Zaman bildiren kelimelerin sıklığı yüksektir:

1. gün	(126)	14. an	(21)
2. şimdi	(102)	15. ara sıra	(18)
3. sene	(86)	16. ertesi	(17)
4. vakit	(55)	17. bahar	(12)
5. gece	(50)	18. evvelce	(11)
6. ay	(39)	19. mevsim	(11)
7. saat	(37)	20. dem	(8)
8. hâlâ	(28)	21. gündüz	(8)
9. devam	(29)	22. saniye	(7)
10. bugün	(27)	23. şita	(6)
11. akşam	(24)	24. tufuliyet	(6)
12. dakika	(23)	25. demin	(4)
13. hafta	(22)	26. geç	(3)

Görmeye dayalı kelimelerde sıklık ve çeşitlilik bulunmaktadır:

1. göz	(135)	4. bak-	(70)
2. güzel	(122)	5. latif	(61)
3. nazar	(75)	6. gör-	(52)

7. bakış	(37)	17. göster-	(11)
8. görünce	(28)	18. göstererek	(9)
9. güzellik	(21)	19. görüp	(8)
10. görmek	(20)	20. bakmak	(7)
11. nigâh	(18)	21. gördükçe	(7)
12. gördüğü	(16)	22. görün-	(5)
13. enzar	(14)	23. görüşmek	(5)
14. görme-	(12)	24. gösterme-	(5)
15. görül-	(12)	25. seyret-	(5)
16. bakarak	(11)		

İnsan vücudunun bölümlerinin sıklığı fazladır:

1. baş	(73)	12. göğüs	(14)
2. yüz	(61)	13. diş	(12)
3. çehre	(37)	14. boyun	(11)
4. vücut	(37)	15. omuz	(11)
5. ağız	(30)	16. diz	(10)
6. saç	(30)	17. kucak	(9)
7. ayak	(29)	18. surat	(9)
8. dudak	(28)	19. kafa	(7)
9. kol	(24)	20. koyun	(7)
10. yanak	(24)	21. bel	(6)
11. kulak	(17)		

Renk adlarında sıklık vardır:

1. beyaz	(28)	6. mavi	(8)
2. siyah	(16)	7. al	(6)
3. kara	(14)	8. semavi	(5)
4. kırmızı	(12)	9. sarı	(4)
5. pembe	(9)	10. ak	(3)

Mekân adlarının sıklık oranı fazladır:

1. orman	(85)	6. sayeban	(18)
2. yer	(61)	7. köşk	(16)
3. konak	(51)	8. ev	(15)
4. bahçe	(45)	9. mahal	(15)
5. saray	(33)	10. kameriye	(12)

11. pencere	(14)	17. şehir	(9)
12. daire	(11)	18. harem	(5)
13. sahil	(10)	19. vadi	(4)
14. selamlık	(10)	20. kır	(3)
15. sokak	(10)	21. gülşen	(1)
16. yol	(10)		

Sayılar ve zaman bildiren kelimelere de olayların birbirine bağlanması ve zincirleme anlatım sağlanırken sıklıkla başvurulmuştur.

Görünüş, insan vücudunun bölümleri, renk ve mekân adlarını sıklıkla kullanması; kişileri ve yerleri genel olarak fiziki özellikleriyle, yüzeysel anlatışından, uzun olan hikâyelerinde bile derin psikolojik tahlillerden çok olaylara yer verişinden kaynaklanmaktadır.

Fiiller ve fiilimsilerin sıklığını iç içe birleşik cümle şeklinin kullanım oranı etkilemiştir. “De-”, “iste-”, “söyle-” ve “cevap ver-” fiilleri en sık kullanılan kelimelerdir:

1. de-	(217)	10. deme-	(7)
2. iste-	(123)	11. sükût et-	(7)
3. söyle-	(71)	12. cevap al-	(6)
4. cevap ver-	(35)	13. diyebil-	(6)
5. sual et-	(17)	14. işitil-	(6)
6. bahset-	(15)	15. konuş-	(6)
7. söyleme-	(15)	16. sorma-	(6)
8. sor-	(14)	17. beyan et-	(5)
9. naklet-	(9)	18. mırıldan-	(5)

“De-” kökünden türeyen “diye”, “diyerek”, “deyince” zarf-fiilleri sık kullanılmıştır:

1. diye	(182)	6. söylediği	(9)
2. diyerek	(48)	7. söylemek	(9)
3. deyince	(21)	8. dinlemek	(7)
4. dediği	(13)	9. işitince	(7)
5. demek	(13)	10. dedikten sonra	(6)

Toplumun yeniden inşası için öncelikle kadınları eğitmek gerekir. Çünkü bir insanın şekillenmesinde önemli olan ilk eğitim ya anne tarafından ya da çocuğu annenin istediği tarzda eğiten bir bakıcı tarafından verilmektedir. 19. yüzyılda

kadınların aile, kadın, çocuk eğitimi gibi konularda bilgilenmesi için kadınlara yönelik gazete ve dergiler çıkarılmıştır. Gerek makalelerle gerekse günlük veya haftalık olarak okuyucuyla buluşturulan romanlar ve hikâyelerle, kadınların bilinçlendirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Emine Semiye bu yayın organlarında yazmaya devam etmiştir. Aile kavramına verdiği önem onun aile ile ilgili kavramları sık ve çeşitli kullanmasına neden olmuştur.

En sık kullanılan kelimeler sırasıyla bağlaç, edat ve işaret zamiridir fakat bunlar üsluba doğrudan etki etmemektedir.

Kullanılan kelime sayısı fazla olmakla birlikte kelimelerin sıklığı fazla değildir. Çoğu kelime sadece bir kez kullanılmıştır.

2.2.1.2. Kelimelerin Mahiyetleri

Osmanlı Türkçesinin son döneminde dilde Arapça ve Farça kelimeler ile tamlamaların kullanımı artmıştır. Sanat için sanat ilkesi, yazarları, sözcükleri sözlüklerden bulup yazdığı bir noktaya kadar getirmiştir. Yazıların anlaşılmasını zorlaştıran bu durum karşısında 1911’de yazılan “Yeni Lisan” makalesi ile dilde sadeleşme hareketi başlatılmıştır. İlk hikâyesi “Bir Mühassisenin Tefekküratı”nı 1895’te yazan Emine Semiye, küçük yaşlarda almaya başladığı Arapça, Farsça ve Fransızca dersleriyle, bu dillere hakimiyeti doğrultusunda alınma kelimeleri çok kullanmıştır. 1933’te yazdığı “Emin” ile 1935’te yazdığı “Cumur Subayları”nda ise Türkçe kelimeler fazladır.

Toplamda fişlenen 11653 kelime üzerinden yapılan değerlendirme aşağıdaki gibidir:

Fişlenen kelime toplamı	: 11653
Aslî Türkçe kelime sayısı	: 4057
Alınma kelime sayısı	: 7597
Aslî Türkçe kelime oranı	: %34,81
Alınma kelime oranı	: %65,19

Yaygın olarak kullanılan Türkçe kelimelerin başlıcaları en çok kullanılan en az kullanılanlara göre şu şekilde sıralanmaktadır:

1. kız	4. kadın
2. el	5. göz
3. söz	6. gün

7. çocuk
8. oda
9. oğul
10. iç
11. yaş
12. ara
13. yüz
14. baş
15. ön
16. gelin
17. evet
18. yer
19. üst
20. bütün
21. konak
22. gece
23. doğru
24. hanım
25. yan
26. iyi
27. iş
28. ay
29. bey
30. bakış
31. baba
32. kan
33. çiçek
34. saç
35. güzel
36. ağız
37. ayak
38. arka
39. su
40. dudak

41. kapı
42. ilk
43. yol
44. yanak
45. kol
46. gözyaşı
47. akşam
48. sağ
49. genç
50. son
51. orta
52. teyze
53. güzellik
54. erkek
55. alın
56. ses
57. kızcağız
58. ağaç
59. yarı
60. kulak
61. koca
62. karı
63. yarı
64. köşk
65. komşu
66. güveyi
67. ana
68. alt
69. abla
70. yatak
71. ev
72. delikanlı
73. küçük
74. kardeş

75. göğüs	94. kirpik
76. bulut	95. iyilik
77. uzak	96. düğün
78. öfke	97. büyük
79. kılıç	98. boyun
80. görümce	99. bacı
81. erken	100. anne
82. dışarı	101. adım
83. yıl	102. görücü
84. yemek	103. gönül
85. yavaş	104. koku
86. eğlence	105. diz
87. diş	106. deniz
88. aralık	107. arslan
89. yakın	108. ağa
90. Türk	109. acı
91. sevgili	110. ateş
92. ölüm	111. sıra
93. omuz	

Yaygın olarak kullanılan alınma kelimelerin Arapça, Farsça, Fransızca, Rumca ve İtalyanca'dan geçen, sıklığı fazla olan örnekleri aşağıdaki şekildedir:

Arapçadan alınma kelimeler:

1. valide	13. muhabbet
2. zaman	14. avdet
3. zevç	15. dünya
4. kalp	16. hayır
5. sene	17. evlat
6. cevap	18. Allah
7. zevce	19. sual
8. nazar	20. seda
9. sultan	21. aile
10. taraf	22. suret
11. izdivaç	23. saat
12. vakit	24. nihayet

25. sebep	59. felaket
26. hayat	60. vazife
27. ziyade	61. isim
28. tekrar	62. terk
29. cariyeye	63. tabiat
30. tabip	64. mukabele
31. müddet	65. adam
32. cihet	66. rica
33. vücut	67. letafet
34. insan	68. kayıp
35. fikir	69. esna
36. ruh	70. mesele
37. haber	71. memnun
38. elbise	72. mektup
39. terbiye	73. ifa
40. icra	74. dakika
41. saadet	75. aşk
42. emir	76. servet
43. kabul	77. muvaffak
44. hak	78. ispat
45. cümle	79. hediye
46. evvel	80. sahip
47. sabah	81. ihtimal
48. lazım	82. harem
49. hala	83. an
50. devam	84. şüphe
51. tebessüm	85. mecbur
52. tavır	86. manzara
53. maksat	87. hatır
54. his	88. etraf
55. hâlâ	89. beyan
56. bahis	90. teşekkür
57. sükût	91. tahsil
58. hiddet	92. resim

93. nakil	127.hekim
94. nail	128.hava
95. iltifat	129.araba
96. huzur	130.yemin
97. acaba	131.vefat
98. şiddet	132.tekdir
99. nigâh	133.takdir
100.hücum	134.seyir
101.hasıl	135.muktedir
102.zan	136.mahal
103.ret	137.lüzum
104.muhafaza	138.hayret
105.merak	139.hareket
106.malik	140.hafide
107.kâğıt	141.dikkat
108.izhar	142.akraba
109.gayret	143.af
110.cesaret	144.tesir
111.celp	145.şekil
112.atıf	146.ömür
113.ziyaret	147.nefret
114.zat	148.melek
115.vatan	149.mahsus
116.usulca	150.hayal
117.telaş	151.enzar
118.talep	152.daire
119.takip	153.dâhil
120.sima	154.zuhur
121.nikâh	155.zihin
122.mevcut	156.teselli
123.kerime	157.şart
124.ihtiyar	158.müteessir
125.hizmet	159.muamele
126.hitam	160.kusur

161.kitap	195.bahar
162.kabahat	196.akis
163.itaat	197.ahali
164.hissiyat	198.vakar
165.hakikat	199.vaat
166.haberdar	200.tesadüf
167.ebeveyn	201.tarih
168.âlem	202.taaccüp
169.akıl	203.nefes
170.zabit	204.misafir
171.vuku	205.mevsim
172.tedavi	206.merhamet
173.takdim	207.malum
174.silah	208.libas
175.sevk	209.kıyafet
176.mükedder	210.kahkaha
177.mucip	211.intikam
178.meydan	212.hükümet
179.mektep	213.galeyan
180.lira	214.fenalık
181.kuvve	215.fena
182.kelime	216.fark
183.kat	217.asar
184.kameriye	218.ahlak
185.kalfa	219.yed
186.işaret	220.vaka
187.icap	221.tahkir
188.ızdırap	222.şikayet
189.hüsün	223.sıhhat
190.hürmet	224.setir
191.hikâye	225.sarf
192.hazret	226.saltanat
193.halk	227.sahil
194.dua	228.razı

229.netice
230.müsaade
231.mümanaat
232.mesut
233.men
234.mazi
235.mahrum
236.mahcup
237.keşif
238.intihap
239.ikmal
240.ihtar
241.hüküm

Farsçadan alınma kelimeler:

1. peder
2. hane
3. hemşire
4. bahçe
5. taya
6. dadı
7. çehre
8. saray
9. hasta
10. renk
11. padişah
12. düçar
13. gül
14. deraguş
15. arzu
16. birader
17. sevda
18. hafta
19. damat
20. saye

242.hilkat
243.hasep
244.harem ağası
245.halazade
246.emel
247.elem
248.elbet
249.chemmiyet
250.dayızade
251.bayram
252.arz
253.ahval
254.acele

21. derhâl
22. ümit
23. sayeban
24. para
25. nam
26. temaşa
27. bahtiyar
28. taht
29. lala
30. kayınpeder
31. eyvah
32. pencere
33. nezd
34. enişte
35. çare
36. büyükpeder
37. şayan
38. köşe
39. elmas
40. dert

41. sine	46. şehir
42. peri	47. sokak
43. mader	48. kese
44. hünkâr	49. çirkin
45. hoş	50. çene

Batı dillerinden alınma kelimelerden sıklığı fazla olanlar, Fransızcadan “madam”, “kontes”, “Fransızca”, Rumcadan “efendi”, “lohusa”, İtalyancadan “familya”, “alafrangalık”tır.

Emine Semiye’nin hikâyelerinde Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin oranı Aslî Türkçe kelimelerden daha fazladır. Ancak bunlar yaşayan dilde, okuyucuların anlayabileceği kelimelerden oluşmaktadır. Bu kelimelerin büyük bir bölümü de tamamen Türkçeleşmiştir. Alınma kelimelerin bir bölümü ise Batı dillerinden dilimize girip yaygınlaşmış olanlardır. Bundan hareketle Emine Semiye’nin sade bir dili olduğu söylenebilir.

Eş anlamlı kelimelerde sıklığı yüksek olan Türkçe kelimelerin haricinde, Arapça ve Farsça kelimelerin kullanım sıklığı daha fazladır:

<u>Aslî Türkçe kelime</u>	: <u>Alınma kelime</u>
kız (298)	: kerime (16), duhter (1)
el (204)	: yed (10)
kadın (166)	: mere (1), nisvan (4)
ara (80)	: meyan (3), beyn (4)
yüz (68)	: çehre (37), surat (9)
büyük (54)	: cesim (2)
yan (47)	: nezd (14)
bakış (37)	: nigah (18), nazar (75), enzar (14)
alın (21)	: nasiye (3)
güzellik (21)	: hüsün (12)
ses (19)	: seda (46)
ad (12)	: isim (26), nam (18)
yemek (12)	: taam (6)
anne (11)	: mama (3), mader (11), valide (173)
sevinç (9)	: meserret (8), sürur (1), mesrur (1)
son (8)	: nihayet (8)
şımarık (7)	: mağrur (4)

al (6)	: kırmızı (12), lal (1)
korkunç (4)	: mahuf (2)
önce (4)	: akdem (5)
ağırlık (3)	: çeyiz (2), cihaz (7)
kişi (3)	: şahıs (8)
çağ (2)	: dem (8), zaman (137), vakit (55), an (21)
gidiş (2)	: reviş (1), reftar (2),
yağı (2)	: düşman (8)
yaralı (2)	: cerihadar (1), mecruh (9)
ay (1)	: kamer (3), bedir (1),

<u>Türkçe fiil</u>	: <u>Alınma kelime ile meydana gelen birleşik fiil</u>
iste- (123)	: arzu et- (5), temenni et- (3)
git- (95)	: azimet et- (2)
başla- (67)	: şüru et- (2)
anla- (33)	: derk eyle- (1), tefehhüm et- (1), teferrüs et- (1)
anlat- (20)	: beyan et- (5), beyan eyle- (2), ifham et- (2)
düşün- (28)	: tefekkür et- (2), tefekküratta bulun- (1)
öp- (15)	: bus et- (2)
dön- (14)	: avdet et- (10), avdet eyle- (13)
öl- (14)	: vefat et- (2)
sor- (14)	: sual et- (17), sual eyle- (2)
beğen- (13)	: takdir et- (6)
san- (9)	: zannet- (11)
bit- (7)	: hitam bul- (3), hitam çek- (1), hitam ver- (1), hitama eriş- (1)
konuş- (6)	: bahset- (1), tekellüm et- (1),
üzül- (6)	: müteessir ol- (7)
bağışla- (5)	: affet- (10)
görün- (5)	: zuhur et- (6)
şaşır- (5)	: taaccüp et- (82)
kurtar- (4)	: halas et- (1), halas ol- (1)
çekin- (2)	: içtinap et- (3), içtinap eyle- (1)
doğ- (2)	: tevellüt et- (1), eyle- (1)

utan- (2)	: mahcup ol- (4)
yüksel- (2)	: suut et- (1)
belir- (1)	: teecessüm et- (3)
kazan- (1)	: kesbet- (4)
say- (1)	: addet- (4)
yetiştir- (1)	: terbiye et- (6)

Emine Semiye'nin hikâyelerindeki alınma kelime oranının yüksekliği, eş anlamlı kelimelerde alınma kelimeleri tercih etmesi ve bazı kavramların Türkçeleri yerine alınma karşılıklarını kullanması yazdığı dönemde Arapça ve Farsça kelimelerin çok olmasından kaynaklanır. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmek eğitimin bir parçasıdır ve bu durum okuryazarların söz varlığını şekillendirmiştir.

Emine Semiye “Hiss-i Rekabet”, “Bağdat Hatun”, “Dilşat Sultan” ve “Cumur Subayları” hikâyelerinde geçen bazı kelimelerin anlamlarını ya da yaygın kullanılan şekillerini dipnotlarda vermiştir.

“Hiss-i Rekabet”te, Batı kökenli kelimeler kullanılmış, dipnotlarda bunların dilimizdeki karşılıklarına yer verilmiştir:

<u>Hikâyede</u>	<u>Dipnotta</u>
villa	köşk
kuzen	halazade
nayat	su perisi

“Hiss-i Rekabet”te geçen “villa”, “kuzen” ve “nayat”ın karşılığının verilmesi; hikâyelerde geçen “kont”, “kontes”, “familya”, “domino”, “şato”, “yortu”, “primadonna”, “volkan”, “drahoma”, “famdöşambır”, “minator” gibi alıntı kelimelerinin karşılıklarının verilmemesi bu kelimelerin yaygın kullanıldığını düşündürmektedir.

Osmanlı Devleti, Batı’ya yönelince kültür ve dilde değişmeler meydana gelmiştir. Fransızcadan çevrilen eserlerle halk Fransız hayat tarzıyla da tanıştırılmış, bu da her alanda Batı kökenli kelimelerin kullanılmasına kapı aralamıştır. Emine Semiye'nin eserlerinde görülen kelimeler bir arada yaşayan Türk ve Fransızların günlük hayatlarına ve sanata dairdir.

“Bağdat Hatun”da yer alan dipnotlarda kelime anlamları ile bazı açıklayıcı bilgiler verilmiştir:

1. Hatun : Büyük kadınlara mahsus olup burada Sultan makamındadır.
2. Çoban : Himaye edici.

3. Kamug : Eskiden kadınların başlarını setrettikleri bir nevi külahtır.
4. Sultan Gazan ve Hüdabende : Hülagu Bin Cengiz ahfadından adil ve hakkaniyet ve fezail ile muttasif iki birader olup yekdiğerini müteakkip calis-i taht-ı İlhaniyan olmuşlardır. Her ikisi de ulema ve fuzela-i İslamla ihtilat ede ede din-i İslamı itminan-i kalple kabul-u ümera ve tebalarını dahi ithal edip İslamiyete büyük büyük hizmetleri geçmiştir. Pederi Hüdabende'nin mezayasından nasiptâr olamayan Ebu Sait ise ceddi Cengiz'e çekmişti!!!
5. Hasan Küçük : Bağdat Hâkimi olan Hüseyin'e Kebir – Çobaniyan Hükümetinin müessisi bulunana – Küçük – lakapları verilmiştir.
6. Bigim : Bigim Hanım demektir.
7. Beğ : Beğ Bey demektir.
8. İnhina eden : O zaman âdetince deverane benzeyen bir inhina asar-ı tazimiyeden idi.

“Dilşat Sultan”da kullanılan dipnotlar geniş açıklamalar içerir:

1. Haşmiye : Şenave Bağdat'ta dokunan ponjeye benzer bir nevi kumaştır haşmiye de Mekke ve Bağdat liba-i nisvaninin kıyafet-i millîyelerinden olup aynı renkteki şalvarın üstüne giydikleri yenleri dört arşın genişliğinde maşlahvarî bir libastır içine sadye tabir edilen sırmalı kaytanlarla dikilmiş sıkı bir yelek ve onun içinde de hamşiye gibi geniş kollu bir tül gömlek bulunur. Üstü elmas iğnelerle müzeyyen siyah çatkılı başlarına da inciyle süzeni işlenmiş gayet büyük ince Hint bürümcüğünü örterler cazip bir kıyafet değil mi?
2. Ya ağavat! Atıyane izin : Ey ağalar! Size izin verdim” demektir
3. ... : Türkler umum-u turaniyenin en eskisi ve en şanlı ve şöhretlisi oldu... Moğollarla hakikatte Türk olmayan sair ikram turaniye – kendilerine Türk namını vermekle [...]
4. ... : Hanende ve rakkaselere işret mübah idi. Ananatımızdan olan bu hâl – [...] zamanımıza kadar uzanmıştır...
5. şerbet : Bazı [...] bulunan zevatın içirdiği bir şerbet – insanı – haşarat-ı muzırın tesir-i zehrinden masun bırakırmış. Bu şerbetlice ilaci hâlâ Arabistan'da yakıdır.

Emine Semiye sadece “Bağdat Hatun” ve “Dilşat Sultan”da konunun daha iyi anlaşılması için açıklayıcı dipnotlar kullanmıştır. Bunun sebebi, hikâyelerin tarihî kaynaklardan yararlanılarak oluşturulması olabilir.

Latin harfli “Cumur Subayları”nda, Dil İnkılabının tesiriyle, yaygın olan Arapça kelimelere karşılık önerilen Türkçe kelimeler kullanılmıştır:

Hikâyede

içtenlik

göresim

konu

kıvanç

anı

andaç

narın

dağınık

gücemli

başarı

değerle-

hayranlık

gezmenlik

onar-

kutsa-

uğurlayıcı

sevgenlik

ayrım

Dipnotta

samimi

iştiyak

mevzu

iftihar

hatıra

hatıra

narın

perişan

sitem

muvaffakiyet

takdir et-

hayranlık

seyahat

tamir et-

takdis et-

teşyici

şefkat

fark

Emine Semiye “iştiyak” için “göresim”, “sitem” için “gücemli”, “takdir et-” için “değerle-”, “seyahat” için “gezmenlik”, “şefkat” için “sevgenlik” karşılıklarını verir. Türkçe Sözlük’te, “iştiyak” için “göresim” yerine “göreceği gelme, özleme”, “takdir et-” için “değerle-” yerine “beğen-”, “seyahat” için “gezmenlik” yerine “yolculuk, gezi”, “şefkat” için “sevgenlik” yerine “sevecenlik” kelimeleri geçer (TDK: 2011). Sözlükte “sitem” için “gücemli” yerine herhangi bir karşılık verilmez, kelimenin anlamı açıklanır. Dil İnkılabından kısa bir süre sonra, 1935’te yazdığı “Cumur Subayları”nda bu şekilde Türkçe kökenli yeni kelimeler kullanması, Arapça ve Farsça tamlamaların bu hikâyede yer almaması onun Türkçenin sadeleşme sürecinde söz varlığında yaşadığı değişimin göstergesidir.

Emine Semiye ilk hikâyelerinde dile yerleşmiş alınma kelimeleri, yazdığı son hikâyelerde “armağan” (E, 3), “başargı” (CS, 10), “subay” (CS, 11) gibi dili sadeleştirmek için önerilen kelimeleri kullanmıştır. Dile yeni giren Batı kökenli

kelimelerde ise “düzgün” (fondöten) (TEAÜH, 46) ve “yüzlük” (maske) (TEAÜH, 158) örneklerinde olduğu gibi Türkçe karşılıkları kullanmıştır. Günümüzde Fransızca “fondöten” ve “maske”nin daha yaygın olduğu göz önüne alınırsa, 1800’lü yıllarda yetişmiş diğer yazarlar gibi aldığı eğitimle kültür dünyasını Arapça ve Farsça kelimelerle şekillendirdiği ancak yeni kavramları karşılarken dil bilinciyle hareket edip Türkçe karşılıkları kullanmayı seçtiği söylenebilir.

Hikâyelerdeki bazı kelimelerin yazımında ağız özelliklerinin yansıtılığı görülmektedir. “hınçkır-” (hıçkır-) (BDKBDG, 86), “tüfenk” (tüfek) (BOKDH, 55), “kılınç” (kılıç) (BH, 14), “nem” (TEAÜH, 153), “palyanço” (palyaço) (TEAÜH, 352); “selvi” (selvi) (DS, 51), “filcan” (fincan) (CS, 2); “Hint bürüncüğü” (Hint bürümcüğü) (DS, 36); “diğirmice” (değirmice), (CS, 3); “cumur” (cumhur), (CS, 9); “baharcı” (baharatçı) (CS, 2); “Ah” (Allah), (HR, 328), “ah” (ak), (YGSG, 33), “sağlık veren” (salık veren) (TEAÜH, 42), “mazhara” (TEAÜH, 121), “feylesof” (BOKDH, 56), “urdukça” (vurdukça) (BGG, 119), “oğalayıp” (ovalayıp), (DS, 37); “oğdur-” (ovdur-), “uğuşuk” (uyuşuk) (BH, 25), sığayıp (HBZ, 53). Bu yazım onun halkla yakın bir ilişkisinin olduğunu gösterir. Bilinçli bir tercih yaparak halka bu yakınlığı hissettirmek amacıyla bu yazımları kullandığı da düşünülebilir.

2.2.1.3. Kelime Cinsleri

Üsluba tesir eden ve üslûpla alakalı unsurlar zamir ve isim, vasıf sıfatları ve fiil unsurlarıdır. Fiil unsurları fiillerin isim şekilleri ile sıfat-fiiller, zarf-fiiller ve çekimli fiiller olarak ele alınmıştır. Bu bölümde isim unsuru ortak isimlerden oluşmaktadır.

İncelenen 15 hikâyede isim, sıfat ve fiil unsuru olarak tespit edilen 11653 kelimenin ayrımı ve oranları aşağıdadır.

Zamir ve İsim	Vasıf Sıfatları	Fiil Unsurları
4673	1025	5955
%40,10	%8,80	%51,10

Sıfat ve fiil unsurlarının toplamı: 6980

Sıfatların fiil unsurlarına oranı: % 14,68

Fiil unsurlarının sıfatlara oranı: % 85,32

Sıfat ve isimlerin toplamı: 5698

Sıfatların isimlere oranı: % 17,99

İsimlerin sıfatlara oranı: % 82,01

Fiil unsurlarıyla isimlerin toplamı: 10628

Fiil unsurlarının isimlere oranı: % 56,03

İsimlerin fiil unsurlarına oranı: % 43,97

Emine Semiye'nin hikâyelerinde ortak isimlerin oranı kullanılan kelimelerin çeşitliliği sebebiyle fazladır. Harekete dayalı bir üslûba sahip olması fiil unsurlarının oranını etkilemiştir. Vasıf sıfatları ise isimlerin kalıcı özellikleri yanında hareketle ortaya çıkan özelliklerinin kullanılması bakımından daha az bir orana sahiptir.

2.2.1.3.1. İsimler

Ergin, “*İsimler canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir.*” der ve isimleri “ortak (cins) isim” ve “has isim” olarak ikiye ayırır (1997: 218). Zeynep Korkmaz isimleri yükledikleri göreve göre “özel ad” ve “cins (tür) adı” olarak sınıflandırmıştır (2009:199). Bu çalışmada isimler “ortak isimler” ve “özel isimler” olarak ele alınmıştır.

2.2.1.3.1.1.Ortak İsimler

Aynı cinsten varlıkları karşılayan isimlere ortak isim denmektedir (Ergin, 1997: 219; Korkmaz, 2009: 213). Ortak isimler yapısına göre sınıflandırıldığında %74,43'ünün basit, %16,47'sinin türemiş, %9,10'unun ise birleşik yapıda olduğu görülmektedir. Her kavramı ayrı kelimelerle ifade edecek zengin bir söz dağarcığına sahip olan Emine Semiye basit isimleri daha çok kullanmıştır. Bunda alınma kelimelerin çeşitliliği, yakın anlamlı kelimelerin kullanılması da etkilidir. Bazı kelimelerin anlamları nüanslara dikkat çekmek için yay ayraç içerisinde verilmiş, yakın anlamlılarıyla şu şekilde örneklenmiştir:

1. adam (insan / erkek), herif (kendisine güven duyulmayan adam), kişi
2. ahfat (oğul oğulları, gelecek nesiller), hafide (kız torun), hafit (erkek torun), torun

3. ahit, ant, yemin
4. ahmak, budala
5. alamet, işaret
6. bağbani, bahçe, bahçıvan, meşcere (bir hektardan büyük ağaçlık alan), tarh (bahçenin çiçek dikmeye ayrılan bölümü), taflan (karayemiş bitkisi)
7. bende, bendegân, köle, kul
8. bere, takke
9. car (çarşaf), manto, maşlah, palto
10. carıye, hademe, halayık,
11. ceza, ukubet
12. deraguş (kucaklama), muanaka (sevgiyle birinin boynuna sarılma)
13. dimağ, zihin
14. diyadem (mücevherli taç), hotoz (kadınların taktıkları süslü bir başlık), sorguç (tacın önüne takılan mücevherli süs), taç,
15. elbise, entari, esvap, kıyafet (giyim / görünüş), libas
16. emîr, emîre, hükümdar, niyabet (hükümdarın ölümü, hastalığı veya küçüklüğü sebebiyle yerine vekillik etme), padişah, vali, vükela
17. günah, menahi (dinin yasakladığı şeyler)
18. hahiş (arzu, istek), mutalebat (talepler, istekler), tama (tamah, arzu), ümniye (istek, umut)
19. himaye, siyanet, vikaye
20. iskemle, sandalye
21. istato (heykel), minator (yarı insan yarı boğa olan bir yaratık)
22. kesalet, tembel
23. muhavere, mübahase (karşılıklı konuşma),
24. mütegalip, zorba
25. nefiy (sürgüne gönderme), tart (uzaklaştırma, uzağa sürme), tebit (uzaklaştırma, kovma)
26. rovelver (altıpatlar), silah
27. sabavet (çocukluk), şebap (gençlik), şeyhuhat (yaşlılık), tufuliyet (çocukluk)
28. sahilhane (yalı), sayfiye (yazlık ev)
29. sâ mân, servet

Emine Semiye, kelimeleri temel ve yan anlamlarıyla birlikte kullanarak dile hakimiyetini göstermektedir:

çiçek 1.bitki: Kağıt müdürdendi; altmış beş yaşına geldiği için artık çiçek yetiştirmek vazifesine devam edemeyeceği merciden gelen emir üzerine beyan olunuyordur. (E, 6)

2. çiçek hastalığı: Birkaç gün sonra zavallı Mutekit Bey ateşler içinde yanarak çiçek illet-i müthişesine müptela olmuştu. (TEAÜH, 17)

daire 1.ev: Daire büyük, selamlıkta yatıver, tavsiyesiyle Memnune Hanım'ı kabule hanımefendiyi mecbur etmişti. (TEAÜH, 26)

2. devlet işini yürütmekle görevli bölüm: Hizmetkâr telgrafhaneden çıkıp belediye dairesine girmişti.(TEAÜH, 246)

3. çemberin içinde kalan düzlem parçası: Bahçeyi yarım daire gibi çevirerek akan pınar, çimenleri öpe öpe ... gönlüme karıyor. (E, 1, 2)

ihtiyar 1. yaşlı: İstanbul kadısının merkeple gidip gelmesi görenek ve sonra da sefahata vesile olur caiz değildir!” irade-i muhikkasıyla menedilmiş olduğundan biçare ihtiyar ölünceye kadar yayan yürümekte muztar kalmıştır! (KN, 884)

2. seçmek: Fakat gerek eniştesinin ve gerek halasının kendisi için ihtiyar ettikleri zahmet ve eziyetleri gördükçe kalbinde ilk defa olarak bir minnettarlık hissediyordu! (TEAÜH, 102)

kabile 1. soy: Ben bir kabile emîresiyim. (DS, 25)

2. ebe: Bundan sonra Fevziye Hanım'ın tertibi üzere Mihri kâbilelere müracaat etmiş ve birçok ziyaretlere giderek dualar eylemişti. (TEAÜH, 359)

şehir 1. kent: Bu muhavareden bir ay sonra (Dö Vilanora) ailesi (Napoli) şehrine azimet ettiler. (HR, 332)

2. ay: Bir şehir-i Ramazan idi ki Muhsine gezip eğlenmek için dayısına gitmişti. (TEAÜH, 188)

Basit isimlerin %10,99'u Türkçedir, bunlara alfabetik olarak şu örnekler verilebilir:

1. aş	8. boya
2. avuç	9. bulut
3. bal	10. cici
4. bardak	11. çağ
5. beyin	12. çan
6. boğaz	13. çocuk
7. bol	14. damar

15. dayı	35. nine
16. demir	36. oda
17. derin	37. oğul
18. düz	38. ordu
19. ekşi	39. ova
20. eş	40. pınar
21. evet	41. soğuk
22. geniş	42. son
23. gök	43. söz
24. gönül	44. süs
25. görünce	45. süt
26. güneş	46. şakak
27. hanım	47. taş
28. ırmak	48. tavuk
29. ince	49. yağı
30. iş	50. yaş
31. kir	51. yay
32. kötü	52. yaz
33. kurt	53. yüce
34. küpe	54. yük

Basit isimlerin %85,73'ü Arapça ve Farsçadan alınmadır. Bu yüksek orandaki alınma kelimede hem Türkçe hem alınma şekillerin bir arada kullanıldığı ve Türkçe kelime kök ya da gövdesine bir yapım eki getirmek suretiyle genişleme düşünülmendiği anlaşılmaktadır. Türkçenin sonraki evrelerinde hem alınma kelimeler yapım ekleri getirilerek hem de Türkçe kök ve gövdelere yeni türetme ekleri eklenerek pek çok kelime türetilmiştir. Emine Semiye'nin kullandığı alınma kelimelerden bazılarının günümüzde işlevliğini yitirmiş olduğu da görülmektedir. Bu kelimeler yay araç içerisinde anlamları verilerek örneklenmiş, alfabetik olarak sıralanmıştır:

1. amik (derin)	6. fetanet (çabuk kavrama)
2. baziçe (oyuncak)	7. ferş (yayma, serilme)
3. ber (hayır ve iyilik sahibi kimse)	8. hempa (kötü işte birlikte hareket eden)
4. efrenciye (Avrupa ile ilgili)	9. helecan (kalp çarpıntısı)
5. feramuş (unutma)	10. hayırhah (iyiliğini isteyen)

11. hilkat (yaratılış)
12. hin (zaman)
13. ibrişim (ipeğin bükülmesiyle elde edilen iplik)
14. ifham (anlama)
15. iğfalat (kandırma)
16. ihlaf (yemin ettirme)
17. ihtilat (karışma)
18. iğva (yolunu şaşırtma)
19. ifsat (ortalığı karıştırma)
20. ika (kötü şeyler için yapma)
21. iltihak (katılma, eklenme)
22. imsak (nefsine hakim olup bir şeyden el çekme)
23. inayet (yardım, iyilik)
24. ind (taraf, kat)
25. infialat (kırgınlıklar, öfkeler)
26. infikak (ayrılma, uzaklaşma)
27. inhina (baş eğme)
28. inkıraz (bitip tükenip yok olmak)
29. inşirah (gönül ferahlığı)
30. intihap (seçme)
31. iptila (tutku)
32. irae (gösterme, bildirme)
33. isaf (birinin isteğini yerine getirme)
34. istifraş (odalık alma)
35. istişamam (koku alma)
36. iştibah (şüphelenme)
37. ita (verme)
38. ittihaz (edinme, kabul etme)
39. izam (yollanma, gönderilme)
40. izaz (saygı ile ağırlama)
41. kaliçe (küçük halı)
42. kail (razı olmuş)
43. kerevet (tahta sedir)
44. kürsü (taht)
45. maderzad (doğuştan gelen)
46. mafat (kaybolan şey)
47. mahbes (cezaevi)
48. mahfaza (değerli eşya kutusu)
49. mahfi (gizli)
50. menkuha (nikâhlanmış kadın)
51. mintan (yakasız kollu erkek gömleği)
52. muatep (azarlanan)
53. mücerrep (denenmiş, sınanmış)
54. müfarakat (ayrılma)
55. mülazemet (bir işle sürekli uğraşma)
56. müncer (sonuçlanan)
57. müstetir (gizli)
58. müsaraa (güreşme, mücadele)
59. müzayaka (geçim sıkıntısı)
60. mütenebbih (aklını başına toplamış olan)
61. naseza (yakışık almaz)
62. nikbet (talihsizlik, felaket)
63. pister (yatak)
64. puşide (türbelerde sanduka üzerindeki örtü)
65. rahnedar (zarara uğratma)
66. rakkas (sarkaç)
67. raşe (titreme)
68. rekz (kurma)
69. reftar (yürüyüş)

70. rih (yazının mürekkebinin kurutmaya dökülmüş ince kum)	89. tab (yaratılış, mizaç)
71. ricat (geriye dönme)	90. takallüs (büzüşme)
72. safderunane (safça)	91. taraka (gürültü)
73. sahih (gerçek)	92. tarikat
74. sak (sap)	93. tebahhur (buharlaştırma)
75. sari (bulaşıcı)	94. telgrafname
76. sayha (haykırma)	95. tendürüst (sağlam)
77. serdap (saraylarda, sağ ve sol taraflarında bir veya birer oda bulunan üç köşe sofa)	96. tersim (resim yapma)
78. silk (tutulan yol)	97. tesviye (borcunu kapatma)
79. sofa (hol)	98. teşyi (yolcu uğurlama)
80. sin (yaş)	99. tetevvüç (hükümdar olma)
81. sirîşk (gözyaşı)	100. tevsî (yayma, genişletme)
82. sofî (dinin emir ve yasaklarına uymada titiz davranan)	101. tîmar (budama)
83. suubet (zorluk, zahmet)	102. turunç (turunç meyvesi)
84. şeci (yiğit)	103. urban (çöl Arapları, bedeviler)
85. şelale (büyük çağlayan)	104. vazîh (apaçık)
86. şûru (başlama)	105. vedi (emanet bırakılan kimse)
87. taakkul (akıllanma)	106. yazîhane (çalışma masası)
88. taallüm (ders görerek öğrenmek)	107. yemenî (büyük yazma)
	108. zaire (kadın ziyaretçi)
	109. zakkum (ağı, zehir)
	110. zum (batıl inanç, kuşku)

Batı dillerinden alınma kelimeler %3.26'dır. Alıntılar daha çok tıp, fen ve sanata dairdir. Alfabetik olarak sıralı şu kelimeler örnek verilebilir:

1. askrofol (sıraca)	8. ispazmoz
2. bronşit	9. istampa
3. drahoma	10. kanave
4. doktor	11. karyola
5. fotoğraf	12. kiraz
6. fulya	13. kokona
7. gazete	14. koleksiyon

15. komite
16. konsülto
17. kozmografya
18. kundak
19. kurdele
20. kuzen
21. lamba
22. lavanta
23. madalyon
24. makine
25. mikrop
26. namus
27. nevroz
28. palyanço
29. panorama

30. parola
31. paydos
32. piyano
33. primadonna
34. sigara
35. sinema
36. şırınga
37. tablo
38. tiyatro
39. trampet
40. tren
41. üniforma
42. vapur
43. vizite
44. volkan

Türemiş kelimelerin büyük bir kısmı Türkçe kökenlidir. Bu kelimeler alfabetik olarak şu şekilde örneklenebilir:

1. açık
2. afacanlık
3. ağırlık (çeyiz parası / sıkıntı)
4. ahlaksızlık
5. akıllı
6. akılsız
7. analık
8. Araplık
9. Avrupalı
10. alafrangalık
11. aylık (maaş / zaman dilimi)
12. Abbasiler
13. Bağdatlılar
14. bahtsız
15. balıkçı
16. başargı
17. başarı

18. biçimli
19. bilgi
20. boşboğazlık
21. buyuruldu (yazılı buyruk)
22. büyücek
23. çevre (kenarı oyalı ve işlemeli mendil)
24. çıkın
25. çılgınca
26. dalgın
27. dalkavuksuz
28. davetli
29. devrendişlik (dönüp dolaşma / düşünen / ölçülü davranan)
30. dışarı
31. edepli
32. engellik

33. evlatlık	62. sağlık
34. fakirce	63. sarılık (sarı renkte olma)
35. feministlik	64. savuşma
36. görenek	65. sevgenlik
37. gülücük	66. soluk
38. haftalık	67. sonuncu
39. hastalıklı	68. süngü
40. hatuncağız	69. Süsenlik
41. hizmetçi	70. tahayyürlük (şaşkınlık)
42. keyifsizlik	71. tanıdık
43. kıskançlık	72. tetik
44. koltuk (vücudun bir bölümü / oturma aracı / düğünde gelinle damadın misafirlerin arasından kol kola geçmesi)	73. tezce
45. konaklık (konaklanacak yer)	74. toplantı
46. köylü	75. uğurlayıcı
47. kuruntu	76. umacı
48. Türkçe	77. uzaklaşmaklık
49. Kürtçe	78. validelik
50. Rumca	79. valilik
51. merhametsizce	80. vızıltı
52. morluk	81. yapracık
53. nahifçe	82. yaprak (ağaç uzantısı / varak)
54. nikâhlı	83. yavrucuk
55. okuyucu	84. yemiş
56. oynaklık	85. yolculuk
57. örgü	86. yorgun
58. parmaklık	87. yutkunma
59. peçesizlik	88. yüreksiz
60. reddetmeklik	89. yüzlük (maske)
61. sabahleyin	90. zahirsiz
	91. zerzevatçı
	92. ziyaretçi

Birleşik kelime yapmak dilde yeni kavramları karşılamak için başvurulan yöntemlerden biridir. Emine Semiye'nin hikâyelerinde bu şekildeki söz öbekleri azdır:

1. Amasya elması	33. içgüveysi
2. amcaoğlu	34. ihtiyat subayı
3. balayı	35. kabadayı
4. balık kayığı	36. kalem arkadaşı
5. baş tacı	37. kandil gecesi
6. belediye dairesi	38. kapı çingırağı
7. cumartesi pazarı	39. karakol
8. cumur subayı	40. kayınninehanım
9. çalışma zili	41. kış bahçesi
10. çocuk oyunu	42. kız takımı
11. çoluk çocuk	43. kibar düşkünü
12. çörek otu	44. koltuk sandalyesi
13. delikanlı	45. konak yeri
14. ders programı	46. Kurtuluş Harbi
15. destur duası	47. lohusa bakıcılığı
16. divan odası	48. nazar takımı
17. domi maske	49. opera tiyatrosu
18. edviye çekmecesı	50. Osmanî nişanı
19. ev kadını	51. öd ağacı
20. felah gömleği	52. öz evlat
21. gece yatısı	53. paça günü
22. gelin arabası	54. para çıkımı
23. gönül eğlencesi	55. resim galerisi
24. gureba hastanesi	56. sabah taamı
25. gül ağacı	57. sabavet arkadaşı
26. güveyi halkı	58. saz takımı
27. has bahçe	59. selamlık avlusu
28. haydari yaka	60. senebaşı yortusu
29. hayır dua	61. sofracı kız
30. hizmetçi kolculuğu	62. subaşı
31. hizmetçi tellallığı	63. subay
32. iç başörtüsü	64. sütanne

65. teganni odası	71. yazı takımı tepsisi
66. teşyi alayı	72. yediveren
67. top ağacı	73. yemek salonu
68. üvey ana	74. yemek çanı
69. velime ziyafeti	75. yemek çingırağı
70. yam yeri (sürekli gelinip gidilen yer, konaklama yeri)	76. yemek zili
	77. zıp zıp taşı

2.2.1.3.1.2. Özel İsimler

Özel isim kainatta tek bir varlığa ait olan isimlerdir. Hikâyelerdeki özel isimler “Şahıs İsimleri” ve “Ülke, Yer ve Müessese İsimleri” olarak ikiye ayrılarak incelenmiştir.

2.2.1.3.1.2.1. Şahıs İsimleri

Eserlerde şahıs kadrosu geniştir. Şahıs isimleri yer yer karşılıklı konuşmalara yer verildiği için tekrarlanmaktadır. Aynı sayfada ismin tekrarlarının bir sebebi de yazarın burada zamir kullanmayı tercih etmemesidir. Emine Semiye şahısları aynı hikâye içinde hatta aynı sayfada farklı ünvanlarla, saygı bildiren sözlerle farklı şekillerde adlandırmıştır. Bu adlandırmada herhangi bir özellik göze çarpmamaktadır. Şahıslar ilk olarak en yaygın kullanılan şekliyle verilmiş, diğer isimler kullanım sıklığına göre yay araç içlerinde sıralanmıştır.

2.2.1.3.1.2.1.1 Tarihteki Önemli Şahıslar

Atatürk: “Cumur Subayları”nda geçmektedir. Emine Semiye eskiyle yeninin mukayesesini yaparken Atatürk’ü “*içinde yuvarlandığımız o devri, yıldırım gibi bugünkü varlığa ve ilerilemeğe çeviren ulu kurtarıcı*” (CS, 10, 11) olarak tarif eder.

Arpa Han: Ebu Sait’ten sonra 1335’te hükümdar olmuştur ancak 1336’da Ali Padişah ile girdiği mücadeleyi kaybedince öldürülür (Köprülü, 1957: 144-145). Arpa (Emir Arpa, Arpa Han) “Bağdat Hatun”da geçer.

Bağdat Hatun: Emir Çoban’ın kızıdır. Celayirliler’den Emîr Şeyh Hasan b. Emîr b. Akboğa’nın eşi iken İlhanlılardan Ebu Sait Bahadır Han tarafından istenir. Emîr Şeyh Hasan Bağdat Hatun’u boşayınca, babasını ve kardeşlerini öldürtmesine

rağmen Ebu Sait ile evlenir. Bağdat Hatun, Ebu Sait'in en çok iltifat ettiği eşi olmuştur. 1335'te, Dilşat Sultan'ı kıskanarak Ebu Saîd Han'ı zehirli bir mendille öldürdükten sonra başına topuzla vurulmak suretiyle hayatına son verilir (Aykut, 2004: 324-325; Konukçu, 1991: 444). Meşahirü'n-Nisa'da Ebu Sait'in ona duyduğu sevgiyle bütün işleri kendisine bıraktığı ve böylece "Hünkâr" olarak adlandırıldığı ve Ebu Sait ölünce yerine geçen Arpa Han'ın suçlamasıyla öldürüldüğü bildirilmektedir (Hacı M. Zihni Efendi, 1982: 205). "Bağdat Hatun" hikâyesinde geçer.

Bayezit Han-ı Sani (Bayezid-i Sani): "Kıymet-i Nisvîyet"te geçer.

Dilşat Sultan: Emir Çoban'ın oğlu Dımaşk Hoca'nın kızıdır. Önce Ebu Sait tarafından, o öldüğünde de Şeyh Hasan (Hasan-ı Büzürg) tarafından nikâhlanmıştır (Aykut, 2004: 921). Meşahirü'n-Nisa'da Hasan Kebir'in Bağdat Sultan'dan ayrılınca evlendiği ve hükümdarlık yapmasına müsaade ettiği eşi olarak verilir. 1371'de Bağdat'ta vefat etmiştir ve Meşhed-i Murtaza'da yatmaktadır. Bir rivayete göre amcaoğlu Eşref b. Timurtaş'ı sevdiğini düşünen Hasan Kebir tarafından zehirlenerek öldürülmüştür (Hacı M. Zihni Efendi, 1982: 259).

Dilşat (Dilşat Big, Dilşat Sultan) "Bağdat Hatun"da; Dilşat (Dilşat Hatun ve Dilşat Sultan) "Dilşat Sultan"da geçer.

Ebu İshak: "Taş Hatun"da geçer.

Ebu Sait Bahadır Han: Olcaytu'nun oğludur. Küçük yaşlarda tahta geçtiğinde Çoban'ı emirilümera olarak görevlendirilir. Ebu Sait öldüğünde yerine geçecek bir oğlu olmadığından İlhanlıların son hükümdarı olarak bilinir (Köprülü, 1957: 131-143). "Bağdat Hatun"da Sultan Ebu Sait (Ebu Sait, Ebu Sait Han Bahadır, Sait); "Taş Hatun"da Sultan Ebu Sait ve Ebu Sait Han Bahadır şeklinde geçer.

Emir Çoban: Emir Çoban (Çoban) şeklinde "Bağdat Hatun"da, Emir Çoban; "Dilşat Sultan"da, Çoban şeklinde ise "Taş Hatun"da geçer.

Emir Hüseyin: Emir Hüseyin (Şeyh Hüseyin) "Taş Hatun"da geçer.

Emir Muhammet Şah: "Taş Hatun"da geçer.

Eşref Han: Emir Çoban'ın oğlu Timurtaş'ın oğlu, Hasan Küçük'ün kardeşidir (Köprülü, 1957: 150). Şam hükümdarı olarak bilinir (Köprülü, 1957: 519). Eşref (Melik Eşref, Eşref Han, Timurtaşzade, Eşref Beğ, Emîr Timurtaşzade) şeklinde "Bağdat Hatun"da; Eşref (Melik Eşref) şeklinde "Dilşat Sultan"da kullanılmıştır.

Fatih Sultan Mehmet Han: Fatih Hazretleri (Fatih Sultan Mehmet Han, Hazreti Fatih, Mehmed-ı Sani Hazretleri) "Kıymet-i Nisvîyet"te geçer.

Gazan: "Bağdat Hatun"da geçer.

Hasan Küçük: Emir Çoban'ın Timurtaş adlı oğlundan olan ve Hasan-ı Büzürg ile karışması diye "Küçük" diye adlandırılan oğludur. Hükümdarlık mücadelesiyle ömrünü tüketmiş, zevcelerinden Ezzet Malek tarafından 1343'te zehirlenmiştir (Köprülü, 1957: 147-151). Hasan Küçük (Melik Hasan) "Bağdat Hatun"da, Melik Hasan (Hasan Küçük) "Dilşat Sultan"da geçer.

Hasan-ı Kebir: Hasan İbn Hüseyin İbn Akboğa (Büyük Hasan) olarak bilinir. Ebu Sait tarafından, Küçük Asya'da emir olarak görevlendirilir (Köprülü, 1957: 143). Onun ölümünden sonra hükümdarlık için savaşı. "Bağdat Hatun"da Hasan El-Kebir "Dilşad Sultan"da Hasan (Hasan-ı Kebir) olarak geçer.

Hoca Dımaşk: Hoca Dımaşk (Emir Dımaşk, Dımaşk, Çobanoğlu Hoca Dımaşk) "Bağdat Hatun"da geçer.

Hüdabende: "Bağdat Hatun" ve "Dilşat Sultan"da geçer.

Maksut Bey: "Taş Hatun"da geçer.

Rüknettin: "Taş Hatun"da geçer.

Selman-ı Saveci (1309-1376): Ebu Sait zamanında tanınan şair Dilşat Hatun ile Hasan-ı Büzürg'ün sarayına gitmiş, melikü's-şuara makamına ulaşmıştır. Üveys Bahadır'ın hocasıdır, Üveys vefat edene kadar el üstünde tutulmuşsa da sonra pek itibar görmez (Karaismailoğlu, 2009: 446). Selman (Selman-ı Saveci) "Dilşat Sultan"da geçer.

Sultan Orhan: "Taş Hatun"da geçer.

Taş Hatun: Şiraz Emiri Muhammed Şah İncü'nün eşi ve Şiraz ve Isfahan Emiri Ebu İshak'ın annesidir. Şah İncü öldüğünde yerine görevlendirilen Hüseyin Bin Çoban tarafından ülkeden çıkarılmak istenir ancak halkı arkasına alarak ülkede kalır. (Fatma Aliye, 2011: 70; Aykut, 2004: 288-289). İmam Ali Rıza'nın kardeşi Ahmet b. Musa'nın mezarı yanında bir medrese ve bir zaviye yaptırmıştır, pazartesileri burada bulunur; cumaları da Ebu Abdullah b. Hafif'in mezarı yanındaki medrese ve zaviyeye gelerek ibadetle meşgul olur (Aykut, 2004: 293-294). "Taş Hatun" hikâyesinde geçer.

Üveys Bahadır: Hasan-ı Kebir'in oğludur (Köprülü, 1957: 153). Üveys (Üveys Bahadır, Üveys Bahadır Celayiri) "Dilşat Sultan"da geçer.

Yavuz Sultan Selim: Yavuz (Yavuz Sultan Selim, Yavuzcihangir, Yavuz Sultan, Sultan Selim hazretleri) "Kıymet-i Nisvîyet"te geçer.

2.2.1.3.1.2.1.2. Sembolik İsme Sahip Olan Şahıslar

19. yüzyıl roman ve hikâyelerinde kahramanlar karakterlerine uygun şekilde adlandırılmaktadır. “Bir Mühassisenin Tefekküratı” hikâyesindeki Mevhibe ve Şekibe; “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de, Behiç (Behiç Bey), Beşaret (Beşaret Hanım), Cedit Bey (Cedit), Dürri (Dürri Hanım), Fatine (Fatine Hanım, Fatine Hanımefendi), Feraset (Feraset Kalfa, Feraset Bacı), Fevziye (Fevziye Hanım), Hanife Hanımefendi (Hanımefendi, Hanife Hanım), Hidayet Efendi (Hidayet, Hidayet Bey, Efendi Peder Bey), Kahraman (Kahraman Bey), Memnune (Memnune Hanım, Memnune’ciğim), Mihri (Mihri Hanım), Muhlis Bey, Muhsine (Muhsine Hanım, Matmazel Hidayet, Matmazel Muhsine), Mutekit Bey (Mutekit, Küçük Bey), Müceddet Hanım (Müceddet, Validehanım), Müeyyet (Müeyyet Bey), Sabri Bey (Sabri), Safdil (Safdil Hanım), Sırrı (Sırrı Bey), Şeci Bey (Şeci), Zevkiye (Zevkiyâr, Zevkiyâr Kalfa, Zevkiye Bacı, Zevkiye Hanım, Zevkiyâr Dadı); “Bir Gecelik Gelin” de Suphiye; “Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı”nda Celadet (Celadet Yüzbaşı, Celadet Beğ), Semih, Şefika (Şefika Hanım); “Emin”de Emin; “Cumur Subayları”nda Fitnat ve Metanet isimlerini taşıdıkları özelliklerden almıştır. Bu kahramanlar daha önce “2.1.3.3. Kişiler” bölümünde ayrıntılı bir şekilde tanıtılmıştır.

2.2.1.3.1.2.1.3. Diğer Şahıslar

Bunların dışında hikâyelerde adı geçen şahıslar “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de Beşir (Beşir Dayı), Dadı Kalfa, Ebe Hanım, Eflatun, Enişte Bey, Eşref Nine, Hanım Nine, Hazreti Sadi, Hediye, Hemdem, Hoca Efendi, Hoca Pembe Hanım (Hoca Hanım), Katina, Kaymakam Bey, Komşu Hanım (Komşu), Komşu Valide, Lala Ağa, Lamartin, Mağripli Hoca, Mehmet Paşazade Necati Beyefendi, Mevdade, Miss Nelli, Muhasebeci Bey, Mukime Hanımefendi, Necati Beyefendi, Paşa, Teyze Hanım (Teyze), Vali Paşa, Zahit Bey, Zülali Beyefendi (Zülali Bey, Beyefendi); “Hiss-i Rekabet”te Ann (Ann Dö Biriyan), Blanş Dö Marsilo (Blanş, Madam Baron Blanş Dö Marsilo, Madam Blanş), Dayen, Eduar (Eduar Dö Vilanora), Klaris (Klaris Dö Vilanora, Klaris Dö Tomson), Kont Dö Vilanora, Kontes Dö Vilanora, Kontes Dayen, Lavinya (Madam La Kontes, Madam Lavinya, Domino, Siyah Domino), Marki Dö Biriyan (Marki), Sör Tomson (Tomson), Vilyams (Sör Vilyams); “Bir Gecelik Gelin”de Abdüş Beğ, Cafer, Hacı Sadık Ağa (Ağa Baba, Sadık Ağa, Sadık); “Hamza Bin Zübeyr”de Hamza ve Rauf Paşa; “Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin”de

Hamza Bin Zübeyr, Hüseyin, İbrahim Paşa; “Taş Hatun”da Pehlivan Mahmut; “Emîr Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih! Bağdat Hatun”da Bağday (Emir Bağday), Sultan Ahmet, Yahşi; “Dilşat Sultan”da Amr, Sehle, Sultane Bey, Süsen; “Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı”nda Mehmet Onbaşı; “Cumur Subayları”nda Ayten, Kolağası Ahmet, Mülazım Mehmet, Orhan, Turhan’dır.

2.2.1.3.1.2.2. Ülke, Yer ve Müessese İsimleri

Emine Semiye İstanbul’da doğmuştur, uzun yıllar burada yaşamıştır. Hayatının ilerleyen dönemlerinde ise Fransa, İsviçre, Selânik’te bulunmuştur ve eserlerinde mekân olarak buraları da kullanmıştır. “Kıymet-i Nisvîyet”, “Taş Hatun”, “Bağdat Hatun” ve “Dilşat Sultan” okuduğu bilgilerle yazılmıştır, “Hiss-i Rekabet”i yazdığında henüz yurt dışında bulunduğu dair bir bilgi yoktur, o hâlde Emine Semiye, okuduğu eserlerdeki ve / veya dinlediği bilgileri yaratıcılığını kullanarak hikâye edebilmiş bir yazardır.

“Bir Mütchassisenin Tefekküratı”ndaki yer isimleri İstanbul ve Boğaziçi’dir. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de geçen ülke ve yer isimleri Akdeniz, Aksaray, Almanya, Avrupa, Beyoğlu, Boğaziçi, Fransa, Frengistan, Haydarpaşa, İstanbul, Mağrip, Moda, Paris, Sülüklü, Yakacık, Yanya; müessese isimleri ise Hariciye, Mektebiharbiye, Paris Sefaret Katipliği, Sultaniye Mektebi’dir. En sık kullanılanlar İstanbul, Avrupa, Moda, Yanya, Paris ve Beyoğlu’dur.

“Hiss-i Rekabet”deki ülke ve yer isimleri Fransa, İspanya, İtalya, Londra, Napoli, Paris, Pompei, Saint Vîjerj, Vezûv’dür. Fransa ve Londra daha sık kullanılmıştır. Emine Semiye Fransız kültürüne aşina olduğu için konusunu yabancıların hayatından alan bir hikâye kaleme almak istemiş olabilir.

“Bir Gecelik Gelin” hikâyesindeki ülke ve yer adları Alasonya ve Rumeli; “Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi” hikâyesinde Siroz ovası ve Takyonos Gölü; “Hamza Bin Zübeyr”de Selânik ve İstanbul; “Bir Osmanlı Kahramanı Daha Hüseyin”de Balkan, Perîn karyesi ve İstanbul; “Kıymet-i Nisvîyet”te Anadolu, Edirne ve Rumeli; “Taş Hatun”da Irak ve Şiraz; “Emîr Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih! Bağdat Hatun”da Bağdat, Horasan, Kafkas, Moğoliye, Necef, Sultaniye ve “Dilşat Sultan”da Arabistan, Çin ve Meşhed-i Murtaza’dır. Bu hikâyelerde yer adları sık kullanılmamıştır.

“Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı”nda kullanılan yer adları Akdeniz, Çanakkale, İstanbul, Kanlı Tepe, Marmara’dır; Çanakkale ve Kanlı Tepe daha sık kullanılmıştır. “Cumur Subayları”nda yer ve müessese adı olarak Anadolu, Bağdat, Haydarpaşa, Serez, Yemen ve Beşiktaş Sulh Mahkemesi’dir; Bağdat, Serez ve Yemen daha sık kullanılmıştır.

2.2.1.3.2. Zamirler

Zamirler, ismin yerine kullanılan kelimelerdir. Yazarın üslubunu ortaya koyarken kullandığı zamirlerin sıklığı, kaçınıcı kişileri daha çok anlattığı ve hikaye kurgularında sosyal bakımdan oluşturduğu mesafeyi tahlil etmek açısından bir ölçü olarak kullanılabilir.

Hikâyelerde, şahıs zamirlerinin kullanım oranı şu şekildedir:

1. ben (539)	4. biz (71)
2. sen (327)	5. siz (95)
3. o (211)	6. onlar (73)

Hikâyelerdeki karşılıklı konuşmalar ve diyaloglar ben ve sen zamirlerinin çok kullanılmasına neden olmuştur.

Dönüşlülük zamiri “kendi”dir (132). Eski Anadolu Türkçesinde iyelik şekilleri dönüşlülük zamiri olarak kullanılan “öz” (Ergin, 1997: 272) ise “öz kız” (HR, 322), “öz evlat” (HR, 328) “öz can” (E, 3) ve “öz vazife” (CS, 11) örneklerinde, birleşik kelime yaparken, sınırlı sayıda kullanılmıştır. Emine Semiye Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi dönemlerinin özelliğine uygun olarak sadece “kendi” zamirini kullanmıştır.

İşaret zamirlerinden “bu”, “bura” ve bunların ekli şekilleri olayların verilmiş şekline bağlı olarak Emine Semiye’nin dilinde daha sık geçer:

1. bu (152)
2. bura, burada, buraya, burası, buradan (46)
3. ora, orada, orası, oraya (46)
4. o (44)
5. bunlar (37)
6. onlar (35)
7. şu (15)
8. bundan (12)

9. şura, şurada (4)

Sık kullanılan belgisiz zamirler şu şekilde sıralanmaktadır:

1. biri (31)	6. diğeri (10)
2. kimse (29)	7. başkası (7)
3. herkes (25)	8. ikisi (6)
4. hepsi (18)	9. her ikisi (6)
5. kimi (11)	

Soru zamirlerinden en çok kullanılanlar şunlardır:

1. ne (125)	2. kim (39)

2.2.1.3.3 Zarflar

Ergin’e göre zarflar fillerin ve cümlede sıfat veya zarf görevinde kullanılan bir kelime ya da kelime grubunun anlamını durum, zaman, miktar ve yer bakımından etkileyen kelimelerdir (1997: 258). Karaağaç, varlığı başka bir bilgiyle mümkün olan zarfın niteleyici bir söz ya da söz öbeği ya da cümle olabileceğini söyler (2019:426). Zarflar, cümledeki işlev ve görevlerine göre farklı kullanımlara sahiptir. Aşağıda bunlar sıralanmıştır.

2.2.1.3.3.1. Durum Zarfları

Türkçede durum bildiren isimler, vasıf sıfatları, eşitlik ve vasıta eki almış isimler durum zarfı olarak kullanılabilir (Ergin, 1997: 261). Hareketin gerçekleşmesini geniş bir kullanım alanıyla karşılayabilen durum zarfları Emine Semiye’nin en çok kullandığı zarflardır.

Dilde doğrudan zarf olan sözcüklerin sayısı fazladır. Hikâyelerde yer alan bu zarflar şu şekilde örneklenebilir:

böyle

Fakat iki sene hitamında ağa alem-i ahirete intikal etmiş, Zevkiye Hanım da – hinn-i izdivaçta *böyle* tesmiye olunmuştu – konağa avdet eylemişti. (TEAÜH, 32)

şöyle

Pek mutaassıp olan validesi başka kızları methederek Muhsine’nin aleyhinde söz söylediği zaman *şöyle* müdafaa ediyordu: (TEAÜH, 208, 209)

Yumruklarını sıkarak hükmedici bakışlarını onun fırıl fırıl dönen gözlerine dikti ve *şöyle* haykırdı (E, 16)

öyle

Şekibe – *Öyle* zannederim! (BMT, 10)

Bir gecelik gelin iken nasıl bırakıp gittim ise yine *öyle* gideceğim! (BGG, 131)

güzel güzel

Nikâh akşamı *güzel güzel* konağına avdet eden validehanım kerimesi Fevziye Hanım’la bir dargınlık çıkardı. (TEAÜH, 332)

iyi

Sen tabirleri benden *iyi* biliyorsun! (TEAÜH, 127)

mesut

İşte her yüzden bahtiyar addedilen Mihri, zevcinin bir merakı uğruna kendini tamamıyla *mesut* göremiyordu! (TEAÜH, 307)

şaşkın şaşkın

Ben gene *şaşkın şaşkın* ona bakakalmıştım! (CS, 9)

yakın

Mevhibe bana *yakın* gel!... (BMT, 10)

Arapça ve Farsça eklerle meydana zarflar da bulunmaktadır.

gıyaben

–Sultan Ebu Sait– Bağdat Meliki Şeyh, Hasan El-Kebir’in zevcesi bulunan (Bağdat Hatun)u (ki hüsn-ü cemaliyle akl-u dirayetini işite işite *gıyaben* taaşşuk etmişti) tatlik ettirip kendisine tezvici hususunda müşarünileyhin pederi ve sabavetinde kendi vasisi ve naib-i hükümeti, şimdi emîrû’l-uleması bulunan Emîr Çoban’dan musırrane talep eylemiş) birçok mezaya-i insaniye ile mütehalik olan mürebbi- i müşarünileyh ise bu teklifi katiyen reddetmişti. (BH, 1, 2)

vakurane

Sırrı – (*Vakurane*) Siz bana şimdi iki hediye verdiniz başkasına hacet kalmadı! (TEAÜH, 371)

lakaydane / şatırane

Sergüzeştinin acıklı yerlerini de *lakaydane* (belkide) *şatırane* hikâye edişinde o kadar cazip bir hâl vardı ki zairemle beraber musahabeyi terk edip onu dinlemeğe daldık! (YGSG, 34)

niyazmendane

Arpa – Biraz müddet *niyazmendane* beklemişse de, mutalebatının ademikabulüne artık inanınca sultan kindar nazarlar fırlatarak inhina edip çekildi. (BH, 43)

2.2.1.3.3.2. Zaman Zarfları

Hayatın akışı içinde sürekli bir dönence hüküm sürmektedir. Gündüz geceyi Gece sabahı, sabah öğleyi, öğle akşamı takip edip gitmektedir. Yazarlar, zaman ve mekan içine yerleştirdikleri kişi ve olayları anlatırken zarflardan yararlanırlar. Hikâyelerde olaylar daha çok şimdiki zaman kullanılarak aktarıldığı için “şimdi” ve “hemen”in sıklığı fazladır.

1. şimdi (84)	13. akdemce (3)
2. hemen (44)	14. evvela / evvelce / evvelince (3)
3. nihayet (36)	15. şimdiden (3)
4. hâlâ (28)	16. akşamüzeri (2)
5. gece (10)	17. bugün (2)
6. daim / daima (7)	18. dün gece (2)
7. erkenden (5)	19. erken (2)
8. sonradan (5)	20. mütemadiyen (2)
9. akşam (4)	21. erkence (1)
10. akşamüstü (4)	22. önce (1)
11. dün (4)	23. yarın (1)
12. sonraları (4)	24. yarın alessabah (1)

2.2.1.3.3.3. Miktar Zarfları

Kullanım sıklığı fazla olan miktar zarfları “pek” (169) “daha” (118), “biraz” (54), “çok” (41), “en” (37), “az”dır (14). Emine Semiye olaylar ya da durumların arasında mukayese yaptığı için “pek” ve “daha” zarflarını diğerlerinden çok kullanmıştır.

2.2.1.3.3.4. Yer Yön Zarfları

Hikâyelerde fiilin yönünü gösteren “ileri”, “geri”, “aşağı”, “yukarı”, “içeri”, “dışarı”, “uzak”, “yakın” yer yön zarflarına az rastlanır.

2.2.1.3.4. Sıfatlar

Sıfatlar, isimlerin önüne gelerek onların vasıflarını bildiren veya belirten kelimelerdir (Ergin, 1997:244). Sıfatlar vasıf sıfatları ve belirtme sıfatları olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.2.1.3.4.1. Vasıf Sıfatları

Vasıf sıfatları, isimlerin önüne gelerek onların özelliklerini belirten kelimelerdir. Ayrıntılara dikkat eden Emine Semiye'nin hikâyelerinde görülen vasıf sıfatları, sıklığı fazla olanlar listelendiğinde şöyle sıralanmaktadır:

1. güzel (92)	25. bedbaht (11)
2. zavallı (66)	26. uzun (11)
3. latif (53)	27. dehşetli (10)
4. genç (49)	28. layık (10)
5. eski (32)	29. sert (10)
6. garip (21)	30. pembe (9)
7. tatlı (21)	31. sadık (9)
8. beyaz (20)	32. şedit (9)
9. yeni (20)	33. acı (8)
10. küçük (19)	34. altın (8)
11. biçare (18)	35. hafif (8)
12. yüce (17)	36. ince (8)
13. parlak (15)	37. iyi (8)
14. tam (15)	38. keskin (8)
15. siyah (14)	39. kıymettar (8)
16. ufak (14)	40. mavi (8)
17. adi (13)	41. muhterem (8)
18. azim (13)	42. muntazam (8)
19. zarif (13)	43. müthiş (8)
20. ihtiyar (12)	44. müzeyyen (8)
21. iri (12)	45. sevimli (8)
22. kara (12)	46. temiz (8)
23. kırmızı (12)	47. berrak (7)
24. rical (12)	48. çirkin (7)

49. geniş (7)	79. ihtiyare (5)
50. gizli (7)	80. kalın (5)
51. hamiyetli (7)	81. karanlık (5)
52. hazin (7)	82. karışık (5)
53. kaba (7)	83. kıymetli (5)
54. kibar (7)	84. kirli (5)
55. mahdum (7)	85. korkunç (5)
56. mahmur (7)	86. kumral (5)
57. manidar (7)	87. mağmumane (5)
58. masum (7)	88. muhteşem (5)
59. mini mini (7)	89. mükemmel (5)
60. perişan (7)	90. müşabih (5)
61. şımarık (7)	91. mütebessim (5)
62. al (6)	92. nazik (5)
63. alicenap (6)	93. sabık (5)
64. baygın (6)	94. saf (5)
65. dalkavuk (6)	95. semavi (5)
66. gümüş (6)	96. sıcak (5)
67. hasta (6)	97. sırma (5)
68. mühim (6)	98. soğuk (5)
69. mütevellit (6)	99. solgun (5)
70. şeffaf (6)	100. şairane (5)
71. taze (6)	101. tabii (5)
72. zümrüt (6)	102. uzak (5)
73. ateşin (5)	103. vahşi (5)
74. canhıraş (5)	104. yakışıklı (5)
75. cazip (5)	105. yegane (5)
76. ciddi (5)	106. yeşil (5)
77. hızlı (5)	107. yüksek (5)
78. hususi (5)	108. zengin (5)

Emine Semiye'nin dilinde kullanım sıklığı sadece bir kelimenin tekrarı değildir. O, kelimelerin Türkçedeki karşılıklarına hakimdir. Sıfatların cümle içinde farklı anlamlarla kullanılması bunu kanıtlar. Yaygın kullanılan vasıf sıfatları hikâyelerde taşıdıkları anlamlara göre şöyle örneklenebilir:

2.2.1.3.4.1.1. Güzel

Emine Semiye kişileri tanıtırken veya onların görünüşlerine dair bilgi vermek istediğinde en çok güzel sıfatını kullanmıştır. Yaygın olarak “insanın göze ve kulağa hoş gelen özellikleri”ni karşılayan güzel bazı cümlelerde “iyi”, “beğenilen” ve “insanı etkileyen” anlamları da taşımaktadır. Bu sıfat daha çok kadın kahramanlar için kullanılmıştır.

insanın göze ve kulağa hoş gelen özellikleri

güzel çehre (TEAÜH, 17)

güzel dudaklar (TEAÜH, 45)

güzel ve gülbüz çocuklar (TEAÜH, 87)

güzel ağız (TEAÜH, 88b)

güzel bir zevce (TEAÜH, 114)

güzel ve yakışıklı bir delikanlı (TEAÜH, 130)

güzel ve beşşetli sima TEAÜH, 177)

güzel ve terbiyeli bir oğul (TEAÜH, 208)

güzel, terbiyeli, asil, zengin bir delikanlı (TEAÜH, 218)

güzel Muhsine (TEAÜH, 225)

güzel kirpik (TEAÜH, 258)

güzel göz (TEAÜH, 284)

güzel gelin (TEAÜH, 302)

güzel baş (TEAÜH, 318)

güzel ve latif Klaris (HR, 340)

güzel bir sima (HR, 347)

güzel ve fazla olarak tombul kızlar (BGG, 121)

güzel yüzlü bir nefer (HBZ, 49)

güzel kadın (KN, 882)

güzel kaşlar (BH, 3)

güzel vücut (BH, 31)

güzel rakkaseler (BH, 40)

güzel saç bukleleri (DS, 5)

güzel melike (DS, 6)

güzel yük (DS, 50)

güzel ayaklar (DS, 79)

kara ve iri güzel gözler (CS, 3)

iyi

güzel meşguliyet (BMT, 10)

güzel hatır (TEAÜH, 80)

güzel bir şey (TEAÜH, 228)

beğenilen

güzel sanat (HR, 349)

güzel nakış (BH, 18)

güzel çiçekler (E, 1)

güzel renkler (E, 5)

insanın duygularını etkileyen

güzel bir kahkaha (DS, 10)

2.2.1.3.4.1.2. Zavallı

Daha çok Mevhibe, Mutekit Bey, Fatine, Safdil, Muhsine ve Dilşat Sultan'ın sıfatıdır. Mevhibe'nin zavallılığı mutsuzluğundandır. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de Mutekit, Fatine, Safdil eski; Muhsine ise tamamen yeni terbiye yöntemiyle yetiştirilmiş kişilerdir. Bu hikâyede doğru terbiye yöntemi ortaya koyulmaya çalışıldığı için eleştirilen yöntemlerin uygulandığı kişilere sık sık zavallı denilir. Dilşat Sultan, Melik Eşref'i severken önce Ebu Sait Bahadır Han, sonra Hasan-ı Kebir ile evlenmek zorunda kalmış; iffetli olmasına rağmen uğradığı iftira neticesinde eşi tarafından zehirlenmiş olduğu için Dilşat'a zavallı sıfatı kullanılmıştır. Zavallılar, baskı altında bulunan, hayatın onlara sunduğu şartları değiştirmeye çalış(a)mayan, pasif roller üstlenen kişilerdir. Burada dönemin baskıcı politikası nedeniyle yaşanan çaresizlik yansıtılmış olabilir.

Bu sıfat, Vezüv volkanının siyah dumanları ile Klaris'in neşesini kaçırarak gizli ahları arasında bir benzerlik kurularak bir örnekte dağa da verilmiştir:

zavallı dağ (HR, 339).

2.2.1.3.4.1.3. Latif

Latif sıfatı kişilerin fiziki özelliklerini tarif için “ince ve narin bir güzellik” anlamında sıklıkla kullanılmıştır. Hikâyelerde tabiatla ilgili kavramlardan ve kişilerin özelliklerinden bahsederken “hoş” anlamı tercih edilmiştir. Birkaç örnekte ise “yumuşak” anlamındadır.

ince ve narin bir güzellik

latif semavi gözler (TEAH, 89b)

latif kara göz (TEAH, 191)

latif ve nermin yanak (TEAH, 265)

latif hemşireler (TEAH, 285)

latif Klaris (HR, 338)

latif ve güzel bir sima (HR, 347)

latif ene (BH,5)

latif sine (BH, 14)

latif yüz (BH, 16)

latif kızıcağız (BH, 18)

latif göz (BH, 19)

latif eller (BH, 22)

latif bir kadın (DS, 27)

latif dudaklar (DS, 27)

latif ruhsar (DS, 41)

latif bir iek (DS, 58)

latif iki kiraz (DS, 58)

latif bir buket (DS, 58)

latif ve şair cariyeye (DS, 60)

latif cemal (DS, 67)

latif beyaz omuz (BDKBDG, 86)

latif cilt (BDKBDG, 87)

hoş

latif bir suret (BMT, 9)

latif sedalı kuşlar (BMT, 21)

latif fakat mütelevvin bir gün (BMT, 23)

latif bir ahenk (TEAH, 232)

latif ve mutedil gece (TEAH, 233)

latif bir tebessüm (TEAH, 269)

latif ve hazin bir tezat (TEAH, 319)

latif ve ince bir ses (TEAH, 369)

latif bir bahçe (HR, 333)

latif iek tarhları (BH,7)

latif kameriyeler (DS, 1)
latif bir gün (DS, 26)
latif manzara (BDKBDG, 86)
latif mavi pembe kırmızı renk (BDKBDG, 87)
latif kakül (E, 4)
latif çiçek (E, 5)
latif koku (E, 10)
yumuşak
latif rüzgâr (BGG, 119)
ipek gibi latif saç (BH, 30)

2.2.1.3.4.1.4. Genç

Genç sıfatı henüz “yaşı ilerlememiş” anlamında sıklıkla kullanılmıştır. “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de aynı evde yer alan valide ve pederleri birbirinden ayırt ederken bu sıfattan faydalanılır. Hem yaşlarının küçüklüğü hem de tecrübesiz oldukları vurgulanmak istenir. Bir örnekte ise “dinç” anlamı taşımaktadır.

yaşı ilerlememiş

genç bir mütevertime (BMT, 19)
genç kadın (TEAÜH, 61)
genç peder (TEAÜH, 66)
genç asker (HBZ, 50)
genç balıkçı (DS, 8)

dinç

beşuş genç çehre (YYV, 419)

2.2.1.3.4.1.5. Eski

Eski sıfatı “yeni olmayan” anlamı dışında da anlamlar taşımaktadır. Kişiler için “çoktan beri var olan”, “deneyimli”, “yaşlı” ve “önceki” anlamlarında kullanılmıştır. Bunu dışında “geçerli olmayan”, “geçmiş” ve “yıpranmış” anlamlarına da gelmektedir.

geçerli olmayan

eski kafa (TEAÜH, 6)

çoktan beri var olan

eski ahbap (TEAÜH, 128)

deneyimli

eski ebe (TEAÜH, 146))

yaşlı

eski acuze (DS, 33)

yeni olmayan

eski mektup (TEAÜH, 219)

geçmiş

eski bir tarih (TEAÜH,228)

çok kullanılıp yıpranmış

eski keçe (TEAÜH, 258)

önceki

eski Şefika (BDKBDG, 86)

2.2.1.3.4.1.6. Garip

Garip sıfatı hikâyelerde “alışılagelmedik, değişik” anlamındadır, bazı cümlelerde ise “tuhaflik boyutunda bir farklılığı” ifade etmektedir.

garip şey (BMT, 10)

garip bir sır (TEAÜH, 271)

garip bir mağmumiyet (TEAÜH, 359)

garip bir vaka (HR, 311)

garip bir surette (BGG, 126)

garip hislerle (BDKBDG, 86)

2.2.1.3.4.1.7. Tatlı

Tatlı hem somut hem de soyut anlam taşır. “Şekerli” anlamındaki örnekler azdır. “İnsanı cezbeden ve sevimli” anlamları kişilerin özellikleri; sesleri, bakışları, gülüşleri ile soyut kavramlar için kullanılmıştır.

şekerli

tatlı bir şerbet (DS, 70)

tatlı bal (E, 2)

insanı cezbeden ve sevimli

tatlı bir seda (TEAÜH, 215)

tatlı söz (TEAÜH, 251)
tatlı nevaziş (HR, 334)
tatlı bakışlı (HBZ, 49)
tatlı bir hasa (BH, 19)
tatlı bir çarpıntı (DS, 10)
eski tatlı demler (BDKBDG, 86)

2.2.1.3.4.1.8. Beyaz

Beyaz somut olarak bir renk adı, “ak” şeklinde geçer. Ancak kişilerin dış görünüşlerinin anlatıldığı birkaç örnekte “açık rengi” ifade etmiştir.

ak, siyah olmayan

beyaz karlar (BMT, 25)
beyaz tükler (TEAÜH, 348)
beyaz tül kostüm (HR, 356)
beyaz bahar çiçekleri (BGG, 119)
minicik beyaz eller (YYV, 422)
beyaz mermer (BH, 6)
beyaz berrak dişler (DS, 11)

açık tenli

beyaz sima (BGG, 118)
latif beyaz omuzlar (BDKBDG, 86)

2.2.1.3.4.1.9. Yeni

Yeni “pek kullanılmamış”, “eski olmayan” anlamları taşımaktadır. Kavramlar karşılaştırıldığında “son olan” anlamıyla da sıklıkla kullanılmıştır.

pek kullanılmamış

yeni elbise (HBZ, 54)
yeni üniforma (CS, 11)

eski olmayan

yeni bir meşgale (TEAÜH, 192)

benzer şeylerden son olan

yeni namzet (TEAÜH, 129,130)

yeni gelin (YGSG, 32)

2.2.1.3.4.1.10. Küçük

Küçük sıfatı kişiler arasında karşılaştırma yapılarak “yaşı daha az olan” anlatılmak istendiğinde ve genel olarak “ufak” anlamında kullanılmıştır.

yaşı daha az olan

küçük kerime (TEAÜH, 312)

küçük abla (TEAÜH, 320)

küçük damat (TEAÜH, 360)

ufak

küçük asker (HBZ, 52)

küçük hükümdarlık (TH, 72)

küçük kız (DS, 8)

küçük madalyon (BDKBDG, 87)

2.2.1.3.4.1.11. Biçare

Çocuk yetiştirmede izlenecek doğru yolu ortaya koymayı amaçlayan “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”de eski usul terbiyenin uygulandığı Mutekit ve Fatine ile yeni usulün uygulandığı Muhsine biçare sıfatıyla daha fazla anılmıştır. Hanife Hanımefendi oğlu Mutekit ve torunu Fatine’ye baskı uygularken, Müceddet kızı Muhsine’yi serbest bırakır. Mutekit ve Muhsine’nin sonu ölüm olur. Fatine çocuğunu kaybeder, kendisi de ölümden döner. Bu sıfat “zavallı”, “çaresiz” manasında kullanılır:

çaresiz, zavallı

Mevhibe: biçare Mevhibe (BMT, 13)

Mutekit: biçare delikanlı (TEAÜH, 36), biçare Mutekit (TEAÜH, 48)

Fevziye: biçare genç kadın (TEAÜH, 61)

Fatine: biçare Fatine (TEAÜH, 69), biçare çocuk (TEAÜH, 70), biçare budala (TEAÜH, 152)

Eşref Nine: biçare kadın (TEAÜH, 160)

Muhsine: biçare kız (TEAÜH, 190), biçare Muhsine (TEAÜH, 253)

Zevkiye: biçare ihtiyar kadın (TEAÜH, 327)

Tomson: biçare Tomson (HR, 320)

Klaris: biçare Klaris (HR, 331), biçare kadın (HR, 352)

Yaşlı kadı: biçare ihtiyar (KN, 885)

2.2.1.3.4.1.12. Yüce

Yüce, “büyük” anlamında tayanın sıfatı olarak sık tekrarlanmıştır. Bir örnekte ise “yüksek” anlamı taşımaktadır.

büyük, ulu

yüce taya (DS, 12)

yüce Sultan (DS, 74)

yüksek

yüce dağlar (YGSG, 29)

2.2.1.3.4.1.13. Parlak

Parlak sıfatı hikâyelerde “ışıldayan” anlamının yanında “başarılı”, “göze çarpan, dikkat çeken”, “saf, temiz” ve “canlı” anlamlarıyla kullanılmıştır.

ışıldayan, ışıltılı

parlak tezyinat (TEAÜH, 88b)

parlak kara gözler (HR, 324)

parlak nigâh (BGG, 118)

parlak ve keskin bakış (CS, 3)

başarılı

parlak bir izdivaç (TEAÜH, 110)

göze çarpan, dikkat çeken

parlak bir mevsim (TEAÜH, 177)

parlak bir latafet (BH, 30)

saf, temiz

parlak ümitler (DS, 51)

parlak suratta (BDKBDG, 87)

canlı

parlak otlar (E, 11)

2.2.1.3.4.1.14. Tam

Tam sıfatı yaygın anlamı olan “eksiksiz” ile beraber “kusursuz”, “en uygun” ve “gerçek” anlamlarıyla kullanılmıştır.

eksiksiz

tam üç ay devam eden rica ve niyaz (TEAÜH, 280, 281)

kusursuz

tam adam (TEAÜH, 10)

en uygun

tam vakit (TEAÜH, 235)

gerçek

tam alafranga (TEAÜH, 348)

Emine Semiye, vasıf sıfatlarını kişilerin özelliklerini daha iyi kavratarak, onlarla ilgili vermek istediği mesajı güçlendirmek için kullanmıştır. Sıklığı fazla olan “genç”, “eski”, “yeni” ve “küçük” sıfatları aynı cinsten olan şeylerin karşılaştırılmasında kullanılmıştır. Hikâyelerde ayrıntılı eşya ve mekân tasvirleri azdır. Vasıf sıfatlarının çok kullanılmaması, olaya dayalı yazmasından kaynaklanmaktadır.

Genellikle farklı sıfatları kullanılması ve sıfatların anlamlarında görülen çeşitlilik Emine Semiye’nin zengin bir sözcük dağarcığı olduğunu göstermektedir.

2.2.1.3.4.2 Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları isimlerin önüne gelerek onların yerini işaret eden, sayılarını bildiren, nesneleri soru yoluyla belirten ve onları belli belirsiz ifade eden kelimelerdir. Hikâyelerde en sık kullanılan belirtme sıfatı belirsizlik sıfatı olan “bir”dir.

1. bu büyük kadın (TH, 72)
2. şu kaptırdığımız (Kanlı Tepe) (BDKBDG, 86)
3. o taravetli küçücük güzel (YYV, 418)
4. dört şaki (HBZ, 49)
5. üçüncü yıl (CS, 6)
6. ikişer katre gözyaşı (TEAÜH, 258)
7. ikiz çocuklar (TEAÜH, 366)
8. bir hediye (TEAÜH, 122)
9. kaç sene (TEAÜH, 78)
10. hangi cariye (BH, 23)
11. ne vakit (TEAÜH, 60)
12. nasıl söz (BMT, 11)
13. bütün vadiler (BDKBDG, 86)

14. başka kızlar (TEAÜH, 208)

15. her konak (YGSG, 31)

2.2.1.3.5. Fiiller

Emine Semiye, fiil unsurlarını isim ve sıfatlardan çok kullanmıştır. Fişlenen 1935 fiilin 588'i basit ve türemiş yapıdadır. Bunların 562'si Türkçedir ve 26'sı Arapça ve Farsçadan alınma isimlere Türkçe isimden fiil yapma ekinin getirilmesiyle elde edilmiştir:

1. akıllan-	14. hiddetlen-
2. Araplaş-	15. horla-
3. cenkleş-	16. ihtiyarla-
4. cezalandır-	17. meraklan-
5. çeyizlen-	18. mihlan-
6. hafifle-	19. sayelen-
7. hastalan-	20. şerbetle-
8. hastalanma-	21. şüphelen-
9. hatırla-	22. talikalandır-
10. hatırlat-	23. tamamla-
11. hazırla-	24. temizle-
12. hazırlan-	25. zedelet-
13. hırslan-	26. zehirle-

Yansıma kelimelerden türeyen fiillerin sayısı azdır:

1. ağla-	10. hınçkır-
2. çatla-	11. hırpala-
3. çıldır-	12. homurdan-
4. çınla-	13. parılda-
5. çınlat-	14. parla-
6. fırla-	15. parlat-
7. fırlat-	16. üfür-
8. fısla-	17. vızıl-da-
9. haykır-	

Ergin, bir isim veya fiilin bir yardımcı fiille oluşturduğu kelime grubunun birleşik fiil olduğunu söylemektedir. “Et-”, “eyle-”, “yap-” ve “ol-”, “bulun-” fiilleri isimle birleşik fiil kurar. Bu yapıdaki esas yardımcı fiiller “et-” ve “ol-”tır. Arka arkaya gelen birleşik fiilli cümlelerde tekrara düşmemek için anlam ve işlev açısından aynı olduklarından “et-” yerine “eyle-”, “yap-” ve “ol-” yerine “bulun-” kullanılabilir (Ergin, 1997: 386).

Emine Semiye’nin hikâyelerinde alınma kelimeler geniş bir yer tutar. Hareketi karşılayan kelimelerde de bu tutum görülür. Bir isim ve bir yardımcı fiille kurulmuş olan birleşik fiilleri daha sık kullanmıştır. Bu durum Arapça ve Farsçanın onun düşünce dünyasını ne kadar etkilediğini göstermektedir. Yardımcı fiil olarak, Türkiye Türkçesinde bugün de olduğu üzere, geçişli fiillerde “et-” ve geçişsiz fiillerde “ol-” daha çok kullanılmıştır:

1. et- (431)	4. bulun- (64)
2. ol- (215)	5. yap- (8)
3. eyle- (100)	

Kullanılan fiillerle ilgili aşağıdaki cümleler örnek olarak verilebilir:

ehemmiyet verme-

Validesi pek zekâvetli bir kadın ise de kızının hâline *ehemmiyet vermez!* (BMT, 6)

anlat- / aşılttırma-

Zülali Beyefendi’nin eski kafada olduğunu *anlatmıştık* ya mahdumu *aşılttırmamıştı.* (TEAÜH, 16)

şarkı oku-

Ve nevzadın şerefine o gece işrete alenen cüret ederek güzel sesiyle bir de *şarkı okudu!* (TEAÜH, 54)

kayır-

Hangisini *kayırsın!* (TEAÜH, 61)

tesmiye eyle-

Cedit Bey ikinci defa olarak peder olup kızını Dürri *tesmiye eyledi!* (TEAÜH, 65)

müteasir ol- / razı olma-

Zira tevellütler *müteasir olmuş* hanımefendi de hekim celbine *razı olmamıştı!* (TEAÜH, 66)

deraguş et-

Validelerinin emri üzerine Fatine’yi münavebeten *deraguş ettiler.* (TEAÜH, 88B)

ol- / eşk-i teessür dök- / çekiştir- / beddua yağdır-

Ya kızım bir tanecik Fatine’m içlenirse sonra ben ne *olurum?* diye *eşk-i teessür döküyor* ve rast geldiği ahabına! Mihri ve Dürri’nin ahlaksızlığından bahsederek *çekiştiriyor*, bazen bununla da öfkesini alamayıp bütün Cedit Bey ailesine *bedduaları yağdırıyor!* (TEAÜH, 112)

icra et- / aciz kal-

Ebe Hanım eski ebelerden olup elinden gelen mesaiyi *icra etmişse* de zaten mahareti pek cüzi olduğu için *aciz kalmıştı.* (TEAÜH, 146)

çeyizlen-

Zira gerek Vali Paşa’nın lütfu ve gerek alınan ağırlıkla kız pek kibarane bir surette *çeyizlenmişti.* (TEAÜH, 169, 170)

oruçlu bulun-

Hülasa ertesi günü evlerinde sahur âdeti olmadığı için biçare kız gece bir şey yememiş olduğu hâlde yine *oruçlu bulunuyordu.* (TEAÜH, 190)

bil-

Zira Memnune’nin de diğer dalkavuklar gibi nakl-i havadis olduğunu *biliyordu!* (TEAÜH, 206)

icra olun- / öl- / de-

“Hayır hayır! Bu izdivaç *icra olunursa* ben *öleceğim!*” *dedi...* (TEAÜH, 212)

muaf olagel-

Sen ise pederimi hâlâ sevmektesin hovardalığa gelince bekâr bir adam için bu gibi hâller *muaf olagelmiştir!* (TEAÜH, 213)

seslen-

Behiç biraz nefes aldıktan sonra “Muhsine’ciğim! diye *seslendi!* (TEAÜH, 238)

geber-/ cevap al-

Kahraman Bey’e fazla bir adamın lüzumundan bahsedince “Bırak kendisi de çocuğu da *gebersin*” *cevabını almıştı!* (TEAÜH, 253)

de- / iste- / ver- / kork- / kıymış olma- / simsiyah kesil-

Söz vermeden evvel bir kere büyükpeder ve valideden istihzaneyi kaide-i edep olmak üzere telakki ederek “Pekâlâ hayırlı etsin” *demişse* de Hanife Hanımefendi “Eğer benim rızamı almak *isterseniz* Muhlis Bey’e *veriniz*. Çünkü... ben Allah’tan *korkarım*! İki cana birden *kıymış olmayalım*!” deyince Cedit Bey *simsiyah kesildi*! (TEAÜH, 310, 311)

unutma- / doyama-

Hiç *unutamam*, o zaman yaşlar saçan kara gözlerinin letafet-i cazibedarını temaşa etmeğe *doyamazdım*. (TEAÜH, 343)

sokul- / yelten-

Fatine ekseriya Dürri’nin yanında oturan bu madamlara *sokuluyor*, öğrenmiş olduğu birkaç Fransızca kelime ile baş yarıp göz çıkararak konuşmağa *yelteniyordu*. (TEAÜH, 344)

yaraş- / ikna et-

“Zararı yok mavi eflatuna pek *yaraşır*” diyerek Fatine’yi de *ikna etmişti*. (TEAÜH, 349)

giriver-

Bunlar kemalitefekür ve endişe ile vuku-u hâle muntazır iken Müeyyet Bey perişan bir hâlde paldır küldür odaya *giriverdi*! (TEAÜH, 362)

rekzet-

Onların kalbine terbiyenin usul ve esasını Fevziye gibi dindar ve faziletperver bir kadın *rekzetti*. (TEAÜH, 370)

döv- / vazgeçme- / koş-

Şöyle ki Eduar haşarı olduğundan oynarken münazara çıkarıp Klaris’i *döver*, Klaris de hatırı sayılır afacanlardan olduğu cihetle işi büyüterek teyzesine işittirinceye kadar ağlamaktan *vazgeçmez*; fakat teyzesi hemşiresine bir daha el kaldırmaması için Eduar’ı tokatlayınca Klaris ettiğine pişman olarak derhâl Eduar’ın kaçıp saklandığı mahale *koşardı*. (HR, 320, 321)

nişan koy-

Bu söze Klaris hayretle, Eduar ehemmiyetle *nişan koymuştu*. (HR, 321)

bırak- / götür- / muhafaza et- / nasihat ver- / beyan et-

Amcaları Klaris’in bir İngilizle izdivacını katiyen iltizam ettiklerinden teyzesine ısınmaması için güzel yeğenlerini ancak bir hafta kadar Fransa’da kontesin yanında *bırakırlar* sonra hemen alıp Londra’ya *götürürlerdi*, akrabası

daima Klaris’e “Bir kadın pederinin cinsinden bir zevce intihap edip milletini *muhafaza etmelidir*” *nasihatını verirler*, bikes kız da hükmükadere tebaiyetle gönlünün begeneceği bir şahıs olursa izdivaca razı olacağını *beyan ederdi*. (HR, 323)

ihtiyar et-

Eduar, zevcini (merak) illetine müptela olmuş addederek şifayab olması için validesiyle beraber çiftlikten çiftliğe kasabadan kasabaya dolaştırarak pek çok külfetler *ihtiyar ediyordu*. (HR, 338)

taam et-/ de-

Yalnız gözlerini yemek salonuna atfedip “Teyzeciğim! Bu gece bensiz *taam edeceksin*” *dedi*. (HR, 355)

çalış-

Biraz kendi menfaatim için *çalışacağım!* (HR, 362)

horla- / yar- / ses çıkarma- / gelin ol-

Nihayet gelin beni *horladı*, maşa ile başımı *yardı*: oğlum da *sesini çıkarmadı* (yine gevrek bir kahkaha salıvererek) ben de onlara öfkelenip *gelin oldum!* (YGSG, 33, 34)

gözük- / zuhur et-

Silah sesini müteakip bir canavar daha *gözükmüş*, ormandan dahi diğer ikisi *zuhur etmişti..* (HBZ, 52)

iktifa et-

Şimdi bizler ise – hürriyet gazilerimizin yalnız istifsar-ı hatıralarıyla *iktifa edebiliyoruz!* (KN, 881)

mıhlın- / düşün- / ölç-

Ben yerimde *mıhlınmış*, hâlâ eski zabitlerle yeni subaylarımız arasındaki ayrımı *düşünüyor* ve *ölçüyordum*. (CS, 12)

sayelen-

Dilber kızcağızın havfengiz enzarı – saraya doğru uzanan geniş yola *sayelenmişti..* (BH, 17)

oku- / ezberine alıver-

Selman Dilşat’ın önünde diz çökerek hakkında bilbadehe inşat ediverdiği methiye *okudu* Üveys Bahadır da muallimini peyrev olarak o methiye *harfiyen ezberine alıverdi*. (DS, 16)

dolaşıp dur-

Eşref'in hayali ise ancak sema-i fikrinde *dolaşıp duruyordu...* (DS, 52)

irade et-

Zira Hasan-ı Kebir – izdivacı günü Süsen'i azat ve külliyyetli bir meblağla cihazlanmasını *irade etmişti*. (DS, 61)

kes- / devşir-

Yani – kadın muhabbetinin merhamet cilasıyla parlattığı kılıcı – kan ve zulüm pasıyla küflenerek – mazlumlar *kesiyor..* yetimler malı *devşiriyordu!* (DS, 85)

sev- / iste-

Biz – vatanımızı o kadar *seviyoruz* ki verilen mükafatla mübahi olmak değil belki tarihimizin bizimle iftihar ettiğini *istiyoruz!* (BDKBDG, 86)

de- / sayılma- / toplayabil- / bahçıvanlık et-

O ses *diyordu* ki: yazdığın nazariyeler ve resmettiğin bahçe tablolarıyla vatan ve millete ehemmiyetli bir hizmet etmiş *sayılamazsın!..* Türklük Dünyasına yayılacak latif kokuları, ancak kendi ellerinle yetiştireceğin çiçeklerden *toplayabilirsin!* Zamanının büyük ustalarından sayılan baban da *bahçıvanlık etmişti*. (E, 9, 10)

maaş yapılma-

Sana *maaş yapılmadı mı?* (CS, 6)

değerle-

Bilakis baharcılıkta elde ettiğin başarıyı yürekten *değerliyorum*. (CS, 8)

bulutla-

Ah ondan ayrılışımız sevincimi *bulutluyor...* (CS, 11)

2.2.1.3.6. Deyimler

Korkmaz “Gramer Terimleri Sözlüğü”nde deyim “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği” şeklinde tanımlamaktadır (1992: 43). “Güncel Türkçe Sözlük”te “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” olarak verilmiştir. Hikâyelerde kalıplaşmış, çoğu zaman gerçek anlamını yitirerek mecaz anlamlar yüklenmiş, “Güncel Türkçe Sözlük” ile “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”nde deyim olarak verilen kelimeler bu bölümde ele alınmıştır. 750 deyim tespit edilmiştir. Bazı deyimler alışlagelen şekillerin dışında eş anlamlı kelimelerle

oluşturulmuştur. Bugün kullanılan şekilleri örnek cümleden sonra yay ayraç içerisinde verilmiştir. Çoğu zaman soyut bir anlam taşıyan deyimleri sıklıkla kullanması onun dile, kültüre hâkim olduğunu gösterir. Deyimlerle ilgili örnekler alfabetik olarak aşağıdaki gibidir:

ağzında çiğne-

Teganni odasına çıkıldığı zaman vezir-i hassını nezdinde alıkoyarak müşarünileyhin *ağzında çiğnediği* sözleri.. dinlemeğe müheyya bir tavır aldı. (BH, 3)

akidesini boz-

Bir de oğlunun Avrupa'ya gitmek niyetinde olduğunu duyunca:

– Ah Beyefendi! Ben sana demez miydim! İşte sebep oldun da bu oğlunun *akidesini bozdun*. Şimdi gördün mü ne yapacağız? Oğlumuzun Frengistan'da ne işi var? diyerek şikayeti münazaaya vardıyordu. (TEAÜH, 275)

aklı er-

Henüz *aklı ermiyor* biz bu hanedan-ı şevketpenahın kullarıyız. (BH, 24)

asabı geril-

Dilşat sarayda yalnız kalınca tayanın evvelki tembihatını arada bir tahattur ederek *asabı geriliyor...*(DS, 47) (sinirleri geril-)

bereket versin

Tanrım bin bin *bereket versin...* (CS, 7)

beyni bozul-

Fatine de zevcini pek beğenip sevmişse de büyükvalidenin talih-i makûsu kendisine yine bir alafranga damat vermiş olduğundan hafidesinin kalbindeki muhabbet-i zevciyeyi izaleye vesile olacak sözleri söylemekten geri kalmıyor, bu cihetle zevç ile zevcenin *beyni bozuluyordu!* (TEAÜH, 139, 140) (arası bozul-)

bilgiçlik tasla-

Hekimler (Çocuğu korkutmayınız) tavsiyesini ettikçe hanımefendi:

– Allah Allah, bu hekimler de ne acayip insanlar! Güya (10) *bilgiçlik taslayacaklar!* Çocuğu kim korkutacak! Ne hadlerine! diye tabibleri istihza ediyordu! (TEAÜH, 10, 11)

buğz-u adavet bağla-

Ümitlerinin boşa çıktığını görünce sana *buğz-u adavet bağladı*. (HR, 372), (kin bağla-)

can at-

Ben de on kurban kestirttim sonra buraya *can attım!* (TEAÜH, 365) (canını bir yere dar atmak)

cesaret al-

Evet Emîr Hüseyin'in memuru – Bu sultan-ı aliyetü'ş-şanın karşısına dikilip:
– Kalkınız! Irak'a götürmek üzere sizi tevkif ediyorum! demek küstahlığına *cesaret almıştı!* (TH, 74)

cinnet getir-

Tabip geldikte Hidayet Efendi'nin *cinnet getirdiğini* maateessüf beyan eyledi. (TEAÜH, 249)

çekeme-/ meraka düş-

Mihri'yi hiç *çekemediği* için düğüne yapındığı elbiseyi öğrenmek *merakına düştü.* (TEAÜH, 348)

çığlık kopar-

Kadın – yorganı kaldırıncı müthiş bir *çığlık kopararak* sarsıldı. (BDKBDG, 87)

damarlarına varıncaya dek don-

Bazen de pek bimecal kaldığından kendini kanepeye atarak vücudu *damarlarına varıncaya dek donuyor.* (HR, 357) (iliklerine kadar don-)

gözleri okşa-

On bir yıl kayaları koparmış, çorak toprakları eşelemişti. Sonra parlak otlar çıkmış.. *gözleri okşayan* çiçekler belirmişti.. (E, 11)

hayra yor-

Bağdat Hatun – Buyursun" cevabını vermişse de, henüz dün giden Dilşat'ın ertesi günü tekrar gelmesini *hayra yoramadığından* sıkılmıştı.. (BH, 30)

hayran kal-

Levayih-i tabiiyeye karşı *hayran kalarak* kendi mevcudiyetimi bile unuturum! (BMT, 19)

kalbi titre-

Klaris ise Blanş'ın enzarında gördüğü alaim-i husumetten *kalbi titreyip* muazzep olmaktaydı. (HR, 337, 338)

kalbini yak-

Ah bu manzara bile görenlerin kalbini yakmıştır! (YYV, 422)

kan kesil-

O vakit nazarında nehir *kan kesilerek* zulüm köpükleri saçıyor.. (DS, 3)

kendini topla-

Vezir – (Kendini toplayarak) Hayır sultanım, Emîr Arpa kulunuz iddia ediyor!! (BH, 4)

kinleri öldür-

Fakat kalbimin haklı *kinlerini öldüremiyorum*.. (DS, 64, 65),

kulakları dol-

Cedit Bey'den dinleye dinleye *kulakları dolduğu* mahasin-i izdivaca dair olan sözlerden saadet-i meşruanın Avrupa'da geçirdiği eğlence âlemlerine kıyas olunamayacağını derk eyledi! (TEAÜH, 184)

laf aç-

Ne ise artık üzöldünüz başka *laf açalım*! (TEAÜH, 80)

lûgat parala-

Âdeta *lûgat paralıyordu*! (TEAÜH, 344)

nikâh tazele- / hüküm ve nüfuzu kalma-

Velhasıl ertesi gün *nikâh tazeletmişse* de Safdil'in yalnız ismi hanım olup en adi bir cariyenin indinde bile hiçbir *hüküm ve nüfuzu kalmamıştı*! (TEAÜH, 85) (hükmü olma-)

nutku tutul-

Klaris'in *nutku tutulmuştu*. (HR, 329)

ömür geçir-

Hatta bazı cahiller de bulunur ki safvet-i kalp, asude-i vicdan icabıyla her ne suretle *ömür geçirmişlerse* yine hoşnut kalmışlardır! (YGSG, 31)

pahalıya otur-

Bu da kendisine pek *pahalıya oturdu*! (TEAÜH, 85) (pahalıya mal ol-, pahalıya patla-)

para ye-

Bu sarayı – seni sefahata alıştırınlardan.. *para yiyenlerden* temizleyeceğim.. (KN, 884)

pazarlığa giriş-

Filcanı kaç kuruş filan diye *pazarlığa girişmiştim* ki.. kadının elindeki ölçek biber kutusuna düşmüş... gözlerinde sevinç gülümsemeleri dalgalanmış bir durumda yüzüme bakakaldığını gördüm ve şaşırdım!.. (CS, 2)

sağlık ver- /araya gir-/ razı et-

Hoca Hanım'ın dersine müdavim olup Safdil'i *sağlık veren* hanım *araya girerek*:

– A hocacığım! Nasıl olsa kızı gelin edecek değil misin? Bunlar da nikâh edecekler. Alacağın paranın yarısını kıza cihaz yaparsın. Hacca gidersin, diyerek ihtiyareyi *razı etti*. (TEAÜH, 42, 43)

selamete çık-

Dilşat her ne kadar – Halacığım ben seninle kalmak iktiza ederse beraberce ölmek isterim!!” diye ısrar etmişse de, Bağdat amirane bir seda ile:

– Canım neden ölelim.. İnşallah hepimiz de *selamete çıkarız*. Hem – babalarınızın tensip ettiği ve benim de takdis eylediğim nişanınızın izdivaç-ı kalbi – senin için muazzez bir vazife olduğunu unutabilir misin?..” cümlesiyle Dilşat'ı oldukça mütevekkil bir hâlde bırakıp sarayına avdet etti. (BH, 39)

sinek avla-

Yetmişlik Gelin – Yazın tarlalarda iş bulur imiş ama şimdi evde *sinek avlıyor*! (YGSG, 35)

sözünü kes-

Düşündü taşındı nihayet kendisi baş olup dalkavuklardan işe yarayanları birlikte alarak sokaklara düştü! (TEAÜH, 112)

Ben heyecanla Fitnat'ın *sözünü kestim*:

– Nasıl, Bayan Metanet pazarda baharcılık ediyor ha?! (CS, 4, 5)

şehit düş-

Çünkü o çocuk – cedd-i büzürgvarınız Sultan Ahmet hazretleriyle beraber izhar-ı İslamiyetleri uğruna *şehit düşen* fedakârandan Emîr Bağday ahfadındandır. (BH, 34)

taşı gediğine koy-

Bugün Mihri Hanım'la Dürri Hanım'ın buraya geleceklerini işitir işitmez hemen *taşı gediğine koymak* için kalktım geldim! (TEAÜH, 262)

teller takın-

Mihri'nin büyük görümcəsi bu sözden alınarak:

– *Teller takınmağa* hacet yok! Mihri Hanım bizim başımızın tacıdır! deyince hepsi sükût etti. (TEAÜH, 357, 358)

tokadı ye-

Biraz şikayet edecek olsa oğlundan *tokadı yer!* gelininden de türlü hakaret görürdü! (TEAÜH, 329)

vakit geçir-

Sizin ise ilk önce sedanızı sonra da etvarınızı beğenmiş ve Klaris'e mülaki olacağım zamana kadar hoşça *vakit geçirmek* istemiştım! (HR, 371)

yola getir-

Haluk peder bu kızları *yola getirip* kalın kafalarına ulum ve fûnundan bir nebze olsun ithal için nafiye yere ihtiyar-ı zahmet ediyordu! (TEAÜH, 276)

yorgun düş-

Yazmaktan artık *yorgun düştüm!* (BMT, 23, 24)

yüz sür-

Bu akşam mehtap – tüfenk seslerinin ve top tarakalarının daldığı muvakkıt sükût(u) merak ederek bütün tepeleri, bütün vadileri yaldızlarken (Kanlı Tepe)nin hak-i payine *yüz süren* Akdeniz'in semavi gözlerinde mütecessisane titriyor!. (BDKBDG, 86)

zehir akıt- / sütünü helal et-

Sultanların arkasında mezar taşı gibi dikilen ve tez kocamış altmışlık bir acuze – sivri çenesinden *zehirler akıtarak:*

– Hey yavrum.. Emîr Dımaşk'ı siyasete götürürlerken – Tayacığım *sütünü bana helal et* ve kanlı gömleğimden bir parça kopar da hemşireme emanet kıl onun akıl ve tedbiri hepimizden yüksektir – demişti (BH, 27).

Deyimlerin bir kısmı güncelliğini yitirmiştir. Bu deyimler şu şekilde örneklenebilir:

arımdan yere geç-

Hele bugün o esvapları bana giydirmemiş olsaydın *arımdan yere geçerdim!* (TEAÜH, 121) (utancından yere geçmek)

köşeye otur-

Bir ay sonra Dürri köşeye oturtuldu. (TEAÜH, 343) (gelin olmak, evlenmek)

mashara etmiş ol-

Sabri – (Bilaihtiyar gülerek) O vakit yalnız teyzemi değil beni de *mashara etmiş olursunuz!*. (TEAÜH, 121)

pazara kaldırıl-

Cariyeler *pazara kaldırılmak* dalkavuklar da *sokağa atılmak* suretiyle Mutekit Bey'in *intikamı alınmış oldu!!!* (TEAÜH, 163)

perisi barışma-

Cedit Bey de bu hanede nail olduğu rahat ve huzurdan memnunsu da bir türlü kayınvalidesiyle *perisi barışmadı*. (TEAÜH, 53) (yıldızı barışmamak)

2.2.1.3.7. Yansımalar

Korkmaz yansımalar için “*yansılama*” terimini kullanarak bu kelimeleri “*Tabiattaki sesleri yansıtmaya yönelik, bu bakımdan dilin kabul ettiği ses birleşimiyle, gösterilen arasında yakın bir bağ bulunan, dolayısıyla oluşması bir sebebe dayanan dil birlikleri*” şeklinde tanımlar (1992:170). Banguoğlu’na göre, tabiattaki seslerin tasvir ve taklidine dayanan yansılama ünlere en yakın kelimelerdir (2004: 402). Karaağaç insanın dışında kainatta var olan varlıkların seslerini taklit eden kelimelerin “yansımalar” olarak değerlendirildiğini söyler (2019: 750). Hamza Zülfikar doğadaki seslerin taklidine çocuk dilinde görülen ses yansımalarını da eklemiştir (1995:17). Yansımaların bir bölümü tekrar grubu şeklinde sıfat veya zarf olarak kullanılmıştır. Hikâyelerde geçen yansımalar şu şekilde örneklenebilir:

1. gürültü (6)	5. hıçkırık (2)
2. patırtı (3)	6. horul horul (1)
3. hüngür hüngür (6)	7. zıp zıp (1)
4. bar bar (1)	8. tü tü (2)

2.2.1.3.8. Ünlemler

Bir gramer terimi olarak “*Konuşanın korku, sevinç, acıma, şaşkınlık gibi her türlü duygu ve heyecanını etkili ve kısa bir biçimde anlatmaya, seslenmeye, çağırmaya yarayan kelime veya kelimeler*” (Korkmaz, 1992: 157) olarak tanımlanan ünlemi Ergin, “ünlem edatları” olarak adlandırılır ve bunların duygularla birlikte tabiattaki ses taklitlerini içerdiğini; seslenme, sorma, gösterme veya cevap ifade ettiğini belirtir. Ona göre ünlemler ve seslenme edatlarını asıl ünlemler, diğerleri ikinci derecede ünlemlerdir (1997: 349, 351). Tabiattaki seslerin taklitleri yansılarda ele alınmış, bu bölüme dâhil edilmemiş ve diğer ünlem edatları örneklenmiştir.

Emine Semiye, hikâyelerdeki kişilerin duygularını, sevinçlerini, sıkıntılarını dışa vurmaktadır. Bu durum ünlemlerin sık kullanılmasına neden olmuştur.

1. ah (88)	7. oh (10)
2. ha (22)	8. vay (10)
3. aman (20)	9. vah (10)
4. haydi (17)	10. hayfa (3)
5. heyhat (16)	11. ay (1)
6. of (10)	12. hah (1)

Seslenme, sorma, gösterme ve cevap ifade eden edatlar şunlardır:

1. işte (72)	7. ey (18)
2. evet (64)	8. peki (10)
3. hayır (37)	9. hani (6)
4. acaba (19)	10. hey (3)
5. ya (19)	11. ayol (1)
6. a (18)	

2.2.2. Cümle

Muharrem Ergin cümleyi “*Cümle bir fikri, bir düşüncüyü, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur.*” şeklinde tanımlar. Çekimli bir fiil şeklindeki tek bir kelime bile hüküm bildirdiği için cümle olarak kabul edilmektedir. (Ergin, 1997: 398).

Karahan’a göre, cümle “*Bir düşüncüyü, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisidir.*” Cümlelerin temel şartı yargı bildirmesidir, bu iki yolla yapılabilir: Birincisi bir fiilin çekimlenmesiyle ikincisi ise bir ismin ek fiil getirilerek çekimlenmesiyle (Karahan, 1998: 44).

Cümleyi yargı öbekleri içinde değerlendiren Tahsin Banguoğlu “*kendi kendine yetme*” şartıyla yargıların cümle olarak adlandırılacağını söyler (2004: 522).

Karaağaç, cümle bahsinde algı ve bilginin varlık ve onun değişiminden oluştuğunu, bu değişimin olmak ve yapmak şeklinde meydana geldiğini söyler. Ona göre cümle, “*Bir yapma veya olmanın nitelendirildiği dil yapılarıdır.*” (Karaağaç, 2021:220).

Demir’e göre, en küçük anlatım birimi olan cümle çekimli bir fiille meydana getirilir ve bir ihtiyacı karşılar. (Demir, 2019: 7)

Cümlelerin bir yazarın üslubundaki yeri ve önemini Hüseyin Özbay şu şekilde belirtir:

“Cümle, üslûbun en mühim unsurudur. Cümle; fikir, duygu ve heyecanın nasıl düzenlendiğini gösterir. Fikir, duygu ve heyecanın ifadesi belli sayıdaki kelimelerin çeşitli kombinezyonuyla ortaya çıkar. Üslûp; ses, kelime ve cümle kombinezyonuyla alâkalıdır. Fikir, duygu ve heyecanların ses, kelime ve cümlelere dönüşmesi, dinamik bir süreçte gerçekleşir. Burada anlatanın kişiliği, idrak anı, devrin tesisleri; yaş, bilgi, tecrübe ve kültür gibi unsurlar rol oynar.” (1993: 202).

Yapısında yüklemi ve özneyi barındırdığı için yargı bildiren tek bir çekimli fiil cümle olarak adlandırılabilir. Ancak cümle, yargının zihindeki hâliyle muhabata aktarılması sırasında çoğu zaman başka unsurlarla desteklenir. Emine Semiye ayrıntıya dikkat eden bir bakışa sahiptir. Bu durum onun cümlelerinde yardımcı unsurları genellikle kelime grupları şeklinde kullanmasına sebep olmuştur.

Emine Semiye, iç içe birleşik cümleler ve sıra cümleleriyle fiil cümlelerinde daha çok uzun; nida ve hitap, soru, emir, isim cümlelerinde kısa cümleler kullanmıştır. En çok şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman ve hikâye birleşik zamanı; şahıs olarak ise üçüncü tekil şahıs ile birinci tekil şahısı kullanmıştır. Hikâyelerde karşılıklı konuşmaların sıklığı ve hâkim bakış açısıyla yazması zaman ve şahıs seçimini etkilemiştir. Olumlu cümlelerin sayısı daha fazladır. Yüklem sonda yer alır.

Anlatım bozukluklarına rastlanmaz ancak öznesi sayı isimleri ile kurulan sıfat tamlamasından oluşan bir cümlede özne-yüklem ilişkisinde dile aykırı bir kullanım tespit edilmiştir:

“Çeteyi teşkil eden kırk beş eşkiya – pek hunriz hamleler, pek feci katillerle izhar-ı gayz ediyorlar!.. (BOKDH, 55)

2.2.2.1.Kelime Grupları

Ergin’e göre, “kelime grupları” birden fazla kelimedenden meydana gelen ve nesne ve hareketler daha geniş bir şekilde ifade edilmek istendiğinde başvuru dil birlikleridir (1997: 375). Karahan, kelime gruplarını *“bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğu”* olarak tanımlar (1998: 11). Günay Karaağaç

“Türkçenin Dil Bilgisi”nde “söz öbekleri” terimini kullanır, bunların söz diziminde cümle meydana getirmeyen birden fazla kelimedenden oluşan birliklerdir (2019:443). Özkan ve Sevinçli ise “belirtme grubu” terimini kullanır ve birden fazla kelimedenden meydana geldiği hâlde tek bir kelime gibi değerlendirildiğini söyler (2021:19). Hikâyelerde sık kullanılan kelime grupları şunlardır.

2.2.2.1.1. İsim Tamlamaları

Ergin, isim tamlamalarının en az iki isim arasında kalıcı ya da geçici bağ kurarak oluşturulan kelime grupları olduğunu söyler. Bu tür tamlamalarda nesneler arasında parça bütün veya aidiyet ilişkisi yoluyla bir nesne diğer nesneyle tamamlanır (Ergin, 1997: 381).

Ayşe İlker’e göre, cümlenin en temel gruplarından biri olan isim tamlamaları isimlere ilgi ve iyelik eki eklenerek meydana getirilir; iyelik eki her tamlamada bulunurken ilgi eki bazı tamlamalarda bulunur. İlgi ekli tamlamalar ‘belirli isim/ad tamlaması’, ilgi ekinin bulunmadığı tamlamalar ‘belirsiz isim/ad tamlaması’ olarak adlandırılır. İlker ilgi ekiyle ilgili şunları ekler:

“İlgi ekinin ad tamlamasını oluşturan ilk ögede bulunması, Türkçede bir noktada belirtme ögesi (artical) işlevi de görür. İlgi eki, eklendiği adla kendisinden sonra gelen ve gelecek adlar üzerinde bir çengel atma görevi görür. Tamlamayı oluşturan ilk ögede ilgi ekinin bulunmaması, iyelik ekli adın sıradan bir iyelenme içinde olduğunu ifade eder. Adın, belirtilecek veya seçilecek bir özellik taşımadığı da böylece işaretlenmiş olur.” (2017: 415).

İsim tamlamalarının üslûp incelemesindeki önemine değinen Özbay tamlamalardaki ilişkiyi ikiye ayırır ve “*Objektif ilişki yazarın tercihini, metaforik ilişki ise onun psikolojisi ile ifade etmedeki gücünü ortaya koyar.*” diyerek yazarın zihin ve ruh dünyasını yansıttığını aktarır (1993: 196).

Hikâyelerde isimler arasında geçici bir ilişkinin kurulduğu belirtili isim tamlamaları genel bir nesneyi karşılayan belirtisiz isim tamlamalarından fazladır:

Belirtili İsim Tamlaması : 1600

Belirtisiz İsim Tamlaması : 566

Kişilerle nesneler arasında bağ kurularak oluşturulan tamlamalar çok kullanılmıştır.

2.2.2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamaları

Bir ismin ilgi ekiyle başka bir isme geçici olarak bağlandığı belirtili isim tamlamaları hikâyelerde çok kullanılmıştır. Bu tamlamalarda tamlayan ve / veya tamlanan unsurlar çoğu zaman uzun kelime gruplarından oluşmaktadır:

Fırtınalı bir havada deniz üzerinde seyahat ederek kâh (18) dalgaların hücumundan kurtulan kâh da arasına gömülen kayığın tehlikeli manzarasını pister i muhata serilmiş eceliyle pençeleşen genç bir müteverrimenin hâline benzeterek mükedder olurum! (BMT,18, 19)

Fevziye'nin hazin ve müessir sesiyle tam tecvit üzere tilavet-i Kur'an etmesi Cedit Bey'i de müteessir ediyordu. (TEAÜH, 282)

Eduar ise validesinin ardı arası kesilmeyen tembihatından sıkılıyor ve arasına Klaris'in kendisine atfederek ta canına kadar nüfuz ettirdiği serzenişli nigâhından mahcup ve meys kalıyordu. (HR, 350)

Lakin sizin gibi melekler kadar latif, perilerden daha hüsndar, sahib-i fazilet ve meziyet olan bir kadının Blanş Marsilo gibi bir aşüfteye feda edilmesi ne büyük vicdansızlıktır!.. (HR, 365)

Abdüş Bey'in her sene başında bir pare irtikâp etmeyerek hakkına razı olması sayesinde Hacı Sadık Ağa iyice kesb-i servet eylemişti. (BGG, 123)

Sertac-ı iftihar-ı Osmaniyan – kanla yoğrulmuş bir zeminde, top tarakalarına mütesadim şir-i jiyan böğürmelerinin şematet-i düzahanesi arasında zuhur eden bu meleküssiyanenin elinden bardağı alırken; tavr-ı şekimanesi tatlı tebessümlere tahavvül edivermiş ve – Sen kimin kızıydın?!” demişti. (KN, 880)
O zamanlarda Türk kadınlarının – Acem kadınlarından, “yüzlerinin peçesizliğiyle tefrik olunduğunu –” İbn-i Batuta Seyahatnamesi'nde yazar (TH, 74)

Emîrû'l-umera olmak hevesiyle cellatlık vazifesini ifa eden hainin çıkasica gözleri – elmaslı sorgucuyla yere yuvarlanan o güzel başa dikilmiş.. ve bilaihtiyar ağzından şu sözler fırlamıştı:

– Vah ne de güzel imiş... (BH, 47)

Bu Arap Melikesinin Ebu Sait'in küçük sultanı ve şimdi Hasan-ı Kebir'in sevgili zevcesi Dilşat Hatun olduğu artık malumdur.. (DS, 11)

Evvelce Marmara'nın mavi atlas kucağına yaslanan işvekâr İstanbul'umuzun latif manzaralarını tersim ederken bütün güzellikleri senden iktibasa çalışıyordum.. (BDKBDG, 86)

Emin'in şefkat kaynağı yüreği on bir yıllık emeklerinin sevimli hatıralarına artık bir hiçlik mazarı olmuştu.. (E, 8)

İki isim arasında bağ kurularak meydana getirilen tamlamaların oranı azdır, 1607 tamlamanın 500'ü bu şekilde meydana gelmiştir:

Şimdi de *sevdiğinin ismini* öğrenmek isterim! (BMT, 27)

Akşam güneşinin zayıf ve ihtizazlı ziyası Dürri'nin sarı Sırrı'nın siyah saçlarına aksederek *gündüzün nuruyla, gecenin zulmeti* gibi latif ve hazin bir tezat irade ediyordu! (TEAÜH, 318, 319)

Çizmesinin tekini bir ayağına geçirmiş, sıra diğerine gelmişti ki homurdanmak nevinden bir seda-ı ahını! bu mütebessim gence müsait bulunan mahallin asayiş-i tenhaiyesini bozarak birdenbire tüylerini ürperti!.. (HBZ, 51)

Konağa geldiklerinde hâlâ *ressamenin maharetini* takdir için söz ediliyordu. (HR, 330)

Ebu Sait – iltifatlarına gark ettiği Bağdat Hatun'la beraber *Dilşat'ın kameriyesine* girip oturdular. (BH, 18)

Halamızın vasiyetini ifa ve ruhunu şad edelim. (DS, 44)

Bu gece *sükûtunun umkundan* acaba ne canhıraş feryatlar kopacaktır?.. (BDKBDG, 86)

Mecruha doğru atılarak: “Ah Celadet'çiğim.. *Gözümün elifi* yavrucuğum!.. Elhamdülillah seni sağ ve salim buldum..” diye bağııyordu. (BDKBDG, 87)

Emine Semiye, tamlayan ve / veya tamlanan unsurunda sıfat tamlaması bulunan belirtili isim tamlamalarını çok sık kullanmıştır:

Fatine de *dalkavuk hanımın başındaki namaz bezinin ucunu* çekerek birlikte istihzaya koyuldu. (TEAÜH, 90)

Tedavinin birçok zamanlar devamı Mutekit'i illet-i mezkureden kurtarabilmişse de (*nevroz*) denilen marazın tahakkümünden halas edememişti. (TEAÜH, 18, 19)

Güzel gelin başını eğerek çılgın güveye cevap vermiyor, *başındaki mücevheratin ağırlığından* ziyade şımarık Müeyyet'in sözlerindeki münasebetsizliğin taklidiyle eziliyordu. (TEAÜH, 302)

Günden güne büyüyen ve afiyetleri artan yavrularının sıhhat ve tendürüstleri maderin kalbine itminanı tam bahşeylemiş, artık onlara baktıkça tereddüt yerine telezzüz hissediyor, helecanlarına bedel geniş nefes alıyor! (YYV, 419)
Henüz zayıflamayan rengi bile solmayan masumcuğun dalgınlık esnasındaki gülücüklerine muhabbetle bakıyor ve bundan ümid-i hayat istidlaline çalışıyor. (YYV, 421, 422)

Hani ya baharın zaman-ı letafetinde pencereimin önüne kadar yükselip aşmış olan zerdali ağacının pembeli beyazlı rengin çiçekleri?! (YGSG, 29)

Bu kız gibi mahcup ve halim gencin nazik simasında letafetten, tatlı bakışlı gözlerinde ebsam-ı şebaptan başka bir şey görülemiyor. (HBZ, 49)

Hâlbuki padişahın rağbet ettiği bir hatunun – zevci tarafından hemen ıtlak ve huzura takdim olunması (âdat-ı Cengiziyeden bulunmak hasebiyle) Ebu Sait – talebinin adem-i isâfını muhil-i şan-ı hükümdarisi addeylediğinden üzerinde hukuk-u pederanesi bulunan o vezir-i maal-i perveri kahredecek derecede izhar-ı gazap eyleyince Çoban oğlu Hoca Dımaşk'ı yerine kaymakam bırakıp Horasan'a firara mecbur olmuştu. (BH, 2)

Dilşat buluttan sıyrılan hilalin letafetine gaşyaver bir cazibe ile mahmur gözlerini ağır ağır açıyordu.. (DS, 29)

Ay olanca şaşaasıyla Eşref'in müdevver yüzünde parladı! (DS, 48)

O zamanda bile ara sıra zuhur eden nüfuzkâr kadınların – erkekler üstündeki tesirâtı – tarihin bu unutulmuş sayfalarından okunulmaktadır.. (DS, 83)

Benim gibi muhallebiyle nazlı büyümüş birçok ihtiyat subayları buradaki şehamet sahnelerinin en fikirli, en fedakâr kahramanları kesildi!.. (BDKBDG, 86)

Mektubu masa üzerinden alarak karyolasına atıldı; yastığının altına koyduğu mektubun zihninde müntap bütün kelimelerini cangözüyle okuya okuya sabaha karşı uykuya dalabildi. (BDKBDG, 86)

Onun parlak ve keskin bakışları da otuz yıllık andaçlarımı alt üst ediyor... pazarcı kadınlarda bulunmayan dürüst konuşması ve nazik tavırları dikkatimi çekiyordu!.. (CS, 3, 4)

Tamlayan ve / veya tamlanan unsuru diğer kelime gruplarından meydana gelen tamlamalar azdır:

Yemek salonunun saati çalıyordu. (TEAÜH, 235)

Mukime Hanımefendi, *Zülali Beyefendi'nin hafidesi* Mihri Hanım'ı bir cemiyette görüp beğenmiş ve *bu familyanın sıyt-ü şöhretini* işitip dinlemişti. (TEAÜH, 279)

Hâlbuki bu *dünyanın devr-ü hareketinden* neşet eder, bir emr-ü zahir eder ki, dünyanın dönmekte olduğunu bunun ile anlamaktayız. (TEAÜH, 296)

Şöyle ki (Sir Tomson) ailesi ekseriya mevsim-i şitayı İtalya'da, (Kont Dö Vilanora) familyası da mevsim-i sayfı Fransa'da *kayın Dö Biriyanların şatosunda* bazen de Londra'da geçirirlerdi. (HR, 319)

Hacı Sadık Ağa'nın haremi pek hamarat bir kadın olduğu için *tembel Suphiye'nin Abdüş Bey'in çiftlik karibinde olan hanesine gelin gideceğinden* pek memnun oluyordu! (BGG, 125)

Emîr Çoban'ın ruhu – cennetmekân Gazan ve Hüdabende Han hazretlerinin ruhları ile birleşerek o müellim sayfaların kıraatini dünyadakilere bırakmışlardır.. biz de onları kapayalım ve unutalım! (BH, 19)

Ebu Sait'in kuvvetli darbelerinden sersemleşen Eşref uğuşuk bir hâlde ve kan içinde kalmıştı.. (BH, 24)

Bazı tamlamaların tamlayan veya tamlanan unsuru Arapça veya Farsça tamlamalardan oluşmaktadır:

Baharın şetaret-i behiştanesi! sayfin manzara-i dilgüşası! harifin letafet-i hazinanesi! şitanın hâl-i mağmumanesi! bana hep müsavi olarak tesir eder! (BMT, 21)

Bu yetmişlik gelinin neşe-i mesudanesinden münakis bir neşe-i hayatla bizler de vecde gelerek hep onu dinliyorduk! (YGSG, 34)

Bayezit Han-ı Sani'ye nikâh edilen salifü'z-zikr mücahide – *Yavuz Sultan Selim hazretlerinin valide-i muhteremesi* olup kayınpederi tarafından kıymet-i nisvaniyesi takdir buyurularak sarayda bir nüfuz-u hükümraniye mazhar edilmişti. (KN, 881)

– Sen de – *akıbet-i evladına terke hasbe'l-beşeriye mahkum olduğun vezaif-i devletin – neden ibaret olduğunu* hiç düşünmüyor musun?! (KN, 883)

726 tarihinde *Ebu Sait Han Bahadır'ın vuku-u vefatıyla* Emîr Hüseyin – Şiraz'dan firara mecbur kaldığında idareyi Ebu İshak yed-i kifayetine almakla Taş Hatun – valide-i emîr olarak yine memleketinin imar ve milletin tealisine bütün kuvvetiyle çalışarak ibraz-ı hamiyet eylemiştir. (TH, 74)

Hikâyelerde tamlamanın unsurları arasına başka sözcüklerin girdiği kullanımlar da mevcuttur:

Orman içinde *fırar eden şakinin* de *cesedini* buldular.. (HBZ, 53, 54)

Hamza Bin Zübeyr, fıkrasını okuyan bir zat tarafından *bu Hüseyin vakasının* da *yazılması* için acizeye bir muhtıra gönderilmiştir (BOKDH, 55)

Yazar isim tamlamaların bir kısmında benzetmelere başvurmuştur.

İhsan ve ulüvv-ü cenabıyla milletin kıymetlisi olan bu ali kadın – zevcinin vefatı dolayısıyla döktüğü hasret yaşlarına henüz fasıla veremediği bir zamanda *sarayının manevi siyahlıkları* içine gömülmüş otururken; önüne maddi bir karanlık da çökmüştü. (TH, 73)

Emin pınar başında oturmuş, *suyun nükteli fısıltısını* dinlemeğe dalmıştı. (E, 2)
Varlığını ezen kaygının bir üfürmesiyle bağlandığı emel fidanları sarsılarak eğilmiş.. güllerin ve bütün çiçeklerin taze narin yapracıkları birden silkinerek viran olan gönlüne dökülüvermişti.”(E, 7, 8)

Birçok felaketlerle ezilen ruhumun izleri, sıcak yaşlara dönerek yüzümü ıslatıyordu; onun da kırmızı yanakları, ağacında sonbahar sağanağına tutulmuş Amasya elmasına dönmüştü!.. (CS,4)

2.2.2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları

Tamlanan unsuru iyelik eki alan ve yeni bir kavramı karşılayan belirtisiz isim tamlamaları şunlardır:

Kar sularının bahçede hasıl ettiği çamurlara bakmakla mı telezzüz ediyorsun? (BMT, 9, 10)

Bahar sabahında bülbüllerin feryadı (lisan-ı hâl ile) – daima düşün! daima ara! Feryadımız kalbini tenvir eden sevda-i meçhuleyi takdis içindir. Bundan memnun kalacağına mahzun mu oluyorsun? demek ister. (BMT, 21)

Nişandan biraz sonra *Şeker Bayramı* geldi. (TEAÜH, 38)

Hediyelerin cümlesi Sabri Bey’in *tabiat sahibi* olduğunu gösteriyordu. (TEAÜH, 141)

Onun heyet-i müthişesi çocukluğumuzda dinlediğimiz masallarda bulunan o acuze-i mevhumelere benziyordu ki elindeki yılanı *kamçı makamında* istimal ettikçe elindeki sihirli küp uçarmış!!! (TEAÜH, 158, 159)

Müptela olduğu *can sıkısı* arta arta zavallıyı hasta hâline koymuş bulunuyordu. (TEAÜH, 179)

O akşam *sonbahar mevsiminin* en latif ve mutedil gecelerinden idi. Muhsine *akşam taamından* sonra içeride oturmayıp bahçede gezinmeğe başladı. (TEAÜH, 233, 234)

Frenk düzmelerine inandığın elvermiyor da bir de Fatine'ciğim gibi bir meleği kandırmağa çalışıyorsun ha!... (TEAÜH, 298)

İhtiyar (kuzen)im Sör (Vilyams) ile *kış bahçesine* gitmiştik. (HR, 311)

Zira mukaddema Lavinya *opera tiyatrosunda* (primadonna) idi. (HR, 348)

Eduar validesiyle zevcesini *resim (galeri)sine* götürüp seyrettirdi. (HR, 327)

Evet, o gelecek, muhibbe her kimse saadetini mahvedip onu rah-ı memata sevkedecek *düşman canından* başka bir şey değildi! (HR, 359)

Ben bu kadının masebat hâlini bizim *tiyatroya kumpanyasında* İspanya'da iken işitmiştim. (HR, 366)

Üç çiftliği olup en ehemmiyetlisine Rumeli muhacirlerinden *kibar düşkün* özü sözü doğru Abdüş Bey isminde bir kimseyi subaşı intihap etmiş ve bu intihabında kârlı da çıkmıştı. (BGG, 122, 123)

Suphiye'nin anası da bir saat sonra kızına lazım olan gelinlik elbas vesaireyi alıp kendi malları olan *öküz arabasına* rakiben yola çıktı. (BGG, 129)

Ne çare ki *Vilayet Mektebinden* şadnetnamesini alıp çıktıktan sonra pederi vatani bulunan kasabaya avdet eylemiş olduğundan tahsilini ikmale muvaffak olamamış bu cihetle pek tatlı, pek ruhnevazane olan eşarı da gayri muntazam vezni ve kafiyesi karışık bir hâlde kalmıştır. (BGG, 122)

Suphiye'nin diğer hemşireleri de güzel ve fazla olarak tombul kızlar olup yedi yaşında bulunan en küçük hemşiresinin bile elinde bükmek için *pamuk ipliği* veyahut örmek için bir *tığ iğnesi* bulunur, daha büyücek olan diğer ikisi dahi âdeta validelerinin vazifesine muavenet ederler. (BGG, 121)

İlk *evlat acısına* düştüğü zamanda bile kederini iktihama çalıştığını tahattur etmiyor mu? (YYV, 420, 421)

Penceremin irtifa-i istikametinden (Takyonos) gölüne kadar nazar uzatıp giderken, Siroz ovasının gunagun yeşillik içine gömülmüş kısm-ı hazrası – şimdi okyanusta çalkanan *sefine direkleri* gibi sert, kuru bir manzaradan başka letafeti haiz değil!... (YGSG, 30)

Saba – *buğday başaklarını* okşarken, geceden mütebaki bir serinlikle muanaka ederek subh-u latifi selamlıyor!.. (HBZ, 49)

Şaki – (Kendi gibi sakil sedasıyla) Ma ki *dünya arslanı*! Türk düşmanı! Bulgar komitası!

diye cevap vererek ilan-ı mahiyet alınca Hamza – akla hayret verici bir çabuklukla silahını yakalayıp tekrar dereye girivermiş, o anda omuzundan ilbasını delen bir kurşunla kulağının dibinden geçen diğer bir kurşunun canhıraş vızıltıları samiasına değmişti! (HBZ, 49)

Silah sesini müteakip bir canavar daha gözükmüş, ormandan dahi diğer ikisi zuhur etmişti.. (HBZ, 52)

Ah keşke evvelce keşfetseydiler de tekessür-ü zevcat yüzünden tahassul eden âlem-i sefahatlerine vüsat vermek için dinî bir mesele şeklinde göstermeğe çalıştıkları ve kadınları cemiyet-i ilmiye ve edebiyeden tart ile) valideliğe değil gönül eğlencesi olmakla müsait bir hâlde yetiştirmek âdetini ! daha o zamandan iptale ceht ü gayret ederlerdi de.. şimdi koca bir Türk milleti içinde (İslamiyet’in ihsan etmiş olduğu) hukuk-u müdafaaya cesaret edecek bir yüz değil, binlerce *kadın sedasının* yükseldiği iştilirdi! (TH, 75)

Haşmet ve saltanatın hüsn-ü muhafazasına bezl-i gayret eden bir padişah – asıl *sulh zamanında* harbi düşünür değil mi sultanım? (BH, 17, 18)

Dilşat giyinip kuşandıktan sonra *gelinlik tahtına* oturmak üzere yürümüştü ki – birlikte büyüdüğü ve pek sevdiği Yahşi namındaki nedimesi – gelip kulağına birşeyler fısladı.. (BH, 28)

Selman *dua merasimiyle* sultanın iltifatlarına mukabeleden sonra) dedi ki:
– Sultanım Haddad Amirü’l-Saffaf emr-i saadetpenahkârızla hapisten ve *kat cezasından* kurtuldu. (DS, 13)

Hasan’a yaklaşıarak – Bana serzeniş mi ediyorsunuz?.. İçirdiğiniz *ölüm şerbeti* mi idi?.. diye sual etti. (DS, 70)

Çanakkale Menakıbından İki Hakiki Vaka – Yalnız birbirine bağlamakla hamasete *şefkat tülünü* örttük.. (BDKBDG, 85)

Bu *vatan aşkına* düşeli bana öyle geliyor ki.. – Gözlerin (harp sükûnet bulduktan sonra) *barut bulutlarını* dağıtan güneşin şu ufka bahşettiği mavi bir safite benzediği için beni cezbediyor.. (BDKBDG, 86, 87)

Mecruhun alnından öperek (*Osmani*) *nişanını* göğsüne taktı ve binbaşılığını tebşir ve tebrik etti... (BDKBDG, 87)

Yemek zili çalmıştı. (E, 5)

Emin, kalemini, fırçasını atmış ve ellerine *bahçıvan takımlarını* alarak bir müesseseye girmişti. (E, 10)

Ben – (Cevap verdim) *Hayat didişmesi* bir konu tasarlamağa beni bırakmıyor ki!.. (CS, 1)

Atatürk yavruları ve *cumur subayları*... (CS, 10)

Gidiş zili çalmıştı. (CS, 11)

Karahan, tamlayanı özel isim veya cümle olan isim tamlamalarının şeklen belirtisiz isim tamlaması olsa da anlam bakımından belirtili isim tamlaması olarak değerlendirildiğini söylemektedir (1998: 15). Hikâyelerde bu kullanımlar mevcuttur:

İngiliz usulü Muhsine'nin hoşuna gitti. (TEAÜH, 192)

Mağlubiyetlerini anlayan reisü'l-eşkiya – dereye atlayarak kurtulmak istemiş hâlbuki efrattan Hüseyin namındaki bir *Osmanlı kahramanı* – müteakiben dereye girerek şerir-i merkurula su içinde bir mübareze-i hayret ve dehşetengizden sonra itlafa muvaffak ve başından sırmalı şapkasını müstashiben arkadaşlarının yanına avdet eylemiştir. (BOKDH, 55, 56)

Feth-i Kostantiniye – servet-i kesireyi *Devlet-i Osmaniye hazinesine* yağdırmış.. ve Osmanlılığı; düvel-i muazzama arasında evc-i balaya çıkarmıştı! (KN, 882)

Zira *Rumeli kızı* – Oğlumu babasının hâlini göstererek büyütemem... Ortadan kesiniz! Yarısı benim; yarısı babasıdır!" diyordu! (KN, 884)

Garibi şu ki:

– Bir müddet sonra o kadıfendi de – hanesi pek uzak ve kendisi gayet yaşlı bulunması hasebiyle mahal-i memuriyetine merkeple gidip gelmek için padişah'tan izin istemiş: – *İstanbul kadısının* merkeple gidip gelmesi görenek ve sonra da sefahata vesile olur caiz değildir!" irade-i muhikkasıyla menedilmiş olduğundan biçare ihtiyar ölünceye kadar yayan yürümekte muztar kalmıştır!"(KN, 885)

Taş Hatun – İlk defa yüzünü örterek sarayından çıkarılmış ve Emîr Hüseyin'e ilhak etmek üzere tam *Şiraz çarşısının* ortasına götürülmüştü ki, elleri bağlı orada beklettirilen oğluyla iki kaynını görünce hicab-ı sultanisini de unutarak hemen ahalinin içine atılmış ve peçesini kaldırarak – Ey *Şiraz ahalisi*!... Sizin

içinizden ben böyle kaldırılıp götürülecek miyim?! Ben ki öyle bir ber zevcesiyim! diye bağırmıştı! (TH, 74)

Bağdat Hatun – Bu benim işim.. Sen çocukluğunu bil de *Çoban sülalesinin* ala-i şeref-i esbabını sana idrak ettirecek meziyeti iktisaba çalış!” dedi. (BH, 25)

Sultan geçerken harem ağaları – *Allah’ım tul ömür sultanına” duasıyla* resm-i selamı ifa ederlerken meydana dolmuş olan fukara ahali o dua-i medidi bir gulgule arasında tekrar etti. (DS, 17, 18)

Sonra bana sokularak *"Ey sahibe-i hüsn-ü an! Çok dilbersiniz. Ne fayda ki bedbahtsınız! (Eduar Dö Vilanora)nın yalnız ismine sahipsiniz. Kalbine değil!"* kelimatını söyleyerek canımı yaktı. (HR, 312)

"Buyurunuz" sözleriyle valide ve zevcesini alıp sair mahalleri de gezdikten sonra arabaya bindirdi. (HR, 347)

Cedit Bey bunların birçoğunu *"Kızım küçüktür"* cevabıyla başından savmışsa da ikisi musallat olarak rahat ve huzur vermiyorlardı. (TEAÜH, 307)

Nihayet *"O maymun suratlı kızı! O çingene ahlaklı Fatine'yi Allah güldürmesin! Koca yüzüne hasret kalsın! Genç ölümüne uğrasın!"* inkisarlarını da ilave etti... (TEAÜH, 330)

Taravetli ağızlar *"Hayır"* kelimesini fırlatmamak için sıkılıp büzüldü!.. (BDKBDG, 88)

Çeşit çeşit letafetlere bürünmüş çiçeklerden tatlı bal toplayan irfan arıları da *"Çalışalım.. çalışalım!.."* cümlesini vızıldıyorlar. (E, 2)

Tamlayan unsuru eksiz olduğu hâlde anlam bakımından belirtili isim tamlaması olan örnekler şunlardır:

Dalgalar arasına gömüldükçe o zavallının şem-i ümidini söndüren hüznü kalbimde bulurum. (BMT, 19)

Onlarla *vücut ve düşünce* kuvvetlerimizi muayene eden oldu mu?.. (E, 13)

2.2.2.1.2. Sıfat Tamlamaları

Sıfat tamlamaları, bir isim unsuru ile onu niteleyen veya belirten bir sıfat unsurundan oluşur. Özbay, sıfat tamlamalarının üslûp incelemesindeki önemini şu şekilde açıklar:

“Sıfat tamlamaları şairle eşya, varlık, hadise ve kavramların, durum, vasıf ve hareketleri arasındaki idrak şeklini veya bunlarla ilgili imaj ve tasavvurları gösterir.” (Özby, 1993: 194).

Emine Semiye sıfat tamlamalarını sık kullanmıştır. Tespit edilen 3305 sıfat tamlamasından 2210’u varlıkların niteliklerini belirtir. Emine Semiye’nin insanı, tabiatı, bitkiyi, hayvanı, eşyayı ve soyut kavramları algılayış biçimini ortaya koyan bu tamlamalarda genellikle birden fazla özellik sıralanmıştır. Bu özelliklerin bir kısmı doğrudan sıfat olarak kullanılan kelimelerden bir kısmı hareket bildiren sıfat-fiillerden oluşur. “-An” ve “-dık” ekleriyle oluşturulan sıfat-fiillerin sayısı fazladır.

Hikâyelerde tamlayan ya da tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan uzun tamlamalar yer almaktadır. Bunlarda bir de Arapça ve Farsça tamlama bulunduğunda, özellikle uzun cümlelerde anlam muğlaklaşmıştır. Niteleme sıfatlarıyla kurulan sıfat tamlamaları varlıkları tanıtır, uzun olan “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”, “Dilşat Sultan”, “Bağdat Hatun”, “Hiss-i Rekabet” hikâyelerinde kişiler ve mekân ile ilgili tasvirler bulunur. Bu sebeple bu hikâyelerde sıfat tamlamaları daha fazla yer alır.

Sıfat tamlamalarındaki sıfat unsuru sıfat-fiil, sıfat-fiil grubu veya sıfat-fiil grubuyla birlikte başka sıfat / sıfatlar olduğunda cümleler genellikle uzundur:

Yağmurlu günlerde çamurları çiğneyerek yüksek kayalar üzerinden aşağıya akan yağmur sularının husule getirdiği şelaleleri ve o şelalelerden dökülen suların çukur yerlerde vücuda getirdiği ufacık gölleri görmek için rutubetin sıhhatimi ihlal edeceğini düşünemem! (BMT, 19)

Şeci Bey namında olan diğer talip ise fakir öksüz fakat kibar düşkünün bir familyaya mensup olup mükemmel surette tahsil etmiş ve o sene Mekteb-i Harbiye’den zabıt çıkmış yakışıklıca bir genç idi. (TEAÜH, 308)

Nihayet evlatlarının en küçüğünü, yedi aylık dünyaya gelmiş ve sekizinci aya kademnihade olmuş minicik yavrusunu (bronşit) [gibi] ehemmiyetsiz bir hastalıkla esir-i firaş görüyor!... (YYV, 421)

Valide – Emr-i ilahi karşısında korkalım titreyelim!

sözleriyle boğazını tıkayan hafakanları mene muvaffak olmuş!... (YYV, 426)

Hüseyin, şecaati kadar ali bir vicdana malik olan bu safköylü – bu şaşa-i ikbali (vatan ve zevce muhabbetine mağluben) nazar-ı istihzaf ile görerek (mükafat-ı nakdiye alıp) aşiyane-i fakr-ı gurramına avdet eylemiştir. (BOKDH, 56)

On dört yaşından beri bir şibl-i şecaat olan Fatih Hazretleri – gazilerin esvat-ı galibiyetine: ehviye-i latife dinlercesine bir müddet mütebessimane kulak

vererek tevakkuf etmişti ki.. *kibarane giyinmiş, güneş gibi aydınlık yüzlü, gayet güzel genç bir kız – elinde tuttuğu temiz bir bardağı merdane bir tavırla – müşarünileyhe uzatmıştı?* (KN, 880)

Irak hükümetara Sultan Ebu Sait tarafından Şiraz Valisi bulunan (O zaman valiliklerinin de birer küçük hükümdarlık olduğunu unutmamalı!) Emîr Muhammet Şah İnci – servet-i vafire sahibi, fakat adalet ve istikametiyle kendini ahalisine ziyade sevdirmiş iyi bir zat idi. (TH, 72)

Ev kadını olduğu temiz ve kıvrak giyinmesinden belli, orta sınıf halktan, iri yarı ve kırk beş yaşlarında görünmesine rağmen Türklük ve Anadolu çehresini parlatan al yanaklarıyla henüz gençlik taravetinden mahrum kalmamış güzel bir kadın Mehmet Onbaşı'yı takiben içeri girmişti. (BDKBDG, 87)

Ecdadının Kafkas ırkıyla ihtilatından eşkali Moğoliyeyi ekseriyet üzere kaybetmiş olduğu cihetle *açık buğdaysı rengindeki pembe ile karışık o nermin letaefete sayebahş-i halavet uzun siyah kirpiklerinin arasından huzemat-ı zekâ yayılıyor, bundan başka mevceli ala gözlerinde öyle sehhar bir tesir görülüyordu ki.. isterse tatlı ve baygın bakışlarıyla kalpler yakıyor da.. Ebu Sait gibi bir hükümdar-ı hunaşamı bile esir ediyor!..* (BH, 4, 5)

Yirmi gün sonra Dilşat hususi odasında resmî kıyafeti olan sırmalı hilatini labis, başını *iri altın pullarla işlenmiş ve incili oyalarla süslenmiş ince Hint bürüncüğünden büyük bir başörtüsüyle örtmüş mütelaşi ve intizardan mütevellit bir sabırsızlıkla geziniyordu.* (DS, 36)

“Oğlumun babası için” cümlesinden cerihadar olan Hasan – makam-ı teşekkürde şarap bardağını Dilşat'a uzattı.. (DS, 66)

On beş gün sonra aynı hastalıkla vefat eden... Süsen de – Dilşat'ın ayak ucunda ve yalnız baş tarafına kara bir taş dikilmiş, üstüne de (Dilşat Sultan'ın hemrah-ı vefakarı) ibaresi yazılmış sade bir mezarda yatıyordu!” (DS, 81)

Sıfat tamlamalarındaki sıfat unsuru çoğu zaman birden fazla sıfattan oluşmaktadır:

Mevhibe, yirmi yaşında mahzun tavırlı bir kızdır! (BMT, 5)

Hoca Pembe Hanım haftada iki ders açar fakirce bir ihtiyare idi! (TEAÜH, 42)

Büyüttükleri çocuklar gelin yahut güveyi olduğu gün dadıların al ve yeşil renklerden iktisa etmeleri akdemce bir kaideyi umumiye gibiydi. (TEAÜH, 47)

Behiç gibi güzel, terbiyeli, asil, zengin bir delikanlı sevilmez mi? (TEAÜH, 218).

Cedit'in azimetinden sonra Müceddet Hanım'da müşahede edilen mağmumiyet zail olarak devre-i şebabın en parlak bir mevsiminde olduğu *güzel ve beşşetli simasından* mestban oluyordu! (TEAÜH, 177)

Yanına elinden iş gelmez beceriksiz bir aşçı kadın koydu. (TEAÜH, 251)

Baharcı kadın, işin içinden çıkamayacağımı anlayınca *gözlerindeki ve dudaklarındaki gülümsemeler*, sert bir rüzgâra tutulmuş sevimli kelebekler gibi birden dağılarak acı ve yakıcı bir sesle:

– Demek Kolağası Ahmet'in kızı ve mülazım Mehmet'in karısı Metanet'i bu kadar mı unuttun ha... Bayan Fitnatçığım deyince bir çığlıkla eline sarıldım!.. (CS, 4)

Turhan, orta boylu, tıknazca ve annesi gibi güleryüzlü bir harbiye talebesi idi. (CS, 11)

Bir sıfat ve bir isimden oluşan örnekler azdır:

Titrek nazarından yavrunun hareketına dehşetle matuf kalan gözlerindeki asar-ı bekadan, yedi aylık hayat-ı melekane'nin hitama yaklaştığı müsteban oluyor. (YYV, 425)

Şeyhuhat kisvesi içindeki bu ara-i şebaba şaşkın şaşkın bakarak:

Yetmişlik gelinle seksenlik güveyi!" diye mırıldandım!!! (YGSG, 35)

Hamza'nın suya dalıp çıkan başı – şems-i muhteşemle tenevvür ederken: rüzgâr – daha yavaş, daha ılık eserek *altın renkli saçlarını* derhâl kurutuyor.. (Oh o *taze kalpte telezzüz* ettikçe ediyor..tekrar tekrar yıkanıyor! (HBZ, 50)

Bacısı da sert bir çehre ile "Sen benden iyi bilirsin!" deyince *masum kızcağız* ağlamağa başlayıp her ne bilirse söylemesini antlar vererek rica etti. (TEAÜH, 314)

Yine o *amik sükût!*.. (HBZ, 48)

Emin – *Ulu Tanrı!* bunlar hep ben miyim? diye izledi!.. (E, 15)

Türkler medeniyette henüz takarrüp etmekte olduklarına mebni safiyet-i ahlakiyelerinden birçoğunu muhafaza etmeleri hasebiyle hayat-ı

ictimaiyelerine kadınları da iştirak ediyor, bahusus kibar ailelere mensup kadınlar – *büyük işlere* karışarak erkeklerine manen ve maddeten muavenette bulunuyorlardı. (KN, 880)

Göğüslerimizi süsleyen şu kırmızı kurdeleleri bile *ufak hizmetlerimiz* için fazla görüyor idik. (BDKBDG, 86)

Sarı fulyalar “ altın renklerimizden topladığın manevi zenginliğe kutlu olsun!..” cümleleriyle benliğini okşuyorlar. (E, 3, 4)

Bazı sıfat tamlamalarında isim unsuru ve / veya sıfat unsuru başka bir sıfat tamlamasından oluşmaktadır:

Boyadan turuncu bir renk kesbeden o ince dudakların arasından görünen çürük dişler, ne sakil ve kerih bir manzara irae ediyordu!... (TEAÜH, 351)

Birleşen o mert yürekleri ayırmağa teşebbüs edecek olanlara – hayat mukabilinde fedakârlıklar lazım geldiğini – ana ile oğulun meydan okuyan ateşin nazarları – pek vazih anlatıyordu!! (KN, 885)

Memur – Maiyyet-i efradını çağırarakla iktisab-ı kuvvete çalışırken *büyük Türk kadının gözlerinden saçılan heybetnaz alaim* maruz kalınca bilaihtiyar titreyerek tazimen önünde eğildi ve – Beni mazur görünüz sultanım! Böyle emir aldım! diyebildi. (TH, 73, 74)

Zihnimde mahkuk o mütebessim parlak suratını seyre daldım... (BDKBDG, 87)

Ebu Sait – Hünkârım bu gece (güzel rakkaseleri arai ederek) sakiyeler benden uzak olsun.. senin lütufkâr ellerinden badenuş olmak dilerim!” deyince *bilhassa padişahın önüne konmuş billur bardağa elmastıraş sürahideki şaraptan boşalttı*, Ebu Sait bardağı alarak (o esnada Bağdat’ın *kıpkırmızı kesilen güzel yüzüne*) muhteris bir muhabbetle baka baka içmiş ve *içtikçe yüzünü morartan bir mahmurluğa* düşar olmuştu... (BH, 40)

Ben – Metanet’çğim! Senin okuyup yazman ve *keskin bir zekân* da vardı... (CS, 7)

Sırtında yepyeni bir manto, başında son moda bir bere, yüz göz tertemiz.. esmerliği bayağı krem rengi kadifeye dönmüş keyif dolu güzel kara gözleri *otuz yıl evvelki hülyalı süzgünlüğünü* almış! (CS, 9)

Sıfat veya isim unsurunda isim tamlaması bulunan örnekler şunlardır:

Şafak attıkça kırmızı dudaklarını nim aralık eden tatlı tebessümleri artmakta, inci gibi dişleri ise *şebnemlerle müzeyyen beyaz bahar çiçekleriyle* rekabet etmekte idi. (BGG, 119)

Çeşit çeşit letafetlere bürünmüş çiçeklerden tatlı bal toplayan irfan arıları da “Çalışalım.. çalışalım!..” cümlesini vızıldıyorlar. (E, 2)

(Sultaniye) şehrinin meşhur ıyd ve siyaseti olan büyük meydana nazır kulelerden birine girip pencereye koştular, Dilşat tozu dumana katıp giden bir kervanın izine bakarak saçlarını yoluyor ve – Bugün bana allar mı yaraşır?.. Eyvah benim ümidim şu atların savurduğu topraklar arasında söndü.. Bundan sonra bana karanlık bir hayat!!!” diye feryat ediyordu. (BH, 28, 29)

Yüksek duvarlarla muhat saray bahçesini geçerek *cüseym iki kanadı açılmış ve iki tarafına harem ağaları dizilmiş saltanat kapısından* geçerek büyük bir meydanlığa çıktılar. (DS, 17)

“Oğlumun babası için” cümlesinden cerihadar olan Hasan – makam-ı teşekkürde şarap bardağını Dilşat'a uzattı.. (DS, 66)

Zamanın baziçe-i istihzası olan insanlardan ilk defa olarak bir cesurunu görüyordum!.. (YGSG, 32)

Kişilerin özellikleri, çoğu zaman bir sıfat-fiil veya sıfat-fiil grubu kullanılarak kalıcı vasıflarla değil hareketleriyle belirtilmiştir:

Bu menhus muhaverenin bidayetinden beri put gibi donakalmış olan Dürri aklını başına alıp hastayı ayıltmak için derhâl imdada koştı. (TEAÜH, 264)

Hani ya bir zamanlar famdöşambır, sofradan tabakları kaldırarak elini kirletiyor; (sofracı kız) yağlı elleriyle üstümü düzeltiyor gibi bahanelerle hizmetçi beğenmeyerek değiştiren hanımız! şimdi aşçı kadının mürüvvetine kalmıştı! (TEAÜH, 253)

Ağlamakta olan bir felaketzedeye tuhaf bir söz söyleyince gülmesi hilkat-i beşeriyettendir (BMT, 23)

Yanıma oturup da konuşmağa başlayınca, *kaderle güreşen, zamanla istihzar eden bu fakire* hakkında, kalbim açık bir teessürle titredi! (YGSG, 33)

Çoban evladına yaraşan cesaret ve maharetiyle harpler ederek tesis-i hükümete uğraşan bir kahraman – zavallı olamaz!.. (BH, 15)

Dilşat edalı reviş ile pencereden pencereye giderek bu hazırlıkları hararetli bir tebessümle seyrediyor, arada bir aynanın önünde durarak *hâlâ bozulmayan ve genç bir kız taravetiyle inzar-ı muhabbeti celbeden güzelliğine* bakıyordu.. (DS, 39)

İçinde yuvarlandığımız o devri, yıldırım gibi bugünkü varlığa ve ilerilemeğe çeviren ulu kurtarıcıyı, candan kutsamak da öz vazifemizdir. (CS, 10, 11)

Ergin, “bir”, “birkaç” ve “birçok” belirsizlik sıfatlarının sayı ifade etmemeleri sebebiyle kendilerinden sonra gelen kelimelere çokluk eki getirilebileceğini; “çok” belirsizlik sıfatının çokluk manası taşıdığını, bu yüzden tamlamadaki isim unsurunun teklik şeklinde bulunacağını ama çokluk ekli örneklerinin bulunduğunu söylemektedir (1997: 255-257).

Hikâyelerde yer alan “birkaç”, “birçok”, “pek çok” sıfatları çokluk manası taşıdıkları için kendilerinden sonra gelen isimlerde genellikle çokluk eki kullanılmamıştır. Ancak çokluk eki ile birlikte kullanıldığı tamlamalar da mevcuttur. “Birkaç” ile kurulan 23 tamlamanın 4’ü, “birçok” ile kurulan 23 tamlamanın 18’i, “pek çok” ile kurulan 9 tamlamanın 3’ü çokluk eki almıştır:

Çokluk eki alan örnekler

1. birkaç günler devam eden pederinin keyifsizliği ve validesinin mağmumiyeti (TEAÜH, 313)
2. birkaç saatler devam eden fırtına (TEAÜH, 340)
3. birkaç kibar madamlar (TEAÜH, 344)
4. birçok ziyaretler (TEAÜH, 359)
5. pek çok okumuş akil adamlar (TEAÜH, 292)

Çokluk eki almayan örnekler

1. birkaç gün (TEAÜH, 17)	3. birçok lütuf (HBZ, 51)
2. birkaç saat (TEAÜH, 334)	4. pek çok aile (TEAÜH, 194)

Grönbech, Uygurcada sayı isimlerinden sonra çokluk ekinin getirme eğiliminin olduğunu, bu durumun Eski Osmanlıcada ise sınırlı örnekte görüldüğünü belirtir (1995: 56). Günümüzde Anadolu ağızlarında da karşımıza çıkan bu kullanım iki örnekte tespit edilmiştir:

1. yüzlerce hademeler (DS, 39)	2. bir çift cazip ela gözler (DS, 41)

Tamlamalarda “birkaç”, “birçok” ve “pek çok” sıfatları ile sayı sıfatlarından sonra gelen isimlerde çokluk ekinin kullanılması ağız özelliğine bağlı olabilir. Yazarın halka yakın olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.2.1.3. Arapça ve Farsça Tamlamalar

Türkçenin yapısına uygun olmayan Arapça ve Farsça tamlamalar gerek müstakil olarak gerekse Türkçe bir tamlamanın bir unsuru veya unsurunun bir parçası olarak sıklıkla kullanılmıştır. Bu sebeple kelime gruplarına dâhil edilmiştir. Tamlamalar genellikle kısadır. Halka hitap edilen bir zeminde tefrika suretiyle okuyucuyla buluşan eserlerde bu yapıların kullanılması, Arapça ve Farsçanın okuma bilen kesim tarafından Osmanlı’nın günlük dilinde ne derece yaygınlaştığını gösterebilir:

alaim-i sema

Alaim-i sema da zuhur etti! (BMT, 24)

hasm-ı can

Fatine esasen halazadelerine *hasm-ı can* idi. (TEAÜH, 106)

şiddet-i zekâsı / mebahis-i ilmiye ve fenniye / ibraz-ı maharet et-

İki hemşirenin dersleri bir gidiyorsa da Mihri *şiddet-i zekâsı* hasebiyle *mebahis-i ilmiye ve fenniyede ibraz-ı maharet* ederdi. (TEAÜH, 284)

hembezm-i muhabbet

Ah şu dakika Eduar kimin ile *hembezm-i muhabbet* ediyor! biliyor musunuz? (HR, 364)

kurretü’l-ayn

Suphiye pederinin *kurretü’l-aynı* idi,.. kendinden küçük diğer üç hemşiresinin mazhar olamadığı muhabbet ve iltifata alışmış, pederinin kavlince erkek evlat değerinde validesinin iddiasına göre de tembel bir kızcağız idi! (BGG, 120, 121)

mahkum-u kahr / bilahürmet / hüsn-ü şebane / şetaret-i mesudane / yed-i

biiman / bab-ı şeyhuhat

Mahkum-u kahri olduğumuz (zaman) *bilahürmet hüsn-ü şebaneyi* de, *şetaret-i mesudaneyi* de *yed-i biimanı*yla birer birer izale ve ihlal ederek insanları istemedikleri ve farkına varamadıkları hâlde *bab-ı şeyhuhattan* içeri ithal eder!... (YGSG, 30)

şems-i muhteşem

Hamza'nın suya dalıp çıkan başı – *şems-i muhteşem*le tenevvür ederken: rüzgâr – daha yavaş, daha ılık eserek altın renkli saçlarını derhâl kurutuyor.. (HBZ, 50)

efrad-ı şecaat-i nihat

Menlik taburundaki *efrad-ı şecaat-i nihat* ise – mukabeleye çalışıyorlardı!.. (BOKDH, 55)

icabat-ı fitrat / alaim-i mülayemet / nazra-i ateşin-i şecaat / muhattab-ı alizad

Genç kız; ekser benatta *icabat-ı fitrat*ından olan *alaim-i mülayemete* muhalif bir *nazra-i ateşin-i şecaat*le *muhattab-ı alizad*ına bakarak pederinin ismini söylemişti. (KN, 880)

insan-ı mütekaddimin / serbest-i hayat-ı nisaniye / hassa-i şefkat / şecaat-ı merdane / hareket-ı akilane ve kahramane / sınıf-ı nisvan / cemiyet-i beşeriye / erkan-ı lazimesi / hayat-ı miskinane

*İnsan-ı mütekaddimin*imizin *serbest-i hayat-ı nisaniyesi* içinde kadınlığa layık *hassa-i şefkat*in inceliklerinden sızarak *şecaat-ı merdaneye* kadar yükselmiş birçok *harekat-ı akilane* ve *kahramaneleriyle sınıf-ı nisvan*ın da erkekler gibi *cemiyet-i beşeriyenin erkan-ı lazimesinden* olduğunu ispat eden cetlerimiz – acaba birkaç asır sonra hafitlerinin düçar olacağı *hayat-ı miskinaneyi* tasavvur edebilirler miydi?!... (TH, 74, 75)

gayret-i ah

Bağdat'a müstehzi bir nazar fırlatarak:

– Kızım! *Gayret-i ah* gökten zembille inmez... Yine kulların amalinden hasıl olur!" dedi. (BH, 37)

delil-i aleni

Her şeyini göze aldırarak beni kaçırmağa gelmiş amcamoğlunu reddetmekliğim – buna – *delil-i aleni*dir. (DS, 72)

hiss-i kable'l-vuku

Bu günlerde bir *hiss-i kable'l-vuku* –aramızda pek o kadar uzun olmayan mesafenin uzayacağını.. Hatta ebediyetin susmuş karanlıklarına kadar yuvarlanacağını bana işrap ediyor.. (BDKBDG, 86)

2.2.2.1.4. Edat Grubu

Bir isim ile bir çekim edatından meydana gelen kelime gruplarıdır.

2.2.2.1.4.1. ile

“birliktelik”, “vasıta”, “durum”, “sebebe” gibi farklı işlevlerde 259 kez kullanılmıştır:

kar sularının bahçede hasıl ettiği çamurlara bakmakla

Kar sularının bahçede hasıl ettiği çamurlara bakmakla mı telezzüz ediyorsun?
(BMT, 9, 10)

validesinin, müteakiben pederinin vuku-u vefatıyla

Hidayet Bey badelizdivaç beş sene üç ay kadar Yanya’da kalabilip *validesinin, müteakiben pederinin vuku-u vefatıyla* çiftliklerine amcasını vekil tayin etti.
(TEAÜH, 170)

kapacaklar korkusuyla

Kahraman nişanlısının koluna geçirdiği kolunu *kapacaklar korkusuyla* sıkmakta idi! (TEAÜH, 227)

ağzını dolduran gamları almak fikriyle

Bir tabip hasta çocuğun önünde diz çökmüş *ağzını dolduran gamları almak fikriyle* çabalıyor. (YYV, 424)

pek feci katillerle

Çeteyi teşkil eden kırk beş eşkiya – pek hunriz hamleler, *pek feci katillerle* izhar-ı gayz ediyorlar!.. Menlik taburundaki efrad-ı şecaat-i nihat ise – mukabeleye çalışıyorlardı!.. (BOKDH, 55)

tazyik etmekle

Irak’a getirip *tazyik etmekle* ellerinden malları alabilecek ve o zavallı ailenin lekesiz hayatlarına – karanlık zindanlarında hatime çekebilecek? (TH, 72)

cemiyet-i beşeriye bir ahlak dersi vermiş olmakla

Onların (farkına varmadan..) gösterdikleri bu –feministlik – bir kıskançlık, yahut gözden düşmek gibi ahvalde erkeklerin gözlerini açınca.. mahmur nigâhlarına şikâr oldukları kadını öldürmeğe kadar varıp onlardaki (hürriyet-i şahsiye)yi mahvederek tabiatın, bahusus (şeriat-ı mutahhara-i İslamiyenin) kadınla erkek arasında gözettiği (hakk-ı müsavat) düsturundan bir yaprak daha

yırtmağa çalışıyorlar – kendi fikirlerince – güya *cemiyet-i beşeriye bir ahlak dersi vermiş olmakla* iftihar ediyorlardı!.... (DS, 82, 83)

hâl dili ile / o kadar emeklerle

Çalışma zili çalınca bahçesine çıktı, *hâl dili ile* konuştuğu ve *o kadar emeklerle* yetiştirdiği kıymetli çiçeklerini artık göremedi.. (E, 7)

acı ve yakıcı bir sesle /acı bir çığlıkla

Baharcı kadın, işin içinden çıkamayacağını anlayınca gözlerindeki ve dudaklarındaki gülümsemeler, sert bir rüzgâra tutulmuş sevimli kelebekler gibi birden dağılarak *acı ve yakıcı bir sesle*:

– Demek Kolağası Ahmet’in kızı ve mülazım Mehmet’in karısı Metanet’i bu kadar mı unuttun ha... Bayan Fitnatçığım deyince *bir çığlıkla* eline sarıldım!.. (CS, 4)

köhne yeldirmesine aykırı düşen tertemiz ak başörtüsünün ucu ile

Fitnat – Metanet *köhne yeldirmesine aykırı düşen tertemiz ak başörtüsünün ucu ile* gözyaşlarını kuruttuktan sonra bana sordu: (CS, 5)

2.2.2.1.4.2. için

Sebeup bildiren “için” edatı 146 cümle tespit edilmiştir:

çoluğu çocuğu olmadığı için

Çoluğu çocuğu olmadığı için Safdil evladı makamında idi! (TEAÜH, 42)

arsız mizaçlı olduğu için

Her ne kadar Fatine *arsız mizaçlı olduğu için* bugün kelimatıgaliza istimaliyle kavga eder yarın barışmak isterdi. (TEAÜH, 345)

şifayap olması için

Eduar, zevcini (merak) illetine müptela olmuş addederek *şifayap olması için* validesiyle beraber çiftlikten çiftliğe kasabadan kasabaya dolaştırarak pek çok külfetler ihtiyar ediyordu. (HR, 338)

2.2.2.1.4.3. -dAn sonra

“-dAn sonra” yapısı meydana gelen 100 cümle tespit edilmiştir.

– Kimdir o?! Yaklaşma!” diye bağırdıktan sonra

“- Kimdir o?! Yaklaşma!” diye bağırdıktan sonra bir canavar sedası olması ihtimaliyle etrafa kulak kabarttı!.. (HBZ, 51)

bu vakadan sonra

Bu vakadan sonra Al-i Osman Türk kızlarla izdivaçtan menolunmuştu! (KN, 885)

2.2.2.1.5.İsim-Fiil Grubu

İsim-fiillerin fiilin isim şekli olduğunu belirten Ergin hareket ya da hareketin iş şeklindeki ifadesini karşıladığını söylemektedir (Ergin, 1997: 185). İsim-fiil grupları hareket isimleri ve buna bağlı unsurlarla meydana getirilmektedir (Karahana, 1998:24). Emine Semiye hareket ifadesi taşıyan “-mAk” ile meydana getirilmiş örnekleri daha çok kullanmıştır. Hareketi iş şeklinde ifade eden şekiller ise az kullanılmıştır:

2.2.2.1.5.1. -mA

şu nalayık münazaayı affetme / biraderine bir şey söylememe

Ertesi günü Fevziye gitmeğe hazırlanan görümcesinin ellerinden öpüp *şu nalayık münazaayı affetmesini ve biraderine bir şey söylememesini* rica eyledi! (TEAÜH, 61)

hasta pek zayıf olduğu için bir sene kendisine mugaddi şeyler yedirilerek tebdil-i havada gezdirilme

Tabipler ameliyat lazım geldiğini fakat *hasta pek zayıf olduğu için bir sene kendisine mugaddi şeyler yedirilerek tebdil-i havada gezdirilmesini* tensip ettiler! (TEAÜH, 101)

2.2.2.1.5.2. -mAk

müstakbel kayınpederi olacak zatın elini öpmek

Bayram günü Mutekit Bey'i *müstakbel kayınpederi olacak zatın elini öpmeye* gönderdiler. (TEAÜH, 39)

elini zorla kaldırıp alnını ovmak

Halasının amirane sözlerinden biraz kendine gelip doğruldu elini zorla kaldırıp alnını ovmağa başladı. (BH, 24)

yerlerde tek tük gördüğü ve yarı mateme alamet sayılan mor menekşelerin toprağını tazelemek / eğilen fidanları desteklemek

Yerlerde tek tük gördüğü ve yarı mateme alamet sayılan mor menekşelerin toprağını tazelemek ve eğilen fidanları desteklemekle meşgul oldu. (E, 8)

2.2.2.1.5.3. -İş

ağaçlardan aşağıya aheste aheste damlayış

Erimiş karların *ağaçlardan aşağıya aheste aheste damlayışı* görülmeğe şayandır. (BMT, 8)

her odasına giriş

Her odasına girişte iltifat ve muhabbetine mazhar olduğu babacığı eyvah ki bu defa yüzüne sert ve gazubane bir nazarla bakdıktan sonra başını çevirmişti. (TEAÜH, 313, 314)

2.2.2.1.6. Sıfat-Fiil Grubu

Ergin'e göre, sıfat-fiiller nesneyi asıl varlığı, kalıcı vasfı yerine hareketi ile ifade eder (1997: 333). Bir sıfat fiil ve buna bağlı unsurlarla meydana gelen kelime grupları sıfat-fiil grubu olarak kabul edilir (Karahana, 1998: 21). Bir ismin niteliğini hareketle birlikte bildiren sıfat-fiil unsurlarını kullanması onun eşyayı durağan bir şekilde algılamadığını gösterir. Hikâyelerde yer alan sıfat fiil grupları şu şekilde örneklenmektedir:

2.2.2.1.6.1. -AcAk

babaları olacak

Babaları olacak herif öyle esvap istemez! (TEAÜH, 94)

ispat-ı rüşd edecek

Klaris *ispat-ı rüşd edecek* bir sinne gelince akrabaları artık eskisi kadar icra-i nüfuz edemeyeceklerini anladılar. (HR, 324)

ressamlara model olacak

Mütefekkirine mahsus amud-i hudutla müressem alnında parlayan nuruvakar – kendisine verilmiş hünkârlığına – cidden layık olduğunu ispata kâfi geliyor, mevzun kametinde ve bütün azasında *ressamlara model olacak* surette bir tenasüp ve tekamül göze çarpıyor! (BH, 5)

2.2.2.1.6.2. -An

Safdil'i sağlık veren

Hoca Hanım'ın dersine müdavim olup *Safdil'i sağlık veren* hanım araya girerek: (TEAÜH, 42)

canından fazla sevdiği Fevziye Hanım'a ve çocuklarına reva görülen

Sadık Feraset *canından fazla sevdiği Fevziye Hanım'a ve çocuklarına reva görülen* nalayık sözlerden dilgir olarak ağlaya ağlaya Fevziye'yi de haberdar etti! (TEAÜH, 96)

Kahraman'la miyanlarında güzeran eden

Herhangi tarafa teveccüh etse *Kahraman'la miyanlarında güzeran eden* vukuat-ı sevdaperestanelerini tahattur etmekten kendini alamıyordu! (TEAÜH, 234)

şakk-ı şefe etmeyen

Şakk-ı şefe etmeyen Dürri bu defa söze başlayıp: (TEAÜH, 299)

Mihri Hanım'la aralarında caygir olan

Evvela *Mihri Hanım'la aralarında caygir olan* dargınlıktan bahsetmeliyiz ki, matlup hasıl olsun. (TEAÜH, 345)

nasiyesinde tetevvüç eden

Klaris cidden güzel, mütebesim ve şiveli ise de şuhmeşrep olmayıp etvarında nezaketle karışık bir vakar müşahede olunur, şive ile memzuç bu hâl-i vakuranesinden başka parlak kara gözlerine rağmen *nasiyesinde tetevvüç eden* zerin saçlarındaki mübayenet-i latife onun bir İngiliz'le Fransız mahsul-ü hayatı olduğunu ispat ediyordu. (HR, 324)

güzel gözlerinden aheste aheste akan / mermer gibi renksiz kalan

Güzel gözlerinden aheste aheste akan acı yaşlar *mermer gibi renksiz kalan* latif yanaklarından aşağı cereyan ediyordu! (HR, 357)

yavrunun hareketına dehşetle matuf kalan

Titrek nazarından *yavrunun hareketına dehşetle matuf kalan* gözlerindeki asar-ı bekadan, yedi aylık hayat-ı melekanenin hitama yaklaştığı müsteban oluyor. (YYV, 421)

köhne libasını hemen de örtemeyecek kadar palaspere olan

Köhne libasını hemen de örtemeyecek kadar palaspere olan dokuma çarşafı – yek nazarda hâl-i fakrinin derecesini anlatıyordu!... (YGSG, 31)

Balkan üzerinde bulunan / eylülün kanlar saçılan / vadileri çınlatan / çeteyi teşkil eden

Balkan üzerinde bulunan Perîn karyesinde, *eylülün kanlar saçılan* bir yevm-i hazanında, *vadileri çınlatan* tüfenk sedaları.. fazla bir dehşetle civar köyleri de korkuturken:

Çeteyi teşkil eden kırk beş eşkiya – pek hunriz hamleler, pek feci katillerle izhar-ı gayz ediyorlar!.. (BOKDH, 55)

merkezi idare eden

Hatta *merkezi idare eden* cennetmekân Fatih Sultan Mehmet Han – zevk-i muzafferiyetle kendini unutarak neferat arasına karışmış.. hedef-i maksada bir an evvel muvasalat gayretinde!.. (KN, 880)

sohbeti çekilir musahibelerle ihata ettiren

Pare kopartmak hevesiyle zat-ı şahaneyi *güzel güzel* kızlar.. *sohbeti çekilir musahibelerle ihata ettiren* mütegalibinin tahakkümleri! mader-i şirin vakarına o kadar dokunuyordu ki... rakibe-i hayatlarının tekassür-ü acısını bile ikinci derecede hissediyordu!!! (KN, 882)

çelimsizliğinden yaşı belli olmayan / omuzuna dayanarak sürüklenir gibi yürüyen

Çelimsizliğinden yaşı belli olmayan bu fakir kız – *omuzuna dayanarak sürüklenir gibi yürüyen* dedesinin ağırlığına tahammül edemeyerek arada bir sarsılıyordu) Tamam sultanın önüne geldiğinde durdu. (DS, 20)

Oğlumun babası için” cümlesinden cerihadar olan

- “*Oğlumun babası için” cümlesinden cerihadar olan* Hasan – makam-ı teşekkürde şarap bardağını Dilşat'a uzattı.. (DS, 66)

Araplığa özenen

Şehzade ve sultanlara harem ağasından birer lala tayin etmek *Araplığa özenen* Tatar hanlarının bir debdebe-i nevini idi (DS, 76)

samiahıraş olan

Emîr Çoban kızlarının aynı talihi!...” cümlesinin *samiahıraş olan* aksini kalbinde dinliyordu! (DS, 85)

takallüs eden

Takallüs eden dudaklarını inci dişleriyle ısırarak: (BDKBDG, 86)

baharcı bayanın gayretine hayranlık gösteren

Baharcı bayanın gayretine hayranlık gösteren Ayten’le beraber ona veda edip oradan ayrıldık. (CS, 8)

gözleri okşayan

Sonra parlak otlar çıkmış.. *gözleri okşayan* çiçekler belirmişti.. (E, 11)

2.2.2.1.6.3. -Ar

başkasına da geçer

Eğer hastalığım *başkasına da geçer* bir hastalıksa varsın onlara da geçsin! (TEAÜH, 104)

hemen soğuk alınca çabucak hastalanır

Ancak nahif, renksiz *hemen soğuk alınca çabucak hastalanır* bir kız olarak yetişmişti! (TEAÜH, 108)

iyiliği sever

Ah iyileri eksik etmesin komşu müteveffa Kaymakam Bey'in haremi *iyiliği sever* bir hanımdır. (TEAÜH, 115)

korku nedir bilmez, karlı tipili havalarda avcılık ederek karşısına tesadüf eden canavarları kemal-i şecaatle feda eyler

Korku nedir bilmez, karlı tipili havalarda avcılık ederek karşısına tesadüf eden canavarları kemal-i şecaatle telef eyler bir afacan idi. (BGG, 124)

2.2.2.1.6.4. -Dik

kendi büyüttüğü / Feraset gibi adi bir cariye'nin baktığı

Başkalfa *kendi büyüttüğü* çocuğun çirkin, *Feraset gibi adi bir cariye'nin baktığı* çocuğun güzel kalmasını bir türlü tecviz edemeyip Zülali Beyefendi'nin huzurunda lafperdazlığa kalkıştı. (TEAÜH, 22)

deminden beri kalbim üzerinde taşıdığım ve sana mahsus olarak elimle dikip yetiştirdiğim

İşte *deminden beri kalbim üzerinde taşıdığım ve sana mahsus olarak elimle dikip yetiştirdiğim* şu gülü takdim ediyorum! (TEAÜH, 226)

genç validenin özenip diktiği / Hidayet Efendi'nin boğmağa uğraştığı

Genç validenin özenip diktiği mavi atlas takke ile elbise ne kadar da zarif ya!" Fakat Kahraman Bey'le mübarezede devam eden Hidayet Efendi'nin çeşmanelerinden fırlayacak gibi irilenmiş olan gözlerini ve mahuf çehresini görünce avazı çıktığı kadar haykırmağa başladı. Hizmetkarlar koşular *Hidayet Efendi'nin boğmağa uğraştığı* Kahraman Bey'i güç bela kurtardılar. (TEAÜH, 249)

fecrin bürüdüğü

Martin – murahhas insanlar gibi aldatıcı bir gününde şems – *fecrin büründüğü* o pembe tül libası yırtarak.. zımmi-i şair tabiyeti, şaşa-i cemalinden hafif hafif serpilten altın yaldızlı hüzmelerle bele çalışırken.. kırları vadileri (yolladığı) sıcak buseleriyle de ısıtıyor!.. (HBZ, 46)

ecdadımızın bir karışına bile birçok kanlar dökerek fethettikleri

Ecdadımızın bir karışına bile birçok kanlar dökerek fethettikleri Rumeli toprağında; yine bir gün büyük bir harp oluyordu: (KN, 880)

Eşref dünyaya geldiği ve ismini tesmiye kıldığı zaman bahsettiği

Peder-i alişanınızın *Eşref dünyaya geldiği ve ismini tesmiye kıldığı zaman bahsettiği* bir hediye-i mukaddestir. (BH, 23, 24)

gözlerinin daldığı

Gözlerinin daldığı derin bir boşlukta (sinemada yavaş yavaş büyüyüp açılan hayaller gibi) o ses çıkaran iri gövdeli, keskin tırnaklı ve gayet korkunç suratlı bir kuş peyda oldu!.. (E, 15, 16)

baharcılıkla elde ettiğin

Bilakis *baharcılıkla elde ettiğin* başarıyı yürekten değerliyorum. (CS, 8)

2.2.2.1.6.5. -mİş

tam Avrupa terbiyesi almış

Valide iyi bil ki Muhsine fena bir kız olmayıp bilakis *tam Avrupa terbiyesi almış* sahib-i meziyet bir matmazeldir. (TEAÜH, 209)

gündüzden boyanmış /mahsusen imal edilmiş

Bahsetmekte olduğumuz o gece genç cariyeler *gündüzden boyanmış* korkunç kâğıt yüzlükleri yüzlerine geçirip başlarına da *mahsusen imal edilmiş* kırmızı renkli, çingiraklı külahları giydiler! (TEAÜH, 158)

kırmızılığı uçmuş

Yalnız *kırmızılığı uçmuş* muntazam ağzını meraretle büken müstehzi bir tebessümü pek manidar buldu.. (BDKBDG, 87)

2.2.2.1.7. Zarf-Fiil Grubu

Ergin, zarf-fiillerin hareketin gerçekleşme şeklini başka bir hareketle bildirdiğini aktarır (1997: 339). Zarf-fiil grupları bir zarf fiil ile buna bağlı unsur veya unsurlarla meydana gelir (Karahana, 1998: 23).

Hikâyelerdeki olaylar birden fazla hareket arasında bağlantı kurularak anlatıldığı için bu kelime grupları çok kullanılmıştır.

2.2.2.1.7.1 -A

çekiştire çekiştire

Nasıl ki şeytaniyeti sayesinde Zevkiye'yi, Mutekit Bey'e *çekiştire çekiştire* dadıyı gözden düşürerek iktidarısabıkını iktisaba meydan vermedi. (TEAÜH, 35, 36)

dinleye dinleye

“Cedit Bey'den *dinleye dinleye* kulakları dolduğu mahasin-i izdivaca dair olan sözlerden saadet-i meşruanın Avrupa'da geçirdiği eğlence âlemlerine kıyas olunamayacağını derk eyledi! (TEAÜH, 184)

haykıra bağıra

Büyüküne *haykıra bağıra* Safdil'i takdir ediyor melek tabiat hafidelerine de gıyaben beddua ediyordu! (TEAÜH, 93, 94)

(o esnada Bağdat'ın kıpkırmızı kesilen güzel yüzüne) muhteris bir muhabbetle baka baka

Ebu Sait – Hünkârım bu gece (güzel rakkaseleri arai ederek) sakiyeler benden uzak olsun.. senin lütufkâr ellerinden badenüş olmak dilerim!” deyince bilhassa padişahın önüne konmuş billur bardağa elmastıraş sürahideki şaraptan boşalttı, Ebu Sait bardağı alarak (*o esnada Bağdat'ın kıpkırmızı kesilen güzel yüzüne*) *muhteris bir muhabbetle baka baka* içmiş ve içtikçe yüzünü morartan bir mahlûluğa düçar olmuştu... (BH, 40)

döne dolaşa

Sema-i fikrinde tırakalarıyla kulaklar patlatan müthiş bir kasırga *döne dolaşa* nehrin tam önündeki noktasına iniyor.. (DS, 3)

2.2.2.1.7.2. -AII

bu vatan aşkına düşeli

Bu vatan aşkına düşeli bana öyle geliyor ki.. – Gözlerin (harp sükûnet bulduktan sonra) barut bulutlarını dağıtan güneşin şu ufka bahşettiği mavi bir safite benzediği için beni cezbediyor..” (BDKBDG, 86)

2.2.2.1.7.3. -ArAk

Fiilin aynı zaman içerisinde başka bir fiile bağlı olarak ne şekilde yapıldığını gösteren “-ArAk” zarf-fiil eki en sık kullanılan ektir, 712 örnekte karşımıza çıkar:

(nazar) dan oldu! sözlerini kabul ederek

Hanımefendi *(nazar) dan oldu! sözlerini kabul ederek* Mutekit Bey’i hocanın terbiyeti üzere tedaviye şıtap eyledi! (TEAÜH, 11)

sefaretlere memur olarak

İkmal-i tahsilden sonra *sefaretlere memur olarak* on sene kadar Avrupa’da dolaşmış idi. (TEAÜH, 165)

çiftliklerine bir nazır tayin ederek

Hidayet Efendi *çiftliklerine bir nazır tayin ederek* Kahraman’ı okutup yazdırmak üzere beraber İstanbul’a getirdi. (TEAÜH, 172)

Farisice Gülistan’dan Fransızca Lamartin’dan birçok edebiyat parçaları ezberleyerek

Farisice Gülistan’dan Fransızca Lamartin’dan birçok edebiyat parçaları ezberleyerek bilmeyenlerin yanında bilgiçlik taslıyordu! (TEAÜH, 186)

yavrusunun üstüne kapanarak bir dişi kaplan gibi köpürerek

Müceddet elini damadının elinden çekip *yavrusunun üstüne kapanarak bir dişi kaplan gibi köpürerek* “Kızımın yed-i felaketi sensin” diye Kahraman’ın üstüne yürüdü! (TEAÜH, 270)

bir nikâh daha kıyabiliyorum fikrine düşerek / Muhlis Bey’in validesinden gizlice nail olduğu hediyelere dayanamayarak

Memnune Hanım da *bir nikâh daha kıyabiliyorum fikrine düşerek* hem de *Muhlis Bey’in validesinden gizlice nail olduğu hediyelere dayanamayarak* “Dürri Hanım’ı mutlaka Muhlis Bey’e verdirtirim” vaadinde bulunmuştu. (TEAÜH, 309)

bütün vücudu titreyerek

Klaris taaccüple kâğıdı okuyunca *bütün vücudu titreyerek* eliyle kalbini bastırdı. (HR, 351)

salonun kapısı açılarak

Bu aralık, *salonun kapısı açılarak* yirmi yedi yaşında gayet güzel yakışıklı bir genç içeriye girip evvela ihtiyare Kontes (Dö Vilanora)nın elinden sonra da zevcesi Klaris'in alınından öptü. (HR, 314)

yeşil bayrak altında tecemmü ederek / şarkılar okuyup davul çalarak

Cafer'in gösterdiği mahalde bir cem-i gafir *yeşil bayrak altında tecemmü ederek şarkılar okuyup davul çalarak* din uğruna gazaya gidecek gönüllü efradını toplamakta idi. (BGG, 127, 128)

biraz topallayarak

Cafer *biraz topallayarak* odaya dâhil olmuştu. (BGG, 130)

vecde gelerek

Bu yetmişlik gelinin neşe-i mesudanesinden münakis bir neşe-i hayatla bizler de *vecde gelerek* hep onu dinliyorduk! (YGSG, 34)

tabiatın nevazişatı arasında istihmamını bitirerek / az bir müddet güneşe maruz durarak

Hamza – böylece *tabiatın nevazişatı arasında istihmamını bitirerek* sahile atladı ve *az bir müddet güneşe maruz durarak* vücudunu kuruttuktan sonra kesaleti terk edip acele acele giyinmeğe başladı... (HBZ, 51)

her iki taraf da son derece kızışarak

Nihayet *her iki taraf da son derece kızışarak* boğaz boğaza, dipçik dipçiğe gelmişler.. (BOKDH, 55)

büyük işlere karışarak

Mücahidenin söylediği isim de Edirne havalisinde bulunan beylerin en şöhretşiarı idi. – ve o zamanlar: Türkler medeniyette henüz takarrüp etmekte olduklarına mebni safiyet-i ahlakiyelerinden birçoğunu muhafaza etmeleri hasebiyle hayat-ı ictimaiyelerine kadınları da iştirak ediyor, bahusus kibar ailelere mensup kadınlar – *büyük işlere karışarak* erkeklerine manen ve maddeten muavenette bulunuyorlardı. (KN, 880)

hin-i hacetinde umur-u siyasiyeye karışarak

Öyle bir kadın – *hin-i hacetinde umur-u siyasiyeye karışarak* iş görüyor ve sultanlığını bihakkın ifa ediyordu. (TH, 72)

kendi nefesine muktesit ve mütevazi yaşayarak

Fatih Hazretleri – hazine-i devleti – beytü'l-mal-ı müslimin – nazarıyla gördüğünden *kendi nefesine muktesit ve mütevazi yaşayarak* huzur-u hakka vebalsiz gitmişti! (KN, 882)

Geniş omuzları arasındaki göğsü kabararak

Geniş omuzları arasındaki göğsü kabararak karşısında tecessüm eden bir hayale hücum etmek istiyor gibi iki adım ilerledi.. (BH, 10)

kaldırıp dikerek / sayebanın önüne çıkararak / mehtabın altında çırpınan nehrin gümüş köpükleri arasında alevler saçarak

Dilşat hararetin tesiriyle gümüş testideki suyu *kaldırıp dikerek* içiyor fakat bir türlü kanamıyordu.. *Sayebanın önüne çıkararak* bir müddet Dicle'yi temaşa etti, orada *mehtabın altında çırpınan nehrin gümüş köpükleri arasında alevler saçarak* uzaklaşan bir vücudun kıvılcımları alnını yakarken.. arkasından çıkan bir kuvve-i hafiye – yanana hitaben – Orada boğul da ateşin sönsün!” diye haykırıyor.. sonra – Sana da ölüm!” cümlesi ta beynine kadar üfürüyordu! (DS, 68, 69)

müteessir olmayarak

Bak iki gözüm *müteessir olmayarak* beni dinle!.. (BDKBDG, 87)

seninle izdivaç ederek ve seni gözetip bakarak

Seninle izdivaç ederek ve *seni gözetip bakarak* vatana ettikleri pek kıymetli hizmetine karşı (kadınlık namına) birden şükranıyet ifa edecek akıllı ve hamiyetli hanımlarımız vardır..” sözlerini metin bir seda ile söylerken.. genç kızların mütecessis gözleri ürkeklikle önlere eğildi.. (BDKBDG, 88)

Daha fazla güzellik.. daha fazla iyi koku isteriz!..” diye bağırarak

Ateşlenen kırmızı şakayıklar “– *Daha fazla güzellik.. daha fazla iyi koku isteriz!..” diye bağırarak* gayretini coşturuyorlar... (E, 4)

o derin boşlukta boğularak

Bu metanetin önünde kuşun şekli küçüle küçüle *o derin boşlukta boğularak* kayboldu. (CS, 17)

Zarf-fiil grupları karşılıklı konuşmalarda kişilerin durum ve hareketlerini açıklarken de kullanılmıştır:

Mevhibe'nin elini eline alarak

Şekibe – (*Mevhibe'nin elini eline alarak*) Hayır kardeşliğim! (BMT, 10)

Muhsine'nin bozulduğuna dikkat ederek

Fatine – (*Muhsine'nin bozulduğuna dikkat ederek*) Anlamayacaksam niye söyledin? (TEAÜH, 291)

gözleriyle Klaris'i yiyecek gibi süzerek

Lavinya – (*Gözleriyle Klaris'i yiyecek gibi süzerek*) – Madam La Kontes! Siz cidden latif ve güzel bir simaya maliksiniz? dedi. (HR, 347)

heyecanından soluyarak

Bağdat Hatun (*Heyecanından soluyarak*) Bunu siz mi söylüyorsunuz? (BH, 4)

omuzlarını kaldırarak

Eşref – (*Omuzlarını kaldırarak*) Ben onu musahabetime layık görmem ki.. (BH, 9)

elini kalbine koyarak

Dilşat – (*Elini kalbine koyarak*) evet oğlumun babası için şefik bir muhabbet hissediyorum. (DS, 66)

Kişilerin konuşmalarında açıklayıcı bilgilerin yay araç içinde verilmesi tiyatrodan görülen bir özelliktir. Emine Semiye “Bir Mühassisenin Tefekküratı”, “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”, “Hiss-i Rekabet”, “Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi”, “Emîr Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih: Bağdat Hatun” ve “Dilşat Sultan” hikâyelerinde karşılıklı konuşmalarda bu yola başvurmuştur. Kişilerin tavırları kimi zaman konuşmadan önceki cümlede verilirken kimi zaman bu yolun kullanılması yazı türlerinin edebiyatımıza yeni girmesine bağlanabilir.

2.2.2.1.7.4. -dİkça:

başkalfa en ufak bir hiddeti uğruna kabahatsiz bir cariyeye kırbağı kaldırdıkça

Mesela *başkalfa en ufak bir hiddeti uğruna kabahatsiz bir cariyeye kırbağı kaldırdıkça* Feraset, hanımefendiye koşarak merhametini celp ve tahrik eder, mazlumu kurtarırdı. (TEAÜH, 19, 20)

lerzan olmaksızın evlatlarına bakmadığının farkına vardıkça

Bazı defalar *lerzan olmaksızın evlatlarına bakmadığının farkına vardıkça* kalbindeki ümitlerden şüphe ediyor, sonradan:

– Kendi kuruntularım!

sözleriyle kendini tevcih ediyor. (YYV, 421)

sizi büyükvalideme çekıştirdikçe

Sizi büyükvalideme çekıştirdikçe Fatine Hanım'dan atiyelere nail oluyor!
(TEAÜH, 322)

o portakal çevrildikçe

Çünkü bir portakalın üzerinde bulunan karıncalar *o portakal çevrildikçe* düşer mi? (TEAÜH, 297)

2.2.2.1.7.5. -Inca

– Alçaklar!.. Hayvan gibi kullanmak istediğiniz o sadık ahalim – elbette benim hakkımı sizden alır!” diye feryat edince

Bağdat Emîr bilafütur elleriyle kendini müdafaa ederek:

– Alçaklar!.. Hayvan gibi kullanmak istediğiniz o sadık ahalim – elbette benim hakkımı sizden alır!” diye feryat edince bu sözlerinden ürken hainler biraz gerilediler.. (BH, 46)

istiskal edildiğini anlayınca

Kahraman *istiskal edildiğini anlayınca* bahçeye inerek gezinmeğe başladı.
(TEAÜH, 225)

yemek çanını işitince

Bir müddet mütefekkirane gezindikten sonra *yemek çanını işitince* salona çıkıp kolunu, badehu kopardığı gülü takdim ederek:

– Muhsine’ciğim! Behiç Bey kadar genç ve güzel değilsen de aşk ve sevdana mahfaza-i ebediye olan kalbim elbet onun kalbinden daha güzeldir! İşte deminden beri kalbim üzerinde taşıdığım ve sana mahsus olarak elimle dikip yetiştirdiğim şu gülü takdim ediyorum! Bunu hüsn-ü kabul ederek hakkımdaki eski meylini tahattur et! dedi. (TEAÜH, 226)

yirmi yaşını geçince

Müeyyet *yirmi yaşını geçince* evlenmeğe kıyam etti. (TEAÜH, 278)

kendini kanepa üstüne ativerince

Tekrar yerine avdetle *kendini kanepa üstüne ativerince* hareket-i şedidesinden sırma saçları çıplak omuzlarına dökülüyor, onu bu hâl-i perişanide gören olsa sahile çıkmış (nayat)lardan zannedeceği varid-i hatır oluyordu! (HR, 359)

Ma ki dünya arslanı! Türk düşmanı! Bulgar komitası!

diye cevap vererek ilan-ı mahiyet alınca

Şaki – (Kendi gibi sakil sedasıyla) *Ma ki dünya arslanı! Türk düşmanı! Bulgar komitası!*

diye cevap vererek ilan-ı mahiyet alınca Hamza – akla hayret verici bir çabuklukla silahını yakalayıp tekrar dereye girivermiş, o anda omuzundan ilbasını delen bir kurşunla kulağının dibinden geçen diğer bir kurşunun canhıraş vızıltıları samiasına değmişti! (HBZ, 49)

İstanbul kadısı – devletin donanma ihzarıyla meşgul olduğu böyle bu zamanda beytü'l-mal-ı müslimin– şehzadelere elbise yaptırmak için rahnedar edilemez! cevabını gönderince

–Şehzadeleri bir bayram – biz de sair çocuklar gibi yeni elbise isteriz!” demeleri üzerine, beytü'l-maldan altı yüz kuruş istemiş, *İstanbul kadısı – devletin donanma ihzarıyla meşgul olduğu böyle bu zamanda beytü'l-mal-ı müslimin– şehzadelere elbise yaptırmak için rahnedar edilemez! cevabını gönderince:*

Hazretipadişah – Pek doğrudur, hata ettim!” buyurmuştur. (KN, 885)

Sultan yaklaşınca

Fakat *Sultan yaklaşınca* elindekinin bir gümüş divit olduğu anlaşıldı. (BH, 25)

o levhaya baka baka hayran kalarak dalınca

Öyle bir dakika oldu ki *o levhaya baka baka hayran kalarak dalınca* her şeyi unuttu. (DS, 10)

2.2.1.3.3.1.6. -Ip

Fiilin başka bir fiilin bitmesinden sonra yapıldığını anlatan “-Ip” zarf-fiil ekiyle 448 örnek tespit edilmiştir:

fırtınaya ehemmiyet vermeyip

Fırtınaya ehemmiyet vermeyip Boğaziçi'nden İstanbul'a kadar kayıkla indi! (TEAÜH, 16)

öfke ile hanesine avdet edip

Cedit Bey de *öfke ile hanesine avdet edip* (Nasıldır?) diye sual eden Fevziye'ye – Bırak Allah'ı seversen! Ne hâlleri varsa görsünler! İnsanın hamiyetine

sıgmiyor! Yoksa işlerine karışmam! diye meseleyi anlatıyordu. (TEAÜH, 99, 100)

evli barklı olup

Zahit Bey'in iki kerimesi *evli barklı olup* üçüncüsü de nişanlı bulunuyordu.. (TEAÜH, 171)

cevaba muktedir olamayıp

Muhsine şiddet-i helecanından *cevaba muktedir olamayıp* başıyla tasdik işareti etti. (TEAÜH, 216)

gergefin başına geçip

Mamafih cihana izharını dest-i maharetine bıraksa kalem ve kitap tutan o ellerin iğne tutması pek müşkül bir dava olacağından ortanca kızıyla beraber *gergefin başına geçip* vaktiyle her şeyi hazırlamıştı. (BGG, 125)

validenin bir kelime tefevvühüne cesareti kalmayıp

Bunun üzerine *validenin bir kelime tefevvühüne cesareti kalmayıp* hayretle nigeran oluyor! (YYV, 425)

kadıncağızın arkasına takılıp

Kadıncağızın arkasına takılıp odaya girmesini mene çalışanları tevcih eylediğim sırada biri usulca (İşte nakledilmiş yeni gelin! Bozma efendim!) dedi, o bu sözleri kâmilten işittiğinden mütebessimane: – Ne zannettin ya! Yeni gelin işte benim!

cevabını verdi!... (YGSG, 32)

kesaleti terk edip

Hamza – böylece tabiatın nevazışatı arasında istihmamını bitirerek sahile atladı ve az bir müddet güneşe maruz durarak vücudunu kuruttuktan sonra *kesaleti terk edip* acele acele giyinmeğe başladı... (HBZ, 51)

bu şaşa-i ikbali (vatan ve zevce muhabbetine mağluben) nazar-ı istihzaf ile görerek (mükafat-ı nakdiyeyi alıp)

Hüseyin, şecaati kadar ali bir vicdana malik olan bu saf köylü – *bu şaşa-i ikbali (vatan ve zevce muhabbetine mağluben) nazar-ı istihzaf ile görerek (mükafat-ı nakdiyeyi alıp)* aşiyane-i fakr-ı gurramına avdet eylemiştir. (BOKDH, 56)

gemiye kadar gelip

Yavuz'un validesi – Ya!.. Öyle mi! Beni istemeyeni ben de istemem! Fakat memleketime bir şartla giderim: – Şehzadem *gemiye kadar gelip* benimle veda

etmelidir!” deyince, heyetimahsusa böyle kolayca kurtulduklarına memnun olmuşlardı! (KN, 884)

ayağa kalkıp

Eşref *ayağa kalkıp* bir ağaca dayanarak etrafına müteessif nazarlar gönderdi nihayet – Evet halacığım, ailemizin intikamı alınmak şartıyla sana itaat edeceğim.” cevabını verebildi.” (BH, 25)

Bağdat Hatun’a yaklaşp

(Tebdil-i tavırla mülayimane *Bağdat Hatun’a yaklaşp*) zevciniz ve şerik-i saltanatınız olursam.. hem Sultan Ebu Sait’in dava-i intikamından geçer, hem de hünkâr sıfatını ve (ahaliden hele bazı vüzera-i hassadan.. lazım gelenlerin tedibi müstesna olmak şartıyla) fakirlerin umurunu yine size bırakırım...” teklifat-ı vakıasını serd eyledi. (BH, 43)

evvelki hüzne dalıp

Melike bunu seyrederken helecanı iyice yatışmıştı onlar gözden kaybolunca yine *evvelki hüzne dalıp* pek acı bir ah çekti.. (DS, 7)

sırmalı puşideler ve incili yemenilerle mestur sandukasına bakıp bakıp

Yalnız anacığını ziyarete geldikçe – *sırmalı puşideler ve incili yemenilerle mestur sandukasına bakıp bakıp* kalbini sıkan ukdenin hâline himmet etmesi için anacığının ruhuna tekrar yalvarırken – sağ taraftaki, tayanın sandukasından doğru mütemadiyen işitir gibi olduğu şu – Emîr Çoban kızlarının aynı talihi!..” cümlesi de beynini alt üst ediyordu! (DS, 86)

çarşafını çıkarıp

Odasına girince *çarşafını çıkarıp* duvardaki yerine astı, hasta bakıcı kıyafetini giyindi. (BDKBDG, 87)

veda edip

Baharcı Bayanın gayretine hayranlık gösteren Ayten’le beraber ona *veda edip* oradan ayrıldık. (CS, 8)

Hikâyelerde olayların, devam eden ya da tamamlanmış olaylara bağlı olarak daha çok anlatılması, harekete dayalı üslûptan kaynaklanmaktadır.

2.2.1.3.3.1.7. -ken

yayan yürürken

Hatta *yayan yürürken* pek çok defalar hemşiresinin ihtarı sayesinde düşmek tehlikesinden halas olmuştur! (BMT, 5)

tedavi ederken

Çiçek bahanesiyle tabibler çocuğu *tedavi ederken* nazar-ı dikkatlerine çarpan (ıspazmoz) illetinin savuşması cihetine de sarf-ı mesai eylemişlerdi. (TEAÜH, 18)

on sekiz yaşındayken

On sekiz yaşındayken ebeveyni berayıtahsil Paris'e irsal etmişler. (TEAÜH, 165)

şaki-i meluna meydan okurken

Bu küçük asker – bakalım arslan hangimiz?!
narasıyla *şaki-i meluna meydan okurken* silahını da tetiğe almıştı. (HBZ, 52)

elleri arkasına bağlanırken

Elleri arkasına bağlanırken Arpa katiline işaret ettikten sonra:
– Dilşat'ı bulunuz.." emrini de veriyordu. (BH, 47)

zerzevatçılar dizildiği yokuştan inerken

Zerzevatçıların dizildiği yokuştan inerken bir baharcı kadının önünde durduk. (CS, 2)

Eylemin aynı cümlede birden fazla sıfat-fiil ve zarf-fiile bağlanarak gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Bu unsurların çokluğu, Emine Semiye'nin aynı zamanda Türkçe kurallar çerçevesinde dili ne kadar iyi kullandığını gösterir.

2.2.2.1.8. Tekrar Grubu

İkilemeler aynı kelimelerin tekrarı şeklinde karşımıza çıkıyor. Emine Semiye anlamı pekiştirmek istediğinde kelime tekrarlarını sıfat veya zarf olarak sık kullanmıştır:

1. acele acele (HBZ, 48)	6. ara sıra (BH, 41)
2. acı acı (BDKBDG, 86)	7. ayrı ayrı (DS, 24)
3. ağır ağır (DS, 29)	8. bar bar (TEAÜH, 56)
4. âheste âheste (BMT, 8)	9. baş başa (DS, 65)
5. Allah Allah (TEAÜH, 354)	10. boğaz boğaza (BOKDH, 55)

11. boğuk boğuk (DS, 80)	23. lüle lüle (BDKBDG, 86)
12. bütün bütüne (DS, 74)	24. mini mini (TEAÜH, 188)
13. büyük büyük (TEAÜH, 278)	25. ola ola (TEAÜH, 14)
14. dikkatli dikkatli (DS, 72)	26. parça parça (TEAÜH, 147)
15. gani gani (TEAÜH, 210)	27. sık sık (TEAÜH, 63)
16. gizli gizli (TEAÜH, 20)	28. sıkça sıkça (TEAÜH, 199)
17. hafif hafif (HBZ, 46)	29. şaşkın şaşkın (YGSG, 35)
18. haykırı bağırı (TEAÜH, 93)	30. tekrar tekrar (HBZ, 47)
19. hızlı hızlı (BGG, 126)	31. top top (BDKBDG, 86)
20. horul horul (TEAÜH, 76)	32. türlü türlü (BH, 7)
21. hüngür hüngür (DS, 76)	33. ufak tefek (TEAÜH, 277)
22. için için (TEAÜH, 92)	34. yavaş yavaş (E, 15)

Bazı tekrar grupları benzer ifadelerin tekrarıyla elde edilmiştir:

1. abur cubur (TEAÜH, 142)	17. güç bela (TEAÜH, 243)
2. aç çıplak (TEAÜH, 80)	18. hadsiz hesapsız (TEAÜH, 170)
3. ağlayıp inle- (BMT, 20)	19. halis muhlis (TEAÜH, 116)
4. ahdim amanım (TEAÜH, 17)	20. hayal meyal (BGG, 118)
5. bütün gamım bütün kasâvetim (BMT, 24)	21. hayır dua (TEAÜH, 206)
6. çoluk çocuk (TEAÜH, 202)	22. it köpek (TEAÜH, 148)
7. daya- döşe- (TEAÜH, 80)	23. itile kakıla (DS, 83)
8. deli divane (TEAÜH, 215)	24. iyi kötü (TEAÜH, 307)
9. delik deşik (TEAÜH, 16)	25. kader kısmet (TEAÜH, 151)
10. düşün dernek (TEAÜH, 49)	26. karlı tipili (BGG, 124)
11. düğünsüz derneksiz (BGG ,127)	27. özene bezene (TEAÜH, 143)
12. elinde avucunda (TEAÜH, 33)	28. parasız pulsuz (TEAÜH, 327)
13. eş dost (TEAÜH, 83)	29. sağlık selametle (TEAÜH, 39)
14. eşin menendin (TEAÜH, 83)	30. tellendire pullandıra (TEAÜH, 147)
15. ev bark (TEAÜH, 81)	31. üst baş (TEAÜH, 92)
16. evli barklı (TEAÜH, 171)	32. yağmurları çamurları (BMT, 16)

2.2.2.2.Cümle Çeşitleri

Cümleler anlamına, yüklem türüne, yüklem yerine ve yapısına göre şu şekilde sınıflandırılmıştır:

2.2.2.2.1. Anlamına Göre Cümleler

Bir duyguyu, düşünceyi, haberi veya olayı yargı bildirerek aktaran söz öbeği olan cümlelerin tanımında görülen farklılık cümle sınıflandırmalarında da mevcuttur. Cümleler genel olarak yapısına, anlamına, yüklem türüne ve yüklem yerine göre sınıflandırılmaktadır (Karahan, 1998: 60-72; Karaağaç, 2021: 237-253; Demir, 2019: 71-90; Özkan ve Sevinçli, 2021: 157-222). Anlamına göre incelendiğinde cümlelerin “*olumlu cümle*”, “*olumsuz cümle*” ve “*soru cümlesi*” şeklinde sınıflandırıldığı görülür (Karahan, 1998: 70-72; Karaağaç, 2021: 250-253; Demir, 2019: 84-88). Karahan, yapı bakımından cümleleri yeni bir yaklaşımla ele aldığı “Türkçede Söz Dizimi” adlı çalışmasında bir cümle ya olumlu ya da olumsuz anlama geleceğini söyler. Bu cümleler aynı zamanda “*soru, bildirme, emir, istek, ünlem*” gibi anlamlar da taşıyabileceğinden kullanım sıklığından hareketle anlamına göre cümleleri “*olumlu ve olumsuz cümle*” ile “*soru cümlesi*” olmak üzere ikiye ayırır. (2006: 103). “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi”nde anlamına göre cümleler “*olumlu cümle*”, “*olumsuz cümle*”, “*soru cümlesi*”, “*emir cümlesi*” ve “*ünlem cümlesi*” şeklinde sınıflandırmıştır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 172-191). Özbay’ın “Abdülhamid Süleymanoğlu Çolpan’ın Şiirleri: Metin, Aktarma, İnceleme” başlıklı eserinde mâna bakımından cümleler “*nida ve hitap cümlesi*”, “*soru cümlesi*”, “*emir cümlesi*” ile “*fiil ve isim cümlesi*” olarak dörde ayrılmıştır (1993: 204-216). Bu çalışmada anlamına göre cümleler “olumlu cümleler”, “olumsuz cümleler”, “nida ve hitap cümleleri”, “soru cümleleri” ve “emir cümleleri” şeklinde incelenmiştir.

2.2.2.2.1.1. Olumlu Cümleler

Türkçede olumlu cümle yargının gerçekleştiği cümle olarak kabul edilmektedir. (Karahan, 1998: 70; Karaağaç, 2021: 250; Demir, 2019: 85). Özkan ve Sevinçli ise gerçekleşen veya gerçekleşeceği ifade edilen cümlelerin olumlu cümle olarak kabul edildiğini söylemekte ve yüklem türüne göre bu cümleleri “*olumlu isim cümlesi*” ile “*olumlu fiil cümlesi*” olarak ikiye ayırmaktadır (2021: 172). Karahan, biçimce olumsuz olan bazı cümlelerin “değil” edatı, “yok” ismi, soru yolu ve “den

başka” kalıbının değil edatı ve bir soru kelimesiyle kullanılmasıyla olumlu cümle olarak değerlendirildiğini belirtir (1998: 71).

Hikâyelerde 3277 olumlu cümle tespit edilmiştir. Emine Semiye anlam bakımından en çok olumlu cümleyi kullanmıştır.

Şimşeklerin gürültüsünü ve yıldırımların düşmesini seyrettiğim zamanlar!
Sinn-i sabâvetimde ebeveynimin tekdîr ve itâbına dûçâr olduğum dakikaları
hatırlayarak kalbim titrer! (BMT, 18)

Meğer ben âşık mışım! (BMT, 26)

Feraset Kalfa:

– Ben size çocuğun berbat olacağını söylememiş miydim? diye hanımı
mütenebbih etmek isteyince Hanife Hanımefendi kızmayıp:

– Feraset hakkın var! Ne yaparsın, kader böyleymiş. Fakat ahdim amanım
olsun Allah bana başka bir evlat verirse seni dadı yapacağım. Hem de
çocuğuma hiç karışmayıp sana teslim edeceğim, diye iltifat eyledi. (TEAÜH,
17, 18)

İstanbul’a geldikleri esnada iki yaşında bulunan kerimesi Hediye sağ idi.
(TEAÜH, 170)

İhtimal ki kusur bendedir... (HR, 311)

Beklemekte olduğu felaket habercisiyle yalnız kalmak istediğinden
kayınvalidesinin gelip kendisini fikrinden çevirir zehabıyla (Gelir, kendilerini
görürüm) demişti. (HR, 356)

Suphiye fitrî olarak tabiat-ı şairiyeye de malikti. (BGG,122)

Cafer'in yüzünden meserretler saçılıyordu! (BGG, 126)

Henüz zayıflamayan rengi bile solmayan masumcuğun dalgınlık esnasındaki
gülücüklerine muhabbetle bakıyor ve bundan ümid-i hayat istidlaline çalışıyor.
(YYV, 421, 422)

Döktüğü dişlerinin yerini imla için bir düzine isar ettiği gevrek handelerin asar-
ı şatıranesi olan – buruşmuş sarkık yanaklarında nihayet buluyor!.. (YGSG, 32,
33)

Evet o haklı idi! (YGSG, 34)

İstihmam için zabitinden izin alarak gelen bu genç –(fezanüve) müfrezesi
efradından, hayatının yirminci sâlinde: orta boylu, nahifçe bedenli, güzel yüzlü
bir nefer yani her an kanını dökmeğe hazır bir fedakâr idi! (HBZ, 49)

Arka cihetine müddet-i nazar edince, insan suretinde bir şekl-i muhibin! can alıcı bir vaziyetle hücumla hazırlandığını gördü... (HBZ, 51)

“Meğer insanı – yalnız okumak değil – bazen fitrat da feylesof edermiş!”
(BOKDH, 56)

Ezcümle gazilere su dağıtmak, yiyecek yetiştirmek, yaralıları tedavi etmek vezaif-i nisvaniyedendi!.. (KN, 880, 881)

Hazreti Fatih – o kanla mülemma toprakta istizhar eden bu zehre-i melahat ve hamasete:

samimiyet-i kalbiyesinden cereyan eden bir meftuniyetle bakakalmıştı! (KN, 881)

Irak hükümetara Sultan Ebu Sait tarafından Şiraz Valisi bulunan (O zaman valiliklerinin de birer küçük hükümdarlık olduğunu unutmamalı!) Emîr Muhammet Şah İnci – servet-i vafire sahibi, fakat adalet ve istikametiyle kendini ahalisine ziyade sevdirmiş iyi bir zat idi. (TH, 72)

Taş Hatun – Türklüğe mahsus bir vakar-ı nacibane ile omuzlarını silkerek muhatabının yüzüne bir baktı!!! (TH, 73)

Eşref – kolundan tutup sürükleyen halasının müessir nazarlarından mağluben padişahın önünde diz çöktü ve yeri öperek diviti aldıktan sonra kıyam edip mezbuhane bir tavırla hiçbir kelime söylemeden Ebu Sait’i takibe hazır oldu. (BH, 25, 26)

Babası Hasan-ı Kebir’le beraber büyümesi lazımdır. (DS, 38)

Dilşat sayebandan çıkarak – Gelen kimin sayesidir?” parolasını verince şahs-ı meçhul – Yüce tayanın.. Ölülerin ruhunu şada geldim!” cevabıyla mukabele edip yüzünü açtı. (DS, 48)

Evet, ben şimdi mübarek vatanımızı senden çok seviyorum... (BDKBDG, 86)

Sen bahar-ı hayatın kokulu bir gülüsün. (BDKBDG, 87)

bulundukları amirlikten gelme yetmiş beş yaşındaki bahçıvanlar hâlâ yerlerinde..(E, 13)

Bu kuşun can alıcı gözlerinden ziyade “altmış beş!” diye diye bağırması Emin’i sinirlendirdi... (E, 16)

Bu cümleyi söylerken gücemli gücemli yüzüme bakıyordu!.. (CS, 8)

Aile pek kalabalıktı. (CS, 8)

Biçimce olumsuz olup olumlu anlam taşıyan cümleler fazla değildir:

Mutekit Bey (illa buraya gidelim) diye tutturmaz mı!! (TEAÜH, 9)
O alafranga damat bey hekim celbine mümanaat etmesin mi? (TEAÜH, 146)
Kızlarımın ikisini de dışarıya gelin verirsem canım sıkılmaz mı? (TEAÜH, 316)
Bu güzel sanata şedit bir meylim olduğunu bilmez değilsin ya?! (HR, 349)

2.2.2.2.1.2. Olumsuz Cümleler

Türkçede yargının gerçekleşmediği cümlelere olumsuz cümle denmektedir (Karahan, 1998: 71; Karaağaç, 2021: 250; Özkan ve Sevinçli, 2021: 176).

Karahan olumsuzluğun fiil cümlelerine “-mA” olumsuzluk eki ve “değil” edatının, isim cümlelerine “yok” ismi ve “değil” edatının getirilmesiyle; yapı bakımından olumlu olan cümlelerde “ne...ne...” bağlama edatının kullanılmasıyla ve bazı cümlelerde soru eki getirilmesiyle elde edildiğini söyler (1998: 71-72).

Hikâyelerde 448 olumsuz cümle tespit edilmiştir.

Gezmede akranlarıyla konuşmaz! (BMT,5)

Birini seviyorsun diyor benim bundan haberim yok! (BMT, 15)

Cedit Bey, Mihri’yi görünce, “Müeyyet Bey niçin birlikte gelmedi? Bu şimdiye kadar vuku bulmamış müstesna bir hâl!” diye birçok sualler irat eylemişse de “Bir hafta kadar bana izin verdi. Kendi de sonra gelecek” cevabından gayrısına destres olamamıştı. (TEAÜH, 338, 339)

Yemek çingırağının sedasıyla uykudan uyanır gibi başını kaldırıp etrafa kulak verdiyse de bir türlü yerinden kımıldayamadı. (HR, 355)

Efvah-ı nasta namım fenalıkla anılıyorsa da ben vicdansız bir kadın değilim. (HR, 363)

Suphiye onları hiç olmazsa sadece kiraate olsun alıştırmak isterse de muvaffak olamaz! (BGG, 121)

Şaire Suphiye’nin etvarına tamamıyla zıt olan şu damadı – Hacı Sadık Ağa’nın fena intihap etmiş olduğu varid-i hatır olursa da böyle değildi. (BGG, 124)

Penceremin irtifa-i istikametinden (Takyonos) gölüne kadar nazar uzatıp giderken, Siroz ovasının gunagun yeşillik içine gömülmüş kısım-ı hazrası – şimdi okyanusta çalkanan sefine direkleri gibi sert, kuru bir manzaradan başka letafeti haiz değil!... (YGSG, 30)

Yok yok kendilerine sinn-i vukufu bile layık görmezler! (YGSG, 30)

Hilkatin – dünyaya taze bir hediyesi olan Hamza.. bu genç asker – calib-i dikkat bir çeviklikle elbasını çıkardıktan sonra henüz sabahın mahmurluğunu muhafaza eden dereye atıldı ve şamata ile yüzmeğe, çırpınmağa başlayıp o ıssız mahallin sükûnet-i tabiyasını ihlal ediyor.. su içinde aldığı zevkten sinine mahsus bir neşve-i hayatla mest olarak düşman kulaklarının kendine yakın dikilmiş bulunmasını.. aklına bile getirmiyordu! (HBZ, 50)

Hamza – bunu da öldürdüğünün farkında değildi.. (HBZ, 51)

Heyhat ki hinn-i vedada Yavuz Sultan'ı – validesinin aguşundan hiçbir kimse koparıp alamadı!. (KN, 884)

Buna hiçbir vakit razı olmayacağız!..” (TH, 74)

Sultan – Bu defa her iki yeğenini birden deraguşla onları meczedercesine göğsünde sıkarak – Nur-u aynlarım siz müsterih olunuz Bağdat Hatun hiçbir şeyi unutmaz! (BH, 14)

İhtimal Süsen hilkaten fena bir kadın değildi. (DS, 62)

Seni hükümdar yerine koyarak her dediğini yaptığım hâlde kendimi sevdiremedim.. (DS, 28, 29)

Güzel nişanlım meğer böyle değilmiş.. (BDKBDG, 86)

Cümlemiz de vatanımızın hakir bir kayasının müdafaasındaki ehemmiyeti idrak ederek uğrunda kellelerimizi esirgemiyoruz.. (BDKBDG, 86)

Çalışma zili çalınca bahçesine çıktı, hâl dili ile konuştuğu ve o kadar emeklerle yetiştirdiği kıymetli çiçeklerini artık göremedi.. (E, 7)

Fakat bahçıvan böyle değildir... (E, 12)

bizimki ancak yüzbaşı olabilmişti; her ikisi de alaydan yetişme bulundukları ve Kurtuluş Harbi'ne yetişemedikleri için çocuklarıma ve bana yapılan maaş üç canı beslemeğe bir hafta bile yetişemezdi. (CS, 7)

Emine Semiye fiil cümlelerinde “-mA” olumsuzluk ekini, isim cümlelerinde “yok” ismini ve “değil” edatını kullanmayı tercih etmiştir. Sınırlı örnekte “ne... ne...” bağlacıyla, soru yoluyla ve fiil cümlesinde “değil” edatının getirilmesiyle olumsuz anlam elde edilmiştir:

Şüphe mi var! (TEAÜH, 119)

Hiç böyle kaba ve dirayetsiz bir kız sevilir mi? (TEAÜH, 202)

Eduar gibi insanların en iyisi ve en alicenabı olan bir zevç zevcesini aldatabilir miydi?!.. (HR, 353)

Hem şimdiye kadar Kahraman'ı itham edecek ne bir vaka zuhur etmiş, ne de bir söz işitilmiştir. (TEAÜH, 213)

Karanlığın zuhurunagehanisiyle ne Muhsine'nin köşke doğru firar ettiğini ne de Kahraman'ın parmaklık cihetine yaklaştığını görebildi! (TEAÜH, 238)

Şu kaptırdığımız (Kanlı Tepe)'yi tekrar elde edemezsek.. emin ol ne – fırçanla tersime doyamadığın sevgili İstanbul'umuz üstündeki dört buçuk asırdan fazla hakk-ı temellüğümüzden, ne de kadınlarımızın namus ve iffetinden bir hayır kalacak!.. (BDKBDG, 86)

2.2.2.2.1.3. Soru Cümleleri

Soru anlamına gelen cümlelerdir. Bu cümlelerle ilgili görüşler şu şekilde sıralanabilir:

Karahan, soru cümlelerinin bilgi almayı amaçlayarak kurulduğunu söyler. Ona göre soru anlamı ya “*soru eki -mI ile*” ya soru sıfatı, soru zamiri, soru zarfı ve soru edatı olan “*soru kelimeleri ile*” ya da günlük dilde “*vurgu ile*” sağlanmaktadır. Soru eki ile kurulan cümlelerde bir onay veya ret söz konusudur, soru kelimeleri ile kurulanlarda bir ayrıntı öğrenilmek istenir (Karahan, 2006: 107-110).

Karaağaç, soru cümlesinin bildirmenin karşıtı olduğunu belirterek soru yoluyla bilgi almanın amaçlandığını söyler. Soru cümlelerini yapı ve işlev bakımından sınıflandırır. Yapı bakımından “*ana yardımcı fiil ve onun soru biçimiyle*”, “*soru sözleriyle*” veya “*titremleme ile*” kurulan cümleler şeklinde üçe ayrılır. İşlev bakımından ise bir varlık veya olayı öğrenmeyi, iki olaydan birini seçmeyi, cümle öğelerinden birini sormayı gibi amaçlar taşıyabileceğini ifade eder (Karaağaç, 2021: 251-253).

Demir'e göre soru cümlesi “*bilgi edinmek, şüphe gidermek ve düşünceyi onaylatmak*” amacıyla kurulan ve soru anlamı taşıyan cümlelerdir. Bir cümle soru cümlesi olarak değerlendirilmesi için anlama bakılır bazen soru kelimelerin kullanılmadığı ve “*tonlama*” ile soru anlamının sağlandığı görülür (Demir, 2019: 87, 88).

Özkan ve Sevinçli, bu cümlelerin soru anlamı taşıdığını ve “*soru eki, soru sıfatı, soru zamiri, soru zarfı ile soru edatı*” kullanılarak bilgi almayı amaçladığını söyler. Bu cümlelerin olumsuz şekillerinde isim cümlesinde “*yok veya değil*” fiil cümlesinde ise “*-mA*” kullanılmaktadır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 179).

Emine Semiye'nin hikâyelerinde 288 soru cümlesi tespit edilmiştir. Soru anlamı soru ekiyle, soru kelimeleriyle ve tonlamayla sağlanmıştır. Bu cümlelerde soru işareti “?” ile birlikte “!”, “!..”, “?...”, “?!...”, “?!”, “!!!”, “?..”, “..” işaretlerini kullanılmıştır:

Soru eki ile

Hâlâ şüpheli baki mi! (HR, 343)

Oraya benimle birlikte şanlı hilalimizi tekrar dikmek için her fedakarlığa katlanır mısın!.. (BDKBDG, 86)

Onlarla vücut ve düşünce kuvvetlerimizi muayene eden oldu mu?.. (E, 13)

Allah bağışlasın; annesine andırıyor değil mi? (CS, 6)

Soru kelimesi ile

Bilmem ki beni o kadar erken gelin ettiğiniz hâlde, Mevhibe'yi niçin vermiyorsunuz? (BMT, 7)

Ya Rab ne oluyorum! (BMT, 24)

Suphiyye'yi nasıl bırakıp gideceksin? (BGG, 131)

A öyle ise niye vardın!!! (YGSG, 35)

Tonlama ile

Sabri–(Başını kaldırıp) Demek ki çirkindir? (TEAÜH, 125)

Hikâyelerde cevap beklenmeyen ve soranın kendi düşüncesini onaylatmak istediği soru cümleleri de kullanılmıştır:

Elbette senin fenalığını istemem değil mi? (BMT, 10,11)

Kayınvalidehanım buna da itiraz etti beğenir misiniz? (TEAÜH, 73)

Onun vazifesi mi? (TEAÜH, 76)

Bunda fevkalade ne var ki.. (BH, 32, 33)

Üveys – Hasan-ı Kebir'in oğlu böyle patırtılardan korkar mı?.. (DS, 56)

Hasan – Onunla gizli görüşmeklik bir kabahat değildir? (DS, 71)

2.2.2.2.1.4. Nida ve Hitap Cümleleri

Ergin, edatlar konusunda bilgi verirken bir duyguyu veya bir durumu ifade eden sözlerle tabiattaki sesleri taklit eden edatları “ünlem” olarak, sadece seslenme aracı olan edatları da “seslenme edatı” olarak adlandırmıştır (1997: 349, 350). Bu

edatlarla birlikte kullanılan cümleler de nida cümlesi ve hitap cümlesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özkan ve Sevinçli, anlamına göre cümleler sınıflandırmasında ünlem cümlelerine yer vermiştir. Burada “*duygu, coşku ve hayret*” anlamı taşıyan cümleler ünlem cümleleri olarak tanımlanmıştır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 188).

Hikâyelerde kahramanlar sevincini, öfkesini, kederini, şaşkınlığını, kızgınlığını her türlü duygusunu dışa vurur, bu durum nida cümlelerin çok kullanılmasına neden olmuştur. Ergin seslenme edatlarının hitabı kuvvetlendirdiğini söyler (1997: 350). Emine Semiye’nin bu cümleleri kullanarak hitaplarla anlamı pekiştirdiğini söyleyebiliriz. Tespit edilen 372 cümleye aşağıdaki örnekler verilebilir:

Mutekit Bey tamamdır kapıyı açar açmaz birdenbire – Halli valli huuu!!! diye hücum eden ecinni alayını görünce bir kere (Hay) diyerek yere düştü! (TEAÜH, 161, 162)

Kahraman:-Aman tabibi çağırın. Amcama bir şey oldu! diyebildi! (TEAÜH, 249)

Cedit bey titrek bir seda ile zevcesine “Ölüyor!” dedi. (TEAÜH, 270)

Ben sadık bir zevcim! (HR, 331)

Heyecanla:

– İşte ben de Alasonya’ya gidiyorum dedi! (BGG, 126)

“– Kimdir o?! Yaklaşma!” diye bağırdıktan sonra bir canavar sedası olması ihtimaliyle etrafa kulak kabarttı!.. (HBZ, 51)

Zira Rumeli kızı – Oğlumu babasının hâlini göstererek büyütemem... Ortadan kesiniz! Yarıyı benim; yarıyı babasınıdır!” diyordu! (KN, 884)

Ah sevmek ve sevilme ne büyük bahtiyarlıktır! (BH, 8)

Bırak beni! (BH, 10)

Ah!.. (CS, 11)

Emine Semiye; hitap cümlelerinde Allah’a, kişilere, tabiata ve kavramlara seslenmektedir:

Ey cümle mahlukatın ve tabiatın haliki olan Allahu azimü’ş-şan! (BMT, 26)

İki gözüm başımın devleti hanımcığım! (TEAÜH, 83)

Ey benim müşfik ruhum Şefikacığım! (BDKBDG, 86)

Amir – Ey mürüvetli sultanım! (DS, 23)

Ey letafet-i tabiat! (BMT, 17)

Ah dembedem kalbini titreten o felaketli mazi! (YYV, 415)

Hikâyeye dâhil olduğu zaman öğüt vermek maksadıyla yazdığında ise kadınlara seslenmiştir:

Heyhat ey kariat şarlatanlık herkese yaraşmaz! (TEAÜH, 347)

Nida ve hitap cümlelerinin sonunda ünlem işareti “!” ile birlikte “.”, “...”, “!...”, “!..”, “!!!”, “!..”, “...!”, “(!)” şeklinde işaretler kullanılmış, bazı cümlelerde ise herhangi bir noktalama işareti kullanılmamıştır:

Seni ne kadar severim bilirsın ya!... (BMT, 10)

İnsafsız kız. (TEAÜH, 14)

Vay kayınvalidedeki hiddet!!! (TEAÜH, 55)

Bu kadına ne gibi bir fenalık ettiğimi bilemiyorum! (TEAÜH, 96a)

Büyükvalide düşünmeğe başladı! (TEAÜH, 100)

Böyle padişahlık olmaz!! (KN, 883)

Mademki dinç bir vücudum ve tükenmez bir azmim vardır; yüz beş yaşına da gelsem hayatı hiçe sayarak senden korkmayacağım!!!” (E, 17)

Nasıl, Bayan Metanet pazarda baharcılık ediyor ha?! (CS, 4, 5)

İşte arkasındaki de Turhan’ım! (CS, 11)

Bazı cümlelerde o anki hissiyatı daha iyi aksettirebilmek, anlatımı kuvvetlendirmek için tekrara başvurulmuştur:

Buldum buldum! (BMT, 17)

Evet evet! (TEAÜH, 127)

tü tü tü tü (TEAÜH, 40)

Vah vah! (TEAÜH, 80)

Amin amin! (TEAÜH, 95)

bir hekim bir hekim (TEAÜH, 146)

oh oh (BGG, 131)

Yok yok (YGSG, 30)

Hayır, bin kere hayır! (BH, 14)

Allahım Allahım! (BDKBDG, 86)

2.2.2.2.1.5. Emir Cümleleri

Emir cümleleri emir anlamı taşıyan cümlelerdir. Bu anlam emir kipi ile sağlanır. Zeynep Korkmaz “*Emir kipi, yapılması istenen işi kesinliğe bağlayarak emir biçiminde ifade eden gramer kalıbıdır.*” diyerek bu kipi işlevlerini “*emir, istek, gereklilik, açıklama, uyarı, yönlendirme, dua, yemin, yakarış, kargış, şaşkınlık, hayret, yeterlilik, sitem, kabullenme, teslimiyet*” olarak sıralar (2009: 665, 672, 673). Bu durumda bazı cümleler şeklen emir cümlesi olduğu hâlde başka anlamlar taşıyabilmektedir.

Söz dizimi ile ilgili bazı çalışmalarda emir cümleleri ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Özkan ve Sevinçli, emir kipiyle çekimlenen bu tür cümlelerin bazen istek anlamında kullanıldığını söylemektedir (2021: 186). Süer Eker’e göre, bu cümlelerde yapılması istenen veya istenmeyen hareketler emir kipi ile ifade edilmektedir (2009: 426).

Emine Semiye’nin en az kullandığı cümle çeşididir. Hikâyelerde 58 emir cümlesi tespit edilmiştir. Otoriter kahramanların bulunduğu “Bir Mütahhassisenin Tefekküratı”, “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”, “Bağdat Hatun” ve “Dilşat Sultan” hikâyelerindeki diyaloglarda daha çok geçer.

Cümleler emir kipinin başlıca işlevleri olan emir ve isteğe göre şu şekilde örneklenmiştir:

emir bildiren cümleler

Sus müdâhin yalan söyleme! (BMT, 11)

Konuya komşuya peşkeş çekmeğe kalkışırsan kibar kızı almaktan vazgeç!
(TEAÜH, 122)

Ver, dağıt! (TEAÜH, 143)

Git o bunak hanımnineme sor! (TEAÜH, 153)

Lavinya’yı bu derece tahkir etme! (HR, 370)

Ebu Sait- (Mütevehhirane) Sus küstah.. (BH, 22)

Hasan- Hayır, Üveys Bahadır’ı yormak istemem hatta sen de gelme.. (DS, 32)

Pekâlâ, söylemeğe başla. (CS, 1)

istek bildiren cümleler

Al oku! (BMT, 27)

Ama diyeceksiniz ki Zevkiyâr Kalfa çıraklık etmesin de beyinden de ayrılmasın! (TEAÜH, 13)

Yılı ise varsın çıkarsın, cevabını vererek ağlamakta olan şımarık çocuğunu alıp komşuya gitti. (TEAÜH, 16)

Sadık Ağa'nın gözlerinden yaşlar akarak: – Al götür arslanım kızıma bundan şerefli bir düğün yapılamaz! İhtiyar olmasaydım ben de sana refakat ederdim! (BGG, 128)

2.2.2.2.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

Ergin Türkçede kelimelerin anlam bakımından “nesneleri karşılayan isimler” ve “hareketleri karşılayan fiiller” olarak ikiye ayrıldığını söylemektedir (1997: 217). Yüklemler fiil kategorisinden bir kelime olan cümleler fiil cümlesi, isim kategorisinden bir kelime olan cümleler ise isim cümlesi şeklinde adlandırılmaktadır.

2.2.2.2.2.1. Fiil Cümleleri

Ergin, yüklemler fiil olan cümlelere fiil cümlesi demektedir (1997: 401). Karahan, yüklemler çekimli bir fiil veya fiil grubu olan bu cümlelerin iş, oluş veya hareket bildirdiğini; bu sebeple kullanım sahasının geniş olduğunu belirtir (1998: 68). Karaağaç fiil cümlesini “*Bir eylemin bir yapma veya olmanın nitelendiği yapılardır.*” şeklinde tanımlamaktadır. Demir’e göre, fiil cümleleri yüklemler çekimli bir fiil olan cümlelerdir ve “*iş, oluş, hareket ve ediş*” bildiren bu cümleler tüm dillerde isim cümlelerinden daha yaygın kullanılmaktadır (2009: 83). Özkan ve Sevinçli, fiil cümlesinin yükleminin çekimli bir fiil olması gerektiğini söyler (2021: 162).

Fiil cümleleri Emine Semiye’nin üslubunda en çok yer alan cümle çeşididir. 3185 fiil cümlesi tespit edilmiştir. Bu, onun hikâyelerde durağan bir yapıyı tercih etmediğini, harekete dayalı bir üslubu olduğunu gösterir. Eylemler başka hareketlerle birlikte algılayan, varlıkları birkaç niteliğiyle birlikte veren Emine Semiye’nin fiil cümleleri genellikle uzundur.

yemin et-

Dünyada pederimden ve validemden sonra senin kadar hiç bir kimseyi sevmediğime *yemin ederim...* (BMT, 11)

beyni bozul-

Fatine de zevcini pek beğenip sevmişse de büyükvalidenin talih-i makûsu kendisine yine bir alafranga damat vermiş olduğundan hafidesinin kalbindeki muhabbet-i zevciyeyi izaleye vesile olacak sözleri söylemekten geri kalmıyor, bu cihetle zevç ile zevcenin *beyni bozuluyordu!* (TEAÜH, 139, 140)

gül-

Şeci Bey *güldü*. (TEAÜH, 368)

anla-

Yemin ederim ki tufuliyetteki muhabbet-i safiyanem günden güne artarak demiş şebabete erişince senin ile izdivaçtan gayrı çarem olmadığını *anladım*. (HR, 343)

havale et- / vekil ve evlat edin-

Hacı Sadık Ağa da buna karşılık olarak Abdüş Bey'in büyük oğlu Cafer'i tahsile sevk edip bütün umur-u hesabiyesini ona *havale etmiş* ve kıymetli kızı Suphiye'yi de nikâhlayarak evlad-ı ricalden mahrum olduğu cihetle müstakbel damadını kendine *vekil ve evlat edinmişti*. (BGG, 123)

müsteban ol-

Titrek nazarından yavrunun hareketına dehşetle matuf kalan gözlerindeki asar-ı bekadan, yedi aylık hayat-ı melekane'nin hitama yaklaştığı *müsteban oluyor*. (YYV, 425)

nihan ol-

Bir ihtiyarın kalbindeki süreksiz emel-i şebap gibi o gamnak bulutları yarmağa çalışan açık tirşe ve kavuniçi kıtaat-ı ziyadarçeşman fertute-i bifer gibi yavaş yavaş sönererek yine enzardan *nihan oluyor!*... (YGSG)

atla- / giyinmeğe başla-

Hamza – böylece tabiatın nevazişatı arasında istihmamını bitirerek sahile *atladı* ve az bir müddet güneşe maruz durarak vücudunu kuruttuktan sonra kesaleti terk edip acele acele *giyinmeğe başladı*... (HBZ, 51)

iste- / avdet eyle-

Mağlubiyetlerini anlayan reisü'l-eşkiya – dereye atlayarak kurtulmak *istemiş* hâlbuki efrattan Hüseyin namındaki bir Osmanlı kahramanı – müteakiben dereye girerek şerir-i merkumla su içinde bir mübareze-i hayret ve dehşetengizden sonra itlafa muvaffak ve başından sırmalı şapkasını müstashiben arkadaşlarının yanına *avdet eylemiştir*. (BOKDH, 55)

isat et- / amade bulun-

Fakat zafu't-taba malik olan Bayezit Han-ı Sani – sarayını dalkavuklara küşat ve müdahinlerini vükelallığa *isat etmiş*, hele masalcı kadınları hüsn-ü kabule *amade bulunmuştu!* (KN, 882)

riayet gösteril-

Milel-i Türkiye iptida-i zuhurundan Sultan Orhan zamanına kadar olan devre-i safiyetinde erkeklerin kadınlar hakkındaki ihtiramlarıyla onlara bahsettikleri imtiyazları – Kur'an-ı azimü's-şana – mutabık bir derece-i ulviyede bulunduğundan bir emîrin hükm-ü nüfuzuna fasl-ı münkat olunuyorsa – iyilikleriyle kendisini tanıttırmış bir emîre gibi – bir emîr zevcesinin hayırhah sözlerine de aynıyla itaat ve (fazla olarak bir de kadınlığa karşı) *riayet gösteriliyordu.* (TH, 72)

ol- / bas- / sokul-

Vezir-i hassının böyle bağteten itlaflı Bağdat Hatun'un taraftarlarına müthiş bir darbe *olmuş* ve Arpa haini! imdat yetişmek için vakit bırakmadan (Yaşasın sultanımız Arpa Han)" diye bağrışan haşerat-ı mezkurenin beyanatlarını kabul ede ede sarayı *bastı* ve ta harem-i hümayuna kadar *sokuldu..* (BH, 44, 45)

seyret- / git-

752 sene-i hicriyesinde, Bağdat şehrinde Dicle'nin cihet-i yesarındaki (İlhaniyan) Sarayı bahçesinin nehre nazır, hurma ve meyve ağaçlarının kesretinden koru hâline giren bir mahallinde kain nazarlardan kaçarak gizlenmiş latif kameriyelere müşabih bir sayebanda gayet güzel bir kadın çenesini avuçlarına almış, dirseklerini sayebanın öd ağacı parmaklığına dayamış mütefekkir.. gölgelerin inişini, bazen sahilin çinkıtlı noktasına çarpıp saplanınca gariplerin suya atılarak kurtarmağa çalışmasını, bazen de kayıkların sakin bir revişte geçmesini, diğer cihette bir balıkçının balıkla dolu ağını çekerken aldığı tavr-ı mesruranesini.. ötekinin daima boş çıkan oltasına o günkü nafakasını kazanamamaktan mütevellit bir hüznle baktığını *seyrediyor*, arada bir baygın bakışı nehrin cereyanına karışarak akıp gidiyor hem pek uzaklara *gidiyordu...*(DS, 1, 2)

tadil et-

Gözyaşları hissiyatındaki feveranı biraz *tadil etmişti.* (BDKBDG, 86)

beyan olun-

Kağıt müdürdendi; altmış beş yaşına geldiği için artık çiçek yetiştirmek vazifesine devam edemeyeceği merciden gelen emir üzerine *beyan olunuyordur*. (E, 6)

anlat-

Serez’de iken bize, Yemen’den ve Bağdat’tan faydalı bilgiler *anlatmıştı!* (CS, 5)

2.2.2.2.2.2. İsim Cümleleri

Ergin, isim cümlelerinin bir isim fiili ile bir isimden meydana geldiğini ve bildirme işlevine sahip olduğunu belirtir. Ona göre bu cümlelerin yapısındaki fiil unsuru ile bunların fiil cümlesinin özel bir şekli olduğu düşünülmelidir. (Ergin, 1997: 403).

Karahan isim cümleleri ile ilgili verdiği bilgilerde bir isim ya da isim grubunun “-i-“ ek fiili ile geçmiş veya geniş zamana göre çekimlenip yüklem olduğunu söyler. İsim cümlelerinde en yaygın yüklem “var” veya “yok”tur. Bu cümlelerde anlamı pekiştirmek veya cümleye olasılık anlamı katmak için bazen “-Dir” eki kullanılır. (Karahan, 2006: 96, 99).

Karaağaç’a göre bu cümleler bir olma ya da yapma değil de oluş bildirmektedir. Bu durum “bir varlığın var oluşu, bir ilişkilendirme veya nitelendirmenin var oluşu” şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Karaağaç, 2021: 246-248)

Özkan ve Sevinçli, isim cümlelerinin isim cinsinden bir kelime veya kelime grubuna ek fiil getirilerek yapıldığını söyler. Ek fiilin şimdiki zamanın üçüncü tekil kişinin çekimi yaygındır ve bu çekimde bulunan “-Dir” eki genellikle kullanılmaz (Özkan ve Sevinçli, 2021: 157).

İsim cümleleri bir şeyin varlığını ya da yokluğunu bildiren cümlelerdir (Özbay, 1993: 214). Hikâyelerde 541 isim cümlesi tespit edilmiştir. Durum bildiren bu cümle çeşidinin olayların anlatıldığı fiil cümlelerinden az olması Emine Semiye’nin dışa dönük bir yapısı olduğunu göstermektedir.

Gergefindeki işi bitirmek için öfkesini yenmek lâzım. (BMT, 14)

Mücahidenin söylediği isim de Edirne havalisinde bulunan beylerin en şöhretşiarı idi. (KN, 880)

Bağdat Hatun hakikaten birçok kıymetli canlar fedasıyla ele geçirilecek bir hazine-i akl ve melahat idi! (BH, 4)

Sultanın kalbi gibi sarayda da fevkalade bir hâl vardı.. (DS, 39)

Kumandan elliyi geçkin pek muhterem bir zattı. (BDKBDG, 87)

Büyük oğlum Orhan bu yıl zabıt çıkacak, Turhan'ımın çıkmasına daha iki yıl var. (CS, 7)

Şimdiki zaman 3. tekil şahıs çekiminde “-Dir” eki didaktik üslubunun neticesiyle çoğu zaman kesinlik; bazı cümlelerde de ihtimal ve pekiştirme anlamları katmıştır.

Müceddet Hanım - Güzel söylüyorsun ama Fatine gibi değersiz bir kıza hibe edilen servette Fevziye Hanım'ın da hakkı vardır! (TEAÜH, 133)

Cenab-ı Hak ise adildir. (TEAÜH, 213)

İhtimal ki kusur bendedir... (HR, 311)

Din ve vatan her şeyden azizdir! (BGG, 131)

Zira bahar – mevsim-i şetarettir! (YGSG, 30)

Fakat bahçıvan böyle değildir... (E, 12)

2.2.2.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Türkçede cümleler yüklem bulduğu yere göre sınıflandırıldığında yüklem sonda yer alıp almadığına bakılmaktadır. Yüklemin sonda bulunan cümleler “kurallı cümle”, yüklem sonda bulunmayan cümleler “devrik cümle” olarak adlandırılmaktadır (Karahan, 1998: 70; Karaağaç, 2021: 249,250; Demir, 2019: 89; Özkan ve Sevinçli, 2021: 191). Eker, bu konuda farklı bir sınıflandırma yaparak bu cümlelere bir ögesi genellikle de yüklem eksik olan “kesik cümle”yi de eklemiştir (Eker, 2009: 422). Bu çalışmada yer alan cümleler yüklem yerine göre “kurallı cümleler” ve “devrik cümleler” olarak incelenmiştir.

2.2.2.2.3.1. Kurallı Cümleler

Kurallı cümlelerde yüklem sonda yer almaktadır. Karahan, bu cümlelerin “düz cümle” olarak da adlandırıldığını, cümlenin yardımcı unsurdan ana unsura doğru dizildiğini ve belirtilmek istenen unsurun yükleme yakın olduğunu ifade etmektedir (1998: 70). Hikâyelerde çoğunlukla kurallı cümleler yer almaktadır. Türkçenin

yapısına uygun olan kurallı cümlelerin yaygın olması Emine Semiye'nin halkı aydınlatmak için yazmak istemesinden kaynaklanmış olabilir.

Dünyada pederimden ve validemden sonra senin kadar hiç bir kimseyi sevmediğime yemin ederim... (BMT, 11)

Meğer ben âşıkımışım! (BMT, 26)

Bu eserler bedbaht kızcağızın kuvve-i hayaliyesinde beslediği hahişli ve parlak bir izdivaca nail olamayacağına birer delil-i basır idi! (TEAÜH, 110)

Müceddet Hanım, Mihri'nin arkasını okşayarak:

– Mihri'ciğim! mübahas-i fenniyede izhar ettiğin malumat ve dirayetini yalnız tahsin ile kalmayıp pederin gibi ben de iftihar ederim, dedi. (TEAÜH, 298, 299)

Bu muhavereden bir ay sonra (Dö Vilanora) ailesi (Napoli) şehrine azimet ettiler. (HR, 332)

Maksadı, muhaberenin sevk edeceği mahale gitmekti. (HR, 356)

Hacı Sadık Ağa'nın haremi pek hamarat bir kadın olduğu için tembel Suphiye'nin Abdüş Bey'in çiftlik karibinde olan hanesine gelin gideceğinden pek memnun oluyordu! (BGG, 125)

Din ve vatan her şeyden azizdir! (BGG, 131)

“Şimdi onun için dünya bir darüssürur hükmüne girmişti” (YYV, 415)

Yavru çırpınmakta, valide kıvranmakta! (YYV, 420)

Zira bahar – mevsim-i şetarettir! (YGSG, 30)

Zamanın baziçe-i istihzası olan insanlardan ilk defa olarak bir cesurunu görüyordum!.. (YGSG, 32)

Tabiatın bu letafetlerine, bu ihtişam cemaline meftuniyetten müteessir kalmış genç bir nefer de- dereye girmek için soyunurdu. (HBZ, 46)

Yine o amik sükût!.. (HBZ, 48)

Hüseyin, şecaati kadar ali bir vicdana malik olan bu saf köylü – bu şaşa-i ikbali (vatan ve zevce muhabbetine mağluben) nazar-ı istihzaf ile görerek (mükafat-ı nakdiyeyi alıp) aşiyane-i fakr-ı gurramına avdet eylemiştir. (BOKDH, 56)

O zamanlar – Anadolu ve Rumeli'nin birçok beyliklere münkasım olduğu – tarihşinasanca malumdur. (KN, 880)

Şimdi bizler ise – hürriyet gazilerimizin yalnız istifsar-ı hatıralarıyla iktifa edebiliyoruz! (KN, 881)

Hayır ve hasenatıyla Taş Hatun da kendisini tanıttırmış olduğundan Şiraz’da inşa ettirdiği medresesinde her pazar ve salı öğlen namazından akşama kadar şerifler fakihler ve kadılar ictima ederler, vaaz ve nasihatleri mulin musahabe-i şeriyelerden sonra Kur’an-ı azimü’ş-şan okunur; taamlar, meyveler ve şekerlemelerle itamüizaz olunurlardı. (TH, 72)

Sizin nafiz ve müessir bakışınıza mukabil onun nigâhında munis ve tatlı bir hassa var! (BH, 19)

Teşrifatçı kadın gelerek Dilşat Sultan’ın vürudu haberini tebliğ eyledi. (BH, 30)

Evvelce o güzel kakhahanın geldiği taraftan iki kişinin şamatalı ayak sesleri işitildi. (DS, 12)

Sultanın kalbi gibi sarayda da fevkalade bir hâl vardı.. (DS, 39)

Bu da öbürü gibi fotoğrafından büyütülerek meharetle resmedilmiş karakalem bir levha idi. (BDKBDG, 86)

Deminden küçük madalyondaki fotoğrafını boynumdan çıkararak doyamayan ah kanamayan gözlerimle temaşa ettim... (BDKBDG, 87)

Güzel çiçekler şeklinde görünen tabiat etrafa gülümsemeler dağıtırken gül ağaçlarına konan bülbüller hayata sevgiler terennüm ediyorlar. (E, 1)

bulundukları amirlikten gelme yetmiş beş yaşındaki bahçıvanlar hâlâ yerlerinde.. (E, 13)

Büyük oğlum Orhan bu yıl zabıt çıkacak, Turhan’ımın çıkmasına daha iki yıl var. (CS, 7)

Bir baharcı kadının yetiştirdiği bu aslan subayı sevgenlikle süzerken... eskiliğin(11) üstüne çıkan yeniliğin yüreğimi dolduran kıvançlarıyla benliğimin göğe doğru yükseldiğini duydum! (CS, 11, 12)

2.2.2.2.3.2.Devrik Cümleler

Devrik cümleler, yüklemi sonda yer almayan cümlelerdir. Yüklemin sonda bulunmamasında “*yargıya bir duygu değeri kazandırmak ve anlatımda sıklık sağlamak*” (Özkan ve Sevinçli, 2021:192); “*anlatımı güçlendirmek veya şiirsel bir anlatım yakalayabilmek*” (Demir, 2019: 90) gibi sebepler yer almaktadır.

Devrik cümleler günlük konuşmalarda, şiirlerde, atasözlerinde ve sohbet yazılarında görülür (Karahan, 1998:70; Eker, 2009: 422; Özkan ve Sevinçli, 2021: 192).

Emine Semiye devrik cümleyi az kullanmıştır. Bu cümlelerin bir kısmını “ki”li bağlı cümleler oluşturmaktadır.

Bilmem ki beni o kadar erken gelin ettiğiniz hâlde, Mevhibe’yi niçin vermiyorsunuz? (BMT, 7)

(BMT,

Gelelim biçare Mutekit’e! (TEAÜH, 48)

Hanımefendi -Zevkiye git bak, Mutekit Bey odasında mı! (TEAÜH, 82)

Rahmet olsun canına! (TEAÜH, 126)

Sahihini alsın efendim parası yok değil ya! (TEAÜH,142)

Şurasını iyice bil ki bu izdivaç için hiçbir vakit rızamı tahsil edemezsin! (TEAÜH, 213)

Yemin ederim ki tufuliyetteki muhabbetisafıyanem günden güne artarak demişebabete erişince senin ile izdivaçtan gayri çarem olmadığını anladım. (HR, 343)

Hani ya o rayihanisar dallarda uçuşan sevimli kuşcağızlar?! (YGSG, 29)

Bırak beni! (BH, 11)

Bilirsiniz ki devlet ve milletin itila-i şanı uğruna uzak memleketlerde dolaşan bir asker nişanlım vardır ona mülevves bir vücut saklamaktansa, temiz bir nam bırakmağı tercih ediyorum!.. (BH, 37)

Ah istiyordu ki yirmi dört senedir uyuyan masum aşkları artık uyanarak ölmüş saadetlerini neşeler şetaretler içinde diriltsin.... (DS, 46)

Bilmem neden!.. (BDKBDG, 86)

Eski ve içtenliğimiz bulunan dostlarımdan Bayan Fitnat, görüşmeğe geldiği bir gün uzun göresimlerimizi giderdikten sonra bana dedi ki: -Abla niçin yazmıyorsun? (CS, 1)

Orhan,öp Fitnat teyzenin elini... (CS, 11)

2.2.2.2.4. Yapısına Göre Cümleler

Türkçe söz diziminde cümlelerin yapısına göre sınıflandırılmasında farklılıklar görülmektedir:

Ergin'in cümleyi yapı bakımından değerlendirdiğinde ulaştığı sonuçlara göre, Türkçede tek bir yüklemle meydana gelen “*basit cümleler*” yaygındır. Bir cümlede sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleri kullanılmasıyla birden fazla olay tek bir yargı ile tek bir cümleye dönüşebilmektedir. Bununla birlikte bazen bir asıl cümle ile onun anlamını tamamlayan yardımcı cümlelerden oluşan “*birleşik cümle*” çeşitleri de kullanılır. Bu cümleler “*şartlı birleşik cümle*”, “*ki’li birleşik cümle*” ve “*iç içe birleşik cümle*” olarak üçe ayrılır (Ergin, 1997: 404).

Karahan, “Türkçe Söz Dizimi”nde cümleleri yapı bakımından “*basit, birleşik, bağlı ve sıralı cümleler*” olarak sınıflandırır (1998: 61). Aynı eserin 11. baskısında yapı bakımından cümlelerde bir değişikliğe gider. Burada duygu ve düşüncelerimizi aktaran en küçük dil birliği olarak cümleyi verir. Eğer anlamı yansıtırken tek bir cümle yeterli gelmiyorsa birden fazla cümleye başvurulabileceğini söyler. Bu cümleler birbirine “*bağlama edatlarıyla*”, “*ortak cümle öğeleriyle*”, “*ortak kip / şahıs ekleriyle*” ve “*anlam ilişkisiyle*” bağlanabilmektedir (2006: 85).

Karaağaç’ın sınıflandırmasında cümleler yapısına göre “*basit cümle*”, “*birleşik cümle*”, “*bağlı cümle*” ile “*eksilteli cümle veya söz cümle*” olarak dörde ayrılmıştır (2021: 237-243).

Yapı bakımından cümle sınıflandırmasında cümledeki yargı sayısının ve öğelerin yüklemle ilişkisinin kriter olduğunu belirten Demir’e göre cümleler “*basit cümle*”, “*birleşik cümle*”, “*sıralı cümle*” ve “*bağlı cümle*” olarak dörde ayrılmaktadır (2019: 71).

Özkan ve Sevinçli, cümleleri yapısına göre “*basit cümle*”, “*birleşik cümle*”, “*sıralı cümle*”, “*bağlı cümle*”, “*ara sözlü (cümleli) cümle*” ve “*eksilteli (kesik) cümle*” cümle olarak altı bölümde incelenmiştir (2021: 195-222).

Çalışmanın planında örnek alınan “Abdülhamid Süleymanoğlu Çolpan’ın Şiirleri: Metin, Aktarma, İnceleme”de Özbay, cümleleri şekil bakımından “*ki’li cümleler*”, “*iç içe birleşik cümleler*”, “*kesik (eksik) cümleler*” ve “*sıra cümleleri*” şeklinde sınıflandırmaktadır (1994: 216-219). Tezde bu sınıflandırmadan yola çıkılmış, “*ki’li cümleler*” “*bağlı cümle*” olarak değerlendirilmiştir. Hikâyelerde bağlama edatlarıyla kurulan cümlelerin varlığı ile “*bağlı cümleler*”e Karahan’ın sınıflandırmasında (1998) olduğu gibi “*bağlama edatlarıyla kurulan bağlı cümleler*” bölümü eklenmiştir. Birleşik cümlede Karahan’nın sınıflandırması (1998) benimsenmiş ve bu cümleler “*şartlı birleşik cümleler*” ile “*iç içe birleşik cümleler*” başlıkları altında incelenmiştir.

Emine Semiye'nin hikâyelerinde, Türkçe cümle yapılarının bütün örnekleri görülür. Bağlı, birleşik ve sıralı cümle oranları birbirine yakındır.

2.2.2.2.4.1. Bağlı Cümleler

Aralarındaki anlam ilişkisinin bağlama edatlarıyla kurulduğu cümleler topluluğuna bağlı cümle denir (Karahan, 1998: 65; Karaağaç, 2021: 240).

Emine Semiye, olayları başka olaylarla mukayese ederek anlattığı için hikâyelerde bağlama edatlarıyla kurulan cümleler çoktur.

2.2.2.2.4.1.1. Ki'li Bağlı Cümleler

Farsça “ki” ve Türkçe “kim” edatıyla yapılan cümleler kaynakların bir kısmında birleşik cümleler içerisinde yer almaktadır (Ergin, 1997: 405; Karaağaç, 2021, 239). Özbay “ki”nin birleşik ve bağlı cümleler yapabildiğini söyler (1994: 216).

Karahan’a göre ki’li cümleler, bağlı cümlelerdir. Cümle topluluğu Farsça ki edatıyla birbirine bağlanmaktadır. Bu cümleler Türkçenin cümle yapısına aykırı bir dizilişe sahiptir ve ana cümle önce gelmektedir (Karahan, 1998: 64).

Hikâyelerde 119 “ki’li bağlı cümle” tespit edilmiştir.

Düşünmedin ki kadınların da bir şahsiyeti ve o şahsiyette bir nüfuz-u hükümraniyi vardır! (DS, 71)

Bana müracaat et ki manevî olan bu hastalığını ancak ben tedavi edebilirim! (BMT, 12)

Kitap okumak istese tesadüf ettiği şairane bir parça kendisini o kadar düşündürüyordu ki saatler geçtiği hâlde kitabın bir sayfasını çevirmeğe muktedir olamıyordu! (BMT, 14)

Fatine gibi terbiyesi noksan bir kızın hatalarını saymalı ki tashih-i ahval etsin! (TEAÜH, 204)

Zira Emir Hüseyin –biliyordu ki Şiraz’da bunlara bir şey yapamayacak! (TH, 72)

Biz – vatanımızı o kadar seviyoruz ki verilen mükafatla mübahi olmak değil belki tarihimizin bizimle iftihar ettiğini istiyoruz! (BDKBDG, 86)

Filcanı kaç kuruş filan diye pazarlığa girişmişim ki.. kadının elindeki ölçek biber kutusuna düşmüş... gözlerinde sevinç gülümsemeleri dalgalanmış bir durumda yüzüme bakakaldığını gördüm ve şaşırdım!.. (CS, 2)

Kendisinden küçük olan Fatine gelin olmuştu, Mihri olmak üzere bulunmuştu ki Muhsine aldığı serbest usul-u terbiyeye istinaden izdivacının tehirinden dolayı validesine beyan-ı şikayet etti!... (TEAÜH, 211, 212)

Mübahase buraya kadar gelmişti ki latif ve ince bir ses (Hayru'l-umûri evsatuhâ) hadis-i şerifini makamla okudu. (TEAÜH, 369)

Bir sabah Suphiye bahçe hizmetini bitirerek odasına henüz avdet eylemişti ki hızlı hızlı kapı vurulunca garip bir surette yüreği hopladı. (BGG, 125, 126)

Bu sene ifa-i tebrik-i ıyd-i edha için teşrif eden züvvarın seyrekleştiği bir anda hoşkelam bir hanımla musahabete dalmıştık ki bir acube-i heyet! kızların mümanaatına kulak asmayarak odadan içeriye atılıyordu!.. (YGSG, 31)

Kürsünün önünde şimdiki uzun yemek masalarına müşabih şallarla mestur uzun bir kerevet bulunuyordu ki üstünde mavi ve beyaz bezden kadın erkek ve çocuk gömlekleri, geziden cübbeler yığılmış bir tarafına da kırmızı renkte para çıkınları konmuştu. (DS, 18)

Safdil henüz oturmuştu ki dudaklarında bulunan tebessüm-ü müteşekkiranesi zail olarak hemen ayağa kalktı. (TEAÜH, 72)

Ki bazı cümlelerde kavramları açıklamak için kullanılmıştır:

Bir hâl ki, neuzübillah! (TEAÜH, 153)

Bir şehr-i Ramazan idi ki Muhsine gezip eğlenmek için dayısına gitmişti. (TEAÜH, 188)

O valideler ki bütün etfale model olmağa layık bir surette büyüdüler. (TEAÜH, 370)

İşte zavallı benim ki.. kadınlar arasında çocuk oyunu oynuyorum! (BH, 15)

Hikâyelerde Türkçenin yapısına uygun olarak ana cümlelerin sonunda bulunduğu ki'li cümleler de mevcuttur:

Babalarını sevmem ki çocuklarını seveyim! (TEAÜH, 94, 95)

Pare kopartmak hevesiyle zat-ı şahaneyi güzel güzel kızlar..sohbeti çekilir musahibelerle ihata ettiren mütegalibinin tahakkümleri! mader-i şirin vakarına o kadar dokunuyordu ki... rakibe-i hayatlarının tekassür-ü acısını bile ikinci derecede hissediyordu!!! (KN, 882)

2.2.2.2.4.1.2. Bağlama Edatlarıyla Kurulan Bağlı Cümleler

Karahan bağlı cümleleri “*ki*” ile kurulan ve “*diğer bağlama edatları*” ile kurulan cümleler olarak ikiye ayırır. Bunlar “*ve, veya, da, fakat, ama, lakin, halbuki, meğer*” gibi bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler topluluğudur. Bu cümlelerin unsurlarında ortaklık bulunabilmektedir (Karahan, 1998: 65).

Karaağaç’ın değerlendirmesine göre bu cümleler bağlama edatlarıyla oluşturulur. Bunlar kendi içinde “*ve, ile, ilâ bağlama edatları; tonlama ve virgül ile*” birbirine bağlanan “*sıralı bağlı cümleler*” ve “*açıklayıcı bağlama edatlarıyla parça-bütün, sebep-sonuç, denkleştirme, ayırma ilişkileri kurarak*” birbirine bağlanan “*açıklamalı bağlı cümleler*” olarak ikiye ayrılır (2021: 240, 241).

Bu bölüme birbirine “*ama*”, “*bile*”, “*çünkü*”, “*da*”, “*fakat*”, “*hatta*”, “*hem... hem...*”, “*lakin*”, “*mademki*”, “*ne... ne (de)...*”, “*ve*”, “*ya*”, “*zira*” gibi edatlarla bağlanan cümleler alınmıştır. Bağlama edatlarıyla kurulan 285 cümle tespit edilmiştir.

2.2.2.2.4.1.2.1. ama

“*Ama*” birbiriyle çelişkili, karşıt anlamlı cümleleri birbirine bağlamak için 8 cümlede kullanılmıştır:

Sonra gelip benim mundar ayaklarımı öpecek *ama* faydası yok!! (TEAÜH, 148, 149)

Yetmişlik Gelin – Yazın tarlalarda iş bulur imiş *ama* şimdi evde sinek avlıyor! (YGSG, 35)

Hakkımdaki lütuf ve şefkatin kesir olduğundan tedavime uğraşıyorsun *ama* nafiledir.. (BH, 31)

2.2.2.2.4.1.2.2. bile

“*Bile*” 2 yerde bir şart cümlesi ile karşıt anlamlı diğer cümleyi birbirine bağlamak için kullanılmıştır:

Bunu Zevkiyâr arzu etse *bile* hanımı kabul edemez. (TEAÜH, 14)

Evet, bu kadın pürtahrîb-i zamandan yakasını kurtaramadıysa *bile* setr-i melal ederek şevk ve şetaret-i kalbiyesini izhar ediyor o da öylece zamanla eğleniyordu! (YGSG, 32)

2.2.2.2.4.1.2.3. çünkü

İlk cümlelerin sebebinin açıklandığı 3 cümlede “çünkü” kullanılmıştır:

Kendisinden aziz ve kıymettar hiçbir şey tanımaz *çünkü* tanıtmadılar!
(TEAÜH, 106)

2.2.2.2.4.1.2.4. da

Ergin, “da” bağlama ve kuvvetlendirme edatının bugün en çok kullanılan edat olduğunu belirtmektedir (1997: 358). Hikâyelerde 138 cümlede tespit edilmiştir. En çok ilk cümlelerin şartının geçerli olmadığı durumlarda, 109 cümlede kullanmıştır:

Tedavinin birçok zamanlar devamı Mutekit’i illet-i mezkureden kurtarabilmişse *de* (nevroz) denilen marazın tahakkümünden halas edememişti.
(TEAÜH, 18, 19)

Kayinnine Hanım öfkeleniyse *de* gelinin sert sözlerine mukabeleden ürktü!
(TEAÜH, 75)

Ayağım biraz aksıyorsa *da* koşmaklığıma bile zarar vermiyor! (BGG, 131)

– İşte zamanın büktüğü belini doğrultamıyorsa *da* hızlı yürümeğe olsun çalışıyor! (YGSG, 32)

Hamza – ulüvv-ü cenabı dolayısıyla kan dökmekten içtinap eylemek istemişse *de*, kendisini telef edeceklerine kani olunca artık müdafa-i nefis zamanı geldiğini derkle tetikteki silahını çekiverdi! (HBZ, 52)

– Kadınlık ne demek olduğunu tanımış ve onu tecahül eden zevç-i hümayununa tanıtmak istemiş olan sultan-ı şecaatpenah – lisan-ı ateşbeyanı önünde serfuru eden Bayezid-i Sani’den – Peki, yoluna koymağa çalışırız! alınca müsterihane dairesine çekilmişse *de*; padişah pek ziyade münfail ve dilgir olduğundan vükelasıyla bade’l-istişare kadının nefyine irade eylemişti. (KN, 884)

Arpa – Biraz müddet niyazmendane beklemişse *de*, mutalebatının adem-i kabulüne artık inanınca sultan kindar nazarlar fırlatarak inhina edip çekildi.
(BH, 43)

Bazı örneklerde kendinden önceki cümleye sebep anlamı katmıştır:

O adamların çok okumadan safraları kabarmış, başları dönmüştür *de* Dünya’yı dönüyor zannetmişlerdir! (TEAÜH, 292)

Yiğit çocuk! Ailemizin medaristinadı olacağını düşün *de* hayatını kıymetli tut..
(BH, 12)

Karşıt anlamlı cümleleri birbirine bağlamıştır:

Vaesefa ki en vahşi, yırtıcı hayvanlar bile hemcinslerini paralamazlar *da* insanlardan bazıları daha sibayane hareketle,kayıp gözetmesi lazım gelen ben-i nevini mahvedip ezmeğe çalışır!... (HR, 337)

İlk emir cümlesinde ısrar edildiğini göstermek için kullanılmıştır:

Sevdiğinin ismini söyle *de* mesele bitsin! (BMT, 13)

Evlatlarını cin ve perilere inanacak bir hâlde alıştırma da nasıl istersen öyle terbiye et! (TEAÜH, 367)

2.2.2.2.4.1.2.5. fakat

“Fakat” 16 cümlede karşıt anlamlı cümleleri birbirine bağlamak için kullanılmıştır:

Dün gece bize de haber geldiyse de Fatine birdenbire hastalanınca onu bırakamadı *fakat* bu sabah mutlaka size gidecekti. (TEAÜH, 365, 366)

Düşünmeği severdin *fakat* dalmazdın. (BMT, 12)

2.2.2.2.4.1.2.6. hatta

Ayrıca anlamında 1 cümlede tespit edilmiştir:

Hasan – Hayır, Üveys Bahadır'ı yormak istemem *hatta* sen de gelme.. (DS, 32)

2.2.2.2.4.1.2.7. hem... hem/ hem de/ hem ... hem de

Karşılaştırılan iki cümlenin ikisinin de gerçekleştiğini ifade etmek için 1 cümlede “hem... hem”, 1 cümlede “hem de” ve 4 cümlede “hem... hem de” şeklinde kullanılmıştır:

Bana *hem* intizar (inkisar) etti *hem* payladı. (TEAÜH, 136)

Beni tanımadınız mı?.. Yüzüme iyice bakınız... Otuz yıl evvelki anıları yoklayınız! cevabını veriyor, *hem de* tatlı tatlı gülüyordu.(CS, 3)

Akıl ve zekâvetin sayesinde *hem* bizleri müşkülattan halasettin *hem de* zekâ ve ferasetinin derecesini göstermiş oldun! (TEAÜH, 370)

2.2.2.2.4.1.2.8. lakin

Karşıt anlamlı 8 cümleyi birbirine bağlamak için 7 cümlede kullanılmıştır:

Biraz da malumatfûrûş ve süslü Fatine’ciğimizin ne yolda giyinmiş olduğunu anlatalım *lakin* biz bunu iki kelime ile anlatamayız. (TEAÜH, 345)

2.2.2.2.4.1.2.9. mademki

Mademki 1 cümlede kullanılmıştır:

Mademki Fatine sıhhat ve terbiyeden mahrum edildi buna sebep olanlar Fatine’nin bu ziyanlarını hiç olmazsa servetiyle tazmin etmiş olsunlar! (TEAÜH, 134)

2.2.2.2.4.1.2.10. ne... ne (de)...

İki cümlede de gerçekleşmediğini ifade etmek için kullanılan bu edat 5 cümlede tespit edilmiştir:

Kahraman, bu hâllerden *ne* amcasına şikayet etti *ne de* Muhsine’ye hiddet izhar eyledi! (TEAÜH, 221, 222)

İhtiyarelerin *ne* yüzlerine bakıyor, *ne de* saçma sözlerine kulak asıyordu! (TEAÜH, 124)

2.2.2.2.4.1.2.11. ve

Emine Semiye “ve” bağlacını 83 cümlede kullanmıştır. Bu bağlaç bazı örneklerde benzer anlamlı cümleleri birbirine bağlamıştır:

Mesela büyükvalidenin giydirdiği işlemeli takkeyi genç peder kaldırıp atıveriyor *ve* çocuklarına vakitsiz yemek yedirmiyor! (TEAÜH, 19, 20)

Hastalığının sıracı olduğunu söylüyor *ve* Mihri Hanım’la Dürri Hanım’a geçer diye Enişte Bey’i de az kaldı kandırıyordunuz!... (TEAÜH, 262)

Klaris Eduar’dan gördüğü bunca eltaf-ı muhabbetkâraneye bir sevda-i şedide ile mukabele ediyorsa da ara sıra kendinden geçip dalıyor *ve* asar-ı hüzn-ü keder mütebessim çehresindeki tatlılığı garip bir acılığa tahvil ediyordu!.. (HR, 333)

Zira bahçesini hayal meyal görüyorsa da çiçeklerinin rengini seçemiyor *ve* evrak-ı zümrüdünü temaşaya muvaffak olamıyordu. (BGG, 118)

Büyük kadının kesr-i nüfuzu – bütün rical-i devletçe müstelzim olmasıyla – padişaha meydan-ı sefahat-ı ihzar ediliyor.. *ve* oraya sevk için de kaselislere.. masalcı karılara yüz veriliyordu!!! (KN, 882)

Irak’a getirip tazyik etmekle ellerinden malları alabilecek *ve* o zavallı ailenin lekesiz hayatlarına – karanlık zindanlarında hatime çekebilecek? (TH, 72)

İlk Darü'l-Fünun mezunları toplanırken ne kadar sıkılmış *ve* ne kadar üzülmüştüm.. (BDKBDG, 86)

Ve bağlacı aşağıdaki örneklerde de birbirini takip eden olayları birbirine bağlamak için kullanılmıştır:

Cedit Bey Mihri’yi deraguş ederek alnından öptü *ve* “Kızım teşekkür ederim ki sarf ettiğim gayret *ve* emekleri semeresiz bırakmamışsın” diye taltif etti. (TEAÜH, 201)

(Ann Dö Biriyan) pederi Marki’den iki sene sonra vefat etmiş *ve* bu darbe-i felaket biçare Tomson’u firaş-ı memata sermişti. (HR, 320)

Dilşat Sultan henüz kahvesini içmişti ki Ebu Sait – sırtındaki seyyiat-ı Cengiziyesini – tatlı tebessümleri *ve* mültefet nazarlarıyla müzeyyen suratında gizleyerek şahane bir eda ile odaya dâhil oldu *ve* arz-ı tazimat için ellerini iki tarafa açıp inhina eden sultanları selamladı sonra her ikisinin birer elinden tutup (kendisi ortalarında olmak üzere) beraberce sedirde oturdular. (BH, 33)

Her aile ellerini göğsüne koyup inhina ederek *ve* derdini anlattıktan sonra elbiselerden yahut çıkınlardan (sultanın emir *ve* işaretine göre Üveys’in yeddinden) bir hisse alıp hayırlı dualar ile çekiliyor *ve* sol taraftaki kapıdan çıkıp gidiyordu. (DS, 19)

Emin, kalemini, fırçasını atmış *ve* ellerine bahçıvan takımlarını alarak bir müesseseye girmişti. (E, 11)

Bu soruş bütün benliğimi sarstı! *ve* cevap verdim: (CS, 6)

2.2.2.2.4.1.2.12. ya

Bağlama *ve* kuvvetlendirme edatı olarak kullanılan *ya* 3 cümlede tespit edilmiştir:

Zülali Beyefendi’nin eski kafada olduğunu anlatmışdık *ya* mahdumu aşılttırmamıştı. (TEAÜH, 16)

Eduar-Oldu mu ya yine şüphe ediyorsun! (HR, 374)

2.2.2.2.4.1.2.13. zira

İlk cümlelerin sebebini açıklamak için kullanılan “zira” 1 cümlede tespit edilmiştir:

İzdivaçlarında menfaat-ı şahsiye de gözetilmemişti, *zira* Klaris’in serveti amcaları elinde etlaf edilerek pek cüzisi gösterilmiş olduğundan Eduar – Klaris’in hüsnünü ve fazail-i ahlakını servet makamında kabul edip onun ile bilacihaz izdivaç etmişti... (HR, 353)

2.2.2.2.4.2. Birleşik Cümleler

Bir ana cümleyle onun anlamını tamamlayan en az bir yardımcı cümleden oluşan cümlelerdir (Karahan, 1998: 61). Birleşik cümle Emine Semiye’nin en çok kullandığı cümle çeşididir. Hikâyelerde 564 “birleşik cümle” kullanılmıştır.

2.2.2.2.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümleler

Ergin, şartlı birleşik cümlelerin Türkçede ilk yazılı metinlerden itibaren bulunduğu söyler. İstek ve temenni anlamı dışında hüküm bildirmeyen şart kipi ile kurulan bu cümlelerde şart kipinin bulunduğu cümle yardımcı cümledir ve başta bulunur (Ergin, 1997: 405).

Karahan, bu cümlelerin şart kipiyle çekimlenen bir yardımcı cümle ve bir ana cümleden oluştuğunu belirtir. Şart cümlesi, cümlelerin genellikle zarfıdır. Şart cümleleri “*zaman, şart, sebep ve benzetme*” anlamları taşıyabilir. (Karahan, 1998: 61).

Karaağaç, konu ile ilgili değerlendirmesinde bu cümle çeşidinin tüm dillerde yardımcı cümle olduğunu söyler. Şart cümleleri şart bildiren bir yan cümleyle bir ana cümleden meydana gelir (Karaağaç, 2021: 238).

Emine Semiye’nin hikâyelerinde 91 şartlı cümle bulunmaktadır:

Belki bir gün hanımı öfkelenir de Zevkiyâr’ı haneden tart ederse sonra ne yapsın? (TEAÜH, 13, 14)

Eğer sen de beni seviyorsan bendeki bu arzuyu bir illet olmak üzere kabul et de münasebetsiz sözlerimden mana çıkarmağa kalkışma! (TEAÜH, 342)

Eğer nev-i ben-i beşer seyyiata meyyal olmasaydı dünyada felaket denilen şey yalnız pençe-i mevtin tahribatına münhasır kalıp rekabet ve buna mümasil daha sair ahval, felaket derecesini bulamazdı! (HR, 337)

Bunda izhar-ı acz ediyorsan, ben yapacağım! (KN, 883)

Gazan ve Hüdebende gibi iki padişah-ı adile hüsn-ü hizmet eden Emîr Çoban – saltanat ve servetle şımaran Sultan Ebu Sait’e karşı mutedilane bir lisan kullansaydı.. ailemizin felaket-i feciyesi vukaa gelmeyecekti! (BH, 12, 13)

Padişahların adaleti nispetinde muhaliflerine siyasetleri olmazsa; dava-i saltanattan ellerini çekmelidirler!!! (BH, 21)

Çocuklar – hükümdarlık mertebesine irtika ederse lalalar da onların pederi makamında en nüfuzlu ve en sadık muhafızları makamına geçerlerdi. (DS, 76)

Şu kaptırdığımız (Kanlı Tepe)yi tekrar elde edemezsek.. emin ol ne – firçanla tersime doyamadığın sevgili İstanbul’umuz üstündeki dört buçuk asırdan fazla hakk-ı temellüğümüzden, ne de kadınlarımızın namus ve iffetinden bir hayır kalacak!.. (BDKBDG, 86)

2.2.2.2.4.2.2. İç İçe Birleşik Cümleler

Karahan, iç içe birleşik cümlelerin, yüklemi genellikle “de-, zannet-, san-, bil-, gör-, görün-, farzet-, düşün-” gibi fiiller olan bir cümlede bir unsurun ya da bir unsur parçasının başka bir cümle olduğu cümleler olduğunu söyler (1998: 63). Ergin, bu cümlelerde başta de- olmak üzere bil-, gör-, görün-, say-, sayıl-, san-, zannet-, addet-, hisset-, farz et-, duy-, işit-, um- fiillerinin kullanıldığını aktarır (1997: 406). Bu cümle çeşidinin en yaygın kullanıldığı yerler alıntılar ve aktarmalardır (Demir, 2019: 76; Özkan ve Sevinçli, 2021: 201).

Yapısına göre cümleler içinde en çok kullanılan cümle çeşididir. 473 iç içe birleşik cümle tespit edilmiştir. Çoğunlukla diyaloga dayalı cümlelerde; yaygın olarak “de-“ fiiliyle; “diye” ve “diyerek” zarf-fiilleriyle; “... cevabı”, “... suali”, “... duası”, “... cümlesi” şeklindeki tamlamaların bir unsuru olarak kullanılmıştır. İç içe birleşik cümlelerde alıntı cümle bazen yay ayraç, tırnak içerisinde veya konuşma çizgisi ile tırnak arasında gösterilmiş bazen de herhangi bir noktalama işareti kullanılmamıştır:

Validesi – Kızım! Mevhibe küçüklüğünden beri tembel ve süngüsü ağırdır! diye Şekibe’nin sözlerine ehemmiyet vermemek isterse de Şekibe – Hayır hayır! Mevhibe tembel değildir! Dalmasa her iş elinden gelir! Ne çare ki zavallı

kızcağıza bu hâl arz olmuştur! Acaba hasta mı, yoksa bir derdi mi var? deyince validesi elini alnına koyarak – Aman Şekibe! İyi ki aklına getirdin! Yirmi yaşına geldi! İsteyenlere vermedik! Sakın kız birini sevmiş olmasın? der! (BMT, 6, 7) Nihayet dadısının (Hanımcığım! Ninen çağırıyor) yahut (Misafir geldi aşağıdan seni istiyorlar) gibi ihbaratıyla elindeki kitabı terke mecbur oluyor! (BMT, 14)

Şekibe’yi arayarak beşuş bir çehre ile – Hemşireciğim, buldum buldum! Ben hakikaten âşıkımışım!!! diye haykırdı! (BMT, 16, 17)

Bu misilli suallere cevabım hep (*bilmem*) den ibarettir. (BMT, 18)

Aman Allah ’ım! Ne günlere kaldık! Bu ne rezalet acaba günahımız neydi de bu belayı başımıza Allah musallat etti! Hiç kayınannesi, kayınninesi durup duruyorken şarkı söylenir mi? Biz kızımızı çalgıcıya vermedik! Bir beye verdik! Kepaze çapkın! Ettiği terbiyesizlik oluyor; muhsin gibi bir de melek gibi oğluma içki içiriyor! Yok yok kuzum çekemem Fevziye! Bu gece çapkın kocanı hareme almayacaksın! Defolsun gitsin! diye bar bar bağırıyor!!! (TEAÜH, 55, 56)

Hanımefendi (*nazar*)dan oldu! sözlerini kabul ederek Mutekit Bey’i hocanın terbiyeti üzere tedaviye şıtap eyledi! (TEAÜH, 11)

Daireyi çevirmek için biraz sertlik lazımdır! diyordu. (TEAÜH, 20, 21)

Hatta başdalkavuk Memnune Hanım’ın: – *Maşallah Küçük Hanım ne kadar güzel! Biraderi de kendine benziyor mu?* diye sorulduğu zaman: – *Tabii ki benzer. Ama benim beyim daha hatırşinas daha sevimlidir,* cevabını alarak mutmain olmuşlardı. (TEAÜH, 37, 38)

Bacıların ve dadıların (*Allah’ını seven maşallah desin*) avazelerine tabii yüzlerce (*maşallah*) sedası mukabele etmişse de birçok nekregü hanımlar (*maşallah*) dedikten sonra da yavaşça (*Güveyin çirkinliğine nazar değmesin*) sözleriyle yakınlarında bulunanları güldürmüşlerdi! (TEAÜH, 48, 49)

“Fevziye de fitrımuhabbeti sebebiyle zevcinden: (*İki gözüm bu hâl fenadır. Bundan sonra vazgeçmeyi rica ederdim*) tembihatını işittikçe hüsn-ü kabul edip bu yolda büyüyen çocukların hemen kısım-ı külliyesinde mevcut olan şımarıklıklarını tedricen terke başladı. (TEAÜH, 49, 50)

Akşamüzeri kalabalık basmadan bir daha göreyim fikriyle odaya girdi!” (TEAÜH, 63)

Çocuğu Feraset Kalfa'nın aguş-u sadakatine tevdi ettiği zaman – Fevziye'nin nesi var? Niçin mahzun duruyor? سوالini irat eylemişti! (TEAÜH, 63)

Lakin bu defa rıfk-ı mülayemetle – *A kızım! Safdil. Bu kirli elbise ve takke çocuğa baki gibidir! Mayıs ayı gelmeyince çıkmaz! Sonra çocuk hasta olur!* ihtar-ı hayırhahanesiyle Fatine yeni elbise giyinmek saadetinden mahrum edildi! (TEAÜH, 73)

Fatine sen ne kadar soğuk bir kızsın, sözlerini söyleyip pederinin yanına oturdu. (TEAÜH, 88b)

O da yavaşça – *Ben sana sonra gösteririm!* kelimatıyla validesini tehdit edip büyükninesinin yanına avdetle aguş-u himayesine iltica eyledi! (TEAÜH, 89a) Büyükninesi – *Kızım ne oldun?* سوالini mükerriren irat etmişse de hafidesi – *Hiç!* cevabını verdi. (TEAÜH, 89a, 89b)

Mihri'yle Dürri Muhsine'nin ne demek istediğini anlayıp Türkçe (*Teşekkür ederiz*) dediler. (TEAÜH, 90b)

Henüz pek küçük iken hava ve ziyadan mahrum edildiği için kanı tedricen sulanmış, büyükninesinin mevsim-i şitada (*Aman o kirli esvapları çıkarmağa gelmez çocuğun vücuduna baki gibidir*) tembihatıyla kir ve pas içinde gezdirilmiş Fatine'nin kanında sıracı istidadını izhar etmişti! (TEAÜH, 97)

Birincisi hastalığının ne olduğunu anlamak üzere – *Eğer Mihri ile Dürri benden iğrenirlerse hastalığım Muhsine Hanım'ın demiş olduğu gibi sıracadır! İğrenmezlerse hekimlerin bana dedikleri gibi bezedir!* mütalaasıyla denemek istiyordu! (TEAÜH, 104)

İkincisi – *Eğer hastalığım başkasına da geçer bir hastalıksa varsın onlara da geçsin! Onlarda olmayan bir fenalık niçin yalnız bende olsun!* fikrine hizmetti! (TEAÜH, 104)

Daire halkı ise gözlerinin içine bakarak – *Aman küçük hanım üzülüp hastalanmasın!* cümlesini vird-i zeban edinmişlerdi. (TEAÜH, 108, 109)

Her görücü geldikçe daire halkının ağzında (*Acaba beğendiler mi?*) cümlesi gizlice kulaktan kulağa devran ediyordu! (TEAÜH, 113)

Kocanın çanağı iki ise birini kırmalı! derler. (TEAÜH, 143)

Büyükvalide mukaddema gelini hakkında reva gördüğü taassubu! hafidesi için caiz görmeyip – *Aman çocuklar bir hekim bir hekim! Evladım elden gidiyor avazesıyla konağı çınlattı!* (TEAÜH, 146)

Fatine zevcinin gelip ayağını öpeceğini beklediği günlerden bir gün (*Sabri Bey bir efendi göndermiş*) sözlerini işitti. (TEAÜH, 152)

Küçük Hanım *beni istediğinizi* söyledi! (TEAÜH, 161)

Validesi de (*Zavallı Müceddet Hanım'dır dün Vali Paşa'nın hanımefendi istemişti*) mukaddemesiyle başlayıp öksüzlerin hâl-i pürmelalini ve hanımefendinin merhametini birer birer hikâye eyledi. (TEAÜH, 169)

Hidayet Efendi fikrini zevcesine açtığı zaman Müceddet öfke ile: – *Hiç öyle şey mi olur? Kahraman Bey yetişti. Bizim kız daha beş yaşındadır!* diye itiraz etti. (TEAÜH, 181, 182)

Bu alafrangalıktır dedikten sonra pederi de müsaadesini mebzul ediyordu! (TEAÜH, 188)

Öte taraftan ünsiyet-i tevettürisi de “*Beni beraber göndermediğinize iyi etmediniz*” sözlerini üç yüzüncü defa olarak söylüyordu! (TEAÜH, 190)

Müceddet Hanım nevmidane “*Keşke kızım ölseydi de Kahraman'ın enzarına mağlup olmasaydı*” mütalaasında bulundu. (TEAÜH, 191, 192)

Miss Nelli, mükedderane başını sallayıp “*Ben Muhsine'nin mürebbyesi değilim! Benim bu hanedeki vazifem yalnız Mis Hidayet'e İngilizce öğretmekten ibarettir*” cevabını verdi. (TEAÜH, 196)

Bu hatadan başka “*Hastalığına sıracı dedi*” sözlerini de zammemişti! (TEAÜH, 205)

Kızının bu suali Müceddet'in aklını başına getirip mülayemetle “*Öyle kart ve çapkın bir herife seni layık görmüyorum*” cevabını verdi. (TEAÜH, 212)

Pederin onları tesviye ederek *bir daha kendisinin haberi olmaksızın Kahraman'a bir para vermemelerini* tembih etti. (TEAÜH, 217, 218)

Ben de güzel yengeciğimin pek latif olan mahsul-ü hayatını kendime refika edebiliyorum, zannında bulunuyordum! (TEAÜH, 228)

Hayfa ki Kahraman yengesinin yanından çıkar çıkmaz sükûneti hiddete tahavvül edip, yumruklarını sıkarak: – *Muhsine benim olacak! Onu hiç kimseye bırakmam! Bunun için iktiza ederse her türlü cinayeti irtikap edeceğim!* diye söylenerek merdivenden inerken Müceddet Hanım'ın (famdöşambır)ı olan Katina ile yüz yüze geldi. (TEAÜH, 229, 230)

Kahraman da “*Hem alçak hem hilekar*” sözlerini ilave etti. (TEAÜH, 241)

Müceddet Hanım hanelerindeki tebeddülünden endişede kalıp Muhsine'yi istintak ettikçe “*Kahraman Behiç'i birçok yalanlarla kandırmış olmalı ki*

izdivaçtan sarf-ı nazar etti başka bir şey bilmiyorum” sözlerinden maadasını itiraf ettiremiyordu! (TEAÜH, 242)

Kapı çalındı, müteakiben hizmetçi “*Misafir geldi*” haberini verdi. (TEAÜH, 257)

Cedit, Fevziye’ye: – *Zannedersem damat ile kayınvalide arasında garip bir sır olmalı! Acep nedir?* (271) سوالini irat edince Fevziye: – *Şu dakika sırlar keşfiyle uğraşılacak bir vakit değildir! Muhsine öldü. Onu mekân-ı ebedisine götürmenin tedarikine bak?* cevabıyla zevcini iskat eyledi. (TEAÜH, 271, 272)

Onlardan ret ve cerh ile mukabele gördükçe *Yahu! Hak beni siz akılda ve siz fikirde bir zevceye düşürmekten muhafaza buyursun!*” duasını ediyordu. (TEAÜH, 277, 278)

Fatine içinden: – *Ah ne olurdu ben de onlar gibi okumuş olsaydım da Muhsine gibi terbiyesiz bulunsaydım!* temennisini etmişti. (TEAÜH, 300, 301)

Feraset: – *Kızım! sen güveyinin yüzüne bakmadın ama ben baktım! O sana hayran olmuş kalmıştı. İhtimal ki seni çok beğendi de şaşkınlığından böyle saçma sapan söz söylüyor. Haberli ol. Ağlayıp sızlamanın lüzumu yok. İyice anla da sonra keder et.* nesayih-i hakikatcuyanesiyle Mihri’yi iskat eyledi. (TEAÜH, 304)

Cedit Bey bunların birçoğunu “*Kızım küçüktür*” cevabıyla başından savmışsa da ikisi musallat olarak rahat ve huzur vermiyorlardı. (TEAÜH, 307)

Memnune Hanım da *bir nikâh daha kıyabiliyorum* fikrine düşerek hem de Muhlis Bey’in validesinden gizlice nail olduğu hediyelere dayanamayarak “*Dürri Hanım’ı mutlaka Muhlis Bey’e verdirtirim*” vaadinde bulunmuştu. (TEAÜH, 309)

(*Bekleriz*) haberi geldi. (TEAÜH, 310)

Memnune her ne kadar bu bozgunluğa keder ettiyse de “*Bahşişlerle şu elmas yüzük yanıma kâr kaldı ya!*” mütalaasıyla müteselli oluyordu. (TEAÜH, 325/326)

Ne çare ki, konak içinde icra-i nüfuz eden Fatine “*Şu bunak başyiyici karıyı alsınlar hastaneye götürsünler*” emrini verip iyi kötü bunca yıllık emektar olan bacısını konağa kabul etmedi!... (TEAÜH, 328)

Nihayet “*O maymun suratlı kızı! O çingene ahlaklı Fatine’yi Allah güldürmesin! Koca yüzüne hasret kalsın! Genç ölümüne uğrasın!*” inkisarlarını da ilave etti... (TEAÜH, 330)

Feraset: *“Aman Allah’ım! Sen cümlemizi böyle ölmekten saffet et”* duasını ederek kalfası kapıdan çıkarılınca kadar onu terk etmemişti. (TEAÜH, 334) İzdivacından birkaç ay sonra Müeyyet Bey *“Mihri’ciğim Allah bize bir evlat verse de saadetimiz tamam olsa”* temennisiyle başlayıp zaman geçiyor, Mihri de saadet hâllerini itmama muktedir olamıyor, Müeyyet’in neşesi kaçıyordu! (TEAÜH, 335)

Kendisini takip eden bir hizmetkâra: – Sana ihtiyacım yok. Köşke dön. Benim gece İstanbul’a indiğimi sakın haremden soran olursa haber verme. Validem merak etmesin komşuda kaldı de, tembihatını verip iskeleye indi. (TEAÜH, 338)

Sonra bana sokularak *“Ey sahibe-i hüsn-ü an! Çok dilbersiniz. Ne fayda ki bedbahtsınız! (Eduar Dö Vilanora)nın yalnız ismine sahipsiniz. Kalbine değil!”* kelimatını söyleyerek canımı yaktı. (HR, 312)

“Kontes Dayen cevap vermeği kaide-i nezaketten görüp: – *Gelinimdir. Fakat öz kızım gibidir.* cümlesini irat eyledi. (HR, 328)

Klaris bunun esbab-ı mucibesini bilârsar sual etmişse de *“Zevcinizle bu kadının beyninde bir şey olduğunu işitmedim. Şu kadar ki Kont Dö Vilanora, ateşin mizaçtır. Blanş Dö Marsilo gibi serapa barut gibi olan bir kadından korunmanızı halisane ihtar etmek isterim”* cevabından başka bir malumata destres olmadı! (HR, 336)

Klaris kesik kesik çıkan dumana meyyusane nazar edip: *Bu da benim neşemi kaçırın gizli ahlarım gibi etrafını ara sıra karartıyor! Zavallı dağ senin de bir derdin mi var?* diye yavaşça söylenerek hasbihâl ediyordu. (HR, 339)

İhtiyar Kontes, önlerine çıkan fakir kıyafetli bir papazdan, *bunun ne olduğunu* sual ettikte, *“Bu kadın Saint Viyerj’in resmini kendi eliyle yapıp buraya hediye etti”* cevabını aldı. (HR, 344)

Lavinya dudaklarını ısırarak *“Eduar”* diye mırıldandı! (HR, 369)

(Okumuş kızım, katip kızım!) cümle-i nevazişkaranesini her akşam pederinden şeker ve oyuncağa nail olmağa alışık şımarık yumurcaklar gibi kemal-i tehalükle ahzeylerdi. (BGG, 120)

İşte ben de Alasonya’ya gidiyorum dedi! (BGG, 126)

Cafer’in yüzünde görülen asar-ı telaştan ve üstünün başının silahla mücehhez olmasından Sadık ve haremi taaccüple *(Ne var?)* sualini irade mecbur olmuşlardı. (BGG, 126)

Bu sualin cevabı da – *Ecele çare yok.* cümlesi oluyor. (YYV, 420)

Bazı defalar lerzan olmaksızın evlatlarına bakamadığının farkına vardıkça kalbindeki ümitlerden şüphe ediyor, sonradan: – *Kendi kuruntularım!* sözleriyle kendini tevcih eyliyor. (YYV, 421)

Kadıncağzın arkasına takılıp odaya girmesini mene çalışanları tevcih eylediğim sırada biri usulca (*İşte nakledilmiş yeni gelin! Bozma efendim!*) dedi, o bu sözleri kâmilten işittiğinden mütebessimane: – *Ne zannettin ya! Yeni gelin işte benim!* cevabını verdi!...(YGSG, 32)

Bu küçük asker – *Bakalım arslan hangimiz?!*

narasıyla şaki-i meluna meydan okurken silahını da tetiğe almıştı. (HBZ, 52)

Bu dört şaki – *Böyle bir çocuk için kurşunlarımızı ziyan etmeyelim.. bıçakla keselim!*

diye söyleşerek dere kenarına yaklaşmağa başladılar. (HBZ, 52)

Yüklendiği silahları zabitin önüne koyarak meseleyi anlattığında: zabiti: Osmanlı ve asker – nam-ı mübeccelini dübâlâ eden bu gayur genç kahramanın arkasını sıgayıp: – *Aşk olsun oğlum!.. askerliğini hakkıyla ifa ettin! Hem de vazifeni aklından çıkarmayarak vaktiyle geldin!* taltifatında bulunduktan sonra yanına aldığı birkaç askerle mahall-i vakaya koştu. (HBZ, 53)

Bir gün alay-ı valasıyla daire-i hükümetten avdet eden Bağdat Hatun’u – sarayının önünde saltanat arabasından indiren vezir-i hassı usulca – *Saadetli hünkârım, padişah efendimiz yine o eser-i dem-i riya ile beraber gezmeğe çıktılar..*” dedi. (BH, 3)

Sultan – *Dilşat çocukluk etme.. Sen Çoban kızlarından değil misin?*” diye bağırdı. (BH, 14)

Ebu Sait hızlı adımları ile saraya doğru yürüyünce Bağdat Hatun yeğenine sokularak – *Tedbirsiz.. Az kaldı kendini öldürtecektin de ailemizin ne intikamı ne de ibka-i namını.. hiçbir şey bırakmayacaktın! Çabuk.. İtaat edeceğine dair söz ver bakayım...*” tevbihatında bulundu. (BH, 24)

Elbise diktirtmeğe vakit olmadığı için Bağdat Sultan ilk gelinlik libasını Dilşat’a göre düzelterek giydirmeye çalışırken usulca kulağına: – *Gelinlik entarimde zevcim gibi sana kismet imiş.. Aynı talihi takip etmek – ciğerlerimi yakıyor!!!*” cümlesini fışlıyordu. (BH, 26, 27)

Padişah Bağdat’ın hergünkü vakarına bedel bu hâl-i şuhanesine bir müddet meftunane bakarak:

– *Sevgili hünkârım, benim her müşkülümü hallettiğin gibi.. gamımı da anlar ve geçirmeğe çalışırsın! Saltanatım hatta bu tatlı dünya bile sensiz bana haram olsun..*” iltifatıyla elinden tutup bezmgah-ı taraba çekildi. (BH, 40)

Elleri arkasına bağlanırken Arpa katiline işaret ettikten sonra: – *Dilşat’ı bulunuz..*” emrini de veriyordu. BH, 46, 47

Arpa pürhiddet – *Bu kârıyı susturunuz* emrini verdikten sonra bizzat Dilşat’ı aramağa gitti. (BH, 47)

Sultanın dişleri arasında sıkışan isim de bu olmalı ki acuzenin sözlerinden gayr-ı ihtiyari bir cesaretle – *Ah Melik Eşref..*” diyebildi! (DS, 11)

Acuze – *Çabuk oku Üveys Bahadır hocasıyla beraber geliyor.. Biraz kendini de ört*” tembihatını verirken Dilşat Üveys gelince kalbini işgal eden Eşref namının zihnindeki mübarizatından kızardı. (DS, 11, 12)

Sultan geçerken harem ağaları – *Allah’ım tul ömür sultanına*” duasıyla resm-i selamı ifa ederlerken meydana dolmuş olan fukara ahali o dua-i medidi bir gulgule arasında tekrar etti. (DS, 17, 18)

Yalnız anacığının ziyarete geldikçe – sırmalı puşideler ve incili yemenilerle mestur sandukasına bakıp bakıp kalbini sıkıan ukdenin hâline himmet etmesi için anacığının ruhuna tekrar yalvarırken – sağ taraftaki, tayanın sandukasından doğru mütemadiyen işitir gibi olduğu şu – *Emîr Çoban kızlarının aynı talihi!..*” cümlesi de beynini alt üst ediyordu! (DS, 86)

O – Bunu ne vakit seyretse – *Oh ne kadar seviniyorum.. Seni de ressam yaptım ya!* – cümlesini müftehirane söylüyordu.. (BDKBDG, 86)

Mecruh – meserretini yakan bir yesin ağzını kavuran dumanından siyah ipek bıyıkları dimdik kesilerek – *Ah teşekkürler ederim muhterem kumandanım.. Evet bana şan ve şeref var..fakat ne olurdu!.. Ben de mülazımım Semih gibi ölse idim.. O – vatanımızın kapısını zalim düşmanlarımıza kaparken ismini tarihimizin şerefli kucağına atarak sevgili arkadaşlarımızın kanıyla tebahhur eden sıcak topraklara (zafer narasıyla), uzandı.. Heyhat! Benim şu malul hayatım ne muzallim ve ne acıklıdır.. Deminki tebşiratınız – Yalnız takaudiyemin validemi nailirefah edeceğini mübeşşerdir.*” dedi. (BDKBDG, 87)

Kadıncağız şaşkın şaşkın – *“Oğlum niye elimi öpmüyorsun?..”* sitemini fırlatınca mecruhun gözlerinden acı yaşlar boşanarak: – *Oh anacığım! Yorganımı kaldır da bak!!!*” diye inledi.. (BDKBDG, 87)

Çeşit çeşit letafetlere bürünmüş çiçeklerden tatlı bal toplayan irfan arıları da “Çalışalım.. çalışalım!..” cümlesini vızıldıyorlar. (E, 2)

Ateşlenen kırmızı şakayıklar “-Daha fazla güzellik.. daha fazla iyi koku isteriz!..” diye bağırarak gayretini coşturuyorlar... (E, 4)

Sümbüller, leylaklar, salkımlar, zülf-ü arızlar ve tabiatın bütün latif kakülleri *selam sana.. mutlu sana!..*” alkışıyla yüreğini gururlar serpiyorlar. (E, 4)

Geçen yıl yine bir gün Beşiktaş Sulh Mahkemesinden çıktığımızda Ayten-Anne, *bugün cumartesi pazarı var; biraz karabiber alalım*, dedi. (CS, 2)

İşte bunun için ben de onu tanıyamadım ya! amma artık sözümü kesme de hikâyesini bitireyim. dedikten sonra gene anlatmaya başladı: (CS, 5)

İkinci kompartımanın penceresinden tatlı bir kadın sesi: “-Bayan Fitnat.. Bayan Fitnat!..” diye haykırıyordu...(CS, 9)

2.2.2.2.4.3. Kesik (Eksik) Cümleler

Karaağaç, bu cümlelerin yazıda değil de konuşmada yaygın olduğunu belirtir. Cümle tüm öğelerle söylenmez, bu eksiklik anlama dinleyicinin de katılmasını sağlar. “*Ünlem öbeği ile cümle başı edatları, ret ve kabul, onay, veya inkar sözleri*”nin eksiltili cümle olarak kabul edildiğini aktarır (Karaağaç, 2021: 242). Genellikle yüklemi kullanılmayan, şeklen bir yargısı bulunmasa da yargı anlamı taşıyan bu cümleler karşımıza “*atasözü ve deyimlerde, günlük konuşmalarda, soru cevaplı ifadelerde ve duygusal anlatımlarda*” çıkmaktadır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 222). Demir’e göre bu cümlelerde yüklem bulunmaz. Yazıda, cümlelerin sonunda yer alan üç nokta yüklem yerini tutar. Söyleyişte ve yazıda bağlamdan hareketle bu cümlelerde bulunan yüklem dinleyici ve okuyucu tarafından anlaşılabilir, bu sebeple anlamda bir eksiklik söz konusu değildir. Bu cümleler karşılıklı konuşmalarda, atasözlerinde sıklıkla kullanılmaktadır (Demir, 2019:81,82).

Yargının sezdirildiği, doğrudan çekimli bir fiile ya da ek eylem almış bir isme sahip olmayan, yüklemi doğrudan yazılmayan bu cümleler hikâyelerde az kullanılmıştır. 80 kesik cümle tespit edilmiştir:

Tamamıyla! (BMT, 11)

Fakat hemşire yemin ederim ki... (BMT, 13)

Vay güveyi halkındaki hiddet... (TEAÜH, 41)

Fatine - (İçin için ağlayarak) İşte Mihri’yle Dürri olacak!... (TEAÜH, 92)

Müeyyet (İçini çekerek)-Ben böyle istemezdim ama... (TEAÜH, 317)
O kadının sözleri!.. (HR, 316)
Keşke seni eskisi gibi bir birader muhabbetiyle seve idim de... (HR, 341)
Fakat sökebilse!.. (YYV, 419)
Yine o amik sükût!.. (HBZ, 48)
Evet halacığım emrinizi ifa ettim fakat.. sarayda böyle kapalı kalmak.. (BH, 10)
Artık merhamet.. (DS, 44)
Saat rakkası gibi bir ses: -Altmış beş.. altmış beş!.. (E, 13)
Hayat didişmesi bir konu tasarlamağa beni bırakmıyor ki!.. (CS, 1)

2.2.2.2.4.4. Sıra Cümleleri

Karahan’a göre sıra cümleleri, aralarında anlam ilişkisi bulunan en az iki cümlelerin virgül veya noktalı virgülle ayrılarak sıralanmasıyla oluşan cümlelerdir. Bu ilişki ortak cümle unsuru, ortak kip ve şahıs ekleriyle sağlanabilir (Karahan, 1998: 66). Demir’in “*sıralı cümleler*” olarak adlandırdığı bu cümleler bir anlam bağlantısı olan en az iki cümleden meydana gelir. Cümleler virgül veya noktalı virgülle ayrılır. Cümlelerde ortak öge bulunabilir. Ortak ögesi olan cümleler “*bağımlı sıralı cümle*”, olamayanlar ise “*bağımsız sıralı cümle*” olarak adlandırılır (Demir, 2019:)

Karaağaç, bu cümleleri bağıli cümlelerle birlikte değerlendirmiş ve noktalama işaretleri dışında sıralama edatları ve tonlamayla ayrılan cümlelere “*sıralı bağıli cümle*” demiştir (2021: 240)

Sıra cümleleri, Karahan’ın sınıflandırması esas alınarak noktalama işaretleriyle birbirinden ayrılan ve anlamlı bir bütün oluşturan cümlelerden seçilmiştir. 467 cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler hikâyelerde ikinci sırada yer almaktadır. Noktalama işareti olarak çoğu zaman virgül kullanılırken bazen noktalı virgül kullanılmış bazen de hiçbir işaret kullanılmamıştır.

Bu cümleler şu şekilde örneklenmiştir:

Sokağa çıksa dalgın bulunur, validesi icbar etmese gezinmek aklına gelmez!
(BMT, 5)

Ne desen nafîle sendeki bu dalgınlık! Derd-i aşka müptela olduğunu ispata kâfidir! (BMT, 13)

İşte şimdi mevsim – şita, saat – sabahın dört buçuğu! (BMT, 23)

Bu kadar okuttuk yazdırdık adam olmadı! (TEAÜH, 80)

Zevkiyâr Dadı çocuğun ilminden anlıyor, ağlamağa başlayınca:

- A beyim! O ne öyle! Umacı gelir sonra oyuncaklarını kapar? diye neyim korkutup susturuyordu: (TEAÜH, 8)

Hanife Hanımefendi bağılıyor Müceddet Hanım da cevap veriyordu! (TEAÜH, 56)

Gece olmuş, sazandeler çalmağa hanendeler de çağırmağa başlamışlardı! (TEAÜH, 64)

Ne ise artık üzöldünüz başka laf açalım! (TEAÜH, 80)

Durmadı, geldi! (TEAÜH, 80)

Ameliyattan sonra peder ve valideler münavebeten odaya girmeye mezun oldular, Cedit iktiza eden edviyeyi hastaya eliyle veriyor Fevziye de ona yardım ediyordu! (TEAÜH, 102)

Halazadelerinin birçok kimseler tarafından istendiğini işiten Fatine hasedinden çatlıyor, elinden de bir şey gelmediği için dalgın ve mağmum bulunuyordu! (TEAÜH, 110)

Ah iyileri eksik etmesin komşu müteveffa Kaymakam Bey'in haremi iyiliği sever bir hanımdır. (TEAÜH, 115)

Annem de beni terbiye etti bir daha böyle şey yapmam! (TEAÜH, 138)

Sahihini alsın efendim parası yok değil ya! (TEAÜH, 142)

Ben Kahraman'ı severim onun geçkinliğini kusur addetmem (TEAÜH, 212, 213)

Hastanın çeneleri kilitlenmiş, söz söylemeye iktidarı kalmamıştı! (TEAÜH, 269)

Fevziye, zevcinin sözünü dinler, zevci de ona hürmet eylerdi. (TEAÜH, 281, 282)

Cedit'in alafrangalığa olan meyli Fevziye'yi nim alafrangalığa itmiş, Fevziye'nin ibadete olan muhabbeti de Cedit'in kalbindeki hiss-i diyaneti uyandırmıştı. (TEAÜH, 282)

Kandil geceleri okur, Ramazan-ı şerifte işret etmez, oruç tutardı. (TEAÜH, 283)

Mihri on beş ve Dürri de on üç buçuk yaşlarına geldikleri zaman Fransız, İngiliz lisanlarını gereği gibi öğrenmişler, Arabi ve Farisi'de haylice terakki etmişlerdi. (TEAÜH, 284)

Övünmeği sevmezler, büyükleri önünde mahcup, akranları yanında mütevazi idiler. (TEAÜH, 286)

Güzel gelin başını eğerek çılgın güveye cevap vermiyor, başındaki mücevheratın ağırlığından ziyade şımarık Müeyyet'in sözlerindeki münasebetsizliğin taklidiyle eziliyordu. (TEAÜH, 302)

Kardeşi Sırrı karşısına geçmiş elindeki mendille yeşil çuha üzerine dökülen eşk-i teessürü silip kurutmağa uğraşıyordu. (TEAÜH, 318)

Bütün gün büyükninesine çekiştirerek gözden düşürdüğü Mihri'yi şimdi bâlâya çıkarıyor meleklere emsal tutuyordu! (TEAÜH, 329)

Alafrangalıktır zumuyla yüzündeki allıklı beyazlıklı düzgünlere hiç şüphesiz bir kutu pudra da ilave etmiş, kaşına ve gözüne şekl-i diğer verdiği sürmeler rastıklar ile o uzun ensiz simasını tezyin yerine terzil etmişti! (TEAÜH, 350, 351)

Hinn-i hayatında büyük kızı müteveffa Ann'i Londralı bir İngiliz beyzadesine vermiş küçük kızı Dayen'i de İtalyalı Kont (Dö Vilanora)ya tezviç eylemişti. (HR, 318, 319)

Ayak patırtısı var Klaris geliyor! (HR, 332)

Klaris seher vakti uyanır, zevciyle beraber hanenin ön tarafındaki bahçeye inerdi. (HR, 333)

Arada bir yerinden şiddetle kalkıp fırlayarak dalmış olduğu sükûnet-i hazinaneyi ihlal ediyor, gözlerinin kıpkırmızı olması, fikrinin tezelzülât-ı şedideye düçar olduğunu gösteriyordu. (HR, 357)

Tekrar yerine avdetle kendini kanepe üstüne atıverince hareket-i şedidesinden sırma saçları çıplak omuzlarına dökülüyor, onu bu hâl-i perişanide gören olsa sahile çıkmış (nayat)lardan zannedeceği varid-i hatır oluyordu! (HR, 359)

Babama yalvardım ağladım izin aldım, anamı da razı ettim şimdi siz de bir pederimsiniz! Elinizi öpmeğe ve Suphiye'yi alıp götürmeğe geldim yarın hemen gidiyorum! (BGG, 126, 127)

On beş gün sonra da hanelerinin önünde bir köy arabasının durduğu görüldü birkaç saniye sonra Cafer de ispat-ı vücut etti! (BGG, 130)

Yavru çırpınmakta, valide kıvrınmakta! (YYV, 420)

Bir tabip hasta çocuğun önünde diz çökmüş ağzını dolduran gamları almak fikriyle çabalıyor. (YYV, 420)

Silah sesini müteakip bir canavar daha gözükmüş, ormandan dahi diğer ikisi zuhur etmişti.. (HBZ, 49)

Hatta merkezi idare eden cennetmekân Fatih Sultan Mehmet Han – zevk-i muzafferiyetle kendini unutarak neferat arasına karışmış.. hedef-i maksada bir an evvel muvasalat gayretinde!.. (KN, 880)

Fakat zafu't-taba malik olan Bayezit Han-ı Sani – sarayını dalkavuklara küşat ve müdahinlerini vükelallığa isat etmiş, hele masalcı kadınları hüsn-ü kabule amade bulunmuştu! (KN, 882)

Vükelayı, mabeyn halkını yıldırılmış olan Yavuz'un validesi ne kadar yavuzluk etse.. kabil değil, saray içinde zehirli fesat mikroplarını saçarak kaynaşan o cadılara galebe çalamıyor.. sıkılıyor, üzüliyor, nihayet (ara sıra menfezini alevler içinde bırakarak feveran eden bir volkan gibi) galeyana geliyordu!!! (KN, 882)

Nihayet her iki taraf da son derece kızışarak boğaz boğaza, dipçik dipçiğe gelmişler.. Mağlubiyetlerini anlayan reisü'l-eşkiya – dereye atlayarak kurtulmak istemiş hâlbuki efrattan Hüseyin namındaki bir Osmanlı kahramanı – müteakiben dereye girerek şerir-i merkumla su içinde bir mübareze-i hayret ve dehşetengizden sonra itlafa muvaffak ve başından sırmalı şapkasını müstashiben arkadaşlarının yanına avdet eylemiştir. (BOKDH, 55,56)

Meydanlıkta da on sekiz çağlarında kılıç talimi eden pek yakışıklı ve gürbüz bir delikanlı görülüyordu ki – arada bir çiçek tarhlarının arasındaki süslü yolları birkaç hamlede geçip kızın gergef üstünde bıraktığı incili çevresini kapıp kaçıyor.. sonra ağaçtan kopardığı bir meyveyi içine koyup epeyce bir mesafeden fırlatarak ta kucağına düşürüyor.. bu oyunun sıklaşması – kızcağızın işlemesine mani olduğundan gergefini bırakıp delikanlıyı kovalıyor; yakaladığı vakit çevresini almağa çalışıyorsa da muvaffak olamıyor.. Nihayet – biraz işini terk edip birlikte dolaşmaları şartıyla sulhe yatışıyorlardı! (BH, 8)

Şimdi tahsil için onu Bağdat'a gönderelim ne vakit akli başına gelir de padişahına hüsn-ü hizmet vazifesini öğrenirse tekrar ona veririz. (BH, 24)

Kendisiyle gelen taya hatuna da hafiyen birçok talimat verdikten sonra ihtimamla giyinip kuşandı, akşamüstü haremihümayuna dâhil olan Ebu Sait'i pek beşuş ve pek hahişli bir çehre ile karşıladı.. (BH, 39, 40)

Sıra (Haddad Amirü'l-Saffa'a) gelmişti o zevcesive dört yaşında bulunan çocuğu ile beraber ilerledi bunlar ötekiler gibi nim üryan değillerdi. Üçü de ipekli elbiselerle giyinmişlerdi. (DS, 21)

Rüyasında cennet kadar latif yeni bir alem açılmış, incili köşklerin... zümrüt zeminin.. yakut ırmakların üstünde yaldızlı kanatlarıyla uçarak uzak bir noktada tulu eden bir nur kitlesini tavafa başlamıştı.. (DS, 53)

Süsen – Efendisine hazinedarlık vazifesini ifa eder, Dilşat'ın hususi hizmetini görür, geceleri ise rebabıyla onları eğlendirirdi. (DS, 62)

Sen beni tezviç ederken hesap mı istemiştin, kalbimi sormadın bile.. (DS, 70, 71)

Onların (farkına varmadan..) gösterdikleri bu –feministlik – bir kıskançlık, yahut gözden düşmek gibi ahvalde erkeklerin gözlerini açınca.. mahmur nigâhlarına şikâr oldukları kadını öldürmeğe kadar varıp onlardaki (hürriyet-i şahsiye)yi mahvederek tabiyatın, bahusus (şeriat-ı mutahhara-i İslamiyenin) kadınla erkek arasında gözettiği (hakk-ı müsavat) düsturundan bir yaprak daha yırtmağa çalışıyorlar – kendi fikirlerince – güya cemiyet-i beşeriye bir ahlak dersi vermiş olmakla iftihar ediyorlardı!.... (DS, 82, 83)

O zaman alnını sandukanın başına dayayarak ağlıyor ağlıyor.. zulmet-i meçhuliyette dalgın.. şaşkın kalan fikrine bir nur-u inkişafı bahş için anacığının ruhundan istimdat ediyordu.. (DS, 84)

Devrik kumral kirpikleri ağlamaktan top top olmuş... dipleri sürme yerine kırmızı hilal şekline girmiş.. hele o berrak semavi gözleri şule-i şebap yerine kara bulutlarla dolmuş... solgun yanakları beyazlığını kaybederek uzamış ve yanaklarının pembeliğindeki letafet silinmiş kan lekeleri gibi kirli bir dalga hâline girmişti.. (BDKBDG, 86)

Odasına girince çarşafını çıkarıp duvardaki yerine astı, hasta bakıcı kıyafetini giyindi. (BDKBDG, 87)

Emin, engin bir haz denizine dalmış.. ağzının uçları gülümsemelerle yayılmış.. yavaş yavaş kalktı, çiçek tarhları arasında zarif renkli ve latif çiçeklerini tımar ederek onlara faydalı bilgiler dağıtmağa başladı. (E, 4, 5)

Emin arkadaşlarına sezdirmemeğe çalışarak bazen yutkunmalarla yemeğini yedi; (peşin maaş aldığı için) daha yirmi altı gün vazifesine gelecekti. (E, 7)

Kumral baş kaybolmuş, yerine hayat yolunun dikenlerinden sıyrılmış vücudunu zor taşıyan kırçıl bir kafa ona sırtıyordu. (E, 15)

Onun parlak ve keskin bakışları da otuz yıllık andaçlarımı alt üst ediyor... pazarcı kadınlarda bulunmayan dürüst konuşması ve nazik tavırları dikkatimi çekiyordu!.. (CS, 3, 4)

Birçok felaketlerle ezilen ruhumun izleri, sıcak yaşlara dönerek yüzümü ıslatıyordu; onun da kırmızı yanakları, ağacında sonbahar sağanağına tutulmuş Amasya elmasına dönmüştü!.. (CS, 4)

Stajını da bitiren Orhan, doğu vilayetlerinden (...)a tayin oldu; gidiyoruz. (CS, 10)

Oğullarım burada, şimdi gelirler; bir görmelisin!.. (CS, 10)

2.2.3. Edebî Sanatlar

Emine Semiye'nin hikâyeleri eğitici öğretici özellik taşımaktadır. Edebî sanatlara sık başvurulmamıştır. Tespit edilen sanatlar ve örnekleri şunlardır:

2.2.3.1. Teşhis ve İntak

İnsan dışındaki varlıklara insana ait özellikler yükleme, kişileştirme teşhis; onu konuşturma intak olarak adlandırılır.

Tabiat, Emine Semiye için önemli bir kavramdır. İlk hikâyesi “Bir Mühassisenin Tefekküratı” onun tabiata verdiği değeri gösterir. Mevhibe, tabiata duyduğu sevgiyi fark ettiğinde onu kişileştirmiş ve ona bir mektup yazmıştır:

Ey letafet-i tabiat! (BMT, 17)

Bu mektupta sanki bülbüllerin, kuşların ve tabiatın kendisiyle konuştuğunu söylemektedir:

Bahar sabahında bülbüllerin feryadı (lisan-ı hâl ile) – daima düşün! daima ara! Feryadımız kalbini tenvir eden sevda-i meçhuleyi takdis içindir. Bundan memnun kalacağına mahzun mu oluyorsun? demek ister. (BMT, 21)

Sayfın vakt-i seherinde latif sedalı kuşların ötüşmesi (sanki) – vah zavallı! Sen kendinden bihabersin! Hiç olmazsa sedamızla müteyakkız ol da seni bihod eden aşkının kim olduğunu keşfe çalış! diye tahassürümü tezyit eder! (BMT, 21)

Güya, o mevsim-i tabiat bana – Kendini kaybetme! Her zaman mütefekkir ol! Kalbini hissiyat-ı aliye ile imla eden aşk-ı pakini unutmak mı istiyorsun? Eğer

böyle ise her taraftan manzurun olan asar-ı ibretnüsarım aşkını sana ihtar etsin?
diye kuvve-i samiamı tırmalayınca ürkerek vücudum lerzan olur. (BMT, 22)

Hikâyelerde hassas, duygulu kahramanlar tabiatı seyrederek düşüncelerini toparlamaktadır. “Hiss-i Rekabet”te Klaris, eşi Eduar’ın sadakati ile ilgili şüpheyeye düşer. Bu şüphe onun tüm neşesini kaçıırır ve kederli derin düşüncelere dalar. Onun eski hâline kavuşması için çeşitli seyahatler ayarlayanır. Vezûv Yanardağı’nı seyrettikleri sırada dağın siyah dumanından da etkilenecek yanardağa acımıştır. Ona bir canlıya ait özellik atfetmiştir:

Klaris kesik kesik çıkan dumana meysane nazar edip: Bu da benim neşemi kaçıran gizli ahlârım gibi etrafını ara sıra karartıyor! Zavallı dağ senin de bir derdin mi var? diye yavaşça söylenerek hasbihâl ediyordu. (HR, 339)

“Hamza Bin Zübeyr” hikâyesinde güneş kişileştirilmiştir:

Martin – murahhas insanlar gibi aldatıcı bir gününde şems – fecrin büründüğü o pembe tül libası yırtarak.. zımmi-i şair tabiyeti, şaşa-i cemalinden hafif hafif serpilten altın yıldızlı hüzmelerle bele çalışırken.. kırları vadileri (yolladığı) sıcak buseleriyle de ısıtıyor!.. (HBZ, 46)

“Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı” hikâyesinde Akdeniz kişileştirilmiştir:

Bu akşam mehtap – tüfenk seslerinin ve top tarakalarının daldığı muvakkıt sükût(u) merak ederek bütün tepeleri, bütün vadileri yıldızlarken (Kanlı Tepe)nin hak-i payine yüz süren Akdeniz’in semavi gözlerinde mütecessisane titriyor!.. (BDKBDG, 86)

2.2.3.2. Teşbih

Türkçe karşılığı benzetme olan bu sanat edebiyatta karşımıza en çok çıkan sanattır. Birbiriyle ilgili iki şeyden zayıf olan kuvvetli olana benzetilir. Bu benzetmede “kadar” ve “gibi” edatları kullanılır. Hem benzeyen hem de kendisine benzetilen söylenir. Emine Semiye hikâyelerinde benzetmelerden faydalanarak daha etkili bir anlatım sağlamıştır:

Deniz rüyasında maşûkunu gören mütebessim bir dilber gibi latif ve sâkin!
(BMT, 23)

Güneş hâlâ nekahette bulunan bir genç kızın beşâset-i natuvanı gibi bulutlar arasından hafif bir ziya neşrederek arz-ı didar etmiş! (BMT, 23)

İşte şu anda semayı setre çalışan bulutlar bir felaketzedenin güzel gözlerinde birikmiş olan sirişk-i mihnete – maşırığı tenvir edip bulutları def ve tebide uğraşan şemsin tab-ı latifi de ara sıra solgun dudakları üzerinde müşahede olunan hande-i mağmumanesine müşabih olmuştur! (BMT, 23)

Subh kadar latif, şafak bulutları kadar zarif olan Suphiye erkenden kalkar, bahçeye iner, eliyle dikmiş olduğu çiçeklerini sular, kuru otları yolar, bir heves-i bağbani ile şu eğlenceli hizmetini hoş ifaya çalışırdı. (BGG, 117)

Bazen alaca karanlıkta yatağından kalkıp odasının ittisalindeki çardağa çıkar, kudretten lüle lüle olan siyah, *ipek gibi yumuşak saçlarını* perişan bir hâlde arkasına atar zulmet-i leyli yarmağa çalışan iri güzel kara gözlerini bahçesine dikip yavaş yavaş zail olan şeb-i tariki, parlak nigâhıyla defetmek isterdi! (BGG, 117, 118)

Şafak attıkça kırmızı dudaklarını nim aralık eden tatlı tebessümleri artmakta, *inci gibi dişleri* ise şebnemlerle müzeyyen beyaz bahar çiçekleriyle rekabet etmekte idi. (BGG, 119)

Cafer pederi gibi müstakim ve sahib-i meziyet bir genç ise de serbest tavırlı ve gayet ateşin olduğundan Hacı Sadık Ağa'nın zoruyla elinde bulundurduğu kalemi atıp mükemmel bir silah almağı ve esbsüvar olarak çiftlikleri dolaşmağı sever, en muhataralı ormanlarda olmaktan telezzüz eder. Korku nedir bilmez, karlı tipili havalarda avcılık ederek karşısına tesadüf eden canavarları kemal-i şecaatle feda eyler bir afacan idi. (BGG, 123, 124)

Bu (yok) kelimesi zehirli bir ok gibi Fatine'nin ta ciğergâhına saplanıyor!... (TEAÜH, 113)

Boy orta *kendisi fidan gibi*, öyle şişman ve sakil değil! (TEAÜH, 126)

Onun sayesinde *kocan gibi bin tane it köpek* senin ayağını öper! (TEAÜH, 148)

On altı yaşında bulunan Cedit Bey de gerek mektepte ve gerek hanede *Kahraman gibi şen ve ferih bir arkadaşa* nail olduğu için pek memnun bulunuyordu. (TEAÜH, 176)

Eğer *Fevziye gibi iyi bir validenin* evladı olsaydı ahlak-ı memduha sahibi bir kız olacaktı! (TEAÜH, 187, 188)

Senin gibi sahib-i zekâ ve dirayet bir kıza sıhhatini feda etmek yaraşır mı? (TEAÜH, 191)

Melek gibi Fatine'ciğimi çekemiyor da böyle söylüyor (TEAÜH, 205)

Güneş cihanı altın telleriyle yıldızlarken, Bağdat Hatun *mermer gibi bir çehre* ile Sultan Ebu Sait'in fecaaten vuku-u vefatını haber verdi.(BH, 41)

2.2.3.3. İstiare

İstiare bir kelimeyi başka bir kelime yerine kullanma anlamına gelir. Emine Semiye'nin hikâyelerinde istiare özellikle kişiler için kullanılmaktadır:

Bahar-ı ömrünün on yedinci senesini ikmal eylemekte olan bu *nevşükufte* – çiçeklerini ve kitaplarını sever, kasabanın sair kızları gibi iştiğalat-ı bünye ile mütevaggıl olmayıp azade yaşar, sabahın latif rüzgârı yüzüne vurdukça kalbi hissiyat-ı şairane ile kabarıp garip bir surette çarpar. (BGG, 119)

Sadık Ağa'nın gözlerinden yaşlar akarak: – Al götür *arşlanım* kızıma bundan şerefli bir düğün yapılamaz! İhtiyar olmasaydım ben de sana refakat ederdim! Mademki bunu yapamam, oğlum da yoktur kızımın zevci *şanlı vazifeyi* ifa etsin! dedi (BGG, 128)

Pek doğru... İçinde yuvarlandığımız o devri, yıldırım gibi bugünkü varlığa ve ilerilemeğe çeviren *ulu kurtarıcıyı*, candan kutsamak da öz vazifemizdir. (CS, 10, 11)

Güneş cihanı *altın telleriyle* yıldızlarken, Bağdat Hatun mermer gibi bir çehre ile Sultan Ebu Sait'in fecaaten vuku-u vefatını haber verdi.(BH, 41)

O aks-i hayali biz de seyredelim: – Devrik kumral kirpikleri ağlamaktan top top olmuş... dipleri sürme yerine kırmızı hilal şekline girmiş.. hele o berrak semavi gözleri şule-i şebap yerine *kara bulutlarla* dolmuş... solgun yanakları beyazlığını kaybederek uzamış ve yanaklarının pembeliğindeki letafet silinmiş kan lekeleri gibi kirli bir dalga hâline girmişti.. (BDKBDG, 86)

Manen ve madden hasm-ı canı olan Hasan-ı Kebir'le kendi arasında *dostluk perdesini* tutan Dilşat'ı koyup kaçmağa" bu suretle de ailesinin vasiyetini yerine getirmek için onu tezvice kendinde büyük bir salahiyet buluyordu!.. (DS, 46)

SONUÇ

Geleneksel yapının kadına belirlediği konumu değiştirmek istediği “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye” ve “Bir Gecelik Gelin” hikâyelerinde kadınların eğitim alması gerektiği vurgulanır. Bu eğitime evin erkekleri ya sessiz kalır ya da kızı veya eşinin eğitimini destekler. Eğitim mücadelesinde engel olanlar kadınlardır. Hanife Hanımefendi hikâyedeki en etkili mutaassıp kadındır.

“İbn-i Batuta Seyahatnamesi”nde, “Taş Hatun”, “Bağdat Hatun” ve “Dilşat Sultan” hakkında bilgiler bulunmaktadır. “Meşahirü’n-Nisa”da “Bağdat Hatun” ve “Dilşat Sultan” tanıtılmıştır. Hikâyeler bu kaynaklardan okunan bilgilerle kurgulanmıştır. Bu onun yazarlıktaki başarısını ortaya koymaktadır.

Servet-i Fünun döneminde yazmıştır ancak bu topluluğun sanat için sanat görüşünü benimsememiştir. Tanzimat dönemi yazarları gibi sanatın toplum için olduğu düşüncesindedir. Bu sebeple eğitici ve öğretici konular işlemiştir. Yazarın okuyucuyu bilgilendirmesi gerektiğini düşünür. Kahramanların diyaloglarında, doğrudan metin içinde veya dipnotlarla okuyucuya fen ve tarih bilgileri aktarır.

Romantizmin etkisiyle eserde kendini gizlemez. Olayı anlatmayı keser ve “*anlat-, bahset-, bildir-, de-, gel-, söyle-, şüru et-, tarif et-*” fiillerini kullanarak metne dâhil olup bazen kendi düşüncelerini bazen geçmişte gerçekleşmiş bir olayı aktarır.

Ona göre vatana hizmet etmek, yazmak ve halkı bilgilendirmek demektir. Bu sebeple dili sadedir. Hikâyelerdeki Arapça ve Farsça alınma kelimeler “*valide*”, “*nazar*”, “*tebessüm*”, “*iltifat*”, “*tedavi*”, “*merhamet*”, “*acele*”; “*peder*”, “*gül*”, “*sokak*” gibi hâlihazırda kullanılanlardır. Batı kültürünü kitaplar aracılığıyla tanımakla kalmaz, yurt dışında da bulunur. Ancak eserlerinde bildiği ve öğrendiği bu dillerin tesiri azdır; “*madam*”, “*familya*”, “*kuzen*”, “*bronşit*”, “*nevroz*”, “*piyano*”, “*sinema*”; “*tren*”, “*üniforma*” gibi günlük yaşamda yer alan sözcükleri kullanmıştır.

Hikâyelerdeki kelime ve anlam çeşitliliği söz varlığının zenginliğini gösterir. Arapça ve Farsçaya hâkimdir. Kelime tekrarı kaçınır. Cumhuriyetten sonra yazdığı hikâyelerde Arapça ve Farsça kelimeler azalmış ve “zülf-ü arızlar” (CS,4) dışında yabancı tamlama kullanılmamıştır. Özleştirme hareketi içerisinde yeni kelimeler kullanmıştır. Türkçenin sadeleşmesine fiilen katkı sağlamıştır.

Fiillerin sayısı diğer sözcük türlerinden fazladır. Zarf-fiil ve sıfat-fiil unsurlarını sıklıkla kullanır. Hikâyelerde hareket ön plandadır ve “*Yağmurlu günlerde*

çamurları çiğneyerek yüksek kayalar üzerinden aşağıya akan yağmur sularının husule getirdiği şelaleleri ve o şelalelerden dökülen suların çukur yerlerde vücuda getirdiği ufacık gölleri görmek için rutubetin sıhhatimi ihlal edeceğini düşünemem!” (BMT, 19) cümlesinde olduğu gibi nesneyi de hareket hâlinde algılayıp anlatır. Harekete dayalı bir üslubu vardır.

Sıfat tamlamalarını daha çok kişileri tanıtırken kullanır, buradaki sıfatlar “*orta boylu, tıknazca ve annesi gibi güler yüzlü bir harbiye talebesi*” (CS, 11) tamlamasında olduğu gibi uzun ve birkaç vasfı taşıyan özelliktedir. Bu durum eşyayı ayrıntılı bir şekilde algılamasındandır. İsim tamlamalarında genellikle kişilerle nesneler arasında nesnel bir ilişki kurar. Belirtili isim tamlamalarının tamlayan ya da tamlanan unsuru “*Hani ya baharın zaman-ı letafetinde penceremin önüne kadar yükselip aşmış olan zerdali ağacının pembeli beyazlı rengin çiçekleri?!*” (YGSG, 29) cümlesindeki gibi başta sıfat tamlamaları olmak üzere başka kelime grupları bulunan uzun tamlamalar şeklindedir. Arapça ve Farsça tamlamaları uzun değildir.

Deyimlerde sözcüklere genellikle tüm toplumun anladığı mecaz anlamlar yüklenir. Emine Semiye deyimleri sıklıkla kullanacak bir kültürel birikime sahiptir ve toplumla iç içedir. Bu durum yöresel söyleyişleri kullanmasına neden olur.

Hikâyelerde Tanzimat döneminin özelliğine uygun olarak isim sembolizasyonu görülür, kişilerin isimleri mizaçlarına göre verilmiştir.

Kahramanların duygularını aksettirmek için ünlemlere ve tekrarlarla başvurulmuştur. Benzetmelerle etkili bir anlatım sağlamıştır.

Hikâyelerde Türkçe cümle yapısının tüm biçimleri görülmektedir. Genelde harekete dayalı yazdığından fiil cümleleri en çok kullanılan cümle çeşididir. Yapı bakımından cümleler içinde iç içe birleşik cümle ile sıra cümleleri daha çok kullanmıştır. “*Onların (farkına varmadan..) gösterdikleri bu –feministlik – bir kıskançlık, yahut gözden düşmek gibi ahvalde erkeklerin gözlerini açınca.. mahmur nigâhlarına şikâr oldukları kadını öldürmeğe kadar varıp onlardaki (hürriyet-i şahsiye)yi mahvederek tabiyatın, bhusus (şeriat-ı mutahhara-i İslamiyenin) kadınla erkek arasında gözettiği (hakk-ı müsavat) düsturundan bir yaprak daha yırtmağa çalışıyorlar – kendi fikirlerince – güya cemiyet-i beşeriye bir ahlak dersi vermiş olmakla iftihar ediyorlardı!....*” (DS, 82, 83) şeklinde uzunluklarıyla dikkat çeken bu cümlelerde Arapça ve Farsça tamlamalar kullanır ancak bunlar Türkçenin kurallarına göre meydana getirmesidir. Bu durum, cümlelerin uzun olsa da kolay anlaşılmasını

sağlamıştır. Anlam bakımından olumlu, yüklemine yerine göre kurallı cümleleri kullanmayı tercih etmiştir.

1895'te yazdığı ilk hikâye “Bir Mühassisenin Tefekküratı” ile 1935'te yazdığı son hikâye “Cumur Subayları” karşılaştırıldığında bir değişim geçirdiği görülmektedir. “Bir Mühassisenin Tefekküratı”nda yer alan Arapça ve Farsçadan alınma “hemşire”, “valide”, “peder”, “sin”, “şirîşk”, “takarrüp et-”, “şüru et-”, bus et-” yerine “Cumur Subayları”nda Türkçe olan “abla”, “anne”, “baba”, “yaş”, “gözyaşı”, “yaklaş-”, “başla-”, “öp-” sözcüklerinin kullanılması dilinin sadeleştiğini göstermektedir. Kişileri konuştururken iç içe birleşik cümle yapısını azaltmıştır. Karşılıklı konuşmalara yer vermiştir. Ünlem işaretini duyguyu hissettirmek için cümle içinde bir kelimenin yanında kullandığı veya tamamlanmış cümlenin sonunda noktanın bulunmadığı örnekler “Cumur Subayları”nda yer almamaktadır, bu durum noktalama işaretlerinde artık sistemli davrandığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

DOĞRUDAN KULLANILAN KAYNAKLAR

- Adivar, H. E. (1996). *Mor Salkımlı Ev*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Ahmet Cevdet Paşa (ts). *Remil Risalesi*. İBB Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar. CP_Yz_0058/01.
- Ahmet Mithat Efendi. (2011). *Fatma Aliye Bir Osmanlı Kadın Yazarının Doğuşu*. (Çev. Bedia Ermat). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Akarlı, E. (1999). II. Abdülhamid ve İktidarı. *Osmanlı C 2*: 253-265. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Aktan, S. (1994). *İktitaf*. (Yayımlanmamış Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Aktaş, Ş. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyıldız, A. (2011). Tanzimat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi C 40*: 1-10. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Albayrak, M. ve Özyurt, A. (2006). *Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Aldan, M. (1990). *İz Bırakan Mülki İdare Amirleri*. Ankara: İçişleri Bakanlığı.
- Altuğ, F. (2020). *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*. İstanbul: Turkuvaz Kitap.
- Altuğ, F. (2021). *Öncü Müslüman Kadınlar - Osmanlı Kadın Yazarları Nasıl Bir Müslüman Kadın Geleneği Hayal Ettiler?* İstanbul: Turkuvaz Kitap.
- Artan, G. (1989). Soyadını Kullanmayan ve Soyadı Değişen Yazarların Soyadını Bulma Kılavuzu. *Türk Kütüphaneciliği C 3*: 137-152.
- Aşa, H. E. (1995). Fatma Aliye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi C 12*: 261-262. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Aykut, A. S. (2004). *İbn Battûta Seyahatnâmesi*. C 1-2. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Banarlı, N. S. (1998). Emine Semiye. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C II. s. 994. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Barış, T. (2010). *Resimli Kitap Dergisi'nin İncelenmesi (9-16. Sayılar)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Esas Evrakı: 142/216, 3 No.lu Mektup.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Esas Evrakı: 142/216, 4 No.lu Mektup.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Esas Evrakı: 142/46, 1.
- Berkes, N. (2003). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beydilli, K. (2003). II. Mahmud. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* C 27: 352-357. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Beydilli, K. (2009). III. Selim. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* C 36: 420-425. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bilgegil, Z. (1989) *Halid Ziyâ Uşaklıgil’in Aşk-ı Memnu Romanında Üslûp Çalışması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Bursalı Mehmet Tahir Bey. (1972). Sedad Ali Bey “Cevdet Paşazade”. *Osmanlı Müellifleri* C II. (haz. A.Fikri Yavuz ve İsmail Özen). İstanbul: Meral Yayınevi.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çelikel, Z. (2013). *İki Ülke, İki Kadın Yazar: Juana Manso, Emine Semiye*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cihan, A. (2007). *Ahmet Cevdet Paşa’nın Aile Mektupları*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- Çoban, A. (2004). *Edebiyatta Üslûp Üzerine*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Coşar, Ö. S. (1974). *Atatürk Ansiklopedisi*. C 2: 59
- Demir, N. (2019). *Türkçe Cümle Bilgisi*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (23.10.1972), Kutu: 289, Gömlek: 81/Sıra: 10.
- Eker, S. (2009). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eken, A. H. (2019). *Bikes ve Hissi Rekabet*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Eken, A. H. (2019a). *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Eken, A. H. (2021). *Emir Çoban Kızları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Eken, A. H. (2021a). *Hikâyeler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Emine Semiye. (ts). *İktıtaf*. Millî Kütüphane. Yz. A2693.
- Emine Semiye. (1896). İsmetli Emine Semiye Hanımefendi Hazretlerinin Taziyetnameleri. *Hanımlara Mahsus Gazete*. S 53: 5.

- Emine Semiye. (1898). Selânik Terakki Mektebi. Hanımlara Mahsus Gazete. 172: 1.
- Emine Semiye. (1899). Âlem-i İnsanîyete Mühim Bir Hizmet Yahut Tabip Salamon Mois Efendi. *Hanımlara Mahsus Gazete*. S 225: 2-4.
- Emine Semiye. (1926a). Haz ile Muhaverem. *İzler*. S 8: 5-7. Giresun: Işık Matbaası.
- Emine Semiye. (1926b). Medeni Muaşeret. *İzler*. S 21: 2-3. Giresun: Işık Matbaası.
- Emine Semiye. (06.09.1933). Gemlik Kaplıcasında Geçen On Gün. *Vakit gazetesi*.
- Enginün, İ. (2000). *Araştırmalar ve Belgeler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Enginün, İ. (2001). Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Enginün, İ. (2016). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ergin, M. (1997). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Eroğlu, H. (1982). *Türk İnkılâp Tarihi*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Fatma Aliye. (1995). *Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı*. (Çev. Bedia Ermat). İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Fatma Aliye. (2011). *Ünlü Müslüman Kadınlar*. (Akt. Raşit Gündoğdu). İstanbul: İnkılâb Yayınları.
- Gövsa, İ.A. (1933). Emine Semiye. *Meşhur Adamlar Hayatları Eserleri*. s. 403-404.
- Grönbech, K. (1995). *Türkçenin Yapısı*. (Çev. Mehmet Akalın). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Gülsoy, U. (1999). Islahat Fermanı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* C 19: 185-190. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Güney, E. C. (1923). Emine Semiye Hanımefendi. *Birlik* S.13: 1-2
- Hacı M. Zihni Efendi. (1982). *Tarihte İz Bırakan Meşhur Kadınlar*. (Sadeleştiren Bedreddin Çetiner). İstanbul: Şamil Yayınevi.
- Halaçoğlu, Y. (1986). Kendi Kaleminden Ahmed Cevdet Paşa. *Ahmet Cevdet Paşa Semineri*. s. 1-6. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Halaçoğlu, Y. ve Aydın, M. A. (1993). Cevdet Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* C 7: 443-450. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hanioğlu, M. Ş. (2001). İttihat ve Terakkî Cemiyeti. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* C 23: 476-484. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hariciye Vekâleti Yıllığı*. (1953) <http://diad.mfa.gov.tr/diad/yillik/yillik-1953.pdf> (21.06.2020).
- Hariciye Vekâleti Yıllığı*. (1959). <http://diad.mfa.gov.tr/diad/yillik/yillik-1959.pdf> (21.06.2020).

- <https://gurhankendiroglu.com/2014/05/29/hocamizi-kaybettik-5-10-1936-28-5-2014/>.
(15.06.2019)
- <https://insaninyolu.com>. (15.06.2019).
- <https://www.lensculture.com/suha-kendiroglu>. (16.06.2019).
- Hürmen, F. R. (2000), *Ressam Naciye Neyyal'ın Mutlakiyet Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Işık, İ. (2013). Emine Semiye. *Türkiye Ünlüleri C 6*. s. 111. Ankara: Elvan Yayınları.
- İlker, A. (2017). *Manisa Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İsimsiz. (1897). Gazetemiz Muharrire-i Mahsusası Emine Semiye Hanımefendi Hazretlerine Tebrik-i Mahsus. *Hanımlara Mahsus Gazete*. S 143: 8.
- İsimsiz. (1899). Havadis-i Hususiye. *Hanımlara Mahsus Gazete*. S 227-25: 4.
- İsimsiz. (1900). Gazetemiz Muharrire-i Mahsusası İsmetli Emine Semiye Hanımefendi Hazretlerine Tebrik-i Mahsus. *Hanımlara Mahsus Gazete*. S 77-279: 4-5.
- İslamoğlu, O. D. (2000). *Mütâlaa Mecmuası Tahlîlî Fihrist, İnceleme, Metinler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İyison, D. (1994). *Emine Semiye'nin İki Eseri: "Terbiye-i Etfâle Âit Üç Hikâye" "Hiss-i Rekâbet"*. (Yayımlanmamış Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- İzgöer, A.Z., Tuğ, R. (2013). *Padişah'ın Himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları.
- Kaplan, M. (2014). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaağaç, G. (2019). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaağaç, G. (2021). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karaca, Ş. (2010). *Emine Semiye Hayatı, Fikir Dünyası, Sanatı, Eserleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karahan, L. (1998). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara. Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2006). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara. Akçağ Yayınları.
- Karaismailoğlu, A. (2009). Selmân-ı Sâvecî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi C 36*: 446. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Kaygusuz B. N. (2002). *Bir Roman Gibi*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.
- Kaymaz, K. (2009). *Gölgedeki Kalem Emine Semiye*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Kızıltan, M. (1995). Kadınlar İçin Bir Matematik Kitabı: Hülâsa-i İlm-i Hisâb. *Toplumsal Tarih*. IV(20): 50-54.
- Kodaman, B. (1999). II. Abdülhamid Hakkında Bazı Düşünceler. *Osmanlı* C 2: 275-285. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Konukçu, E. (1991). *Bağdat Hatun*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi C 4: 444. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köprülü, C. (1957). *İran Moğolları (Siyaseti İdare ve Kültür, İlhanlılar Devri, 1220-1350)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Küçük, C. (1988). *Abdülhamid II*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi C 1: 216-224. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (2008). *Osmanlı Kadın Hareketinde Bir Öncü Emine Semiye Hayatı, Eserleri, Fikirleri*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kütükoğlu, M. (1986). Cevdet Paşa ve Aile İçî Münasebetleri. *Ahmet Cevdet Paşa Semineri*. s. 199-220. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Lagaş, C. (12.10.1944). Bulgaristana İngiliz ve Amerikan Askerî Heyetleri Gitti. *Cumhuriyet gazetesi*. <http://nek.istanbul.edu.tr> (21.06.2020).
- Lewis, B. (2004). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (Çev. Metin Kıratlı). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Okay, O. (1995). Batılılaşma. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* C 12: 287-290. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öner, N. (1989). Ali Sedad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* C 2: 442. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özbay, H. (1993). *Abdülhamid Süleymanoğlu Çolpan'ın Şiirleri Metin Aktarma İnceleme*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Özçoban, Y. (2008). *"İbrahim Salahov'un "Kolima Hikeyeleré" ve "Kükçetav Dalalarında" Adlı Romanları (İnceleme-Metin-Sözlük ve Dizin)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2021). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Sönmezler Duran, Ö. (2013). *Adil Kutuy'un Eserlerinde Dil ve Üslup* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taksim Atatürk Kitaplığı, Fatma Aliye Evrakı Katalogu: 16/5.
- Tan, M.T. (15.07.1936). Unutularak Ölen Bir Edib Fatma Aliye Kimdir, Neden Meşhur Olmuştur? *Cumhuriyet gazetesi*. <https://www.wikilala.com> (21.06.2022).
- Tane, V. (1993). *Mustafa Kutlu'nun Hikayelerinde Dil ve Üslup*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Toros, T. (1998). *Mâzi Cenneti I*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1952). *Türkiye'de Siyasî Partiler 1859-1952*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Tuncor, F. R. (1969). Emine Semiye. *Önasya Dergisi*. C 4. S 41: 16-17.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uraz, M. (1941). *Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*. İstanbul: Tefeyyüz Kitabevi.
- Yalçın, D., Akbıyık, Y., Akbulut, D.A., Balcıoğlu, M., Köstüklü, N., Süslü, A., Turan, R., Eraslan, C. ve Tural, M.A. (2000). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Yıldırım B., Seyhan S. (2015). 1914 Yılında Yayımlanan Kadın Gazetelerinden 'Kadınlık'a Göre Kadın. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*. S 23: 39-65.
- Yularkıran, C.R. (1939). *Reşit Paşanın Hatıraları*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitabevi.
- Yularkıran, E.S. (1935). *Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar*. Millî Kütüphane. Yz Latince 86.
- Yurtbekler, V. (2000). *Çağdaş Türkmen Hikâyesinin On Örneğinde Dil ve Üslup Çalışması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zihnioğlu, Y. (1999). Erken Dönem Osmanlı Hareket-i Nisvanı'nın İki Büyük Düşünürü Fatma Aliye ve Emine Semiye. *Tarih ve Toplum*. C 31 S 186: 4-11.
- Zihnioğlu, Y. (2003). *Kadınsız İnkılap, Nezihe Muhittin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*. İstanbul: Metis Yayınları.

Zülfikar, H. (1995). *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler İnceleme-Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ATIF YAPILMADAN YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Aktaş, Ş. (1993). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Altıntaş, Z. (2017). İttihat ve Terakki’de Kadın Olgusu ve Selma Rıza. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*. S 6: 117-133.
- Avcı, M. (2016). Osmanlı Devleti’nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S 55: 225-254.
- Balcı, M. (2015). *Osman Türkay’ın Kelime Dünyası*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Belkis, Ö., Kankaytsın, D. (2018). *Sanatın Gölgedeki Kadınları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Clauson, S.G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Great Britain: Oxford University Press.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çağbayır, Y. (2017). *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çetin, E. ve Tüzer C. (2017). İnci Dergisi Üzerine Bir İnceleme. *Millî Eğitim Dergisi*. S 216: 203-225.
- Devellioğlu, F. (1998). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Esen, N. (2006). *Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gece, İ. (2014). *Hanımlara Mahsus Gazete’de Edebî Faaliyet*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gemici, F. (2007). *Millî Mücadele’de Bir Vali: Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa (1868-1924)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gemici, F. ve Şahin, E. (2007). Millî Mücadele’de Bir Vali: Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa (1868-1924). *Akademik İncelemeler*. 2 (2): 1-25.
- Gobelyan, Y. (ts). *Memleketini Özleyen Yengeç*. (Çev. Hagop Gobelyan)
- Günaydın, A. U. (2017). *Kadınlık Daima Bir Muamma - Osmanlı Kadın Yazarların Romanlarında Modernleşme*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Hatip Dinçyürek, S. (2016). II. Abdülhamid Dönemi'nde Bir Genç Kız Dergisi: Hanımlara Mahsus Gazete'nin Hanım Kızlara Mahsus Kısmı. *Ayşegül Keskin Çolak'a Armağan Tarih ve Edebiyat Yazıları*. s. 143-156. Ankara: Kebikeç Yayınları.
- Karaca, Ş. (2011a). Çağdaş Türkiye Türkçesinin Kuruluşunda Emine Semiye Hanım'ın Öncü Düşünceleri. *Türk Dili*. S 715: 29-34.
- Karaca, Ş. (2011b). Modernleşme Döneminde Bir Kadın Yazarın Portresi: Emine Semiye Hanım. *Bilig*. S 57: 115-134.
- Karaca, Ş. (2012a). An Intellectual Ottoman Lady: Emine Semiye, *İBB International Refereed Academic Social Sciences Journal*, summer-July-August-September 2012. 03(06): 160-170.
- Karaca, Ş. (2012b). Öncü Bir Kadın Yazar Emine Semiye'nin Kaleminden "İslamiyette Feminizm". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21(2): 269-280.
- Karaca, Ş. (2013). Fatma Aliye ve Emine Semiye'nin Kadının Toplumsal Kimliğinin Kazandırılmasında Öncü Fikirleri. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*. 6(2): 1481-1499.
- Kâşgarlı Mahmud. (2013). *Divanü Lûgat-it Türk*. (çev. Besim Atalay). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, A. İ. (1998). *Mütâlaa Gazetesi-İnceleme, Fihrist, Seçme Metinler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurnaz, Ş. (1992). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (1996). *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (2007a). Siyasal Tarihimizin İsimli Kahramanlarından: İttihatçı Seniye Hanım. *Turkish Studies*. 2(4): 624-630.
- Kurnaz, Ş. (2007b). Emine Semiye ile Nigar Hanım'ın Mektuplaşmaları. *Turkish Studies*. 2(4): 631-646.
- Kurnaz, Ş. (2007c). Emine Semiye'nin Ablası Fatma Aliye'ye Mektupları. *Türkbilig*. S14: 131-142.
- Kurnaz, Ş. (2007d). Emine Semiye'nin Gözüyle Serez Yaylası'nda Kültür Hayatı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli*. S 44: 155-169.
- Kurnaz, Ş. (2015). Osmanlı Kadın Hareketi'nin Öncü İsimlerinden Emine Semiye'nin Siyasal Portresi. <http://www.ayk.gov.tr/> (20.07.2018).

- Özen, H. (1994). *Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadın Gazete ve Dergileri (1868-1990)*.
<https://sozluk.gov.tr>
- Şemseddin Sami. (1996). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şemseddin Sami. (2017). *Kâmûs-ı Türkî (Latin Harfleriyle)*. (Haz. Raşit Gündoğdu, Niyazi Adıgüzel, Ebul Faruk Önal). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Tekin, İ. (2017). 1876-1923 Yılları Arasında Çocuk Eğitimi Konusunda Yazılmış Kitapların İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 6 (3): 1589-1623.
- Toska, Z., Çakır, S., Gençtürk, T., Yılmaz, S., Kurç, S., Art, G. ve Demirdirek, A. (1993). *İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası (1869-1927)*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1978) Özleştirme Kılavuzu. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2012) *Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yetişgin, M. ve Dumanoglu, S. C. (2017). Darülmualimat Mezunları ve İsdihdamı. *Cappadocia Journal of History And Social Sciences*. Vol 9: 493-509.

EKLER

EK: 1 HİKÂYE METİNLERİ

(Teşrin-i evvel 1311 tarihli ve 12 numaralı Hanımlara Mahsus Gazetede münderic olan eser-i acizi)

Bir Mütchassisenin Tefekküratı

Mevhibe, yirmi yaşında mahzun tavırlı bir kızdır! Hanesinde bulunsa düşünür! Sokağa çıksa dalgın bulunur, validesi icbar etmese gezinmek aklına gelmez! Gezmede akranlarıyla konuşmaz! Yolda yedi yaş büyük olan hemşiresi Şekibe – Mevhibe! Yine niye daldın? diye dürterek ikaz etmese zavallı kızcağz aklını başına alamaz! Hatta yayan yürürken pek çok defalar hemşiresinin ihtarı sayesinde düşmek tehlikesinden halas olmuştur! İşte tarif etmek istediğimiz (5) Mevhibe böyle hazin ve dalgın bir kızcağızdır!

Validesi pek zekâvetli bir kadın ise de kızının hâline ehemmiyet vermez! Sonraları Mevhibe'nin tembelliğine hamledilen dalgınlığı pek ziyadeleştikten Şekibe'nin sabrı tükenir. Bir gün validesini gizli bir mahale çekerek – Valideciğim! Mevhibe'nin hâlini niçin nazar-ı dikkate almıyorsunuz? diye ikaz etmek ister!

Validesi – Kızım! Mevhibe küçüklüğünden beri tembel ve süngüsü ağırdır! diye Şekibe'nin sözlerine ehemmiyet vermemek isterse de

Şekibe – Hayır hayır! Mevhibe tembel değildir! Dalmasa her iş elinden gelir! Ne çare ki zavallı kızcağıza bu hâl arz olmuştur! (6) Acaba hasta mı, yoksa bir derdi mi var? deyince validesi elini alına koyarak – Aman Şekibe! İyi ki aklına getirdin! Yirmi yaşına geldi! İsteyenlere vermedik! Sakın kız birini sevmiş olmasın? der!

Şekibe – Ben de bundan korkuyorum ya! Bilmem ki beni o kadar erken gelin ettiğiniz hâlde, Mevhibe'yi niçin vermiyorsunuz?

Validesi – Seni erken verdiğimizize pişman olduğumuz için Mevhibe'yi vermedik!

Şekibe – Hakkınız var! Çok hastalık çektim! Evlatlarımın dünyaya gelmesi beni mariz etmişti!

Validesi – Ne ise şimdi ne yapalım? (7)

Şekibe – Ne yapacağız, Mevhibe'yi istintak etmeliyiz!

Validesi – Kız benden utanır! Bunu sen yapabilirsin!

Şekibe – Peki ben onu söyletirim!

Valide ile kızının bu hasbihâlinden bir gün sonra Şekibe Mevhibe'nin odasına girerek yanına oturur!

Şekibe – Hemşire! Hâlâ taranmamışsın!

Mevhibe – (Gözleri pencereye mutaraf olduğu hâlde) Ah ne hazin manzara! Erimiş karların ağaçlardan aşağıya aheste aheste damlayışı görölmeğe şayandır.

Şekibe – (Eliyle dürterek) Mevhibe niçin bana cevap (8) vermiyorsun?

Mevhibe – (Ürkerek) A hemşire sen misin! Ne istiyorsun?

Şekibe – Şimdiye kadar niçin taranmamış olduğunu anlamak isterim.

Mevhibe (Elini başına götürerek) Sahih taranmamışım!... Vaktim olmadı.

Şekibe – Acayip! Şimdi yemek çıkacak! Bu zamana kadar seni taranmaktan meneden meşguliyet ne idi?

Mevhibe – Pencereden bakıyordum! Karların latif bir surette eriyişi beni eğlendiriyordu.

Şekibe – Tuhaf şey! Kar sularının bahçede (9) hasıl ettiği çamurlara bakmakla mı telezzüz ediyorsun? Ne güzel meşguliyet.

Mevhibe – (Mahcubane) Beni takdir etmek mi istiyorsun?

Şekibe – (Mevhibe'nin elini eline alarak) Hayır kardeşçiğim! Maksadım müptela olduğun illetten seni halas etmektir!

Mevhibe – Vay ben hasta mıyım?

Şekibe – Öyle zannederim!

Mevhibe – Garip şey! Ben kendimi pek iyi buluyorum.

Şekibe – Mevhibe bana yakın gel!... Ha şöyle! Hemşireciğim! Seni ne kadar severim bilirsin ya!... Elbette senin fenalığını (10) istemem değil mi?

Mevhibe – (O da Şekibe'yi deraguş ederek) Buna şüphe bile etmem. Sen de benim muhabbetimden emin değil misin?

Şekibe – Tamamıyla!

Mevhibe – Dünyada pederimden ve validemden sonra senin kadar hiçbir kimseyi sevmediğime yemin ederim...

Şekibe – (Elini Mevhibe'nin ağzına koyarak) Sus müdahin yalan söyleme!

Mevhibe – (Hemşiresinin elini ağzından çekerek) Bana inanmıyor musun?

Şekibe – Beni sevdiğine inanırım fakat benden ziyade bir başkasını da sevdiğini biliyorum!

Mevhibe – (Hiddetle) A bu nasıl söz! Bu başkası kim oluyormuş?

Şekibe – Gönlüne sor: (11)

Mevhibe – (Öfke ile) Rica ederim hemşire beni tahkir etme. Sonra senden küçük olduğumu unuturum!

Şekibe – Acul kız! Telaş lazım değil! Ben senin hemşirenim sen de benim canımsın! Benden gizleme! Derdini söyle elbet dermanını bulurum!

Mevhibe – Canım hangi derdimden bahsediyorsun?

– Şu seni bu kadar dalgın ve mahzun eden derdinden!

– Daima böyle değil miyim?

– Hayır. Bu derece değildin! Düşünmeği severdin fakat dalmazdın. Bir zamandan beri sana bu hâl daha doğrusu bu illet geldi! Yavrum! Şimdi tabibe müracaata lüzum yok! Bana müracaat et ki manevî olan bu hastalığını ancak ben tedavi edebilirim! İşte sana şimdiden vadediyorum! Sevdiğin her kim ise seni ona vermeğe son derece de gayret edeceğim!... Cevap versen a!

Mevhibe – (Mütehayyirane) Sevdiğimi ben bilmiyorum ki (12) sana söyleyeyim!

Şekibe – Tecahül etmek mi istiyorsun? Ne desen nafile sendeki bu dalgınlık! Derd-i aşka müptela olduğunu ispata kâfidir!

Mevhibe – Fakat hemşire yemin ederim ki...

Şekibe – Sus sus? Nafile beni aldatmağa çalışma? Sevdiğinin ismini söyle de mesele bitsin!

Mevhibe – Sübhanallah! Bilmediğim şeyi nasıl söyleyebilirim.

Şekibe – İhtimal ki mahcubiyetinden söyleyemiyorsun. Zararı yok, ben beklerim. İşte sana bir hafta mühlet. Haftanın hitamında hakikati bana itiraf etmelisin.

Şekibe, hemşiresinin ellerinden öperek odadan çıktı. Biçare Mevhibe şaşırmış kalmıştı. Hemşiresi bir sevgiliden bahsetmişti. Bu kimdi? Kendisi de bilmiyordu. Hemşiresinin hakkı yok muydu ya! (13) Düşünmekten gayrı kendisini hiçbir şey mütelezziz etmiyor. Kitap okumak istese tesadüf ettiği şairane bir parça kendisini o kadar düşündürüyordu ki saatler geçtiği hâlde kitabın bir sayfasını çevirmeğe muktedir olamıyordu! Nihayet dadısının (Hanımcığım! Ninen çağırıyor) yahut (Misafir geldi aşağıdan seni istiyorlar) gibi ihbaratıyla elindeki kitabı terke mecbur oluyor!

Eline aldığı dikişlerin hepsi yarım! Gergefindeki işi bitirmek için öfkesini yenmek lazım. Zira işlemek istediği gülleri ve çiçekleri ıstampadan ahzetmeyip tabii çiçeklerden örnek almak istiyor. İbrişimlerin rengi çiçeklerin (14) elvan-ı tabiiyesini

veremediği için aheng-i tabiatı onlarda bulamıyor! Sonra hiddetlenip gergefi de ibrişimleri de bir tarafa atıveriyor!

Zavallı Mevhibe! Daha bu gibi birçok münasebetsiz hâllerini derpiş ederek kendi kendine – Acaba hemşiremin hakkı mı var benim başımda bir sevda yok. Öyle ama niçin düşünmekten gayrı bir şeyle telezzüz edemiyorum iyice düşünüyüm!... Beni bu hâle koyan şudur! (diyecek kimseyi bulamıyorum)!

Birini seviyorsun diyor benim bundan haberim yok! Hemşirem bana bir hafta mühlet verdi. Bir hafta dolaşayım belki sevdazedemi (15) keşfederim.

Mevhibe dediğini icra etti! Yağmurları çamurları dinlemeyerek sokağa çıktı. Fırtınaya ehemmiyet vermeyip Boğaziçi'nden İstanbul'a kadar kayıkla indi! O aralık komşulardan birisinin hanesi yandı. Herkes korkup kaçtı! Mevhibe bilakis ateşe yaklaşıp alevlerin seyrine daldı! Validesi – Canım, bu kıza ne oluyor? dedikçe:

Şekibe – Onu hâline bırakınız! Bir haftanın hitamına bir şey kalmadı! Sonra size cevap veririm! diye mukabele ederdi!

Haftanın hitam bulduğu gün Mevhibe vapurla İstanbul'a inmişti! Avdetinde elinde bir kâğıt bulunuyordu! Şekibe'yi arayarak (16) beşuş bir çehre ile – Hemşireciğim, buldum buldum! Ben hakikaten âşıkımışım!!! diye haykırdı!

Şekibe – (Telaşla) Kime?

Bu sualin cevabını soruya talik edelim de Mevhibe'nin elinde bulunan kâğıda atf-ı nazar eyleyelim!

“Ey letafet-i tabiat! Sana hayranım! Sana meftunum! Herhangi surette tecelli edersen et seni severim! Fakat sevdam daim, hazin ve müessirdir! Bir matemzedenin feryadıyla mahzun olduğum gibi bir güzel seslinin nagamatıyla da müteessir olurum! Hanemde bulunsam fikrim dağlara, ormanlara pervaz eder! Seyrana gitsem zihnim tabiatın cilvenüma olduğu mahallere saplanır kalırım. İşte böylece her zaman dalgınım! Bu dalgınlığın (17) esbabını ben de bilmem! Tabiatda daim bir şey ararım. Acaba aradığım nedir? Bu misilli suallere cevabım hep (bilmem) den ibarettir. Sanki bir kuvve-i mıknatisiye beni oraya cezbeder. Sonra bihuş olur kalırım!... Mehtabın yaldızladığı sahillerin temaşasını ne kadar seversem bir karanlık gecede tarlalar arasında kehkeşanın hâli gibi hasıl ettiği hafif ve nazik bir ziyanın müşahedesini de o kadar arzu ederim!

Şimşeklerin gürültüsünü ve yıldırımların düşmesini seyrettiğim zamanlar! sin-i sabavetimde ebeveynimin takdir ve itabına düşer olduğum dakikaları hatırlayarak

kalbim titrer! Lakin takdir ve itapla muhabbet-i duhterane mahvolamayacağı gibi bunların seyriyle asar-ı tabiata olan muhabbetim de asla eksilmeyip artar!

Fırtınalı bir havada deniz üzerinde seyahat ederek kâh (18) dalgaların hücumundan kurtulan kâh da arasına gömülen kayığın tehlikeli manzarasını pister-i muhata serilmiş eceliyle pençeleşen genç bir müteverrimenin hâline benzeterek mükedder olurum! Kayık dalgaların tehacümünden halas buldukça o müteverrimenin bir saniyeye mahsus olarak fikrini tenvir eden ümid-i hayatı zihnimde sanki neşe-i selamet gibi görürüm! Dalgalar arasına gömüldükçe o zavallının şem-i ümidini söndüren hüznü kalbimde bulurum.

Yağmurlu günlerde çamurları çiğneyerek yüksek kayalar üzerinden aşağıya akan yağmur sularının husule getirdiği şelaleleri ve o şelalelerden dökülen suların çukur yerlerde vücuda getirdiği ufacak gölleri görmek için rutubetin sıhhatimi ihlal edeceğini düşünemem! Levayih-i tabiiyeye karşı hayran kalarak kendi mevcudiyetimi bile unuturum! Bahusus, o şelalelerin gürültülü bir surette olan cereyanını – elem ve hicr ile galeyana gelmiş bir sevdazedenin hıçkırıklarına, göllerdeki (19) suları da kucağında teraküm eden gözyaşlarına teşbih ederim! O zaman bilaihtiyar benim de gözlerimden yaşlar boşanır! Sonra o âşık-ı mevhumu teselli etmeğe şitap ederim. Eyvah! Kendimin daha ziyade muhtac-ı teselli olduğumu derhatır edince meysus olurum!

– Ey âşık-ı mütehayyile! Sen sevgilin için ağlayıp inliyorsun. Acep ben kim için derya-i gamdan baş alamıyorum? diye sual ederim! Heyhat bana cevap veren olmaz! O vakit başımı eğerek onu kalbimde ararım! Böylece enzarımı çarpan asar-ı tabiattan her zamanki gibi mest olurum!

Civarımızda vukua gelen bir yangından kaçmak lazım iken bilakis ona takarrüp ederim! Vakit gündüz ise onun dumanını saçlarının ahlarıyla mukayeseye çalışırım! Gece ise – birçok haneleri merhametsizce mahv u harap eden o alevli ateşin manzara-i mahufanesini (20) – hararet-i aşkla hareket-ı mecnunaneye kapılmış! gözlerinden ateşler saçılan bir âşık gibi piş-i nazarımda görüyorum! Yine garip bir surette mütehassis ve müteessir olurum!

Baharın şetaret-i behiştanesi! sayfin manzara-i dilgüşası! harifin letafet-i hazinanesi! şitanın hâl-i mağmumanesi! bana hep müsavi olarak tesir eder! Bahar sabahında bülbüllerin feryadı (lisan-ı hâl ile) – daima düşün! daima ara! Feryadımız kalbini tenvir eden sevda-i meçhuleyi takdis içindir. Bundan memnun kalacağına mahzun mu oluyorsun? demek ister. Sayfin vakt-i seherinde latif sedalı kuşların

ötüşmesi (sanki) – vah zavallı! Sen kendinden bihabersin! Hiç olmazsa sedamızla müteyakkız ol da seni bihod eden aşkının kim olduğunu keşfe çalış! diye tahassürümü tezyit eder! O vakit kalbim şiddetle çarpar! – Harifin letafet-i hazinanesine (21) mebhut olarak dalarım! Güya, o mevsim-i tabiat bana – Kendini kaybetme! Her zaman mütefekkir ol! Kalbini hissiyat-ı aliye ile imla eden aşk-ı pakini unutmak mı istiyorsun? Eğer böyle ise her taraftan manzurun olan asar-ı ibretnüsarım aşkını sana ihtar etsin? diye kuvve-i samiamı tırmalayınca ürkerek vücudum lerzan olur. Nihayet şitanın dehşetli hâllerini görünce bir seda-i meçhulün bana – İşte fikrine güşayış veren asar-ı letafetnüsarı bürudetimle mahvettim! Eğer pence-i kahrımda solan çiçekler ve dökülen yapraklar gibi olmağı istemez isen odana kapanarak ateşin hararetine iltica et yok korkuyorsan dışarıya çık! Baharın kalıçe-i zümrüdüne rağmen beyaz çarşafı temiz yataklar serdim! Onların içine gir de mucib-i hasarat olan fırtınaların meşum heybetini nazar-ı eman ile mütalaadan geçir! diyerek beni mütenebbih ettiğine zahip olurum! (22)

İşte şimdi mevsim – şita, saat – sabahın dört buçuğu! Ben de vapurdayım! Bâlâda beyan ettiğim gibi bugün kış günlerinden pek mülayim ve latif fakat mütelevvin bir gündür! Deniz rüyasında maşukunu gören mütebessim bir dilber gibi latif ve sakin! Güneş hâlâ nekahette bulunan bir genç kızın beşâset-i natuvanı gibi bulutlar arasından hafif bir ziya neşrederek arz-ı didar etmiş! (Ağlamakta olan bir felaketzedeye tuhaf bir söz söyleyince gülmesi hilkat-i beşeriyettendir) İşte şu anda semayı setre çalışan bulutlar bir felaketzedenin güzel gözlerinde birikmiş olan sirişk-i mihnete – maşrığı tenvir edip bulutları def ve tebide uğraşan şemsin tab-ı latifi de ara sıra solgun dudakları üzerinde müşahede olunan hande-i mağmumanesine müşabih olmuştur!

Yine vapurdayım, saat on. Yazmaktan artık yorgun (23) düştüm! Şöylece yaslanayım! Oh!.. Lakin bu ne! Asar-ı tabiat sabahkinden daha nazarrüba! Kalkayım! Yine temaşaya dalayım!... Ah semayı ne kadar latif bir pembelik istila etti! İşte işte! Alaim-i sema da zuhur etti! Yarab ne oluyorum! Bütün gamım bütün kasavetimin mahvolup bitti! Güya ki kavs-ı kuzahın zarif renkleri kalbime aksederek sevda-i meçhuleme inbisat veriyor! Oh kendimi ne kadar bahtiyar buluyorum! Acaba buna sebep semanın katre-i şairanesi midir?

–Şüphesiz böyledir! Lakin bu hayretbahş-ı ukul olan tabii panoramadan niçin gözlerimi alamıyorum?.. Hani ya! Ben maşukumun vücudunu aramıyor muyum! Ne zarar var! Maşukum mevcut olmasın da tahayyül olsun!

O bana şu anda meşhudum olan – semanın letafet-i ulviyanesinde (24) (nigah-ı cazibanesiyle) yahut kızların mucib-i inşirah olan sevimli manzaralarında (tebessümü melekane siyle) – deniz dalgaları arasında (ümit ve kat-i ümitten) muttasıl tavr-ı mütereddidanesiyle) – yangın alevlerinde (nâr-ı aşkının kızarttığı ateşnak çehresiyle) – beyaz karlar ortasında (inkisar-ı hatırdan neşet muamele-i baridanesiyle) ayan olsun! Oh ne olursa olsun ben sevdiğimi her an severim!

İşte şu dakikada sevdiğim arz ile sema bende tecessüm ediyordu! Durmuş da tebessüm ederek bana bakıyor! Ah ben de tebessümlerinin altında gizlenen nevazişlerini iktitafa uğraşıyorum!... Mademki mahbub-u hayalim asar-ı tabiat içinde tevellüt ediyor!

O hâlde maşukum tabiattır! Evet evet! şimdi anladım! şimdi tamamıyla hakikate aşına oldum! (25)

Ey cümle mahlukatın ve tabiatın haliki olan Allahu azimü’ř-şan! Azamet-i Rabbaniyene hayran ve hikmet-i sübhaniyene sergerdan olarak sana taabbüd ederim! İlâhi! Tabiatı severim! Zira ondaki hikmetler senin vahdaniyetini ispat ediyor!

Mevhibe’nin tefekküratı burada hitam buldu! Biz de hikâyemizin nihayetini nakle şüru edelim! şöyle ki:

şekibe (gece) sualini irat ettiğı zaman Mevhibe hemşiresinin boynuna sarılıp onu hem bus ediyor hem de şu sözlerini söylüyordu. – Evet hemşireciğim! Meğ er ben âşık mışım! Lakin senin dediğ in gibi maşukum mevcut değ ildir! (26)

(Elindeki kâğıdı uzatarak) Al oku! Bir haftalık tefekküratımı havidir!

şekibe – (Bir kâğıda bir Mevhibe’ye müteaccibane bakarak) Canım! Muamma mı söylüyorsun? Ben sana kimi sevdiğ ini sual etmiş tim! şimdi de sevdiğ inin ismini öğrenmek isterim!

Mevhibe – Peki öyle ise öğren: Benim sevgilim letafet-i tabiiyedir! Anladın mı?

Emine Vâhide (27)

Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye

İktidar-ı fevkalade-i ismetpenahileri evvelce gazetemizi tezyin eden asar-ı aliyeleriyle de müsbet olan ismetli Emine Vâhide Hanımefendi hazretlerinin lütfen tahrir ve irsal buyurdıkları eser-i binazir umum İslam hanımlarının tezayid-i şeref ve şanına bais olacak enafis-i asardan bulunmakla gazetemize derciyle ilan-ı iftihar eyleriz.

Bu eser-i girankıymet üç hikâyeyi muhtevidir. Mufasssal olduğu için gazetemize peyderpey dercedilecektir. Böyle asar-ı ciddiye ile terakkiyat-ı nisvaniyemize sarf-ı hizmet buyuran hanım müşarunileyha hazretlerine arz-ı şükran-ı binihaye ederiz.

Osmanlı nisvanı meyanında güzel ve nafi eserler vücuda (3) getirmeğe muktedir olan hanımefendiler hazeratının tezahür-ü iktidarlarına delalet ve bu delalette de muvaffakiyet, gazetemiz için ne büyük şereftir.

Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye

Mukaddime

Refikalarımızın bazı hanımefendilere imtisale-i terbiye-i etfal hakkında birkaç söz de âcizeleri söylemek isterim. Mesele-i mühimme – çocuklarımızın alaturka mı yoksa alafranga terbiyesiyle mi büyümesi lazımdır? Bunun hallindedir.

Büsbütün alafranga terbiye alan çocuklarımızı kemal-i (4) teessüfle görüyoruz ki – erkekleri adab-ı diniyyemize mugayir olan hareket-ı taassuptan mücanebet addediyorlar! Kızları da hicap ve hissiyat-ı hukuk ve bilahimmet derecesinde görüyorlar! Kâmilan alaturka büyüyen çocuklarımızda – doğrusunu söylemek icap ederse – nezaket-i dirayetten ari bulunurlar. O hâlde ne yapalım; çocuklarımızı şu asr-ı terakkide nasıl yetiştirelim?

Bu bapta beyan-ı mütalaa ile tetvil-i makal etmekten ise ailelerimizin sadr-ı maişetlerini ve onlar içinde yetişmelerini musavver birer tablo makamında olarak havf, felaket, zekâvet namlarıyla üç (5) hikâye ibraz ediyorum.

2 Kanunuevvel / Sene 1311

Emine Vâhide

Birinci Kısım

Havf

Zülali Beyefendi zengin ve asil bir zat idi! Eski kafada olduğu münasebetle haremi Hanife Hanımefendi'nin son derecede olan taassubunu hoş görür idi! Birkaç sene sonra bir erkek evlada malik olarak çoktan arzu ettikleri maksatlarına nail oldular! Mutekit tesmiye olunan mahdum bey müteaddit dadılar ve tayalar elinde fakat validesinin nezareti tahtında naz ve naim içinde (6) büyümeğe başladı! Çocuğun istikbal-i rahatı için hiçbir şey diriğ edilmiyordu! Daha doğrusu (Aman çocuklar ağlamasın!) diye her istediği veriliyordu! Mutekit dört yaşına geldiği zaman oda dolusu oyuncaklarından bıkarak keçisini tavuğunu hatta bazen bahçedeki kurbağaları bile odasına getiriyordu! Peder ve valide çocuğun her dediğini yapa yapa Mutekit Bey ele avuca sığmaz bir afacan kesilmişti! Dadılar ve lalalar, elinden el aman! çağırıyorlar. İsteddiği olmayınca Mutekit Bey de nara ve yaygaraları basıyor, peder ve valide koşuyor, tabii etbalar da itaat ediyorlardı. Küçük Bey selamlığa çıktıkça lalaların, hareme girdikçe dadıların (7) yüreği oynuyordu? Hanife Hanımefendi gece odasına çekileceği zaman Mutekit Bey'i ancak Zevkiyâr Dadı'ya emniyet ediyorlardı! Zevkiyâr Dadı çocuğun ilminden anlıyor, ağlamağa başlayınca:

– A beyim! O ne öyle! Umacı gelir sonra oyuncaklarını kapar? diye neyim korkutup susturuyordu:

Lala, Mutekit'in vızıltısından bıkmış usanmışsa da efendilerine olan sadakati icabıyla (dolgun maaşının ve aldığı bahşişlerin hatırı için olduğuna şüphe etmemelidir) başını alıp savuşamıyordu! Bir gün Mutekit Bey Zevkiyâr Dadı'yla birlikte bahçeye çıkmıştı! Lala da tabii birlikte bulunacak! (8) Çocuğun arzusu vecihle dağa müteveccih oldular! Kayalar altında minare gibi bir mahale rast geldiler! Mutekit Bey (illa buraya gidelim) diye tutturamaz mı!! Çocuğu susturmaktan âciz kaldılar! Nihayet dadısı – Ne yapıyorsun! Sen istersen gir? Biz korkarız! Orada umacılar var! Orası devlerin odasıdır! diye dürüstane muamele edince çocuk sustu! Bu ders-i ibret de ağanın kulağına küpe oldu kaldı! Bu vakadan sonra lala – Mutekit Bey'i doğruca o kayanın dibine götürüp cin ve peri masallarının nakline başladı.

Selamlıkta bulunduğu müddetçe çocuğun sesi çıkmaz oldu. (9) Vay validehanımdaki memnuniyet! Gördünüz mü lalay! Tam adam! Çocuğa huysuz diyorlar! Çocuk bakmayı bilmiyoruz deseler daha iyi değil mi? diyerek sairlerini

muaheze ediyordu! Geceleri dehşetli rüyalarından bizar olup uyanan zavallı yavrucak (nevroz) illet-i müthişesine düşer olmuştı! Daha sonraları bu hâllerin tekrarıyla (ispazmoz) zuhur etti! Meraklı valide İstanbul'da hekim ve hoca bırakmamıştı! Hekimler (Çocuğu korkutmayınız) tavsiyesini ettikçe hanımefendi:

– Allah Allah, bu hekimler de ne acayip insanlar! Güya (10) bilgiçlik taslayacaklar! Çocuğu kim korkutacak! Ne hadlerine! diye tabibleri istihza ediyordu! Diğer tarafta hocaların kimi (nazar) kimi de (uğrama) diyorlardı! Hanımefendi (nazar) dan oldu! sözlerini kabul ederek Mutekit Bey'i hocanın terbiyeti üzere tedaviye şıtap eyledi! Hocanın nefesi de tesirsiz değilmiş! Çocukta iyilik görüldü! Günden güne şifayab oldu! Artık çocuk iyi oldu ya! Ara sıra da selamlığa göndermeli çocuk hava alsın! Zevkiyâr Kalfa'nın terbiyesi böyle idi!...

Hanımefendi – Aman kızım! On birden evvel çocuğu içeriye al! (11) ihtarında bulundukça kalfa:

– Merak etmeyiniz! Ben de beraber gideceğim! On bir değil a! Ezana kadar kalsın, bir şeycik olmaz! Küçük Bey'in üzerindeki muskalar nüshalar değil!... nazardan her şeyden de muhafaza eder! diye hanımını temin ediyordu! Lala çalçene bir adam olup Küçük Bey'i eğlendirmek maksadıyla durmaz söyler sözlerinin çoğunu da Zevkiyâr Kalfa'nın ahval-i hasenesinin tadadına hasreylerdi!

Mutekit Bey'in tutturmasını ne ile menetsinler! Sağ olsun mağaracık! Cinler ve periler yatağı! Oraya gidince zavallı haşarı çocuk susup uslanıyor! Elbet! Cinler ve periler masalı bu defa gulyabaniler ve ifritler hikâyesine tebeddül etti! Ha! (12) Unutmuştuk! Ağa biraz okumak da biliyor! Elfü'l-Leyl ve Elfü'n-Nehar'da ne kadar hikâye varsa naklediyor! Bunların korkunç ciheti Mutekit Bey'i iskat için âşık ile maşuk kısmı da Zevkiyâr Kalfa'yı yola getirmek için söyleniyor!

Mutekit Bey mektebe başladığı gün tabii Dadı Kalfa azat olur! Sünnet olduğu zaman ise çıraklığını talep eder! Hazır elde lala var! Konağın bendesi! Her ikisi de kabil değil. Mutekit Bey'den ayrılmazlar! İyisi mi! İzdivaç ederek Mutekit Bey'i ilelebet bırakmamış olurlar. Ama diyeceksiniz ki Zevkiyâr Kalfa çıraklık etmesin de beyinden de ayrılmasın! Canım insanlık bu! Belki bir gün hanımı öfkelenir de (13) Zevkiyâr'ı haneden tart ederse sonra ne yapsın? Satarsa demedik de tart ederse dedik. Öyle ya hiç Mutekit Bey'e emeği geçen bir cariye satılır mı? Bunu Zevkiyâr arzu etse bile hanımı kabul edemez. İşte Zevkiyâr Kalfa, ağa ile hembezm-i sohbet ola ola bu gibi tefekküratta bulunurdu. İnsafsız kız. Hanım'ın Allah'tan korkarak kendisini satmayacağına hükmediyordu da Mutekit Bey'in müthiş hikâyeler nakliyle

hastalanacağını akıl etmiyordu. Biraz zaman sonra zavallı çocuğun hastalığı nüksederek derdine çare bulunmadı. Artık hastalık müzmin hâline girmişti. O esnada komşunun çocuğu çiçek hastalığından esir-i firaş (14) olmuştu. Zülali Beyefendi bunu haber alır almaz haremine:

– Hanım, sakın hekimlerin dediği gibi komşudan kaçma. Bilakis oraya gidip sual-i hatır ediniz, demiş; haremi de:

– A ilahi beyefendi. Ben hiç öyle dinsizlikte bulunur muyum? Hem yılı olmayınca çıkmaz ki. Çocuğu yanına bile koysam bir şeycik olmaz, diye mukabele etmişti. Beyefendi memuriyete gidince Hanife Hanımefendi de komşuya gitmeğe kıyam eyledi. Mutekit (Ben de gideceğim) diye tutturdu! Çocuğu üzmemek olmaz, götürmeli! (15) Fakat öteden Feraset Kalfa atılıp:

– Aman hanımcığım, küçük beyi götürmeyiniz. Ben küçükken bizim memlekette beni komşuya götürmüşler de yüzüm böyle delik deşiğe dönmüş, sözleriyle Mutekit Bey’i alıkoymak istemişse de hanımefendi:

– Yılı ise varsın çıkarsın, cevabını vererek ağlamakta olan şımarık çocuğunu alıp komşuya gitti.

Zülali Beyefendi’nin eski kafada olduğunu anlatmıştık ya mahdumu aşılattırmamıştı. İşte aşısız çocuk komşudan gelir gelmez durgun neşesiz bir hâlde bulunuyordu! Bunu (16) hasta çocuğu görüp meraklanmasına hamlettirler. Birkaç gün sonra zavallı Mutekit Bey ateşler içinde yanarak çiçek illet-i müthişesine müptela olmuştu. O vakit ebeveyn müteaddit tabibler celbine mecbur oldular. Çocuğun hayatı kurtulduysa da (tabir-i avamca) yediveren çiçeğiymiş. Maazallah Mutekit’in güzel çehresi kalbura dönmüş, gözleri şehla olmuştu. Feraset Kalfa:

– Ben size çocuğun berbat olacağını söylememiş miydim? diye hanımı mütenebbih etmek isteyince Hanife Hanımefendi kızmayıp:

– Feraset hakkın var! Ne yaparsın, kader böyleymiş. Fakat ahdim amanım olsun Allah bana başka bir evlat verirse seni (17) dadı yapacağım. Hem de çocuğuma hiç karışmayıp sana teslim edeceğim, diye iltifat eyledi. Feraset de hanımını etkileyerek hayır dualar etti.

Zülali Beyefendi:

– Kız değil ya. Varsın çirkin olsun, diye müteselli olarak evladının sağ kaldığına hamd ü senalar eyliyordu.

Çiçek bahanesiyle tabibler çocuğu tedavi ederken nazar-ı dikkatlerine çarpan (ıspazmoz) illetinin savuşması cihetine de sarf-ı mesai eylemişlerdi. Tedavinin birçok

zamanlar devamı Mutekit'i illet-i mezkureden kurtarabilmişse de (18) (nevroz) denilen marazın tahakkümünden halas edememişti. Zavallı Mutekit, çirkin ve asabi olarak büyüyordu.

Bir sene sonra Hanife Hanımefendi bir kız dünyaya getirerek Fevziye tesmiye olundu. Lohusa, yeminini hatırlayarak kızını Feraset Kalfa'nın yed-i ferasetine tevdi eyledi. Feraset Kalfa hakikaten fitrî olarak sahibe-i zekâ ve feraset idi. Konak içinde ahlak-ı memduhası vird-i zeban olmuştu. Nasılsa Mutekit Bey'in dadısı hem de başkalfa bulunan Zevkiyâr ile geçinemezdi. Sebebi malum. Birinin ari fikri diğerinin ahval-i mezmumeye malik olmasıdır! Mesela başkalfa en ufak bir hiddeti uğruna (19) kabahatsiz bir cariyeye kırbacı kaldırdıkça Feraset, hanımefendiye koşarak merhametini celp ve tahrik eder, mazlumu kurtarırdı. Mutekit Bey'in gizli gizli hırpalandığını görse:

– Kalfa niçin ediyorsun? Günah değil mi? Hanımefendi duyarsa ne cevap vereceksin? diye Zevkiyâr'ı mütenassih etmek isterdi. Başkalfa alicenap Feraset'i mahvetmeğe çalışmışsa da muvaffak olamamıştı. Hanımefendi, Zevkiyâr'a itibar vermişse de sevmezdi. Zevkiyâr yed-i hadittir. Ne yaparsın ki, elinden iş geliyor. Daireyi çevirmek için biraz sertlik lazımdır! (20) diyordu. Feraset'ten bahsolundukça:

– Feraset en ziyade sevdiğim bir cariyedir. Sadık olduğu kadar da akıllıdır, diye yüz verirdi. Bundan naşi kalfanın say ve gayreti semeresiz kalıp Feraset, Fevziye'ye dadı olarak ikinci kalfalığı ihraz etmişti.

Akıllı ve hamiyetli Feraset'in yed-i sadıkanesine teslim edilen (21) Fevziye, Mutekit Bey gibi büyümeyip aguş- u maderde perverde olan çocuklar gibi büyümüşü. Güzelliği daha kundakta iken belli olan Fevziye Hanım'ın derhâl aşılınması Feraset tarafından ihtar edilince Zülali Beyefendi düşünmeğe vardı. Başkalfa kendi büyüttüğü çocuğun çirkin, Feraset gibi adi bir cariyenin baktığı çocuğun güzel kalmasını bir türlü tecviz edemeyip Zülali Beyefendi'nin huzurunda lafperdazlığa kalkıştı. Hem eski hem de başkalfa olması sair cariyelerde olmayan imtiyaza onu nail etmişti. Nihayet peder kızının aşılandırılmasına razı olmadı! Valide bir sene evvel Mutekit'in düçar (22) olduğunu felaketi teemmül ederek kızını aşılatmak için taassubunu terketmişse de Zevkiyâr'ın şerrinden zevcine meram anlatamadı. Çareyi yine Feraset buldu. Komşu konakta hekim gelip çocukları aşılayacağını haber alınca hanımefendiyle müzakere etti. Sonra hafıyyen Fevziye Hanım'ı alıp komşuya gitti. Fevziye'yi aşılattı. Hanımla halayık arasında kalan bu sırra altı ay kadar kimse agah olmadı. Hatta taya bile çocuğun aşısını görmedi. Zaten çamaşırını dadıdan başkası değiştirmezdi.

Zaman geçiyor, çocuklar da büyüyordu, Mutekit'i sünnet ettikleri gün Fevziye'yi de mektebe başlattılar! Zevkiyâr Kalfa (23) mükafeten çıraklık müjdesine nail oldu, Feraset Kalfa da azat edildi. Lalaya da tabii bir mükafat lazım değil mi ya. Sual edildikte:

– Ben efendilerimden ölünceye kadar ayrılmak istemem. Bana kalfalardan birini verseler, sayelerinde geçinip gideriz; demişti. Elde çırak edilecek Zevkiyâr Kalfa var. Bu izdivaç hanımefendi tarafından tensip edilerek beyefendinin de müsaadesi istihsal olundu. Bu işte asıl manevra çeviren Memnune Hanım idi. Zevkiyâr Kalfa'dan öteden beri nail olageldiği hediyeler her ikisinin arasında bir dostluk peyda etmiş ve muahhiren hanımefendinin gönlünü ettiği için on lira da kılaguzluk (24) almış, rabıtalarnı tekit eylemişti. Biraz da Memnune Hanım'ın kim olduğunu anlatalım. Yanlış söyledik. Masabakı meçhul olan Memnune Hanım'ın konağa geleli öğrendiğimiz ahval-i hususiyelerini beyan edelim. Zira herkesin bir guna söylediği malumatın hiçbirisi diğerine muvafık değildir. Konağa hizmetçi namıyla dâhil olması için Memnune'ye delalet ve kefalet eden hanım:

– Zavallı Memnune Hanım. Kul, halayık kullanmış, umur görmüş bir hanımdır. Düşmez kalkmaz bir Allah. Kader onu böyle etti. Dar-ı dünyada bir oğlundan başka kimsesi yoktur! O da mektepte. (25) Haftada bir gece gelecektir. Allah beyimize ömürler versin. Daire büyük, selamlıkta yatıver, tavsiyesiyle Memnune Hanım'ı kabule hanımefendiyi mecbur etmişti. Memnune Hanım'da görülen işgüzarlık hanımefendinin hoşuna gittiği cihetle kilerci tayin edilmişti. Memnune cin fikirli bir kadın imiş ki, az zamanda başkalfanın da damarına girip emniyetini kazandı. Daha sonraları Zevkiyâr'ın ardı arkası kesilmeyen medh-ü sitayişleri sayesinde hanımefendinin indinde de itibar bulup üstünden hizmetçilik namı kalktı. Kilercilikten de muaf oldu! O hâlde (26) Memnune neci oldu? Neci olacak, ismi Memnune Hanım diye çağırılarak ekser ağniya hanelerinde mevcut ve zararlarından başka bir şey görmeyip hüsn-ü hizmetleri mefkut olan dalkavuklar silkine dâhil oldu. Hakçası düşünülürse Memnune Hanım'ın layıkı da buydu. Genç, dinç ve her hizmetten behredar ise de tembelliği hasebiyle oturmağı sever, gevezeliği cihetiyle daima lafperdazlık eder bir kadındı! Taban pek nekregu ve hoşkelam idi! Bunlara infiham eden hile ve desisekarlığı Zevkiyâr Kalfa'nın da Hanımefendi'nin de teveccüh ve muhabbetini tamamen celbetti! Mutekit ilk önce dadısının icbarı, sonra da (27) kendi

hahişı üzere Memnune Hanım'ı odasından çıkarmaz oldu. Büyükpeder oğlunun odasına girdikçe Mutekit'in:

– Beybaba! Ben Memnune Hanım'ı çok seviyorum! Beni eğlendiriyor! demiş. Zülali Beyefendi'nin nazar-ı teveccühünü celbeylediğinden, Memnune'ye iltifat, bazen ihsan ederek gönlünü hoş ediyordu. Memnune dessay idi.

Nail olduğu iltifatı suistimal etmeyip konak içinde herkese dost görünüyordu! Mesela hanımefendinin yanında iken Zevkiyâr'ı Feraset'in (28) serkeşliğinden şikayet ettikçe yaranmak maksadıyla başkalfanın her sözünü tasdik ediyor, Feraset'in tazallümünden Zevkiyâr'ın sertliğinden ve kalp kırmasından bahseyliyordu. Bir gün hanımefendi yalnız Memnune'yle kalınca:

– Kuzum Memnune Hanım. Bunların hangisi haklı? diye sormuştu. Hilekâr kadın şu cevabı verdi:

– Vallahi hanımcığım, doğrusunu istersen Zevkiyâr Kalfa haksızdır. Ne yaparsın ki, şundan korkarım. Aman ayağınızı öpeyim, sakın söylemeyiniz.

Hanımefendi hiç lakırdı saklayabilir mi? Hatta akdemce kızının hayatına ait olan aş meselesini bile altı ay kadar saklayabilmişti. Zavallı Feraset! az kaldı pazara gidecekti! Bereket versin, kendisi de şerik-i töhmet idi! Bahusus boşboğazlığı sebebiyle sadık Feraset'in satılmasını hamiyetine sığdıramayıp muvaketen komşulardan birinin hanesine göndermişti. Bir ay sonra da beyefendinin gönlünü edip tekrar getirmişti. İşte boşboğazlığı darb-ı mesel olmağa şayan olan hanımefendi, Feraset'i görünce: (29)

– A kız senin hakkın varmış! Bunu Memnune Hanım da tasdik ediyor, dedi. Feraset de Memnune'yi sevmezse de hayırhahlığını haber aldığı günden sonra hatırına riayet eder oldu. Gelelim Zevkiyâr'a. Hanım'ın:

– Zevkiyâr kabahat sendedir. Memnune Hanım bile Feraset'e hak veriyor, demesi üzerine hemen soluğu Memnune'nin yanında aldı. Fakat Memnune'den:

– A ilahi kalfa. Dostluğumdan şüphe mi ediyorsun? Ben ara sıra senin aleyhinde bulunmazsam hanımefendinin emniyetini kazanamam! (30) Sonra Lala Ağa'yı ne yaparız? Ben sana vadettim! Elbet hanımefendinin gönlünü edeceğim. Fakat evvela hanımefendinin nazarında iyi tanınmalıyım ki elimden iş çıksın. Küçük Bey'in sünnetliğine de şurda ne kaldı? Birkaç sene! cevabını alınca Memnune Hanım'ın aklına hayran kalarak müsterih oldu! İşte ahval-i hususiyesini bir dereceye kadar tanıtmış olduğumuz Memnune Hanım, hane içinde sureta herkesin hayırhahı idi.

Zevkiyâr, Mutekit'in sünnetinden sonra Lala Ağa ile izdivaç ederek nailimaksat olmuşsa da iki sene sonra ağayı (31) ebediyyen kaybetmek felaketine düşer olmuştu. Cin ve perilerden bahsedile âdeti kendisi de kanmış olan zavallı ağa izdivacından iki ay sonra bir merak illetine giriftar olarak devası bulunamadı.

Yirmi iki ay devam eden müddet-i hayatı bir bar-ı sakil hükmünü almıştı. Hasta ile uğraşan Zevkiyâr'ın hâli ise ağır bir işkence suretinde idi. Fakat iki sene hitamında ağa alem-i ahirete intikal etmiş, Zevkiye Hanım da – hinn-i izdivaçta böyle tesmiye olunmuştu – konağa avdet eylemişti. Ağanın memleketinde iki oğlu ile bir kızı varmış ki (32) pederlerinin vefatını ıstır ıstırmez en büyükleri olan yirmi beş yaşındaki Beşir nam kabadayı çıkageldi. Pek genç fakat zorba olduğu kalıbından, kıyafetinden belli olan Beşir ile uğraşmak kendini bilenlerin harcı değildi. Zevkiye bunca zamandır biriktirdiği para ile Aksaray'da mükemmelce bir hane satın almıştı. Onun da senedi tamamen merhum ağanın üstüne çıkmasın mı? Bundan başka Beşir Dayı evin eşyasını ve elinde avucunda nesi varsa!

– Kadın gam çekme! Sen benim anamsın! Hamallık eder de seni beslerim! (33) diye kandırarak yed-i gasbına geçirmişti. Zevkiye kocasından ziyade evine ve malına acıyarak efendilerine iltica eyledi. Elinde bir şey varsa o da bol inkisar etmekten ibaret idi.

Zevkiye gideli konak, asude bir hâlde bulunuyordu. Feraset başkalfa olmuş, Memnune Hanım'ın da itibarı artmıştır. Öyle ya, hiç Feraset Kalfa iyilik unuttur mu? Vaktiyle kendisini iltizam eden bir kadın, aşağı mertebede olan dalkavuklara mukayese olabilir mi? (34)

Zevkiye avdet edince Memnune evvela fena hâlde kudurmuşsa da renk vermedi. Mutekit Bey'i tamamıyla yed-i tahakküme alan Memnune'nin Zevkiye'nin tekrar Mutekit Bey'e vezaret etmesinden korkmağa hakkı vardı. Zevkiye'nin ahlakı fena ise de cin fikirli değildi. Nasıl ki şeytaniyeti sayesinde Zevkiye'yi, Mutekit Bey'e çekiştire çekiştire dadıyı gözden düşürerek iktidarısabıkını iktisaba meydan (35) vermedi. Dadı Kalfa da bir köşede oturmağa mecbur oldu.

3

Senelerin cereyanı çocukların sinnlerini ilerletmişti. Mutekit yirmiye, Fevziye de on beş yaşına kademnihade olduğu zaman peder ve mader mürüvvet görmek daiyesine düşmüşlerdi. Maksatları çifte gelin yapmaktı. Bunun için bir taraftan kız aramakta diğer taraftan Fevziye'ye cehiz hazırlamaktaydılar. Çifayda ki Mutekit Bey'e kız veren bulunmadı. Biçare delikanlının çirkinliğinden sarf-ı nazar cinler ve

perilerin sokaklarda gezindiğine, gece cadı karısının karanlık mahallerde dolaştığına dair ne kadar zunun-u batıla varsa cümlesine inanacak bir terbiye alması (36) mütevatir olduğundan başka dürüst imla yazmağa muktedir olmak derecelerinde cahil bulunması kız pederlerini düşündürmekteydi. Beş yüz lira ağırlık ve iki yüz liralık yüz görümlükleri vesaire el öpmelikler vaadiyle nasılsa kibar düşkün bir efendiyi, kızını vermeyi ikna ettiler. Bunun üzerine yüz elli lira kıymetinde bir yüzük iştira olunarak nişan takıldı. Kızın efrad-ı ailesi Fevziye'nin makdur olduğu nezaket ve letafete kapılarak biraderlerinin de ona benzeyeceğine şüphe etmediler. Hatta başdalkavuk Memnune Hanım'ın:

– Maşallah Küçük Hanım ne kadar güzel! Biraderi de (37) kendine benziyor mu? diye sorulduğu zaman:

– Tabii ki benzer. Ama benim beyim daha hatırşinas daha sevimlidir, cevabını alarak mutmain olmuşlardı. Evet, Mutekit Fevziye'ye benzerdi, lakin bunların biri henüz açılmakta olan bir gonca-i revnakdar olup rahiyasından insan mütelezziz olur idi. Diğer ise rutubet ve çamurlar içinde neşvünüma bulmuş ve her tarafı kurtların tehacümünden yıpranmış bir verd-i pejmürde hâl idi. Manzarasından gözler teneffür eder idi. Nişandan biraz sonra Şeker Bayramı geldi. Bayram ağız tadı birine felaket zakkımları getirdi! Arefe günü güveyi tarafından gönderilen (38) şeker tepsisiyle elbiselik vesaire hediyeler gelin tarafından pek beğenilmişti. Bayram günü Mutekit Bey'i müstakbel kayınpederi olacak zatın elini öpmeğe gönderdiler. Hanımınızın gizlice pencereden bakmakta olduğunu da unutmamalı.. Bedbaht çocuk sağlık selamete gelmez olaydı. Acaba oraya gitmeğe kim cesaret vermişti. Her şeyden korkup ürken bey, nasıl oldu da gidebildi? Bunda Mutekit'in hiç kabahati yoktur. Dalkavuk hanımların teşvikiyle Hanife Hanımefendi böyle tensip etmiş, akrabadan bir efendinin delaletiyle nişanlı bey, kayınpederinin elini öpmeğe gönderilmişti! Memnune felaketin (39) vukuundan evvel işin neticesini fehmedip:

– Hanımcığım, beyinize nazar değer, göndermeyelim demişse de ekseriyetiara diğer dalkavuklarda kalınca sükût etmişti. Zevkiye de:

– Oh Allah'ıma şükürler olsun bugüne yetiştik! Beyime kırk bir buçuk maşallah. Dur yavrum! cebine biraz çörek otu koyayım! Tü tü tü! Nazar değmesin! diye bedbaht genci (Ben güzelim) zann-ı mevhumesiyle mağrur ediyordu! Eğer Memnune'nin tavsiyesine mutavaffik hareket edilseydi yani zifafa kadar Mutekit Bey mahcemalini nişanlısına göstermemiş olsaydı muahhiren kendisini esir-i firaş eden felaket (40) vuku bulmayacaktı! Çifayda ki, bayramın ikinci günü kızın dadısı kılğuz

kadınla beraber nişan yüzüğünü vesaire hediyeleri hamilen Zülali Bey'in hanesine gelip:

– Kısmet değilmiş! Allah başka yerden hayırlı kısmetler versin! cevab-ı reddini tebliğ etti. Vay güveyi halkındaki hiddet... Nişanın bozulması üzerine Mutekit biçaresi de yatağa serildi! Dalkavuklar (Eyvahlar olsun! beyimiz kıza alaka etti! diyerek az kaldı Hanife Hanımefendi'nin aklını oynatacaklardı. Memnune Hanım ara sıra gösterdiği yararlıkları bu defa da gösterdi (41a)

– Canım böyle söylemeyiniz. Küçük kızı görmedi ki alaka etsin. Tarifle insan solmaz. Münasebetsiz sözler söyleyeceğimize beyimize başka bir kız bulalım, diyerek Mutekit'in derdine deva olarak çareyi meydana koydu. Yeniden görücü gitmeğe başladılar. Kız çok. Ne fayda ki veren yok. Hanife Hanımefendi hiddetinden ne yapacağını şaşırılmış kalmıştı. Yine Memnune Hanım imdada yetişti.

– Hanımcığım, bir cariye alalım, dedi. Hanımefendi de: (41b)

– Hakkın var Memnune! Zamane kızlarıyla geçim olmaz! Şöyle ırz ehli bir hanım elinde terbiye olmuş bir cariye bulsak! diye dalkavuk hanımın fikrini tenzip eyledi. Aradılar taradılar, nihayet Sülûklü'de Hoca Pembe Hanım'ın evlatlığı Safdil nam cariye münasip gördüler! Hoca Pembe Hanım haftada iki ders açar fakirce bir ihtiyare idi! Çoluğu çocuğu olmadığı için Safdil evladı makamında idi! Bu cihetle satmak istemedi! Hoca Hanım'ın dersine müdavim olup Safdil'i sağlık veren hanım araya girerek: (42)

– A hocacığım! Nasıl olsa kızı gelin edecek değil misin? Bunlar da nikâh edecekler. Alacağın paranın yarısını kıza cihaz yaparsın. Hacca gidersin, diyerek ihtiyareyi razı etti. O esnada Fevziye'yi isteyenler vardı. İçlerinden Cedit Bey ismindeki talip kabul edildi.

Cedit Bey pek akıllı ve dırayetli bir zat olup dünyada yalnız bir hemşiresi vardı. O da evli barklı olduğundan mani-i adad edilmedi. Yalnız damat beyin Fransızca bilip bilmediği sual olundu! Görümce Müceddet Hanım – Mademki kayınpeder, biraderimin Fransızca bilmesini istemiyor! Ben de (43) ketmediveririm! Kızın pek hoşuma gitti! Familyası da temiz! Her zaman böylesine tesadüf olunmaz! diyerek biraderinin Fransızca bildiğini inkâr etti!

Bir perşembe, ebeveynin arzusu vechiyle iki kız da guşe-i zifafa oturtuldu!

Gelinlerin ikisi de güzel! Şu kadar fark var ki Safdil'in safvet-i kalbi gözlerinden ayan oluyor, bir tavr-ı mütevekkilane güzel çehresine meleklerle mahsus bir letafet vermiş! Fevziye öyle değil! Küçüklüğünden beri aldığı terbiye-i cahilaneye

muhalif olarak gözlerinden nur-u zekâ (44) saçılıyor! İzdiham arasında nazar-ı dikkatini celbeden hanımlara ve bazısının tezyinat-ı fevkaladesine tecessüsle nigeran oluyor! Bazen de mucib-i taaccübü olan hususattan naşı ağzı nim aralık kalıyor! Bu güzel dudaklar arasında iki sıra muntazam dişlerin görünüşü cemalinin şaşaasını arttırıyor!.. O gün herkes gelinleri beğendi! Mutaassıp hanımlar, Safdil'in edibane tavrını, zamane hanımlar da Fevziye'nin neşeli çehresini tercih ediyorlardı!

Dadı kalfaları hiç sormayınız! Zevkiye Hanım tekrar kocaya varmış olduğundan giyindiği yeşil kadife elbisesinden başka kendine gençlik (45) süsü vermeğe çalışıyor! Düzgünler rastıklar zavallı kadının ne güzellenmesine ne de yüzündeki buruşukların izalesine yardım ediyor.. Müstekreh çehresini korkunç eden kahkahalar mesruriyetini ilan ediyordu! Feraset her şey gibi tezyinatı da ferasetle icra etmişti! Koyu fes rengi atlastan sade dikilmiş elbisesi esmer levnini açmışsa da kendisinde mevcut olan kâmilliği bir kat daha arttırmıştı! Siması da tamamıyla tezyinat-ı sünniyeden ari bulunuyordu! Feraset'e kalsa idi elbisesinin rengini de başka olarak intihap edecekti! Lakin o zaman (46) büyüttüğü hanımkızın saadetini ilan-ı meserret etmiş sayılmayacaktı. Büyüttükleri çocuklar gelin yahut güveyi olduğu gün dadıların al ve yeşil renklerden iktisa etmeleri akdemce bir kaide-i umumiye gibiydi. Bu kaidenin hilafında hareket eden dadılar varsa da onlar (Efendizadelerinin büyüüp yetiştiğine memnun olmuyorlar) diye düçar-ı taayyüp olurlardı.

Aman biraz da güveyilerden bahsedelim! Koltukta Cedit Bey'i beğenmeyen bulunmadı! Yalnız hüsnü değil tavır ve nezaketi de beğenildi! Yakışıklı iri yapılı ve dağ gibi bir yiğit ıtlakına seza olan (47) Cedit Bey'in hakikaten hüsnü gibi her bir hâli de şayan-ı takdir idi. Sultaniye Mektebi'nden başhadetname çıktıktan sonra üç sene Avrupa'da tahsil görmüş, vaktini zevk ve sefahatla geçirmeyip orada bulunduğu müddetçe bihakkın istifade etmiş dirayetli bir zat idi. Tam Zülali Bey'e münasip bir damat değil mi? Zülali Bey'e münasip olmadığını itiraf ediyorsak da Fevziye Hanım'a layık bir zevç olduğunu ileride anlatacağız.

Gelelim biçare Mutekit'e! Bin müşkülâtla koltuğuna girebildi. Bacıların ve dadıların (Allah'ını seven maşallah desin) (48) avazelerine tabii yüzlerce (maşallah) sedası mukabele etmişse de birçok nekregu hanımlar (maşallah) dedikten sonra da yavaşça (Güveyin çirkinliğine nazar değmesin) sözleriyle yakınlarında bulunanları güldürmüşlerdi! Velhasıl düğün dernek olup bitti! Gelinler, güveyiler de birbirlerini beğendiler. Allah rahatlık versin!..Allah rahatlık versin deyip de geçmeyelim! Biraz da gelinlerin ve güveyilerin ahvalinden bahsedelim! Cedit Bey Fevziye Hanım'ın

ahlakında bazı kusurlar bulmuşsa da henüz onbeş yaşında olduğunu nazar-ı mütalaaya alıp tatlılıkla tasyih noksanına ceht ve ikdam eyliyordu! Fevziye de fitr-ı muhabbeti sebebiyle (49) zevcinden: (İki gözüm bu hâl fenadır. Bundan sonra vazgeçmeyi rica ederdim) tembihatını işittikçe hüsn-ü kabul edip bu yolda büyüyen çocukların hemen kısım-ı külliyesinde mevcut olan şımarıklıklarını tedricen terke başladı. Yalnız tehsib-i ahlakından kendisini okuyup yazmağa teşvik eden zevcinin ilim ve dirayetinden de gizlice istifade ediyordu!

Mutekit Bey'e gelince, Safdil'i sevmekteyse de her şeyi mahdud olan zavallı delikanlı zevcesini cezbedecek kelimat-ı dîlfiribaneyi ifadeden de aciz bulunuyordu! Bereket versin (50) Safdil iyi ve alicenap çıktı. Valideliğinin hanesinde görmediklerini zevcinin sayesinde gördüğü için hâline şükürgürâzlıkla memnun kalıyor, Mutekit Bey'i de minnettarlıkla seviyor, bahusus kayınvalidesine karşı ise asla itaatte kusur etmiyordu! (51)

4

Mutekit ile Fevziye evlat sahibi oluncaya kadar hanece bir zırlı çıkmadı. Mutekit eniştesini pek sevdiği için daima birlikte bulunmayı arzu eder, onun mübahese-i alimanesini hayretle dinlerdi. Şimdiye kadar hiç kimseden işitmediği sözleri eniştesinden işitiyor, bazen de aile efradından görmediği (latife esnasındaki) etvar-ı şatıraneyi onda görüyordu! Mutekit'in kalbi fena değildi! Kendisinde olmayan meziyetleri eniştesinde gördükçe kıskanmayarak onu takdir ve tahsin ediyordu! (52) Hülâsa Cedit Bey'i Mutekit hürmetle, Fevziye muhabbetle seviyorlardı. Cedit Bey de bu hanede nail olduğu rahat ve huzurdan memnunsa da bir türlü kayınvalidesiyle perisi barışmadı. Kayınpeder her ne kadar mutaassıp ise de damadına riayet edip gördüklerini görmemezliğe geliyordu. Peki ama kayınvalidehanıma ne oluyor? Cedit Bey merdiveni hızlıca çıksa – Bu kadar da terbiyesizlik olur mu! diye mırıldanıyor! Ziyadece gülse –Ha! Bizim damadın yine hafifliği tuttu diye istihza ediyor! Bu tahkiramız sözleri bazen işiten Cedit Bey derhâl suratı asıyorsa da Fevziye – A beyciğim! (53) Sana söylemedi bana söyledi! diyerek tevile şıtap ediyor! Mutekit Bey de hemşiresini tasdik edince Cedit'in öfkesi geçiyor! Böylece bir seneyi geçirdiler. Sonra Mutekit'in bir kızı dünyaya geldi. Kına gecesi yaptılar. Saz takımı ve cemiyeti mükemmel idi!

Cedit çocuğa (Fatine) ismini vererek alafranga usulde isim babası oldu! Ve nevzadın şerefine o gece işrete alenen cüret ederek güzel sesiyle bir de şarkı okudu! Kafes arkasında dinleyen Fevziye zevcini sevdiği kadar sesini de pek latif (54)

bulmuştu! Mutekit, eniştesine ifa-i teşekkür maksadıyla takdim edilen kadehi içmekte tereddüt eylemedi! Vay kayınvalidedeki hiddet!!! Kadın ateşler püskürüyor!

– Aman Allah’ım! Ne günlere kaldık! Bu ne rezalet acaba günahımız neydi de bu belayı başımıza Allah musallat etti! Hiç kayınannesi, kayınninesi durup duruyorken şarkı söylenir mi? Biz kızımızı çalgıcıya vermedik! Bir beye verdik! Kepaze çapkın! Ettiği terbiyesizlik oluyor; muhsin gibi bir de melek gibi oğluma içki içiriyor! Yok yok kuzum çekemem Fevziye! Bu gece çapkın kocanı hareme almayacaksın! (55) Defolsun gitsin! diye bar bar bağıırıyor!!! Müceddet Hanım dilgir olarak – Baksanız a! Hanımefendi! Kardeşime bu kadar fena sözler söylemeğe ne hakkınız var? Galiba zihninize fenalık basmış! dedi! Hanife Hanımefendi görümce hanımın bu sözlerine mukabil kaide-i nezaketi külliye unutup – Ben kardeşinin böyle terbiyesiz olduğunu bileydim kızımı verir miydin! Allah esirgesin! Senin sözlerine kapıldım! Yalancı kadın! Sen kardeşine kendin gibi alafranga bir kız almalıydın! diye şikayeti münazaaya tebdil etti! Hanife Hanımefendi bağıırıyor Müceddet Hanım da cevap veriyordu! (56) Fevziye selamlıktan işitilmesin diye görümcesinin kolundan çekerek (Rica ederim hemşireciğim, valideme uymayınız) sözleriyle lohusanın odasına sevk eylemişti! Hanımefendi de etrafını alan dalkavuklar hanımlarla onları takip ediyor! Dalkavuklardan kimi (Aman hanımcığim üzüleceksiniz) diyerek himayeye kalkışıyor kimisi de ağlayarak önüne geçip gözyaşlarını göstermeğe çalışıyordu.. Hanımefendi de – Ah nasıl üzölmeyeyim. Bak sizin bile üzüldüğünüz ağlamanızdan besbelli! Kızımın başı nâra (57) yandı! Oğlum da baştan çıkıyor! diye figana başlayınca Memnune Hanım öne geçip:

– İki gözüm hanımcığim! Biraz beni dinleyiniz! Hepimizin canı sana feda olsun! Tek sen sağ ve varol! Fakat ağlayıp haykırmanın vücudunuzu harap etmekten başka faydası yoktur! Dünyada her şeyin çaresi bulunur! sözleriyle teselliye başlamışsa da karger olamadı! Bunun üzerine Safdil Hanım’a gizlice bazı talimat verdi! Lohusa da Memnune’nin talimatı mucibince karyolasından inip (58) kayınvalidesinin ayaklarına kapandı! Memnune’nin de peyrevliğı mücadele derecesine varan münazaayı bertaraf eyleyebildi!

Müceddet Hanım bayılmıştı. Kendisinden sekiz yaş küçük olup öksüz ve kimsesiz kalan Cedit’e hem validelik hem de pederlik vazifesini ifa etmişti! Onu okutup yazdıran ve Avrupa’ya gönderen hep hemşiresi idi, yegane evladı Muhsine o esnada beş yaşında olup kukla gibi giyinir bir kızdı! Müceddet alafrangalığıyla beraber gelininin hanesine gelirken pek çok ihtiyata riayet ederse de ne fayda ki kendisini

sevdirememişt! (59) Müceddet Hanım her ne vakit gelse dalkavuk hanımların tarizatına şaka yollu düçar olur, hanımefendinin suratını da ekşi bulurdu! Müceddet Hanım vakur bir kadınsa da Fevziye ile Safdil'in hüsn-ü muameleleri rencide olan kalbini tamir ettiğinden hissettiği acıları çabuk unutuyordu! Vuku bulan münazaa esnasındaki atale-i lisan üzerine bayılmış, ayılınca bir daha konağa adım atmamağa yemin eylemişti!

Fevziye'yi hiç sormayınız! Biri validesi diğeri görümcesi! (60) Hangisini kayırsın! Biçare genç kadın öfkesini güzel gözlerinden aldı! Sabaha karşı Cedit keyif hâliyle odasına girdiği zaman zevcesinin hâl-i perişanına dikkat etmeğe iktidarı kalmamıştı! Fevziye'nin yardımıyla soyunup hemen yatağa yattı! Ertesi günü Fevziye gitmeğe hazırlanan görümcesinin ellerinden öpüp şu nalayık münazaayı affetmesini ve biraderine bir şey söylememesini rica eyledi!

Müceddet Hanım beni tahkir eden sen değilsin ki af istiyorsun! O validenin vazifesidir! Şimdiye kadar senden gördüğüm (61) hüsn-ü muamele beni sana karşı daima medyun ediyor! Bunun için kardeşime bir şey söylemeyeceğime emin ol: diye teminat verdikten sonra Fevziye'nin gözlerinden öperek badelveda hanesine gitti!

Üç ay sonra Fevziye'nin bir kızı dünyaya gelmişti! Yedinci gece Safdil'e yapılan aynı lohusa cemiyeti Fevziye için de ihzar edilmişti! Her şeyi mükemmel.. Lohusa mağmum! Evet, Fevziye görümcesinin adem-i vürudundan dolayı mükedder idi! Cedit Bey ara yerde ufak bir dargınlık var zannıyla hemşiresinin (62) gelmemesine canı sıkılıyordu! Gündüz Zülali Beyefendi kızını sık sık ziyarete gelip mini mini Mihri'yi kucağına alıyordu! Akşamüzeri kalabalık basmadan bir daha göreyim fikriyle odaya girdi! Kızının hüznü nazar-ı dikkatini celbeylemişti! Çocuğu Feraset Kalfa'nın aguş-u sadakatine tevdi ettiği zaman – Fevziye'nin nesi var? Niçin mahzun duruyor? sualini irat eylemişti! Kalfa da Müceddet Hanım'ın fıkra-i sabıkadan dolayı gelmediğini, Fevziye Hanım'ın da bunun için (63) mükedder olduğunu söyledi! Peder kaşlarını çatarak odadan çıktı! Fevziye de dadısını tekdir eyledi! Gece olmuş, sazandeler çalmağa hanendeler de çağırmağa başlamışlardı! Herkes gülüp eğleniyor, yalnız hanımefendi göze görünmüyordu! Buna taaccüp edenler harem kapısı önünde duran arabadan çıkanları görünce defitaaccüp eylediler!. Gelenler Hanife Hanımefendi ve Müceddet Hanım'la kerimesi ve cariyeleri idi! Zülali Beyefendi haremini gönderip Müceddet'i getirtmişti! Vakıa hanımefendinin gazabı şedit idi: Ne çare ki beyefendinin ısrarı ondan şedit oldu! Hanımefendi Müceddet Hanım'ı (64) Fevziye'nin odasına götürdükten sonra usulca: – Bari gözüm görmesin! diyerek

odasına çekildi! Cedit, kızının tevellüdü sevinciyle şarkı söylerken daha ziyade haykırdı. Zülali Beyefendi sofada gezinerek elindeki kısa çubuğu ara sıra ağzına götürüp dumanını savuruyordu!

5

Kayinnine Hanım'ın hiddeti Zülali Bey'in nasihati sayesinde aleniyete varmayıp dört sene bu suretle mürur eyledi! Cedit Bey ikinci defa olarak peder olup kızını Dürri tesmiye eyledi! Mutekit'in iki oğlu dünyaya gelmişse de her ikisi de (65) hinn-i tevellütlerinde vefat etmişlerdi! Zira tevellütler müteasir olmuş hanımefendi de hekim celbine razı olmamıştı! Böylece iki hafit zayi olmuştu!

Fatine dört, Mihri keza, Dürri de iki buçuk yaşında bulunuyorlardı ki Cedit Bey kayınpederinin hanesinden çıkmağa mecbur olmuştu! Liyakati sayesinde memuriyeti ilerlediğinden aylığı da ayrıca bir aile idaresine elverişli bulunuyordu! Kayınpederinden ayrılmasına sebep kayınvalidesi olmuştu! Daha doğrusu çocukların tarz-ı terbiyesi sebep gösterilmişti! (66) Zira Hanife Hanımefendi torunlarını kendi bildiği gibi büyütmek istediği hâlde Cedit Bey çocukların terbiyesini bizzat deruhdeye çalışıyordu! Mesela büyükvalidenin giydirdiği işlemeli takkeyi genç peder kaldırıp atıveriyor ve çocuklarına vakitsiz yemek yedirmiyor! Onları umacıyla korkutan dadı ve tayaları tekdir ediyor! Fevziye'ye gelince alafranga usulden hazzetmiyor ise de zevcini kırmak ve darıltmak istemediğinden zevcine itaat, validesine de gözyaşlarını izhar ediyordu. Velhasıl konak içinde her akşam münazaa ile neticelenen bir ufak mübahase eksik (67) değildi! Nihayet damat bey Mihri'nin dört yaşına geldiğinden bahisle bir Fransız kızı getirmeğe kalkışmasın mı, Hanımefendi bir kızılca kıyamettir kopardı. Zülali Bey – Canım niçin telaş ediyorsun! Onlar bölüklerine çekilsinler. Yemekleri ayrı çıksın demişse de hanımefendi – Allah göstermesin! Bu yaştan sonra karşımda bir Fransız kızı gezdireceğim ha! Yok yok! Evimizin bir kapısından Fransız kızı girerse ben öteki kapısından çıkarım! diye cevap-ı katiyi verdi! Bunun üzerine Zülali Bey (68) on iki odalı münasip bir hane satın aldı! Mükemmel surette tefriş edildikten sonra kerimesiyle damadına (Buyurun) dedi! Hanife Hanımefendi'nin alaturka usulde yed-i terbiyesine yalnız hafidesi biçare Fatine kalmıştı!

6

Mutekit zaten herşeye inanır Safdil de kayınvalidesine pek itaatli olduğundan büyükvalide istediği gibi hafidesini büyütmeye muvaffak oldu! Mutekit'in hâline benzememesi temennisiyle Cedit'in (Fatine) tesmiye ettiği zavallı yavrucağ cehalet içinde perverde olup (69) zekâ-i tabiisini kaybetmekte idi!

Büyükvalide yazın güneş dokunacak fikriyle Fatine'yi evden dışarıya çıkarmaz, kışın soğuk alacak havfiyla odada hapsederdi! Başındaki mor kadifeden astarlı kalın takkesinin etrafı bir parmak yağ bağlamıştı! Yine aynı renk ve cinsten olan hırkasının önüne yemek dökülmüş olduğundan biçare çocuk yağ ve kir kokusundan menfur bir hâle gelmişti! Bir gün Fevziye Safdil'e – Kardeşim bu çocuğa yazık değil mi? Şunu bir temizlesen a! demişti. Safdil görüncesinin verdiği cesareten (70) istifadeyle hemen müsaraat eyledi! İki üç gün sonra Fatine sevinerek büyükbabasının odasına giriyor, (cici) diyerek yeni giyindiği elbisesini gösteriyordu! Genç validenin özenip diktığı mavi atlas takke ile elbise ne kadar da zarif ya! Zülali Beyefendi'nin de hoşuna giderek mahzuz oldu! Büyükpeder daima dili alıştığı (benim kirli kukla kızım) hitabını terk edip – Gel bakayım! Benim hanımkızım! Temiz kızım! diyerek Fatine'yi dizlerinin üzerine aldı. Mini mini avuçlarını çeyrek altınlar ile doldurdu. Sonra Safdil'e teveccüh-ü nazar edip – Aferin kızım! (71) Fatine'yi temiz kukla yaptın. Gel şöyle otur, diye iltifat etti! Safdil henüz oturmuştu ki dudaklarında bulunan tebessüm-ü müteşekkiranesi zail olarak hemen ayağa kalktı. Kayınvalidesi odaya girmişti! Vay kayınvalidedeki öfke! – İlahi Allah'tan bul! Çocuğu hasta edeceksin! diye tekdir ve siteme başladı! Sabur ve gayur Safdil! kayınvalidesinin tekdir ve tevbihi üzerine serfüru edip kızcağızı soydu! Kirli elbisesini tekrar giydirdi! Fakat bir hafta sonra kızının sırtında çürümekte olan kadife (72) elbisesinin aynı cinsten ve aynı kalınlığında bir kat elbise dikip izhar etti! Giydirip doğruca büyükvalidesinin odasına salıverdi. Kayınvalidehanım buna da itiraz etti beğenir misiniz? Lakin bu defa rıfk-ı mülayemetle – A kızım! Safdil. Bu kirli elbise ve takke çocuğa baki gibidir! Mayıs ayı gelmeyince çıkmaz! Sonra çocuk hasta olur! ihtar-ı hayırhahanesiyle Fatine yeni elbise giyinmek saadetinden mahrum edildi! Yarı bunak bir hâlde Zevkiye Bacı da – Kuzum Allah'ı seversen ben onun babasını nasıl büyüttüm! (73) Esen havadan sakınırdım! diye söze karışınca Safdil öfkelenildi! Kaşlarını çatarak – Bacım Hanım! Temiz esvap giymek de alafrangalık mı sayılır? (Memnune Hanım'a hitaben) Eğer temizlik alafrangalık ise ben alafrangalığı severim! dedi. Kayınvalide – Sus! O nasıl lakırdı! (Safdil'in kaşlarını daha ziyade çatılmış görünce mülayemetle) Kızım sen cahilsin! Aklın ermez!

Memnune – Doğru hanımcığım! Doğru! (74)

Safdil ilk defa olarak kayınvalidesine serkeşane cevap verdi:

– Öyle ise hiç kimse temiz gezmesin. Mademki günah imiş, hoca ninem (analığı) temizlik müslümanlığın şartıdır derdi! Bu evde müslümanlık da başka!..

Kayinnine Hanım öfkeleniyse de gelinin sert sözlerine mukabeleden ürktü! Yüz göz olmak istemedi! (75)

– Niçin böyle nadanlık ediyorsun Safdil! Biz fenalık için söylemiyoruz. İyilik için söylüyoruz! Temizlik elbette müslümanlığın şartıdır! Bunu biz de biliyoruz maksadım Fatine'nin üşütüp hasta olmamasıdır! dedi.

Memnune – Doğrusunu istersen hanımcığım, sabaha kadar oturuyorum! Safdil Hanım Küçük Bey'in yanında horul horul uyuyor! Onun vazifesi mi? Çocuk ister soğuk alsın! İster almasın! (76)

Safdil müddetü'l-ömür bu kadar hiddetlendiğini bilmiyordu! Mamafih kan başına çıkarak – Memnune Hanım, arzun varsa beyin yanına sen git ben çocuğa bakayım! dedi. Cevaba muntazır olmayarak odadan fırladı gitti. Memnune ağlamağa başlayarak – Ah hanımcığım görüyor musun? Ben ona saçımı süpürge edeyim de en nihayet bana bu sözleri layık görsün! Ben küçük beyi kucağında büyüttüm! diye tazallüm etti.

Zevkiye –Ya! Ne zannettin! Şimdiki insanlar böyle! (77) Kaç sene bir arada bulunduk! Arpa ağırlığınca birbirimizi incitmedik! Memnune – Hepinizden Allah hoşnut olsun! Fakat artık gelin hanımın edasını çekemem! Onu aldırta benim! Şimdi o beni istemiyor!

Zevkiye –Him-i sersem! Elinden gelse beni de sokağa atacak ama Allah efendilerimize ömürler versin! Onun ekmeğini yemiyoruz ya! Zevkiye Hanım beş kocaya varmış kimi ölüp kiminden ayrıldıktan sonra ahir vaktini konağın bir köşesinde geçirmeğe karar vermişti! (78) Memnune – Bundan sonra Fatine Hanım'a kim bakarsa baksın! Artık ben bakacak değilim! Hanımefendi – A Memnune! Çocuk mu oluyorsun daha neler! Elbette bakacaksın! Ben emrediyorum! O Safdil olacak budala o kadar böbürlenmesin ondan âlâsını alır da oğluma veririm!

Zevkiye ve Memnune ikisi birden – İnşallah!

– Hanımefendi – Memnune! Benim hatırım için hiç aldırma! Ben Mutekit'i görürüm! Memnune – Allah ömürler versin hanımcığım! Biz bu evde senin (79) güzel hatırın için oturuyoruz! Yoksa kim oturur!.. Ne ise artık üzöldünüz başka laf açalım! Ah hanımcığım! Benim oğlan yine gelmesin mi? Üst baş görmeyiniz! Eline on para ver!

Hanımefendi – Vah vah! Yine para verdin mi? Ne yaparsın en adi düşman gayreti! Bu kadar okuttuk yazdırdık adam olmadı! Efendilerimin sayesinde memuriyet sahibi de oldu. Durmadı, geldi! Ne yapayım! Çoluk çocuk aç çıplak! Biliyorsunuz ya!

Olanca paramla ev aldım. Dayadım döşedim! Artık elde avuçta bir şey kalmadı! Hınzır (80) oğlan satıp kumara içkiye veriyor! Güya akıllansın diye ev bark ettim. Sağlıkla etmeyeydim! Yalnız oğlanı düşünürken şimdi başıma bir gelin ile iki de torun çıktı! Ah hanımcığım görmeden öleceğim!

Zevkiye – Oh ne âlâ! Çoluğum çocuğum yok!

Hanımfendi – (Gülerek) Yok Memnune yok! Olmaz!. Sensiz benim canım sıkılıyor!

Zevkiye – (Latife yollu) Bu kadar lafı kim bulacak! Çenebaz karı! Ölmesin! (81)

Memnune – (Hanımfendinin dizlerini öperek) – Allah benim ömrümü sana versin! Benim gibi bin tane kapıda köpek var! Eşeğe semer vuran sağ olsun!

Hanımfendi – Zevkiye git bak, Mutekit Bey odasında mı! Eğer odasında ise çağır buraya gelsin! Değilse selamlığa haber gönder!

Hanımfendi odada yalnız Memnune ile kalınca kesesinden beş lira çıkarıp – Al Memnune! Öteki kadınlara söyleme! Beni rahatsız ederler! dedi.

Memnune – (Bu defa ayaklarına kapanarak) Hiç söyler miyim? (82) İki gözüm başımın devleti hanımcığım! Dünyada senin eşin menendin yoktur! Doğru yerin cennettir! Allah sana tükenmez ömürler versin!

Zevkiye avdetle – Mutekit Bey selamlıkta imiş! Haber gönderdim, şimdi nerede ise gelir! dedi. Çifte acuzeler Mutekit Bey gelinceye kadar hanımfendiyi eğlendirmek bahanesiyle biraz da eş dost çekiştirdiler!.. Derken mahdum bey kemal-i vakarla odaya teşrif etti! Validesi söyledi oğlu dinledi! Hele o iki (83) cadıyı sormayınız! Eğer Mutekit Bey emrederse Safdil gibi belki de ondan daha âlâsı olmak şartıyla bin tane kız getireceklerini vadediyorlardı!... Mutekit Bey validesine karşı koyduğundan ve elinde büyüdüğü emektarları tahkir ettiğinden dolayı Safdil'i ıtlak etti! Bu kederli haberi Fevziye alınca koştu geldi! Ağlamakta olan Safdil'den istifar-ı madde etti! Vuku-u hâle vakıf olunca elini alına vurup (Eyvah ben sebep oldum! Fatine'nin temizliği ve kirliliği benim neme lazımdı!) sözleriyle beyan-ı teessüf etti! (84) Yalnız beyan-ı teessüfle de kalmadı! Zevcini çağırıp Mutekit'i iknaya sevketti! Kendisi de pederinin yanına gitti! Velhasıl ertesi gün nikâh tazeletmişse de Safdil'in yalnız ismi hanım olup en adi bir cariyenin indinde bile hiçbir hüküm ve nüfuzu kalmamıştı! Bu da dalkavuk hanımlara atale-i lisan etmesinin neticesi idi! Zavallı Safdil! Kırk yılda bir kere Memnune'yi kıracak oldu! Bu da kendisine pek pahalıya oturdu!

Tecdid-i nikâhtan sonra Memnune şu sözleri hanımefendinin (85) kulağına fısıldamıştı:

– Mutekit Bey’i sevip Fevziye Hanım’ı sevmediğiniz kadar varmış! Küçük Bey bir sözünüzle Safdil Hanım’ı bıraktı! Fevziye Hanım’ın hiç üstüne elzem değilken tek size nispet olsun diye büyük beyi de küçük beyi de kandırıp tekrar nikâh ettirdi Fevziye Hanım’a yazıklar olsun!

– Hakkın var Memnune! O çılgın karı kocasından başka kimseyi tanımaz! O Cedit olacak herifi gördün mü? İşte hep onun başının altından çıkıyor! Yoksa Fevziye kendi kendine bu kadar iş beceremez. (86)

7

Birkaç sene daha geçti. Bir bayram büyükpeder tebriğe gelen evlat ve torunlarını kabuluydu buyurdu! Fevziye sekiz ve altı buçuk yaşında olan kızlarını yanına katmış olduğu hâlde huzurupedere dâhil oldu! Fevziye’nin güzel ve gürbüz çocukları temizce de giyinmiş olduklarından yolda yabancıların bile nazar-ı iltifatına mazhar olmuşlardı! Büyükpeder ise onları muhabbet ve rağbetle deraguş (87) eyledi! Fatine al atlas üzerine sarı sırma işlemeli mutantan bayramlığını giyinmiş olduğundan halazadelerinin kibarane fakat pek sade dikilmiş olan elbiselerine nazar-ı istihkarla bakıyordu. Mini mini aklınca kendisini onlardan daha kıymetli daha sevgili buluyordu! Büyükvalidesinin pırlanta iğneleri başına takılmış kocaman elmaslı bir maşallahlı nazar takımı da dar göğsünü kaplamıştı. Fevziye büyük hanımlar gibi vakarla kurulup oturan Fatine’nin alnından bus ederek elinden tuttu! Büyükpederinin önünde ayaküstü duran Mihri’yle Dürri’nin yanına zor ile (88a) sevketti. Sevimli kızlar dayızadelerinin parlak tezyinatını masumiyet icabı olan azim bir meftuniyetle süzüyorlardı. Validelerinin emri üzerine Fatine’yi münavebeten deraguş ettiler. Fatine yanaklarına temas eden iki ak ve güzel ağızdan öğrenerek mukabele etmedi:

– Ay esvabımı ezdiniz, nazarlığımı bozdunuz, diyerek şikayet eyledi. Fevziye:

– Fatine sen ne kadar soğuk bir kızsın, sözlerini söyleyip pederinin yanına oturdu. Fatine halasının bu sitemlerinden öfkelenip odadan çıkmak üzere kapıya teveccüh eyledi. (88b)

Safdil kolundan tutup usulca:

– Sus utanmıyor musun? Bundan sonra herkes sana terbiyesiz der! Haydi git de halanın yanına otur! diyerek çıkmasını mani eyledi! Fatine öfkesini ihfaya muktedir olabildiyse de asarı gözlerinden saçılıyordu!

O da yavaşça – Ben sana sonra gösteririm! kelimatıyla validesini tehdit edip büyükninesinin yanına avdetle aguş-u himayesine iltica eyledi!

Büyükninesi – Kızım ne oldun? سوالini mükerriren irat etmişse de hafidesi – Hiç! cevabını (89a) verdi. O aralık büyüknine Zülali Bey'in hitabına da muhatap olduğundan Fatine ile iştigale vakit bulamayıp yalnız saçlarını okşamakla iktifa etmişti. Fatine nazar-ı husumetini büyükpederinin yanında edibane bir hâlde oturup kendisini temaşaya koyulan Mihri'yle Dürri'nin latif semavi gözlerine nasbetti. O esnada Cedit Bey makam-ı validesi hemşiresini badezziyare kayınpederiyle de bayramlaşmağa gelmişti. Gelirken hemşirezadesi Muhsine'yi de birlikte getirmişti. Muhsine on üç yaşına gelmiş idi. Elbisesi sinnine münasip bir kız çocuğun elbisesi gibi dikilmişti. Muhsine (89b) Zülali Beyefendi'nin müteakiben diğerlerinin ellerini öptü! Sıra hanımkızlara gelince Fransızca olarak (Bayramınızı tebrik ederim) sözleriyle merasim-i tebrîği ifa eyledi. Mihri'yle Dürri Muhsine'nin ne demek istediğini anlayıp Türkçe (Teşekkür ederiz) dediler. Fatine bu sözlerin manasını anlayamadığı için istihzaya iştirak eyledi. Fatine de dalkavuk hanımın başındaki namaz bezinin ucunu çekerek birlikte istihzaya koyuldu. Misafirler dağıldıktan sonra büyükninesinin dizinin (90) dibinden ayrılmayan Fatine “Fatine’ciğim neniz var? Niçin mahzun duruyorsunuz?” سوالinin tekrarını işitince hüngür hüngür ağlamağa başlamasın mı. Dalkavuklar ve cariyeler etrafını alarak eğlenmeğe şıtap ettiler. Küçük Hanım yine susmadı. “Nazar değmiştir” denildi. Zevkiye Bacı'nın tü tüsü geldi, yetişti. Beyhude Fatine susmak bilmiyor. Nihayet hanımefendi:

– Memnune Hanım neredesin? Gel gel sen Fatine'nin mizacından anlarsın, dedi.

Memnune – Savulun bakayım! Benim kadınıma ne olmuş? Onun mizacını yalnız ben anlarım! Söyle bakayım! Güzel (91) yavrum! Ne istiyorsun? (Fatine ağlamaktan feragatle Memnune'yi dinlemeğe başladı):

– Gördünüz mü? İşte hanımcıgım istediğini bana söyleyecek. Hurradek başına üşüşecek ne var? Elmasımı korkuttunuz!... Haydi dünya gözlü söyle bakayım ne istiyorsun?

Fatine – (Üstünü başını yoklayarak) Hiç! Memnune – Üstünü ezdiler mi? Ne oldu?

Fatine – (İçin için ağlayarak) İşte Mihri'yle Dürri olacak!... (92)

Memnune – Ha anladım! Mihri ile Dürri olacak haşarılar üstünü ezdiler ha!

Fatine – Evet, işte o çirkin ve pis kızlar! Beni süslü gördüler de kıskandılar! Sonra da...

Memnune – Sonra da?...

Fatine – Annem beni payladı kolumdan çimdikledi!

Memnune Fatine'nin sözlerini aşikâr olarak hanımnineye nakletti! Elbisesi yırtılmış kolu çürümüş sözlerini mübalağaten ilave etti! Büyüknine haykırığa bağırarak Safdil'i takdir ediyor melek (93) tabiat hafidelerine de gıyaben beddua ediyordu! Fatine'nin elbisesindeki yırtık ve kolundaki çürük arandı tarandı! bulunamadı! Memnune Hanım da şöyle tevil etti!

A hanımcığım! Ne kadar olsa Safdil Hanım anadır! Hafifçe çimdiklemiştir! Mihri Hanım'la Dürri Hanım da Fatine Hanım'ın elbisesini karıştırdıkları için çocuk değil mi yırttılar zannetti! Siz onlara da böyle işlemeli bayramlık yapmalıydınız!

Hanımfendi – Babaları olacak herif öyle esvap istemez! Hem istese de yapmam! Benim her şeyim Fatine'ciğimindir! Babalarını (94) sevmem ki çocuklarını seveyim!

Hanımninesinin son sözlerinden Fatine büsbütün sükûnet buldu!

Memnune – Ah hanımcığım ne kadar doğru söylüyorsunuz! Fevziye Hanım size yarar bir evlat değil ki kızlarını seversiniz! İşte size evlat. Allah bağışlasın, Fatine hanımımızdır. Büyükvalide – Amin amin! Allah Fatine'ciğimi bana bağışlasın! Safdil kendi kendine – Tekdir işittiğime yanmam! Bir tanecik evladım ahlaksız olacak! Ona yanarım! dedi.

Ertesi günü Feraset Kalfa'nın taraftarı olan bir dalkavuk (95) bayramlaşmak üzere Fevziye Hanım'ın hanesine gitti! Bu vakayı tamamen Feraset Kalfa'ya nakletti! Sadık Feraset canından fazla sevdiği Fevziye Hanım'a ve çocuklarına reva görülen nalayık sözlerden dilgir olarak ağlaya ağlaya Fevziye'yi de haberdar etti! Fevziye Hanım şu sözlerle mukabele etmişti!

– Validem damadını sevmiyorsa benim ne kabahatim var? Ben zevcimi severim. Hem de itaat ederim! Asıl taaccüp ettiğim cihet Memnune Hanım'ın hakkımdaki nefretidir! Bu kadına ne gibi bir fenalık ettiğimi bilemiyorum! (96a)

Yedi sene sonra kızlar büyüyüp yetiştiğinde vakt-i izdivaçları tekarrüp etmişti. Mihri ile Dürri'ye pek çok talip zuhur ediyordu. Ne çare ki, Fatine'yi hiç isteyen yoktu. Büyükpeder tarafından hazırlanan mükemmel çeyiz ve büyükvalide tarafından çoktan hibe edilen kıymetli mücevherat hiç kimsenin nazarın tamahını celbetmiyordu. Bunun mucib-i teessüf bir sebebi vardı. Şöyle ki: Büyükninesinin fart-ı muhabbet ve

merakından biçare Fatine sıhhatini kaybedecek bir tarzda yetişti. Büyüyüp maraz-ı mücessem şekl-i hailini (96b) ahzeylemişti! Henüz pek küçük iken hava ve ziyadan mahrum edildiği için kanı tedricen sulanmış, büyükninesinin mevsim-i şitada (Aman o kirli esvapları çıkarmağa gelmez çocuğun vücuduna baki gibidir) tembihatıyla kir ve pas içinde gezdirilmiş Fatine'nin kanında sıracı istidadını izhar etmişti! Zavallı Fatine hengam-ı tufuliyette zayıf ve çelimsiz bir çocuk olup yaş onu aşınca boynunda hasıl olan yumrulardan muzdarip olmağa başladı! Çocuğu tedavi eden tabip nezaket-i bünyesinden endişede kalıp birçok defalar konsülto yapmağa mecbur olmuştu! Büyüknine olanca (97) servet ve sâ mânını Fatine'nin uğruna sarf ve istihlake hazır ve müheyya olduğunu söylediği zaman Zülali Bey de kendisine peyrev olacağını ahd-ü misakla temin ediyordu! Zavallı genç valide ise ağlaya ağlaya bitap düşüyordu!

Konağa hekimden ziyade hocalar devam ediyordu! Hocalar meyanında Mağrip'ten gelme huddam sahibi bir hocanın nefesi iyi gelerek yumrular küçüldü, buna herkes şaştı! Cedit Bey şaşmamıştı! Şaşıranlara karşı da – Ne acayip insanlarsınız!!! Fatine'yi biraz iyi eden bu seneki tebdil-i hava ile tabibin tahte'l-cilt ettiği (98) şırıngadır! demekten kendini alamıyordu.

Büyükvalide hafidesinin kesb-i afiyet etmesini tamamıyla Hoca Efendi'den bildiği için hekim ilaçlarını atmağa başladı! Dalkavuklar da kendisini teşvik ederek yardım ediyorlardı! Fatine'nin biraz başı ağrısa derhâl Hoca Efendi celbediliyordu! Cedit Bey hasbe'l-insaniye kayınvalidesine:

– Aman valide ilaçları bırakmayınız: dedikçe – Yok oğlum olmaz! cevabını alırdı. Cedit Bey de öfke ile hanesine avdet edip (Nasıldır?) diye sual eden Fevziye'ye – (99) Bırak Allah'ı seversen! Ne hâlleri varsa görsünler! İnsanın hamiyetine sığmıyor! Yoksa işlerine karışmam! diye meseleyi anlatıyordu. Fevziye de, Bey! Rica ederim onların kusuruna bakma. Fatine'ye yazıktır! diyerek tedabir-i tıbbiyenin icrasına pederi Zülali Bey'i kandırması için istirham ediyordu.

Nihayet az bir zaman sonra hepsi Cedit Bey'in sözüne geldiler! Artık Mağripli Hoca'nın nefesi yaramıyor fakat para yemesi bitmiyordu!!! Büyükvalide düşünmeğe başladı! Cedit Bey de Beyoğlu'nda bulunan muteber tabiplerden mürekkep bir konsülto icra ettirdi! (100) Tabipler ameliyat lazım geldiğini fakat hasta pek zayıf olduğu için bir sene kendisine mugaddi şeyler yedirilerek tebdil-i havada gezdirilmesini tensip ettiler! Mevsim kış idi. Moda'da bir köşk isticar edilerek Zülali Bey ailesini oraya nakletti! Yazın da her sene olduğu gibi Boğaziçi'ndeki sahilhaneye taşınılmayıp Yakacık'a gidildi. (101) Bir sene hitamında Fatine oldukça toplanmış ve

kansızlığa galebe etmişti! Cedit Bey'in nezareti tahtında toplanan mahir tabipler aile efradını haneden çıkararak Fatine'yi bayıltıp icra-i ameliyat ettiler. Ameliyattan sonra peder ve valideler münavebeten odaya girmeğe mezun oldular, Cedit iktiza eden edviyeyi hastaya eliyle veriyor Fevziye de ona yardım ediyordu! O esnada on üç yaşında bulunan Fatine pek şımarık, huysuz ve ahlaksız bir kızdı! Fakat gerek eniştesinin ve gerek halasının kendisi için ihtiyar ettikleri zahmet ve eziyetleri gördükçe kalbinde ilk defa olarak bir minnettarlık hissediyordu! (102) İstifsar-ı hatır için gelen halazadeleri odaya girdikleri zaman onları eskisi kadar nazar-ı kerahatle görmüyor ve evvelce imrendiği o güzel dudakların şimdi solgun yanaklarına yaklaşmasını arzu ediyordu! Onlar da gelip dayızadelerini bilaictinap bus ediyorlardı! Vakıa Fatine'nin hissiyat-ı aliyeden mahrum olan kalbinde bir hiss-i şükran hasıl olmuşsa da bu his, ahlaksızlığını imha edecek derecede değildi! Evet, diken ne kadar güle yakın olsa yine dikendir! Bu cihetle halazadelerinin gülgün çehreleri kerih ilaç kokuları neşreden ağzına yaklaştıkça alınlarından (103) ve yanaklarından öpmeyip akdemce reddettiği o lalgün dudaklardan öpüyordu! Bundan iki maksadı vardı!

Birincisi hastalığının ne olduğunu anlamak üzere – Eğer Mihri ile Dürri benden öğrenirlerse hastalığım Muhsine Hanım'ın demiş olduğu gibi sıracadır! İğrenmezlerse hekimlerin bana dedikleri gibi bezedir! mütalaasıyla denemek istiyordu!

İkincisi – Eğer hastalığım başkasına da geçer bir hastalık varsa onlara da geçsin! Onlarda olmayan bir fenalık niçin yalnız bende olsun! fikrine hizmetti! Vakıa on üç yaşında bulunan (104) bir masumenin kendi hastalığını keşf ve diğerlerinin de sıhhatini ihlal etmek maksadıyla bu gibi mütalaat-ı insaniyetşikenanede bulunması pek çirkin bir şeydir! Lakin Fatine'yi mazur görmeli! O ana kadar kendisine verilen terbiye neden ibaretti! Büyüklerini saymamak küçüklerine hakaret etmek, eğlencesi uğruna hiçbir şeyden çekinmemek değil miydi! Hususıyla her istediğinin icrası ve her hareketinin alkışlanmasıyla çocuğa enaniyet ve hodbinlik gelmişti! Onun nazarında âlem – naz ve naimle içinde büyüdüğü o konak âlemi, hayat-ı beşerde – cet ve ceddesi indinde haiz-i ehemmiyet (105) olan kendi hayatıydı! Kendisinden aziz ve kıymetli hiçbir şey tanımaz çünkü tanıtmadılar! Görülüyor ki asıl kabahat kendisine böyle terbiyeyi verenlerdedir!

Fatine esasen halazadelerine hasmıcan idi. Bütün gün büyükninesinin – Aman Fevziye de adam mı? Kocasından başka ne ana düşünür ne baba! Derdi günü o dinsiz herif! Hoş ben de ona evlat gözüyle bakmıyorum ya! O benim evladım olsaydı! Kocasını benim için terk ederdi!

Hele kızları! O mevlada halayık kılıklı sinsi çocuklar! (106) Tıpkı babalarına benziyorlar! Üzerlerinde kibarlıktan eser yok! O kızlara hiçbir şey vermeyeceğim. Nem var nem yok hepsi benim itaatli, narin ve kibar yapılı Fatine’ciğimindir. demesi Fatine’nin kâmilten fikrini bozarak kalbini çatlatan kıskançlığa kin ve nefret de ilave etmişti! Halazadelerinin güzelliğini çekemeyip kendisinin pek renksiz kalan yanaklarına mukabil onların pembe yanaklarının solduğunu da arzu ediyordu! Eniştesiyle halasının hizmet ve gayretlerini ne kadar takdir ederse etsin bu iki letafet-i mücessem kızların hüsn-ü anlarıyla afiyet hâllerini bir türlü (107) affedemiyordu.

İki sene sonra eniştesinin tedabir-i akılanesi semeresi olarak Fatine tamamıyla kesbüafiyet etmişti! Ancak nahif, renksiz hemen soğuk alınca çabucak hastalanır bir kız olarak yetişmişti! Genç kız servetine güvendiği cihetle pek azametli olup herkese selam vermez, daima dalkavuk kadınlardan ve cariyelerinden medh-ü müdahene beklerdi konak içinde her dediği olageldiği için şımarıklığı son dereceye varmıştı! Daire halkı ise gözlerinin içine bakarak – Aman küçük hanım üzülp hastalanmasın! cümlesini vird-i zeban (108) edinmişlerdi.

Fatine aynaya baktıkça gözlerini ve kaşlarını güzel buluyor, hoşuna gitmeyen rengini de düzgünle boyuyordu! Herhâlde servetine güvenerek kendinde var zannettiği hüsnüne mağruren ilk evvel kendisini isteyeceklerine kani olmuştu! Hayf ki, zaman aksini izhar etti! Halazadeleri pederlerinin adem-i müsaadesi sebebiyle henüz görücüye çıkmıyorlarsa da cemiyetlerde ve misafirlikte beğenilerek birçok talipler Cedit Bey’in başına üşüşüyorlardı! Fatine her görücüye çıktığı hâlde gelen bir daha gelmiyordu! Zavallı (109) kızcağız! Nafile yere yakası yüksek elbise diktiriyordu!.. Ameliyattan sonra yumrular iyi olmuşsa da âsârı en görülecek yerlerde kalmıştı! Bu eserler bedbaht kızcağızın kuvve-i hayaliyesinde beslediği hahişli ve parlak bir izdivaca nail olamayacağına birer delil-i basır idi! İşte gelen görücüler Fatine’nin zayıflığını kusur buluyorlar ve boynundaki eserlerin maazallah nüksünden korkulur bir hastalık olması mülahazatıyla bir daha gelmez oluyorlardı! Halazadelerinin birçok kimseler tarafından istendiğini işiten Fatine hasedinden çatlıyor, elinden de bir şey gelmediği için dalgın ve mağmum bulunuyordu! Memnune Hanım her ne kadar ihtiyarlamışsa da hâlâ şiddet-i (110) zekâsı yerinde, şeytanı da mevkiinde baş gösteriyor! Fatine’nin damarına girmenin usulünü de biliyordu! Genç kızı daha doğrusu birkaç... haydi doğrusunu söyleyelim birçok altın kapmak için hissiyat-ı aliyeden mahrum olmasına sebep olduğu terbiyekerdesini isticvap eyledi! Fatine’dan ıktibas ettiği sözlerin neticesi şu idi:

– Eğer Mihri ile Dürri benden evvel gelin olursa ben kederimden helak olacağım! Başka bir şey düşündüğüm yoktur.

Bu sözler büyüknineye derhâl isal edildi! Zavallı (111) kadındaki telaşı görmeli!!.

– Aman hanımlar söyleyiniz ne yapalım? Ya kızım bir tanecik Fatine'm içlenirse sonra ben ne olurum? diye eşkiteessür döküyor ve rast geldiği ahabına! Mihri ve Dürri'nin ahlaksızlığından bahsederek çekiştiriyor, bazen bununla da öfkesini alamayıp bütün Cedit Bey ailesine bedduaları yağıdırıyor!

Memnune, Hanımefendi'ye nasihat ederek buna bir çare bulacağını vadetti! Düşündü taşındı nihayet kendisi baş olup dalkavuklardan işe yarayanları birlikte alarak sokaklara düştü! (112) Birkaç gün sonra birçok paralar vadedilen kılaguz hanımlar – görücüleri getirmeyi şıtap eylediler! Medh-ü sitayişlerin faydası olmadı! Kılaguzlar getirdikleri görücü hanımlarla beraber meyusen avdet etmekteydiler! Her görücü geldikçe daire halkının ağzında (Acaba beğendiler mi?) cümlesi gizlice kulaktan kulağa devran ediyordu! Vaesefa ki Fatine'yi beğenip isteyen yok! Bu (yok) kelimesi zehirli bir ok gibi Fatine'nin ta ciğergâhına saplanıyor!... Nihayet öksüz bir delikanlının evleneceği haberi alındı, bereket versin kılaguz Beşaret Hanım'ın komşusu evlenecek beyin (113) teyzesi imiş! Teyze hanım gayet saf ve bön fakir bir kadıncağız olup Paris'ten avdet eden hemşirezadesini kibar bir yere içgüveyi vermek arzusunda olduğunu Beşaret Hanım'a açar! Beşaret Hanım içinden (İşim oldu) diyerek hemen Zülali Bey'in konağına koşar: Aldığı müsaade üzerine teyze hanım görücü gitmeğe karar verir! Zavallı kadının arkasına giyecek elbisesi olmadıktan maada ömründe kibar konağı nedir girip görmemiş olduğu için bir türlü gitmeğe cesaret edemez! Fakat evlenecek bey, kibarlığıyla beraber kendine güzel bir zevce de aradığından teyzesini gitmeğe icbar eder. Bunlar bu patırtıda iken (114) Beşaret Hanım komşu hanımla beraber imdada yetişir! Ah iyileri eksik etmesin komşu müteveffa Kaymakam Bey'in haremi iyiliği sever bir hanımdır. Kaymakam haremi olduğunu iddia ederse de burasını Hak bilir. Otuz seneden beri mahalleye yerleşmiş namerde muhtaç olmayacak kadar da (115) geçineceği vardır! Daima müteveffa zevcin vaktinde gördüğü izzet ve saadetle övünür! Doğrusunu söylemek lazım gelirse haza halis muhlis açgözlü bir mahalle karısıdır!!! Komşu hanım iyiliği sever dedik ya! Görücülüğe birlikte gitmeği tensip ederek takar takıştırır! Getirdiği elbiseleri de adiyeten Teyze Hanım'a giydirip kuşatır! Önde kılaguz bunlar da arkada konağa dâhil olurlar! Hanife

Hanımefendi görücü geleceğinden evvelce haberdar olmasıyla iki gün evvel hazırlanmağa başlamıştı!

Fatine'nin nizam ve intizamına hiç söz yok! En ağır elbisesini giyinmiş ne kadar mücevherat varsa takınmıştı! Allıklı beyazlıklı (116) düzgünler renksizliğini setrettiği gibi takındığı gerdanlıklar küpeler hususuyla başındaki diyademle belindeki mücevherli kemer nazarını düçar-ı hayrat ederek çirkinliğini unutturuyordu! Fatine misafirlerin karşısına konulan iskemleye oturtuldu! Görücüler bir taraftan Fatine'nin mücevheratına baktıkça gözleri kamaşıyor, diğer taraftan (layık olmadıkları derecede) iltifata boğuldukça şaşkına dönüyorlardı! Velhasıl kızın yüzüne bakmak akıllarına gelmiyordu! Öyle ya insan yüzü her zaman görüyorlar! Şimdi görmedikleri şeylere bakacak değiller mi ya! Görücüler resmî âdetten ziyade konakta kalıp akşama doğru (117) teyze hanımın hanesine avdet eylediler! Sabri Bey teyzesini sabırsızlıkla bekliyordu! Teyze hanım komşu hanımla beraber konağın hâlini, gördükleri ikramı hele kızın mücevheratını söyleye söyleye bitiremiyorlardı!.. Sabri Bey – Teyze biraz da kızın şahsından haber versen fena olmaz! deyince hatuncağız ne söyleyeceğini bilemedi! Doğrusu teyze hanımın yüzüne komşu hanım kadar da bakmamıştı ki, tarif edebilsin! Ne ise kekeleyerek – Allah için güzel kız! diyebildi. Sabri – Canım ne kıyafette olduğunu biraz anlatınız) diye ısrar etmesiyle hemen Beşaret Hanım atılarak – İşte güzel dedik ya! Bir güzel nasıl olmak (118) lazım ise bu da öylece güzel vesselam! dedi.

Komşu hanım daha insafli çıkarak:

– Dur oğlum! Ben anlatayım. Elimizde doğdun büyüdün! Senin fenalığını istemeyiz! dedi. Sabri – Teşekkür ederim efendim! Bugün lütfen ihtiyar-ı zahmet edip gitmeniz de bunu ispat eder! Tekrar tekrar teşekkür ederim.

Komşu Hanım – Şüphe mi var oğlum! Şüphe mi var! Giderken çok zahmet çektik! Kibar bir daireye girmek için ne kadar sıkıldık ya! Kocam hani Kaymakam Bey sağ olaydı! Göğsümü gere gere giderdim. (119) Hey gidi günler!... Doğrusunu istersen şimdi kendi oğlum olsa yine gitmezdim! Nerde kaldı ki, senin için gideyim! İşte teyzenin hatırını görüyor musun? Bunca yıllık komşuluk hakkı var diye gittim.

Sabri – (Dudaklarını ısırarak kendi kendine) Teşekkürlerime yazık! Ne adi insanlar! (Cehren) Eksik olmayınız. Komşuluk hakkını unutmamışsınız!... Kızı anlatacak idiniz?

Komşu Hanım – Hiç unutmuyum! Övünmek gibi olmasın ama değil mahallemizde İstanbul içinde bile benim gibi insaniyetli kadına az (120) tesadüf olunur! Mevla rahmet eylesin beyceğizim daima bunu söylerdi!

Teyze Hanım – Doğrudur! Allah seni mahallemizden eksik etmesin! Hele bugün o esvapları bana giydirmemiş olsaydın arımdan yere geçerdim!

Komşu Hanım – Ah komşucuğum! İnşallah kısmet olur da düğüne de beni götürürsen sana gelinliğimden kalma al mintanlarımı giydiririm!

Sabri – (Bilalhtiyar gülerek) O vakit yalnız teyzemi değil beni de mashara etmiş olursunuz!. Siz kızı bana anlatınız da ben teyzeme esvap yaparım haddim olmayarak (121) size de bir hediye takdim ederim!

Kılaguz – (Kendinden evvel komşu hanıma hediye vadedildiğine canı sıkılarak) O kadar cömertlik lazım değil! Senin ne kadar masrafın olacak! Konuya komşuya peşkeş çekmeğe kalkışırsan kibar kızı almaktan vazgeç!

Komşu Hanım – (Kinaye olarak) Ben bir şey istemem! Benim her şeyim var bırakıp giden nura gark olsun! Ya sağlığında sürdüğüm sefalar!..

Sabri – Gam çekmeyiniz! Param var! Pederden kalma dükkânı yüz yirmi liraya sattım!... Cebinde parası olmayan kibar kızı almağa (122) kalkışamaz!... Rica ederim komşu valide tarife başlayınız!

Komşu Hanım – Canım senin adını ters koymuşlar! Bu ne kadar sabırsızlık!

Sabri – Şimdi de ukalalığa kalkıştık! Allah aşkına artık başlayınız!

Komşu Hanım – Ne zannettin ya! Rahmetli beyden öğrendim! Bizim bey pek akıllı bir adamdı! Ne ise artık çok üzüldük! Şimdi beni dinle!

Sabri – Kulaklarımın ikisi de sizde!

Komşu Hanım – Hoş yarın kibar damadı olunca hepimizi de (123) unutacaksın ya! Ne ise biz senin iyiliğine çalışalım da balık bilmezse Halik bilsin!

Sabri – (Hiddetle ayağını yere vurarak) Vallah valide artık çatlayacağım!

Komşu Hanım – A ne oluyorsun ayol? Yarın gittiğin yerde de böyle yaparsan işin var!

Teyze Hanım – İlahi komşucuğum! Hiç el çeker mi!

Sabri başını iki elleri arasına alıp tefekküre daldı! İhtiyarelerin ne yüzlerine bakıyor, ne de saçma sözlerine kulak asıyordu! (124) Mamafih komşu hanım sigarasını tellendirerek söze başladı:

– Sabri Bey oğlum! Beni dinle! Hem de can kulağıyla dinle de sonra kızı beğenmemeğe kalkışma!

Sabri – (Başını kaldırıp) Demek ki çirkindir? (125)

Komşu Hanım – Hayır! Sanki...Belki mizacına muvafık gelmez! Bak tarif ediyorum! Boy orta kendisi fidan gibi, öyle şişman ve sakil değil! Rahmet olsun canına! Kaymakam Bey kızlara şişmanlık yakışmaz derdi! Zavallı kocacığım zengin olduğu kadar da akıllı idi! Hey gidi günler!...Gözler ela kaşlar kirpikler kumral hem pek güzel! Saçları açık lepiska, sima uzun!..

Beşaret Hanım – Uzun değil armudî en makbul bir biçim!

Komşu Hanım – Ne ise eksik söyledığım yeri sen tamamla!

Sabri – Rengi beyaz değil mi? (126)

Komşu Hanım – ...

Beşaret Hanım – Ne soruyorsun? Hem de pembe beyaz!

Komşu Hanım –Evet evet pembe beyaz!

Sabri – Eller?

Komşu – İnce!...

Beşaret – Kalem gibi diyecektin değil mi?

Komşu – Sen tabirleri benden iyi biliyorsun! Evet elleri kalem gibi biçimli!

Sabri – Çok âlâ! Böyle kibar zengin ve güzel bir kızı bana verirlerse taaccüp ederim!(127)

Komşu – Niçin vermesinler? Sen de güzelsin! Malumatlısın!

Beşaret – Bu iş benim elimde! Ben onları kandırırım! Hanımefendi beni pek sever! Başkahya kadın Memnune Hanım da eski ahbablarımdandır. Sabri Bey sen yalnız kesenin ağzını açmağa bak!

Sabri – Bana bir kız bulunca sana on lira verecektim! Şimdi Zülali Bey'in hafidesini aldırtırsan otuz lira veririm!

Beşaret – İş oldu bitti! Sabah sana cevap getiririm!

Teyze – Eksik olma Beşaret Hanımcığım! İyiliği seversin!

Sabri – (Kendi kendine) İyiliği değil altınları sever! (128)

Komşu hanım Beşaret Hanım'la birlikte hanelerine avdet eylediler. Yolda Beşaret usuletle – Aferin komşucuğum dediklerimi tuttun! Otuz liranın onu senin! demişti. Komşu Hanım da – İşte gördün ya! Elimden geldiği ve dilimin döndüğü kadar kızı medhettim! Fakat az kaldı sen de beni Sabri'nin alacağı hediye mahrum edecektin! Amma da açgözlü imişsin ha! diyerek sitem etmişti.

İki gün sonra Sabri Bey Zülali Bey'e takdim edildi! Yeni (129) namzet güzel ve yakışıklı bir delikanlı idi. Ancak ağır tavrı, kibir ve azametine delalet ediyor, ufak bir şeyden kaşlarının çatılması ve yüzünün kızarması hadibü'l-mizaç olduğunu gösteriyordu! Zülali Beyefendi namzedin her hâlini beğenip birkaç gün sonra akdinikâha karar verdi! Beş gün sonra da velime cemiyeti pek mutantan bir surette icra edildi! Kılâguz Beşaret Hanım her iki taraftan vadedilen altınlara nail oldu. Komşu hanım da eski zamandan kalma elbisesini giyerek düğünde arz-ı endam eyledi! Sabri Bey'in hediye ettiği altın saatin kösteğini (130) âlemin gözüne çarpsın diye ta canevine takmıştı! Pek şık ve zarif olan saatini de görmek maksadıyla vakitli vakitsiz (Saat kaç geldi bakalım) diyerek koynundan çıkarmaktaydı!!! Müceddet Hanım biraderzadelerinin büyükpeder ve büyükvalide tarafından nail olamadıkları ve olmaları ihtimali de bulunmayan cihaz ve mücevheratın Fatine'ye verilmesinden dilgir oldu! Ertesi akşam biraderinin hanesine misafir olmuştu! Cet ile ceddeyi şu sözlerle muaheze ediyordu!

– O kadar elmas o çirkin Fatine'nin üzerinde görünmüyordu (131) Doğrusunu istersen Cedit! ben zavallı beyi de Hanife Hanım'ı da pek haksız buluyorum! (Mihri'yle Dürri'yi göstererek) Sanki bunlar torunları değil mi? Servetinin kısm-ı azamı Fatine gibi ahlaksız bir kıza sarfedeceğine biraz da bunları hatırlamalıydı! (132)

Cedit Bey – Fatine çirkindir! Onu alan tabii serveti için tutacaktır! Kızlarıma gelince onların cihaz ve elmasa ihtiyaçları yoktur! Onları isteyenlere kızlarımin cihaz olarak terbiyeleri, mücevher olarak da güzellikleri var! İşinize gelirse alınız gelmezse bırakınız, ben hazinelerimin kıymetini bilirim! derim.

Müceddet Hanım – Güzel söylüyorsun ama Fatine gibi değersiz bir kıza hibe edilen servette Fevziye Hanım'ın da hakkı vardır!

Fevziye Hanım – (Vakarla) Hayır hemşire! Bu servette Fatine'nin benden ziyade hakkı vardır! O zavallı kızcağızı böyle hastalıklı (133) ve ahlaksız eden benim peder ve validemdir! Mademki Fatine sıhhat ve terbiyeden mahrum edildi buna sebep olanlar Fatine'nin bu ziyanlarını hiç olmazsa servetiyle tazmin etmiş olsunlar!

Cedit Bey zevcesinin muhakemesini pek makbul gördüğünden sükût etmişti.

Mihri'yle Dürri'nin gözlerinde nümayan olan asar-ı teslimiyet validelerine hak verdiklerine delalet ediyordu.

Fevziye'nin sonradan olan oğlu Sırrı, henüz yedi yaşını ikmal etmişti bu muhavereyi hemşireleri gibi nihayetine kadar sükûtla (134) dinleyip elindeki kitabı okumakla meşgul bulunurdu. Muhavere kesilince kitabı bırakıp validesine doğru

koştu. (Anneciğim büyükbabamın ve büyükannemin verdiği paralar elmaslar Fatine ablamı iyi edecek mi? Terbiyesizliğini de artık bırakacak mı?) diye sual etti.

Fevziye – (Oğlunun alnından öperek) Niçin soruyorsun? Sırrı – (Kaşlarını çatarak) Sorarım ya! Fatine ablamın yanaklarına sürdüğü o kırmızı boyayı sevmiyorum! Dün başına elmas takarlarken hoşuma gitti! Perdenin arasına gizlenerek (135) seyrettim, o kırmızı boyayı yanaklarına sürer iken dayanamadım hemen saklandığım yerden çıktım! (Fatine abla çirkin oluyorsun onu sürme) diye haykırdım! Bana hem intizar (inkisar) etti hem payladı. Fevziye – Ne dedi?

Sırrı – Dedi ki beni bu boyayı sürmeğe hastalık muhtaç etti. İnşallah sen benden beter olur da derdine derman bulamazsın. Sonra da haydi şu çapkını dışarıya atın diye payladı. Memnune Hanım da elimden tutup sana getirdi.

Fevziye – Bana getirdi ama gelinin başı bağlanacak (136) Sırrı! rahat vermiyor, dedi.

Sırrı – (Validesinin boynuna sarılarak) Sen de payladındı... Biliyorsun ya?

Cedit – (Bir müddet tefekkürle) Validen haksızlık etmiş... Sırrı deminden bir şey sual ediyordun ne idi?... Ha! Para ile elmaslar Fatine ablamı iyi ve terbiyeli edecek mi diyordun bunları niçin sordun?

Sırrı – Sordum ya! Eğer Fatine ablam iyi olursa rengi pembe olacak o pis şeyi de artık yüzüne sürmeyecek (137) terbiyeli de olursa bana fena sözler söylemeyecek!

Cedit – Fatine ablanın iyi ve terbiyeli olduğunu ister misin?

Sırrı – İsterim ya!

Cedit – Hem seni payladı hem de annenden sana takdir işittirdi! Yine onun iyiliğini ister misin?

Sırrı – (İçini çekerek) Ben hastalara acırım! Fatine ablamın odasına saklanarak terbiyesizliği ben ettim! O da beni payladı belki boyasını gördüğümü istemiyordu! Annem de beni terbiye etti bir daha böyle şey yapmam! Paralar elmaslar Fatine (138) ablamı terbiye ederse o da artık fena söz söylemez benim gibi adam olur.

Cedit – (Kollarını açıp mini mini akıllı mahlukçağızı aguş-u pederanesinde sıkarak) Aferin oğlum!... Cenab-ı Hakk’a hamd ü senalar olsun ki bana iki melek gibi kız evlat ihsanıyla kalmayıp senin gibi ulviyet-i fikriye ve safvet-i kalbiye ile mütehallık bir de oğul bahsetti.

Yeni damat Sabri Bey Fatine’deki kusurları (Ne yapayım kaderim böyleymiş) diye nazar-ı müsamaha ile görüp zevcesine hürmet ve muhabbet izharında tekasül

etmedi! Fatine de zevcini pek beğenip (139) sevmişse de büyükvalidenin talih-i makûsu kendisine yine bir alafranga damat vermiş olduğundan hafidesinin kalbindeki muhabbet-i zevciyeyi izaleye vesile olacak sözleri söylemekten geri kalmıyor, bu cihetle zevç ile zevcenin beyni bozuluyordu! Fatine Sabri Bey'den kazanmış olduğu teveccühâtı azametfuruşluğu sebebiyle yavaş yavaş kaybetmeğe başladı! Buna dair ufak bir fıkra nakledelim:

Bir gün Sabri Bey, Beyoğlu'na çıkmıştı. Mağazalardan mendil çorap lavanta eldiven gibi ufak tefek şeyler aldıktan sonra (140) kendine hoş görülen elmas taklidi iğnelerin en zariflerinden de dört adet işтира eylemişti! Hediyelerin cümlesi Sabri Bey'in tabiat sahibi olduğunu gösteriyordu. Fatine zevcine beyan-ı memnuniyet ederek hediyeleri sevinçle alıp büyükninesine götürdü. Hanımnine yalnız değildi malum ya! Kadıncağız yalnız yani dalkavuksuz oturamaz! O gün ise hemen de kaffesi Hanımefendi'nin etrafında toplanmışlardı! Hanımnine hediyelere nefretle bakarak – Kocan seni çocuk yerine koymuş hiç bunlar alınır mı? dedi. (141)

Fatine – Ah hanımnineciğim! Bunlara beş lira vermiş! (İğnelerden birini göğsüne takar) Hanımefendi – Aman sen de Fatine! Çıkar göğsünden onu! Böyle yalancı şeyler sana layık mı?

Fatine – (İğneyi çıkararak) Zarif diye almış bende elmas çok!

Büyüknine – Olsun! Daha üç aylık güveyi! Böyle abur cubur şeyler mi taşınmalı! Sahihini alsın efendim parası yok değil ya!

Fatine – A Hanımnine! Beyime yazık değil mi? (142)

Memnune – (Mütenebbihane) A yavrum! Erkeğe acınır mı? Kocanın çanağı iki ise birini kırmalı! derler.

Dalkavukların birçoğu da Memnune'nin sözlerini tasdik ettiler!

Fatine – Öyleyse ben bunları ne yapayım?

Hanımnine – Bak karşında bu kadar kadın var! Ver dağıt!

Zevkiye Bacı – İğneleri halayıklarına ver de o izansız kocanın karşısında takınsınlar! Koca bir Zülali Beyefendi hazretlerinin torununu almağı öğrensın. Bunun üzerine Fatine ufak tefeğı dalkavuklara iğneleri de cihaz halayıklarına verdi! Sabri Bey özene bezene aldığı (143) şeyleri şunda bunda görünce bir daha Fatine'ye bir şey getirmez oldu. Fatine de zevcini sevdiği hâlde dalkavukların fitine uyarak barit muamelelerde bulunmağa başladı! Zevcesine hiçbir şey almayan hasis bir herif sevilir mi? Fatine'nin zihnine ilka edilen fikir buydu. (144) Zavallı Sabri! Peder ve mader himaye ve şefkatinden mahrumen öksüzlükle büyümüş zekâ ve gayreti sayesinde

adam olup meydana çıktığı şu hengamede de bahtiyar olamamıştı! Her akşam talihsiz başını elleri arasına alarak (meyusen düşünür bazen de haydi teyzem eski abdallardandır! Komşu hanım da övünmekten başka bir şey bilmez! Ya Beşaret olacak Beşaret kariya ne diyelim? Birkaç altın hatırı için bunca senelik komşuluğumuzu ayaklar altına alarak başımı belaya uğrattı! Lanet olsun!) diye Beşaret'e beddua ediyordu.

İzdivaçları dokuzuncu aya reside olunca Fatine'de vaz-ı (145) haml alameti zuhur etti! Derhâl Ebe Hanım çağırıldı! Ebe Hanım eski ebelerden olup elinden gelen mesaiyi icra etmişse de zaten mahareti pek cüzi olduğu için aciz kalmıştı. Büyükvalide mukaddema gelini hakkında reva gördüğü taassubu! hafidesi için caiz görmeyip – Aman çocuklar bir hekim bir hekim! Evladım elden gidiyor avazesıyla konağı çnlattı! O alafranga damat bey hekim celbine mümanaat etmesin mi? Hiçbir şeyde olmayan taassubunu çirkin zevcesi hakkında ele alıp büyükvalideye hatta büyükpedere bile karşı geldi! Fakat Sabri Bey'in mümanaatı hükümsüz kaldı! Derhâl tabip celp olunarak Fatine (146) bin müşkülâtlâ memattan hayata ricat eyledi. Çocuk sağ olmayıp parça parça alınmıştı.

Fatine lohusa döşeginde pek meyus bir hâlde bulunuyordu! Sebebi malum ya! Yanıbaşında kundağın bulunmaması! Yalnız bu kadar değil! Damat Bey'in odasına girmemesi... Bu hakikati yine Memnune Hanım ortaya koymuştu!

Büyüküne hafidesine vaz-ı haml esnasında reva gördüğü insafsızlığı tellendire pullandıra naklettikten sonra şöylece teselliye şitap eyledi: (147)

– Gözümün bebeği Fatine'ciğim! Canın sağ olsun! Kocan adam değil! Böyle fena bir herifin kahrını niye çekeceksin? Gençliğine güzelliğine yazık değil mi? Sana göre başka koca mı yok? Allah büyükbabana çok ömürler versin. Onun sayesinde kocan gibi bin tane it köpek senin ayağını öper! O alçak herif seni istemiş dilemiş olsa ölümüne çalışmazdı!

Bir dalkavuk – Allah ölümü Sabri Bey'in başına versin sakın hanımcığım gücenme! Sana böyle ettiğini gördükçe canım yanıyor!

Diğer bir dalkavuk – Hanım gibisini nerede bulacak..Sonra gelip (148) benim mundar ayaklarımı öpecek ama faydası yok!!

Zevkiye Bacı – Hınzır herif biraz sıkıntı çeksın de adam olsun!

Hanımfendi – Ya ya Zevkiye! O herifi birkaç gün konaktan kovmalı bak sonra köpek gibi yalvaracak.

Büyükkninenin bu sözleri Fatine'nin azamet damarlarını fena hâlde tahrik ettiğinden:

– Ah hanımnineciğim! Ya hekim getirilmeseydi de ben de ölseydim o memnun olacaktı! Şimdiden sonra bana böyle adam lazım değil. diye mukabele etti. Büyükvalide bu sözleri ciddiyetle telakki (149) edip hemen Zülali Bey'in nezdine gitti. Fatine'nin zevci hakkındaki bürudetini büyük bir mübalağa ile nakletti!

Zülali Bey – Canım Fatine çocukluk ediyor! Böyle şeyden vazgeçsin diye itiraz etmek istemişse de Hanımefendi:– A Beyefendi! Bana inanmıyorsan bak burada bu kadar halk var onlara sor Fatine zevcini istemiyor! dedi!

Dalkavukların kimi ağlayarak kimi inleyerek Hanımefendi'yi tasdik ettiler! Memnune usulca Hanımefendi'ye (Ben şimdi Beyefendi'yi kandırırım aman hanımcığim! Kurumundan geçilmeyen şu densiz herif (150) konaktan defolsun) Aşıkâre Beyefendi'ye (Beyefendi size doğrusunu söyleyeyim mi? Fatine Hanım diyor ki: Büyük beybabam ya beni denize atsın yoksa ben kendimi atarım. Ya Sabri Bey'i konaktan kovsun! Artık ona göre davranınız!) diyerek büyükpederi tehdit eyledi.

Zülali Bey, Sabri Bey'i severdi. Hafidesinin kararını Sabri'ye tebliğ eylediği zaman gözlerinden akan yaşları zapta muktedir olamadı! Sabri bu hâlden müteessir olup kalktı büyükpederin iki elini de öptü (Kader kısmet böyleymiş efendim) diyerek odadan çıktı. Hareme girmeğe tenezzül bile etmeyip (Eşyalarımı göndersinler) dedi (151) ve derhâl konaktan çıktı.

Zavallı Mutekit Bey Zevkiye Bacı'nın söylemesine göre Sabri Bey rica için gelip ayaklarını öpecek! O da burda durmayacak! Diğer taraftan Sabri Bey konakta kalırsa Fatine kendini denize atacak!... Biçare budala bu hâllerin meni için (Aman Safdil! Gel beni sakla! Sabri beni görmesin) diyerek yatak odasına kilitlendi!

Fatine zevcinin gelip ayağını öpeceğini beklediği günlerden bir gün (Sabri Bey bir efendi göndermiş) sözlerini işitti. Sevinçle kalbi çarpıyordu! Heyhat bu gelen efendi telif-i beyn için gelmeyip (152) boş kâğıdını getirmişti! O günden itibaren Fatine'nin suratı değişti. Titizlik üstüne titizlik! Büyükleri yanında surat üstüne surat! Bir hâl ki, neuzübillah! Daire halkı hep müteşekki!... Bir gün validesi – Kızım niçin böyle ediyorsun? Nen var? sualini cüret eylediği zaman şu cevabı alsa beğenir misiniz?

– Nem olacağını bana sorma! Git o bunak hanımnineme sor! Haydi ben beyimle dargın olayım evden kovacak ne vardı? Biz yine barıştık! Ben şimdi beyimi isterim!

Safdil – A kızım sen kendin istemiş kovdurmuşsun! (153) diyerek hayretinden ağzı açık kaldı! Terbiyeli kerime:

– Anne senin ahmaklığın ne vakit bitecek? Ben beyimi kovun demedim!

Bunu bir sürü karılarla o rabıtasız hanımninem söyledi! Daire içinde senin bir şeyden haberin yok! Ne budalasın! diyerek lütufkâr validesini bir güzel tekdîr etti. Safdil, Memnune'ye müracaatla Fatine'nin efkârı hanımnineye bildirildi. Zavallı hanımnine kabahatinin cezasını maaziyade çekti! Zira araya adamlar koyarak Sabri Bey'i tecdid-i nikâha rica ve minnetle davet etmişse de (154) muvaffak olamayıp neticesinde şu haberi aldı!

– Kızları gibi büyük bir belayı başımdan attığı için Cenab-ı Hakk'a nasıl hamd ü senalar edeceğimi bilemiyorum!

Hiddet ve azamet membaı olan Sabri Bey tardedilmek hakaretine düçar olduktan sonra hiç tecdid-i nikâha razı olur mu?

Fatine Hanım Sabri Bey'in adem-i tenezzülünü görünce yarı mecnun bir hâle giriftar oldu! Ahlaksızlığına büyüklerine karşı bağırıp çağırmak terbiyesizliği de munzam olmuştu!

Bu hâl-i esef-i iştimal Zülali Bey ailesini azim bir (155) ızdırap içinde bıraktı! Cariyeler küçük hanımın hizmetini ifada şaşıyorlar. Dalkavuklar da türlü türlü oyunlar icadına kalkışıyorlardı! Ezcümle bu oyunlardan biri zavallı genç pederin mucib-i felaketi oldu.

11

Bir gece küçük hanımı eğlendirmek maksadıyla Memnune Hanım bir oyun (156) tertip etti. Daha gündüzden tedarikat icra olunmuştu. Bu oyun Mutekit Bey gibi her şeye itikat eder bir fakir kadıncağızı korkutmak fikrine mebni idi. Eşref Nine tesmiye olunan bu kadın pek dindar ve zararsız bir mahluk ise de cinler ve periler ile söyleştiğini iddia etmesi ve rastgelene (Gel bir nefes edeyim) demesi herkesi bihuzur ediyordu! Memnune Hanım paranın lüzumundan başka bir şeye inanmaz takımından olduğu için Mutekit Bey'in yanında kendi nüfuzunu kesrecek derecede yüz bulmuş olan Eşref Nine'ye çoktan bir oyun oynayarak elfaz-ı cinniye! dolaşmakta olan ağzını (157) kapatmak isterdi! Bu defa da konakta hükümferma olan ızdıraptan istifade ederek niyetini mevki-i icraya muvaffak oldu.

Bahsetmekte olduğumuz o gece genç cariyeler gündüzden boyanmış korkunç kâğıt yüzlükleri yüzlerine geçirip başlarına da mahsusen imal edilmiş kırmızı renkli, çingiraklı külahları giydiler! Fatine Hanım'ın odasının karşısındaki odanın önündeki

koridora dizildiler! En önde Memnune Hanım acayip ve mahuf olan şekli ve kıyafetiyle duruyor elindeki kırbacı da ara sıra sallıyordu! Onun heyet-i müthişesi çocukluğumuzda dinlediğimiz masallarda bulunan o acuze-i mevhumelere benziyordu ki (158) elindeki yılanı kamçı makamında istimal ettikçe elindeki sihirli küp uçarmış!!! İşte bu sahteciler alayını görüp yeknazarda ürkmemek akıllı adamların bile harcı değildi! Nerde kaldı ki, itikad-ı batıl ashabı korkmasın!.. Eşref Nine'ye hazırlanan intikam tuzağı zahiren bir eğlence ve bir oyun olmak üzere telakki edebilirse de pek dehşetli bir oyundu!!!

Fatine Hanım aldığı talimat üzerine bir köşede tespihçisini çeken Eşref Nine'ye – Eşref Nine! Beybabamın yanından geliyorum! Seni istiyor gelsin beni okusun dedi. Doğru odasına git (159) Beybabam oradadır. sözleriyle biçare kadını ecinniler alayının üstüne sevketti.

Eşref Nine Fatine Hanım'ın odasından çıkarken Mutekit Bey de sofanın diğer ucunda bulunan kendi yatak odasından çıkıp kerimesinin odasına geliyordu. Eşref Nine'ye rast gelince:

– A Eşref Nine sen misin? Ben de seni arıyordum? Bilmem Allah hayırlara tebdil etsin bu gece içimde bir sıkıntı var! dedi.

Eşref Nine – Merak etme geçer! Şimdi bir nefes edeyim de (160) bak! Bir şeyciğin kalmaz! Küçük Hanım beni istediğinizi söyledi!

Mutekit – Kızım saf ve temiz kalplidir! Haydi gidelim de orada bana bir nefes et. Zaten destur duasını okur okumaz ağırlığım hafifledi! Nasıl idi? Unuttum.

Eşref Nine – Canım! Ben demedim mi? Bu gece cinlerle perilerin kavgası var! Köşedeki gelini kapmak istiyor (Mutekit Bey'in elinden tutarak) Korkma beyim gel! Destur tü! Tü!

İki tarafa da ince tükürerek mabeyn kapısının önüne vasıl oldu! Mutekit Bey tamamdır kapıyı açar (161) açmaz birdenbire – Halli valli huuu!!! diye hücum eden ecinni alayını görünce bir kere (Hay) diyerek yere düştü! Eşref Nine daha metin çıkıp ve olanca sedasıyla haykırarak istimdat eyledi!.. Kızların kahkahaları arasında yere düşenin Mutekit Bey olduğunu fark eden olmadı. Fatine de hemen dışarıya fırlayıp dehşetli eğlenceden hissedar olmak istedi!... Eyvah ki biraz sonra konağı çınlatan bu kahkahalar feryad-ı figanlara yol oldu! Zira zavallı genç peder kızının eğlencesi uğruna kurban olarak yere düşer düşmez terk-i hayat eylemişti! (162) Büyükvalide Fatine'yi itham etmedi! Bütün hiddet ve gazabını cariyelerle dalkavuklara izhar etti!

Cariyeler pazara kaldırılmak dalkavuklar da sokağa atılmak suretiyle Mutekit Bey'in intikamı alınmış oldu!!!

Bu haber-i musibeti işiten Cedit Bey ağlayarak (Asıl kabahat biçare Mutekit Bey'i cinler ve perilere inandıranlarda, Fatine'yi de böyle şımarık edenlerdedir!) diye beyan-ı teessüf etti.

Birinci hikâyemizin netice-i ahval-i müessifanesi burada hitam buldu. (163)

Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye

İsmetli Emine Vâhîde Hanımefendi Hazretlerinin iktidar-ı fevkaladelerinin numune-i bihterini olan bu hikâyenin mütalaasından hasıl olan tesirat-ı ciddiyyeden dolayı makam-ı takdir ve teşekkür de idarehanemize pek çok mekatip vürut etmiştir.

Hanım müşarûn ileyha hazretleri gibi muktedir bir edibin asar-ı nafiyelerine gazetemizin cilvegah olduğu için bu kere de ilan-ı iftihar eder ve gelecek nüshamızdan itibaren ikinci hikâyenin neşrine ibtida olunacağını kariat ve karain huzzaratına tebşir eyleriz.

Hanımlara Mahsus Gazete (164)

Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye

İkinci Hikâye

Felaket

Muharriresi: EmineVâhîde

1

Hidayet Efendi, Yanya eşraf hanedanından olup memuriyeti hasebiyle İstanbul'da ikamet ediyordu. On sekiz yaşındayken ebeveyni bera-i tahsil Paris'e irsal etmişler. İkmal-i tahsilden sonra sefaretlere memur olarak on sene kadar Avrupa'da dolaşmış idi. Pederi hususıyla validesi sahib-i servet oldukları hâlde hasretlik çekmemek için evlad-ı yeganelerinin âhar memleketlerde bulunmasını (165) bir türlü tecviz etmemişlerse de oğullarındaki arzu ve hevese mukavemet edememişlerdi. On sene nihayetinde vatanına avdetle evlenerek evamir-i peder ve madeiri yerine getirdi. Hidayet Bey kâmil bir Avrupalı terbiyesinde bulunduğu için yerlilerden teklif edilen kızların hiçbirini tabına muvafık görmeyip on beş gün akdem vefat eden muhasebeci beyin kimsesiz kalan kerimesi Müceddet Hanım'ı intihap eylemişti. Müceddet o zaman on dört yaşını ikmal etmiş bir nevşükufte-i hüsn-ü an idi ki tavr u edasındaki şive ve nezaketinden İstanbullu olduğu anlaşılıyordu. Pederi merhum Muhasebeci Bey altı sene mukaddem sevgili zevcesini kayb(166)ederek sekiz yaşındaki kızı Müceddet ile iki aylık oğlu Cedit'e hem peder hem de validelik vazifesini ifa ile mükellef oldu. Zavallı adam altı sene kadar muammer olabildi. Yanya muhasebeciliğinde bulunur iken canından daha kıymetli olan ciğerparelerini diyar-ı gurbette kimsesiz ve bivaye bir hâlde bırakıp refika-i sadıkasına mülaki oldu. Bazı memur ve ümera haremeleri (Ne

yapar yaparız sizi İstanbul'a göndeririz) sözleriyle öksüzleri teselliye şıtap eylemişlerse de Müceddet (İstanbul'da da kimsemiz yoktur. Bir babacığımız vardı o da gitti!) diye ağlayarak teselli kabul etmiyordu. Vali Paşa'nın haremi hanımefendiye (167) öksüzlerin hâli beyan olundukta müteessir olarak (Aman şu öksüzleri bana getiriniz bizde otursunlar ben onlara analık edeyim) dedi. Bunun üzerine gözlerinin yaşı dinmek bilmeyen Müceddet'in arkasına bir yeldirme giydirip başına bir namaz bezi örterek aldılar Vali Konağı'na götürdüler. Hareme girmek için selamlık avlusundan geçmek icap ediyordu. Hidayet Bey de Paşa ile konuşmak üzere konağa gelmişti. Birçok kadınların getirmekte oldukları o nevnihal şebabın hüsn-ü cemaliyle hâl-i mağmumanesi nazar-ı dikkatine celbetti! Hidayet Bey kendi konağına avdet eylediği zaman gördüğü hâli validesine nakletti. (168) Validesi de (Zavallı Müceddet Hanım'dır dün Vali Paşa'nın hanımefendi istemişti) mukaddemesiyle başlayıp öksüzlerin hâl-i pürmelalini ve hanımefendinin merhametini birer birer hikâye eyledi. Kız beğenmek cihetiyle pek devrendişlik eden Hidayet Bey de bu kızı kendine alırlarsa memnun kalacağını beyan eyledi.

On beş gün sonra Vali Paşa'nın haremi hanımefendinin himmetiyle Müceddet Hanım gelin olup Hidayet Bey'in hanesine geldi biraderi Cedit de hemşiresiyle birlikte kabul edilmişti. Böylece öksüzler birleşti. Hatta pederlerinden kalan iki yüz altmış liradan Müceddet Hanım'ın hissesi de Cedit'e hibe edilmişti. Zira gerek Vali Paşa'nın lütfu ve gerek alınan ağırlıkla kız pek kibarane (169) bir surette çeyizlenmişti.

2

Hidayet Bey badelizdivaç beş sene üç ay kadar Yanya'da kalabilip validesinin, müteakiben pederinin vuku-u vefatıyla çiftliklerine amcasını vekil tayin etti. Sonra da İstanbul'a gelerek Hariciye'de oldukça büyücek bir memuriyete nail oldu. Pederinden kalma o hadsiz hesapsız servetiyle refahhâl içinde yaşıyordu. İstanbul'a geldikleri esnada iki yaşında bulunan kerimesi Hediye sağ idi. Üç sene sonra Hediye'nin vefatı peder ve maderi azim bir kedere düşürdü. Hidayet Efendi (İstanbul'a (170) geleli böyle tesmiye olunuyordu) henüz kızının acısıyla yanmakta idi ki familyasının büyüğü ve servet-i azimlerinin müdürü olan amcası Zahit Bey'in vefatı haberi geldi. Zahit Bey dört evlat bırakmış ise de içlerinden bir tanesi erkek idi. Hidayet Efendi hem aile efradını teselli etmek hem işlerini yoluna koymak üzere hemen Yanya'ya müteveccih-i azimet oldu. Zahit Bey'in iki kerimesi evli barklı olup üçüncüsü de nişanlı bulunuyordu.. Ortada öksüz kalan on sekiz yaşındaki mahdumu Kahraman Bey idi. Kahraman Zahit Bey'in menkuhasından tevellüt etmeyip müstefreşesinden (171)

olmuştu. Validesi ise onu pek küçük bırakarak terk-i hayat eylemişti. Hidayet Efendi çiftliklerine bir nazır tayin ederek Kahraman'ı okutup yazdırmak üzere beraber İstanbul'a getirdi. Hidayet Efendi yaz ve kış Moda'da mahsusen inşa ettirdiği köşkünde ikamet ederdi. Akdeniz'e nazır geniş ve muntazam bir bahçenin ortasında kâin olan bu zarif köşkün manzarası pek nazarrüba idi. Mefruşatı da Hidayet Efendi gibi sahib-i tereddüt bir zata layık olacak surette idi. Kahraman Bey hüznün ve hicapla karışık bir çehre ile köşke dâhil olduğu zaman yolcuları istikbal eden yengesinin güzelliğinden bahusus (172) tarz ve edasından şaşırıp hüznün ve hicabı azim bir hayrete mübeddel oldu. Yengesi İstanbul'a gelmezden akdem yine güzeldi! Fakat böyle edalı değildi. Hidayet Efendi nezd-i pederde iken emr-i idare ve tanzimata karışamayıp alafrangalığı kendisine mahsus olan dört odaya münhasır kalmıştı. Kendi başına ev sahibi olunca iş değişti! Zengin ve asil bir Avrupalının yaşadığı gibi yaşamağa başladı. Bu ömürden Müceddet Hanım da hoşnut kalıp (Ram Dö Salon) tesmiye olunan madamlardan farkı kalmadı. Hanelerine ekseriya gelenler komşu ecnebilerle alafranga yaşayan İslamlardan ibaretti! Hidayet Efendi zevcesinin derhâl alafranga usul maişeti (173) kabul edişine ve az zamanda meşhudu olan terakkisine takdirhan oluyordu!

Hidayet Efendi Müceddet Hanım'ı aldığı zaman otuz sekiz yaşında çirkin bir adamdı. Yalnız iri ela gözlerinin letafeti çirkinliğine mukabil bir mevhibe-i ilahi gibi idi. Ulum ve fünunla olan meşguliyeti ise onu vaktinden evvel ihtiyar etmişti. Lakin Müceddet zevcinin şahsından ziyade ahlakını dehasını sevip hüsn-ü muameleden geri kalmıyordu.

Müceddet aşüftemizaç olmayıp bilakis vakur ve metin bir kadındı! Suret-i taayyüşleri icabınca kendisi hakkında olan temayülat-ı zemperestaneden nefret ederdi! Zaten hanelerinde kabul ettikleri zevat namuslu, (174) yahut öyle zannolunan insanlardandı.

Hidayet Efendi zevcesiyle badelmüsafaha :

Müceddet! Kahraman pek mahçuptur! Ona iltifat ederek mahzun kalbini şad et!

Kahraman Bey bir mektebe yerleşinceye kadar amcazadesinin nezdinde kaldı (175) Mekteplerin kabul zamanı değildi Hidayet Efendi de umur ve hususatiyla meşgul bir zat olduğu için Kahraman'ı yengesiyle bırakıp işine gidiyordu!.. Kahraman Sultaniye Mektebi'ne yerleştikten sonra izin gecelerini yine Hidayet Efendi'nin hanesinde geçiriyordu. On altı yaşında bulunan Cedit Bey de gerek mektepte ve gerek hanede Kahraman gibi şen ve ferih bir arkadaşına nail olduğu için pek memnun

bulunuyordu. Müceddet herkesin yanında hususıyla Cedit'in karşısında Kahraman'la pek resmi görüşüyordu! Zahir hâle göre bunların arasında hürmet ve iltifattan başka bir şey hissedilmiyordu! Cedit Kahraman'dan bir iki yaş küçük ise de ondan (176) evvel şehadetnamesini alıp mektepten çıktı. Kahraman ondan sonra mektebe dâhil olduğu için daha iki senesi kalmıştı. Müceddet Cedit'in Avrupa'ya izamını musırrane talep eyledi. Hidayet Efendi de kabul etti. Cedit'in azimetinden sonra Müceddet Hanım'da müşahede edilen mağmumiyet zail olarak devre-i şebabın en parlak bir mevsiminde olduğu güzel ve beşâşetli simasından mestban oluyordu!

İki sene sonra Hidayet Efendi kayını hakkında ibraz ettiği lütfu Kahraman için de diriğ etmedi. Kahraman amcazadesinin bu lütfuna şediden muhalefet ettiyse de Hidayet Efendi hiddetlendiği (177) zaman pek şedit ve dehşetli bir adam kesilirdi! Mamafih Müceddet zevcinin hâlerinden ürkerek Kahraman'ı gitmeğe icbar eyledi. Zavallı delikanlı amcazadesi tarafından gemiye irkap edildiği esnada küçük çocuklar gibi hüngür hüngür ağlamaktan kendini alamamıştı! Hidayet Efendi akşam hanesine avdet ettikte zevcesine:

– Oh! Hele şu tembel çocuğu gönderebildin! Eğer benim icbarım senin de nasayihin olmasa idi mektepten de şehadetname alamayacaktı! Gözüm Müceddetçiğim! Bu bapta çok gayret ettin! Sana karşı teşekkür medyunum (178) demişti.

3

Bundan sonra Müceddet için devre-i felaket başlamıştı! Müptela olduğu can sıkısı arta arta zavallıyı hasta hâline koymuş bulunuyordu. Rengindeki taravet, nigâhındaki letafet yavaş yavaş zail oluyordu! Hidayet Efendi İstanbul'da hekim bırakmamıştı. Tabipler bu hâl-i asabiye'nin define çok çalışmışlarsa da fayda vermedi. İneyet Allah'a kalmıştı. Rahîm ve Gafur olan Cenab-ı Hak da Müceddet'e bir kız evlat ihsan buyurmakla onun ile olan işigalatı genç valideyi şifayab eyledi. (179)

Muhsine'nin sütannesini ve dadısını hususi Fransa'dan celbedilmişti. Beş yaşına geldiği zaman Türkçe anlıyorsa da tekellüm edemiyordu. Cedit Kahraman'la İstanbul'a avdet etmişti. Hemşirezadesinin Türkçe söyleyemediğine ihtiras etti. Bunun üzerine bir Türk lalasını tutuldu. Muhsine de kaba surette tekellümata muktedir oldu! Müceddet Hanım kızının sebebiyle epeyce Fransızca tekellüm ediyordu.

Bu cihetle Muhsine lisan-ı maderzadını validesinden öğrenememişti. Büyüdüğü zaman bile babasına (papa) anasına da (mama) demekten vazgeçmiyordu! (180)

Hidayet Efendi Cedit'i bir memuriyetle kayırmışsa da Kahraman'ın tahsilini beğenmedi. Tekrar Avrupa'ya izama kıyam eyleyince Kahraman:

– Amcacığım! Siz beni sevmediğiniz için gözünüzün önünden defetmek istiyorsunuz! diye tazallüm etti. Hidayet Efendi gayet mültefitane bir nazarla:

– Oğlum! Yanlış bir fikre zahip olmuşsun! Niyetim bir tanecik Muhsine'mi sana vermektir! Bana damat olmağa layık olacak surette ikmal-i tahsil etmeni isterim, dedi. Kahraman sükûtle mukabele edip birkaç sene daha (181) Avrupa'da oturmağa katlanacağını ima eyledi. Hidayet Efendi fikrini zevcesine açtığı zaman Müceddet öfke ile:

– Hiç öyle şey mi olur? Kahraman Bey yetişti. Bizim kız daha beş yaşındadır! diye itiraz etti. Hidayet Efendi:

– Daha iyi! kızımızın kıymetini bilir. Ben seni aldığım zaman otuz sekiz yaşındaydım. Nasıl, bahtiyar olmadın mı? dedi.

Müceddet:

– Evet, bahtiyar oldum! Fakat ben kızım için Kahraman Bey'i intihap edemem ve bu izdivacı istemem. Hidayet:

– Eğer Muhsine büyüüp yetiştiği zaman Kahraman'ı sever ve isterse bu izdivacın icrasına teşebbüs edeceği (182) hiçbir vakitte sevgili yavruma zulmetmek istemem!

Müceddet – (Memnunane) Ben de bunu kabul ederim. Kızımızın arzusu hilafına hareket etmeyeceğiz!

Hidayet – Asla!

Müceddet zevcinin uzattığı eli hürmetle sıktı. Bu kavl ü karardan her ikisi de memnun kaldılar. Müceddet içinden "Kızım Kahraman'ı sevmeyecek. Çünkü hiss-i nefreti kalbine ben ilka edeceğim" dedi.

4

Ertesi sene Cedit Bey hemşiresinin bezl-i himmetiyle izdivaç eyledi. Birinci hikâyemizde buna dair malumat-ı mufassıl verilmiştir. Muhsine sekiz yaşındaydı ki, Kahraman Bey badettahsil İstanbul'a avdet eyledi. (183) Cedit Bey'den dinleye dinleye kulakları dolduğu mahasin-i izdivaca dair olan sözlerden saadet-i meşruanın Avrupa'da geçirdiği eğlence âlemlerine kıyas olunamayacağını derk eyledi! Elinden gelseydi, mini mini Muhsine'nin kulaklarından tutup kaldırarak büyütecekti. Hidayet Efendi kızını Kahraman'ın lehine, Müceddet Hanım da aleyhine sevk ediyordu! Velhasıl Kahraman Bey, Müceddet Hanım'ın cefasından dilgir olarak Muhsine

büyüyünceye kadar İstanbul'da oturmamağa karar verdi. Hidayet Efendi'den aldığı müsaade üzerine işlerine bakmak bahanesiyle vatanına gitti. Altı ay sonra İstanbul'a avdet etmişse de Paris Sefaret (184) Katipliği'ne tayin olunarak tekrar infikak eyledi. Senede bir iki ay kadar mezunen gelip Muhsine'ye mülazemet ediyor, Muhsine de büyüdükçe Müceddet muzdarip oluyordu! Nasıl olmasın ki meçhul bir kuvve-i cazibe Muhsine'yi, Kahraman tarafına cezbediyordu! Nişanlısının avdetini kemal-i tehalükle bekleyen kızına validesinin iğfalatı fayda vermiyordu.

Muhsine, Fransızca'yı kendi lisanından iyi söylüyorsa da ulum ve fünundan haberdar değildi. Cedit bunu nevakıstan addederek Mihri'yle Dürri'nin muallimi bulunan Fazıl Hoca Mansur Efendi'yi tayin ve muallimesine de bir ders programı tertip ettirdi. Muhsine Farisiden ilerlediyse de (185) Arapça isimlerden yukarıya çıkamadı! Ulum-u şeditin hiçbir sebebiyle de hususiyet peyda edemedi. Farisice Gülistan'dan Fransızca Lamartin'den birçok edebiyat parçaları ezberleyerek bilmeyenlerin yanında bilgiçlik taslıyordu!

Muhsine'de görülen bu şarlatanlık cahiller indinde kendisini dirayetli olmak üzere tanıttırmıştı! Kuvve-i natıkasındaki vüsat ile (186) fesahat-i tabiiyesi şarlatanlığına yardım ediyordu! Hidayet Efendi fart-ı muhabbetten Muhsine'yi alkışlıyordu. Müceddet Hanım ise Kahraman Bey'den nefret etmek şartıyla her hâline ağmaz-ı ayn ediyordu! Yalnız Mihri'yle Dürri hatalarını yüzüne vurarak bu mağrur kıza şarlatanlığını tanıttırıyorlardı! Bu sebepten naşı Muhsine dayızadelerini sevdiği hâlde iyi geçinemeyip ara sıra münazaa ediyordu. Muhsine'nin halikatinde her gördüğünü taklit etmeğe fevkalade bir istidat vardı. Eğer Fevziye gibi iyi bir validenin evladı olsaydı ahlak-ı memduha sahibi (187) bir kız olacaktı! Hayfa ki kader zavallıyı Müceddet gibi Kahraman meselesinden başka her şeyde kayıtsız bir validenin bed terbiyesine atmıştı! Bu alafrangalıktır dedikten sonra pederi de müsaadesini mebzul ediyordu! Biraz da Muhsine'nin taklidi olan istidadını bildirelim: Bir şehr-i Ramazan idi ki Muhsine gezip eğlenmek için dayısına gitmişti. Yengesinin kendisine bakacağı şüphesiz olduğundan orada yalnızca bulunuyor ve Fevziye kızlarıyla beraber Muhsine'yi alıp camilere götürüyordu. Tesadüf bu ya! Camide vaiz ilk günü namazdan ikinci günü oruçtan bahsetmişti. Mihri'yle Dürri'nin namaz kılıp (188) oruç tuttukça ebeveyni tarafından işittikleri medhü sena Muhsine'nin nazar-ı dikkatini celbeyledi. O da hemen namaza kıyam ve oruca devamı başladı. Fevziye Hanım namazına bir şey demediyse de belki validesi darılır fikriyle orucuna itiraz eyledi. Muhsine, Mihri'nin teşvikiyle, yengesinin arzusu hilafına olarak tertibini bozmadı.

Bir hafta sonra Moda'ya avdet ettikte Müceddet, kızının zayıflığından ve rengindeki sarılıktan ürkü. “Aman, hasta mısın” diye istintaka başladı. Oruçlu olduğu anlaşılınca derhâl bozması (189) için ısrar olundu. Öte taraftan ünsiyet-i tevettürisi de “Beni beraber göndermediğinize iyi etmediniz” sözlerini üç yüzüncü defa olarak söylüyordu! Muhsine, ebeveyninin ısrarına karşı sebat ederek orucunu bozmadı. Hülâsa ertesi günü evlerinde sahur âdeti olmadığı için biçare kız gece bir şey yememiş olduğu hâlde yine oruçlu bulunuyordu.

Bu defa orucunu bozması için icbar ettiler, fayda vermedi. Kahraman Bey'in İstanbul'a gelmesi bu zamana tesadüf olmuştu. Sabahleyin hane içindeki gürültüyü işitince odasından çıkarak meseleye vakıf (190) oldu. “Acele etmeyin bunun çaresini ben bulurum” diyerek eline bir fincan sütlü kahve alıp zorla Muhsine'nin ağzına dayadı! Hem de şu sözleri söylüyordu:

– Muhsine'ciğim! Senin gibi sahib-i zekâ ve dirayet bir kıza sıhhatini feda etmek yaraşır mı?

Muhsine Kahraman'ın sözlerinden ziyade latif kara gözlerinden müteessir olup sütlü kahveyi içmeğe başladı. Kahraman'ın elinden sütü içerken gözleri de nişanlısının nigâhından saçılan asar-ı letafete hayran olmuştu!

... Müceddet Hanım nevmidane “Keşke kızım ölseydi de (191) Kahraman'ın enzarına mağlup olmasaydı” mütalaasında bulundu. Kahraman Bey gitmiş Müceddet Hanım da geniş bir nefes almıştı. Muhsine her şeyden sıkılarak kendine yeni bir meşgale arıyordu. Aklına İngilizce öğrenmek geldi. Bu arzusunu pederine söyleyince Fransız muallimesi İngiliz mürebbiyesine tebdil olundu. İngiliz usulü Muhsine'nin hoşuna gitti. Kendi kendine sokağa çıkmak, yalnız başına hayvanla koşmak, sandal ile kürek çekmek Muhsine gibi ateşin bir kızı memnun edecek hâllerdendir! Lakin mürebbiye Muhsine kürek çekerken etrafını sandalla ihata eden delikanlıları nazar-ı nahoşnudanesinden dur (192) etmiyordu!.. Birkaç defa talibesini mütenebbih etmek istediye de sözleri Muhsine'nin bir kulağından girip diğerinden çıktı. Validehanım'ı ikaza kıyam etti. Müceddet evve'l-emirde kızını tekdire şitap eylemişse de neticesi Muhsine'nin nişanlısına âşıkane cevaplar yazmasına müncer olmuştu. Valide bu hâlleri görmektense kızının hareket-ı gayr-ı layıkasını sükûtle geçirmeğe mecbur oldu. Mürebbiye nihayet pedere müracaat eyledi. Koca yetişmiş bir kızın dizleri dibinde hoplamasına müsaade ederek serbest büyütmeği şımarıklığına tahvil eden efendi peder, bu defa sevgili kızına pek sert muamelede bulundu. (193) Müceddet derhâl ortaya atılarak kızının beraatını ispat etti. Mesele Miss Nelli'nin taassub-u

fevkaladesine hamlolundu! Ebeveyn nahif ve nazlı Muhsine'nin hırpalanmasını tecviz edemediklerinden mürebbiyeye izin verdiler. Miss Nelli o zamana kadar pek çok aile dolaşmış fakat bu hanede bulduğu rahata hiçbir yerde tesadüf edememişti. Aileden hoşnut bulunduğunu bilbeyan Cedit Bey'e olan ricası kendisini Müceddet Hanım'a affettirmişse de Muhsine'ye mürebbiyelik değil ancak İngilizce öğretmek şartıyla vazifesi ibka olundu. Bundan sonra da Muhsine hevesatının sevkıyatına tabi olarak bildiği gibi yaşamağa koyuldu! Muhsine hilkaten (194) fena değildi. Fazileti sever ve ahkâmına riayet ederdi. Eyvah ki her sene Kahraman'ın kalbinde tahkim ettiği sevdai safıyaneyi ihraç maksadıyla validesinin teşvikatına kapılıyordu! Tıynetinde olan tahayyürlük bu kadar serbest yaşadığı hâlde onu ciddi bir fenalığa düşürmekten hıfzediyordu. Şen ve şuh olan hâliyle gülüp eğlenmek istiyordu. Başka bir fikri yoktu. Esasen kalbini Kahraman'a vermiş olduğundan bir diğer sevdanın oraya duhulü gayri kabildi. Bedbaht valide, beyhude yere kızının meylini bir diğerine tahvile uğraşıyordu! Muhsine çok kimselerle eğleniyorsa da Kahraman'dan başkasını sevmiyordu. (195) Görüştüğü İslam aileleri meyanında Muhsine'nin hareketi nasezasını taayyüp edenler çoksa da tashih-i ahvaline himmet edenler yoktu! Fakat ehibba-i efrenciyeden namusperver birkaç zat mürebbiye Miss Nelli'ye şakirdinin terbiyesine dikkat etmesini tavsiye ve ihtar ettiler. Miss Nelli, mükedderane başını sallayıp “Ben Muhsine'nin mürebbyesi değilim! Benim bu hanedeki vazifem yalnız Mis Hidayet'e İngilizce öğretmekten ibarettir” cevabını verdi.

5

Fatine Moda'ya tebdil-i hava için getirildiği zaman Muhsine'nin pek canı sıkılmıştı!

– Of bu müziç kız! Çirkin simasıyla her gün karşıma çıkacak! (196) Büyükannesi de her hareketini gözleyecek! Kimseden korkum yok ama niçin kıyl ü kali mucip olsun! diye kendi kendine söyleniyordu. Validesinin ısrarıyla birkaç kere Fatine'yi ziyarete gitmişse de hastalığının sirayetinden içtinaben bir daha göndermeyeceğini validesine katiyen beyanetti. O gün dayısı Cedit Bey de ailesi ile beraber hemşiresinde misafir bulunuyordu. Muhsine'ye hak verdi. Muhsine'nin ahval ve efkarı ebeveyni tarafından ayn-ı hikmet olmak üzere telakki edilegeldiğinden (kendi zumunca) Eflatun kesilen hanımımız! dayısının taraftarlığından büsbütün yüz bulup Mihri'yle Dürri'yi ebeveyni (197) huzurunda muahezeden çekinmedi. Ara yerde şu mübahase açıldı:

Muhsine – Dayı beyciğim! Fatine’nin o kerih hâinden iğrenmek lazımken Mihri ile Dürri hanımlar asla iğrenmiyorlar. Maksadım, kendilerini vikayedir. Onlar benim hemşirelerimdir. Fatine ise bana yabancısıdır! Hastalığın sirayeti şüphe götürmez. Emrediniz de Fatine Hanım’a kadar sokulmasınlar! Mazallah hastalık bulaştıktan sonra çare güç bulunur! Cedit Bey, tehevvrle kızlarını tekdir etti. Dürri’nin gözleri doldu, fakat Mihri bir tavr-ı edibane ile şu sözleri söyledi:

– Peder! Sıhhatimizi düçar-ı tehlike etmemek niyet-i halisanesiyle olan (198) muaheze ve tekdirlere gücenmeyiz. Her ikimiz de teşekkür ederiz! Biz insaniyet ve hamiyetimizin tevlit ettiği bir hisle dayızademizi sıkça sıkça ziyaret ederek tadil-i ızdırabına say ve gayret ediyorduk. Bu hâl ileride peder ve validemizi ağlatacak kadar vahim ise tekrarından içtinap edeceğimizi vadedirim. Lakin Muhsine Hanım da Fatine Hanım’daki hastalığın sari olduğunu ispat etmelidir. Yoksa bizim lütfkâr pederimiz bizi böyle bir hatırşınaslıktan bilasebep menetmek fikrinde bulunamaz! Muhsine (Dayısına meydan vermeyip)

– Fatine’deki hastalığın sari olduğu muhakkaktır. İspata ne hacet! (199)

Mihri – Hayır behemehâl ispat etmelisiniz!

Muhsine – Nesini ispat edeyim! (Askroful) geçmez mi?

Mihri – Afedersiniz! Siz hastalığın yalnız Fransızca ismini öğrenmişsiniz. O hastalığın neden ileri geldiğini izah ediniz bakalım?

Muhsine –Acayip! Beni tabiptir diye size kim söyledi?

Mihri – Öyleyse dinleyiniz! Sıraca denilen maraz bidayetinde mühlik değildir. Bazılarında yumrular bazılarında da iyi olmak bilmez yaraların zuhuru kanın sulanmasından neşet eder. Eğer kan sulana sulana cerahata dönerse çare-i halası araz-ı abestir. Fatine’nin bugünkü (200) hâli ise şifayab olacağını gösteriyor. Henüz kanın zehirlenmemiş olduğunu kendisini tedavi eden tabiplerin kaffesi geçen gün (Pederine tevcih-i hitapla) söyleyerek sizi temin etmişler! (Peder başıyla tasdik işareti etti) O hâlde Fatine Hanım’daki illetin sirayetinden şimdilik hiçbir korku yoktur!

Cedit Bey Mihri’yi deraguş ederek alnından öptü ve “Kızım teşekkür ederim ki sarf ettiğim gayret ve emekleri semeresiz bırakmamışsın” diye taltif etti. Muhsine mahcubiyetini hiddetle setretmeğe çalışıyordu! Müstehziyane bir tavırla:

Dirayetinizi tebrik ederim! Fakat anlayamadığım bir cihet varsa o da Fatine Hanım gibi bir kızın neresini sevip acılamakta olduğunuzdur! dedi. (201)

Müceddet Hanım:

– (Tebessümle) Muhsine! Pek doğru söylüyorsun! Hiç böyle kaba ve dirayetsiz bir kız sevilir mi?

Fevziye de Müceddet Hanım gibi sonradan söze karışarak:

– Yok hemşire! Haksızlık ediyorsunuz! Fatine şımarık büyütülmemiş olsaydı iyi bir kız olarak yetişirdi. Bahusus ondaki çirkinliği söylemek abestir. Zira Allah’ın yarattığına kusur bulmak günahtır! Muhsine validesine meydan vermeyerek:

– Yengeciğim! Güzele güzel dediğimiz gibi çirkine niçin çirkin demeyelim?

Fevziye Hanım gece yatısına validesinin hanesine gelmişti. Ertesi gün cuma olmak münasebetiyle çoluk çocuk erkenden Hidayet Efendi’nin hanesine gitmişlerdi. Efendi evde değildi. Cümleten oturup musahabeye (202) kurulmuşlardı. Fevziye’nin peşine Memnune de takılmıştı. Mübahase esnasında şakk-ı şefe etmeyip bahis, Fatine’nin şahsına dökülünce dayanamayarak söze karıştı. Oldukça çatık bir çehreyle:

– A! Muhsine Hanım niye öyle söylüyorsunuz! Dünyada Fatine Hanım’dan çirkin yok mu? dedi. Muhsine:

– Nasıl yok! Milyonlarla var! Fakat Fatine Hanım’ın birinci derece çirkinlerden olduğuna şüphe etmeyiniz! (203)

Dürri – (Mahcubane) Muhsine abla! Bir hasta aleyhinde bu kadar söz söylemeyiniz! Zira şu dakikada zavallı Fatine ablam kendini müdafaadan acizdir.

Muhsine – Kardeşim müsterih ol! Biz çirkinlikten bahsediyoruz, ulüvv-ü cenaptan değil! Fatine gibi terbiyesi noksan bir kızın hatalarını saymalı ki tashih-i ahval etsin!

Memnune – Fatine Hanım’ın hiçbir kusuru yoktur müslümanlığı elverir!

Hidayet Efendi’nin vürudu uzamış olan mübahaseye hitam çekti. Memnune Hanım da Efendi’nin gelmesini bahane ederek Fevziye Hanım’ı beklemeyip köşke can attı! Soluğu doğruca hasta kızın odasında alarak yüz bin mübalağalı kelimatla Muhsine’nin sözlerini nakletti! Güya hasta kıza acıyordu! Lakin bunların nakliyle asıl kendisi onun meraklanmasına (204) sebep oluyordu!.. Hem ağlayarak söylüyor, hem de hakaret makamından “Gavur kız! Melek gibi Fatine’ciğimi çekemiyor da böyle söylüyor” cümlesini tekrar ediyordu!.. Fatine münkesirü’l-hatır olarak “Muhsine olacak rezil kızıdan intikam alacağıma ahdim olsun” dedi. Memnune büyük bir tedbirsizlik etmişti! Hasta kıza çirkinliğine dair söylenen sözleri söylemek bile hata idi. Bu hatadan başka “Hastalığına sıracı dedi” sözlerini de zammemişti! Fatine pek çok üzüldü. Âdeta birkaç gün hastalandı. Fevziye Hanım’ın nesayihî biraz teessürünü tadil edebildiyse de içindeki sevda-i intikamın şiddetini teskin edemedi. Fevziye

Hanım Memnune'nin önünde Muhsine'nin söylediği sözlere pek canı (205) sıkılmıştı! Zira Memnune'nin de diğer dalkavuklar gibi nakl-i havadis olduğunu biliyordu! Söylememesini tembih etmek istediği zaman "Memnune Hanım çoktan gitti" cevabını almıştı. Validesinin köşküne avdet eyledikte Hanım Nine'den tut da en adi dalkavuğa varıncaya kadar Fevziye Hanım'ı istintaka başladılar! Zavallı Fevziye şaşırarak ita-i cevaptan âciz kalmıştı! Bu sükûneti Hidayet Efendi takımını iltizama hamlolundu. Daha iki saat evvel Fatine hakkında ettiği nesahiyat boşuna gidip validesinin bedduasına düçar oldu! Henüz hareme girmiş olan zevcinin muarızadan haberdar olmaması için Fatine'nin odasına kapandı. Öpüp okşayarak hastanın gözyaşlarını dindirdi. Hanife Hanımefendi beddualarını, hayır dualara tebdil eylemeğe mecbur oldu. (206) Çünkü Mihri ile Dürri de Fatine'nin yatağına sokularak biri sağ diğerleri de sol elini ellerine almışlar, teselli ediyorlardı.

6

Muhsine yirmi yaşına gelmeden validesi izdivacını müsaade etmiyordu. Bu ihtiyatı tabibi hususi ihtar eylemişti. Muhsine on sekiz yaşındayken Kahraman Bey İstanbul'a avdet ederek devair-i hariciyeden birine yerleşti. Nişanlısının yirmi yaşına basmasına kemal-i tehalükle muntazır oldu. Bir sene kadar Hidayet Efendi'nin hanesinde ikamet etmişse de Müceddet Hanım'ın enzar-ı gazubanesi tahkirata tahavvül edince amcasına İstanbul'a gidip gelmek güç oluyor diye beyan-ı mazeret edip Beyoğlu'nda otellerin birinde kendine mahsus isticar eyledi. (207) Haftada iki üç gecede Moda'ya gelip Muhsine'ye mülazemet etmekte tekasül etmiyordu. Geri yandan Müceddet Hanım da kerimesini bu izdivaçtan vazgeçirecek bir çare aramakta kusur eylemiyordu. Hemen de bu çareyi bulmuştu. Muhsine'nin sabavet arkadaşı olan Behiç Bey isminde komşu köşklardan birinin güzel ve terbiyeli bir oğlu vardı. Senelerden beri devam eden refakat iki genç arasında azim bir hub ve vedat hasıl eylemişti. Muhsine, Behiç'i bir birader gibi görüyordu. Fakat Behiç bu ele avuca sığmaz ateşin kızı aşk ve muhabbetle seviyordu! Mehtap geceleri sandal eğlencelerinde etrafında dolaştıkça, at yarışlarında bulundukça Muhsine'nin cemaline hayran olduğu kadar etvar-ı namusperveranesine de takdirhan oluyordu. Pek mutaassıp olan validesi başka kızları methederek Muhsine'nin aleyhinde (208) söz söylediği zaman şöyle müdafaa ediyordu:

– Hayır valide hayır! Bu sözleri söylemekten sizi menederim! Matmazel Hidayet mükemmel ve namusperver bir kızdır.

Validesi – (Oğlunun sözünü keserek) Bu Matmazel Hidayet de kim oluyor? dedi. Behiç sözüne devamla:

– İşte Muhsine Hanım! Valide iyi bil ki Muhsine fena bir kız olmayıp bilakis tam Avrupa terbiyesi almış sahib-i meziyet bir matmazeldir. Ah anneciğim! Cehalet senin gözlerini bürümüş. Benim gibi hakikati görüp Muhsine’yi takdir etmeğe muktedir olamazsın! Valide:

– Ah evladım! Sana acırım! Baban seni okutup böyle (209) ahlaksız edeceğine keşke hiç okutmaya idi de cahil kalsaydın!

Behiç – Ya ne iyi olurdu! Ben de sizin gibi birtakım budala kızlardan bahsederek şayan-ı takdir olanları kör gibi görmezdim! Ah babama gani gani rahmet eylesin, beni cahil bırakmadı! Behiç’in son cevabı gibi birçok cevapların tekrarını işiten validehanım, pek mükedder oluyordu.

Behiç Muhsine’deki hafifmeşrepliği alafranga terbiyesine atfediyor ve o ana kadar Muhsine’den gördüğü muameleyi pek safiyane buluyordu. Bundan naşı Muhsine’yi takdir ederek sevmiş ve ondan gayrı bir kızla izdivaç etmemeğe yemin etmişti!

Eğer güzel kızın sevda cihetiyle kendisine karşı ittihaz ettiği hâl-i (210) imsakı, nişanlısına olan sadakati icabından olduğunu bilseydi acele bu yeminini etmezdi! Müceddet Hanım’ın ihtarâtı sayesinde Muhsine nişanlısına dair hiç kimseye bir şey söylemiyordu. Müceddet Hanım, Kahraman’ın elinden sevgili kızını kurtarmak için Behiç’in hanelerine devamını iltizam ediyordu. Ya Kahraman ne yapıyordu? Hiç! Hısım ve ihtiyata son derece riayet edip sükût ediyordu!... Muhsine yirmi bir yaşına geldiği hâlde her sene bir türlü bahaneyle izdivacı düçaritehir oluyordu. Kendisinden küçük olan Fatine gelin olmuştu, Mihri olmak üzere bulunmuştu ki Muhsine aldığı serbest usul-ü terbiyeye istinaden izdivacının tehirinden dolayı validesine beyan-ı şikayet (211) etti!... Müceddet’in baygın gözleri hariç eztabiat bir surette irileşerek yarı mecnun bir hâlde “Hayır hayır! Bu izdivaç icra olunursa ben öleceğim!” dedi... Muhsine validesinin karşısında oturuyor elleri de ellerinde bulunuyordu. Bu infiali esnasında gözlerini validesinin çeşm-i mahmuruna atfetti Aman ya Rabbi o letafetnisar dideler ne müthiş bir manzara kesbetmişti!.. İki küre-i famda hasıl olan şimşekler genç kızı o kadar korkutmuştu ki, telaşla ellerini çekip titreyerek “Mama! beni ürkütüyorsun. Kahraman’dan nefretine sebep nedir?” dedi. Kızının bu suali Müceddet’in aklını başına getirip mülayemetle “Öyle kart ve çapkın bir herife seni layık görmüyorum” cevabını verdi. Muhsine:

– (Mutmainane)! Mamacığım! Müsterih ol! Ben Kahraman'ı severim onun (212) geçkinliğini kusur addetmem Nasıl ki pederim de seni aldığı zaman kırk yaşına yaklaşıyormuş! Sen ise pederimi hâlâ sevmektesin hovardalığa gelince bekâr bir adam için bu gibi hâller muaf olagelmiştir! Hem şimdiye kadar Kahraman'ı itham edecek ne bir vaka zuhur etmiş, ne de bir söz işitilmiştir.

Müceddet – (Meyusane) Kızım! Kahraman akrabandır. Fakat ben validenim! Zannedersem şimdiye kadar her arzunu icra ederek sana iyi bir validelik ettim. Hiçbir gün seni meyus etmedim! Sen ise beni mükedder edecek bir izdivacın adem-i icrasından dolayı şikayet ediyorsun! Şurasını iyice bil ki bu izdivaç için hiçbir vakit rızamı tahsil edemezsin! Ama pederinle ittifak ederek nail-i maksat olabilirsiniz! O vakit ben de ölünceye kadar sana lanet okurum Cenab-ı Hak ise adildir. Seni bahtiyar etmez! (213)

Muhsine – (Mütehayyirane) Mamacığım! Şimdiye kadar pek iyi ve alicenap bir valide idin. Hâlbuki şu dakika inattan başka bir şeyi ibraz etmiyorsun! Beni hakikatten haberdar et!

Müceddet – (Kızının elini eline alıp) Sevgili yavrum! Ben gençliğimi sana hasrederek ömür geçirdim! Dünya meşakkatini senin mütebessimane yüzünü gördükçe unutuyordum. İhtimam bütün alem gibi sen de beni bahtiyar sanırsın!.. Heyhat dünyada bahtiyarlık olmadığını nefret ettiğim şu hayat bana öğretti! Muhsine! Bazen pek şen bazen de pek mağmum görünen insanların derununda azim kederler mahfi bulunduğu itimat et!.. Seni büyütüp bu boya getiren validene muhabbetin varsa fedakarlıktan çekinmezsin!

Muhsine – (Mütereddide) Benim gibi validesini seven bir evlat elbette fedakarlıktan (214) çekinmez! Lakin bana işin doğrusunu söyleyiniz.

Müceddet – (Tatlı bir seda ile) Ciğerparem Muhsine! Meydanda sana taalluk eder bir şey yok! Kahraman seni Peder Bey'in gözler kamaştıran serveti için istiyor! Ben ise seni o kadar çok severim ki, hırs ve tama uğruna talep edildiğine tahammül edemem. Muhabbet sebebine rağbet görmeni isterim! Mesela Behiç Bey! Zavallı çocuk... Sana olan sevdasından deli divane oluyor! (215)

Muhsine – (Soğuk bir tavırla) Behiç Bey'in beni çıldırasıya sevdiğine inanmam. İnansam bile Kahraman'ın beni para için almak istediğine hükmedemem!

Müceddet Hanım – Ya!... İspat edeyim mi? İster misin? Muhsine şiddet-i helecanından cevaba muktedir olamayıp başıyla tasdik işareti etti. Müceddet Hanım yazıhanenin orta gözünü çekip birtakım evrak çıkardı. Bunlar Hidayet Efendi'nin

Yanya'daki akrabasından gelen teşekkürnamelerle Kahraman'ın gönderdiği mektuplardı. Bu mektuplardan anlaşıyordu ki Kahraman'ın hemşireleri, familya emlakinin yine familya evlat ricalinde kalacağına beyan-ı memnuniyetle Kahraman'ın onlara yazmış olduğu, maksad-ı yeganem ailemizin nam ve servetini ipkadan ibarettir. cümlesini bir lisan-ı medayihkârane ile Hidayet Efendi'ye tebliğ ediyorlardı. Kahraman'ın, Hidayet Efendi'ye karşı yürüttüğü fikirde Muhsine Hanım ile (216) izdivaç ederek servet-i azimlerinin taksim olunmayıp eski hâlinde muhafazasına dair idi. Muhsine (Mektupları badelkıraat):

– Mama! Kahraman bizim kadar zengin olduğu hâlde niçin beni servet için istiyor! Burasını anlayamıyorum! Müceddet:

– Bunda anlaşılmayacak bir şey yok! Zira Kahraman haris ve tamahkârdır. Onun serveti, bizim servetimizin dörtte biridir. Kendisiyse Paris yaşayışına alışmış bir sefihtir! Pederin taksim-i emvale kalkışır ise hissesini idareden de acizdir. Bir defa işlerimize bakmak üzere Yanya'ya gitmişti. İki sene sonra pederin gidip düzeltmemiş olsaydı işlerimiz bozulacaktı. Hafiyen vekilimizden aldığı üç bin lira faiziyle birkaç misli tezayüt etmişti. Pederin onları tesviye ederek bir daha kendisinin haberi olmaksızın (217) Kahraman'a bir para vermemelerini tembih etti. Böylelikle hasaratın önünü aldı! Eğer Kahraman'la izdivaç edecek olursan istikbalimiz müthiştir! Şimdi niçin seni Kahraman'a vermekten imtina ettiğimi anladın mı?

Muhsine (Validesinin ellerine sarılarak) – Evet mamacığım! Anladım! Bundan sonra kalbime hükmetmeğe çalışacağım! Kahraman'ı unutacağım!

Müceddet – Çok eziyet de çekmeyeceksin. Kalbini kapa, gözlerini seni cidden seven Behiç'e çevir! Behiç gibi güzel, terbiyeli, asil, zengin bir delikanlı sevilmez mi?

Muhsine – Mamacığım! Seni mükedder etmek istemem! Evet Behiç'i sevmeye ceht ve ikdam edeceğim.

Valideyle kız yekdiğerini muhabbetle deraguş ettiler.

7

O günden sonra Muhsine, nişanlısına pek barid bulunuyordu. Kahraman (218) amcasının hanesinde (Hidayet Efendi'ye amca derdi) nail olduğu ikram ve iltifatın Behiç Bey'den esirgenmediğini gördükçe Müceddet Hanım'ın bir entrika çevirmekte olduğunu anlıyordu! Yakınlarda pek soğuk muamelelerine hedef olduğu Muhsine'nin tebdil-i fikrederek izdivaçtan sarf-ı nazar etmiş olmasından şüphelendi! Birgün nişanlısını isticvap ettikte şüphesinin yanlış olmadığını kesb-i kanaat etti.

Muhsine – Siz amcazademsiniz. Sizi daima seveceğim! Fakat izdivaç için intihap edeceğim zat servetime değil şahsıma âşık olmalıdır! cevabını vermişti.

Kahraman – yalvardı yakardı. Bu fikre neden zahip olduğunu sual eyledi. Genç kız da o eski mektuplardan bahsetti. (219)

Kahraman – Bu mektupları iki maksat üzerine yazmış olduğunu iddia ediyordu.

Birincisi – gerek amcasına ve gerek bütün familya efradına atalarından kalan emlak-i cesiminin hâl-i sabıkı üzere muhafazası için verdikleri karar-ı katiyi kabul ettiğini göstermekti. “Hatta hemşireleri bile bunun için kendi hisselerini Hidayet Efendi’ye satmağa kail olmuşlardı!”

İkincisi – o zaman Muhsine henüz sabiye sayılıp ara yerde sevdadan ziyade menfaat-i irsiyet hüküm sürmekte idi.

Muhsine – Kahraman’a olan şiddet-i muhabbeti hasebiyle bu mazeretleri muvafıkıakıl ve hikmet bulmuşsa da amcazadesiyle izdivaç edecek olur ise (hâlâ esbab-ı mucibesinden mütereddit olduğu) bir nefret-i azimden dolayı (220) validesini mükedder edeceğini tefekkür etti ve geçenlerde müşahade ettiği cinnete yakın ahval-i perişanını gözleri önüne getirerek yine cevap-ı ret verdi. Sonra Kahraman’ı ağlamakta bırakıp salondan çıktı, kendini bahçeye attı.

Muhsine – validesini pek ziyade severdi. Sevdasını ayaklar altına alarak anacığını mükedder etmemek niyet-i zuhranesiyle güzel Behiç’le izdivaca karar vermişti. Ne çare ki, Kahraman, musallat olmuş, peşini bırakmıyordu! Evet, Kahraman ne vakit genç kızın karşısında bulunsa parlak kara gözlerini keskin nazarıyla ta kalbine kadar nüfuz etmekte olduğunu anlıyordu! Muhsine, Behiç’e ne kadar iltifat ederse etsin Kahraman’ın muvacehesinde mağmum bulunuyor, hitabı Behiç’e nigâh-ı hüsrane de sabık nişanlısına matuf oluyordu! Kahraman, bu hâllerden (221) ne amcasına şikayet etti ne de Muhsine’ye hiddet izhar eyledi! Gayet müdebbirane davranıp haftanın hemen kısm-ı azamını Moda’da geçiriyor. Behiç’in resmî ziyaretleri esnasında boynunu bükerek salonun bir köşesine çekiliyor yalnız kaldıkça:

– Ah Muhsine seni seviyorum! Beni öldür de başkasına öyle muhabbet et. tazarruuyla gözyaşları döküyordu. Muhsine Behiç’in senelerden beri devam eden ilan-ı aşkını artık kabul ediyordu. Kahraman’la izdivaç etmek istemediğini, fakat pederinin ısrarını izah ederek gizli görüşmek lüzumunu dermeyan eyledi. Behiç de ruy-u muvafakat gösterip Kahraman’ın olmadığı geceler bahçenin art kapısına karip olan latif bir kameriye altında (222) buluşmağa başladılar! Bu hâl bütün yaz devam etti. Behiç bir türlü validesini irza edip gönderemiyordu. Muhsine – Behiç’le muaşakada

devam ettikçe nişanlısının kalbinde açmış olduğu ceriha-i muhabbetin acısını hafifçe hissedip izdivacın uzamasından canı sıkılıyordu. Lakin Müceddet Hanım Kahraman'ın Muhsine üzerindeki tesirat-ı âşıkaneinden daim endişenak idi! Bu cihetle kızını sıkıştırarak izdivacın bir an akdem icrasını Behiç'ten talep ettirdi. (223) Behiç Bey de Müceddet Hanım'la yalnız görüşmek istedi. Arzusunun isafı üzerine bir hafta müsaade alıp validesini ikna ettiği hâldene âlâ etmediği surette hemen ispat-ı rüşd ederek emval ve firesine sahip olduktan sonra Muhsine Hanım'la izdivaç edeceğini validehanımı namus üzerine yeminlerle temin etti. Bu kavl ü karar üzerinden dört gün geçmişti ki Behiç Bey Hidayet Efendi'nin köşküne adım atmıştı. Kahraman bu gaybubet-i nagehani tahtında bazı mühim tertip ve teşebbüslerin müstetir bulunduğunu sevk-i efkâr edip gözlerini dört açtı! Bahusus Behiç Bey'in bir sabah erkenden memnun ve neşeli bir çehreyle geliverdiğini de kendisi için bir fal-ı hayır addedemedi:

– Dur bakalım ne olacak! Galiba Behiç Bey Muhsine'nin yed-i izdivacını (224) talep edecek! diye mırıldanarak sabır ve sükûnetle genç kızın etrafından dolaşıyordu. Behiç, Müceddet Hanım'la yarım saat kadar görüşmeğe muvaffak olmuşsa da Kahraman'ın engelliğinden güzel Muhsineye sokulamamıştı! Velhasıl müddet-i ziyaretini uzatmayıp sevgilisine “Allah'a ısmarladık” derken avucuna bükülmüş ufak bir kâğıt sıkıştırdı! Kahraman uzaktan bu hâlleri görüyordu. Behiç gittikten sonra Muhsine suratı asarak eline bir kitap alıp bir köşeye çekildi. Kahraman istiskal edildiğini anlayınca bahçeye inerek gezinmeğe başladı. Muhsine için mahsusen Paris'ten getirip gars ettiği bir gül ağacı vardı, Muhsine bu ağacın gülünü Kahraman'ından başka kimseye kopartmazdı! Kahraman, Muhsine'ye yaranmak için elinden geleni diriğ etmez gül ağacına (225) nezaret ederek bakar ve gülünü de eliyle koparıp nişanlısına takdim ederdi. Bu defa sevda-i sabıkalarının ihtarı maksadıyla Kahraman bahçeye inince ağacın üzerinde bulduğu henüz açılmış bir gülü kopardı ceketinin sol tarafına taktı. Bir müddet mütefekkirane gezindikten sonra yemek çanını işitince salona çıkıp kolunu, badehu kopardığı gülü takdim ederek:

– Muhsine'ciğim! Behiç Bey kadar genç ve güzel değilsem de aşk ve sevdana mahfaza-i ebediye olan kalbim elbet onun kalbinden daha güzeldir! İşte deminden beri kalbim üzerinde taşıdığım ve sana mahsus olarak elimle dikip yetiştirdiğim şu gülü takdim ediyorum! Bunu hüsn-ü kabul ederek hakkımdaki eski meylini tahattur et! dedi. Muhsine elindeki kitabı fırlatıp hemen gülü aldı kalbi üzerine (226) taktı! Kahraman nişanlısının koluna geçirdiği kolunu kapacaklar korkusuyla sıkırmakta idi! Sofrada ikisinin de gözlerinden ateş-i sevda saçılmakta olduğuna Müceddet Hanım dikkat

etmişti. Kahraman'ı sevmeyeceğine dair kızının söz verdiği günden beri göğsünde görünmeyen gülü de bu defa görünce sert bir çehre ile "Muhsine! o gülü niye oraya taktın?" diyerek vaad-i sabıkını ihtar etti. Muhsine validesinin bakışından o kadar ürktü ki, hemen gülü göğsünden çekerek pencereden bahçeye fırlattı! Validesi yaşarmış gözleriyle kızına mütekeddirane bakıyordu! Sofradan kalkınca Kahraman, Müceddet'e tevcih-i hitapla:

– Yengeciğim! Ben müsaadenizle bu gece İstanbul'a ineceğim!... Görüyorum ki huzurum memnuniyetten ziyade infialatı mucip oluyor! (227) dedi. Müceddet Hanım:

– (Müstehziyane bir tebessümle) Evet infialatı daha isterseniz tahkiratı mucip oluyor diyebilirsiniz! Fakat bunu pek geç anladığınıza şaşırdım!

Kahraman – (Müsterihane) Ahmaklığımıza hamlediniz! Artık benim bu hanede bir işim kalmamış!

Müceddet – Zaten pek eski bir tarihten beri işiniz kalmamıştı!

Kahraman – (Bilafütur) Dünyada ümit güzel bir şeydir! Ben de güzel yengeciğimin pek latif olan mahsul-ü hayatını kendime refika edebiliyorum, zannında bulunuyordum!

Müceddet – (Muntakimane bir tavırla) Benim bu ümidinize hizmet edeceğimi de memul ediyor musunuz?

Kahraman – (Omuzlarını kaldırarak) Niçin etmeyeyim? (228)

Müceddet – Ey şimdi?

Kahraman – Artık Allaha ısmarladık demekten gayrı çarem yoktur.

Muhsine validesinin ilk sözlerinden münazaa kokusunu istişmam ederek yukarıya odasına kaçtı! Yarım saat sonra validesi, kızını arayarak odasına geldi. Kahraman'ın kat-ı ümit ederek gittiğini tebşir etti! Muhsine de genişçe bir nefes aldı. Zira Behiç'in verdiği tezkirede o gece validesinden alacağı karar-ı katiyi Muhsine'ye tebliğ edeceğinden behemehal mahmil-i mülakatta birleşmeleri talep olunuyordu. Peşinden ayrılmayan Kahraman'ın İstanbul'a gidişi hayırlı bir tesadüftü! Evet eğer Kahraman İstanbul'a inmiş olsaydı zavallı Muhsine için pek hayırlı olacaktı. Hayfa ki Kahraman yengesinin yanından çıkar çıkmaz sükûneti (229) hiddete tahavvül edip, yumruklarını sıkarak:

– Muhsine benim olacak! Onu hiç kimseye bırakmam! Bunun için iktiza ederse her türlü cinayeti irtikap edeceğim! diye söylenerek merdivenden inerken Müceddet Hanım'ın (famdöşambır)ı olan Katina ile yüz yüze geldi. Katina genç ve güzelce bir

kız olup sevdiği delikanlıyla izdivaç için paraya muhtaç idi. İki seneden beri Hidayet Efendi Köşkü'nde teraküm ettirebildiği kırk lira sevgilisinin istediği drahomanın ancak üçte biri idi. Dertli Katina derdini kime rast gelirse hemen söylemeğe başlar karşısında adam olmayınca kendi kendine duvarla hasbihâl ederdi! Kahraman Bey Muhsine tarafından istihza edilen geveze Katina'nın hâlini çekilmez bir bela olmak üzere telakki edip (230) tardını istemişse de sonradan işine yarayacağını teemmül edip iltizam etmişti. İşte Katina, aldığı bahşişlere mukabil gördüğü ve işittiği şeylerin kaffesini Kahraman Bey'e gizlice anlatıyordu. Kız lütufkârının hiddet ve telaşla merdivenden indiğini görünce durup yol verdi. Fakat Kahraman Katina ile rastlaşınca tevakkuf edip Rumca:

– Katina ben de seni arıyordum. Bu gece tam saat üçte köşkün mutfak cihetindeki kapısını aç ben geleceğim. Sakın geleceğimden kimse haberdar olmasın. Gizlidir ha! dedi. Katina manidar bir tebessümle:

– Peki efendim kimsenin duyacağı yoktur!... Matmazel Muhsine'nin dostunu beklediği kapıdan gelseniz daha iyi değil mi? (231) diye mukabele etti, Kahraman:

– Hayır ben onları arkalarından takip edeceğim, dedikten sonra merdivenden inerek kayboldu. Muhsine akşamüzeri tuvalet masasının önüne geçip Behiç'i büsbütün kendine meftun etmek maksadıyla bir akşam tuvaleti yapmağa başladı. Saçlarını tararken hüsn-ü melahatini kendisi bile o kadar beğenmişti ki tarak elinde olduğu hâlde aynadaki aksine bakakalmıştı!... Beyazî siması, ela gözleri pek nazarrüba olup ebruli yanaklarının taraveti altın renkli saçlarıyla latif bir ahenk kesbetmişti! (232) Düz ve muntazam burnu, ufacık iki tarafı kıvrık kırmızı dudakları hüsn-ü anının derecesini balater ediyordu! Vücut nahifçe fakat endamı o kadar güzel ve beli o kadar ince idi ki, bu nehafet de kendisi için bir letafet olup ekseriya Avrupa nisvanında bulunan bir tenasüb-ü endama malik idi. Omuzlar validesininki gibi geniş değilse de kabarık kollu elbiseler sayesinde bu nakisada külliye kayboluyordu! Muhsine tuvaletini badelicra vakt-i mülakata muntasır oldu.

8

O akşam sonbahar mevsiminin en latif ve mutedil gecelerinden idi. Muhsine akşam taamından sonra içeride oturmayıp bahçede (233) gezinmeğe başladı. Gezinirken zaman-ı tufuliyetten beri hoşça emrar-ı ömür etmiş olduğu o köşesi bucağı hatırat-ı maziye ile mali bulunan muhteşem bahçeye mükedderane nazar ediyordu!... Herhangi tarafa teveccüh etse Kahraman'la miyanlarında güzerean eden vukuat-ı sevdaperestanelerini tahattur etmekten kendini alamıyordu! Nişanlısı taşrada

bulunduğu hengamda kameriye altındaki koltuk sandalyesine yaslanarak tahayyülat-ı âşikaneye dalar, Kahraman'ın bir akdem avdetini arzu ederek saadet-i meşrualarını tefekkür ederdi! Ah orası adi bir bahçe değildi! Validesinin sert nazarından kaçıp nişanlısıyla hasbihâl ettiği bir ilticagâh yahut bir hadika-i muhabbet idi ki onun her bir çiçeğinin ve her bir yaprağının manzarası güya nişanlılardan işittikleri teminat-ı âşikaneye tebessüm ediyormuşcasına bir vaziyette bulunarak ileride muhabbet (234) ve sadakatlerine şehadet edeceklerini ima ediyorlardı!

O gece mehtabın şükufezar rengine ve evrak-ı zümrüdün üzerine aks-i nuranîsi Muhsine'de pek garip ve hazin bir tesir hasıl etti! Ruhunu teshir eden sevda-i ciddiyesini itaat-ı duhterane hasebiyle unuttur gibi olmuştu. Şimdi ise eski demler gözünün önüne gelerek hissiyat-ı âşikanesi galeyan etti!... Eyvah biraz sonra Behiç'e mülaki olmak için piş-i enzarında tecessüm eden bunca yadigâr-ı maziye basıp geçmesi iktiza ediyordu!... Kalbini parçalayan şedit bir acı hissetti! Kırmızı yanaklarından aşağıya yaşlar boşandı!... Yemek salonunun saati çalıyordu. Muhsine gözlerini köşke atfederek "Tam vakit. Behiç gelmiştir, pederim odasına çekilmiş, ihtiraz edecek bir şey yok" dedi. Sonra mütereddide adımlar atarak (235) kameriyeye doğru yürümeğe başladı helecandan yürümeğe iktidarı kalmamıştı! Kameriyenin önüne gelince biraz dinlenmek üzere kendini içinde tahayyülat-ı mesude ile vakit geçirdiği koltuk sandalyesine atıverdi! Başını elleri arasına alarak dirseklerini önündeki demir masaya dayadı! Ateşler içinde kalan vücudu demirin soğuğunu hissetmiyordu! Bir müddet dinlendikten sonra ayağa kalktı. Tam yürüyeceği zaman demir masa üstüne konulmuş bir şey gözüne ilişti. Yarım saat evvel gezinirken yine o masanın başında oturmuştu üstünde hiçbir şey yoktu taaccüple eğildi! Güya muzır bir hayvan görmüş gibi ürkerek geri çekildi!... Masanın üzerindeki şey Muhsine'nin kendi eliyle işleyerek geçen bayram Kahraman'a hediye etmiş olduğu bir mendil, içinde de sabah taamında nişanlısını (236) tahkir makamında bahçeye attığı gül bulunuyordu! Muhsine birkaç saniye tefekkürden sonra titreyerek mendil ile gülü iki eliyle kavradı! "Ah Kahraman! Ben seni severim! Ne yapayım ki mamacığım kederinden telef olacak! Bana da sensiz yaşamak güç geliyor! Mamacığın katili olmaktan ise bedbahtlığı tercih ederim" diye söylenerek o yadigâr-ı kıymettarları yüzüne kapadı!... Muhsine'nin gözleri mendil ile mestur olduğu için o anda yüzüne kapamış olduğu ellerini çeken iki elin sahibi – kim olduğunu bilemiyordu! Fakat sonra Kahraman'ın pek garip bir heyet ahzetmiş olan çehresini kemal-i istikra ile gördü!... Kahraman şu sözleri titrek ve müştakane bir seda ile genç kızın kulağına fısıldıyordu:

– Muhsine’ciğim! Validenin mümanaatı muhabbetimizi kesredemez! Sen benimsin! (237) Bu hakkı ben kimseye terk edemem....

O esnada kameri istila eden kara bir bulut ortalığı birdenbire kesif bir zulmet içinde bıraktı. Behiç telaşla bahçenin parmaklığına yaklaşıp etrafı tecessüs ediyordu. Karanlığın zuhur-u nagehanisiyle ne Muhsine’nin köşke doğru firar ettiğini ne de Kahraman’ın parmaklık cihetine yaklaştığını görebildi! Behiç biraz nefes aldıktan sonra “Muhsine’ciğim! diye seslendi! Kahraman Muhsine’nin sedasını taklit ederek “Sevgilim” dedi. Behiç:

– Ruhum! Seni çok beklettim değil mi? Fakat getirdiğim haberler kusurumu affettirebilir. İki gün sonra ispat-ı rüşt edeceğim validem de izdivacımıza müsaade ediyor. Bu akşam onu ikna için çok (238) yoruldum! Neyse badelizdivaç telafi-i mafat ederiz! Sana şunu rica ederim ki yarın valideciğime mümkün mertebe alafrangalığını unutturmağa gayret et!

dedi. Kahraman seda-i aslisiyle:

– Muhsine’nin nişanlısı iki imiş ha!

deyince Behiç:

– Vay Kahraman Bey ha!

diye beyan-ı hayret etti.

Kahraman – Evet benim! Muhsine’yi almak istiyorsunuz öyle mi?

Behiç – Evet.

Kahraman – Beni sevdiğini biliyor musunuz?

Behiç – Yanlış söylediniz, seni diyecektiniz!

Kahraman – Sizi de aldatmış ha! Fakat bilmediğiniz bir cihet var! (239) Öğrenmek ister misiniz?

Behiç–Elbet!

Kahraman–Öyle ise şunu da öğreniniz ki Muhsine katiyen benimle izdivaç edecektir! İsterseniz sabah geliniz de Muhsine’nin fikrini sual ediniz.

Behiç yıldırımla vurulmuşa dönüp “Peki” dedikten sonra perişan bir hâlde hanesine avdet eyledi. Behiç ertesi sabah Kahraman’la bahçede buluştu. Kahraman hizmetçiler vasıtasıyla istizana lüzum görmeyip Behiç’le beraber salona çıktılar.

Kahraman:

– Muhsine Behiç Bey seni görmek istiyor! dedi Muhsine:

– Keyifsizim affetsinler. (240) cevabını vermişse de Behiç ilerleyerek:

– Bendeniz affınıza mağruren hangimizi zevçliğe kabul edeceksiniz? Bunu anlamak isterim! deyince Muhsine bozuk bir çehre ile:

– Amcazademi!

dedi. Erkeklerin ikisi de her ne kadar muhavereyi uzatmak istemişler ise de Muhsine ihtiyar-ı sükût edip cevap vermedi.

Behiç merdivenden aşağıya inerken “Alçak kız” dedi. Kahraman da “Hem alçak hem hilekar” sözlerini ilave etti. (241)

Behiç ağlıyor, Kahraman hiddet izhar ediyordu. Behiç Bey bir daha adım atmamak şartıyla Hidayet Bey’in hanesini terkeyledi. Kahraman’ın da büsbütün tavrı değişmişti! Ayda bir kere amcasını ziyarete gelip zavallı Muhsine’ye pek soğuk ve lakaydane muamelede bulunuyordu!

Müceddet Hanım hanelerindeki tebeddülünden endişede kalıp Muhsine’yi istintak ettikçe “Kahraman Behiç’i birçok yalanlarla kandırmış olmalı ki izdivaçtan sarfınazar etti başka bir şey bilmiyorum” sözlerinden maadasını itiraf ettiremiyordu! Müceddet gibi zeki bir kadın hiç bu kadarla iktifa edebilir mi? Muhsine’nin günden güne solmakta olduğunu ve bir şeyle eğlenemeyerek dalgın ve mağmum bulunduğunu gördükçe kızının kendisinden azim bir sırrı ketmetmekte olduğunu tefekkür ediyordu! Mihri’nin velime cemiyeti olacaktı. Muhsine de behemehâl düğüne gidecekti. (242) Vakıt geldi. Muhsine güç bela hazırlanabilip gelin arabasına bindi. Hane-i pederden ağlaya ağlaya müfarakateden dayızadesine vazife-i uhuvveti ifaya çalışıyordu! Kız takımı koltuktan sonra güveyi halkının ikramından pek hoşnut kalıp cemiyeti şenlendiren iki takım sazın etrafında eğleniyorlardı. Hatta o esnada zevcinden ayrılmış olan şımarık Fatine bile densizliğini bırakıp pek neşeli bulunuyordu! Mihri yanından hiç ayrılmayan Muhsine’nin rengindeki sarılığa ve yüzündeki mahzunluğa dikkat etti! O gün diğer refikaları gibi eğlenceye dalmayıp kendisiyle meşgul olmasına beyan-ı teşekkürden sonra hüzn-ü kederinin sebebini sual etti! Mesut gelinle mağmum Muhsine’nin arasında şu muhavere vuku buluyordu:

Muhsine sıkılarak – Biraz keyifsizim! Bugün korsemi de çok sıktım! (243)

Mihri – Bilakis bugün sizi daha bile genişçe giyinmiş gördüm!

Muhsine – (Kıpkırmızı kesilerek) Üşüyorum! İçime çok giyindim!

Mihri – Ne garip hâl! Bugün ise hava pek sıcak! İhtimal ki nöbetiniz var!

Muhsine – (Geniş bir nefes alarak) Öyle olmalı!

Mihri – Tabibe müracaat etmelisiniz!

Muhsine gözlerini yere dikti! Mihri akdemce pek mağrur ve talihinden gayet emin olan halazadesinde ilk defa olarak müşahade ettiği hicap ve tevazudan hayrette kaldı! Muhsine'nin düçar olduğu felaket... iffet ve ismet mücessime kızcağızın fikr-i selimanesinden geçemezdi ki pek aşikâr olan hâlimden ısrarına vakıf olabilsin! (244)

9

Muhsine felaket hâlini en çok iki ay daha gizleyebildi. Müceddet Muhsine'nin itirafı üzerine madde-i müessifeye kesb-i itla edince mecnun gibi oldu! Ayaklarına kapanarak tazarru eden kızına bir tekme vurup Hidayet Efendi'nin üstüne yürüdü! Kahraman'ın rezaletini hışm-ı gazapla anlattı! Hidayet Efendi'nin rengi sararmışsa da izhar-ı telaş etmeyip “Ne duruyorsun? Bundan rezaletten ziyade kabahat var! O kabahat de bizimdir! Hemen nikâhlarını icra ettiğimizle hepsi biter” dedi. Müceddet tehevvrle:

– Ben buna asla razı olamam! diye haykırdı. Hidayet Efendi sert ve amirane bir çehre ile:

– Artık ziyade olsun! Sükût et, hizmetçiler bile duydu! dedi. Sonra selamlık odasına çıkıp Kahraman'a şu telgrafnameyi (245) keşide etti: “Yarın alessabah nikâh için lazım olan evrakı hamilen geliniz” Hizmetkâr telgrafhaneden çıkıp belediye dairesine girmişti. Ertesi gün akd-i nikâh için her şey hazır olup yalnız Kahraman vürut etmemişti. Nihayet sabahın son vapuruyla gelerek Hidayet Efendi'nin huzuruna çıktı. Hane içindeki hazırlıktan telgrafnamesini hakikat maksadıyla gönderildiğine emniyet hasıl etti. Hidayet Efendi, Muhsine ile izdivacını emrederken öfkesi, sedasındaki şiddetten belli oluyordu. Kahraman, amcazadesinin vermek istemediği elini zorla alıp bus ederek:

– Amcacığım! Kırk yaşına yaklaşınca kadar izdivaç etmediğime sebep Muhsine'yi almak içindi!.. Fakat öyle gece yarıları randevu veren bir kızı alamam! Bahusus... (246)

Hidayet Efendi hiddetle ayağa kalkıp:

– Bahusus?

Kahraman – Amcacığım! Beni mazur görünüz. Yengem kızına kaba bir terbiye verdi! Kabahat sizin değildir!

Hidayet Efendi'nin çenesi kilitlenip söz söylemeğe muktedir olamadı. Fakat o ihtiyar hâliyle sabık nişanlının kolunu o kadar kuvvetle sıktı ki Kahraman “Aman” diye haykıрмаğa mecbur oldu. Sonra Hidayet Efendi boğulurcasına:

– Eğer şimdi nikâhı kabul etmeyecek olursan sana nankör nazarıyla bakacağım! diyebildi. (247)

Nikâh olmuş Muhsine de validesinden nail olamadığı affa pederinden nail olmak ümidiyle Hidayet Efendi'nin odasına girmeye cesaret eylemişti. Kahraman bir sandalyeye yığılarak ağlıyordu! Muhsine ayaküstü duran pederine yaklaşıp ellerini tutmak istedi! Hidayet Efendi'nin ecdadından kalma antika bir zinciri vardı ki, daima yazı takımı tepsisinin üzerinde dururdu. Hidayet Efendi'nin dehşetnisar gözleri bu zincire dikilerek kızının buselerine hedef olan ellerini şiddetle çekip zinciri kaptı. Bedbaht kızının kafasına doğru indirdi!... Muhsine'nin canhıraş çığığı Kahraman'ı birden fırlatmış ve bir mevt-i muhakkakın önüne set çektimişti. Kahraman, yıldırım süratine müşabih bir süratle Hidayet Efendi'nin arka cehdinden kollarını kavradı. Muhsine zincirin dehşetli (248) manzarasından korkarak eğilmişti! Bedbaht kızın hayat-ı fersudesi keramet nevinden olarak kurtuldu!

Mütecessis kaynana o taraflarda dolaşıyormuş, gürültü işitince koştu, geldi. Fakat Kahraman Bey'le mübarezede devam eden Hidayet Efendi'nin çeşmanelerinden fırlayacak gibi irilenmiş olan gözlerini ve mahuf çehresini görünce avazı çıktığı kadar haykırmağa başladı. Hizmetkarlar koşular Hidayet Efendi'nin boğmağa uğraştığı Kahraman Bey'i güç bela kurtardılar. Kahraman:

– Aman tabibi çağırın. Amcama bir şey oldu! diyebildi!

Tabip geldikte Hidayet Efendi'nin cinnet getirdiğini maateessüf beyan eyledi. (249)

Müceddet Hanım, zevcinin hâlini işitince koşarak geldi. Nazar-ı muhakiranesiyle Kahraman'ı ezmek isteyerek:

– Melun! Nihayet familyamıza bu felaketi de mi getirdin! Senin gibi alçak olan karını da al da şimdi buradan çık! diye haykırdı. Kahraman, yengesinin nazar-ı muhakkiranesine mağlup olmayarak muntekimane acı bir tebessümle:

– Peki şimdi gideriz! (Muhsine'ye dönüp) Zevcem olduğunuz için bana itaate mecbursunuz! Haydi gidelim. dedi. Muhsine öyle dehşetli bir zamanda hane-i pederi terk ederek yanına fazla bir mendil bile almak aklına gelmemişti! Kahraman, Muhsine'yi akrabadan birinin hanesine götürüp ertesi günü de İstanbul'da dört odalı (250) bir hane kiraladı. Yanına elinden iş gelmez beceriksiz bir aşçı kadın koydu. Sefahata olan meyli, cebinde para bulundurmazdı! Altı aylık maaşını da borçlusundan birine havale etmişti. O esnada Hidayet Efendi'nin hâl-i felaketi vuku bulup para tedariki de adimü'l-ihtimal idi. İşte bunca emval ve emlak sahibi olan şu Kahraman,

sefihliğinden naşı, hanesine lüzumu olan eşyanın iştirası için saati ile kordonunu terhin etti! Zavallı Muhsine, birdenbire düşmüş olduğu fakr u fakaya tahammül için zevcinin tatlı sözlerine muhtaç idi! Hayfa ki, nikâhlandığı günden beri nim tebessümüne bile nail olamıyordu!... Muhsine bütün akraba ve ehlibası tarafından düçar-ı tahkir olup macerası efvah-ı nasta dolaşıyordu! Sefaletten ziyade hicap zavallı genç kadını üzüp mahvetmekte idi. (251)

10

Hidayet Efendi'nin hastalığı iki ay kadar devam etmişti. Sonra ehibbadan bir zatın getirip okutturduğu bir pir-i muhteremin haşmet-i ruhanisiyle ifakat buldu. Hidayet Efendi iyileştikten sonra ne kızını ne de Kahraman'ı ağzına almayıp hatta zevcesinin yüzünü görmek de istemeyip bir odaya çekildi. Kızının gaybubetinden ziyade namusunun şikeste olmasına eşkriz olan zavallı peder! tarikate dâhil olup alayık-ı dünyeviyeden el çekti. İşte Müceddet Hanım da bu sebepten zevcinin hanesinde ve birlikte ikamet ettiği hâlde yapayalnız yaşıyordu. (252) Kahraman, Hidayet Efendi'nin gönderdiği maaşı, ondan ziyade kendi nefesine sarfedip biçare Muhsine'yi yarı aç yarı çıplak bir hâlde bulunduruyordu! Üç aylık gelin ve iki günlük lohusa bulunan bedbaht Muhsine himaye-i pederane ve şevkat-i maderaneden mahrumen her nevi ihtiyacat-ı zaruriyeden naşı firaş-ı sefalet serilmiş yatıyordu! Miskin aşçısı ihtiyar ve kaba bir kadın olup hem aşçılığı hem de lohusa bakıcılığını beceremiyordu. Kahraman Bey'e fazla bir adamın lüzumundan bahsedince "Bırak kendisi de çocuğu da gebersin" cevabını almıştı! Hani ya bir zamanlar famdöşambır, sofradan tabakları kaldırarak elini kirletiyor; (sofracı kız) yağlı elleriyle üstümü düzeltiyor gibi bahanelerle hizmetçi beğenmeyerek değiştiren hanımımız! şimdi aşçı kadının mürüvvetine kalmıştı! (253) Alicenap Fevziye, Muhsine'nin imdadına yetişti. Eski elbise parçalarına sarılmış olan yavrucağı, getirdiklerinden giydirip kundakladı. Lohusaya lazım gelen tedabire müracaat etti. Hamiyetli yenge her gün geliyordu. Birkaç gün sonra hiddet ve şiddetini teskine muvaffak olduğu dayı beyi getirdi. Cedit, Muhsine'nin simasındaki tegayyürden ürkmüştü. Derhâl tabib-i hususisini celbetti. Tabip lohusanın yanından çıkınca Cedit Bey'e usuletle:

– Muhsine Hanım zaten nahifü'l-bünye idi. Burada sebep daima korse istimal etmesidir. Muannit kıza söz anlatamamıştım. Eğer böyle kalırsa, başlamış olan verem, az zamanda pek çok ilerleyecektir. İşte korse giymenin neticesi! (254) dedi. Tabip, felaketzede Muhsine'nin teverrüm etmesini korseye isnat etmişti. Heyhat ki onu bu hâle koyan hicap ve sefalet idi. İhtimal ki, korse nehafet-i bedeniyesini mucip olmuştu!

Fakat üç ay zarfında onu mezara yaklaştıran maraza müptela olması vaktiyle ebeveyninin verdiği terbiyenin netice-i vahimesi idi. Fevziye, Cedit'e bu felaketteki nokta-i hakikati pek akılane bir surette muhakeme edip anlatmış olduğundan metruk kız dayısının muavenetine mazhar olmuştu.

Hastalık tedavi-i tıbbiyei aciz bırakarak ilerliyordu! Mihri ile Dürri, Muhsine'yi ziyaretten menedilmişlerdi. Fevziye ne vakit hastanın nezdinden hanesine avdet etse damadı Müeyyet Bey'i kendisine muntazır buluyordu. Müeyyet Bey kayınvalidesinden hastanın ahval-i sıhhiyesine (255) dair aldığı haberi Mihri'ye götürüyordu. Son defa olarak götürdüğü haber Muhsine'nin hufre-i siyaha doğru ilk adımını atmak üzere olduğunu muallak idi! Mihri ağlamağa başlayınca zevci, "Git, gör!" dedi. Bunun üzerine validesine gelip ayaklarına kapanarak halazadesini ölmeden bir kere görmek müsaadesini istihsale muvaffak olmuştu. Sonra Dürri'yi de birlikte alıp hastanın hanesine şitaban oldular. Muhsine onları şevkümuhabbetle deraguş edip "Cenab-ı Hak her ikinizi de mesut ve bahtiyar etsin" diye hayır dualar eyledi. Mevsim-i nevcivanide saadet ve hayattan kat-ı ümit edip mezara hazırlanan bir gencin dua-i minnettaride bulunması meğer pek rikkataver imiş! Bu hâl o iki meleğin de rikkatikalbiyelerine o kadar dokundu ki kubbe-i (256) firuzeyi bazen istila eden fırtına bulutları gibi sehab-ı bükada o mahmur semavi gözlerde ayan oldu! Muhsine refikalarının tesellimiz mükalemesinden memnun olup affını bekleyen bir mücrim gibi fersiz gözlerinde bir şule-i ümit peyda oldu. Kendi talebi üzerine arkasına yastıklar konarak oturtuldu. Muhsine:

– Ah kendimi ne kadar bahtiyar bulurum! Şu dakika sıkıldığım bu oda bile bir dar-ı saadet şeklini aldı! dedi.

11

Kapı çalındı, müteakiben hizmetçi "Misafir geldi" haberini verdi. Gelen Fatine Hanım imiş! O vakit pederi Mutekit Bey henüz hayatta, dalkavukları da maiyetinde bulunuyordu! İki dalkavuk, (257) iki cariye kiminin elinde sepet, kiminin koltuğunda paket önde Fatine Hanımefendi odaya dâhil oldu. Fatine turfanda meyveler ve iyisinden şeker ve şekerlemeler ile Muhsine'ye sual-i hatır etmişti. Buna cümleden ziyade Muhsine taaccüp etti ve bu eser-i hamiyetten hem memnun hem de mahcup oldu. Beri yanda şefkat-i mücessem hemşirelerinde rikkat-i kalbiyeleri tezayüt edip ikişer katre gözyaşı henüz kuruyamamış olan güzel kirpiklerine asıldı!

Fatine Hanım zevcinden yeni ayrılmış olduğu münasebetle şaşkınlığı üzerinde idi! İşte bizim şaşkın Fatine kemal-i azametle minder üzerine oturdu. Memnune Hanım

da dizinin dibine diğerkleri azıcık uzakta eski keçenin üzerine oturdular. Cariyeler (258) divan duruyorlardı. Fatine'nin oturduğu ot minder Muhsine'nin karyolasının karşısında ise de hastaya uzak bulunuyordu. Muhsine alicenap misafirinin! sözlerini iyice işitmek maksadıyla karyolasına yaklaşınca rica etti!... Bu rica şu muhavereye yol açmış idi:

Fatine – (Nefretle) Allah esirgesin! Hiç yaklaşır mıyım?

Muhsine – (Taaccüble) Hastalığın sirayetinden mi korkuyorsunuz?

Fatine–Elbet! Bizim doktor şimdi Avrupa'da bulunuyor. Geçen gün sizin doktoru celbe mecbur olduk. Hastalığınızı sordum. Üçüncü derecede verem olduğunuzu söyledi! Malum ya! Bu hastalığın makruhları hastaya sokulunca geçermiş!

Muhsine – (Acı acı gülerek) Maşallah Fransızca öğrenmişsiniz. (259) Demek oluyor ki evvelce taayyüp ettiğiniz hâli şimdi tensip ediyorsunuz.

Fatine – Olabilir ya!

Memnune – (Manidar bir bakışla Muhsine'ye) A canımcığım dünyada her şey olur! Mesela sizin başınıza gelen hâller!...

Diğerk dalkavuk – Hanımcığım çocuğunuz kime benziyor?

Muhsine – (Dudaklarını ısırarak vakarla) Babasına!

Fatine – Öyle ya! Babası kim ise ona benzeyecek!

Mihri – (Hiddetle) Herkes kendi felaketini düşünse daha iyi değil mi? Nasıl bakalım bizim enişte Sabri Bey ne vakit gönlü olup da konağa gelecek?

Fatine – (Hiç aldırmayarak) Geçenlerde ben babama bir piyano aldirttim. (260) Hanımninemi de usta tutturmağa razı ettim!

Mihri – Vay bu kabil olabilir mi?

Fatine – Niçin olmasın? Memnune'ciğimin dediği gibi dünyada her şey olur!

Muhsine – (Gözleri dolarak) Evet dünyada her şey olabiliyor. Yalnız benim saadet ve sıhhat hâlim avdet edemez!

Fatine – (Sözüne devamla) Hanımninem beni beyimden ayırdığı için şimdi her hâlime eyvah ediyor!... Ustam ne iyi bir madamdır. Bana bazı Fransızca kelimeler öğretiyor! Şimdi giydiğim elbiseyi de onun bulduğu terzi karı dikti!

Muhsine – (Müstehziyane) Bendeki mikropları da ondan mı öğrendiniz? (261)

Fatine – Galiba bu sözüme gücendiniz? Fakat hakkınız yoktur! Bundan birkaç sene evvel ben de hasta idim. Hastalığının sıraca olduğunu söylüyor ve Mihri Hanım'la Dürri Hanım'a geçer diye Enişte Bey'i de az kaldı kandırıyordunuz!... (Arsızca) Ya çirkinliğime dair söylediğin sözler! Hepsi daha yüreğimde duruyor! Ben

o zaman senden intikam almağa ahdetmişim! Bugün Mihri Hanım'la Dürri Hanım'ın buraya geleceklerini işitir işitmez hemen taşı gediğine koymak için kalktım geldim! Artık bana gücenmeğe hakkın olmadığını anladın ya! (Mihri'yle Dürri'ye dönüp) Aldığım intikamı gördünüz ya! Şahit olunuz!(262)

Muhsine titreyerek doğruldu. Sağ dirseğine dayanarak gözlerini Fatine'nin gözlerine dikti. Ve bütün cismini taht-ı hükmüne alan mematın heyet-i mahufasını enzar-ı müthişanesi vasıtasıyla bedahlak müntakimenin gözlerine aksettirerek boğuk bir seda ile:

– Ben hangi bir felakete düşer oldumsa kendi su-i ahlakım sebebine oldum! Taşı gediğine koyarak intikamınızı alınız bu hakkınızdır! dedi. Sonra Mihri'ye dönüp Hazreti Sadi'nin şu beyitlerini okudu:

Çün nedâri nâ-han derende tîz : Bâ-bedân ân beki kem kîrî setîz :
Her ki bâ-pulat bâzu-pençe gerd : Sâid-sîmin hod-râ rence gerd:
Bâş nâ-desteş bestend be-rûzgâr : Pes-bekân dûstân huf-reş berâr¹

Muhsine'nin yeisinden solgun siması kızarmıştı! (263) Kadit gibi kalan kolu üzerine ittika ederek doğrulmasıyla büsbütün kuvvetini kaybetti. Ebyatın son mısrasını pek müşkülâtla telaffuz edebilip sonra bembeyaz kesilerek yastıkların üstüne düşüyordu! Bu menhus muhaverenin bidayetinden beri put gibi donakalmış olan Dürri aklını başına alıp hastayı ayıltmak için derhâl imdada koştu. Mihri son derece pürhiddetle ayağa kalktı. Fatine'ye doğru ilerleyerek emirane bir tavırla elini kapıya uzatıp:

– Çıkınız! Siz insan değil bir canavarsınız, diye haykırdı. Fatine, Mihri'ye enzar-ı gazubanesiyle süzüp maiyetiyle beraber çıktı gitti.

12

Bir hafta sonra felaketzede Muhsine hayatının son saatlerinde bulunuyordu! Cedit Bey “Zevcen ölüyor. Git kendisini son defa olarak gör” (264) diye Kahraman'ı Muhsine'nin odasına sevketti. Sonra da saatlerin pek mühim ve kıymettar olduğunu anlatmak için hemşiresinin nezdine gitti. Kahraman, zevcesinin yatağına doğru yürüdü! Muhsine, yengesinin dudaklarına yaklaştırdığı oğlunun latif ve nermin yanağından bus etmeğe çalışıyordu! Zannolunur ki gözleri önünde tecessüm eden mematın korkunç manzarasından halas için nevzadın nişane-i hayat olan tombul

¹ Çünkü yırtıcı keskin tırnaklara malik değilsin:
Her kim ki kolları polat gibi olanla cenkleşirse :
Sırlı ol ta ki zaman onun elini bağlasın!

Kötülerle inatlaşmayı azalt
Kendini gümüş gibi olan bileğini incitmiş olur
Sonra dostların muradı üzere onun

yanaklarından öperek taze hayat bulmak istiyordu! Kahraman mukaddema pek ziyade sevmiş ve kendisinden başkasına verilmemesi için irtikâb-ı hata etmiş olduğu kadına nazar-ı teessüfle baktı. Fevziye Hanım: (265)

– Kahraman Bey geliniz. Hem hareminizi hem de oğlunuzu görünüz! diye cesaret verdi. Hasta, gözlerini bir müddet Kahraman’a dikti, sonra oğluna çevirdi. Yatağı yanında bilahareket duran zevcine oğlunu gösterip memul edilmeyen metin bir seda ile:

– Oğlunuza dikkatle bakınız. Kendinize olan müşabebetini görünüz! dedi. Kahraman, oğluna atf-ı nazar ettikte kendisinin timsal-i mücessimi olduğunu fark etti! Sağ şakağında bulunan nohut kadar kumral bir leke aynı mahalde oğlunda dahi vardı! Bedbaht peder oğlunu kolları arasına alarak öpmeğe başladı. İhtiyak-ı pederanesini teskin ettikten sonra zevcesine dönüp:

– Kaç aydır niçin bu çocuğu enzar-ı dikkatime vazetmediniz? (266) dedi. Muhsine vakarla:

– Siz kendiniz görmek istemediniz! Kahraman (Muhsine’nin ayaklarına kapanarak):

– Muhsine beni affet. Muhsine:

– Affettim Kahraman. Çünkü seni severim!

Fevziye zevç ile zevcenin barıştığını şu hengamede kendisinin arada fazla olduğunu derk ile çocuğu alıp dışarıya çıktı. Sofada Cedit Bey ile Müceddet Hanım’a rast geldi. Çocuğu büyükvalideye takdim etti. Büyükvalide ise “Of, Kahraman olacak alçağa ne kadar benziyor” diyerek hafidesini reddetti. Fevziye çocuğu sütannesine teslim ettikten sonra üçü birlikte odaya dâhil oldular. (267) Zevç ile zevcenin vaziyet-i hâlleri şayan-ı temaşa bir hâlde idi!.. Kahraman bir sandalye alarak kapının yanına oturmuş avucunda bulunan zevcesinin sararmış ellerini münavebeten öpüyordu! Hastanın da nigâh-ı müştakanesi zevcinin gözlerine matuf olarak tebessümden dudakları nim aralık bulunuyordu! Müceddet hışımla odaya girip karyolaya yaklaştı! Yedi aydır görmediği duhter-i yeganesine sarıldı! Odadaki levha-i şairane feci bir heyet kesbetti!.. Validenin gözyaşları hastanın çıkmış yanaklarını yıkıyordu. Mader-i şefkatperver yakında aguş-u memata teslim edeceği ciğerparesini mütehassirane deraguş ediyordu! Muhsine’nin ayakucunda dikilmiş kalmış olan Kahraman’ı görünce hiddet ve gazabının son derecesiyle: (268)

– Alçak! Hidayet Efendi ailesinin sebep-i mahvı oldun, diye bağırdı! Hastanın çeneleri kilitlenmiş, söz söylemeğe iktidarı kalmamıştı! Kahraman’a kendisine

tekarrüp etmesini işaret eyledi. Sonra zevcinin elini eline alıp validesinin eliyle birleştirdi. İki avucunda tuttuğu elleri olanca kuvvetiyle sıktı. Bunun manasını kayınvalide ile damat anladılar! Bedbaht Muhsine, validesiyle zevcini barışmağa davet ediyordu!... O anda odada bulunanların enzarı hastaya müteveccih oldu! Zavallı Muhsine'nin gözlerinde rica ve niyaz alametleri müşahede olunuyordu! Validesiyle zevcinin ellerini çekmemeleri ricasının kabulüne delalet ettiği için dudaklarında latif bir tebessüm göründü!... Sabit nazarı yavaş yavaş kapanan göz (269) kapakları arasından nihan oluyordu! Cedit Bey titrek bir seda ile zevcesine “Ölüyor!” dedi. Fevziye hemen hâlet-i nezidekine doğru eğilerek kelime-i şهادeti telkine başladı. Muhsine'nin de dudakları kımıldadı. Hâlâ tebessümünü muhafaza eden o dudaklar son defa olarak herkesin işitebileceği bir seda ile lafza-i celali telaffuz ederek kapandı! Müceddet elini damadının elinden çekip yavrusunun üstüne kapanarak bir dişi kaplan gibi köpürerek “Kızımın yed-i felaketi sensin” diye Kahraman'ın üstüne yürüdü! Fevziye Hanım araya girerek:

– Hanım! Ölüye hürmet ediniz de mücadeleyi terk ediniz! Kızınızın (270) asıl sebeb-i felaketini ararsanız, ona verdiğiniz terbiyedir. Kendi kabahatinizle başkalarını mesul addetmeyiniz! diye gürültüyü bertaraf eyledi. Müceddet sükût edip kızının mermer gibi soğuyan simasını öpmeğe doyamıyordu. Kahraman karyolanın önüne diz çöktü. Yavaşça:

– Sebeb-i felaketiniz ben oldum! Bunu itiraf ediyorum. Beni valide ile kız her ikiniz de affediniz, diye ağlayarak tazarru ediyordu. Cedit, Fevziye'ye:

– Zannedersem damat ile kayınvalide arasında garip bir sır olmalı! Acep nedir? (271) sualini irat edince Fevziye:

– Şu dakika sırlar keşfiyle uğraşılacak bir vakit değildir! Muhsine öldü. Onu mekân-ı ebedisine götürmenin tedarikine bak? cevabıyla zevcini iskat eyledi. Hidayet Efendi ailesinin bu kere düçar olduğu felaket-i azime Hanife Hanımefendi'nin vasil-ı semi oldukta “Azgınlığın ve dinsizliğin sonu böyle olur! Ah başlarına bela yağdırmakla terbiye etti” diyerek pek taş yüreklilik göstermişti!... Bir hafta sonra hafidesinin adi bir eğlence uğruna kıymetli oğlunun kurban olacağından haberdar olsaydı, tabii bu kadar büyük söz söylemekten içtinap ederdi!

İkinci hikâyenin sonu (272)

*

* *

Emine Vahide Hanımefendi Hazretlerinin mahsul-u edibaneleri olan Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye'den ikincisinin burada hitamına yeni gelecek nüshadan itibaren üçüncüsü olan (Zekâvet) nam hikâyenin neşrine ibtidar olunacağını karin ve kariat hazeratına tebşir eyleriz. (273)

Fazilet-i benam-ı Osmaniyeden ismetli Emine Vahide Hanımefendi hazretlerini yazmakta oldukları Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye'nin ikincisinin neşri geçen nüshamızda hitam bulmuş olduğundan vaadimiz vechiyle bu nüshadan itibaren üçüncüsünün maal iftihar dercine ibtidar ediyoruz:

Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye
Üçüncü Hikâye

Zekâvet

Muharriresi: Emine Vâhide

1

Mehmet Paşazade Necati Beyefendi erbab-ı daniş ve irfandan olup mahdumu Müeyyet Bey'in talim ve terbiyesine hasr-ı evkat etmişti. Müeyyet Fransız, İngiliz, Alman lisanlarını (274) mükemmelce tahsil etmiş, sonra da Avrupa'ya gitmeyi aklına koymuştu. Necati Bey mahdumun tahsile olan hevesini takdir ettikçe haremi Mukime Hanımefendi şikayetini tezyit ediyordu. Bir de oğlunun Avrupa'ya gitmek niyetinde olduğunu duyunca:

– Ah Beyefendi! Ben sana demez miydim! İşte sebep oldun da bu oğlunun akidesini bozdun. Şimdi gördün mü ne yapacağız? Oğlumuzun Frengistan'da ne işi var? diyerek şikayeti münazaaya vardiyyordu. Validehanım'ın mümanaat-ı şedidesi Müeyyet Bey'i Avrupa'ya gitmek azminden çevirdi.

Necati Beyefendi'nin bir oğlundan başka iki kerimesi olup gerek şahsen (275) ve gerek ahlaken validelerinin timsal-i mücessimi idiler! Haluk peder bu kızları yola getirip kalın kafalarına ulum ve fünundan bir nebze olsun ithal için nafiye yere ihtiyar-ı zahmet ediyordu! Her ikisi de:

– Beybabam da bizden ne istiyor! Kadın kısmına okumak yazmak lazım değilmiş! Bunu her gün annemiz böyle söylüyor! Dikişimizde, nakışımızda kusur etmiyoruz ya! yollu beyan-ı efkâr ettikçe Validehanım zevcine:

– Bak Beyefendi! Sana söylemedim mi? Müeyyet erkek evlattır. Onu istediğin gibi okutup yazdır ne yaparsan yap! Fakat kızlarıma karışma onların terbiyesini bana bırak! diyordu. (276) Müeyyet yirmi yaşına geldiği zaman cismen ufak tefek, şahsen güzel ve soylu bir delikanlı olmuştu. Her ne kadar kalbi güzelse de her şeyin ifratına mail, şımarık ve meraklı olduğunu da unutmayalım, lakin pek nazik idi. Onun bütün bu hâlleri şehirli bir kibarzade olduğunu bilbedahe ispat ediyordu. Babasının şımarığı, anasının nazlısı olan Müeyyet çocuk iken afacanlık suretinde olan faaliyetlerini büyüdüğünde tahsil ve tedris cihetinde gösterdi. Zekâvetinin hüsn-ü terbiyesine kalsaydı, yaman bir hâle düşer olacaktı! Hemşirelerini sever ve onlara tahsilin lüzumunu anlatmak isterdi. Onlardan ret ve cerh ile mukabele gördükçe (277) Yahu! Hak beni siz akılda ve siz fikirde bir zevceye düşürmekten muhafaza buyursun!” duasını ediyordu.

Müeyyet yirmi yaşını geçince evlenmeğe kıyam etti. Lakin kimin ile? Büyük büyük mesele oldu. Validesinin beğendiğini beğenmiyor, hemşirelerinin medhettiğini reddediyordu. Hele dayıları, bacıları ve o konakta yarım düzine kadar mevcut bulunan dalkavuk kadınları hiç dinlemiyordu ya!... Müeyyet, İstanbul’da yoluyla tahsil görmüşse de Avrupa terbiyesi görmemişti. Hâlbuki kendisi fevkalade bir surette alafrangalığa yeltenir bir şık olmuştu. Bu cihetle hiç tahsil görmemiş bir kızla izdivaçtan bigayet-i müctenip ve muhteriz olup kendisine gerek şahsen gerek aklen münasip olacak derecede (278) ulum ve fünundan behredar hem de giyinmesini, kuşanmasını bilir bir zevce istiyordu.

Mukime Hanımefendi, Zülali Beyefendi’nin hafidesi Mihri Hanım’ı bir cemiyette görüp beğenmiş ve bu familyanın sıyt ü şöhretini işitip dinlemişti. Oğluna:

– Zülali Beyefendi’nin hafidesi tam bize münasip bir kızdır. Hem herkes kabiliyetlerini söyleye söyleye bitiremiyorlar, diye medhettikçe Müeyyet Bey kendi kendine “Kimbilir ne kaba şeyler!” deyip validesinin sözlerine ehemmiyet vermiyordu.

Necati Beyefendi’nin vuku-u vefatı Müeyyet Bey’in evlenmesine sedd-i mümanaat çekmişti. Genç ve hoppa Müeyyet, azim bir servete vâris (279) olmuşsa da ailenin evlad-ı ricali olmak hasebiyle bütün gaile de başına çökmüştü. Bir sene sonra umur-u idareyi oldukça öğrenmiş olduğundan yine evlenmek fikrine düştü. Bereket versin bu defa kalem arkadaşlarından Kahraman Bey “Cedit Bey’in kerimleri tam istediğiniz yolda akıllı ve dirayetli kızlardır” diyerek Müeyyet Bey’e tavsiye etmişti.

Validehanım süratle görmeğe gitti. Güler yüzle avdet etti. Validesi ve hemşireleri hep bir ağızdan:

İşte bizim beğendiğimiz kız da o değil mi imiş!!! diyerek Müeyyet'i memnuniyetle karışık bir hayrete ilka ettiler. Müeyyet aradığını buldu. Ne çare ki Cedit Bey'in elinden kız almak müşkül! Tam üç ay devam (280) eden rica ve niyaza Kahraman Bey'le Hidayet Efendi'nin tavassutu da müzam olunca yola getirildi!

Cedit Bey, Müeyyet Bey'i beğenmişti. En çok kızını, sevgili Mihri'sini dışarıya gelin vermeğe kıyamıyordu! Müeyyet de reisü'l-aile olduğundan içgüveysi gelemiyordu. Ne ise nikâh oldu, dua bitti.

2

Biraz da eski tarihten bahsedeceğiz. Mihri'nin nikâhlandığından on iki sene mukaddem Cedit Bey kayınpederinin konağından çıkmıştı. Ayrıca hane sahibi olduktan sonra tarz-ı maişetini bildiği gibi tertip etti. Fevziye, zevcinin sözünü dinler, (281) zevci de ona hürmet eylerdi. Cedit'in alafrangalığa olan meyli Fevziye'yi nim alafrangalığa itmiş, Fevziye'nin ibadete olan muhabbeti de Cedit'in kalbindeki hiss-i diyaneti uyandırmıştı. Kandil akşamları Cedit, hanesine avdet eylediği zaman zevcesini başını örtmüş, Mushaf-ı Şerifini açmış, okumakta olduğu hâlde bulurdu. Fevziye'nin hazin ve müessir sesiyle tam tecvit üzere tilavet-i Kur'an etmesi Cedit Bey'i de müteessir ediyordu. Cedit bir köşeye edibane oturarak zevcesini dinlemeğe daldı. Hanesi içinde gözleri ibadete, kulakları tilavet-i Kur'an'a alıştı. (282)

Kendisi de leyal-i mübarekede zevcesine peyrev olmak hevesini ibraz etmeğe çalışıyordu. Zaten hiss-i diyanet, kalbinde vardı. Kandil geceleri okur, Ramazan-ı Şerif'te işret etmez, oruç tutardı.

Muallim ve muallimelerin talim ve terbiyeleriyle büyümekte olan Mihri'yle Dürri pederlerinin emri üzere alafrangalığı öğrendiler. Validelerinin tembih-i vechi ile ibadette kusur etmemeğe çalışıyorlardı. (283) Mihri on beş ve Dürri de on üç buçuk yaşlarına geldikleri zaman Fransız, İngiliz lisanlarını gereği gibi öğrenmişler, Arabi ve Farisi'de haylice terakki etmişlerdi. Cedit Bey'in yalnız kesb-i malumat etmelerini kâfi görüp taallüm ve tefennünleri için bizzat felsefe ve hikmet derslerini veriyordu. İki hemşirenin dersleri bir gidiyorsa da Mihri şiddet-i zekâsı hasebiyle mebahis-i ilmiye ve fenniyede ibraz-ı maharet ederdi. Dürri aynı değildi. Rikkat ve fart-ı mahcubiyetinden bu gibi mübaheselerde bulunamayıp hatta kendisine biraz hızlıca söz söylense yahut sertçe nazar olursa derhâl o güzel gözlerinde eşk-i teessür nümayan olurdu (284).

Mihri hemşiresinin ahlak-ı memduhasını takdir ederse de bazı meselede “Rikkat ve mahcubiyetinin bu derecesi âdeta meskenet sayılır” diyerek onu irşat etmek istiyordu.

Mihri’nin âlimane mübaheseleri, ciddiye tavırları ailesi içinde kendisini mümtaz ve serfiraz etmiş ise de Dürri’nin vech-i melihini ziynettar eden bir hâl-i masumane onda mevcut olmayıp güzel çehresinde rünüma olan eser-i ciddiyet kemal-i aklına, semavi gözlerinin nigâhından nebean eden bir keskinlik metanet ve şiddet-i zekâsına delalet ediyordu. Validelerine hiç benzemeyen bu iki latif hemşireler şahsen yekdiğerine gayet müşabih olup halaları Müceddet Hanım’ı andırıyorlardı. Zaten Müceddet Hanım da biraderi Cedit Bey’e (285) benzerdi. Ancak Cedit’in açık bakışı safiyete alamet olup Müceddet’in göz kapakları ise sanki derece-i zekâ ve maharetini enzar-ı âlemden saklamak için güzel gözlerini setir ve ihfaya çalışıyordu! Mihri’yle Dürri’nin evsafı yalnız ulum ve fûnuna intisapları cihetiyle olmayıp ulüvv-ü himmet ve ahlak-ı haseneleri başlıca meziyetlerinden addolunmağa çesban idi. Övünmeği sevmezler, büyükleri önünde mahcup, akranları yanında mütevazı idiler. Hele kendi madunundakilere elden gelen muaveneti diriğ etmezler ve ilim ve dirayetlerini sırası geldikçe izhar ederlerdi. Fatine kıskançlığından onları sevmez Muhsine de esna-i (286) mübahesede onları mağlup edemediğine hiddetlenirdi. Hâlbuki bu iki melek tıynet hemşire, dayızadelerinin hakaretlerini rikkatlerinden, halazadelerinin münasebetsizliklerini muhabbetlerinden nazar-ı müsamaha ile görüyorlardı. Muhsine dayızadelerini sever, fakat onlara karşı şarlatanlığını yürütmeyip mağlup olduğuna hırslanırdı! Muhsine muallimesinden ezberlediği bazı mesial-i fenniye-yi cahillere kendi malumatı olmak üzere satıyorsa da o iki nevnihal edibeye yutturamıyordu! Mağrur kız! Bazen onların müvacehesinde inadında ısrar eder, haklı surette cerh ve tekzibe uğrayınca başı öne eğilmeğe mecbur olurdu! Bazen de kibr ü gururunu terk edip (287) dayızadelerinin mübahese-i akılanesini dinlemeğe tenezzül ederdi.

3

Mihri nikâhlandıktan sonra Fevziye Hanım çeyiz tedarikiyle meşgul oldu. Müceddet Hanım ekseriya biraderinin hanesine gelerek alınacak ve yapılacak şeylere nezaret ediyordu. Nasıl ise bir gün Hanife Hanımefendi de Fatine’sini! gezdirmek bahanesiyle kızının hanesine gelmişti. Müceddet Hanım, Hanife Hanımefendi’nin muterizane sözlerini dinlemekten ise eline birkaç yapraktan ibaret Fransızca bir gazete alıp okumakla meşgul oldu. Memnune Hanım’ın karışmadığı (288) bir iş olabilir mi? Müceddet Hanım’ın okumasına karışıp:

– Güzel! O okuduğun kitapta neler var? Bize de söylesen a! diye tepesine çıktı. Memnune o esnalarda Müceddet Hanım’dan bazı hediyeler almış olduğundan araları iyi gidiyordu! Müceddet cevap vermese Memnune’yi yine başına bela edecekti. Şerrinden çekinerek çarnaçar şu cevabı verdi:

– Bilmem, okuyorum ama pek iyi anlayamıyorum! Kozmografyaya dair bir şeyler yazmış. (Mihri’ye hitaben) Öyle mi? Anlayabilmiş miyim? Mihri:

– Evet halacığım, o bir risale-i fenniye dir. (Risaleyi eline alarak) Tamam, kozmografyadan bahsediyor. (289)

Muhsine – (Danışmendane) Bu kelime Yunanîden mehuz olup küre-i arzın terimi demektir.

Fatine – Ne demek? Anlayamadım!

Muhsine – (Mağrurane) Sizin anlayacağınız üzere ecram-ı semaviyenin devr-ü hareketinden bahseden bir ilimdir.

Mihri – (Gülerek) Muhsine Hanım! Kozmografyadan mı yoksa astronomiden mi dem vuruyorsun?

Muhsine – (Bozularak) Canım, Fatine’ciğim bunlardan ne anlayacak? (290)

Fatine – (Muhsine’nin bozulduğuna dikkat ederek) Anlamayacaksam niye söyledin? Şimdi tamamıyla anlatmalısın. Söyle bakayım.

Muhsine – Peki anlayabiliyorsan söyleyeyim! Semadaki seyyarat nasıl dönerse Dünya da öylece hiç durmamacasına döner.

Fatine – Amma da büyük yalan ha! Dünya dönse hiç insanlar üstünde kalır mı?

Muhsine – İşte anlamazsın demedim mi? Bize bunun hakikat olduğunu fen öğretmiştir.

Fatine – Mademki öğrenmişsin, sen de bize anlat!

Muhsine – Nasıl anlatayım, biz o kadar öğrendik. Dünya yirmi dört saatte bir aynı noktaya gelerek süratle (291) dönmektedir. Bunu pek çok okumuş akîl adamlar ispat etmişlerdir.

Hanife Hanımefendi – Öyle değil! O adamların çok okumadan safraları kabarmış, başları dönmüştür de Dünya’yı dönüyor zannetmişlerdir!

Dürri – (Mahcubane bir tebessümle) A Hanımnine! Hiç öyle şey mi olur?

Hanımnine – Niçin olmasın kızım? Doğrusu budur!

Mihri – Fatine Hanım! Sana Dünya’nın döndüğünü ispat edeyim mi, ister misin?

Fatine – Elbet.

Mihri – Peki dinle. Dünya portakal şeklinde yuvarlak (292) bir şibh-i küre olup beşte üçü deniz, ikisi karadır. Dünya'nın hareketından biri güya bir portakalın ortasından bir değnek geçirip onu bir düziye döndürdükçe hasıl olan hareketi gibi bir hareket-i devriye icra eylesesidir. Diğeri, Güneş'in etrafında kendi medar-ı mahsusu üzerinde vaki olan hareket-i intifaliyesidir. Hareket-i devriye yirmi dört saat daha doğrusu yirmi üç saat elli altı dakika dört saniyede tamam olarak gece ve gündüzü hasıl eder, yani Dünya döndükçe güneşe maruz kalan tarafı gündüz, öteki tarafı gece olur. Hareket-i intikaliye üç yüz altmış beş saat kırk sekiz dakika elli bir saniye ve bir saniyenin onda altmış (293) kadar bir müddette vaki olur ki bu müddet zarfında Dünya bir kere Güneş'in etrafını dolaşmış olur. Bu da fusul-i erbaayı yani, bahar, yaz, kış, sonbaharı husule getirir.

Fatine – (Can sıkısıyla) Canım bu ne uzun tekerlemeler. Sen Dünya'nın döndüğünü ispat et! (294)

Mihri – Her şeyi sırasıyla dinle! Bir araba yahut tren, vapur gibi bir şeyin içinde bulunsan, onun hareketini ne ile duyarsın?

Fatine – Sarsılmasından.

Mihri – Tamam. Şimdi vapurda bulunduğumuz zamanı göz önüne alalım. Karşıdaki dağlara, köylere baktıkça vapurun büyüdüğünü hissetmeyiz, onları büyüyor zannederiz değil mi?

Fatine – Evet.

Mihri – Eşyanın bize nazaran olan vaziyetleri hareket ederek değişir ve kendimizi hâl-i sükûnette sanırız. Gökyüzüne de baksak, arzımızı sakın ecram-ı semaviyenin (295) etrafımızda döndüğünü zannederiz. Hâlbuki bu dünyanın devr-ü hareketinden neşet eder, bir emr-i zahir eder ki, dünyanın dönmekte olduğunu bunun ile anlamaktayız.

Fatine – Dünya dönüyorsa biz niçin sarsılmıyoruz?

Mihri – Çünkü Dünya tamamıyla muntazam bir surette hareket etmekte olduğundan sarsılamıyoruz. Hava dahi cazibe-i arzı ile künde-i arzı teşkil eden tabakattan biri gibi merbut olarak taban hareket etmekte bulunduğundan havanın tekabül ve müsademesi dahi yoktur.

Fatine – Bunlar ne ise ama dünyanın yuvarlak olduğuna hiç inanmam!

Fatine'nin bu sözüne Müceddet Hanım güldü. Fevziye Hanım, Mihri'den (296) evvel söze başladı!

Fevziye – Dünya dümdüz olsaydı, binaların damından evvel aşağısını görmemiz lazım gelirdi! Memnune – Maşallah Küçük Hanım! Sen de onlara uydun. Dünya yuvarlak olsa bu kadar denizler, insanlar hepsi dökülürlerdi!

Mihri – Hayır. Çünkü bir portakalın üzerinde bulunan karıncalar o portakal çevrildikçe düşer mi? Hâlbuki Dünya'nın cesametine nispeten arz ile insanlar, karınca ile portakalın nispetinden daha pek çok farklıdır.

Fatine – (Mütefekkirane) – Mihri Hanım bu sözlerin pek doğrudur, dedi. (297)

Hanım Nine – Sakın kızım inanma! (Mihri'ye hiddetle bakarak) Sen bunları Fransız kitaplarından mı okudun?

Mihri – Evet.

Hanım Nine – Frenk düzmelerine inandığın elvermiyor da bir de Fatine'ciğim gibi bir meleği kandırmağa çalışıyorsun ha!... Mukime Hanımefendi'ye yazık oldu. Böyle bir gelinle işi var!

Mihri nikâhlısının validesine dair söylenen bu sözlere hasbe'l-hicap cevap vermeğe teeddüp edip sükûtu ihtiyar etmiş ise de öfkesi yüzünün kızarmasından belli oluyordu. Müceddet Hanım, Mihri'nin arkasını okşayarak:

– Mihri'ciğim! mübahas-i fenniyede izhar ettiğin malumat (298) ve dirayetini yalnız tahsin ile kalmayıp pederin gibi ben de iftihar ederim, dedi. Hemşiresi hakkında halasının takdiratı Dürri'nin hoşuna gitmiş olmalı ki, nigâh-ı hazinesinde asar-ı memnuniyet tezahür etti. Fakat bu hâl Muhsine'nin kıskançlığına mucip olmuştu. Mamafih validesinin sözlerini cerh maksadıyla:

– Mihri Hanım'ın bahsettiği mesele de bir şey mi? Mekteb-i ibtidaiye dersleri! Bunları herkes biliyor, dedi. Şakk-ı şefe etmeyen Dürri bu defa söze başlayıp:

– Siz niçin evvelce bunları Fatine ablama izah etmemiştiniz? (299)

Muhsine – Çenemi yormak istemedim!

Hanımefendi – Çocuklar bu sözleriniz hep cahillikten geliyor! Hem nenize lazım! Dünya ister yuvarlak olsun, ister düz. diyerek mübaheseye nihayet verdi.

Fatine konağa avdet ederken büyükninesine:

– Mihri Hanım ara sıra iyi söylüyor ama şu Muhsine olacak terbiyesize ne diyelim? demiş, mutaassıp kadın da:

– Ne diyeceğiz Allah vücudunu kaldırsın deriz! sözlerini söylemişti. Fatine içinden:

– Ah ne olurdu ben de onlar gibi okumuş olsaydım da (300) Muhsine gibi terbiyesiz bulunsaydım! temennisini etmişti.

Mihri'nin yevm-i izdivacı hulul etti. İkinci kısmın sekizinci babında o güne dair epeyce malumat verilmiş olduğundan şimdilik zifafından bahsedeceğiz:

Müeyyet Bey gelinin duvağını açınca valide ve hemşirelerinin zevcesi hakkındaki medh ü sitayişlerinde mübalağaları olmayıp belki noksanları bulunduğu emniyet hasıl etti. Hoppa güveyi! libasındaki ifrat sebebiyle gelini beğenmek hususunda dahi ileri varıp âdeta yarı mecnun bir hâle giriftar oldu! Bu cihetle edepli ve hicaplı kızcağıza karşı birtakım sözler (301) söylemeğe başladı. Güzel gelin başını eğerek çılgın güveye cevap vermiyor, başındaki mücevheratın ağırlığından ziyade şımarık Müeyyet'in sözlerindeki münasebetsizliğin taklidiyle eziliyordu.

Kızın fenalaştığını gören yenge:

– Haydi kızım! dışarıya çık! Başındaki ağırlık seni fena etti. diyerek Mihri'yi diğer odaya aldı.

Memnune ile Feraset gelinle kalmışlardı. Memnune usulca:

– Hanımcığım! Galiba güveyiyi beğenmedin!

(Mihri'deki sükûttan cesaret alarak) Beğenilecek meta da değil ya! Zıp zıp taşı! (302) diyordu. Feraset, Memnune'yi tekrar ederek:

– Memnune Hanım günah değil mi? Niçin güveyiyi gözden düşürmeğe çalışıyorsun?.. Mihri Hanım bu gece onun misafiri sayılır. Elbet söz söyleyip ona ikram edecek dedi. Memnune bu sözlerden metful olarak odadan çıktı. Feraset de bunu fırsat addedip Mihri'ye sokularak:

– Yavrum! Müeyyet Bey nur damlası bir delikanlı ama... bilmem acaba beğendin mi? diye sual etti. Mihri ağlayarak Feraset'in boynuna sarılıp:

– Ah bacıcığım! Yüzüne bakmadım ki, beğenip beğenmediğimi bileyim! (303) O kadar çok söylüyor ki!...

Hem de ne saçmalar! dedi. Feraset:

– Kızım! sen güveyinin yüzüne bakmadın ama ben baktım! O sana hayran olmuş kalmıştı. İhtimal ki seni çok beğendi de şaşkınlığından böyle saçma sapan söz söylüyor. Haberli ol. Ağlayıp sızlamanın lüzumu yok. İyice anla da sonra keder et.

nesayih-i hakikatcuyanesiyle Mihri'yi iskat eyledi. Paça günü Memnune Hanım'ın şayat-ı halefine Mihri'yi memnun bir çehre ile gördüler. Fevziye Hanım'la Feraset Bacı da geniş bir nefes aldılar. (304)

Mihri yeni dâhil olduğu familyaya alışınca kadar epeyce müşkülât çekmişti. Memnune ile Feraset de üç gün sonra Mihri'yi iki cihaz halayığıyla bırakıp gidince hane-i zevçte pek yabancı kalmıştı. İltifat ve nevaziş maksadıyla zevcinin izhar ettiğı münasebetsizliklerden ise büsbütün sıkılıyordu! Birkaç gün daha geçince yavaş yavaş kayınvalidesinin amirane tavrına, görümcelerinin yârane muamelelerine alışarak kalbinde zevcine muhabbet, görümcelerine de ünsiyet peyda olmağa başladı. (305)

Mihri, akıllı olduğu kadar da kadirşinas idi. Kayınvalidesinin kalın ve mütehakkimane sedasıyla söylediğı sözlerde kendisi için bir himaye ve siyanet hissediyor, o sert ve keskin bakışında dahi bir eser-i teveccüh keşif buyurdu. Mutaassıp ve mütevahhiş görümceleriyle beraber bulunduğu müddetçe ızhar-ı nezakette ihmal etmeyerek hub ve meveddetlerini celbe muvaffak olup onlara kendini sevdirmeye başladı. Bir zaman geldi ki, kayınvalidesi diyanet ve itaati, görümceleri terbiye ve nezaketi için kendisini sevmekte bulundular. Hele Müeyyet Bey, Mihri'nin delisi divanesi olmuştu! Müeyyet, zevcesinin hüsün ve melahatini ne kadar beğeniyorsa fazail-i ahlakiyesini de o kadar takdir ediyordu. Mihri yalnız familya efradının nail-i muhabbeti olmakla kalmayıp o (306) konak halkının içinde mevcut iyi kötü, cümlesinin teveccühünü kazanmıştı. Demek oluyor ki Mihri'nin saadet hâli noksansız idi?

Hayır efendim! Dünya cennet olamaz! Ömr-ü beşer de birçok kavail ve ekdara mahkumdur. İşte her yüzden bahtiyar addedilen Mihri, zevcinin bir merakı uğruna kendini tamamıyla mesut göremiyordu! Bunun sebebini ilerde anlayacağız.

6

Mihri gelin olduktan sonra talipler Dürri için Cedit Bey'in başını ağrıtmaya başladılar. Cedit Bey bunların birçoğunu “Kızım küçüktür” cevabıyla başından savmışsa da ikisi musallat olarak rahat ve huzur vermiyorlardı. Bunlardan biri pek zengin ve gayet güzel fakat (307) tahsili mahdud ana baba nazlısı Muhlis Bey isminde bir kibarzade olup altı sene mukaddem henüz dokuz yaşında bulunan Dürri'yi Mevdâde halasına misafir iken görmüş beğenmiş, büyümesini beklemekte bulunmuştu. Şeci Bey namında olan diğeri talip ise fakir öksüz fakat kibar düşkün bir familyaya mensup olup mükemmel surette tahsil etmiş ve o sene Mekteb-i Harbiye'den zabıt çıkmış yakışıklıca bir genç idi. Cedit Bey bunu iki cihetle tercih ediyordu.

Birincisi: tahsilini beğenmesinden.

İkincisi: Şeci Bey iki sene müddetle Almanya'ya ikmal-i tahsile (308) gideceğinden ve bunun da henüz küçük sayılan Dürri'nin biraz daha büyümesine yardımcı olacağından ne fayda ki Cedit Bey'i bu fikrinden caydırdılar. Sebebini beyan edelim:

– Muhlis Bey'in validesi, Dürri'yi alabilmek ümidiyle bir seneden beri konağa gidip gelerek teyit adeti çalışmakta idi. Memnune Hanım da bir nikâh daha kıyabiliyorum fikrine düşerek hem de Muhlis Bey'in validesinden gizlice nail olduğu hediyelere dayanamayarak “Dürri Hanım'ı mutlaka Muhlis Bey'e verdirtirim” vaadinde bulunmuştu. Mihri gelin olunca Muhlis Bey tarafından Dürri resmen talep edildi. Cedit, (Bir senede iki kız gelin etmeğe kudretim yoktur) (309) cevabını verdi. (İstedikleri kadar ağırlık veririz) diye temin olundu. (Kızım daha küçüktür gelin edemem) dedi. (Bekleriz) haberi geldi. Cedit, kızını cahil ve nazlı bir kibarzadeye vermek istemiyordu. Israrın bu derecesine canı sıkılıp (Ben şimdiden söz veremem, bakalım kızım büyüsün de) cevabıyla yine mühim bir surette Muhlis Bey'in talebini reddetti. O esnada ehibba-i sadıkından olan muğber bir zat muhammini bulunan Şeci Bey'i Cedit Bey'e takdim ederek Dürri'nin yed-i izdivacını talep etti. Cedit Bey, Şeci Bey'i kendine damat etmeyi münasip görerek hazır bir vesileyle de Muhlis Bey'den kurtulacağına memnun oldu. Söz vermeden evvel bir kere büyükpeder (310) ve valideden istihzaneyi kaide-i edep olmak üzere telakki ederek “Pekâlâ hayırlı etsin” demişse de Hanife Hanımefendi “Eğer benim rızamı almak isterseniz Muhlis Bey'e veriniz. Çünkü... ben Allah'tan korkarım! İki cana birden kıymış olmayalım!” deyince Cedit Bey simsiyah kesildi! Derken Memnune Hanım bu müzakere-i mahremaneye ithal edilerek! keyfiyet-i mühimme istişare edildi. Memnune Hanım'ın iddiasına ve büyükvalidesinin tasdikine nazaran Dürri küçüklüğünden beri Muhlis Bey'i istermiş! Muhlis Bey de Dürri'nin âşıkane bakışlarından gönlü kayarak alaka etmiş! (311) Bu cihetle kızı buna vermemek rezalet-i bahis olacakmış!!! Cedit Bey o gece hanesine geldiğinde Fevziye Hanım'a meseleyi anlattıktan sonra karşı karşıya geçip familyalalarının şerefine hiç layık olmayan küçük kerimelerinin şu hâl-i nasezasına eşkriz-i teessüf edildiler.

Birkaç günler ariz ve amik düşündükten sonra elalem içinde rezil olmamak fikrine mebnî Memnune Hanım vasıtasıyla (312) Muhlis Bey'in validesine “Vereceğiz” cevabını irsal ettiler. Memnune'ye verilen bahşişlerden başka bizzat Muhlis Bey yirmi lira kıymetinde müjdelik bir elmas yüzük hediye etmişti! Artık Memnune'deki memnuniyeti hiç sormayınız! Muhlis Bey'i methede ede çenesi

yorulduğu hâlde yine söylemekten vazgeçmiyor! Dürri birkaç günler devam eden pederinin keyifsizliğini ve validesinin mağmumiyetini neye hamledeceğini bilemeyip Memnune evlerine gelip nişan takımından ve düğünden bahsetmesi üzerine validesinin ağladığını görünce: “Dur bakalım: bunda bir iş var!” diyerek pederinin nezdine şıtap eyledi. Her odasına girişte iltifat ve muhabbetine mazhar (313) olduğu babacığı eyvah ki bu defa yüzüne sert ve gazubane bir nazarla bakdıktan sonra başını çevirmişti. Dürri’nin rikkatli kalbinde bıçak darbesine karip evca-i elime hasıl olduğundan hemen hamiyetli Feraset’i bulup yakınlarda hanelerinde icra-i hükmeden ahval-i müessifanenin neden neşet eylemekte olduğunu sual eyledi. Bacısı da sert bir çehre ile “Sen benden iyi bilirsin!” deyince masum kızcağız ağlamağa başlayıp her ne bilirse söylemesini antlar vererek rica etti. Dürri bacısının sözleri üzerine şaşkına dönüp Memnune’ye lanetler okuyorsa da, ebeveyninin huzuruna gidip o acuze-i nabekârın bir müfteri olduğunu ispata cesaret edemiyordu. (314)

Mihri o akşam zevciyle beraber ilk defa olarak gece yatısına hane-i pedere geldi. Memnune’nin ifadesini, peder ve validesinin kararını dalkavukların birinden yüz kat mübalağa ile haber almıştı. Fakat bir türlü Dürri gibi terbiyeli ve hicaplı bir kızın pederinin intihapgerdesi dururken derdinden olsa bile Muhlis Bey’i istemeye cüret edemeyeceğini teferrüs ediyordu. Cedit Bey, Müeyyet Bey’in önünde Dürri’nin terbiyesizliğini kale almaktan begayet içtinap edip yalnız mahzunane bir tavırla Mihri: “Hanım abla! Dürri’yi gelin ediyoruz!” dedi. Müeyyet kayınpederinin mahzunluğuna taaccüp edip:

– Kerime Hanım’ı gelin edeceğinize canınız mı sıkılıyor? (315) Cedit renk vermemeye çalışarak:

– Elbet! Kızlarımın ikisini de dışarıya gelin verirsem canım sıkılmaz mı?

Mihri derin derin düşünmeğe varmıştı. Cedit Bey büyük kerimesinin zekâ ve firasetine itimadı olduğundan bu düşüncesi tahtında bazı mühim şeyler bulunacağını derk eyleyip sabit bir nazarla kızının gözlerinin içine bakarak:

– Mihri! Bu bapta bir mütalaan mı var? sualini irat etti.

Mihri – Belki! İzdivaç mühim bir şeydir. Dürri’nin fikrini sual ettiniz mi?

Cedit – (Usulca) Hacet var mı ya! (316)

Mihri –Vardır efendim! Bu bapta Dürri’nin reyini almak lazımdı.

Müeyyet (Kayınpederine meydan vermeyip) – Mihri’ciğim! İzdivacımızdan evvel senden istifham ettiler mi?

Mihri – Evet.

Müeyyet – Ah teşekkür ederim! Sen de beni istedin değil mi? Beni beğenmiştin değil mi?

Mihri (Vakarla) – Ben sizi görmemiştim ki beğeneyim! Valideyne itaat için emirlerini icra ettim.

Müeyyet (İçini çekerek) – Ben böyle istemezdim ama... Ne ise şimdi sen de beni beğenip seviyorsun ya!

Cedit Bey hafifmeşrep damadının sözlerine gülerek: (317)

– Oğlum! Bahtiyarlığınıza memnun oluyorum! Lakin şimdi mevzubahis olan Dürri'nin izdivacı meselesidir. Mihri bir müddet daha tefekküre daldıktan sonra Müeyyet'i kayınpederiyle söyleşmekte bırakıp dışarıya çıkarak Dürri'nin odasına gitti. Usuletle kapıyı açıp odaya ilk adımını attığı zaman gözlerine çarpan manzaradan mütehayyir oldu! Dürri, dirseklerini yazıhanesine dayamış güzel başını iki eliyle sıkmakta ve gözlerinden akan yaşlar yazıhanenin üstünü ıslatmakta idi! Kardeşi Sırrı karşısına geçmiş elindeki mendille yeşil çuha üzerine dökülen eşk-i teessürü silip kurutmağa uğraşıyordu. Akşam (318) güneşinin zayıf ve ihtizazlı ziyası Dürri'nin sarı Sırrı'nın siyah saçlarına aksederek gündüzün nuruyla, gecenin zulmeti gibi latif ve hazin bir tezat irade ediyordu! Mihri, kardeşlerine yaklaştı. Dürri'yi arkasından deraguş edip sırma saçlarından öptü. Dürri de hemşiresini görünce sevinçle haykırıp boynuna sarıldı. Teessürü bükaya tahavvül etti!

Mihri – Nen var? Dürri'ciğim niçin ağlıyorsun? diye sual etti.

Sırrı (Dürri'nin sükûtu üzerine) Büyük abla! İyi ki geldin, Dürri ablamı da senin gibi başka yere gönderecekler!

Mihri – Sana bunu kim söyledi (319)

Sırrı – İşte Memnune Hanım! Ah şu fena kadını hiç sevmiyorum!

Sırrı'nın gözlerinden yaşlar boşandı. Mihri o tıfl-ı rikkatperveri kucağına alıp tesellisine şıtap eyledi. Büyük ablası gelin gideli Sırrı'nın neşesi kaçmıştı. Bir ay zarfında zavallı çocuğun sararıp solduğu herkes tarafından fark ediliyordu! Bu defa küçük ablasının da aşiyane-i pederden gönderileceğini işitince kederi tezayit eylemişti.

Mihri hemşiresini istintaka başlayıp:

– Dürri doğrusunu söyle! Niçin ağlıyorsun? dedi. Dürri: (320)

– Beni Muhlis Bey'e verecekleri için! cevabını verdi.

Mihri – İyi ama bunu sen istemişsin!

Dürri hıçkırığa hıçkırığa ağlayarak:

– Ablacığım! Ablacığım! O hain Memnune’nin bühtanlarına sen de mi inanıyorsun?!

Mihri – (Sırrı’ya) Gözüm nuru! Haydi odana (321) git oyna, bizi biraz yalnız bırak, dedi. Sırrı gittikten sonra Dürri’yle iyice konuştu. Hemşiresinin masumiyeti hakkındaki mütalaasında yanılmamış olduğuna kesb-i kanaat eyledi. Mihri aşağıdaki salona avdet ettiğinde meselenin artık gizlenmesine mahal kalmadığını pederine ifham edip Memnune’nin melanetini meydana çıkardı : Fevziye Hanım "Bu kadın benden ne istiyor bilemiyorum anlayamıyorum! Hele Dürri gibi masum bir çocukla ne alışverişi var!" demesi üzerine Mihri "Valideciğim! Bunda anlamayacak ne var! Sizi büyükvalideme çekiştirdikçe Fatime Hanım’dan atiyelere nail oluyor! Dürri için alacağını aldı. Daha da almak ister! Memnune bu (322) iftirada bulunmasa Muhlis Bey’e söz vermeyecektiniz. O zaman o da elmas yüzüğü parmağına sokamayacaktı!" dedi. Mihri’nin bu doğru sözleri alkışla kabul olundu.

Ertesi günü Cedit Bey, Zülali Bey’in hanesine gidip kerimesi Dürri Muhlis Bey’i istemediği cihetle verdiği sözden nükûl ettiğini tebliğ eyledi. Az kaldı Memnune’nin yüreğine inecekti! Nasılsa Hanımefendinin damarına girip Muhlis Bey için merhametini talep etti. Cevab-ı reddin üçüncü günü Muhlis Bey’in validesi, Hanife Hanımefendi Memnune de maiyetlerinde olduğu hâlde Cedit Bey’in hanesine gidip Dürri Hanım’ı tekrar talep ettiler. Fevziye Hanım (323) “Dürri istemiyor” deyince Hanife Hanımefendi hiddetle kızına hitap edip:

– Bir karış çocuğun lafı mı olur! Âlemin evladının kanına mı gireceksiniz?!

dedi. Öteden Feraset Bacı söze girilerek:

– Hanımcığım! Âlemin evladını düşünüyorsunuz da kendi evladınız sayılan torununuzu niçin vikaye etmiyorsunuz? Onlar da oğlumuzu istiyor diye bizim kızımızın adını çıkarıyorlar! İşte ne kız istiyor ne de babası veriyor!

deyip kesti attı. Hanife Hanımefendi mülayemetle:

– Kuzum Fevziye! Şu kocana meram anlat. Sen yine söz anlarsın! (324) dedi.

Fevziye:

– Eğer bugün Dürri’yi Şeci Bey isminde birine nişanlamamış olsaydık emrinizi ifaya çalışırdım. Ne çare ki iş işten geçti! cevabını verdi.

Memnune her ne kadar bu bozgunluğa keder ettiyse de “Bahşışlerle şu elmas yüzük yanıma kâr kaldı ya!” mütalaasıyla müteselli oluyordu.

Birinci kısmın nihayetinde Hanife Hanımefendi'nin bütün dalkavukları kapı dışarı atmış olduğunu söylemiştik. Bunlardan genç olanların kimi kocaya varmış, kimi diğer bir kapıya yanaşmış, (325/326) bazıları da kılavuzluğa ve hizmetçi tellallığına kalkışmıştı. İçlerinden Memnune ile Zevkiye pek biçare kalmışlardı. Memnune Fatine Hanım bizi tekrar konağa aldırır ümidiyle ve Zevkiye'yi de birlikte alıp hanesine çekildi. Heyhat! Ümidi boşa çıkmıştı. Zira kendilerini asıl istemeyenin Fatine Hanım olduğunu haber aldı. Zevkiye gerek Mutekit Bey'in vefatı acısıyla gerek parasız pulsuz meydanda kalması sebebiyle hastalanarak yatağa düşmüştü. Memnune Hanım'ın oğlu anasının başına gelmesinden zaten bizar iken Zevkiye'yi hiç istemedi. "Bizim nemiz oluyor ki bakacağız! Efendilerine gönderelim" diyerek biçare ihtiyar kadını bir hamalın arkasına verdi, Zülali Beyefendi'nin hanesine götürüp bıraktı. (327)

Hanife Hanımefendi'nin merhameti galip idi. Eğer kendisine kalsaydı, Zevkiye'yi kabul ederdi. Ne çare ki, konak içinde icra-i nüfuz eden Fatine "Şu bunak başyiyici karıyı alsınlar hastaneye götürsünler" emrini verip iyi kötü bunca yıllık emektar olan bacısını konağa kabul etmedi!...

Memnune de diğer tarafta oğlunun ve gelininin işkencesi altında eziyet çekiyor, günde bin defa ölümünü temenni ediyordu. Hizmetçi kolculuğu eden sabık dalkavuklardan biri Cedit Bey'in hanesine bir hizmetçi getirmişti. Feraset Kalfa'ya Memnune'nin hâlini anlattı. Bunun üzerine Feraset Bacı, Fevziye Hanım'a müracaat ederek ondan aldığı yüz kuruşla Memnune'yi görmeğe gitti. (328) Memnune'nin sağ tarafına nüzul isabet ederek muhattal bir hâlde kalmıştı! Zavallıya hiç bakan yoktu. Biraz şikayet edecek olsa oğlundan tokadı yer! gelininden de türlü hakaret görürdü! Feraset, Memnune'nin oğluna nasihat edip gelinini de tekdir etti. Memnune kendisini sık sık aramasını Feraset'ten niyaz etmişti. İkinci defasında Mihri Hanım bacısıyla birlikte gelerek bir miktar sadaka getirdi. Aman Memnune'nin duasını işitmeli!... Bütün gün büyükninesine çekiştirerek gözden düşürdüğü Mihri'yi şimdi bâlâyâ çıkarıyor meleklerle emsal tutuyordu! Bir zaman melekler derecesinde göstermek istediği Fatine'yi de yerin dibine geçirerek şeytanlara akran ediyor. (329) Nihayet "O maymun suratlı kızı! O çingene ahlaklı Fatine'yi Allah güldürmesin! Koca yüzüne hasret kalsın! Genç ölümüne uğrasın!" inkisarlarını da ilave etti... Mihri:

– Memnune Hanım! Rica ederim. Bir daha bu sözleri söyleme. Zira inkisar haramdır, demişti. Söz Zevkiye Bacı'ya intikal edince Memnune'nin hâl-i melalini feci bir hâlde nakletti. Feraset'in hamiyeti galeyana gelmişti. Haneye avdet edince Fevziye Hanım: "Kızım Zevkiye Hanım ne kadar fena olsa senin bacın benim de eski

kalfamdır! Onun hastane köşelerinde can vermesi şanınıza yakışmaz! Eğer bey istemez ise bana izin (330) ver. Bir oda kiralayıp kalfama bakayım.” dedi. Gece Cedit Bey’den istifsar-ı madde edildikte Cedit Bey:

Fevziye’ciğim nasıl istersen öyle olsun. Zevkiye’yi sevmezsem de sürünmesini mensup olduğun familyanın şerefine bir şeyn addederim, cevabını verdi. Feraset de Zevkiye’yi gizlice beyin hanesine getirdi. Zavallının pek az müddet yaşayacağı hâlimden anlaşıyordu.(331)

Şeci Bey Almanya’ya gitmeden nikâhlarının icrasını istirham eylemişti. Dürri nikâhlandığı gün Hanife Hanımefendi orada Zevkiye’yi görünce meraklanmıştı. Birkaç kuruş da kendisi ihsan etti. Fatine bundan dilgir olarak hanımninesini Feraset Kalfa aleyhine teşvik etti. Nikâh akşamı güzel güzel konağına avdet eden validehanım kerimesi Fevziye Hanım’la bir dargınlık çıkardı. “O Feraset olacak cadı sende oturdukça evine gelecek değilim. Zevkiye karıyı bana nispet mi senin evine getirmiş?” diyor da bir daha demiyordu! Fevziye validesinin ahlakını bildiği için sükût ederek yine validesini ziyarette kusur etmiyordu. (332) Bundan yirmi beş gün sonra bir sabah Zevkiye “Canım şunu istiyor! Bunu içim çekiyor!” diyerek yemediği şeyler kalmadı. Hamiyetli Feraset ihtiyarlamışsa da hâlâ kuvvetli ve dinç bulunduğundan kalfasına bizzat bakıyordu. Zevkiye şu son günlerinde dahi kendisini bırakmayan kötü ahlakını mezara kadar götüreceği çehresindeki asar-ı abusundan müsteban oluyordu!!! Feraset’in hoş hizmeti kalfasını memnun edemediği gibi tanzifat ve tathirâtı da o da derununda münteşir olan kerih bir kokuyu da izale edemiyordu!... Neyse o sabah Fatine aleyhinde açtı ağzını yumdu gözünü! Çırpınarak bağırarak lanetler okuyordu! Fevziye Hanım odasına girerek nasayih-i (333) müessiranesiyle teskine çalıştı fayda vermedi! Bu haykırıp bağırımlar birkaç saat devam edip badehu teslimiruh etti.

Feraset: “Aman Allah’ım! Sen cümlemizi böyle ölmekten saffet et” duasını ederek kalfası kapıdan çıkarılıncaya kadar onu terk etmemişti.

Memnune’ye Zevkiye’nin vefatı ve Cedit Bey hakkında icra ettiği lütuflar naklolunduğu zaman “Zevkiye Hanım’a ne mutlu! Temiz, pak kaldırılarak şu dünyanın çirkabından kurtuldu. Darısı tez günde benim başıma! Oğlum ve gelinim gibi hainlerin elinde günde bin defa ölmekten ise geberip kurtulmak elbette hayırlıdır!” diyerek Zevkiye’nin vefatına gıpta etti. (334) Cenab-ı Hak birine sakil bir ölüm ile diğerine o sakil ölüme gıptahak olmakla mücazat buyurmuştu!!!

Beşinci baptaki vad-i sabıkımızı ifa için şimdi de Mihri'nin tamamıyla mesut olmadığını bahsedeceğiz.

Mihri zevciyle bahtiyar olup bütün konak halkı tarafından da sevimli idi. İzdivacından birkaç ay sonra Müeyyet Bey “Mihri’ciğim Allah bize bir evlat verse de saadetimiz tamam olsa” temennisiyle başlayıp zaman geçiyor, Mihri de saadet hâllerini itmama muktedir olamıyor, Müeyyet’in neşesi kaçıyor! İzdivaçları bir seneye reside olmuştu ki Cedit Bey damadına ve kızına tebriknameler yazdı. Müeyyet onları okuduktan sonra meyusane söze başlayıp “Görüyor musun Mihri? Zaman-ı izdivacımız bir sene olmuş da hâlâ!...” (335) sözlerini ikmal edemedi. Çocuklar gibi ağlamağa koyuldu! İki senenin hitamına bir iki ay kalmıştı ki, Müeyyet Bey’in bir evlada nail olmak arzusu bir merak hükmünü almıştı. Bu cihetle zevç ile zevce arasındaki sürûr ve saadet muhtel oldu. Mihri zevcinin bu merakından pek bizar kalıp bir gün “Ne yapayım, Cenab-ı Hak bana evlat vermiyor! Hemdem’i sana bağışladım. Bir evladın olduktan sonra çocuğunu alır, validesini çırak ederiz.” dedi. Müeyyet bu sözleri latife zannetmişti. Akşamüstü Haydarpaşa’daki köşküne avdet ettiğinde zevcesini bulamayınca selamlığa çıktı. Badettaâm saat üçe geliyordu ki odasına girdi. Bir de ne görsün! Masanın üstünde Mihri’nin yazısıyla yazılmış mazruf bir (336) kâğıt. Hemen açıp kıraat etti. Mektubun meali şuydu “Beyim efendim. Pek haklı olduğunuz bir husustan dolayı cariyem Hemdem’i size hibe ettim. Ben bir hafta kadar pederimin hanesinde kalacağım” Müeyyet mektubu okuduktan sonra donakalıp hayretinden kâğıt elinden düştü. Nihayet hayreti çılgınlığa karip bir hâle mübeddil olduğundan oda içinde deli gibi dolaşıp:

– Aman ya Rabbi! Ben melek gibi Mihri’ciğime kıyıp da hıyanet edebilir miyim? diye söyleniyordu, Bu söylenmeler, hüngür hüngür ağlamakla neticelenip Cedit Bey’in hanesine kadar gitmeyi kurdu. Saate bakarak: (337)

– Epeyce geç! Lakin zarar yok. Bu gece burada kalmaktansa denizlerde boğulup gebermek evladır! deyip acele sokağa çıktı. Kendisini takip eden bir hizmetkâra:

– Sana ihtiyacım yok. Köşke dön. Benim gece İstanbul’a indiğimi sakın haremden soran olursa haber verme. Validem merak etmesin komşuda kaldı de, tembihatını verip iskeleye indi. Büyücek bir balık kayığı bulup “Sana istediğin kadar bahşiş var, çabuk İstanbul’a!” dedi.

Cedit Bey, Mihri’yi görünce, “Müeyyet Bey niçin birlikte gelmedi? Bu şimdiye kadar vuku bulmamış müstesna bir hâl!” diye birçok (338) sualler irat eylemişse de

“Bir hafta kadar bana izin verdi. Kendi de sonra gelecek” cevabından gayrısına destres olamamıştı. Usulca Fevziye galiba “Darginlar!” dedi. Mihri bu sözleri işitmemezliğe geldi. Mihri’nin mahzunluğundan hane halkının hepsi erkence yatak odalarına çekilmişlerdi. Mihri uyuyamıyordu! Pencereleeri sarsan sonbahara (339) mahsus dehşetli boranın aynısını da kalbinde hissediyordu! Birkaç saatler devam eden fırtına hızlı bir yağmurla sükûnet buldu. Mihri’nin gözlerinden boşanan kaynar yaşlarda tedil-i teessürüne medar oldu!... Biraz sonra kulağına derinden derine kapı çingırağına müşabih bir seda geldi. İlk önce ehemmiyet vermediyse de bu sedanın pek çok defalar tekrarını işitince yatağından fırlayarak bacısının odasına gitti. Kapısını vurdu. Bacısı uyanırken Sırrı da uyanmıştı. Üçü birlikte aşağıya indiler! Orta kapıyı vurarak hizmetkârı güç bela kaldırdılar. Sırrı, “Vay enişte beyim gelmiş!” diye haykırdı. Bu gürültülerden uyanan Cedit Bey’le Fevziye Hanım da aşağıya (340) inmişlerdi. Kayınpeder damadını sırlıslıkla olmuş ve yarı mecnuna dönmüş bir hâl-i perişanide görünce telaşı zail olup gülmekten kendini alamıyordu! Mamafih Mihri’nin ahlakını bildiği için damadını uzun uzadıya istintaka lüzum görmeyip odalarına çıkmalarına müsaade etti.

Mihri Müeyyet’in ıslak libasını çıkarırken:

– Bey bu ne hâl! diyordu.

Müeyyet – Ne olacak iki gözüm! sana sormalı. Az kaldı gark oluyorduk! Ah Mihri! Yalnız deniz suyuna gark olmayacaktım. Zira gözyaşlarım beni boğmağa kâfi idi. (341)

Mihri – Bunda ağlayıp sızlayacak bir şey yok! Mesele, senin bir evladın olacak. Ben de ona validelik edeceğim!

Müeyyet – (Zevcesinin dizlerine kapanarak) Bu arzu ve hevesimden dolayı beni affet! Ben sana hıyanet etmeğe muktedir değilim! Eğer sen de beni seviyorsan bendeki bu arzuyu bir illet olmak üzere kabul et de münasebetsiz sözlerimden mana çıkarmağa kalkışma!

Müeyyet Bey ertesi günü zevcesini alarak köşküne avdet eyledi. Kayıinvalidehanım oğluyla gelini arasında bir dargınlık gelip geçtiğini sezmişse de ne olduğunu anlayamamıştı. Hasbe’l-insaniye sorup meydana çıkarmak da istemedi. (342) Mihri zevcini daha ziyade sevmeye başladı. Muhabbeti arttıkça gülyüzü soluyordu. Çünkü zevcinin ikmal-i saadetine hadim olamaması mucibielemi olup bu elem de sıhhatine dokunuyordu.

Bir ay sonra Şeci Bey iki seneyi itmam ederek İstanbul'a avdet etmişti. Cedit Bey cemiyet tedarikine başladı. Bir ay sonra Dürri köşeye oturtuldu. Mutekit Bey'le Muhsine Hanım'ın zaman-ı matemleri iki seneden beri gelip geçmişse de Fevziye Hanım kendi hanelerinde olacak bir cemiyete çalgı getirtmeyi münasip görmedi. Yoksa hâllerine göre kızlarına kibarane bir cihaz vermişler, ellerinden geldiği kadar da düğüne gelenlerin istikmal-i rahatına çalışmışlardı. (343) Davetlilerin meyanında birkaç kibar madamlar da bulunuyorlardı. Fatine ekseriya Dürri'nin yanında oturan bu madamlara sokuluyor, öğrenmiş olduğu birkaç Fransızca kelime ile baş yarıp göz çıkararak konuşmağa yelteniyordu. Vay o mutaassıp hanımninenin sevgili hafidesi Fatine Fransızca öğrenmişti ha! Evet ama onun söyleşmesi söyleşmek değildi. Âdeta lügat paralıyordu!

Madamlar Fatine'ye hayran olmuşlardı! Fatine de onların bu hayranlığını kendi talakat-ı lisaniyesine bahusus tuvaletindeki mükemmelliyyete atfedip Fransızca ifham edemediği meramını elleriyle tarife çalışarak bir düziye oturduğu kanepeden (344) karşı kanepeye yer değiştiriyordu. Onun bu şımarık hâllerine madamlar büsbütün müteaccip oldular. Biraz da malumatfuruş ve süslü Fatine'ciğimizin ne yolda giyinmiş olduğunu anlatalım lakin biz bunu iki kelime ile anlatamayız. Evvela Mihri Hanım'la aralarında caygir olan dargınlıktan bahsetmeliyiz ki, matlup hasıl olsun.

Fatine Muhsine'den intikam aldığı günden beri Mihri'yle dargın bulunuyordu. Her ne kadar Fatine arsız mizaçlı olduğu için bugün kelimat-ı galiza istimaliyle kavga eder yarın barışmak isterdi. Lakin Mihri nizayı nezaketle eder kinini de metanetle tutardı. Bunun için Fatine'nin yüzsüzcesine olan tabasbus ve tebessümlerini (345) inzar-ı tahkiriyle reddediyordu!

Fatine Mihri'nin hayli zamandır devam eden bu hâllerinden kudurmuşa dönüyorsa da cehalet ve kabalığı hasebiyle onu küçük düşüremiyordu!

Fatine Sabri Bey'den kat-ı ümit edip yeni bir talibin zuhuruna müterakkip bulunuyordu. Ah Memnune Hanım olmalıydı ki bir Sabri Bey daha yakalasın! Hâlbuki Memnune kocayıp işe yarayacak bir hâlde bulunmadığı için Fatine'nin gözünden düşmüş bir köşeye atılmıştı. (346) Şimdi ise Fatine kız arayanların birçoğundan evvela (Piyano çalıyor mu Fransızca biliyor mu?) suallerini işitiyordu! Demek ki bir koca bulmak için mutlaka piyano ve Fransızca öğrenmek lazım geliyor? Fatine bu suali kendi kendine irat ederek yine bizzat (Evet) cevabını vermişti. İşte iki sene müddet piyano ve Fransızcaya devam etmişti. Az öğrendi çok göstermek istiyordu!

Heyhat ey kariat şarlatanlık herkese yaraşmaz! Bazı insanlara yaraşır! Zavallı Muhsine belîğ olup alafranga kibar âleminde doğup büyüdüğü için şarlatanlığında bile bir letafet vardı! Mütefennin zevatla düşe kalka bir melekeye malik olmuştu! Fatine ise Fransızca'yı pek (347) adi ve cahil bir kadından öğreniyordu! Mihri'yi hiç çekemediği için düğüne yapındığı elbiseyi öğrenmek merakına düştü. Nihayet öğrendi! Rengi eflatun kumaşı (saten lüks) imiş. Muallimesi "Ha! Anladım! Eflatun, yarım yastır. Mihri Hanım tam alafranga imiş!" deyince Fatine de düğünlük elbisesini aynı renk ve cinsten iştira eyledi. Muallimesi gibi kaba ve bir şey bilmeyen terzisi de fikribeyan etmeyip Fatine'nin tarifi üzere elbiseyi dikti. Fatine Hanım'ın tuvaletini şimdi anlatacağız:

Eflatun renkli kumaş üzerine sarı telli hurçlar! Beyaz gayet enli dantelalar ve beyaz tüklerle müzeyyen bir libas-ı fahir ki Fatine Hanım giyinip kuşanınca azametle salındığı kadar (348) yeri var! O tükler ve dantelalar arasında şaşaaendaz olan enli eflatun beyaz ve mavi kurdelaların arz ettiği manzara-i zarife! bakanları meftun ediyor! Terzi "Eflatun ile beyaz ne ise ne ama mavi kurdelayı koymayalım" demişti. Fakat buna hanımnine razı olmadı! "A karı! Sen beni dinle! Fatine'ciğim okumada giyinmede birdenbire feyzaldı! Sonra nazar değer karışmam ha! Bir daha buraya gelemezsin!" deyince terzinin böyle yam yeri ettiği bir konaktan mahrum olmak hiç işine gelmedi! "Zararı yok mavi eflatuna pek yaraşır" diyerek Fatine'yi de ikna etmişti. Gelelim başının tanzimine: Saçları modaya muvafık olarak kaldırılmış, biri eflatun, (349) diğeri beyaz iki büyücek tük başına hotoz gibi takılmış onların üstüne ağır bir diyadem, diyademin üstüne de renkamiz çiçekler fakat bu çiçeklerin içinde mavi, kırmızı ve yeşil renkli çiçekler mebzuliyetle mevcut idi! Dantela ve kurdela (faturası)! boncuk ve çiçek (listesi)! addolunmağa şayan olan eşgal Fatine'nin etvar-ı menfuresine munzam olan hadsiz ve hesapsız türrehati dünyada insanlar içinde müstesna-i tabiat olanlar da mevcut bulunduğu ispat ediyordu! Hele çehresindeki müstekreh boyaları nasıl tarif edelim? Alafrangalıktır zumuyla yüzündeki allıklı beyazlıklı düzgünlere hiç şüphesiz bir kutu pudra da ilave etmiş, kaşına ve gözüne şekl-i diğeri (350) verdiği sürmeler rastıklar ile o uzun ensiz simasını tezyin yerine terzil etmişti! Ya ağız! Boyadan turuncu bir renk kesbeden o ince dudakların arasından görünen çürük dişler, ne sakil ve kerih bir manzara irae ediyordu!... Fatine'nin gerek tahsil ve gerek tezeyyün cihetiyle sarf ettiği bunca emekler boşuna gitmişti! Zira kendisini isteyen değil, yüzüne bakan bile yoktu!.. İstihza için bakanlar pek çoktu ya! Fatine gelin odasından çıkmıştı ki bir iki dakika sonra Mihri girmişti. Mihri'nin

elbisesi Fatine'nin aynı renk ve kumaşından ise de tezyinatı yalnız pek ağır (351) bir siyah tül den ibaretti. Elbisesindeki sadelik, etvarındaki kibarlık ondaki meziyetlerin hilkî olduğunu ilan ediyordu.

Madamlardan biri Fransızca “Aman Madam Müeyyet! Şimdi buradan çıkan o mashara kimdi?” diye sual etti. Diğer madamlar da bu suali tekrar edince Mihri bir durdu. Madamlardan en nekresi “Ben onu âdeta palyanço sandım!” dedi. Fransızca bilen bir hanım gülmekten kendini alamayıp “O Madam Müeyyet'in dayızadesidir!” deyince madamlar mahcup oldular. Mihri de “Mahcup olmağa değmez! Zavallı dayızadem budalanın biridir” dedi.

Müceddet Hanım akşama doğru izdiham dağıldıktan (352) sonra Dürri'yi görmek için gelmişti. Tepeden tırnağa kadar siyahpuş olan bu kadının yüzündeki hüznü azim yalnız kıyafetten değil kalben de libas-ı mateme bürünmüş olduğunu ilan ediyordu! Onu gelinin yanına oturtular. Biraderzadesini temaşa için gözlerini kaldırdı. O hunalut dideleriden boşanan acı yaşlar bedbaht kadına hiçbir şey göstermedi! Mütebessim gelinin de hissiyat-ı rikkataveranesi galeyana gelip hüngür hüngür ağlamağa başladı. Müceddet Hanım hemen kendini başka bir odaya atmağa muvaffak olduysa da halecanına galebe etmeyip bayılıverdi! Sofada bu hâlleri temaşa eden Hanife Hanımefendi homurdanarak: (353)

– Allah Allah! Benim canım yok mu? Ayılıp bayılacak adam düğüne gelmemeli! Tek Fatine'ciğim üzülmesin diye gözyaşlarımı göstermiyorum! Fatine'nin kokonalarına bile ses çıkarmıyorum! dedi. Orada bulunan Mihri:

– Evet ama sizin sevgili bir torununuz var da onun için kuvvetli bulunarak gayret ediyorsunuz! Fakat zavallı halacığımın başka evladı var mı? diye söze karıştı.

Büyükvalide – A! Bana Fatine'ciğimi çok mu görüyorsun? Yanıbaşında henüz ispat-ı vücut eden Fatine atılarak:

– Ah Hanım Nineciğim! Beni çekemeyen hep o Mihri Hanım değil mi?

Mihri – (Fatine'ye bakmağa bile tenezzül etmeyip vakarla) Hanım Nine! Allah'a şükür ben o kadar bahtiyarım ki başkalarının ikbalini çok görmeğe vaktim yok! (354)

Fatine– Hanım Nine yalan söylüyor! Hürüz (heureuses)ler gibi söz söylüyor ama yüzündeki sarılıktan rahatı olmadığı belli! Hiç ben bunları yutar mıyım?

Hanım Nine:

– Sahih Fatine sahih! O horozlar gibi öterek herkesin tepesine çıkmak ister.

Mihri kendini zapt edemeyip gülmeğe başladı. Büyükvalide büsbütün öfkелendi. Sofaya henüz gelen Fevziye'ye hitaben:

– Fevziye gel gel de şu terbiyesiz kızına meram anlat! Benimle eğleniyor. dedi.
Fevziye: (355)

– A! Sizinle eğlenmek onun haddi mi? Ne olmuş? diye istifsar-ı madde ettikte münazaanın hanım halaya sahabetlikten ileri geldiğini anladı tatlı bir seda ile:

– Valideciğim! Zavallı Müceddet Hanım acıklıdır ne yapsın! Herkes sizin gibi gayretli olabilir mi? diye bahsi kısa kesmek istediye de validehanım Mihri'den öfkesini alamadığı için teskin-i hiddet edemeyip:

– İlâhi Fevziye! Ne yapacak kocası gibi yapsın! Geçen (356) gün ziyaretine gittim kızını aklına bile getirdiği yok! O görümcen olacak karıyı görmüyor musun? Hâlâ alafrangalıktan geçemedi! O ne öyle! Kokonalar gibi siyahlar giyinmiş! Kızına acıyorsa ruhunu şaz (şad) edecek şeyler yapsın. Hem öyle kızın nesine acımalı! Ayıbını yer örttü! dedi.

Mihri – Muhsine gibi bir kıza bütün âlem acıdı! Ama o âlem içinde taş yürekli insanlar da bulunur ki, ona acımazlar!

Büyükvalide – (Mihri'ye gazubane bakarak) – Dil ebesi karı! Sana laf yetişmez! Her sözüme karışmasan a! Kaynanan başına büyük teller takınsın. Mihri'nin büyük görümcəsi bu sözden alınarak:

– Teller takınmağa hacet yok! Mihri Hanım bizim başımızın tacıdır! (357)
deyince hepsi sükût etti.

11

Dürri izdivacının dokuzuncu ayı bir kız dünyaya getirdi. Müeyyet Bey bu haberi alınca pek mahzun olmuştu! Dürri'yi görmeğe gittiği zaman çocuğu kucağına almadı! Sekiz ay sonra Dürri mini mini tombul kızını eniştesinin dizleri üstüne bırakarak:

– Enişte Bey! Kızımı sevmiyor musun? diye sual etmişti. Müeyyet çocuğu geri vererek:

– Severim ama bizim çocuğumuz olmadığı için nazarım değmesin diye korkarım! cevabını vermiş ve gözlerinden akan yaşları gizleyememişti! (358) Fevziye kızıyla damadı arasında icra-i hüküm eden garip bir mağmumiyetin neden tevellüt eylediğini bu defa keşfeyleti! Fevziye – Oğlum! İnşallah sizin de yakın vakitte çocuğunuz olacaktır. Mihri henüz yirmiye bastı. Bazı genç kadınlar yirmi yaşını beklerler. deyince Müeyyet “Himmetinizi kabul ettim” diyerek kayınvalidesinin

ellerine sarılarak öpmeğe başladı. Bundan sonra Fevziye Hanım'ın tertibi üzere Mihri kabilelere müracaat etmiş ve birçok ziyaretlere giderek dualar eylemişti. Bir sene böyle mürur etti. Artık Fevziye de Mihri de kat-ı ümit etmişlerdi. Mihri izdivacının beşinci seneye devrinden sonra hastalanarak yatağa düştü bu havadis en ziyade Fatine Hanım'ın (359) hoşuna gitti! Hanımnine de:

– İşte böyle geberip yatağa düşünceye kadar çalıştı! Edepsiz kız! Hulusuna göre Allah onu evlat yüzüne hasret koydu! diye ilan-ı meserret ediyordu! Fakat onların bu meserret-i zalimaneleri üç ay sonra tabiplerin (Hamiledir) demeleri üzerine mübeddil-i hüznün ve elem oldu. Kadir-i Mutlak hazretleri Mihri'nin sabır ve tahammül ve hüsn-ü imtizacını mükafatsız bırakmadı. Hem de iki katlı bir mükafat!

Mihri'nin hamli dokuz ayın hitamına reside olmuştu ki Cedit Bey hanesinde Zülali Beyefendi ve küçük damat Şeci Bey toplanıp müzakerede bulunuyorlardı. Yanlarında (360) büyükler gibi edibane bir hâlde oturan Sırrı Bey'i de unutmayalım!

Fevziye Dürri Hanımlar daha gecedен Müeyyet Bey'in konağına aldırılmış olduklarından erkekler de orada tecemmü ederek bir hayırlı haber bekliyorlar, bazen de “Gitsek de hekim lazım ise icabına baksak!” mülahazasında bulunuyorlar. fakat Sırrı “Sakın ha! Annem tembih etti, gitmeyiniz. Nasıl olsa o bize haber gönderecektir.” diye onları menediyordu.

Sırrı o zaman on üç yaşını bitirmişti. Sarı benziyle iri parlak gözlerinin imtizac-ı hüznıyanesi çehresinde ruhanî bir letafet hasıl etmişti. Sırrı validesini andırırsa da onun gibi kaviyyü'l-bünye ve mütebessim olmayıp mağmum (361) tavırlı idi. Tabipler çocuğun sıhhatinden daima endişe ederler Fevziye de onu pek çalıştırmak istemezdi. Fakat Sırrı ta beş yaşında iken kitabı eline almış bir daha da bırakmamıştı! İstidad-ı tabiyesi yaşıyla mütenasip olmayacak derecede onu sahib-i malumat etmişti. Mihri de sahib-i zekâ ise de Sırrı hiçbirine mukayyes değildi. Şiddet-i zekâsı ve hazırcevaplığı büyükleri bile düçar-ı veleh ediyordu! İşte Sırrı'daki hasail-i mergube âlim ve mütefennin zevatın meclis müsahabelerinde bulunmak iktidar ve liyakatine onu nail etmişti. Bunlar kemal-i tefekkür ve endişe ile vuku-u hâle muntazır iken Müeyyet Bey perişan bir hâlde paldır küldür odaya giriverdi! Yaka paça bertaraf olup (362) başında da fes yoktu! Bereket versin kanave işlemeli terlikler ayağında idi. Zira onları Mihri eliyle işlemiş olduğu için eski püskülüğüne bakmayıp ayağından çıkarmazdı! Pederler telaş ve helecanla “Aman bir felaket mi var?” diye istifsar-ı keyfiyet ettiler. Müeyyet kendini bir sandalye üzerine atıp:

– Felaket melaket yok! Müjde var müjde! diye haykırdı. Şeci bacanağını tebessümle süzerek:

– Birader bu hâliniz nedir?! (363)

Müeyyet – Sevinçten!

Pederler – Canım bizi meraktan öldürecek misin? Söylesen a!

Müeyyet – Yavaş yavaş! Ben bu saadete ancak beş senede nail oldum!

Sırrı – Öyle ise pederlerimiz de beş saatte işitiversinler!

Müeyyet – Çok yaşa evlat!

Şeci – Birader benim böyle sabrımı tüketiyorsun!

Müeyyet – İşte söylüyorum. (Saatine bakarak) Şimdi saat dört, bundan üç çeyrek evvel Cenab-ı Hakk’a hamd ü senalar (364) olsun. Bir kızla bir oğlumuz oldu! Mihri iki cariyesini validem de konaktaki bütün cariyelerini azat etti. Ben de on kurban kestirttim sonra buraya can attım!

Bu müjdenin üzerine hepsi sevindiler. Zülali Beyefendi:

– Büyüknineniz kim bilir ne kadar memnun oldu! dedi.

Müeyyet – O bizde değil! Galiba bizim valide sizin konağa haber göndermişti!

Zülali Beyefendi – (Sıkılarak) Evet. Dün gece bize de haber geldiyse de Fatine birdenbire hastalanınca onu bırakamadı fakat (365) bu sabah mutlaka size gidecekti. Ben erkenden buraya geldim.

Müeyyet – Belki Fatine Hanım iyi olamamıştır!!!

Sırrı – Yani Fatine ablam iyi olmak istememiştir!

Sırrı’nın bu sözüne hepsi güldüler. Sonra Mihri’yi de ikiz çocukları da görmek için Müeyyet Bey’in konağına gitmeğe davrandılar. Muazzip ve şımarık Müeyyet sevinçle yarı aklını kaybetmişti. Pederleri alıkoyarak:

– Durunuz öyle acele etmeyiniz! Mihri’yi görmezden evvel sizden bir hasihat isterim! Malum ya bizim valide gayet sofu! Ben de alafrangalığa oldukça meyyâlîm! (366) Çocuklarımı nasıl terbiye etmeliyim? Bana öğretmelisiniz. Benim gibi genç yaşında pedersiz kalan bir mahduma sizler pederlik etmelisiniz! demişti.

Zülali Beyefendi (Derinden bir ah ederek) – Oğlum! Evlatlarını cin ve perilere inanacak bir hâlde alıştırma da nasıl istersen öyle terbiye et! Benim canım yandığından herkese bu nasihati veriyorum.

Şeci Bey (Gözleri dolarak) – Zavallı peder!

Sırrı – İsmi Şeci! Silki Şeci. Fakat kalbi pek rakik! Nedir o biliniz!

Cedit – O ne oğlum bilmece mi söylüyorsun? (367)

Sırrı – Evet efendim bilmece söylüyorum! Manası bizim enişte beyin kendisidir.

Şeci Bey güldü.

Müeyyet – (Cedit’e hitaben) Peder sizin nasihatınızı alamadık?

Cedit – Şivengire çocuk mani oldu!... Bana kalırsa çocuklar hakkında eski usul terbiyeyi tavsiye edemem. Hemşirezademin düçar olduğu felaket üzerine şimdi tamamıyla alafranga terbiyeyi hiç de caiz görmüyorum!

Şeci – Peder! Nasihatınıza bendeniz de muhtacım. Müeyyet Bey henüz bugün peder olmak saadetine mazhar oldu. (368) Ben ise bu saadete iki sene evvel nail olduğum hâlde kızımın usul-ü terbiyesini düşünememişim!

Cedit – (Bir müddet tefekkürle) Her ikinize de iyi bir nasihat vermek isterim. Fakat söyleyecek söz bulamıyorum. Yani bu bapta ben de mütereddidim. Damatların ikisi birden:

– O hâlde ne yapalım?

Mübahase buraya kadar gelmişti ki latif ve ince bir ses (Hayru’l-umûri evsatuhâ) hadis-i şerifini makamla okudu. Hepsi hayretle Sırrı’nın yüzüne bakakaldılar!

Cedit – Hah! Söylemek istediğim sözü Sırrı buldu. Çocuklarınızı ne alaturka ve ne de alafranga büyütünüz! İkisi (369) ortası terbiye ediniz. İlk terbiyeyi validelerine terk ediniz. O valideler ki bütün etfale model olmağa layık bir surette büyüdüler. Onların kalbine terbiyenin usul ve esasını Fevziye gibi dindar ve faziletperver bir kadın rekzetti. Ben de evlatlarımın fikrini ulum ve fûnunla tenvir ettim. Matlup hasıl oldu.

Şeci Bey – (Sırrı’yı göstererek) İşte bir numunesi daha!

Cedit Bey – Evet. Sırrı gecelerini Mansur Efendi gibi fezail-i simat bir muallimin talim-i mürşīdanesine tahsis etti. (Sırrı’ya) Aferin oğlum! Akıl ve zekâvetin sayesinde hem bizleri müşkülattan halas ettin hem de zekâ ve ferasetinin derecesini göstermiş oldun! Ne istersin (370) söyle de alayım?

Müeyyet – Sırrı Bey! Söyle bakalım ne istiyorsun? Mükafatın âlâsına müstahak oldun!

Şeci – Evet hakkıdır. Bizler bile acizane kendisine bir şey takdim etmeliyiz!

Zülali Beyefendi – Oğlum! Benden de bir şey iste.

Sırrı – (Vakurane) Siz bana şimdi iki hediye verdiniz başkasına hacet kalmadı!

Cedit – Çocuk sayıklıyor musun?

Sırrı – Hayır efendim, ciddi söylüyorum! İzah edeyim de sayıklamadığımı teslim edersiniz. Birinci hediye: (371) Validemi ve hemşirelerimi takdir etmeniz.

İkincisi:

Bana söylediğiniz aferinlerdir. Ben hediyelerimi aldım. Başka bir şey istemem.

Sırrı'nın bu sözlerine cümlesi hayran olup izdiyad-ı ömür ile ileride feyzyab olmasına dua ettiler. Zülali Beyefendi'nin şu sözleri de “Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye”nin hatimesi oldu:

Haydi evlatlarım! Gidelim, ikizleri görelim hem de Mihri'yi tebrik edelim.

İntiha

12 şubat 1311

Merhum Cevded Paşa'nın küçük kerimesi Emine Semiye. (372)

Hiss-i Rekabet

Gazetemizin müşarünileyha hazretleri gibi bir edibe-i fezailperverin asar-ı nağmesini daima ihtiva etmeğe muvaffakiyetini Hûda-i menandan tazarru ederiz.

Hiss-i Rekabet

Muharriresi: Emine Semiye

1

– Klaris! Seni bugün mağmum görüyorum! Nen var?

– Hayır teyzeciğim, bir şeyim yok!

– Eduar can mı sıkı?

– ...

– Ah Eduar! Hâlâ uslanmadın mı!... Sana karşı ne kusur etti? Rica ederim

Klaris söyle! Kabahati nedir?

– Hayır hayır! Eduar gibi mecmua-i dirayet ve terbiye bir insandan (310) kusur ve kabahat sudur etmez!

– Öyle ise!...

– Teyzeciğim! Mutmain olunuz. Eduar hiçbir şey yapmadı. İhtimal ki kusur bendedir... Ben ufak bir meseleyi büyütüyorum!

– Söyle kızım söyle! Senin mükedder olduğunu istemem. Sen benim bais-i sürurumsun. Daima şen ve şatır bulunmalısın!

– Ah teyzeciğim... Dün gece baloda...

– Ey!

– Garip bir vaka geçti... İhtiyar (kuzen)im² Sör (Vilyams) ile kış bahçesine gitmiştik. Malum ya! Kontes (...) in ısrarı üzerine Eduar büsbütün düçar-ı muaheze olmamak için dansa mecbur olmuştu. Meğer zevcimin yanımda bulunmamasından istifade edenler de (311) varmış! Vilyams:

– Klaris şu baloda senden daha güzel bir kadın yoktur. Hâlbuki yakında seni kaybedeceğiz. Zevcinin memleketine gideceksin. Bu hâl akrabalarına da vatandaşlarına da fena tesir ediyor!

diyerek medhde ileriye vardığı bir zamanda karşıma siyah dominolu bir kadın çıkıp Vilyams'a hitaben: "Sör hakkınız var. Kontes Dö (Vilanora) resamlara model olmağa layık olacak derecede güzel.) dedi. Sonra bana sokularak "Ey sahıbe-i hüsn-ü

² Halazade

an! Çok dilbersiniz. Ne fayda ki bedbahtsınız! (Eduar Dö Vilanora)nın yalnız ismine sahipsiniz. Kalbine değil!" kelimatını söyleyerek canımı yaktı.

– Kadının yüzünü iyice gördün müydü? (312)

– Hayır. Balo domi maske olduğundan kadın maskeli idi. Vilyams'la ben şaşkınlıktan bir kelime tefevvühüne muktedir olamayarak olduğumuz yere mihlanmış gibi kaldık. Domino söyleyeceğini söyledikten sonra hemen savuşup kayboldu... Ah teyzeciğim! Bütün gece ağladım!

– Eduar ne yaptı?

– Düşman işi diyerek beni temine çalıştı fakat ne mümkün!

– Kızım çocukluk ediyorsun! Eduar'dan şüphe etmeğe hakkın yok!

– Doğru söylüyorsunuz. Lakin kalbim tereddüt ateşleri içinde kaldı. Beni hiçbir şey müteselli etmiyor.

Klaris'in yanaklarından aşağı aheste yaşlar akmakta idi. Teyze, yeğeninin ellerini avucuna alarak:

– Sevgili Klaris'im! Hiss-i Rekabet seni şaşırtmış! (313) Familyamız kızları pek sabur ve metin idi. Ben ise sende bundan eser göremiyorum!

– Hakkınız var! Ne yapayım? Eduar'a olan şiddet-i muhabbetim şimdiye kadar bende olmayan kıskançlığı kalbime ilka eyliyor.

– Güzel kızım! Oğlum da ben de seni çıldırısıya seviyoruz. Burasını sen de biliyorsun! Münasebetsiz evhama kapılarak seni kâmilten ihata eden muhabbetimizi tahkir etme!

Bu aralık, salonun kapısı açılarak yirmi yedi yaşında gayet güzel yakışıklı bir genç içeriye girip evvela ihtiyare Kontes (Dö Vilanora)nın elinden sonra da zevcesi Klaris'in alnından öptü.

İhtiyare Kontes Dö Vilanora oğluna hitaben: (314)

– Eduar! Bugün pek erken avdet ettin. İşlerin bu kadar çabuk mu bitti?

Eduar – Valideciğim! Klaris'i memnun etmek için işlerimin bitmesini beklemeyerek geldim!

Eduar zevcesinin gözlerine tatlı bir surette nasb-ı nigâr etti! Genç Kontes Klaris Dö Vilanora zevcine meysane bir bakışla:

– Beni her zaman lütfunun mahcubu ediyorsun. Her zaman kendine minnettar bırakıyorsun!

Eduar, validesinin yanına oturup:

– Valideciğim! Klaris yalan söylüyor! Şu mağmum hâli, şu acı gözyaşları benden hoşnut olmadığını ispat etmez mi? (315)

Klaris – Ah Eduar! Beni mazur gör! O kadının sözleri!..

Eduar – Şüphe etme ki bir takılmaktan ibaretti! Belki de akrabasından birinin tertibi idi!... Bak valide hâlâ ağlıyor! Bir mevhibe-i ilahiye olan bu güzel gözleri böyle harap etmek günah değil mi! Sevgili Klaris! Vech-i melihini tenvir eden neşeyi bu kadar ehemmiyetsiz bir şey için ihlal etmek adem-i muhabbetine delalet etmez mi?

Klaris hıçkırmağa başladı. Valide ile oğlu genç kontesi temin ederek tatyib-i hatırına çalışıyorlardı. Nihayet Klaris teskin-i teessür edebilip:

– Eduar o kadınla hiçbir rabitan olmadığına dair büyük bir yemin et! (316) dedi.

Kontes Dö Vilanora'nın yüzü kızardı. Safvet-i kalp sahipleri hiç yalan söyleyemezler. Kont'un nahiyesindeki alaim-i aliye dahi ulüvv-ü cenabına ve mertliğine işaret idi. Mamafih zevcesinin talebesinden sıkılarak eliyle saçlarını çekti. Sonra Klaris'in elini tutup sıkarak:

– Ruhum Klaris! İzdivacımız gününden beri hiçbir kadınla münasebetim olmadığına ve bundan böyle de olmayacağına asalet ve namusum üzerine yemin ederim: dedi.

Klaris “Teşekkür ederim Eduar” demişse de hâl-i mağmumanesini terk edememişti!

Eduar – Klaris, görüyorum ki henüz şüphelerin mündefi olmadı. Bu beni tahkir etmektir. (317)

– Neden?

– Çünkü sevildiğinden şüphe ederek gönlümü ayaklar altına alıyorsun!

İhtiyare Kontes gelinini oğluna doğru iterek:

– Haydi evlatlarım! Yekdiğerinizi deraguş edin de hepsi bitsin! diye mubaheseye hitam verdi.

Klaris o günden sonra kayınvalidesi ile zevci önünde beşuş bulunursa da yalnız kalınca hiss-i rekabetin tesirine tabi olarak mütefekkirane düşünür, ara sıra da şiddetle içini çekerek gözyaşlarını zapta muktedir olamazdı.

2

Klaris ve Eduar'ın valide cihetiyle büyükpederleri olan Marki Dö Biriyan Fransa asilzadeganından olup sahib-i servet bir zatidi. Hinn-i hayatında büyük kızı müteveffa Ann'i Londralı bir (318) İngiliz beyzadesine vermiş küçük kızı Dayen'i de İtalyalı Kont (Dö Vilanora)ya tezviç eylemişti. (Ann) kerimesi Klaris'i dünyaya

getirdikten iki ay sonra (Dayen) da Eduar'ı tevlit eyledi. İki hemşirenin yekdiğerine olan şiddet-i muhabbetleri aradaki mesafeyi ehemmiyetsiz bırakıp sık sık görüşmelerine sebep olur ve ihtiyar Marki Dö (Biriyan) eyyam-ı ahiresini bazen büyük bazen küçük kızının nezdinde imrar ederdi. Şöyle ki (Sir Tomson) ailesi ekseriya mevsim-i şitayı İtalya'da, (Kont Dö Vilanora) familyası da mevsim-i sayfı Fransa'da kayın Dö Biriyanların şatosunda bazen de Londra'da geçirirlerdi. Bundan naşı Eduar ile Klaris iki kardeş gibi bir arada büyümüşlerdi. (319) (Ann Dö Biriyan) pederi Marki'den iki sene sonra vefat etmiş ve bu darbe-i felaket biçare Tomson'u firaş-ı memata sermişti. Altı ay devam eden hastalığına çare bulunamayarak zevcesine mülaki oldu. Yetim ve öksüz kalan zavallı Klaris her ne kadar teyzesiyle yaşamak istemişse de amcaları, mümanaat edip Londra'ya cebren götürmüşlerdi. Klaris ile Eduar arasında nakabil-i inhidam bir bina-i muhabbet ta tufuliyetlerinden beri kurulmuştu.

Henüz beşer yaşlarındayken saika-i tufuliyetle Klaris Eduar'ı hırpalar, validesi kızına ceza eder, Eduar ise Klaris'in ceza görmesine dayanamayıp hemen ağlamağa başlardı. Şöyle ki Eduar haşarı olduğundan oynarken münazara çıkarıp Klaris'i döver, Klaris de (320) hatırı sayılır afacanlardan olduğu cihetle işi büyüterek teyzesine işittirinceye kadar ağlamaktan vazgeçmez; fakat teyzesi hemşiresine bir daha el kaldırmaması için Eduar'ı tokatlayınca Klaris ettiğine pişman olarak derhâl Eduar'ın kaçıp saklandığı mahale koşardı. Velhasıl, tufuliyetlerinden beri aralarında safi bir rabita, ciddi bir muhabbet hükümferma idi.

Devr-i sabavetlerinde her ikisinin de sevdikleri Afrikalı siyahî bir emektar, onları dizleri üstünde hoplatırken “Ben sizi birbirinize vereceğim” demişti. Bu söze Klaris hayretle, Eduar ehemmiyetle nişan koymuştu. Klaris Londra'ya gitmiş Eduar'ın da tahsile devam etmesi, birkaç senelik bir müfarakatı mucip olmuştu. Bir sene (321) başı yortusunda Klaris güçlkle amcalarının müsaadesini istihsale muvaffak olabılıp Napoli civarında kayın (Dö Vilanora)ların şatosuna gelmişti. Eduar Klaris'e atf-ı nazardan içtinap ediyordu. Klaris ise biraderi addettiği bir delikanlıya pek samimane muamelede bulundu. Klaris'in müddet-i ikameti üç ay kadar devam edip iki genç yine birbirlerini kaybettiler.

Klaris teyzesinin nezdine büsbütün gelmek isterdi. Fakat bu arzusu yalnız Eduar'ı görmek için olmayıp bir türlü ısınamadığı sarışın akrabalarının yed-i gadrlerinden kurtulmak ve canı gibi sevdiği teyzesi Dayen'e kavuşmak içindi. (Dayen)

de Klaris'i öz evladı gibi sevip yanına almak isterse de ne çare ki muvaffak olamıyordu. (322)

Aradan seneler geçti. İlk önceleri Klaris, İngiltere'de izdivaç edip teyzesinden büsbütün ayrılmağa razı olmamıştı. Klaris, senede bir defa büyükpederinin Fransa'daki malikanesine gidip keza oraya gelen teyzesiyle mülakat eder, bazen Eduar dahi validesine refakat eylerdi. Amcaları Klaris'in bir İngilizle izdivacını katiyen iltizam ettiklerinden teyzesine ısınmaması için güzel yeğenlerini ancak bir hafta kadar Fransa'da kontesin yanında bırakırlar sonra hemen alıp Londra'ya götürürlerdi, akrabası daima Klaris'e "Bir kadın pederinin cinsinden bir zevce intihap edip milletini muhafaza etmelidir" nasihatını verirler, bises kız da hükm-ü kadere tebaiyetle gönlünün beğeneceği bir şahıs olursa izdivaca razı olacağını beyan ederdi. Seneler geçtiği hâlde böyle bir harikaya tesadüf edememişti. (323) Klaris ispat-ı rüşd edecek bir sinne gelince akrabaları artık eskisi kadar icra-i nüfuz edemeyeceklerini anladılar. Mamafih Klaris de senede bir defa İtalya'ya gidip Dö Vilanora familyasıyla birlikte imrar-ı vakt etmekte fırsat-ı fevt etmemeğe başladı!

Eduar, edip, zarif bir genç olmuş, Klaris de hüsnünden başka fezail-i ahlakiyesi ile akrabalarının nazar-ı teveccüh ve muhabbetlerini celbetmekte bulunmuştu!

Klaris cidden güzel, mütebesim ve şiveli ise de şuhmeşrep olmayıp etvarında nezaketle karışık bir vakar müşahede olunur, şive ile memzuç bu hâl-i vakuranesinden başka parlak kara gözlerine rağmen nasiyesinde tetevvüç eden zerin saçlarındaki mübayenet-i latife onun bir İngiliz'le Fransız mahsul-ü hayatı olduğunu ispat ediyordu. (324) İnsan ne vakit bu sarışın mahlukenin altın renkli saçlarıyla cazip çeşm-i siyahına nasb-ı nazar etse, mehtabın şuaat-ı temevvücesi, şeb-i tariki müstağrak-ı envar etmesine müşabih, bir letafet-i hazinane karşısında titrerdi! Eduar, mütehakkim amcaların elinden alamayacağı bu melahat-i mücessimeye nazar-ı muhabbetle bakmak cesaretinde bulunamayıp kalben Cenab-ı Hak'tan buna benzer bir zevceye malik olmak için dua ederdi. Hatta birkaç defa "Klaris gibi bir kız bulursam düşünmeksizin izdivaç ederim" diye validesini ikaz etmişti.

Faziletperver Klaris, Eduar'ın akabil-i tarif bir şiddetle seviyorsa da bu muhabbeti bir hiss-i daderaneden başka bir suretle telakki etmiyor ve onun ile "izdivaç" ciheti ise hatır ve hayalinden bile geçmiyordu!

Senelerce devam eden muhabbet-i masumane ve muamele-i safiyane neticesi olarak (325) yekdiğeriyle izdivaç edip bahtiyar oldular.

Suret-i izdivaçları da pek garip oldu. Klaris teyzesinde iken bir gün Eduar apansız validesine fikrini açmış o da memnuniyetle tensip etmişti. Klaris'e tebliğ olduğunda birdenbire şaşırıp pek mahcup olmuşsa da nihayet Eduar gibi şayan-ı hürmet ve muhabbet bir genci memnunen kabul etmişti.

Amcaları da bu izdivacı mene muktedir olmadıklarından hahnahah razı olmuşlardı.

İşte hiss-i rekabetle mükedder olan genç kontes Dö Vilanora Eduar'ın intihapkerdesi olan Klaris Dö Tomson idi. (326)

3

Klaris'in düğünü Paris'de büyükpederinin konağında icra edilmişti. Balayını çıkarmak üzere civarda kayın şatolarına gittiler. Kış mevsiminde Paris'e avdet ve iki ay sonra da İtalya'ya azimet ederek orada tavattuna karar verdiler. Zevç ile zevce son defa olarak Paris eğlence âlemlerinde bulunmak üzere sık sık tiyatro ve balolara devam ediyorlardı.

Klaris gençlik saikasıyla zevk ve eğlenceden memnun kalmışsa da birinci bapta gösterildiği üzere dominolu kadının hiss-i rekabeti kalbine ilka etmesinden bihuzur olup eğlence namından bile nefret etmeğe başladı!

İtalya'ya azimetlerine bir hafta kalmıştı. Eduar validesiyle zevcesini resim (galeri)sine götürüp seyrettirdi. (327) Zira Klaris'in biraz ressamlığı olup sanayi-i nefiseye pek çok merakı vardı.

Büyük salona geçtiklerinde asar-ı atikadan birinin modelini almakla meşgul genç bir kadın Klaris'i görür görmez fırçasını bırakıp nazarını gözlerine dikti. Klaris bu bakıştan sıkılıp başını çevirdi. Ressam kadın ihtiyare kontese hitaben:

– Affedersiniz efendim! Kerimeniz hanım pek güzel olduğu için bakıyorum. Ah bağışlasın. dedi. Kontes Dayen cevap vermeği kaide-i nezaketten görüp:

– Gelinimdir. Fakat öz kızım gibidir. cümlesini irat eyledi.

Ressam kadın – Hem latif hem güzel: Ah mümkün olsa da resmi alsam. Bundan daha mükemmel bir model olamaz! (328)

Klaris'in nutku tutulmuştu. Ressamenin sesinden fena hâlde müteessir olup bu kadını nerede görmüş olduğunu çok düşündü ise de bulup çıkaramadı! İhtiyar Kontes ressamenin resmetmekte olduğu mukavvaya eğilip:

– Baksan a Klaris! Madam ne güzel resim yapıyor! diye gelinini yanına çağırınca Klaris mütereddide yaklaştı. Ressamenin maharetine hayran olarak:

– Hakikaten emsalsiz! Madam tebrik ederim! diye maharetini takdir etti.

Ressame – Efendim ism-i alinizi öğrenebilir miyim?

Klaris – Klaris Dö Vilanora.

Ressame – (Eğilerek selamlayıp) Teşekkür ederim madam! Cariyeniz de kendimi takdim edeyim: (329) "Garip bir seda ile" Lavinya!

Ressame Lavinya kelimesini telaffuz ederken uzak bir köşeye çekilmiş olan Eduar’a nasb-ı nigâh eylemişti. Eduar zevcesine işaret edip çıkmaları lüzumunu ifham etti.

Konağa geldiklerinde hâlâ ressamının maharetini takdir için söz ediliyordu. Kont zevcesini menederek:

– Azizem! Lavinya ismini çoktan tanırım. Maharetine aldanma. Kendisi pek adi bir sefiledir! dedi.

Klaris – Sen bunu nereden biliyorsun?

Eduar – Onun hakkında çok hikâyeler dinledim! Hem senin gibi asil ve faziletperver bir kadın öyle tevellüdü meçhul, âlemin tanıdığı bir Lavinya ile konuşmağa ve onu takdir etmeğe tenezzül etmez! (330)

Kontes Dayen – (Manidar bir bakışla) Kabahat bendedir. Klaris’in resme olan merakı da malum! Artık bu bahsi kapayalım.

Klaris bir şey için dışarıya çıkınca valide oğluna yavaşça:

– Eduar! O kadın sana pek acayip nigâh etti. Sen de çok kızardın? Biçare Klaris’imi bedbaht etmeyesin? dedi. Eduar validesinin ellerine sarılıp:

– Hayır valideciğim! Ben sadık bir zevcim! Fakat izdivaçtan evvel bu kadını tanımıştım. Şimdi kendisinden son derece de nefret ediyorum.

Valide – Ah sakın şu seni epeyce müddet gecelerini hariçte geçirtip bana itaatsiz eden ve elan meçhulüm kalan sebep bu kadın, bu menhus Lavinya olmasın.(331)

– Rica ederim valideciğim susunuz. Ayak patırtısı var Klaris geliyor!

4

Bu muhavareden bir ay sonra (Dö Vilanora) ailesi (Napoli) şehrine azimet ettiler.

Kış hulul etmişti. İklimin letafet-i tabiiyesi meşcerelerde yemişleri, bahçelerde çiçekleri muhafaza ediyor ve baharı daimi içinde bulunan (Napoli) şehrinde Klaris’in ahzan-ı kalbiyesi tedricle zail oluyordu.

(Vilanora)ların ikamet ettikleri konak azim ve muntazam bir bahçe ortasında pek dilnişin bir tarzda inşa edilmiş olup arka ciheti ahır ve hizmetkâr dairelerini, ön tarafta kalan kısım ise sahile kadar mümtet (332) latif bir bahçeyi şamil bulunuyordu.

Klaris seher vakti uyanır, zevciyle beraber hanenin ön tarafındaki bahçeye inerdi. Fıskiye'nin önünde mahsusen yapılmış olan kameriye altındaki kanepeye oturarak başını Eduar'ın omzuna dayar parlak, kara gözlerini ufka nasbederdi. Eduar ise ne bahçenin letafetine, ne de vakt-i seherde kainatın müstağrak olduğu menazır-ı hayretfezaya bakar, enzarını yalnız zevcesinin sevdavî gözlerine dikerek onunla mütelezziz olurdu.

Klaris Eduar'dan gördüğü bunca eltaf-ı muhabbetkâraneye bir sevda-i şedide ile mukabele ediyorsa da ara sıra kendinden geçip dalıyor ve asar-ı hüzn ü keder mütebessim çehresindeki tatlılığı garip bir acılığa tahvil ediyordu!.. Bu (333) bahtiyar genç kadının şu hâl-i zevc-i meclubunu, nazar-ı dikkatinden devrolmuyorsa da “Klaris nen var?” sualini irat edeceğine zevcesinin derd-i derununu tatlı nevazişleriyle kapatıp anlamamazlığa geliyordu. İşte Klaris zevcinin bu ihtiraz ve içtinaplarından endişenak olarak şüphe ve tereddüt ile muzdarip oluyordu! İzdırabatını tezyit eden daha başka bir şey vardı ki, o da (Madam Baron Blanş Dö Marsilo) namında İspanyalı bir dul kadının ara sıra enzar-ı müntakimanesine hedef olması di. Bu kadın uzun boylu koyu kumral, güzel ıtlakına şayan ise de etvarında ricale mahsus bir sertlik bulunuyor, iri gözleri bazen dehşetle açılarak karşısındakilere iras-ı havf ediyordu. (334) Biçare Klaris ise tesadüf ettiği bazı müsamerelerde herkesten ziyade kendi üzerine sertlikle dikilen bu nigah-ı gazubaneden ürküp Blanş'a sokulmuyor ve onun olduğu yerlerde bir türlü eğlenemiyordu.

Refikalarından laubali olanlar Klaris'in çocukçasına olan havf u hirasını nabeca görüp (Blanş Dö Marsilo)nun inzarındaki sertlik İspanya kadınlarına mahsus olan bir tavr-ı şehlevendaneden ibaret olup şimdiye kadar hiçbir kimseye fenalık ettiğini işitmediklerini ona temin ediyorlardı. Klaris aldığı teminattan iyice müsterih olmuşsa da kendisini ziyade seven (Napoli) kibar nisvanından bir muhibbesi – (Blanş Dö Marsilo) ile asla ünsiyet etmemesini ve bu kadının masebak hâl-i meçhul, (335) hâl-i hazırı ise şüpheli bulunduğunu ve herkes onun ahval-i zahiresine aldanıyorlarsa da yavaş yavaş ne mal olduğu herkesçe malum olacağını bertafsil beyan ettikten sonra zevci Kont Dö Vilanora'nın bu kadından uzak bulundurulması lüzumunu dahi nasihat eyledi. Klaris bunun esbab-ı mucibesini bilârsar sual etmişse de “Zevcinizle bu kadının beyninde bir şey olduğunu işitmedim. Şu kadar ki Kont Dö Vilanora, ateşin

mizaçtır. Blanş Dö Marsilo gibi serapa barut gibi olan bir kadından korunmanızı halisane ihtar etmek isterim” cevabından başka bir malumata destres olmadı! (336)

Klaris yeni izdivaç ettiği günlerde saadet hâlinin kemalini görüp kendisini huzuzat-ı dünyeviye'nin nihayetine vasıl olmuş sanarak her saadeti bir felaket, her felaketi bir saadet takip edeceğini taakkul edememişti!.. Heyhat! İnsanları yine insanlar ızrar eder! Eğer nev-i ben-i beşer seyyiata meyyal olmasaydı dünyada felaket denilen şey yalnız pençe-i mevtin tahribatına münhasır kalıp rekabet ve buna mümasil daha sair ahval, felaket derecesini bulamazdı! Vaesefa ki en vahşi, yırtıcı hayvanlar bile hemcinslerini paralamazlar da insanlardan bazıları daha sibayane hareketle, kayırıp gözetmesi lazım gelen ben-i nevini mahvedip ezmeğe çalışır!...

Klaris ise Blanş'ın enzarında gördüğü alaim-i husumetten (337) kalbi titreyip muazzep olmaktaydı. Bu hususta zevcinin fikrini sordukta Eduar onu “Latif Klaris'im! Sende kuvve-i vahime pek vusatli! Dominolu kadının şakasından aylarca müddet muzdarip olduğun elvermemiş gibi şimdi de başımıza Blanş Dö Marsilo'nun bakışından korkmak meselesini çıkardın!” diye tevbih ediyordu.

Klaris kendini büsbütün hüzn ü eleme kaptırıp gece, gündüz tefekkürat-ı mağmumaneden baş alamıyordu.

Eduar, zevcini (merak) illetine müptela olmuş addederek şifayab olması için validesiyle beraber çiftlikten çiftliğe kasabadan kasabaya dolaştırarak pek çok külfetler ihtiyar ediyordu.

Bir gün (Pompei) harabesini ziyaret edip (Vezüv) (338) volkanının siyah dumanını da seyrettiler. O esnarlarda (Vezüv) şiddet-i iştiâlde değildi. Klaris kesik kesik çıkan dumana meyusane nazar edip: Bu da benim neşemi kaçırın gizli ahlarım gibi etrafını ara sıra karartıyor! Zavallı dağ senin de bir derdin mi var?

diye yavaşça söylenerek hasbihâl ediyordu. Kayınvalidesi, uyuklamakta olduğundan bu sözleri işitemedi ise de zevci dargın bir bakışla:

– Sevgili Klarisim! Benden müşteki misin?

dedi. Klaris yaşarmış olan gözyaşlarını Eduar'a kaldırıp bir ah-ı cangâhla (339)

– Hayır Eduar. Mucibielemim olan sen değilsin! (Yarım maskeli) baloda o dominolu kadının söylemiş olduğu cümle-i canhıraşanedir!... Ah hayatım Eduar! Seni bu kadar sevmemiş olsa idim daha mesudane yaşadım! Şiddet-i muhabbet ilcaatıyla bu ana kadar hissetmemiş olduğum rekabeti şimdi son derece hissederek muzdarip oluyorum!

dedi.

Eduar – Güzel ve latif Klarisim! Muhabbetimden emin değil misin?

Klaris – Tamamıyla eminsem de... O kadının sözlerini hatırladıkça emniyetim tenakuz ediyor!

Eduar – Klaris! Eğer seni cidden sevmemiş olsaydım (340) ispat-ı rüş edeceğin zamana müterakkiben bu derece metîn ve sabur olabilir miydin? Hâlbuki, sen benimle izdivacı hatır ve hayaline bile getirmemiştin!

Klaris – Pek doğru! Ah Eduar. Keşke seni eskisi gibi bir birader muhabbetiyle seve idim de...

Eduar – Anladım meleğim, seni bahtiyar edememişim. Çünkü izdivacımıza rızadade olduğuna pişmansın!

Klaris – Ah Eduarım hayır! Bin defa hayır! Hep kusur bendedir. Buna sebep de seni ziyade sevmekliğimdir!

Eduar –Klaris iyi düşün!... Zaman-ı sabavetimizde Fransa’da büyükpederinin şatosundaki ormanlıkta geçirmiş olduğumuz demleri tahattur et!.. Sen yabani çiçekleri toplayarak bağladığın demeti bana (341) hediye ederdin! Ben de ağaç dallarından keserek baston hâline koyduğum değnekleri sana verirdim! Sen onları atmayarak bir (koleksiyon) teşkil etmişsin. Benim çekmecem ise hâlâ o kuru demetçiklerle memludur! Seni arabaya koyarak çekeceğim zamanlar, güneşin aksiyle parıl parıl parlayan sırma saçlarının kesbettiği letafet gözüme ilişince öpüp okşamak için boynuna sarılır ve seni ziyade tazyik edince öfkelenerek mümanaata kalkışrydın. Ettiğimiz mücadeleden araba ile beraber her ikimiz de yere yuvarlanırdık! Feryadına koşan validem bana mücazat edince pişman olarak boynuma sarılıp beni iskat ederdin! Bazen de sen benim canımı yakardın! Validen de sana aynı suretle mukabele ederdi. (342) Hiç unutamam, o zaman yaşlar saçan kara gözlerinin letafet-i cazibedarını temaşa etmeğe doyamazdım.

Klaris (Tebessümle) Beni ağlar görünce mütelezziz olur idin ha!!!

Eduar – Ah nur-u aynım! O zaman ben de çocuktum. Sen ise ağladıkça daha ziyade güzelleşiyordun!... Klaris! Yemin ederim ki tufuliyetteki muhabbet-i safiyanem günden güne artarak dem-i şebabete erişince senin ile izdivaçtan gayrı çarem olmadığını anladım. Mazinin bu ehemmiyetsiz yadigârları indimde ne kadar kıymettar ise şimdi sen de o kadar muazzez ve sevgilisin!.. Meleğim! Hâlâ şüphen baki mi!

Bu aralık ihtiyare Kontes gözlerini açınca ikisi de (343) sükût ettiler.

Rakip oldukları araba ufak bir mabedin önünden geçiyordu. Köylülerin pek ehemmiyetli telakki eyledikleri bu mabedi ziyaret etmeksizin gitmeğe ihtiyar kontesin

gönlü kail olmadı. Üçü de arabadan inip mabet derununa dâhil olunca kendilerinden başka bir zairenin orada bulunduğunu gördüler. Zaire duvara bir levha talik ettirmekle meşgul idi.

İhtiyar Kontes, önlerine çıkan fakir kıyafetli bir papazdan, bunun ne olduğunu sual ettikte, “Bu kadın Saint Viyerj’in resmini kendi eliyle yapıp buraya hediye etti” cevabını aldı. (344)

Klaris telaşla ilerleyip levha-i mualakayı temaşaya başladı, kalbini titreten bir seda “Nasıl buluyorsunuz madam size benzetebilmiş miyim?” deyince hayretle başını çevirip “A! Madam Lavinya!” diye kaldı!

Lavinya – Evet Lavinya!

Lavinya kendi ismini telaffuz ederken gözlerini açıp Eduar’a bakarak nazarıyla ezmeğe çalıştı. Eduar kızarıp başını önüne eğmişti! Klaris helecanla:

– Böyle muazzez bir resme model olmağa layık değilim! Layık olanı intihap etmeliydiniz! dedi.

Lavinya – Hayır madam intihabımda aldanmadığıma eminim. Güzellikten başka simamızda melekane bir letafet var. Zat-ı aliyenizi ancak dört defa görebilmiş olduğumdan (345) tabii eşgal-i vechiyeniz aynıyla hatırımda kalamaz fakat mümkün mertebe bu resmi size benzetmiş olduğuma şüphe etmem... (İhtiyar Kontes’e) Lütfen muayene eder misiniz efemim?

İhtiyar kontes, maakerahе yaklaştı. Levha ile Klaris’e nazar-ı dikkatini atfedip “– Hakkınız var tıpkı değilse bile pek benziyor. Gelinim hakkında olan hiss-i müveddetinizin bekasını temenni ederim” dedi. Klaris Lavinya’nın kendini model ittihaz edecek kadar beğenmesinden hasbe’l-beşeriye memnun olmuştu. Tatlı bir seda ile:

– Madam, teşekkür ederim... Beni mahcup ediyorsunuz! Hâlbuki bu resim maharet-i harikanız sayesinde böyle (346) güzel resmedilmiştir modelimiz, calib-i dikkat bir simaya malik değildir! diye beyan-ı teşekkür etti.

Lavinya – (Gözleriyle Klaris’i yiyecek gibi süzerek) – Madam La Kontes! Siz cidden latif ve güzel bir simaya maliksınız? dedi.

Eduar kadınların sözlerine karışmıyor ve o esnada arabanın hazırlanması emrini vermek için mabetten çıkmış bulunuyordu. Tekrar geldiğinde zevcesini alkışlayan Lavinya’ya resmî bir selam dahi vermedi. “Buyurunuz” sözleriyle valide ve zevcesini alıp sair mahalleri de gezdikten sonra arabaya bindirdi. (347) Eduar ile

Klaris, (villa)ya³ avdetlerinin ertesi sabahı yine letafet-i seherden istifade için kameriye altında oturuyorlardı. Bu defa her ikisi de dalgın bulunuyordu! Klaris malumane bir tavırla söze başlayıp sükûtu ihlal etti.

Klaris – Eduar! Sen evvelce Lavinya'yı tanır mıydın?

Eduar – Evet güzelim! Bütün âlem gibi ben de tanırdım. Zira mukaddema Lavinya opera tiyatrosunda (primadonna) idi. Ressamlığa olan meyil ve hevesine tiyatroyu terk etmişti.

Klaris – Demek ki söylediğin gibi adi bir kadın değil iyi bir sanatkârdır!

Eduar – (Garip bir tebessümle) Evet sanatında pek mahirdir. (348)

Klaris – Zengin midir?

Eduar – Zannetmem! Bilmem Lavinya gibi adi bir kadının neden sana bu derece tesiri oluyor?!

Klaris – Çünkü ressamdır. Bu güzel sanata şedit bir meylim olduğunu bilmez değilsin ya?!

Eduar – Sen ondan iyi resim yapıyorsun!

Klaris – Medahin!

Eduar – Klaris sen bir meleksin.

5

Dö Vilanora ailesi sureta müsterihane, sireta endişenak bir hâlde yaşamakta idi. Hiss-i rekabet genç (349) kontesi ızdırabat-ı elimeye düşar ediyorsa da zevcine olan fart-ı muhabbetinden giriftar olduğu cehennem azabını ketmedip kimseye renk vermek istemiyor, ancak derin derin düşüncelerle gül yüzünü solduruyordu. Kayınvalide pek müdahkık bir kadın olduğundan, gelininin derd-i pinhanını inzar-ı mağmumanesinden derk edip müteessir oluyor. Ve daima oğlunu nesayih-i akılanesiyle zevcesi hakkında izhar-ı sevk ve muhabbete teşvik ediyordu. Eduar ise validesinin ardı arası kesilmeyen tembihatından sıkılıyor ve arasına Klaris'in kendisine atfederek ta canına kadar nüfuz ettirdiği serzenişli nigâhından mahcup ve meysus kalıyordu. Vilanora Konağı'nda (350) icra-i hüküm eden hüznün ve elem güya az imiş gibi yeni bir hadise de vukua gelip cümlesini mükedder eyledi! O da üç günlük bir mesafede kayın Vilanoraların cesim ve pek ehemmiyetli bir çiftliği yanıp harap olması meselesiydi ki Kont Eduar'ın behemehal bir iki ay için oraya gitmesi icap ediyordu. Ertesi sabah Kont'un hazırlığı bitmiş olduğundan valide ve zevcesine pek suzişli vedalar ederek yola çıktı.

³ Köşk demektir.

Akşama doğru hizmetçi Klaris’e bir kâğıt vererek meçhul bir adamın getirip bırakmış olduğu beyan etti. Klaris taaccüple kâğıdı okuyunca bütün vücudu titreyerek eliyle kalbini bastırdı. Kâğıdın meali şu idi:

“Madam La Kontes Klaris (351) Dö Vilanora: Zevciniz size hıyanet ediyor eğer inanmazsanız gece saat birde hazır bulununuz gelip ispat-ı müddeâ edeceğim. Zevciniz buraya bir fersahlık mesafededir araba sizi oraya derhâl isal edebilir” imza sizi seven bir muhibbe:

Klaris, boğazını tıkayan hafakandan kurtulurum zümûyle kendini bahçeye attı ve kameriye altındaki kanepeye nim uzanıp dehşetli hayaline daldı! Biçare kadının zihnini bin türlü efkar-ı malume tarumar ediyordu!..Melekler derecesinde afif ve müstakim zannettiği Eduar, kendisine hıyanet etsin!!! Bu kabil mi? Eyyam-ı maziyi gözleri önüne getiriyordu... Eduar’ın tufuliyetinden beri hakkında ibraz ettiği bunca nevazişli hareketi (352) ve ahlakında gördüğü bunca muhsinatı birer birer nazar-ı muhakemeden geçirip onda ulviyet ve saffetten başka bir şey bulamıyordu. Eduar gibi insanların en iyisi ve en alicenabı olan bir zevç zevcesini aldatabilir miydi?!.. Cidden sevmemiş olsaydı Klaris’le izdivaca mecbur değildi! İzdivaçlarında menfaat-ı şahsiye de gözetilmemişti, zira Klaris’in serveti amcaları elinde etlaf edilerek pek cüzisi gösterilmiş olduğundan Eduar – Klaris’in hüsnünü ve fazail-i ahlakını servet makamında kabul edip onun ile bilacihaz izdivaç etmişti... O zamandan beri ise onu zerre miktarı incitmeyip hakkındaki temayülât-ı şedidesi, zaten meftur olduğu seha ve keremkârlığını son dereceye vardırıarak Eduar’ı zevcesine karşı her emrine muti, sadık bir bende hükmüne koymuştu!

Böyle haluk vicdanlı bir zevçten şüphe etmek abes değil miydi?!... Senelerce müddet aralarında halelpezir olmayan sevda-i safiyaneleri, ciddi olmasaydı ya saffetini muhafaza edemez veya nisyan olunarak başka bir kadına teveccüh eyleyebilirdi!... Hâlbuki Eduar sıdk u vefa ile sabrederek yevm-i izdivaca intizaren saadet-i hakikiye Klaris’ten (353) gayrısıyla istihsale râğbet etmemişti!... Bütün bu tasavvurat Klaris’in zihninden geçerek Eduar’dan şüphe etmeğe gönlü kail olmuyordu!

Lakin o dominolu kadının sitemamız sözleri, Blanş ve Lavinya’nın fitneengiz nazarları!... emin-i itimadını bozuyor, bahusus, akşamki o mektup! kıskançlık damarlarını tahrik ederek bilaihtiyar suizannını mucip oluyordu! (354)

Klaris meyusane düşünceleriyle meşgul olarak vaktin gereği gibi geciktiğinden haberdar olamıyordu. Yemek çingırağının sedasıyla uykudan uyanır gibi başını

kaldırıp etrafa kulak verdiyse de bir türlü yerinden kımıldayamadı. Yalnız gözlerini yemek salonuna atfedip “Teyzeciğim! Bu gece bensiz taam edeceksin” dedi.

İhtiyar Kontes’in (famdöşambır)ı, Klaris’i arayıp bulmuş ve hanımı tarafından yemeğe gelmediğinin sebebini (355) sual etmişti. Klaris:

– Bu akşamlık af buyursun iştahım yok. Hava da pek latif olduğundan biraz müddet burada oturacağım. Bir iki saat sonra gelir kendilerini görürüm, cevabını gönderdi.

Beklemekte olduğu felaket habercisiyle yalnız kalmak istediğinden kayınvalidesinin gelip kendisini fikrinden çevirir zehabıyla (Gelir, kendilerini görürüm) demişti. Maksudı, muhaberenin sevkececeği mahale gitmekti. Hâlbuki arkasında sabahtan giymiş olduğu beyaz tül kostüm bulunuyor ve gece vakti iktiza eden siyahlı bir libas giyinmek lüzumunu hatırlayamıyordu!

Klaris ayağa kalkıp şiddetle soluyarak geziniyor ve bütün kanının başına hücum etmesiyle yüzünden gözünden (356) ateşler püskürüyordu! Bazen de pek bimecal kaldığından kendini kanepeye atarak vücudu damarlarına varıncaya dek donuyor. Güzel gözlerinden aheste aheste akan acı yaşlar mermer gibi renksiz kalan latif yanaklarından aşağı cereyan ediyordu! Önündeki fiskiyeden feveran edip beyaz mermerliğe dökülen berrak sular, güya hemhâl-i hüzn ve elemi idi! Arada bir yerinden şiddetle kalkıp fırlayarak dalmış olduğu sükûnet-i hazinaneyi ihlal ediyor, gözlerinin kıpkırmızı olması, fikrinin tezelzülât-ı şedideye düçar olduğunu gösteriyordu. O fırlayışla kendini ta sahil boyunda bulur, demir parmaklığa dayanıp köpüklerini rıhtıma çarparak güya (357) asar-ı husumet ibraz ederek denize atılmak niyeti zihnini istila ediyor! Bazen de olanca hiddet ve gazabıyla “Ya onları eğlenmekte bırakıp da öleceğim ha!... Asla!” diyerek dişlerini dehşetle sıkıyor sonra da efkâr-ı mahufa ile aklını gideren denizi görmemek için gözlerini semaya nasbediyordu! Hırs-ı rekabet bir kere barut gibi parladıktan sonra eski hızını kaybettiğinden sinirleri yavaş yavaş gevşeyip enzarı da yine aşağı matuf oluyor!... O zaman cihet-i garbide hasıl olan kızılılık ufku kan deryasına müşabih bir hâle koyduğundan bu heyet-i ruhdarı bile sanki enzarının erişemediği rakibesinin haclegâh-ı muhabbetini görüp gazaplanmasından (358) tahassül etmiş kıyas ederek o manzara-i ateşfeşanın gözlerine aksiyle büsbütün hiddeti mücessime kesiliyor “Ah bugün tabiatın letafeti de zail olmuş deniz ve sema bile benim gibi hiddet edip köpürüyor” diye haykırıyordu... Tekrar yerine avdetle kendini kanepa üstüne atıverince hareket-i şedidesinden sırma saçları çıplak

omuzlarına dökülüyor, onu bu hâl-i perişanide gören olsa sahile çıkmış (nayat)lardan⁴ zannedeceği varid-i hatır oluyordu!

Konakta büyük saat⁵, biri çaldı! Klaris, elektriklenmiş gibi serapa titredi! Etrafa göz gezdirerek delile-i mematını aradı. Evet, o gelecek, muhibbe her kimse saadetini mahvedip onu rah-ı memata (359) sevkedecek düşman canından başka bir şey değildi!

6

Klaris on dakika kadar daha helecan ve telaş üzere kalmışsa da o sırada ufak gül fidanları arasından bir gölge zuhur edip birkaç saniye sonra da karşısında siyah dominolu bir kadın ispat-ı vücut etti.

Klaris “Ah Siyah Domino” diye haykırarak birdenbire ayağa kalkmışsa da kalbini ezen bir baygınlıkla tekrar olduğu yere yığılıverdi!

Gelen metin bir seda ile:

– Evet! Siyah Domino! Zevcinizin hıyanetinden sizi ilk defa haberdâr ettiğim zaman bu (360a) kıyafette olduğumdan bu gece huzurunuzda böyle bulunuyorum. Birazdan da kim olduğumu öğrenirsiniz! (360b) dedi. Klaris karşısındaki sandalyeyi eliyle göstererek:

– Oturunuz... Her kim olursanız olunuz, benim için bais-i nekbet bir mahlukasınız!

Siyah Domino – (Oturarak) Hata ediyorsunuz efendim. Ben sizi ikaz edip aldanmaktan halas eden bir hayırhahınızım. Zevciniz şu dakikada kendisini tanıdığınız bir kadınla bezm-i ülfet ve muhabbette bulunarak vazife-i meşruasını unutuyor!

Klaris – (Canhıraş bir of çekerek) Yalan söylüyorsunuz! İnanamam!

Siyah Domino – İsbatı kolay! Sizi zevcinizin olduğu mahale götüreyim...

Klaris – Ben yalnız gideceğim. Tanımadığım bir (361) kimsenin refakatini kabul edemem.

Siyah Domino – Yok madam. İşte bu olamaz! Biraz kendi menfaatim için çalışacağım!

Klaris – Hani ya hayırhahım idiniz! Şimdi de menfaatinizden bahsediyorsunuz.

Siyah Domino – Eğer hayırhahınız olmasaydım size acıamaz idim! Fakat bu meselede benim de alacak intikamım vardır ki; o da siz zevcinizi tenzil ederken ben de tahkir edeceğim.

⁴ [Su perisi]

⁵ [Bu hikâyedeki saatler alaturka hesabıyladır.]

Klaris – Aman ya Rabbi!... Bu kadınla zevcimin ne alışverişi var!

Siyah Domino – Pek çok eski hesabımız vardır! (362) Madam La Kontes. Eduar sizi aldattığı gibi beni de aldatmıştır! Eğer sizi bahtiyar ederek başkalarıyla münasebette bulunmasaydı kendisini affedemez isem bile zevcesine olan sadakatine merhameten belki intikamımdan vazgeçerdim.. Ah madam. Efvah-ı nasta namım fenalıkla anılıyorsa da ben vicdansız bir kadın değilim. Buna inanınız. Beni böyle lekedar eden, zevciniz Eduar'ın sevdasıdır! Şimdi gidelim siz aldanmaktan ben de intikamımın dehşetli rüyalarından kurtulmuş olalım!

Klaris donakalmıştı! Zevcini laubaliyane bir hâlde yalnızca (Eduar) diye yâd eden bir kadından ürktü. Zira zevciyle beyinlerinde hakikaten eski bir hesapları (363) bulunmamış olsaydı bu derece cesaretle idare-i lisan edemezdi.

Klaris – (Kekeleyerek) Fakat ben sizinle gidemem. Beni nereye sevk edeceğinizi bilmeliyim! dedi.

Siyah Domino – O benim sırrımdır söyleyemem! Zira söylersem siz bensiz de gidebilirsiniz. Hâlbuki bu benim menafi-i intikamıma mugayyerdir. Kalkınız madam cesaret ediniz gidelim isterseniz arabanızla uşaklarınızdan birini alarak gideriz bakınız ben size emniyet ediyorum siz ise intizar ediyorsunuz... Ah şu dakika Eduar kimin ile hembezm-i muhabbet ediyor! biliyor musunuz?

Klaris – (Mütereddide) Kimin ile? (364)

Siyah Domino – Blanş Dö Marsilo ile!

Klaris dehşetli bir sayha ile ayağa kalktı. Vücudundaki lerzedden iki tarafa sallanıyordu. Siyah Domino genç kontesi ellerinden tutarak:

– Madam La Kontes aklınızı başınıza alınız da müdebbirane davranalım... Zevciniz her türlü mücazata müstehaktır! Haydi diyelim ki ben adi ve güzellikçe madununuzda bulunan bir kadındım. Siz bana tercih edildiniz. Lakin sizin gibi melekler kadar latif, perilerden daha hüsndar, sahib-i fazilet ve meziyet olan bir kadının Blanş Marsilo gibi bir aşüfteye feda edilmesi ne büyük vicdansızlıktır!.. Yok yok hain ve yalancılar tedip olunmalıdır. Haydi madam gidelim. (365) Ahsab-ı denaeti cezalandıralım. (Yan cebinden bir rovelver çıkararak) Ben müsellahım. Siz de lüzumu dairesinde hareket ediniz!

Klaris – (Zebunane) Ah hayır yapamam! Ben hiçbir kimseyi itlafa cesaret edemem!

Siyah Domino – Anlaşıldı! Fransız kadınları, İspanyol kızları kadar cesur değilmişler! Madam! Blanş, zevcinizin gönlünü elde ettikten sonra hayatınızın bir tadı kalır mı?!

Klaris (Ağlayarak) – Hayır asla!

Siyah Domino – Bu gece Blanş rezilesi zevcinizin maşukası oldu. Ben bu kadının masebat hâlini bizim tiyatro kumpanyasında İspanya’da iken (366) işitmişim. Rezaleti hıyanetle ihtilat etmiş şerir ve hain bir kadındır. Ben adi bir sanatkarım o asildir lakin madam yemin ederim ki ben ondan bin kat munsif ve alicenabım. Zira ben Eduar’ın bekâr iken metresi idim! O ise değerli bir zevceye malik olan bir aile sahibini iğfal ediyor! (Klaris’i ellerinden çekerek) Gidelim madam, gidelim.

Klaris – Peki gidelim. Fakat kendinizi bana tanıttırmak şartıyla!

Siyah Domino – yüzündeki kalın siyah tülü kaldırınca Klaris medh u hayretle “Lavinya” diye kaldı.

Siyah Domino – Evet madam. Lavinya cariyeniz. Ta kendisi! (367) dedi. O aralık arkadaki taflan dalları arasından çıkan bir seda, “Lavinya! Siz zalim bir kadınsınız! Hemen şimdi defolup gidiniz ki, saadet-i beytiyemiz kâmilen zail olmasın” diye bağırdı. Bu sözlerin sahibi kadınların ortasına atılarak düşmek üzere olan Klaris’i kolları arasına alıp:

– Klaris! Ben hain ve alçak değilim. İşte şimdi şurada ispat-ı vücut etmekliğim de bunları ispat eder. Vakıa Lavinya’nın dediği gibi şurada bir fersahlık mesafede bulunan bir mahale davet olunmuşsam da bunda bir desise olduğunu anlayarak derhâl seni görüp temin etmek için avdet eyledim (368) dedi. Lavinya dudaklarını ısırarak “Eduar” diye mırıldandı!

Eduar – Evet madam benim! Cenab-ı Hak, sizin desais-i şeytanatkaranenizden beni bir hiss-i ilham ile ikaz eyledi. Zira bana o tezkireyi yazan bizzat sizsiniz!

Lavinya – Yemin ederim ki ben değilim.

Eduar – Nasıl oldu da bundan haberdar olarak şu bigünahı bir saatten beri zehirliyorsunuz? Ah Lavinya! Siz hakikaten bir zehirli yılansınız!

Lavinya – İltifatınıza teşekkür ederim eski muhabbetler eski teveccühler büsbütün geçti ha! Zarar yok... O mektup bana mensup olan bir adam vasıtasıyla size (369) verilecekti. Blanş Dö Marsilo fenalığı kadar da ahmak olduğundan herkese emniyet eder işte mektup size teslim edilmeden evvel bana gösterilmişti!

Eduar – (Zevcesini kanepeye oturtup kendi önünde yere diz çöker) Pekâlâ! Görüyorsunuz ya Cenab-ı Hak sizi amal-i mekruhenize muvaffak etmedi. Artık bir daha ayak atmamak üzere buradan gidiniz sonra ayaklarınızı kırarım!

Klaris – (Yarı baygın bir hâlde) Eduar. Lavinya’yı bu derece tahkir etme! İhtimal ki hâlâ seviyor!

Lavinya – (Kontese yaklaşarak) Ah hüsnünüz gibi kalbiniz de binazır! Evet ben onu hâlâ seviyorum o da beni çılgıncasına sevmiştir! (370)

Eduar – Lavinya hata ediyorsunuz! Ben müddet-i ömrümde yalnız Klaris’i sevdim. Sizin ise ilk önce sedanızı sonra da etvarınızı beğenmiş ve Klaris’e mülaki olacağım zamana kadar hoşça vakit geçirmek istemiştım! Anlıyorsunuz ya! Sizi hiç sevmemiştım!

Eduar’ın son sözlerinden Lavinya rencide olarak uzaklaşıyor ve “Nankör! Onu mazhar ettiğim eyyam-ı mesudeyi kâmilten inkâr etti!” diyordu Eduar bu tahkiramız sözlere omuzlarını kaldırarak cevap vermemiştir.

7

Eduar, zanuberzemin olarak zevcesinin ellerini ellerine alıp öpüyor hem de “Klaris hâlâ benden şüphe ediyor musun?” diye sual ediyordu.(371)

Klaris – Eduar! Maziden mesul değilsin! Lakin hâl-i hazır için... beni temin etmelisin dedi.

Eduar – Ümidisaadetim Klaris! Sana hıyanet etmekliğimin ihtimali yoktur. Rica ederim tereddütleri bertaraf eyleyerek bana emniyet et. Bu zamana kadar Lavinya meselesini açmadığımın sebebi üzölmemen içindi.

Klaris – Ya Blanş Dö Marsilo?!

Eduar – İzdivacımızdan mukaddem kendini almaklığım ümidiyle bana ilan-ı aşk etmişti. Ümitlerinin boşa çıktığını görünce sana buğz u adavet bağladı. Seni bundan haberdar edersem belki hiss-i rekabetle (372) kadını tahrike kalkışsın. O da mukabelede bulunarak memleket içinde kıyl u kali mucip olur fikrine hizmet ettiğimden ihfasını münasip görmüştüm! Fakat Madam Blanş rahat durmadı. İzdivaçtan kat-ı ümit edince görüşmek arzusunda bulunarak müteaddit mektuplar irsaline cesaret eyledi.

Klaris – Ah ne denaet!

Eduar – Öyledir! Fakat şimdi senin muhabbet-i melekane ne güvenerek hiç kimseden ihtirazım kalmadı! Artık o mağmumane hâllerini terk edeceğinden ümitvar olayım mı?

Klaris – (Zevcini deraguş ederek) (373) Evvel iki gözüm. Ben de senin hakkımdaki muhabbet-i kaviyene istinat ederek hiçbir kadını kıskanmayacağım!...Lakin şu Blanş!

Eduar – Oldu mu ya yine şüphe ediyorsun! Emin ol Klaris’çiğim! senin gibi bir meleğin sevdası beni o makule şeytanların iğva ve ifsadından tamamıyla vikaye ve siyanet edecektir.

Klaris – Teşekkür ederim alicenap Eduar. Şimdi gidelim de validemizi görelim geciktiğimi merak etmiştir. Hem de saadet-i cedidemizi ona da tebşir edelim.

Fi 16 Haziran, sene 1312

Emine Semiye (374)

Azimetli Emine Semiye Hanımefendi hazretlerinin eser-i hame-i belagatleri olan bu hikâye-i latife de rehin hitam olmuştur.

Emine Semiye Hanımefendi hazretleri gibi bir edibe-i bihemtanın mazhar-ı muavenet-i kalemiyeleri olan gazetemiz şu vesile ile de kendilerine arz-ı şükran-ı binihaye etmeği vazife-i kadirşinasiden addeder. (375)

Selanik Hatıraları

Mütalaa gazetesinde

(13 Mayıs 1313'te münteşir nüsha-i fevkaladesinin hanımlara mahsus kısmı)

Bir Gecelik Gelin

(Gerçek bir vaka)

Subh kadar latif, şafak bulutları kadar zarif olan Suphiye erkenden kalkar, bahçeye iner, eliyle dikmiş olduğu çiçeklerini sular, kuru otları yolar, bir heves-i bağbani ile şu eğlenceli hizmetini hoş ifaya çalışırdı. Bazen alaca karanlıkta yatağından kalkıp odasının ittisalindeki çardağa çıkar, kudretten lüle lüle (117) olan siyah, ipek gibi yumuşak saçlarını perişan bir hâlde arkasına atar zulmet-i leyli yarmağa çalışan iri güzel kara gözlerini bahçesine dikip yavaş yavaş zail olan şeb-i tariki, parlak nigâhıyla defetmek isterdi! Zira bahçesini hayal meyal görüyorsa da çiçeklerinin rengini seçemiyor ve evrak-ı zümrüdünü temaşaya muvaffak olamıyordu. Hava açıldıkça Suphiye'nin müdevverce beyaz siması arz-ı didar mihr-i taban gibi görülmekte ve arkasına yığılan siyah saçlarının manzarası onun letafetini hatırlatmakta, telaşından ihtizaza gelen müzekkanı ise enzar-ı ateşnak ile garip bir ahenk almış olduğundan heyet-i mecmuası (118) aş-a-i şeme benzemekte idi!.. Şafak attıkça kırmızı dudaklarını nim aralık eden tatlı tebessümleri artmakta, inci gibi dişleri ise şebnemlerle müzeyyen beyaz bahar çiçekleriyle rekabet etmekte idi. Bahar-ı ömrünün on yedinci senesini ikmal eylemekte olan bu nevşükufte – çiçeklerini ve kitaplarını sever, kasabanın sair kızları gibi iştigalat-ı beytiye ile mütevaggıl olmayıp azade yaşar, sabahın latif rüzgârı yüzüne vurdukça kalbi hissiyat-ı şairane ile kabarıp garip bir surette çarpar. Karşısında tulu eden güneşin ufukta hasıl ettiği nakş-ı elvana hayretle bakar, nihayet odasına (119) avdetle kitaplarını düzeltir, böylece yemek vaktini bulurdu, yemekten sonra mütalaaya dalar, akşamüstü yine bahçesine çıkar, pederi Hacı Sadık Ağa'nın vürudu üzerine elindeki kalemiyle karaladığı kâğıt parçasını kameriyesinin bir köşesine atıp istikbaline koşar. (Okumuş kızım, katip kızım!) cümle-i nevazişkaranesini her akşam pederinden şeker ve oyuncağa nail olmağa alışık şımarık yumurcaklar gibi kemal-i tehalükle ahzeylerdi.

Suphiye pederinin kurretü'l-aynı idi,.. kendinden küçük diğer üç hemşiresinin mazhar olamadığı muhabbet ve iltifata alışmış, pederinin (120) kavlince erkek evlat değerinde validesinin iddiasına göre de tembel bir kızcağız idi!

Suphiye'nin diğer hemşireleri de güzel ve fazla olarak tombul kızlar olup yedi yaşında bulunan en küçük hemşiresinin bile elinde bükme için pamuk ipliği veyahut örmek için bir tığ iğnesi bulunur, daha büyücek olan diğer ikisi dahi âdeta validelerinin vazifesine muavenet ederler. Suphiye onları hiç olmazsa sadece kiraate olsun alıştırmak isterse de muvaffak olamaz! (121)

Suphiye fitrî olarak tabiat-ı şairiyyeye de malikti. Ne çare ki Vilayet Mektebinden şadadnamesini alıp çıktıktan sonra pederi vatanı bulunan kasabaya avdet eylemiş olduğundan tahsilini ikmale muvaffak olamamış bu cihetle pek tatlı, pek ruhnevazane olan eşarı da gayrı muntazam vezni ve kafiyesi karışık bir hâlde kalmıştır.

Hacı Sadık Ağa mutavassıt derece zenginlerden olup alicenap istikametiyle kasabasında temeyyüz etmiş bir zat idi. Üç çiftliği olup en ehemmiyetlisine Rumeli muhacirlerinden kibar düşkün özü sözü doğru Abdüş Bey isminde bir kimseyi subaşı intihap (122) etmiş ve bu intihabında kârlı da çıkmıştı. Abdüş Bey'in her sene başında bir pare irtikâp etmeyerek hakkına razı olması sayesinde Hacı Sadık Ağa iyice kesb-i servet eylemişti. Hacı Sadık Ağa da buna karşılık olarak Abdüş Bey'in büyük oğlu Cafer'i tahsile sevk edip bütün umur-u hesabiyesini ona havale etmiş ve kıymetli kızı Suphiye'yi de nikâhlayarak evlad-ı ricalden mahrum olduğu cihetle müstakbel damadını kendine vekil ve evlat edinmişti.

Cafer pederi gibi müstakim ve sahib-i meziyet bir genç ise de serbest tavırlı ve gayet ateşin olduğundan Hacı Sadık Ağa'nın (123) zoruyla elinde bulundurduğu kalemi atıp mükemmel bir silah almağı ve esbsüvar olarak çiftlikleri dolaşmağı sever, en muhataralı ormanlarda olmaktan telezzüz eder. Korku nedir bilmez, karlı tipili havalarda avcılık ederek karşısına tesadüf eden canavarları kemal-i şecaatle telef eyler bir afacan idi. Şaire Suphiye'nin etvarına tamamıyla zıt olan şu damadı – Hacı Sadık Ağa'nın fena intihap etmiş olduğu varid-i hatır olursa da böyle değildi. Suphiye'nin eşarı, çiçekleri nagamat-ı tuyuru tarif yolunda başlar ve onları sevdikçe vatana muhabbetin tezayüdünden bahseder, vatanın muhafazası için de (124) değil yalnız ricalin nisvanın çalışması lüzumunu meydana kordu. Görülüyor ya! Suphiye'de gayret-i millîyye, muhabbet-i vataniyye maziyyade mevcuttur.

Hacı Sadık Ağa'nın haremi pek hamarat bir kadın olduğu için tembel Suphiye'nin Abdüş Bey'in çiftlik karibinde olan hanesine gelin gideceğinden pek

memnun oluyordu! Mamafih cihana izharını dest-i maharetine bıraksa kalem ve kitap tutan o ellerin iğne tutması pek müşkül bir dava olacağından ortanca kızıyla beraber gergefin başına geçip vaktiyle her şeyi hazırlamıştı.

Bir sabah Suphiye bahçe hizmetini bitirerek odasına henüz (125) avdet eylemişti ki hızlı hızlı kapı vurulunca garip bir surette yüreği hopladı. Gelen Cafer idi haneye girer girmez (Ağa Baba) diye bağırarak Sadık Ağa'nın odasında soluğu almıştı! Cafer'in yüzünde görülen asar-ı telaştan ve üstünün başının silahla mücehhez olmasından Sadık ve haremi taaccüple (Ne var?) سوالini irade mecbur olmuşlardı. Cafer'in yüzünden meserretler saçılıyordu!

Heyecanla:

– İşte ben de Alasonya'ya gidiyorum dedi! Sadık Ağa:

– Baban bedel vermişti!

– Cafer evet ama benden habersiz vermişti! Babama (126) yalvardım ağladım izin aldım, anamı da razı ettim şimdi siz de bir pederimsiniz! Elinizi öpmeye ve Suphiye'yi alıp götürmeye geldim yarın hemen gidiyorum! Sadık Ağa – A hiç olur mu? Geldikten sonra alırsın! Suphiye'nin validesi – Yok bak Cafer ben kızımı düğünsüz derneksiz veremem! Düğünde güreş olmalı davul çalınmalı! Cafer kayınvalidesinin kolundan tutup pencerenin önüne götürerek – Bak işte! Düğünümüzün davulu çalıyor! Güreşi de ben muharebede düşmanla edeceğim! dedi.. Cafer'in gösterdiği mahalde bir cem-i gafir yeşil bayrak (127) altında tecemmü ederek şarkılar okuyup davul çalarak din uğruna gazaya gidecek gönüllü efradını toplamakta idi.

Sadık Ağa'nın gözlerinden yaşlar akarak: – Al götür arslanım kızıma bundan şerefli bir düğün yapılamaz! İhtiyar olmasaydım ben de sana refakat ederdim!

Mademki bunu yapamam, oğlum da yoktur kızımın zevci bu şanlı vazifeyi ifa etsin! dedi zevcesinin mümanaatına kulak asmayıp Suphiye'nin kolundan tutarak Cafer'e teslim eyledi! Cafer getirmiş olduğu köy arabasına Suphiye'yi bindirerek ikamet (128) ettiği nahiyenin yolunu tuttu. Suphiye'nin anası da bir saat sonra kızına lazım olan gelinlik elbas vesaireyi alıp kendi malları olan öküz arabasına rakiben yola çıktı. Ertesi sabah Cafer'i bir gecelik gelin olan Suphiye giydiriyor silahlarını eliyle takıyordu! Müfarekat iyice suzişli oldu! Sadık Ağa'nın haremi kızını alıp götürmek istemişse de Suphiye ebeveyninin nüvazişiyle teselliyab olmaktan ise kayınvalidesiyle kayınpederinin nezdinde kalıp teessürlerine iştirak etmeği tercih eylemişti!

Günler geçiyordu, o geniş vadiler uzaktan (129) birbiri üstüne yığılmış gibi görünen dağlar bir gecelik geline hep mahal-i harbi irae ediyor, Cafer'in kanlar içinde kalan hayali ise zıll-ı mehip gibi gözleri önünden geçiyordu.

Bir gün Cafer'in yaralanmış olduğunu duydular! On beş gün sonra da hanelerinin önünde bir köy arabasının durduğu görüldü birkaç saniye sonra Cafer de ispat-ı vücut etti!

Cafer biraz topallayarak odaya dâhil olmuştu. Ebeveynini müteakiben zevcesiyle küçük biraderini deraguş eyledi. Üstünden paltosunu atınca sine-i hamiyetini tezyin eylemekte olan bir nişan göze (130) çarptı! Pederi – Oh oh Cafer memnun oldum! dedi, diğerleri de ifa-i tebrik eylediler. Cafer – Baba bak görüyorsun ya! Sapasağlamım! Ayağım biraz aksıyorsa da koşmaklığıma bile zarar vermiyor! Bugün sizi bir iki saat kadar görmeğe geldim yine gideceğim! Validesi – Ne yine muharebeye mi gideceksin? Hiç oldu mu! Suphiye'yi nasıl bırakıp gideceksin? Cafer – Anneciğim! Bir gecelik gelin iken nasıl bırakıp gittim ise yine öyle gideceğim! Din ve vatan her şeyden azizdir! Değil mi Suphiye? Suphiye'nin yüzü alaim-i fahr ile kızardı! Zevcine doğru ilerleyerek (131) Cafer benim de senden beklediğim budur! Allah yolunu açık etsin! İnşallah muzafferen avdet edersin! dedi.

Sermuharriri Emine (132)

Yüreği Yanık Valide

(31 Mayıs 1316 tarihli, 315 numaralı hanımlara mahsus gazetede münderiç olunan eser-i acizi)

– Yüreği Yanık Valide –

[...] şebabından beri , zalim toprağa teslim eylediği birkaç evladının fırak (418) sebebiyle enzar-ı dikkat ve takayyüdatını diğer evlatlarına hasreden valide – ne kadar ümitvar bulunurdu! Günden güne büyüyen ve afiyetleri artan yavrularının sıhhat ve tendürüstleri maderin kalbine itminanı tam bahşeylemiş, artık onlara baktıkça tereddüt yerine telezzüz hissediyor, helecanlarına bedel geniş nefes alıyor!

“Şimdi onun için dünya bir darü’s-sürur hükmüne girmişti” Mazi! Ah dembedem kalbini titreten o felaketli mazi! Hayalhanesinde [...] ettikçe, nuranî simalar, beşuş genç çehreler, melekru masumlar onda tecessüm ediyor, bunlardan kimi peder, mader yahut o makamda bulunanlar, kimi genç akraba yahut o menzeledeki muhibbeler, ah bazısı da (419) ciğerpareler...

Bu hayaleti gören hakiki gözler değildir,

Onları görüp okşayan enzar-ı maneviyede [...] onların ruhuyla irtibat ediyor da bir zaman neşelerle muhat olduğu eyyam-ı mesudeyi yine göz önüne alıyor!

Bir ana mahsus olarak tahayyüde tecessüm eden o sürurlu çehreler [...] geçince kıvılcımlar püsküren ahlardan kalb-i ateşinin galeyana başladığı anlaşılıyor.

Mazi! Yine mazi bir vakit hâl-i saadetbahşa değil miydi? Ebeveyninin himayesinde bulunduğu günleri düşünüyor. Acaba o mesut günlerde kıymetini bilmediği dakikalar olmuş muydu?... İlk evlat acısına düştüğü (420) zamanda bile kederini iktihama çalıştığını tahattur etmiyor mu?

Bazı defalar lerzan olmaksızın evlatlarına bakamadığının farkına vardıkça kalbindeki ümitlerden şüphe ediyor, sonradan:

– Kendi kuruntularım!

sözleriyle kendini tevcih ediyor.

Zavallı mader! Nihayet evlatlarının en küçüğünü, yedi aylık dünyaya gelmiş ve sekizinci aya kademnihade olmuş minicik yavrusunu (bronşit) **[gibi]** ehemmiyetsiz bir hastalıkla esir-i firaş görüyor!... Tabipler kat-ı ümit ettikçe valide şaşırıyor. Henüz zayıflamayan rengi bile solmayan masumcuğun (421) dalgınlık esnasındaki gülücüklerine muhabbetle bakıyor ve bundan ümid-i hayat istidlaline çalışıyor.

Yavrucuk – hararet geldiği zaman başçağızını sağına soluna hızlı hızlı döndürür, mader-i pürkederin verdiği edviye yahut suyu ab-ı hayat gibi içmeye tehalük

gösterir, yanındakinin amak-ı kalbine degecek [...] nazarıyla sanki istimdat eder, minicik beyaz ellerine verilen parmakları [...] nefes alabilmek ümniyesiyle sıkır.

Ah bu manzara bile görenlerin kalbini yakmıştır! O taravetli küçücük **[güzel]**, her ne verilse içmeğe arzukeş olmuş, değil valideye kulub-ü ihyaya **[bile]** ümid-i halası ve necat bahşettiğinden: (422) göğsü sökse hemen açılacak! Görmüyor musunuz çocuk kuvvetli, rengi yerinde korkmayınız.

sözleriyle tabiplerin meyus ettiği valideyi teselliye çalışıyorlar. Ah evet göğsü sökse!.. Fakat sökebilse!.. Yoksa canın [...] söküleceği muhakkak.

Heyhat! Yavru hastalıkla değil eceliyle pençeleşiyor! Onu tabiplerden başka biri de bekliyor! Melekü'l-mevt!... Bir ilaç bir ilaç evladım gidiyor!

diye ricada bulunan valideye tabipler – Tababet bu hususta acizdir ilaçlarımız semeresiz kalıyor. cevabını veriyorlar. (423)

Of hani ya icaznüma-i tababet nerede?... Zatü'l-kasabata çaresaz olamayacak kadar aciz mi kalmış?

Bu sualin cevabı da – Ecele çare yok. cümlesi oluyor. Son demler yaklaşıyor. Yavru çırpınmakta, valide kıvranmakta! Sairleri telaş ve halecanlarını setr için sükûtle vazifeleri başında bulunurlar. Bir tabip hasta çocuğun önünde diz çökmüş ağzını dolduran gamları almak fikriyle çabılıyor. Valide, odaya girince bir gayret daha [...] bir çare-i halası kalmadı mı?

diye bağırarak, istimdat etmek istediği hâlde, tabib son (424) teşebbüsünün de teselli nevinden olduğunu beyan için yalnız yavrunun elini tutup meyusane yüzüne bakmakla iktifa ediyor!...

Bunun üzerine validenin bir kelime tefevvühüne cesareti kalmayıp hayretle nigeran oluyor!

Ah evet hayret! İşte o hadim-i tababet ecele karşı silahsız boynu bükük duruyor. Titrek nazarından yavrunun hareketına dehşetle matuf kalan gözlerindeki asar-ı bekadan, yedi aylık hayat-ı melekaneinin hitama yaklaştığı müsteban oluyor. Şu mini mini [...] ruh-u azim, halıkına ricat için o nermin bina-i vücudu (425) sarstıkça, hadim-i tababeti ürkütmüş, ah belki de ruh-u masumu kabz için cangâhına uzanmış olan yed-i mematın heybetinden tabip de korkup raşedar olmuş!... Yed-i memat namıyla hissedilen heybet-i ilahi!.. Herkesi sükûta mecbur etmiş, azamet-i samedaniye!..

Valide – Emr-i ilahi karşısında korkalım titreyelim!

sözleriyle boğazını tıkayan hafakanları mene muvaffak olmuş!...

Ruhu ile eceli arasında yedi saattir mübareze devam ediyor!... Bunun sonu tıfl-ı kıymetdarın tebessümle gözlerini makamına dikerek kendisini yârgâh-ı Hüda'ya mal edecek olan melekü'l-mevte teslim-i can etmeğe razı olması oluyor.

El-hükmü-lillah.

Muharrire-i mahsusa

Emine Semiye (426)

Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güveyi

Bulut yığınlarıyla bir manzara-i kuvvetengiz irae eden şu yüce dağlar!

Nice asırlar geçirdiğini, nice inkılaplar gördüğünü mevsim-i şitanın şu hazin günlerinde daha aşikâr arz ediyor!

Bir ihtiyarın kalbindeki süreksiz emel-i şebap gibi o gamnak bulutları yarmağa çalışan açık tirşe ve kavuniçi kıtaat-ı ziyadarçeşman fertuteibifer gibi yavaş yavaş sönerek yine enzardan nihan oluyor!... Kânunusaninin bu son deminde karşımdaki şu kocamış dağlar! Füyuzat-ı tabiiyyenin yalnız kasvet ve hüznüne mazhariyetle hep eskilik, hep gamdidelik ihsas ediyor!

Hani ya baharın zaman-ı letafetinde pencereimin önüne kadar yükselip aşmış olan zerdali ağacının pembeli beyazlı rengin çiçekleri?! Hani ya o rayihanisar dallarda uçuşan sevimli kuşcağızlar?! (29)

Pencereimin irtifa-i istikametinden (Takyonos) gölüne kadar nazar uzatıp giderken, Siroz ovasının gunagun yeşillik içine gömülmüş kısım-ı hazrası – şimdi okyanusta çalkanan sefine direkleri gibi sert, kuru bir manzaradan başka letafeti haiz değil!... Ah birçok serair-i hikmeti muhtevi olan bu huşunet! Bu koruluk aynı ömr-ü beşerde bulunmuyor mu?! Revnak-ı hayatın ilk devresinde bulunan bahtiyarlar destelenmiş taze güller gibi neşr-i şebap ettikleri demlerde, bir gün olup da sehab-ı şeyhuhattan bellerinin bükülüp kalplerinin daralacağı düşünebilirler mi?!... Yok yok kendilerine sinn-i vukufu bile layık görmezler! Her zaman genç, dinç kalacakları hülyasıyla kalmıştırlar! Zira bahar – mevsim-i şetarettir! O mesutlar da gurur-u mest-i şebap olarak atiyi düşünemezler!...

Heyhat! Mahkum-u kahri olduğumuz (zaman) bilahürmet hüsn-ü şebaneyi de, şetaret-i mesudaneyi de yed-i biimaniyla birer birer izale ve ihlal ederek insanları istemedikleri ve farkına varamadıkları hâlde bab-ı şeyhuhattan içeri ithal eder!... Lezzet-i hayatı yalnız gülmek ve eğlenmekte aramayıp ihlafına hüsn-ü misal (30) olmağa yarayacak suret-i hakimanede tatmağa kendilerine zevk edinen erbab-ı hakikat – şeyhuhat kapısına kademnihade oldukları zamanı da ayrıca bir taht-ı saadet olarak kabul ederler!... Hatta bazı cahiller de bulunur ki safvet-i kalp, asude-i vicdan icabıyla her ne suretle ömür geçirmişlerse yine hoşnut kalmışlardır!

İşte bunlardan birinin kıssasını şu gayet-i şiddet-i serma günlerinden olan bugün, dağların ovaların meclup tesiri olarak nakle şüru ediyorum:

Bu sene ifa-i tebrik-i ıyd-i edha için teşrif eden züvvarın seyreklediği bir anda hoşkelam bir hanımla musahabete dalmıştık ki bir acube-i heyet! kızların

mümanaatına kulak asmayarak odadan içeriye atılıyordu!.. Köhne libasını hemen de örtemeyecek kadar palaspale olan dokuma çarşafı – yek nazarda hâl-i fakrının derecesini anlatıyordu!...

Bu şahs-ı meçhul bükülmüş belini doğrultmağa çalışarak:

– Geçen gün de geldim seni göremedim! Ben her konağa girer ve hanımlarıyla (31) görüşürüm! Seni de arzuladım niçin görmeyeyim?!..

Sözlerini tatlı bir seda ile söyledi!

Zairem, çok eski günler görmüş bu analığın zuhur-u nagehaniyesinden düçar-ı hayret olmuştu!

Kadıncağızın arkasına takılıp odaya girmesini mene çalışanları tevcih eylediğim sırada biri usulca (İşte nakledilmiş yeni gelin! Bozma efendim!) dedi, o bu sözleri kâmilten işittiğinden mütebessimane: – Ne zannettin ya! Yeni gelin işte benim!

cevabını verdi!... Zamanın baziçe-i istihzası olan insanlardan ilk defa olarak bir cesurunu görüyordum!.. Evet, bu kadın pürtahrib-i zamandan yakasını kurtaramadıysa bile setr-i melal ederek şevk ve şetaret-i kalbiyesini izhar ediyor o da öylece zamanla eğleniyordu!

– İşte zamanın büküğü belini doğrultamıyorsa da hızlı yürümeğe olsun çalışıyor!

– Döktüğü dişlerinin yerini imla için bir düzine isar ettiği (32) gevrek handelerin asar-ı şatıranesi olan – buruşmuş sarkık yanaklarında nihayet buluyor!..

Dikkat ve ihtimamla süzdüğüm bir yetmişlik yeni gelinin şahsını (yanımda iare ettiğim erkanı minderine oturmak için yaklaşıırken) daha iyi fark edebildim.

Düşük göz kapaklarının altında hâlâ parıldayan iri mavi gözlerinde (ra-i hâlinden hoşnut olanlara mahsus) öyle bir nur-u tevekkül mevcut idi ki yek nazarda bile hakkında bir hüsn-ü niyet tevlidine kâfi bulunur, sararmış çehresindeki ahının intizam-ı dikkatiyle beyaz ve sarışınların en güzellerinden olduğunu bilamüşkülât anlatıyordu!

Yanıma oturup da konuşmağa başlayınca, kaderle güreşen, zamanla istihzar eden bu fakire hakkında, kalbim açık bir teessürle titredi!

Aver-i sergüzeşt-i ahvalini muhtazırca anlatırken: – Dar-ı dünyada bir tek oğlum var! Onu büyütüp adam edinceye kadar neler çektim neler!.. Nihayet gelin beni horladı, maşa ile başımı yardı: oğlum da sesini çıkarmadı (yine gevrek bir kakhaha salıvererek) ben de (33) onlara öfkelenip gelin oldum!

diyordu!.. Sergüzeştinin acıklı yerlerini de lakaydane (belkide) şatırane hikâye edişinde o kadar cazip bir hâl vardı ki zairemle beraber musahabeyi terk edip onu dinlemeğe daldık!

Evet o haklı idi! Kader onu sefalet bucaklarında yerden yere çarparak kuvve-i maddiyesini harap eylemiş! lakin o – mübarezei [...] maişetihayatı olduğu gibi kabul ederek her an kendini bahtiyar görmekle mezahim-i kadere galebe çalmıştı!.. Zaman – cismini yıpratmış fakat kuvve-i maneviyesine el uzatamadığından ruhundaki tazeliği giderememişti!

Bu yetmişlik gelinin neşe-i mesudanesinden münakis bir neşe-i hayatla bizler de vecde gelerek hep onu dinliyorduk!

Zairem acizeden evvel kendine gelerek:

– Aman acaba bu yeni gelinin efendisi nasıl şey?!

demeğe başlamıştı ki, yetmişlik gelin – bir ara-i mahsusla:

– Tam seksen yaşında bir adam! (eliyle [...] ederek) sûr gibi (34) makal burada!.. Bir lokma ekmek hatırı! Ne yaparsın kuzum!

cevabını verdi.

Zairem – Efendi ne işinde?

Yetmişlik Gelin – Yazın tarlalarda iş bulur imiş ama şimdi evde sinek avlıyor!

Zairem – A öyle ise niye vardın!!!

Yetmişlik Gelin – On yedi yaşında bir gencin işvesiyle kesbizindegi eden yüzünün yarısını bir eliyle setrederek mahcubane:

– Kısmet kısmet!!!

dedi. Acize:

– Şeyhuhat kisvesi içindeki bu ara-i şebaba şaşkın şaşkın bakarak:

“Yetmişlik gelinle seksenlik güveyi!” diye mırıldandım!!!

30 Kanunusani Sene 321

– Pazartesi – (35)

Hamza Bin Zübeyr

Martin – murahhas insanlar gibi aldatıcı bir gününde şems – fecrin büründüğü o pembe tül libası yırtarak.. zımmi-i şair tabiyeti, şaşa-i cemalinden hafif hafif serpiyen altın yaldızlı hüzmelerle bele çalışırken.. kırları vadileri (yolladığı) sıcak buseleriyle de ısıtıyor!.. Saba – buğday başaklarını okşarken, gecedен mütebaki bir serinlikle muanaka ederek subh-u latifi selamlıyor!.. Tabiatın bu letafetlerine, bu ihtişam cemaline meftuniyetten müteessir kalmış genç bir nefer de – dereye girmek için soyunurdu.

İstihmam için zabitinden izin alarak gelen bu genç –(fezanüve) müfrezesi efradından, hayatının yirminci sâlinde: orta boylu, nahifçe bedenli, güzel yüzlü bir nefer yani her an kanını dökmeğe hazır bir fedakâr idi!

Bu kız gibi mahcup ve halim gencin nazik simasında letafetten, tatlı bakışlı gözlerinde ebsam-ı şebaptan başka bir şey görülemiyor. (49)

...askerlik – lafz-ı mukaddesinde münderiç: şecaat, metanet hamiyet gibi evsaf-ı aliyeden ancak sonuncusu tahmin edilebiliyordu!

Hilkatin – dünyaya taze bir hediyesi olan Hamza.. bu genç asker – calib-i dikkat bir çeviklikle elbasını çıkardıktan sonra henüz sabahın mahmurluğunu muhafaza eden dereye atıldı ve şamata ile yüzmeğe, çırpınmağa başlayıp o ıssız mahallin sükûnet-i tabiyesini ihlal ediyor.. su içinde aldığı zevkten sinine mahsus bir neşve-i hayatla mest olarak düşman kulaklarının kendine yakın dikilmiş bulunmasını.. aklına bile getirmiyordu!

Hamza'nın suya dalıp çıkan başı – şems-i muhteşemle tenevvür ederken: rüzgâr – daha yavaş, daha ılık eserek altın renkli saçlarını derhâl kurutuyor.. (Oh o taze kalpte telezzüz ettikçe ediyor.. tekrar tekrar yıkaniyordu!

Tabiat – hilkatin bu nermin-i veliyyin eseri olan şinaveri, nazar-ı muhabbetle seyir için kaffe-i mevcudata sükûnet emrettiğinden, hazin sabahiyeler okuyan zarif tüylü kuşçağızlar bile susmuşlardı! (50)

Hamza – böylece tabiatın nevazişatı arasında istihmamını bitirerek sahile atladı ve az bir müddet güneşe maruz durarak vücudunu kuruttuktan sonra kesaleti terk edip acele acele giyinmeğe başladı... Çizmesinin tekini bir ayağına geçirmiş, sıra diğerine gelmişti ki homurdanmak. nevinden bir seda-i ah-ı niş! bu mütebessim gence müsait bulunan mahallin asayiş-i tenhaiyesini bozarak birdenbire tüylerini ürpertti!.. Hiç de kıyafetinden umulmaz bir tavr-ı merdane ile:

– Kimdir o?! Yaklaşma!” diye bağırdıktan sonra bir canavar sedası olması ihtimaliyle etrafa kulak kabarttı!.. Yine o amik sükût!..Arka cihetine müddet-i nazar edince, insan suretinde bir şekl-i muhibin! can alıcı bir vaziyetle hücumla hazırlandığını gördü... Bir çaryek evvel: latif, sabih bir kız gibi ruşen-i afifane ile istihmam eden o mahviyetli Hamza – birdenbire pürateş kesilmişti!... Masumane tatlı nigâhları – birahmane gazup bakışlara tebdil ederek burun delikleri gayzdan şişmiş.. göğsü cesaretle kabarak bilaihtiyar öne atılmış.. yine “Kimdir o?! Yaklaşma! “ cümlesini bağıarak telaffuz etmişti! (51)

Şaki – (Kendi gibi sakil sedasıyla) Ma ki dünya arslanı! Türk düşmanı! Bulgar komitası!

diye cevap vererek ilan-ı mahiyet alınca Hamza – akla hayret verici bir çabuklukla silahını yakalayıp tekrar dereye girivermiş, o anda omuzundan ilbasını delen bir kurşunla kulağının dibinden geçen diğer bir kurşunun canhıraş vızıltıları samiasına değmişti!

Bu küçük asker – Bakalım arslan hangimiz?!

narasıyla şaki-i meluna meydan okurken silahını da tetiğe almıştı.

Silah sesini müteakip bir canavar daha gözükmüş, ormandan dahi diğer ikisi zuhur etmişti.. Bu dört şaki – Böyle bir çocuk için kurşunlarımızı ziyan etmeyelim.. bıçakla keselim!

diye söyleşerek dere kenarına yaklaşmağa başladılar.

Hamza – ulüvv-ü cenabı dolayısıyla kan dökmekten içtinap eylemek istemişse de, kendisini telef edeceklerine kani olunca artık müdafa-i nefis zamanı geldiğini derkle tetikteki silahını çekiverdi!(52)

Henüz çocuk sayılacak böyle bir nefer üzerine dört kişinin birden hücumu yiğitlik şanına ne büyük ayıp ise, Hamza'nın narin vücudunda meknuz hazine-i şecaat dahi o mertebe-i azim olduğundan suyun içinde büsbütün serinkanlılığı ele alarak birbirini müteakip attığı kurşunlarla üç şakiyi devirmiş, dördüncüsü de gözü yılmış tilki gibi yine orman yolunu tutarak firara başlamış, küçük Osmanlı kahramanı da – dereden fırlayarak takibe koyulmuştu.. onları bir müddet kovalamışsa da, zabitinden aldığı mezuniyet saatinin hitama erdiğini düşünerek eski yerine gelmiş ve hasımlarının silahlarını toplayarak karakola avdet eylemişti.

Yüklenmiş silahları zabitin önüne koyarak meseleyi anlattığında: zabiti: Osmanlı ve asker – nam-ı mübeccelini dübâlâ eden bu gayur genç kahramanın arkasını sığayıp:

– Aşk olsun oğlum!.. askerliğini hakkıyla ifa ettin! Hem de vazifeni aklından çıkarmayarak vaktiyle geldin!

taltifatında bulunduktan sonra yanına aldığı birkaç askerle mahal-i vakaya koştu. “Orman içinde firar eden şakinin de (53) cesedini buldular.. Hamza – bunu da öldürdüğünün farkında değildi..” Zabiti – kadirşinas bir zat olduğundan hemen Hamza'yı Selânik'e izam eyledi.

Bu vaka-i müessere– Selânik valisi devletli Rauf Paşa hazretlerinin hüsn-ü hamiyet ve insaniyetlerini galeyana getirdiğinden Hamza'yı konaklarına kabul ve birçok lütuflarıyla memnun buyurdular.

“Geçenlerde: Hamza yeni elbisesini giyinerek mükafat görmek üzere İstanbul'a azimete hazırlanırken bu hikâye-i şeciyanesini bizzat refik-i acizeye hikâye eylemiştir.”

19 Mart sene 1322 (54)

Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin

"Hamza Bin Zübeyr, fıkrasını okuyan bir zat tarafından bu Hüseyin vakasının da yazılması için acizeye bir muhtıra gönderilmiştir"

Balkan üzerinde bulunan Perîn karyesinde, eylülün kanlar saçılan bir yevm-i hazanında, vadileri çınlatan tüfenk sedaları.. fazla bir dehşetle civar köyleri de korkuturken:

Çeteyi teşkil eden kırk beş eşkiya – pek hunriz hamleler, pek feci katillerle izhar-ı gayz ediyorlar!.. Menlik taburundaki efrad-ı şecaat-i nihat ise – mukabeleye çalışıyorlardı!.. Nihayet her iki taraf da son derece kızışarak boğaz boğaza, dipçik dipçiğe gelmişler.. Mağlubiyetlerini anlayan reisü'l-eşkiya – dereye atlayarak kurtulmak istemiş hâlbuki efrattan Hüseyin namındaki bir Osmanlı kahramanı – müteakiben dereye girerek şerir-i merhumla su içinde bir mübareze-i (55) hayret ve dehşetengizden sonra itlafa muvaffak ve başından sırmalı şapkasını müstashiben arkadaşlarının yanına avdet eylemiştir. Bu vaka-i şeciyanе – dokuzuncu fırka kumandan mealî ünvanı İbrahim Paşa hazretlerinin mesmu devraneleri oldukça, Arslan Hüseyin'i rütbe, nişan, atıye ile taltifine delalet buyurmuşlar, sonra da tûfengî bölüğüne kaydedilmek üzere İstanbul'a göndermişlerdir.

Hüseyin, şecaati kadar alî bir vicdana malik olan bu saf köylü – bu şaşa-i ikbali (vatan ve zevce muhabbetine mağluben) nazar-ı istihzaf ile görerek (mükafat-ı nakdiyeyi alıp) aşiyane-i fakr-ı gurramına avdet eylemiştir.

“Meğer insanı – yalnız okumak değil – bazen fitrat da feylesof edermiş!”

27 Mart sene 322

Semiye (56)

Kıymet-i Nisvîyet

Ecdadımızın bir karışına bile birçok kanlar dökerek fethettikleri Rumeli toprağında; yine bir gün büyük bir harp oluyordu:

– Gözleri kızışmış Türk cengaverleri ileri doğru hücumda ısrar ediyorlar.. Hatta merkezi idare eden cennetmekân Fatih Sultan Mehmet Han – zevk-i muzafferiyetle kendini unutarak neferat arasına karışmış.. hedef-i maksada bir an evvel muvasalat gayretinde!..

Muhariplerin ayaklarından yükselen toz toprak – barut dumanlarından mütekâsif harp bulutlarına karışmış... yaz güneşinin keskin sıcağı – bu tufan-ı türabiyeden nüfuz ve pıhtılanmış şehit kanlarını tebhir ettiğinden havada dalgalanan fazla bir hararet – müthiş bir ölüm kokusu! Zeval-i ukule salib-i idrak bir hasa-i garibe ile tesir etmiş.. hepsi – öne koşmak! hepsi – aguş-u memata atılmak istiyor!!!

On dört yaşından beri bir şibl-i şecaat olan Fatih Hazretleri – gazilerin esvat-ı galibiyetine: ehviye-i latife dinlercesine bir müddet mütebessimane kulak vererek tevakkuf etmişti ki.. kibarane giyinmiş, güneş gibi aydınlık yüzlü, gayet güzel genç bir kız – elinde tuttuğu temiz bir bardağı merdane bir tavırla – müşarünileyhe uzatmıştı?

Sertac-ı iftihar-ı Osmaniyan – kanla yoğrulmuş bir zeminde, top tarakalarına mütesadim şir-i jıyan böğürmelerinin şematet-i düzahanesi arasında zuhur eden bu melekü's-siyanenin elinden bardağı alırken; tavr-ı şekimanesi tatlı tebessümlere tahavvül edivermiş ve – Sen kimin kızıydın?!” demişti.

Genç kız; ekser benatta icabat-ı fitratından olan alaim-i mülayemete muhalif bir nazra-i ateşin-i şecaatle muhattab-ı alizadına bakarak pederinin ismini söylemişti.

“O zamanlar – Anadolu ve Rumeli'nin birçok beyliklere münkasım olduğu – tarihşinasanca malumdur. Mücahidenin söylediği isim de Edirne havalisinde bulunan beylerin en şöhretşiarı idi. – ve o zamanlar: Türkler medeniyette henüz takarrüp etmekte olduklarına mebni safiyet-i ahlakiyelerinden birçoğunu muhafaza etmeleri hasebiyle hayat-ı ictimaiyelerine kadınları da iştirak ediyor, bhusus kibar ailelere mensup kadınlar – büyük işlere karışarak erkeklerine manen ve maddeten muavenette bulunuyorlardı. Ezcümle gazilere su dağıtmak, (880) yiyecek yetiştirmek, yaralıları tedavi etmek vezaif-i nisvaniyedendi!.. Şimdi bizler ise – hürriyet gazilerimizin yalnız istifsar-ı hatıralarıyla iktifa edebiliyoruz!

Hazreti Fatih – o kanla mülemma toprakta istizhar eden bu zehre-i melahat ve hamasete:

samimiyet-i kalbiyesinden cereyan eden bir meftuniyetle bakakalmıştı!

Fakat ricali faziletperver olan bir millette fenalığın pek az vukua geldiği mücerreptir işte bu nazariyeye müpteni olmalı ki muhasenat-ı ruhiyeye müteallik hasaile malik etrakinde ahval-i afifanesi ekseriya görölüyordu.. Mehmed-i Sani Hazretleri – şahsını ve tavrını (vazifesini unutacak derece) beğendiği o nevbave-i ismete – zat-ı hümayununu pederliğe layık görüp kendi kendine:

– Bu benim gelinim olmalıdır!
demişti.

*

* *

Bayezit Han-ı Sani'ye nikâh edilen salifü'z-zıkr mücahide – Yavuz Sultan Selim hazretlerinin valide-i muhteremesi olup kayınpederi tarafından kıymet-i nisvaniyesi takdir buyurularak sarayda bir nüfuz-u hükümraniye mazhar edilmişti.

Maraz-ı mevtinde iade-i afiyetine çalışanlara – Bırakın ben öleyim.. zira daha yaşayacak olursam.. dünyayı altüst edeceğim!!!” dediği meşhur (881) Yavuz cihangirin – hem validesi ve hem de mürebbiyesi olan bu büyük kadın – zevcinin calis-i taht-ı saltanat olmasıyla saadetini kaybetmişti!!

Feth-i Kostantiniye – servet-i kesireyi Devlet-i Osmaniye hazinesine yağdırmış.. ve Osmanlılığı; düvel-i muazzama arasında evc-i balaya çıkarmıştı! Fatih Hazretleri – hazine-i devleti – beytü'l-mal-ı müslimin – nazarıyla gördüğünden kendi nefesine muktesit ve mütevazi yaşayarak huzur-u Hakk'a vebalsiz gitmişti! Fakat zafu't-taba malik olan Bayezit Han-ı Sani – sarayını dalkavuklara küşat ve müdahinlerini vükelallığa isat etmiş, hele masalcı kadınları hüsn-ü kabule amade bulunmuştu!

Pare kopartmak hevesiyle zat-ı şahaneyi güzel güzel kızlar..sohbeti çekilir musahibelerle ihata ettiren mütegalibinin tahakkümleri! mader-i şirin vakarına o kadar dokunuyordu ki... rakibe-i hayatlarının tekassür-ü acısını bile ikinci derecede hissediyordu!!!

Bu güzel kadının hissiyatında kaynaşan yalnız bir şey vardı:

– Kıymet-i nisviyetini tanıttırmak –

Kayınpederinin gününden beri tedvir ettiği saray umur-u idaresine – zevcinin gevşekliği yüzünden bir de mesail-i hükümet zammedilmişti! Bu suretle zevcine akıl veriyor ve onu vükelasına baziçe olmaktan kurtarıyordu!.. Büyük kadının kesr-i nüfuzu – bütün rical-i devletçe müstelzim olmasıyla – padişaha meydan-ı sefahat-ı ihzar ediliyor.. ve oraya sevk için de kaselislere.. masalcı karılara yüz veriliyordu!!!

Vükelayı, mabeyn halkını yıldırılmış olan Yavuz'un validesi ne kadar yavuzluk etse.. kabil değil, saray içinde zehirli fesat mikroplarını saçarak kaynaşan o cadılara galebe çalamıyor.. sıkılıyor, üzüliyor, nihayet (ara sıra menfezini alevler içinde bırakarak feveran eden bir volkan gibi) galeyana geliyordu!!!

Al-i Osman'dan – celalet-i maneviyeyi bir tarafa bırakıp saltanatla sefahati mezceden birinci padişah Bayezid-i Sani'ye – artık zevcesinin tahakkümü giran gelmeğe başlamış.. ve muhitindeki müdahinlerin tahrikâtı da cesaret verdiğinden – Yavuz Sultan Selim'le validesinin makarr-ı saltanatından tebitlerini muvafık görmüştü! Şöyle ki:

– Devr-i Fatih'te az bir meblağla idare olunan sarayın mesarif-i mahiyesi – ordular teçhiz edilebilir dereceye.. fırladığını ve devlet işlerinin naehiller eline bırakıldığını gören müşarünileyha – bir gün bir dişi kaplan gibi köpürerek padişahın (882) karşısına çıkmış ve atideki sözleri söylemiştir:

“– Allahu azimü’ş-şana karşı olan mesuliyetini düşünmen lazım gelirken; kıymettar zamanını – bu gönül eğlencesi kızlar ve birtakım masalcı karırlarla geçirmen! layık mıdır?!... Babanı görmedin mi?

Ömrünü mülkün mamuriyet ve tevsiiine sarf etmişti... Bir padişahın vazifesi ne olduğunu babanın zamanında öğrenmeli idin!.. O – satvetini şevketini büyüttü de sana bırakı! – Sen de – akıbet-i evladına terke hasbe'l beşeriye mahkum olduğun vezaif-i devletin – neden ibaret olduğunu hiç düşünmüyor musun?!

Böyle padişahlık olmaz!!

Sefalet ve eğlenceye karşı bir iptilan ve zaafın varsa, ben sana kuvvetli pazılarımı uzatıyorum.. Bunda izhar-ı acz ediyorsan, ben yapacağım! Kayınpederimden ne gördümse, seni o hâlde yaşatacağım!

Bu sarayı – seni sefahata alıştırınlardan.. para yiyenlerden temizleyeceğim.. Sen babandan gördüğün usule riayet etmeyecek olursan.. ben oğlumu böyle sefahat bucağında – büyötmek istemem!

Her biri – büyük nüfuzlar alarak amir-i mutlak kesilen ortaklarıma ve masalcı karırlara tahammül (883) ederek buradaki, mevki ve hukuk-u zevciyeme olan taarruzatına belki ses çıkarmayacağım!..

Fakat zevcimi – Bir Osmanlı padişahına layık o şanlı mevkiinde görmek arzusunu bir türlü yenemem!.. Bahusus hukuk-u maderaneme olan tecavüzüne mümkün değil sükût edemem! Zira oğlumu büyükbabası gibi yetiştirmek benim vazifem ve benim hakkımdır!

– Kadınlık ne demek olduğunu tanımış ve onu tecahül eden zevc-i hümayununa tanıtmak istemiş olan sultan-ı şecaatpenah – lisan-ı ateşbeyanı önünde serfuru eden Bayezid-i Sani’den – Peki, yoluna koymağa çalışınız! alınca müsterihane dairesine çekilmişse de; padişah pek ziyade münfail ve dilgir olduğundan vükelasıyla badelistişare kadının nefyine irade eylemişti.

Hukuk-u nisvanıyesini müthiş bir surette müdafaa eden bu büyük ve âkil kadına iradeyi tebliğ ancak vükeladan müteşekkıl bir heyet-i mahsusa – cesaret edebilmişti!!

Yavuz’un validesi – Ya!.. Öyle mi! Beni istemeyeni ben de istemem! Fakat memleketime bir şartla giderim: – Şehzadem gemiye kadar gelip benimle veda etmelidir!” deyince, heyet-i mahsusa böyle kolayca kurtulduklarına memnun olmuşlardı!

Heyhat ki hinn-i vedada Yavuz Sultan’ı – validesinin aguşundan hiçbir kimse koparıp alamadı!. Zira Rumeli kızı – Oğlumu babasının hâlini göstererek büyütemem... Ortadan kesiniz! Yarısı benim; yarısı babasıdır!” diyordu!

Ah zevcine o kırık kalbin feveran-ı teessüfatında – ne ulvi, ne şeci müdafa-i hukuk-u emeli mündemiç idi!.. Yavru arslanı – iltica ettiği o tahassungâh-ı müşfikane ve hamiyetkâraneden çekip almak.. öyle dalkavuk tabiatlı kimselerin (884) kârı mıydı ki alıp getirebilsinler!!

Birleşen o mert yürekleri ayırmağa teşebbüs edecek olanlara – hayat mukabilinde fedakârlıklar lazım geldiğini – ana ile oğulun meydan okuyan ateşin nazarları – pek vazıh anlatıyordu!!

“Bu vakadan sonra Al-i Osman Türk kızlarla izdivaçtan menolunmuştu!”

Cennetmekân Sultan Selim hazretleri – sekiz sene sekiz ay devam eden müddet-i saltanatında, müzayakadan kurtardığı devletine fütihat ve adaletiyle bir misil daha zamma muvaffak olmuştu ki bu hasail ve celalet-i harikaya – hiç şüphesiz – kıymet-i nisvîyetini bir padişaha bile çiğnettirmeyen valide-i mübeccelesinden aldığı terbiye sayesinde malik olmuştur müşarünileyh hazretleri – şedit olmakla beraber adil idi ki:

–Şehzadeleri bir bayram – biz de sair çocuklar gibi yeni elbise isteriz!” demeleri üzerine, beytü’l-maldan altı yüz kuruş istemiş, İstanbul kadısı – devletin donanma ihzarıyla meşgul olduğu böyle bu zamanda beytü’l-mal-ı müslimin–şehzadelere elbise yaptırmak için rahnedar edilemez!” cevabını gönderince:

Hazretipadişah – Pek doğrudur, hata ettim!” buyurmuştur.

Garibi şu ki:

–Bir müddet sonra o kadiefendi de – hanesi pek uzak ve kendisi gayet yaşlı bulunması hasebiyle mahal-i memuriyetine merkeple gidip gelmek için padişahtan izin istemiş: – İstanbul kadısının merkeple gidip gelmesi görenek ve sonra da sefahata vesile olur caiz değildir!” irade-i muhikkasıyla menedilmiş olduğundan biçare ihtiyar ölünceye kadar yayan yürümekte muztar kalmıştır!

Cenab-ı Hak; adalet ve say-i meşkurlarına göre cümlesinin mekânı cennet eylesin.

11 Mayıs 325 – Pazartesi –

Emine Semiye (885)

Taş Hatun

Irak hükümetara Sultan Ebu Sait tarafından Şiraz Valisi bulunan (O zaman valiliklerinin de birer küçük hükümdarlık olduğunu unutmamalı!) Emîr Muhammet Şah İnci – servet-i vafire sahibi, fakat adalet ve istikametiyle kendini ahalisine ziyade sevdirmiş iyi bir zat idi. Hinn-i vefatında; Şiraz’ın meşamnüvaz güllerinin rahiyasına karışan buy-u nikisi ahali üzerinde henüz icra-i tesir-i tahassür ederken, Sultan Ebu Sait tarafından yerine gönderilen Çoban’ın oğlu Şeyh Hüseyin istidat ve istibdatkârisini izhara başlamakla kalmayıp servet-i hususiye-i müntakıleyi Muhammed Şah İnci elinden gasp edebilmek için oğlu Ebu İshak, biraderi Rüknettin ve Maksut Beylerle haremi Taş Hatun’u tevkif ettirdi. Zira Emîr Hüseyin –biliyordu ki Şiraz’da bunlara bir şey yapamayacak! Irak’a getirip tazyik etmekle ellerinden malları alabilecek ve o zavallı ailenin lekesiz hayatlarına – karanlık zindanlarında hatime çekebilecek?

*

* *

Emîr Hüseyin’i – en ziyade ürküten Taş Hatun’u biraz anlatalım:

Milel-i Türkiye iptida-i zuhurundan Sultan Orhan zamanına kadar olan devre-i safiyetinde erkeklerin kadınlar hakkındaki ihtiramlarıyla onlara bahsettikleri imtiyazları – Kur’an-ı azimü’ş-şana – mutabık bir derece-i ulviyede bulunduğundan bir emîrin hükm-ü nüfuzuna fasl-ı münkat olunuyorsa – iyilikleriyle kendisini tanıttırmış bir emîre gibi – bir emîr zevcesinin hayırhah sözlerine de aynıyla itaat ve (fazla olarak bir de kadınlığa karşı) riayet gösteriliyordu. Öyle bir kadın – hinn-i hacetinde umur-u siyasiyeye karışarak iş görüyor ve sultanlığını bihakkın ifa ediyordu.

Hayır ve hasenatıyla Taş Hatun da kendisini tanıttırmış olduğundan Şiraz’da inşa ettirdiği medresesinde her pazar ve salı öğlen namazından akşama kadar şerifler fakihler ve kadılar ictima ederler, vaaz ve nasihatleri mulin musahabe-i şeriyelerden sonra Kur’an-ı azimü’ş-şan okunur; taamlar, meyveler ve şekerlemelerle itamüzaz olunurlardı. Bu meclis-i ulvinin her ictimasında kendisi de bulunduğundan medreseye teşrifi ve aynı hükümdara olduğu gibi boru, trampet ve dümbelek ile ilan ediliyor ve bütün ulema-i kiram bu büyük kadına ibrazıtazim eyliyordu!

Taş Hatun – zevcinin vefatıyla hükümdarlık (72) mevkiini kaybetmiş ise de fukaraperverliği lütf u keremiyle bütün halk üstündeki nüfuz-u carisi intisab-ı kuvvet eylemişti.

*

İhsan ve ulüvv-ü cenabıyla milletin kıymetlisi olan bu ali kadın – zevcinin vefatı dolayısıyla döktüğü hasret yaşlarına henüz fasıla veremediği bir zamanda sarayının manevi siyahlıkları içine gömülmüş otururken; önüne maddi bir karanlık da çökmüştü.

Evet Emîr Hüseyin’in memuru – Bu sultan-ı aliyetü’ş-şanın karşısına dikilip:

– Kalkınız! Irak’a götürmek üzere sizi tevkif ediyorum! demek küstahlığına cesaret almıştı!

Taş Hatun – Türklüğe mahsus bir vakar-ı nacibane ile omuzlarını silkerek muhatabının yüzüne bir baktı!!! – Kahramanların korkutamadığı bu Türk sultanını sen mi ürküteceksin?!” demek istiyordu!

Memur – Maiyet-i efradını çağırmakla iktisab-ı kuvvete çalışırken büyük Türk kadının gözlerinden saçılan heybetnaz alaime maruz kalınca bilaihtiyar titreyerek tazimen önünde eğildi (73) ve – Beni mazur görünüz sultanım! Böyle emir aldım! diyebildi.

Taş Hatun – Bu memurun sesindeki niyazmendane tatlılıktan derhâl yumuşayıp – İnsan olan vazifesini ifa eylemelidir. Siz de vazifenizi ikmal ediniz!.. Yalnız bana müsaade ediniz yüzümü Acem kadınları gibi örteyim! Zira Taş Hatun – sarayından çıkarken yüzündeki asar-ı teessüfatı! maiyeti halkına göstermemelidir!”, dedi.

O zamanlarda Türk kadınlarının – Acem kadınlarından, “yüzlerinin peçesizliğiyle tefrik olunduğunu –” İbn-i Batuta Seyahatnamesi’nde yazar”

Taş Hatun – İlk defa yüzünü örterek sarayından çıkarılmış ve Emîr Hüseyin’e ilhak etmek üzere tam Şiraz çarşısının ortasına götürülmüştü ki, elleri bağlı orada beklettirilen oğluyla iki kaynını görünce hicab-ı sultanisini de unutarak hemen ahalinin içine atılmış ve peçesini kaldırarak – Ey Şiraz ahalisi!... Sizin içinizden ben böyle kaldırılıp götürülecek miyim?! Ben ki öyle bir ber zevcesiyim! diye bağırırmıştı!

Bu şeciyane istimdada evvela (Pehlivan Mahmut) namında bir dülger ayağa kalkarak şöyle cevap vermişti: – Hayır., çıkarılmağa bırakmayacağız!!! Buna hiçbir vakit razı olmayacağız!..”

Hakimiyet ilan eden bu mücebbel sözleri bütün ahali şiddetle tekrar edince.. birçok silahlar parlamış ve muhafızlara hücum olunarak Emîr Hüseyin’in tevabii firara mecbur edilmiş işte bu sayede prensesle çocukları kurtarılmıştır.

726 tarihinde Ebu Sait Han Bahadır’ın vuku-u vefatıyla Emîr Hüseyin – Şiraz’dan firara mecbur kaldığında idareyi Ebu İshak yed-i kifayetine almakla Taş

Hatun – valide-i emîr olarak yine memleketinin imar ve milletinin tealisine bütün kuvvetiyle çalışarak ibraz-ı hamiyet eylemiştir.

*

* *

İnsan-ı mütekaddiminimizin serbest-i hayat-ı nisaniye(74)si içinde kadınlığa layık hassa-i şefkatın inceliklerinden sızarak şecaat-ı merdaneye kadar yükselmiş birçok hareket-ı akilane ve kahramaneleriyle sınıf-ı nisvanın da erkekler gibi cemiyet-i beşeriyenin erkan-ı lazımesinden olduğunu ispat eden cetlerimiz – acaba birkaç asır sonra hafitlerinin düçar olacağı hayat-ı miskinaneyi tasavvur edebilirler miydi?!...

Ah keşke evvelce keşfetseydiler de tekessür-ü zevcat yüzünden tahassul eden âlem-i sefahatlerine vüsat vermek için dinî bir mesele şeklinde göstermeğe çalıştıkları ve kadınları cemiyet-i ilmiye ve edebiyeden tart ile) valideliğe değil gönül eğlencesi olmakla müsait bir hâlde yetiştirmek âdetini ! daha o zamandan iptale ceht ü gayret ederlerdi de.. şimdi koca bir Türk milleti içinde (İslamiyet'in ihsan etmiş olduğu) hukuk-u müdafaaya cesaret edecek bir yüz değil, binlerce kadın sedasının yükseldiği işitilirdi!

Emine Semiye (75)

Emîr Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih! Bağdat Hatun⁶

Tarihin eski bir sayfasını açıyoruz. Kurun-u vustanın cihangirlik ve saltanatla birleşen muşşa, fakat mazlum kanıyla boyanmış hayatındaki cevahirle donanmış facialarını... asrımız insanların yenilgilerle meşbu dimağlarına aksettirebilirsek; orada mucib-i istifade bir tesir-i intiba hasıl eylemekle ufak bir hizmet etmiş sayılırız.

Tarihten açtığım bu yaprak – kurun-u vustada pek mamur ve müzeyyen olan (Sultaniye) şehrine ve (İlhaniyan) sülalesinin hükümdar-ı ahiri (Ebu Sait Han Bahadır) a müteallik vukuattan bahsedecektir:

–Sultan Ebu Sait– Bağdat Meliki Şeyh, (1) Hasan El-Kebir’in zevcesi bulunan (Bağdat Hatun)u (ki hüsn-ü cemaliyle akl u dirayetini işite işite gıyaben taaşşuk etmişti) tatlik ettirip kendisine tezvicı hususunda müşarünileyhin pederi ve sabavetinde kendi vasisi ve naib-i hükümeti, şimdi emîrû’l-uleması bulunan Emîr Çoban’dan⁷ musırrane talep eylemiş) birçok mezaya-i insaniye ile mütehalik olan mürebbi-i müşarünileyh ise bu teklifi katiyen reddetmişti.

Hâlbuki padişahın rağbet ettiği bir hatunun – zevci tarafından hemen ıtlak ve huzura takdim olunması (âdat-ı Cengiziyeden bulunmak hasebiyle) Ebu Sait – talebinin adem-i isâfını muhil-i şan-ı hükümdarisi addeylediğinden üzerinde hukuk-u pederanesi bulunan o vezir-i maaliperveri kahredecek derecede izhar-ı gazap eyleyince Çoban oğlu Hoca Dımaşk’ı yerine kaymakam bırakıp Horasan’a firara mecbur olmuştu.

Ebu Sait – Çoban’a kabul ettiremediği layıksız emelini Hoca Dımaşk’a terviç ettirmeğe uğraşmışsa da.. muvaffak olamayınca biçareyi katil ve emvalini müsadere ettirmiş, (2) zevcinin mağlubiyet ve meftuniyeti yüzünden âdeta padişah kesilen hatta (Hünkâr) diye telkip olunan müşarünileyha – irtika ettiği taht-ı saltanatın – kendi ailesi kanından müteşekkil bir derya içinde yalpalanarak yüzdüğünü görünce.. mümkün değil Ebu Sait’e bir muhabbet-i zevciye ile merbut olamıyor! daima.. daima hiss-i intikamla titriyordu!!!

Bir gün alay-ı valasıyla daire-i hükümetten avdet eden Bağdat Hatun’u – sarayının önünde saltanat arabasından indiren vezir-i hassı usulca – Saadetli hünkârım,

⁶ Hatun büyük kadınlara mahsus olup burada Sultan makamındadır

⁷ Çoban – burada himaye edici manasındadır.

padişah efendimiz yine o eser-i dem-i riya ile beraber gezmeğe çıktılar..” dedi. Bağdat Hatun bilafütur – Efendimiz Sait’i sever, Emîr Arpa da iyi bir avcıdır” cevabını vermişse de taş serdibanı çıkarken güzel kaşlarının ziyade çatılmasından teemmüle vardığı anlaşıyordu!

Teganni odasına çıkıldığı zaman vezir-i hassını nezdinde alıkoyarak müşarünileyhin ağzında çiğnediği sözleri.. dinlemeğe müheyya bir tavır aldı. Vezir cesaretlenerek söze başladı: (3)

– Sultanım, Emîr Arpa şimdi tuyurdan sarf-ı nazarla insan avlamağa çalışıyor!!

Bağdat Hatun – Ya!.. Kimleri?

– Eşref Han Hazretlerini..

– (Taaccüple) A!.. O bir çocuktur yiğitlerle ne işi ola!

– Evet henüz çocuk sayılır.. ama kalbinde (gözleri yaşarak) mekânları cennet olsun hocam Melik Çoban ailesinin ahz-i sar-ı emelini kendiyle beraber büyütüyor!

...

Bağdat Hatun (Heyecanından soluyarak) Bunu siz mi söylüyorsunuz?

Vezir – (Kendini toplayarak) Hayır sultanım, Emîr Arpa kulunuz iddia ediyor!!

Sultan endişeli bir çehre ile hususi dairesine çekildi.

Bağdat Hatun hakikaten birçok kıymetli canlar fedasıyla ele geçirilecek bir hazine-i akl ve melahat idi! Ecdadının Kafkas ırkıyla ihtilatından eşkali Moğoliyeyi ekseriyet üzere kaybetmiş olduğu cihetle açık buğdaysı rengindeki pembe ile karışık o nermin letafete sayebahş-i (4) halavet uzun siyah kirpiklerinin arasından huzemat-ı zekâ yayılıyor, bundan başka mevceli ala gözlerinde öyle sehhar bir tesir görülüyordu ki.. isterse tatlı ve baygın bakışlarıyla kalpler yakıyor da.. Ebu Sait gibi bir hükümdar-ı hunaşamı bile esir ediyor!.. asna-i gazabında ise makusça kaşlarını yukarı kaldırarak mahmur gözlerini gazanferane açıyor da azm u metanetten süzülen bir tesir [...] muhatabının ciğergahını kavuruyor.

Hele o devrik kirpikler..

İşte onların ucunda titreşen garip bir nüfuz-u celaletle boyun eğmemek kabil olamıyor!

Mütefekkirine mahsus amudi hudutla müressem alnında parlayan nuruvakar – kendisine verilmiş hünkârlığına – cidden layık olduğunu ispata kâfi geliyor, mevzun kametinde ve bütün azasında ressamalara model olacak surette bir tenasüp ve tekamül göze çarpıyor!

Hele ağız.. Yumruca, latif çenesine vesair eşkal vechiyesine fazla bir halavet veren lal dudaklarının yukarı kalkık uçlarında daima hafif bir (5) tebessüm mevcut.. Hâlbuki canı sıkıldığı zaman o şeker handeler – alaim-i neferata – ne garip bir tarzda tahavvül ediveriyor!.. Hülâsa latif olduğu kadar da metin bulunan o şeffaf ve şehlevent vücudunda büyük bir ruh taşıdığı ilk nazarda anlaşılıyordu!

“Hikâyemize gelelim”

Bağdat Sultan maşlahıyla kamugunu⁸ attıktan sonra odasında oturamadı; boğazını tıkayan hafakanı sezdirmemek için hazinedarlarına iltifat ede ede has bahçeye çıktı, bahçenin ortasındaki büyük havuza doğru yürürken maiyetine halvet etmişti.

Serdabı beyaz mermerden ve şekli [...] üzere mamul o büyük havuzu cebren bir eser-i sanat ve maharet idi! Her dılılarında birer gümüş boyun üstüne mevzu billur arslan kafalarından hızlı hızlı dökülen sular – âdeta köpürmüş arslanları tecessüm ettiriyor.. Havuzun tam ortasında altın bir sak ile yüksek (yaprakları zümrüt, çiçekleri elmas ve yakuttan ...) emsali görülmemiş bir fiskiyede (6) ve onun her çiçeği ucundaki pırlanta menfezlerden fırladıktan sonra arslan kafalarının şamatasına rağmen yavaşça düşen berrak sular – havuzda haleler resmediyor.. o murassa ağacın ortasında, elinde ok ile yay tutan ve başı şua-i şemsi arai eden (altınlı yekpare bir inciden yapılmış) ufak kıtada tüysüz bir [...] şamataya teemmülle bakıyordu.

Havuzu dairenmadar türlü türlü ve latif çiçek tarhlarıyla bezetildikten başka (oraya bir aheng-i behiştî verilmek kastıyla da) sekiz tarafında bulunan yollara varınca (toprak yerine) altın rih dökülmüş ve işlenmemiş akik ve Necef'e müteallik rengamiz ahcar-ı kıymettar ferş edilmiş!.. orası âdeta bir dünya cenneti olmuştu!!!

Havuzun sağ cihetindeki sayedar bir korkuluğun medhalinde; gül ve yasemen dallarından mamul zarif bir kameriye, sol tarafında biraz uzağında da büyücek bir meydanlık mevcut (7) kameriyede tahminen on beş yaşlarında güzel bir kızcağız gergef işliyordu. Meydanlıkta da on sekiz çağlarında kılıç talimi eden pek yakışıklı ve gürbüz bir delikanlı görülüyordu ki – arada bir çiçek tarhlarının arasındaki süslü yolları birkaç hamlede geçip kızın gergef üstünde bıraktığı incili çevresini kapıp kaçıyor.. sonra ağaçtan kopardığı bir meyveyi içine koyup epeyce bir mesafeden fırlatarak ta kucağına düşürüyor.. bu oyunun sıklaşması – kızcağızın işlemesine mani olduğundan gergefini bırakıp delikanlıyı kovalıyor; yakaladığı vakit çevresini almağa çalışıyorsa

⁸ Kamug – Eskiden kadınların başlarını setrettikleri bir nevi külahtır.

da muvaffak olamıyor.. Nihayet – biraz işini terk edip birlikte dolaşmaları şartıyla sulhe yatışıyorlardı!

Bağdat Sultan; delikanlı ile kızcağızın kol kola ve birbirlerine nasbinigâh ede ede gezinmelerini.. elini kalbine koyup temaşa ederek:

– Ah sevmek ve sevilme ne büyük bahtiyarlıktır! Ne cevahirler, ne de taht ve taç insana saadet verebiliyor... işte böyle bir sevda-i saf ve ibtihaç; ruhun esbab-ı neşatıdır! (8)

Ah? Şu masum yavrularımı bir kurtarabilsem.. bana bu acı hayatın artık ne lüzumu kalır!!!” diye söyleniyordu.

İki genç Bağdat Hatun’u yakınlarında görünce tehalükle deraguş ettiler.

Sultan – (Delikanlıya hitaben) Eşref Han! Sabahtan beri buradan çıkmadın ya?” diye sual etti:

Eşref Han (Yine o gence) – Evet halacığım emrinizi ifa ettim fakat.. sarayda böyle kapalı kalmak..

Sultan – Keşke böyle kapalı kalsan da.. herkesin yanında bais-i felaketimiz olacak sözleri söylemesen!

Eşref Han – Kime ne söylemişim?

Sultan – Düşün.. Emîr Arpa ile ne konuştun?

Eşref – (Omuzlarını kaldırarak) Ben onu musahabetime layık görmem ki..

Sultan – Hele iyi düşün!

Eşref – (Elini başına götürerek) Evet.. aklıma (9) geliyor! Geçen gün Arpa lalamla konuşarak ceddimin katlinden dolayı beyan-ı teessüfat eylemiş.. ihtimal lalam safderunane cevap vermiştir.

Sultan – Efendimizi bu aralık biraz durgun görüyorum.. şimdi haber aldım senin hayatına ait dolaplar döndürülüyor!

Yakınlarım Timurtaşzade ile Dimaşk’ın kızını nezdimde ne müşkülâtlâ muhafaza ediyorum bilmiyor musun?..

Eşref hiddetinden kızardı! Geniş omuzları arasındaki göğsü kabarak karşısında tecessüm eden bir hayale hücum etmek istiyor gibi iki adım ilerledi.. Kenetlenen dişleri arasından şu sözler suubetle çıkıyordu:

– Halacığım.. Artık elverir! Biz cellat bucağında yaşayacak insanlar mıyız!!!

(Kılıcını göstererek) Bunu bana sarayın bahçesinde oynamak için mi verdiler?.. Bırak beni! Ailemizin intikamını alayım...

Sultan – (Eliyle Eşref'in ağzını kapayarak) (10) Sus sus.. Kanını heder ederek bizi büsbütün bokes mi bırakacaksınız?..

Eşref – (Halasının elini ağzından çekerek) Fakat halacığım ızdırabımı anlamalısın!.. Bu gunegun çiçeklerin müsekkkin kokusu – gayz ve nefretimi uyutamıyor!

Şu koruluktaki ağaçların letafeti – enzarımı okşayamıyor! Önümüzde serapa mebni-i huzuzat olan bu havuza bak.. Cevahirle müzeyyen fıskiyelerinden akan bu berrak sular kalbime serinlik vereceği yerde – ceddimin babamın amcalarımın akıtılan mazlum kanlarını andırıyor da.. of ciğerlerimi yakıyor! (Ayağını yere vurarak) Bastığımız bu yaldızlı toprakta ve bu zarif çakıllarda bile halacığım senin ezilip çekinen saadet-i sabıkanın hurdalarını görüyorum!!! (Yüksek kuleleriyle heybetar olan saraya doğru koşar.. Tekrar sultana müteveccihen gelir) Hala! Ailemizin katl-i fermanı sudur eden şu muvahhiş bina! hiç bize darüleman olabilir mi?.. Bağdat'tan esir gibi (11) getirildiğin ilk akşamı – orada nasıl geçirdiğini hiç unutabilir misin?

Babanın kardeşlerinin matemgâhı olan kalb-i şefkatküsterinizde bir kan-ı enin kaynaşırken.. Ebu Sait'in muhabbet-i cebriyesi hiç orada yaşayabilir mi?

(Feveranla sarayı göstererek) İzin ver hala! Şurası İlhanilerin sonuncu hükümdarına da bekada maktel olsun!.. Ah celladın yurdundaki zevkicihan – mazlum Çoban'ın hafidine işkenceden başka ne olabilir!!!

Sultan yavaş bir reftar ile Eşref'in başını elleri arasına alıp bus ettikten sonra göğsünde sıkarak hafif bir sesle:

– Yiğit çocuk! Ailemizin medar-ı istinadı olacağını düşün de hayatını kıymetli tut.. Gazan ve Hüdabende gibi iki padişah-ı adile⁹ hüsn-ü hizmet eden (12) Emîr Çoban – saltanat ve servetle şımaran Sultan Ebu Sait'e karşı mutedilane bir lisan kullansaydı.. ailemizin felaket-i feciyesi vukaa gelmeyecekti!

Hilaf-ı insaniyet olan o meseleyi – daha ihtiyatlı reddederek bir çare-i tesviye bulmalıydı!

Hasan Kebir'e gelince – Mevkiiyle ikbalini gözeterek beni sultana terk ettiği için onu düşünmem bile!..

⁹ Sultan Gazan ve Hüdabende – Hülagu Bin Cengiz ahfadından adil ve hakkaniyet ve fezail ile muttasif iki birader olup yekdiğerini müteakkip calis-i taht-ı İlhaniyan olmuşlardır. Her ikisi de ulema ve fuzela-i İslamla ihtilat ede ede din-i İslamı itminan-ı kalple Kabul-u ümera ve tebalarini dahi ithal edip İslamiyete büyük büyük hizmetleri geçmiştir. Pederi Hüdabende'nin mezayasından nasiptâr olamayan Ebu Sait ise cediti Cengiz'e çekmişti!!!

Eşref – (Halasının sinesinde inleyerek) Of halacığım!.. Ailemizin kanıyla yıkanan İlhaniyan tahtında şimdi sen de hükümet sürüyorsun değil mi?..

Sultan – Seni kurtarmak için..

Eşref – (Mütehalikane doğrularak) Bir can için kartal yuvasında mahpusiyete razı mıyım sanıyorsun?.. Hayır, bin kere hayır! (Elindeki kılıcını göstererek) cennetmekân Hüdabende Han hazretlerinin hediyesi olan bu kılıçla zalim oğlunun mecazat-ı layikasını verirsem, onun ruhu da şad olur!

Sultan – Ya sonra?..

Eşref – Bilirim...Beni de bin parça edeceklerdir!

Eşref'in son sözlerini acıklı bir çığlık takip etti! (13)

Bu çığlık – hala ile yeğenin münakaşalarını bir sükûnet-i müdakkıkane ile dinleyen güzel kızcağızın ağzından fırlamıştı.. zavallının mevzun kirpiklerinden aşağı yuvarlanan teessür yaşları tül gömleğinin örtemediği latif sinisini ıslatıyor.. beyaz gerdanını şişirerek çıkan ahlâr – kiraz gibi dolgun ve kırmızı dudaklarını kavuruyordu!

Sultan – Dilşat çocukluk etme.. Sen Çoban kızlarından değil misin?” diye bağırdı.

Dilşat – Halacığım beni affediniz.. Eşref Han'ın kara düşünceleri sabrımı tükettiğinden metanetime kaybettim!” diye beyan-ı mazeret ediyordu.

Eşref yavaşça onlara yaklaşarak asar-ı teessür ve nedametle derinleşen hazin bakışlarını bir müddet Dilşat'a nasbetti.. Sultan – Bu defa her iki yeğenini birden deraguşla onları meczedercesine göğsünde sıkarak – Nur-u aynlarım siz müsterih olunuz Bağdat Hatun hiçbir şeyi unutmaz! Sizi düşündüğü kadar da intikamını düşünmüştür...(14)

Maksadım (Eşref'e hitaben ve gayet yavaş bir seda ile) seni biraderin Hasan Küçük'ün nezdine gönderebilmektir.¹⁰ O zavallı kardeşin Diyarbakır'dan Azerbaycan'a gidip gelerek henüz bir yerde temel tutamıyor ki...

Eşref – (Köpürmüş arslanlar gibi silkinerek) Çoban evladına yaraşan cesaret ve maharetiyle harpler ederek tesis-i hükümete uğraşan bir kahraman – zavallı olamaz!.. İşte zavallı benim ki.. kadınlar arasında çocuk oyunu oynuyorum!

Sultan – Galeyan lazım değil!

¹⁰ Bağdat Hâkimi olan Hüseyin'e Kebir – Çobaniyan Hükümetinin müessisi bulunana – Küçük – lakapları verilmiştir.

Melik Hasan ne vakit Çobaniyan tahtını muhkemce rekze muvaffak olursa, sen o zaman ona iltihak eder ve mertliğini gösterirsin! Burası Ebu Sait'in makarr-ı saltanatıdır. Nüfuzumdaki suri kudrete aldanma.. Hem seni takibe mecbur olan Dilşat'ı harp meydanlarında sürükleyemeyeceğini hiç düşünmüyormusun?

Eşref – (Derin bir ah eder) Evet Dilşat... (15)

(Sonra korkunç bir tavır alarak) Fakat hala.. saltanatına mecburi iştirak ettiğin Ebu Sait'in meşum tahtındaki mazlum kan lekelerini ne ile yıkayacaksın?..

Bağdat Sultan'ın latif yüzünü ani bir işmizaz-ı nefrin istila etti! Biraz tereddütten sonra sağ eliyle Eşref'in, sol eliyle Dilşat'ın bileğinden tutarak rüstemane bir bakışla dedi ki:

– O lekeler ancak celladın kanıyla çıkar.. beni dinleyiniz!

Siz selamet bulduktan sonra – her gece rüyamda (intikam) diye bağırın – babacığımın ve kardeşlerimin seda-i müştekiyelerini tatyip edeceğim..

Ama beni de mahvederlermiş; ehemmiyeti yok.. ahret sultanlığı – böyle gazap vicdanı içindeki hünkârlıktan elbette iyidir. Şu kadar ki Melik Eşref sen yaşamalısın!

Kardeşin daim harple meşgul.. O da şehit olursa Çoban sülalesi inkıraz bulur.

Bunları itidal-i demle teemmül edip (16) bana itaat edeceğine dair kavi söz vermelisin!

Eşref düşünüyordu.. Dilşat halasının sinesine başını dayayarak masum nigâhlarıyla Eşref'e (Evet) verdirmeğe çalışıyordu.. Bir müddet sonra sinnine mahsus bir çeviklikle süzülüp çekildi.

Şeffaf vücudunun titrediği görülüyordu!!

Dilber kızcağzın havfengiz enzarı – saraya doğru uzanan geniş yola sayelenmişti..

Oradan, Sultan Ebu Sait – muhteşem bir kıyafette levendane adımlarıyla geliyordu.

Bağdat Sultan – (İstikbal ederek) kudum-u şahanenizle bu kadar geç teşerrüf ettiğim için kendimi bahtsız addediyorum efendim” dedi.

Ebu Sait – (Bağdat Hatun'un elini öperek) Hünkârım, müsali-i abd ile o kadar meşgulsünüz ki.. hayranınız da vaktinizi gasp etmekten çekiniyorum.

Birkaç günden beri Emîr Arpa ile cirit ve silah talimlerinde bulunuyorum. Haşmet ve saltanatın (17) hüsn-ü muhafazasına bezl-i gayret eden bir padişah – asıl sulh zamanında harbi düşünür değil mi sultanım?

Bağdat Sultan – Öyledir efendimiz; say-i şahaneniz meşkur olsun, cariyenizin serzenişleri efendimizi özlediğimden neşet ediyor!

Ebu Sait – iltifatlarına gark ettiği Bağdat Hatun’la beraber Dilşat’ın kameriyesine girip oturdular. Genç kızlara mahsus edevat-ı iştilal Ebu Sait’in gözüne ilişince:

– Hünkârım, bu güzel nakışı siz mi işliyorsunuz?” diye sorarken Bağdat Hatun uzakta kalan Dilşat’a gelmesi için başıyla işaret ederek:

– Dilşat cariyenizin hüneridir (sonra Eşrefi de çağırarak) Geliniz çocuklarım, padişahımıza arz-ı ubudiyet ediniz..” dedi.

Dilşat müteredit bir hâlde gelip padişahın önünde diz çökerek ellerinden öptü; Ebu Sait latif kızcağızın müteaddit örgüleriyle omuzlarını dolduran lepiska saçlarını okşayarak:

– Hünkârım, Dilşat Bigim¹¹ bir timsal-i (18) melahatınızdır. Şu latif gözlere bakınız.. Sizinkilerden daha açık. Sizin nafiz ve müesser bakışınıza mukabil onun nigâhında munis ve tatlı bir hasa var!

Emîr Çoban kızları – hakikaten nadir tesadüf edilir birer incidir..

Bağdat Hatun bir nazire-i şüphedar atfiyle eğilip Ebu Sait’in yüzüne baktı.. Fetanetinin bütün kuvvet-i öfkesi zamanında irileşen cangüdar gözlerinden taşıyordu..

Bağdat Hatun – Evet padişahım, Dilşat cariyeniz tıpkı bana benzer, farkımız – daha sarışın, daha beyaz bahusus çok genç olmasıdır.

Yalnız efendimizin bir sözünü afv-ı şahanenize güvenerek tashih edeceğim:

– Burada Sultan Ebu Sait Han Bahadır hazretlerinin zevce-i sadıkasıyla kardeşi kızı mevcuttur. Emîr Çoban’ın ruhu – cennetmekân Gazan ve Hüdabende Han hazretlerinin ruhları ile birleşerek o müellim sayfaların kıraatini dünyadakilere bırakmışlardır.. biz de onları kapayalım ve unutalım!(19)

Ebu Sait – (Bağdat Hatun’un tekrar hürmetle elini öperek) şerike-i hayat ve saltanatım! Hep emir senindir. Çünkü senden hilaf-ı akl ve hikmet bir hareketin südur etmeyeceğine eminim (Havuz başında bir istato gibi dikilip kalan Eşrefi irae ederek) hatta Timurtaşzade’nin layık-ı mücazat olduğunu bile idrak buyurursunuz değil mi sultanım?..

Bağdat Hatun Eşref’e doğru hızlı adımlarla yürüyerek getirmeğe çalıştıysa da çelikten merkur bir sütunmuş gibi.. onu yerinden kımıldatamadı!

¹¹ Bigim Hanım demektir.

Bu hâli müstehziyane seyreden Ebu Sait onların yanına gidip – Bırakınız Hünkârım.. Zaten Eşref'in amal-i intikamcuyanesi anlaşılmıştır – Padişahına itaati olmayanlar – müstehak-ı siyasettir. " dedi.

Eşref – (Serkeşane) Efendimiz, Emîr Timurtaşzade olduğumu feramuş buyurmayınız...

Ebu Sait – (Eşref'e muhakkirane bir nazar fırlatarak) Mutmain ol asla unutmuyorum.. Emîr Çoban beni büyütüp talim ederken itaatsizleri yola getirmek fenni de (şan-ı saltanattan olarak) öğretmişti.. Ben de (20) bu nazariyeyi – onun bana itaatsizlik ettiği sırada mevki-i tatbiki koydum. Padişahların adaleti nispetinde muhaliflerine siyasetleri olmazsa; davaisaltanattan ellerini çekmelidirler!!!

Eşref – Amcam Emîr Dımaşk'ın mukatili – kulunuz için bu mükellef yerlerde yaşamaktan daha ehven-i şerdir.. (Eliyle karşıdaki muazzam binayı göstererek) saraylarımızın duvarları – hâlâ mazlum ailemin ihtizar-ı eninleriyle çınlıyor!

Ebu Sait – (Mütevehhirane) Sus küstah.. Onlar da mahvımı düşünüyorlardı!

Eşref – Ya sülale-i Cengiziyeden bahis (Camiü't-Tevarih) müellifi Reşidü'd-Devle Fazlullah kulunuzu niçin idam ettirdiniz?

Zendostane müfrit bir nazenlikle esiri bulunan Ebu Sait – kadınları unutup – Eşref'e hücum etti ve yakasından tutup (hayli müsaraadan sonra) yere çarparak:

–Kuduz kelp gebertir gibi seni ayaklarım altında ezeceğim anladın mı yağı!!!” diye bağıırıyordu.

Eşref boğulmak derecesine gelmişti ki (21) o zamana kadar ihtiyar sükût eden Bağdat Hatun'la Dilşat Ebu Sait'in ellerine sarılarak – Afv.. merhamet!” diye yalvarmağa başladılar.

Ebu Sait – Mağlubunu bırakıp kendi bileklerinde kenetlenen o latif elleri birer buse ile taltif etti ve Bağdat Hatun'a hitaben:

– Ruhum ve hünkârım! Eşref'in küstahlığı pek büyüktür.. Fakat senin rican da benim için bir emirdir yalnız onun canını bağışlamaklığım – senden bir taviz talebine hak kazandırıyor değil mi?.. Bana vadet ki.." dedi Bağdat Hatun – (Alışkın olduğu bu tavize acele cevap vermek için sözünü keserek) hangi cariyemi ferman buyurursanız bahşettim.

Ebu Sait – Hayır (Dilşat'a manidar bir nazar fırlatarak) Ben bunu isterim!

Bağdat – (Mosmor kesilip) Aman efendimiz o henüz talim ve terbiyeye muhtaç bir çocuktur.. Huzurunuzda kusur eder!

Ebu Sait – Zarar yok, yine taht-ı terbiyyenizde büyür ve ikinci sultanım olur.
(22)

Birkaç dakika müellim bir sükût çöktü. Artık Bağdat Hatun'un da kendini zaptedemez bir hâle geldiği seziliyordu..

Ebu Sait – (Vahşi bir tavırla) Eşref yağısını – Amcası Hoca Dımaşk'ın makteline idam ve aynı surette kanlı gömleğini teşhir ettireceğim..” diye sükûtu ihlal eylediği esnada Dilşat – padişaha doğru koşup – Efendimiz efendimiz.. ben emrinize muti bir cariyenizim. Eşref Beğ'in¹² canını bağışlayarak buradan tardediniz..” deyince Bağdat Hatun kendini toplayarak:

– Evet onu size tezvice razıyım " diyebildi. Ebu Sait teşekkürden sonra Eşref'in bir tarafa düşüp kalan kılıcı aldı ve iki parça etmeğe davranarak:

– Yola çıkarken sana tahta bir kılıç vereceğim oynar eğlenirsin!..” diyordu.

Bağdat Hatun – (Teveccühkâr bir seda ile) Aman padişahım onu kırmayınız! Peder-i al-i şanınızın Eşref dünyaya geldiği ve ismini tesmiye kıldığı zaman (23) bahsettiği bir hediye-i mukaddestir. Şimdi tahsil için onu Bağdat'a gönderelim ne vakit akli başına gelir de padişahına hüsn-ü hizmet vazifesini öğrenirse tekrar ona veririz.

Henüz akli ermiyor biz bu hanedan-ı şevketpenahın kullarıyız.

Ebu Sait – (Kılıcı öperek) Pederim Hüdabende hazretlerinin ruh-u revanı şad olsun. Evet sultanım dediğiniz gibi yaparız.

Ebu Sait hızlı adımları ile saraya doğru yürüyünce Bağdat Hatun yeğenine sokularak – Tedbirsiz.. Az kaldı kendini öldürtecektin de ailemizin ne intikamı ne de ibka-i namını.. hiçbir şey bırakmayacaktın!

Çabuk.. İtaat edeceğine dair söz ver bakayım...” tevbihatında bulundu.

Ebu Sait'in kuvvetli darbelerinden sersemleşen Eşref uğuşuk bir hâlde ve kan içinde kalmıştı.. Halasının amirane sözlerinden biraz kendine gelip doğruldu elini zorla kaldırıp alnını ovmağa başladı Bağdat Hatun da (24) kalkmasına yardım ederek – Haydi oğlum bana söz ver..” diyordu.

Eşref ayağa kalkıp bir ağaca dayanarak etrafına müteessif nazarlar gönderdi nihayet – Evet halacığım, ailemizin intikamı alınmak şartıyla sana itaat edeceğim.” cevabını verebildi.

Bağdat Hatun – Bu benim işim.. Sen çocukluğunu bil de Çoban sülalesinin ala-i şeref-i esbabını sana idrak ettirecek meziyeti iktisaba çalış!” dedi.

¹² Beğ Bey demektir.

Bu aralık Ebu Sait elinde parlayan bir şeyle avdet edince Dilşat onu hançer zannıyla yine bir çığlık koparmıştı!..

Fakat Sultan yaklaşınca elindekinin bir gümüş divit olduğu anlaşıldı.

Ebu Sait – (Diviti Eşref’e uzatarak) Bunu al da tahsil-i ilme say ol.. Ne vakit enişten ve padişahın bulunan Ebu Sait’e hürmetle mükellef bir emîr olursan kılıcını halandan istersin!” dedi. Eşref – kolundan tutup sürükleyen halasının müessir (25) nazarlarından mağluben padişahın önünde diz çöktü ve yeri öperek diviti aldıktan sonra kıyam edip mezbuhane bir tavırla hiçbir kelime söylemeden Ebu Sait’i takibe hazır oldu.

Bağdat Eşref’in alnından öperken gözyaşlarını kalbine akıtmıştı.. Lakin veda sırası Dilşat’a gelince öyle olmadı – Ah biraderim – Eyvah hemşirem – feryadıyla iki nevnihal şebabın yekdiğerini deraguşları..suzişli bir levha-i firkat teşkil ediyordu.

Ebu Sait bile bu müfarakattaki ulviyeti hissetmiş olmalı ki hürmetkâr bir vaziyetle başını eğerek Bağdat Hatun’un yanında samitane durmuştu.

*

* *

Ertesi günü Kadı Hassı Padişah Dilşat Sultan’la Ebu Sait’in nikâhını kıymıştı. O gün vüzera ve ümeradan ileri gelenler – sultanın velime ziyafetinde yiyip içip eğlenirlerken harem-i hümayunda matemengiz bir telaş dalgalanıyordu.. Elbise diktirtmeğe vakit olmadığı (26) için Bağdat Sultan ilk gelinlik libasını Dilşat’a göre düzelterek giydirmeye çalışırken usulca kulağına:

– Gelinlik entarimde zevcim gibi sana kısmet imiş.. Aynı talihi takip etmek – ciğerlerimi yakıyor!!!” cümlesini fısılıyordu.

Sultanların arkasında mezar taşı gibi dikilen ve tez kocamış altmışlık bir acuze – sivri çenesinden zehirler akıtarak:

– Hey yavrum.. Emîr Dımaşk’ı siyasete götürürlerken – Tayacığım sütünü bana helal et ve kanlı gömleğimden bir parça kopar da hemşireme emanet kıl onun akıl ve tedbiri hepimizden yüksektir – demişti (Koynunda sakladığı meşin bir keseyi açıp çıkardığı kanlı bir bez parçasını Bağdat’a uzatarak) Bunu al da Dilşat Bigi’imin tacına sorguç yap!!!” diyordu.

Dilşat canhıraş bir seda ile – Ah zavallı babacığım biz o mukaddes vedini – zalimin dâhil-i feraşı olmakla tahkir ediyoruz!” diye hüngür hüngür ağlamağa başladı.. Bağdat Hatun metinane bir tavırla (27) tayanın elindeki parçayı alarak – Yüce taya! İçtihatın mübarek olsun.. Bunu bana ver ki ailemiz celladına Emîr Çoban kızlarından

vasi ettiği usare-i saadeti kustururken ağzına tıkaç yapayım!!!” deyince Bağdat Hatun’un böyle ciddi zamanındaki sözlerinde hiç şakası bulunmadığını bilen taya ile Dilşat keder yaşlarını daha az döktüler.

Dilşat giyinip kuşandıktan sonra gelinlik tahtına oturmak üzere yürümüştü ki – birlikte büyüdüğü ve pek sevdiği Yahşi namındaki nedimesi – gelip kulağına birşeyler fısıladı..Dilşat sararıp ve halasının mümanaatını yalvarmakla hükümsüz bırakıp Yahşi’yle beraber sarayın en yukarı katına çıktılar:

(Sultaniye) şehrinin meşhur ıyd ve siyaseti olan büyük meydana nazır kulelerden birine girip pencereye koşular, Dilşat tozu dumana katıp giden bir kervanın izine bakarak saçlarını yoluyor (28) ve – Bugün bana allar mı yaraşır?.. Eyvah benim ümidim şu atların savurduğu topraklar arasında söndü.. Bundan sonra bana karanlık bir hayat!!!” diye feryat ediyordu.

Yahşi Dilşat’ın boynuna sarılarak:

– Kalbini siyah kinlerinle gider.. Emîr Çoban’ın iki melikini fıraş-ı cebbaranesine çeken zalime – elbet bir kıssas günü de erişir!...” cümlesini yavaşça, fakat muhip bir seda ile söylüyordu:

– Neme lazım ben istikbalimi kaybettikten sonra ..” diye mırıldanan Dilşat’a Yahşi – Eğer Melik Eşref hakikaten mert ise, onun hayatını kurtarmak için kendini feda eden nişanlısını hiçbir zaman unutmaz!” cevabıyla Dilşat’ı teselliye çalışıyordu.

736 sene-i hicriyesinde Ebu Sait’in salefü’z-zıkr muhteşem sarayında Bağdat Hatun hükümete gitmek üzere hazırlanıyordu. (29) Teşrifatçı kadın gelerek Dilşat Sultan’ın vürudu haberini tebliğ eyledi.

Bağdat Hatun – Buyursun” cevabını vermişse de, henüz dün giden Dilşat’ın ertesi günü tekrar gelmesini hayra yoramadığından sıkılmıştı..

Sekiz sene zarfında serpilerek daha güzellenen Dilşat şehlevendane bir hıram ile halasının huzuruna dâhil olup aguşuna atıldı, acuze taya da arkasından geliyordu.

Dilşat hakikaten devre-i şebbin bir nihal-i dılfiribi kesilmişti.. Evvelki masum nigâhları şimdi fitneler karıştıran lemaat-ı işve ile kâh süzülüyor.. kâh da buluttan sıyrılan merih yıldızı gibi parlak bir letafete bürünüyor.. İpek gibi latif saçları elmas toklu kamuğundan taşarak kucak kucak arkasına yığılmış.. taktığı kıymettar yakut bilezikler – beyaz kadife gibi yumuşak ve müdevver bileklerinin güzelliğinden iktibası letafetle müftehir.. Boynundaki tane inciler – asıl yerini bulduğundan memnunane bir vaziyetle şeffaf sinesine gömülmüş.. Oh ziynetiyle letafeti mezcolarak (30) güzellik

denilen şeyi tecessüm ettirmişti! Şu kadar ki pembe yanakları – kumral kirpiklerine muhazî bir daire ile çevrilmiş ve zarîf ağzının uçları medaretle bükülmüştü:

Şu iki alamet-i vecîhiye – ihtîşama müstağrik o güzel vücudun nasıl gizli ve kemirici bir derd-i elim taşıdığını müdekkik nazarlardan devredemiyordu!!

Sultanlar yan yana oturmuşlardı.

Bağdat Hatun – (Şüpheli bir bakışla) Dün gittiğin hâlde bugün acele gelişin beni telaşa düşürdü ne var?" diye sual etti:

Dilşat – (Kalbini tutarak) Benim için her gün azap ve ızdırap var.. Ah halacığım bilsen daha ne var!!

Hakkımdaki lütuf ve şefkatin kesir olduğundan tedavime uğraşıyorsun ama nafiledir.. Tabiplerin aczini görünce civar kırlarda köşkler bina ettirerek beni oradan oraya dolaştırıyorsun!

Evet bu saraydan uzaklaşmaklığım hasta olan ruhuma hayli tesir etti. (31)

Taya – (Söze atılarak) Canavar yurdunda yaşayanlar günün birinde vahşî bir pençe yemek korkusunu da taşırlar!" dedi:

Dilşat – İhtimaldir tayacığım! (Halasına dönerek) Bana cehennemden farklı olmayan bu saraya böyle tezce gelişim – nedimem Yahşî meselesi içindir, malum ya..

Lakaytlığım yüzünden padişaha sözüm geçmiyor! Canım halacığım buna sen himmet et.

Bağdat – (Teemmülle).. Efendimiz diyordu ki Yahşî'nin eniştesi Azerbaycan'da iddia-i istiklalile çarpışan Hasan Küçük'e muavenet-i hafiyede bulunmuş olduğundan katli icap etmiş!

Taya – (Kendi kendine mırıldanarak) Allahım! Hasan Küçük'e nusretler ver..

Dilşat – (Halasına cevap vererek) Ya zevcesinin ne günahı varmış?

Bağdat – O da zevcini götürürlerken ağzını bozmuş.. Serhengler susturmak içindir..

Taya – (Bağdat'ın sözünü keserek) O mazlum ağzı yumruklarıyla tıkamışlar! Bunda fevkalade (32) ne var ki.. (Sivri çenesini titreten bir öfke ile) Ah yere geçesi gaddarlar ah!!

Dilşat – Artık çare yok bunları maziye karıştıralım da Yahşî'nin biraderi Bağday'ı kurtaralım o zavallı henüz on yedi yaşında bir çocuktur.

Bağdat Hatun – Şimdi efendimiz gelir söyleriz.

Dilşat Sultan henüz kahvesini içmişti ki Ebu Sait – sırtındaki seyyiat-ı Cengiziyesini – tatlı tebessümleri ve mültefet nazarlarıyla müzeyyen suratında

gizleyerek şahane bir eda ile odaya dâhil oldu ve arz-ı tazimat için ellerini iki tarafa açıp inhina eden¹³ sultanları selamladı sonra her ikisinin birer elinden tutup (kendisi ortalarında olmak üzere) beraberce sedirde oturdular.

Padişah – Emîr Çoban kızlarının neşrettiği ziya-i melahattan mütelezziz olarak bir müddet tatlı tatlı konuştuktan sonra, müstehzi nazarlarından sıkıldığı Dilşat’a kinaye etmek maksadıyla Bağdat Sultan’a dedi ki:

– Sen benim cidden ruhumsun.. Hükümet işlerindeki en mühim akideleri bile kolaylıkla çözer beni üzülmekten (33) vikaye edersin (Dilşat’ın gözlerinin içine bakarak) Bilmem neden bu küçük sultanım daima darılmağa bahane arar..

Bağdat – Çocukluk..

Ebu Sait – Bir oyuncak mı lazım?

“Gülüşürler..”

Dilşat – Rahatsız olduğumu unutmayınız efendim..

Bağdat – Mürüvvetli efendimiz Dilşat’ın rikkat-i kalbiyesi malum-u şahanenizdir, bahusus kendisine hizmet edenlere çarpan felakete karşı.. daha çok müteessir olur..

Ebu Sait – Anlıyorum.. Yine mi Yahşi meselesi?

Bağdat – Canım efendim, şu Bağday kölenizin kanından vazgeçiniz.. Çünkü o çocuk – cedd-i büzürgvarınız Sultan Ahmet hazretleriyle beraber izhar-ı İslamiyetleri uğruna şehit düşen fedakârandan Emîr Bağday ahfadındandır.

Dilşat – (Niyazmendane) Efendimiz, Yahşi'nin fazla mükedder edilmemesi – cariyenizi pek ziyade memnun edecektir..

Ebu Sait’in kaşları çatıldı.. Zamirinde menfur bir maksadın (34) – sultanların ricasıyla çarpıştığını Bağdat Hatun teferrüste gecikmedi.. Bununla beraber Ebu Sait – Sultanları kırmak da istemeyerek – Yahşi bilhassa gelip beni görsün” dedi.

Bu kısa cevaptaki soğukluk – muhavereyi kesmişti.

Nihayet Bağdat Hatun hükümete gitmek lüzumunu izhar eylediğinden borular çalınmağa davullar vurulmağa başlayarak alay-ı hümayun ihzar olundu.

*

* *

Üç gün sonra taya hatun (zaptına çalıştığı gayzı burnunun deliklerinden uğrayarak) soluk soluğa geldi, Bağdat Hatun halvet odasına çıkıp:

¹³ O zaman âdetince deverane benzeyen bir inhina asaritazimiyeden idi.

Sultanım! Cellat yine cellat.. Bu sabah Bağday'ı celbetmişler.. Anası çıldırdı deli gibi sokaklarda koşuyor” haber-i menhusunu getirmesin mi?..Bağdat muvazenesini kaybederek diz üstü çöktü.. (Ah ah!!!) diyordu.

Emîr Çoban'ın büyük oğlu Hoca Dımaşk'ı süt vererek büyütmüş ve aile içinde (yüce) hitabına kesb-i istihkak etmiş (35) hatta hürmeten kendisine (hatun) elkabı verilmiş olan taya –teveccühkâr bir bakışla– Bağdat'ı ellerinden tutup kaldırarak oturttu ve kulağına eğilip dedi ki:

– Yalnız umur-u hükümeti hüsn-ü tedvirinle insaniyet vazifesini icra ettin mi sanıyorsun?.. Hayır, asla! Ümmet-i Muhammedin başına bela olan zalim hakkında adalet kılıcını istimal etmelisin.. Onun mülevves hayatı senin ocağın içinde değil mi?..

Bağdat – (Metaneti hilafında zebun bir tavırla inleyerek) Ah Dilşat'ı düşünüyorum.. Zalimin yardakçıları; daha zalimdir!

Taya – Dilşat'ı bana bırak. Yirmi tüvana ve afiyetli serhengim var ben onu yarım saatte memleketten çıkarırım.

Bağdat – Yahşi ne yapıyor?

Taya – Zavallı Yahşi!.. Bu felakete dayanamayıp kendini çaya attı.

Bağdat – (Çığlığını zaptedemeyerek) Fakat bu derecesi gayret Allah'a dokunur!

Taya (Okumuş yazmış değilse de) görgüsü (36) bahusus meleke-i akliyesi yüzünden idraki kuvvetli ve sözleri pek rabitalı idi. Bağdat'a müstehzi bir nazar fırlatarak:

– Kızım! Gayret-i ah gökten zembille inmez... Yine kulların amalinden hasıl olur!” dedi.

Bağdat – (Derin derin düşündükten sonra) ... Dilşat ne hâlde?

Taya – Yahşi'nin gönderdiği vedanameyi okuyunca bayıldı.

Bağdat – Ne yazmış?

Taya – Koynundan çıkardığı kâğıdı sultana uzattı, o da atideki sözleri gözyaşlarıyla okumağa başladı:

“Efendim Sultanım.

Canımdan daha kıymettar olan nakdine-i ismetimi fidye-i necat olarak zalime vermediğim için ailem mahvedildi!.. Bundan sonra – bana yaşamak – ihtimal esirgediğim şeyi cebren aldırmağa vesile olur fikrine mebni haramdır.. Bilirsiniz ki devlet ve milletin itila-i şanı uğruna uzak memleketlerde dolaşan bir asker nişanım vardır ona mülevves bir vücut saklamaktansa, temiz bir nam bırakmağı tercih

ediyorum!.. Yoksa bu kemter nedimenizle teselli bulan siz sultanımı ebediyyen terk etmezim. (37) Üzerimde pek çok olan hakkınızı bana helal etmenizi ve bedbaht anacığımı sokaktan aldırmanızı niyaz eyler ve merhametli ellerinizden öperim muhterem sultanım mahlukunuz

Yahşi

Bağdat Hatun sekiz senedir dökemediği gözyaşlarına mebzul bir cereyan verdi.. Teessüratı biraz sükûnet bulunca taya hatunu da birlikte alarak doğruca Dilşat'ın sayfiyesine gitti.

Zavallı Dilşat! Halasını hıçkırıklarıyla karşılamıştı. Bağdat Hatun güzel yeğenini uzun müddet sinesinde sıkıp iki günden beri solan yanaklarından ve nemnak bulunan gözlerinden medit buseler aldı. Kendisine muhabbet-i duhterane ile sarılan Dilşat ise; merasim-i fîrakı andıran bu nevazîşattan ürkerek:

– Halacığım! Ayrılacak mıyız?.. Bu tahassür neden icap ediyor?” diye soruyordu:

Bağdat – Kızım, sevgili Dilşat'ım beni iyi dinle! Zalime verdiğim uzun fırsattan indiah muatep olacağım diye korkuyorum.. Artık vakt-i adalet erişti sanırım!..(38)

İcabında yüce taya seni kaçıracaktır; o zamana kadar sarayında kapanıp kalmalısın.” dedi.

Dilşat – (Lerzan bir hâlde) Halacığım ya sen?..

Bağdat – (Metinane) Beni merak etme.. Vezir-i hassım.. zalimin hempalarına mukabele edebilir – hünkârlığım sağlamlaşınca avdet edersin – Aksi hâlinde Azerbaycan'a kadar git (Hasan Küçük bu günlerde hayli kuvvet almış) orada Melik Eşref'i de bulursun son emelim onunla izdivaç etmekliğindir.

Dilşat her ne kadar – Halacığım ben seninle kalmak iktiza ederse beraberce ölmek isterim!!” diye ısrar etmişse de, Bağdat amirane bir seda ile:

– Canım neden ölelim.. İnşallah hepimiz de selamete çıkarız. Hem – babalarınızın tensip ettiği ve benim de takdis eylediğim nişanınızın izdivac-ı kalbi – senin için muazzez bir vazife olduğunu unutabilir misin?..” cümlesiyle Dilşat'ı oldukça mütevekkil bir hâlde bırakıp sarayına avdet etti. Kendisiyle gelen taya hatuna da hafıyyen birçok talimat verdikten sonra ihtimamla giyinip kuşandı, akşamüstü harem-i hümayuna dâhil olan (39) Ebu Sait'i pek beşuş ve pek hahişli bir çehre ile karşıladı.. Padişah Bağdat'ın her günkü vakarına bedel bu hâl-i şuhanesine bir müddet meftunane bakarak:

– Sevgili hünkârım, benim her müşkülümü hallettiğin gibi.. gamımı da anlar ve geçirmeğe çalışırsın! Saltanatım hatta bu tatlı dünya bile sensiz bana haram olsun..” iltifatıyla elinden tutup bezmgah-ı taraba çekildi.

O zamana mahsus sazendeler ve rakkaseler hünerlerini beğendirmeye çalışırken, Bağdat Sultan padişahı bu büsbütün mağlup edecek etvar-ı diltiribane ve kelimat-ı ruhnevazane ile cali neşeler saçıyordu!

Ebu Sait – Hünkârım bu gece (güzel rakkaseleri arai ederek) sakiyeler benden uzak olsun.. senin lütufkâr ellerinden badenuş olmak dilerim!” deyince bilhassa padişahın önüne konmuş billur bardağa elmastıraş sürahideki şaraptan boşalttı, Ebu Sait bardağı alarak (o esnada Bağdat’ın kıpkırmızı kesilen güzel yüzüne) muhteris bir muhabbetle baka baka içmiş ve içtikçe yüzünü morartan bir mahmurluğa düçar olmuştu... (40)

Bağdat – Bilmukabele arz-ı iştiaak ederken, fitri olan diplomatlığına rağmen siması garip bir takallüsle bozuluyor!.. ara sıra da bütün vücudu titriyordu!! Fakat şah-ı zalimin perde-i hevasatla mestur gözleri – hakikati keşfetmekten mahrum kalmıştı.. Haclegah-ı muhabbetlerine çekildikleri zaman ise Ebu Sait – Bağdat’a dayanmadan ayağa kalkmamış ve elini alnına götürerek – yemin ederim ki senin aşkın beni sermest etti.. yoksa ben ne kadar içsem kuvvetimi kaybetmezdim..” diyordu....

*

* *

Güneş cihanı altın telleriyle yıldızlarken, Bağdat Hatun mermer gibi bir çehre ile Sultan Ebu Sait’in fecaaten vuku-u vefatını haber verdi.

Gözlerinden bir damla yaş çıkmadan yolunan taya hatun – bütün cariyelere matem etmeleri emrini vermişti.. Taziye koşuşan vüzera ve ümera – sarayı feryat ve figan içinde buldular... Ve birçoğu – (41) baştan aşağı siyah bir çuhaya bürünen Bağdat Hatun’a teselliyet vermeğe ve bu suretle de yaranmağa çalışıyorlardı!

İçlerinden yalnız Arpa Han – manidar bakışlarıyla sükût ediyordu.. Ziyaretçiler çekildikten sonra tünd bir çehre ile sultana yaklaşıp:

– Ailenizin intikamı alındı diye yakınınız Hasan Küçük’e bir say çıkardınız mı?..

Emîr Çoban kızı! Ben de muvaffakiyetinizi tebrik ediyorum!!” demeğe kadar cesaret gösterince, Bağdat Hatun lakaydane bir tavırla:

– Karşınızdaki Ebu Sait Han Bahadır’ın zevcesi ve halef sultanıdır.. ona göre edepli konuşunuz!!!” cevabını vermişse de, Arpa Han daha yüksek bir sesle:

– Artık ümera kadın hükümetine tahammül eder mi sanıyorsunuz?.. Merhamet namıyla gösterdiğiniz acz! ayak takımının cesaretini artırdı.. Ecdadımızdan cihangirliği hilafına ümeranın zevk ve sefahattan başka kaygısı yok.. bu gevşeklik sebebine (42) taşradaki beylerin çoğu istiklal kesbediyor. (Tebdil-i tavırla mülayimane Bağdat Hatun’a yaklaşp) zevciniz ve şerik-i saltanatınız olursam.. hem Sultan Ebu Sait’in dava-i intikamından geçer, hem de hünkâr sıfatını ve (ahaliden hele bazı vüzera-i hassadan.. lazım gelenlerin tedibi müstesna olmak şartıyla) fakirlerin umurunu yine size bırakırım...” teklifat-ı vakıasını serd eyledi.

Bağdat hiddetle ayağa kalkıp:

– Ah kana susamış canavar!.. Zulmüne iştirak eder miyim sanıyorsun? Hiç dışı arslan kurtlara eş olabilir mi?.. diye bağırdı, sonra el çırpıp içeriye giren hüdama-i hassına hitaben: – Emîr hazretlerini teşyi ediniz.” dedi.

Arpa – Biraz müddet niyazmendane beklemişse de, mutalebatının adem-i kabulüne artık inanınca sultan kindar nazarlar fırlatarak inhina edip çekildi.

Cenaze merasimi hazırlanırken, (43) taya Ebu Sait’in baş ucuna geçip usulca dedi ki:

– Hoca Dışmak’ın kanını sana ölürken koklatmak için bunu ağzına tıkaç yaptılar.. yoksa bu muhterem yadigâr senin mundar cesedinle toprağa giremez (Eski meşin keseyi koynundan çıkarıp mevtanın ağzından aldığı parçayı ihtimamla içine yerleştirerek) Bu bir damla mazlum kanı – Çoban sülalesinde evlattan evlada kalmalıdır.” Tayanın vazifesi hitam bulduğundan derhâl Dilşat’ın nezdine gitmişti.

Ebu Sait’in cenazesi mutantan bir alayla kaldırılıp pederinin yanına defnedilmişti.

Merasim terkiibinden saraya avdet etmekte olan vezir-i hassı birçok esafil güruhuna karışmış Emîr Arpa’nın adamları tarafından muhasara edildiğini görünce hayrette kalmıştı.. Üzerine hücum etmek isteyen bu haşerata! mukabeleye uğraşmışsa da, yanında bulunan altı emektarının parçalanmış [...] mukavemeti faydasız kalıp nihayet kendi de maktul düştü. Vezir-i hassının böyle bağteten itlafı (44) Bağdat Hatun’un taraftarlarına müthiş bir darbe olmuş ve Arpa haini ! imdat yetişmek için vakit bırakmadan (Yaşasın sultanımız Arpa Han)” diye bağrıışan haşerat-ı mezkurenin beyanatlarını kabul ede ede sarayı bastı ve ta harem-i hümayuna kadar sokuldu..

Bağdat Hatun celadetaver bir bakışla Arpa’nın önünü keserek:

– Emîr’im Arpa! Maksudınız?..” dedi.

Arpa – Karşınızdaki İlhaniyan tahtına cülus iden padişahınızdır.. Maksadım da – Ebu Sait Han’ın katilesine icra-i kısas..

Bağdat – (Sözünü keserek) O hâlde sizi tanımam.. [...] da kadının huzuruna iletilir!

Arpa – Padişah katili – Halef sultan yeddiyle ceza görür!!

Bağdat Hatun Arpa’ya uyan bazı haris-i cah-ı umeraya bir nazar-ı nefrin etti..

Arpa – Ümeranın Bağdat Hatun’a temayülünden (45) korkarak:

– Haydi kahramanlarım! Ahaliyi şımartarak tepemize çıkaran kadın hükümetine artık nihayet verelim de.. ecdadımız gibi kan dökerek devletimizin şan ve şevketini yükseltelim!” diye bağırıp teşvik edince haşeratın bir kısmı Bağdat Hatun’un üstüne doğru yürüdüler.. Bağdat Emîr bilafütur elleriyle kendini müdafaa ederek:

– Alçaklar!.. Hayvan gibi kullanmak istediğiniz o sadık ahalim – elbette benim hakkımı sizden alır!” diye feryat edince bu sözlerinden ürken hainler biraz gerilediler.. Eğer Arpa’nın adamları tarafından bendegânının kısm-ı azamı itlaf ve mutebakıs firar etmemiş olsaydı (cesareti sayesinde) hayatını daha pahalıya satacaktı.. Eyvah ki (Bu isyanın vuku-u ihtimali düşünüldüğü zaman müdafaa hususunu deruhte eden sadık veziri evvelce katledilip zahirsiz bırakılmıştı!

Arpa canavarının tekrar bağırması üzerine maiyetinin hep birden hücumu – sultanda kudret bırakmadı.. Elleri arkasına bağlanırken Arpa katiline işaret ettikten sonra: (46)

– Dilşat’ı bulunuz..” emrini de veriyordu.

İtidal demini muhafaza eden Bağdat – Dilşat’ı aramağa teşebbüs edenlerin arkasından müstehziyane gülerek:

– Cehenneme kadar yolunuz var.. Dilşat halası gibi fukarayı severek biçaregâne yardım ederek kadın hükümetindeki şefkat ve adaleti abdullah’a göstermek için yaşayacaktır!!” diye bağırdı.

Arpa pürhiddet – Bu karıyı susturunuz emrini verdikten sonra bizzat Dilşat’ı aramağa gitti.

Bağdat – Kılıcını çeken celladına dönüp amirane bir seda ile:

– Tacımla hilatimi veriniz sekiz sene hünkârlık eden bir sultan haşmetle ölmelidir!” demiş ve bu arzusu diriğ edilmemişti:

Emîrü’l-umera olmak hevesiyle cellatlık vazifesini ifa eden hainin çıkasınca gözleri – elmaslı sorgucuyla yere yuvarlanan o güzel başa dikilmiş.. ve bilaihtiyar ağzından şu sözler fırlamıştı:

– Vah ne de güzel imiş... Hele cesaret (47) kalacağını.. Bahusus Bağdat melikinin tezvicinden kurtulsa bile yed-i mütehakkimanesinde ihtimal hayatı kaybedeceğini düşünerek sonradan sükûtu ihtiyar eylemişti.

“Arpa’ya gelince: – Fukara-i milletin mahcub-u kulubu Bağdat Hatun’u idam ettirmekle nefret-i umumiye kazandığından birkaç ay hükümet sürdükten sonra o da maktulen ceza-i sezasını görmüş ve bu suretle hükümet-i İlhaniye hitam bulmuştu”

“ Mabadı var”

Emine Semiye (48)

Dilşat Sultan

Büyükada “Tarihin Unutulmuş Sayfalarından”

752 sene-i hicriyesinde, Bağdat şehrinde Dicle’nin cihet-i yesarındaki (İlhaniyan) Sarayı bahçesinin nehre nazır, hurma ve meyve ağaçlarının kesretinden koru hâline giren bir mahallinde kain nazarlardan kaçarak gizlenmiş latif kameriyelere müşabih bir sayebanda gayet güzel bir kadın çenesini avuçlarına almış, dirseklerini (1) sayebanın öd ağacı parmaklığına dayamış mütefekkir.. gölgelerin inişini, bazen sahilin çinkıtlı noktasına çarpıp saplanınca gariplerin suya atılarak kurtarmağa çalışmasını, bazen de kayıkların sakin bir revişte geçmesini, diğer cihette bir balıkçının balıkla dolu ağını çekerken aldığı tavr-ı mesruranesini.. ötekinin daima boş çıkan oltasına o günkü nafakasını kazanamamaktan mütevellit bir hüznle baktığını seyrediyor, arada bir baygın bakışı nehrin cereyanına karışarak akıp gidiyor hem pek uzaklara gidiyordu... (2) O vakit nazarında nehir kan kesilerek zulüm köpükleri saçıyor.. Sema-i fikrinde tarakalarıyla kulaklar patlatan müthiş bir kasırga döne dolaşa nehrin tam önündeki noktasına iniyor.. O zaman çirkin bir uğultu zifiri bir karanlık içinde kalınca ızdıraptan gözlerini sıkıp yumuyor.. O korkunç boranın bütün şiddeti, bütün nekbeti kalbine geçerek onu cehennemî bir azap içinde sıkıyor.. sıktıkça boğazını tıkayan bir hafakanla boğuluyor.. nefes almak için silkinerek gözlerini açıyorsa da (3) yine kanlar.. yine zulüm köpükleri – ve o köpükler arasında yüzen insan kelleleri yuvarlana yuvarlana önüne kadar geliyor sorguçlu güzel bir kadın kafası kucağına atılarak – Aynı talih..” diye bağırıyor!

Güzel kadın pembe haşmiyesini¹⁴ şiddetle atarak yerinden kalktı zarif oylar ile dikilmiş gömleğin yakasını koparırcasına çekiyor, cevahirle müzeyyen sadriyesinin zümrüt düğmelerini çözüyor yine nefes alamıyordu... siyah alın çatkısının üstüne sıralanmış kıymettar çelenklerin ağırlığından sıkılarak çekip attı inciyle işlenmiş pembe ipekli başörtüsü de omuzları üstüne düşmüştü. (4)

¹⁴ Şenave Bağdat’ta dokunan ponjeye benzer bir nevi kumaştır haşmiye de Mekke ve Bağdat libas-i nisvaninin kıyafet-i millîyelerinden olup aynı renkteki şalvarın üstüne giydikleri yenleri dört arşın genişliğinde maşlahvarî bir libastır içine sadye tabir edilen sırmalı kaytanlarla dikilmiş sıkı bir yelek ve onun içinde de hamşiye gibi geniş kollu bir tül gömlek bulunur. Üstü elmas iğnelerle müzeyyen siyah çatkılı başlarına da inciyle süzeni işlenmiş gayet büyük ince Hint bürümcüğünü örterler cazip bir kıyafet değil mi?

Önüne yığılan lüle lüle lepiska saçları kalbinin şedit helecanını setredemiyor o güzel saç bukleleri de göğsüyle beraber kalkıp iniyordu.

Kubbesi ve dış parmaklığı öd ağacından; iç tarafı somaki sütunlarla müdevver bir şekilde imal edilmiş olan o sayebandaki kıymettar halılarla, hayvan büstlerinden resimli Çin yastıklarıyla bezenilen mefruşattan, bahusus evvel cihete konulan bir kürsünün ihtişamından o güzel kadının bir Arap melikesi olduğu ilk nazarda anlaşılıyordu lakin o güzel vücudun beyaz ve sarışınlığı (5) hele Abbasiler zamanında başlayan setr-i nisvan âdetine o kadar itina etmemesi yahut itina ettiği hâlde alışamaması bu melikenin herhâlde Arabistan ikliminde yetişmeyen bir ırka mensup olduğu da ifham ediyordu..

Güzel melike hızlı soluklarıyla boğulmaktan kurtulmağa çalışıyorken karşı sahildeki rıziksız balıkçının yanına genç bir Arap kızı gelmişti onun yırtık mavi bez gömleğinden esmer vücudu görülüyor, kara [...] gibi çıplak (6) ayaklarının bastığı kumlarda hafifliğinden izi bile kalmıyordu. Genç balıkçı kızı görünce beceriksizliğinden mütevellit adem muvaffakiyeti acısını unutup elinden tutarak bir müddet handan ve busekenar olarak oturup konuştular sonra kız azimkarane oltayı alıp nehre attı çektiğinde oltayı koparmağa çabalayan büyük bir balık görüldü genç hemen yarı beline kadar nehre girip balığı tuttu bu onların saadetine fazla bir zevk vermişti güle eğlene balığı alıp şehre doğru gittiler:

Melike bunu seyrederken helecanı iyice yatışmıştı onlar gözden kaybolunca yine evvelki hüzne dalıp (7) pek acı bir ah çekti.. Mahmur gözlerinden pırlanta gibi parıltılı yaşlar damlarken teessüratından fazla kızaran latif yanakları – onları yere düşmekten sakındığı için tebahhur suretiyle bele çalışıyordu.. Birkaç damla gözyaşı – heyecanını hayli – yatıştırmıştı.

Beyazlı lahor şal döşenmiş kürsünün üstüne bıraktığı (haşmiyesi)ndeki saffet-i nakşa, yere fırlattığı çelenklerin birer necm-i ziyadar gibi parıldamasına hülâsa sayebandaki ihtişam-ı servete bir müddet dudak bükerek baktı baktı sonra genç balıkçıyla küçük kızın hâlâ hayalleri dolaşan kumlu yola nasb-ı nigâh ederek titredi.. (8) Nezaheti karşısındaki pembemsi somaki direğin önüne konulmuş kanatlı çocuk minatorlarıyla müressim bal renkli mücella ufak lakin [...] kıymettar bir aynaya doğru eğildi.. Çözüc sadriyesinden taşan sinisinin nezahetini işveler, letafetler içinde hâlâ asar-ı şebap kaynaşan çehresinin melahati teessüfle nigeran oldu... Bu nadide güzelliği onda [...] bir kin hasıl ediyordu.. Perişan lüle saçlarıyla çerçevelenen o lehvi sebahate tehditkâr elini uzatıyordu (9) Öyle bir dakika oldu ki o levha-i sabahata

hayran kalarak dalınca her şeyi unuttu. Ricalinin fısıltısı kalbinde hapsettiği tatlı bir çarpıntıyla hemahenk oluyor... Balıkçıyla Arap kızının meserretine bedel hayatının pek uzak günlerinden bir nesim-i nevazişkâr esiyordu.. Gözler bir hayale karşı süzülmeğe.. o esen muattar havayı ciğerlerine kadar geçirmek üzere kırmızı dudakları açılmağa başladı.

Bir isim telaffuz etmek istedi. Nihayet ağaçların ortasından doğru yavaş yavaş yayılan hafif ve güzel bir kahkaha bilaihtiyar çenesini kenetlemiş olduğundan o isim de beyaz berrak dişleri arasında sıkışıp kalmıştı... (10) Melike aynanın önünde donmuş gibi dimdik duruyordu. Kürsünün arkasından sivri çeneli bir acuze cadı hayali gibi sessiz adımlarıyla sultana yaklaştı koynuna soktuğu sağ elini bir mektup tuttuğu hâlde çıkarıp usulca:

– Melik Eşref’ten!” dedi. Sultanın dişleri arasında sıkışan isim de bu olmalı ki acuzenin sözlerinden gayr-ı ihtiyari bir cesaretle – Ah Melik Eşref...” diyebildi!

“Bu Arap Melikesinin Ebu Sait’in küçük sultanı ve şimdi Hasan-ı Kebir’in sevgili zevcesi Dilşat Hatun olduğu artık malumdur..”

Acuze – Çabuk oku Üveys Bahadır hocasıyla beraber geliyor.. Biraz kendini de ört” tembihatını verirken Dilşat Üveys gelince kalbini işgal (11) eden Eşref namının zihnindeki mübarizatından kızardı. Yüce tayanın eline tutuşturduğu kâğıdı hicran hissiyatından mütevellit raşelerle bir türlü okuyamıyordu.. Evvelce o güzel kahkahanın geldiği taraftan iki kişinin şamatalı ayak sesleri hayli işitildi. Dilşat kâğıdı göğsüne saklayıp [...] sıkıca ilikledi başına da örtüsünü çekip acele kürsüye oturdu.

On beş yaşlarında güzel, gülbüz bir erkek çocuğu – Ya ümmi!” diye nida ederek geliyordu.

Bu çocuk Dilşat’ın Hasan-ı Kebir’den olan mahsul-u hayat-ı yeganesi [...] Üveys Bahadır idi. Babadan ziyade anaya benzeyen bu çocuk – iklimin ve muhitin icabıyla daha esmer ve daha Araplaşmıştı. Anasını deraguş ederken (12) muallimi Selman-ı Saveci’nin huzuruna gelmesi hakkında müsaade istiyordu.

Feylesofluğun bahşettiği istihkar-ı hayat sayesinde şen ve şatır bir tavırla sultanın elini öpen Selman-ı Saveci artık ihtiyarlık çağında addolunabilirdi:

Selman dua merasimiyle sultanın iltifatlarına mukabeleden sonra) dedi ki:

– Sultanım Haddad Amirü’l-Saffaf emr-i saadetpenahkârızla hapisten ve kat cezasından kurtuldu. O bugün zevcesi ve çocuğuyla gitmiş olarak huzurunuzda arz-ı ubudiyete gelecektir... Yalnız müsaade buyurulursa bir şey arz etmek isterim.

Dilşat – Muhterem hocam siz pend ü nasihatta daima müsaadelisiniz.

Saveci – Estağfurullah pend haddim değil, mukallid-i kemteranem insaniyete müteallik bir işarettir. (13) Şöyle ki:

Bilazevç ve peder olan bir mahpusu kurtarmakla bir aileye iyilik ettiniz ..Ettiniz ama acaba bir hırsız tekrar cemiyet-i beşeriyenin başına musallat kılmakla insaniyete muhalif bir harekette bulunmuş olmadınız mı?.. Vicdanınızı iyi yokladınız mı?

Dilşat – Muhterem mürebbiyem , müsterih olunuz Dilşat Hatun da halası gibi düşünmeden iş görmez..

Haddad Amirü'l-Saffaf kibar ve hâli vakti yerinde bir cevahir tüccarı idi. Ticareti için icraettiği bir seyahat esnasında misafir olduğu urban şeyhinin kızıyla muaşaka etmiş peder kızını tezviç eylemekten başka malını yağma ettirerek onu da kovmuş, kız bittakrip firara fırsat bularak birlikte Bağdat'a gelmişler ve izdivaç etmişler. Urban'dan biri onları gizlice takip ederek muahharen hanesini ve dükkânını ateşe verip kaçmış ve bu suretle zavallılar büsbütün fakre (14) düşmüşler. Her ne hâl ise zevceyn mesailerine başlamışlar bunların bir de çocukları dünyaya gelmiş. Hasta düşen kadın zevcine yardım edemez olmuş. Ticarete alışan kibar bir adamın öyle kaba bir sanatla atiye-i evvelde kabil olamadığından nihayet üç gün aç kalmışlar. Zavallı adam zevcesinin urban âdetine tabi olarak gece kalkmak üzere evvela kervan yolcularından birinin ekmek zembilini çalmış.. Eve getirdiğinde içinde sahibinin yirmi bin dirhem altınıyla bir gümüş hançerini de bulmuş. Erzakı yemişler malı da hükümete götürüp teslim etmişler – hükümet bunlara mükafat edeceği yerde adamı hapse koyup kisasına tasaddi eylemiş.. Kadından dinlediğim bu meseleyi [...] tahkik ederek aynı hakikat olduğunu öğrendim Ey hakîm! Şimdi sen cevaz ver onu kurtarmakla iyi mi yaptım fena mı? (15) Selman Dilşat'ın önünde diz çökerek hakkında bilbadehe inşat ediverdiği methiyeyi okudu Üveys Bahadır da muallimini peyrev olarak o methiyeyi harfiyen ezberine alıverdi. O aralık bir harem ağası – merasim-i tazimiye'yi ifa ede ede Dilşat'ın huzuruna gelip – Saadetli efendimiz fakir kullarınız kudum-u şahanelerinizle teşerrüfe muntazardır” diyerek sultanın mutat edindiği merasim-i hasenatın vakti geldiğini arz etti.

*

* *

Siyah cara bürünmüş bir cariye elleri üstünde tuttuğu beyaz sırma işlemeli al bir bohça ile sultanın önüne geldi onu takip eden diğer bir cariye de bu bohçayı açıp siyah bir maşlah ve siyah şenaveden gayet enli bir başörtüsü çıkartıp maşlahı sultanın sırtına (16) örtüyü de başına koydu.

Dilşat o kıyafetiyle bir aşiret emîresine benzemişti. O Bağdatlılar gibi yüzünü örtmeğe alışmamıştı.. Öyle sıcak bir iklimde vücut-u beşerin muhtac-ı hava olduğunu idrak edecek bir seviye-i irfana malik bulunduğu cihetle sımsıkı yüz kapamağı insaniyete karşı bir günah addediyordu...

Dilşat asilane bir reftar ile yürüdü Üveys'le muallimi arkadan iki cariye sultanı takip ettiler. Yüksek duvarlarla muhat saray bahçesini geçerek cüseym iki kanadı açılmış ve iki tarafına harem ağaları dizilmiş saltanat kapısından geçerek büyük bir meydanlığa çıktılar. Sultan geçerken (17) harem ağaları – Allah’ım tul ömür sultanına” duasıyla resm-i selamı ifa ederlerken meydana dolmuş olan fukara ahali o dua-i medidi bir gulgule arasında tekrar etti.

Dilşat sağ tarha konulmuş alçak bir kürsüye oturdu. Kürsünün arka cihetindeki bir kapıdan giren ahali sultanı görmek için ziyade mütehalik bulunuyordu. Kürsünün önünde şimdiki uzun yemek masalarına müşabih şallarla mestur uzun bir kerevet bulunuyordu ki üstünde mavi ve beyaz bezden kadın erkek ve çocuk gömlekleri, geziden cübbeler yığılmış bir tarafına da kırmızı renkte para çıkınları konmuştu. (18) Üveys Bahadır muallimiyle beraber harem ağalarıyla muhat olan kerevetin üstünde ahz-i mevki eylemişti. Dilşat ahalinin önünde duran yirmi tüvana harem ağasına hitaben: – Ya ağavat! Atıyane izin”¹⁵ deyince ağalar ahalinin aile aile sultanın önüne kadar gelmesine yol verdiler. Her aile ellerini göğsüne koyup inhina ederek ve derdini anlattıktan sonra elbiselerden yahut çıkınlardan (sultanın emir ve işaretine göre Üveys’in yeddinden) bir hisse alıp hayırlı dualar ile çekiliyor ve sol taraftaki kapıdan çıkıp gidiyordu. Sıra gayet ihtiyar bir adamla cılız (19) bir kızcağıza gelmişti. Çelimsizliğinden yaşı belli olmayan bu fakir kız – omuzuna dayanarak sürüklenir gibi yürüyen dedesinin ağırlığına tahammül edemeyerek arada bir sarsılıyordu) Tamam sultanın önüne geldiğinde durdu. Her ikisi de hastalıklarını tedavi ettirdiği için arz-ı ubudiyet etmek istedikleri sultanın mümanaatına rağmen yine ayağına düştüler fakat kız [eğilince] ihtiyar istinatsız kalıp [...] ayağındaki ve biraz burularak fırlayan altın kakmanın üstüne düştü ve bu sukuttan alını fena hâlde yaralandı, Dilşat – kızın çılgılığı üzerine hemen yerinden fırlayıp ihtiyarı kucaklayarak kürsüye oturttu. İç başörtüsünü çekip kopararak ihtiyarın yarasını sardı (20) Üveys'le Selman da su yetiştirmişlerdi. İhtiyar suyu içerek kendine gelince sultanın ellerini torunu da ayaklarını öpüyordu.

¹⁵ Ey ağalar! Size izin verdim” demektir.

Fukara-i cem-i gafiri bu lütuf ve tevazuun büyüklüğünü idrak ederek alkışlarını ayyuka çıkarıyordu. Dilşat onlara eliyle sükût işareti verdikten sonra ihtiyarla çelimsiz kızın gureba hastanesine naklini emretti. Ağalar da onları izzet ve ikramla alıp götürdüler. Sıra (Haddad Amirü'l-Saffaf 'a) gelmişti o zevcesive dört yaşında bulunan çocuğu ile beraber ilerledi bunlar ötekiler gibi nim üryan değillerdi. Üçü de ipekli elbiselerle giyinmişlerdi.(21)

Sultane Bey

Urban kızı Sultane Bey fasih bela ve belîğ methiyeler okuyarak minnettarlığını izhar etti. Dilşat onlara fazla iltifat ettikten sonra kadına yaklaşması için işaret verip usulca dedi ki:

– Ya mere! Şimdi mesut oldun mu? Kadın – Dilşat'ın tekrar elini öperek) Ya sultana...! Amr ile izdivaç ettiğim günden beri mesudum..

Dilşat – Bu medenî kıyafetin sana fazla bir meserret vermiyor mu?

Kadın – Ya sultana! Müddet-i hayatımda giymediğim bu (libas-ı fahr) eğer Amr'a hoş görünüyorsa tabi fazla mesrur olurum.

Dilşat – Mütéhassirane bir ah çekerek yaklaşması için eliyle Amr'a de işaret etti. Amr da gelip elini öperken (22) ona da soruyordu:

– Ya Amr! ... hangi şey saadetini ikmal eder?

Amr – Ey mürüvetli sultanım! Zevcem Sehle'nin rahat yaşadığı günler saadetim ekmeldir.. Kalbi gıpta-i saadetle eğleyen Dilşat'ın güzel kirpiklerinden iki damla yaş parıldadı. Helecanını iskat için eliyle kalbini bastırarak Selman'a şu emri verdi:

– Amirü'l-Saffaf herhangi sıdkı veya memuriyeti isterse şimdi icabetli icrası ..

Saveci – Ferman sultanımındır.

Amr – Ömrün mezt olsun ya sultan-ı İlhanat.. Kulunu yine ticaretle çırak et. Memuriyet istemem belki abdullahtan birini incittim diye korkarım! (23)

Dilşat onlar gittikten sonra kıyamla ortadaki saltanat kapısına doğru yürüdü (– Başka kimse kalmadı mı) diye ettiği suale – Hayır” cevabını almışsa da, maşlahı başına çekmiş bir kadının girdiği sağ taraftaki kapıdan acele çıkıp kaybolduğunu taaccüple görmüştü fakat Amirü'l-Saffaf'la zevcesinin arasındaki merbutiyet-i aşikanesinden o kadar müteessir olmuştu ki fazla suallerle yorulmağa vakti kalmamıştı. [...] dışında kendine muntazır bulunan taht-ı revanına yalnızca girerek tevabıyla beraber gurebahanesine doğru yol aldı ahali onu gördükçe – Allah'ım tul ömür sultana – diye bağırişıyorlardı

Dilşat gurebahanenin önünde inip her odasını ayrı ayrı gezdi. (24) Hastalara ihtimam tavsiye ediyor. Gariplere teselli veriyor misafirleri izzetükramda bulunuyor ve hepsinden hayırlı dualar alıyordu.

Arkasından bir hayal gibi sessizce takip eden o maşlahı başındaki urban kadını – nihayet karşısına çıkıp

– Selamünaleyküm ya sultan! Pek uzak yerlerden seni görmeğe geliyorum” dedi

Dilşat – Aleykümselam ya uht! Derdin nedir?

Kadın – Ben bir kabile emîresiyim. Serkeşlik gösteren bir köleme ceza verirken o bana – Sen Bağdat’ta padişahlık eden Dilşat Sultan’ı görmedinse fazailinden de mi haberdar olmadın.. deyince ukubetten (25) vazgeçip yola düştüm. Seni ve hasenatını görerek tashih-i ahval esirgemedenden dolayı Allah’ıma hamd ve sana da teşekkür ederim.

Dilşat izaz ve ikram için emîreyi altı silahşörden ibaret maiyetiyle beraber alıp sarayına avdet eyledi.

*

* *

Mayıs’ın sonlarına müsadif pek latif bir gündü. İlhaniyan hükümdarievveli Hasan-ı Kebir yatak odasında bir sedire yarı uzanarak önünde yığılmış evrakı okuyup buyuruldularını derkenar ediyordu. Birdenbire meşguliyetini bırakıp [...] (26) üst üste konulmasıyla yükselen ve beyaz üstüne sarı telli yorgan takımlarıyla müzeyyen bir yatağın kuş tüyü yastıklarına gömülüp yatmış latif bir kadına gözlerini dikti... Güzel naimenin hüner deryasından beyaz gömleğinin haydari yakasından görünen mevzun, şeffaf gerdanı uykuda bile sükûnetyab olamadığı ahlarcının tazyikiyle kolayca nefes alamadığından şişiyor Ahları ise yine kalbine ricatle serapa vücudunu sarsıyor.. Sonra göğüs geçirmek suretiyle bir müddet sakin kalıyor.. Kimbilir ne gibi bir rüyanın tesiriyle tekrar hissiyatı galeyan ederek latif dudakları birden açılıp o şedit soluklar ağzından (27) burnundan dışarı fırlıyor.. Bal mumundan dökülmüş kadar pürüzsüz müdevvir kolları [...] geniş yenlerini omuzlarına dökerek başına doğru kalkıyor.. ve kuş kanadı gibi çırpınarak pambuk elleriyle perişan saçlarını arıyor.. – Bu hareketi – onu uyku ile uyanıklık arasında birkaç dakika mütehayyir bırakıp ağzından iki kelime fırlıyor!..

Hasan-ı Kebir yavaşça zevcesine yaklaşır meraretili bir bakışla süzerek:

– Yine hâlin eşref ha!..

Epeyce zamandır bu ismi unutmuştu.. Altı aydan beri her gece uyudukça böyle buhranlar geçiriyor... Ah Dilşat! Seni hükümdar yerine koyarak her dediğini yaptığım (28) hâlde kendimi sevdiremedim.. Of eğer bana hıyanet fikrini taşıyorsan..” Hasan son sözlerini ikmale muvaffak olamayıp vahşi bir çehre ile zevcesine baktı..

Dilşat buluttan sıyrılan hilalin letafetine gaşyaver bir cazibe ile mahmur gözlerini ağır ağır açıyordu.. Hasan bu güzelliğe bhusus o nim üryan vücudun zarafet tenasüp ve nezahatine dayanamayarak zihnini altüst eden o fena düşünceleri hemen hatırdan çıkarıp zevcesini deraguş ediverdi.

Dilşat – Efendimiz sabah şerifler hayrolsun. Bugün Üveys Bahadır ilk defa olarak meydanda cirit oynayıp mükafat alacak.. Ah bu bizim için ne büyük meserret! (29) diyordu.

Hasan o tatlı sedanın mağlubu olarak Dilşat’ı nevazışatına gark ediyorsa da o çılgın sevdasını – kalbinin en karanlık köşesinde gizlemiş iştibah yılanının ara sıra sokmasından mütevellit bir ızdırapla titremekten kendini alamıyordu.. Of şüphe!.. Fakat onun nazarında zevcesi haklı değildi, mazinin uzaklaşmamış günlerinde henüz muhabbet ne olduğunu anlayamayacak bir sinde iken Dilşat’ın zihnini işgal eden Melik Eşref’in hayaleti.. kendine olan metin ve ciddi sevda-i meşruasından [...] (30) Hasan – Fakat ruhum.. Sen de o kadar âşıkane ve şuhane bir vaziyette idin ki!..

Dilşat zevcinin muhteris hahişlerle parlayan muhaddep gözlerine ve galiz vücuduna (o gizleyemediği...) bir nazire-i ikrah fırlatarak –Fakat efendimiz.. şimdi iltifat sırası değil (mukalemeyi değiştirerek) Üveys Bahadır da istikbale gidecek mi?..

Dilşat bu sözleri söylerken libasının bozulan ve buruşan yerlerini düzeltiyordu.

Hasan-ı Kebir çoktan beri kalbinde büyüyen mazarrati bir şüpheden o dakika yediği bir pençe ile titredi!.. zevcesinin uykuda zapta muktedir olamadığı buhranları esnasında işittiği bir isim sahibi – acaba şimdi onun mefkuresini de işgal ediyor muydu ki.. nevazışatına bu derece hodserane mukabele görmüştü?..

Bhusus zevcesini muhabbetle deraguş ettiği zamanlar – Üveys Bahadır – namını anmakla acaba rabıta-i zevcelerinin o çocuktan ibaret olduğunu Dilşat – ona anlatmak mı istiyordu?... Ah o sadık ve şedit (31) sevdası böylece istiskal mi edilmişti?..”

Bâlâdaki mülahazatıyla Hasan’ın çehresi tagayyür etmişti!

Ayrı ayrı ve cidalamiz hissiyatla uğraşan bu zevç ile zevce – tiyatro oyuncuları gibi sahte bir tavır alarak konuştular:

Hasan – Hayır, Üveys Bahadır'ı yormak istemem hatta sen de gelme.. Sultanım sen muazzezsin erkeğe karşı çıkmam muvafık olmaz!

Dilşat – Fakat gelen benim büyük biraderimdir.

Hasan – Senin vekâletini de ben ifa ederim. Bugün ziyade sıcak var seni yormağa kıyamam.. Hasan son sözlerine cevap beklemeyerek Dilşat'ın alnından öpüp odadan çıktı. Yirmi dakika sonra hükümdarın azimetini çalınan tabl ile borulardan ve hayvan şakırtılarından anlaşıyordu.

Akşam olmuştu. Dilşat mütebayın efkârın çarpışması (32) ve ziyade intizarda kalması yüzünden ezilmiş gibi odasındaki sedire uzanmıştı.

– Yarı açık beyaz kadife muhafazadan görünen taşlı pırlanta küpelerin nazarrübut letafetine müşabih – mahmur, fakat parlak gözlerinden süzülüp kapıya saplanan nigâhları.. ateş intizar alevleriyle yanıyordu!

Dilşat – On altı seneden beri taşıdığı bar-ı ızdırabı artık kaldırmaz olmuştu.. Hedef nigâhı olan kapı yavaşça açılıverdi. Dilşat bilaihtiyar yayla müteharrik bir makine gibi yerinden fırlayarak hayalhanesinde mücessim hükümdar hissiyatı kesilen bir hayalin – hakikat şeklinde – girmesine muntazır oldu.. Heyhat!

Odaya giren yüce taya idi.. Bu eski acuze gayet pahalı yeşil dibadan yeni bir kaftan giyinmiş, zümrüt küpeler ve yüzüklerden başka başına elmas pat iğneler takmış.. ihtimal uzun senelerden beri unuttuğu tebessümleriyle de buruşuk yüzünü parlatmış.. Mütehalikane Dilşat'ı deraguşa çalışarak – Yavrum (33) bugün Çoban aile-i muhteremesinin bayramıdır; Melik Eşref.. İşte o hükümdar-ı zışan geliyor gözlerimiz ruşen!” diyordu.

Dilşat acuzeyi görünce bir ah ederek elleri yanına düştü ve meysus bir tavırla:

– Yüce taya! Anlıyorum ki sen bugün kulaklarını tıkayan ölüm kokusundan.. gözlerini bürüyen kan köpüklerinden tecerrüt ederek gençleşmişsin!!

Ah ben öyle miyim ya?.. Bana bayram da hüznün veriyor..” sözleriyle mukabele ediyordu.

Taya – Ah kuzum.. Bugün hüznün fazladır Eşref'i hükümdar görmek senin için büyük bir saadettir.. Artık hırçınlıklarını bırak da rahat uyuyalım. Zaten Bağdat Hatun aile intikamını aldıktan sonra ben uykumu rahat uyumuştum ya..

Dilşat – (İçini çekerek) Eyvah zavallı halacığımın hayatı mukabilinde bir intikam!!!

Taya – Ne sandın ya !.. O bir hünkâr idi (34) Dilşat kendini zaptedemeyerek sarardı..

Sonra zihnini toplayarak:

– Biraderim sayılan Melik Eşref'le sulh içinde dost yaşamayı isterim çünkü Çoban sülalesi onunla şeref buldu ümit ederim ki Melik Eşref'in bu ikinci gelişi damat ile kayın olan iki hükümdar arasındaki sulh ve selameti daimi edecektir” sözleriyle mukabele etti.

Hasan – Evet öyle olmak lazımdır zaten senin emrin üzerine merhum Hasan Küçük razı olarak yalnız ırak-ı arapla iktifa etmiştim yoksa (yumruklarını sıkarak) Hasan-ı Kebir harpten yüz çevirmezdi...

Dilşat – Efendimize karşı daima minnettarım, emr-i harem değil, efendimiz gönlümü hoş (35) etmek için emmimizadem Hasan Küçük'le muharebeden fariğ olmuştu. (İhtimal kadınlık zaafındandır) kan dökmekten nefret ederim bahusus hısımlar ve akraba arasında...

Yüce taya odadan çıktı divanhaneden geçerken – Hasan Küçük'e ekseriya mağlup olduğunu unutmuş.....” diye homurdanıyordu!

*

* *

Yirmi gün sonra Dilşat hususi odasında resmî kıyafeti olan sırmalı hilatini labis, başını iri altın pullarla işlenmiş ve incili oyalarla süslenmiş ince Hint bürüncüğünden büyük bir başörtüsüyle örtmüş mütelaşi ve intizardan mütevellit bir sabırsızlıkla geziniyordu. (36)

İntikam muharebesinde şehadete ermekle payesini daha yüce etti..

Şimdi saadet sana gülüyor! Halan da – Dilşat mesut olursa ruhum sevinerek onu tesit edecektir – dememiş mi idi?..

Arada on altı senelik fasıladan başka bir fark yok.. Melik Eşref yine nişanlıdır. Hasan-ı Kebir talakını vermezse, Çoban cihangirin kılıcını yer!

Dilşat'ın beyni sarsılmıştı, iki eliyle başını yakalayıp sıkıyor ve kulaklarını tıkayan meşum bir uğultudan başka bir şey işitemiyordu.. Bahçeden odaya kadar yükselen Üveys'in gevrek ve meserretli sedası – nihayet bütün hayalatı ve bütün uğultuyu parçalayarak samiasını delmişti..

Dilşat şehadet parmağıyla kulağının içini ovalayıp o acıyı gidermeğe çalışırken, çene kemiklerini söken bir seda ile:

–Üveys benim hayatımdır!” diye mırıldanıyordu. (37)

Taya – Üveys Emîr Çoban hafididir! Onu kendine halef edinmek şartıyla Melik Eşref'e teziç edersin.

Dilşat iki adım geri çekilerek:

– Üveys Bahadır (İlhaniyan) tahtının vârisidir! Babası Hasan-ı Kebir’le beraber büyümesi lazımdır.

Hayır taya! Değil zevcimi, hatta en kabahatli bir kölemi bile öldüremem ve öldürtemem.. Hilkatimde afv ile merhamet var. Ah beni kan dökmek için değil, refik aleyhinden bir zerre-i müşahhas göstermek için yaratmış!...

Taya sivri çenesini yukarı kaldırıp Dilşat’ı muhakkirane baştan aşağıya süzerek:

– Miskin.. Mukaddes halanın vasiyetini ifaya muktedir olamayacak kadar yüreksiz.. bu köhne herifin sevimsiz suratına baka baka öleceğini düşünemeyecek kadar akılsız.. genç ve güzel nişanlının sadakat ve fedakârlığına ehemmiyet vermeyen hodbin!!!” dedi ve hemen odadan çıktı. (38)

Sultanın kalbi gibi sarayda da fevkalade bir hâl vardı.. cariyeler ortalığa fazla bir nizam vermekte, harem ağaları aldıkları emirlerin ikası için oraya buraya koşuşmakta yüzlerce hademeler de saray haricindeki vezâifile meşgul olmakta idiler.

Dilşat edalı revîş ile pencereden pencereye giderek bu hazırlıkları hararetle bir tebessümle seyrediyor, arada bir aynanın önünde durarak hâlâ bozulmayan ve genç bir kız taravetiyle inzar-ı muhabbeti celbeden güzelliğine bakıyordu.. Halası Bağdat Hatun'un arzusu hilafında Ebu Sait Han'la izdivacı ve ailesinin kanıyla mülemma bir taht-ı saltanatta (39) sürdüğü sekiz senelik hünkârlığındaki allame yüzünden güzelliği bir erkek muhabbetine tahavvül ederek etvar-ı cazibiyesi kaybolmuştu.. Dilşat böyle olmamıştı! O sehhar bakışları ve [...] şiveleri arasında hoş muhafaza mazeret sarf edilemeyen kalbindeki pürsevdâ hissiyatı yalnız sevmek değil, sevmek de hahişkâr¹⁶ sevanın hukuk-u beşeriyedeki hisse-i tabiyesini idrak edecek ilim ve irfana malikiyeti yüzünden kaderin iki hükümdar vasıtasıyla hudut siyaha karşı [...] dargın.. Fakat o dargınlığı ciğerparesi Üveys’in sevimli kakhahalarını işiterek tazmine çalışıyor. Yirmi dört sene evvel (40) mebd-i şebabının en saf günlerinde masum kalbine pak emeller serpen bir çift cazip ela gözlerin tesir-i sevdavisini şimdi hiç işitemediği hâlde – kalbini sızlatan garip bir kuvvetle yine hissediyor.. Oh.. Melik Eşref’in taze ve hararetle nefesi – eskisi gibi yüzünü yakarak kalbini alevlendirdiğini işte yine hissediyor... o gizli gizli kaynayan aşkının baharın kızaran latif ruhsarını aynada meraretle temaşa ederken

¹⁶ O hahişkâr ise [...] Uçlarında birer emel [...] toplanmış [...] Taze dudaklarıyla zarif kıvrıntılarındaki muhteris asariîştîyak kırmızı gölgeler içinde seçiliyor.

fırlayacak gibi çarpan kalbini elleriyle bastırarak kesik soluklarıyla yarı açılan kiraz (41) dudaklarını mücella ve muntazam dişleriyle ısırırken.. güzel vücudu hafif bir [...] ile sarsılıyor...

Hasan-ı Kebir usulca odaya girerek o emsalsiz melahatin aynadaki aksini bir müddet meftunane temaşa ettikten sonra zevcesini pürdize arkasından ve şiddetle deraguş ediyordu. Zavallı Dilşat fikren uğraştığı Melik Eşref'in hayali tecessüm etmiş de kendini kucaklamış zannıyla ürktü ve ismetiruhundan kopan hafif bir sayha ile kendini kurtarmağa çalıştı.. Zevci olduğunu anlayınca:

– Efendimiz beni ne kadar korkuttunuz!..” dedi

Hasan – Fakat ruhum.. Sen de o kadar âşikane ve şuhane bir vaziyette idin ki... (42) [Dilşat tayanın acı sözlerinden müteessiren baygın gibi sedire düşmüştü.. Biraz istirahat maneviyatını kuvvetlendirdiğinden yavaşça kalktı çini resimlerle müzeyyen duvarın gizli bir yerine bastı! O zamanın duvar süsü [...] o yerli levhalardan biri fırlayıp açılınca Dilşat boynunda asılı bir afak altın anahtarla gizli çekmeceyi açıp içinden kâğıt aldı ve tekrar tekrar mütalaa etti.

Farisice yazılan o kâğıdın meali:

Muhabbetli selamlardan sonra:

Malumun olsun ki artık geliyorum. Evvelki mektubumla da tahammülsüzlüğümü beyan etmiştim.. Canı cennette uçsun biraderim Hasan Küçük bilhassa senin hatırın için sulha yettiği ve beni Bağdat'a gönderdiği zaman seni mükedderane görmüştüm.. Güzel endamın [...] nohudi haşmiyenin bolluğunda kaybolmuş.. başını örttüğün tül gömleğinin gayet geniş ve incili yenlerinden sarı saçlarının ince uçları taşmıştı.. Yalnız kalbinin çarpıntısını] gösteren berrak sinen açıktı! O Arap tarzı telebbüs içinde bile sende Türklüğünden bir nebze görünce – Sultaniye şehrinin saf havası ve serbest kırlarında geçmiş çocukluğumuzu tahatturla titremiştim..

Ümit ve emelle dolu nazarlarımı gözlerinin içine dikerek yaklaşırken, sen yanımdan süzülüp kaçmıştın!

Tekrar geldiğin zaman üç buçuk yaşındaki oğlun Üveys beraberinde idi!: – Tayanın elini öp” diyerek onu dizlerimin üstüne bıraktın ve bana valide olduğunu anlatacak bir bakışla bakındı.. Ah bu dilber çocuk! Hasan-ı Kebir'in benden çaldığı ve şimdi teşahhus eden bir his meşru umum değil miydi?..

Seneler geçti; hükümdar ve cihangir oldum. Hazinelerim sair mülkünden de pek çok fazla emval ve ganaimle doldu. Heyhat! Kalbimi dolduracak vasıta-i saadet

bulamadım.. Sana malik olmak şartıyla kazandığım şan ile şerefi hazain-i meşhuremi şu dakikada fedaya hazırım..¹⁷ (43)

Pabusene ermek için hayattan bile geçerim. Artık merhamet.. İşte geliyorum. Halamızın vasiyetini ifa ve ruhunu şad edelim. Esirin Melik Eşref.

Zavallı Dilşat dalgın nazarlarını mektuptan ayıramıyordu... Uzaktan işitilen tabl, boru ve silah sedalarıyla dalgınlıktan uyandı. Gizli dolaba doğru yürüyerek elindeki kâğıdı kilitledikten sonra aynanın karşısına geçip ziynetine yeni bir inzam verdi.

Melik Eşref – Sağında Hasan-ı Kebir, solunda Üveys Bahadır bulunduğu hâlde teşrifatçının delaletiyle divan odasında Dilşat’a mülaki oldu.

Eşref Dilşat’ın önünde inhinadan sonra diz çöküp elini öptü. Dilşat ise lakayt görünmeğe çalışarak – Hoş geldiniz safa geldiniz muhterem biraderim” diyordu.

Kahveler şerbetler içildikten ve icabet-i siyasiyeden olarak biraz da merasim-i dostaneye mütealik sözler (44) konuşulduktan sonra Hasan-ı Kebir askerini ve asar-ı satvetini seyrettirmek üzere; Eşref’i alıp Bağdat şehrini gezmeğe götürdü.

Büyük bir meydanlıkta cirit oynanırken Melik Eşref müsaade alarak şirane ortaya atıldı, hepsini mağlup edince Hasan-ı Kebir onun maharet ve şecaatinden dudaklarını ısırması ve kalbinde gerici bir ızdırıp hissetmişti!..

Üç günlük bir müddet zarfında Melik Eşref’e karşı fazla riayetler fazla ikramlar ediliyordu. Mana-i asabi bir buhran içinde çırpınan Melik Eşref ise – ibraz edilen onca misafirperverliğe – yılanın üstündeki yakutlara atfedilen soğuk nazarlarla bakıyor ve o daha başka bir şey istiyordu... İstiyordu ki – Dilşat ile birkaç dakikacık yalnız kalabilsin de onun baygın nigâhlarında titreşen amal-i muhabbetten biraz toplayabilsin (45)

Ah istiyordu ki yirmi dört senedir uyuyan masum aşkları artık uyanarak ölmüş saadetlerini neşeler şetaretler içinde diriltsin.... Yoksa düşman ellerinden gördüğü ikramlar, hod ağızlardan çıkan riyakâr medhler – onun nesine gerek!

Manen ve madden hasm-ı canı olan Hasan-ı Kebir’le kendi arasında dostluk perdesini tutan Dilşat’ı koyup kaçmağa” bu suretle de ailesinin vasiyetini yerine getirmek için onu tezvice kendinde büyük bir salahiyet buluyordu!..

¹⁷ Türkler umum-u turaniyenin en eskisi ve en şanlı ve şöhratlisi oldu... Moğollarla hakikatte Türk olmayan sair ikram turaniye – kendilerine Türk namını vermekle [...]

Üç gün devam edecek olan zaman-ı müsaferet hitama erişti. Mutantan teşyi alayı ve muhadenet nümayişleri arasında Eşref akrabasına veda ederek Bağdat'tan azimet etmişti.

Yüce tayanın – müteharrik gözlerinin keskin bakışlarında setre muvaffak olamadığı bir maksadını – Dilşat anlamış olduğundan zavallı kadın Eşref'in isna-i azimetinde muzdarip ve lerzan bir hâlde yapacağını şaşırmıştı!.. (46)

Zevci – ondaki hâl-i perişaniyi Melik Eşref'ten ayrılmak zorluğuna atfederek hiddetleniyor.. hiddetini sezdirmemek için de konak yerine kadar Eşref'i teşyi etmek istiyordu.

Taya da bir konaklık mesafedeki ayrılık yerine kadar gitmişti. Eşrefle vedadan sonra o zamana kadar gösteremediği beşuş bir çehre ile Hasan-ı Kebir'e mümaşatta bulunup – Sultan Hüdabende'nin zaman-ı saltanattan ve Emîr Çoban'ın niyabetindeki hizmetinden tatlı tatlı muhabbetler açarak Hasan'ı işgal edip avdetine mani olmuş ve mevkinin letafetinden hep beraber hoşça bir vakit geçirmek üzere Üveys'le Selman'ın – gecenin serinliğinden bilaistifade – gidip Dilşat'ın – sabahın serinliğinde – getirmesi hususuna da onu kandırmıştı.

*

* *

Dilşat sarayda yalnız kalınca tayanın evvelki tembihatını arada bir tahattur ederek asabı geriliyor... Sonra Üveys'in duvarda asılı yağlı boyalı resmine doğru koşarak:

– Valide olduğumu hiçbir zaman unutamam... Halamın ruhu beni affetsin!” diye mırıldanıyordu. (47)

O gece sema pek parlaktı. Dicle'nin hafif ve yaldızlı çırpıntıları – saray bahçesinin sahilini öperken, kamer – Dilşat'ın gül ve yasemin sarmaşıklarıyla nim mestur sayebanına sokulmağa çalışıyor ve orada mütefekkir.. mütelaşı.. o güzel kadının hissiyatını tahlile uğraşıyordu!

Gece yarısı yaklaşıyordu ki mavi felah gömleğini labis ve yüzü kâmilten mestur bir şahs-ı meçhul – nehirden yüzerek sahile çıkmış ve pek iyi tahmin ettiği sayebana doğru yürümüşü!

Dilşat sayebandan çıkarak – Gelen kimin sayesidir?” parolasını verince şahs-ı meçhul – Yüce tayanın.. Ölülerin ruhunu şada geldim!” cevabıyla mukabele edip yüzünü açtı.

Ay olanca şaşaasıyla Eşref'in müdevver yüzünde parladı! Felah gömleği içinde bile o levendane vücudun güzelliği kaybolmamıştı. Heybetli bir tarzda bükülmüş sırma bıyıklarının ucunda ise sevdanın bütün amal ateşini toplanmıştı..

Eşref bir Türk kızı olarak bıraktığı, şimdi (48) büyük bir Arap Sultanı olarak bulduğu Dilşat'ın cazip nazarlarından dökülen hahişlere meftune hemen beline sarıldı. Dilşat yirmi dört senedir hasretle nalan olduğu nişanlısına bu kadar yaklaşıncı acayip bir baygınlıkla kendinden geçer gibi olduysa da, Eşref'in sıcak ve müştak nefesi ağzını yakınca – birden kendine gelip silkinerek hemen sayebana atıldı...

Eşref de onu takip ederek elinden tuttu ve şiddetle çekip:

– Allah aşkına acele et.. Şuracıkta altı fedaimle büyük bir zembuk bekliyor. Gidelim gidelim Çoban hanedanının şan ve şerefini birlikte ala edelim.." diyordu.

Dilşat – (Kurtardığı bir eliyle sayebanın abanos parmaklığını sımsıkı tutarak) Hayır hayır.. Oğlumu bırakamam!

Eşref – (Niyazmendane) Beraber alacağız. Yolda pusu var onun kafilesini durduracak. (49)

Dilşat – Ah zevcimden oğlunu çalmak.. Bu cinayet olur!

Eşref – Beni sevmiyor musun?

Dilşat – Ölmüş bir sevdadan bahis neye yarar..

Eşref mütehevvirane Dilşat'ı kucaklayarak kaçırmak azminde bulundu. Zavallı valide bu defa iki eliyle parmaklığı yakalayarak mümanaata çalışıyordu.. Nihayet kuvveti kesilerek kendini Eşref'in kolları arasına bırakıp acıklı bir seda ile:

– Eğer yalnız beni istiyorsan al götür, sana her gün: namert: diye bağıracağım! Yok kalbimi kazanmak diliyorsan – beni burada oğlumun yanında bırak – seni takdis edeceğim" diyordu.

Eşref – Güzel yükünü usulca sedirin üstüne koyarak önünde diz çöküp gözyaşlarını akıtmağa başladı.. Dilşat eğilip Eşref'in alından öperek:

– İşte bu sonuncu buse-i uhuvvetimi senin pak nasıyene kondurmakla aşkımızı takdis ederim. (50) Haydi kahramanım sen de alımdan öp de acele git Üveys'in tevkifini mani et. Asla kıyl u kal istemem.." dedi. Dilşat'ın sözlerinde o kadar kati bir amiriyet vardı ki Eşref bilaihtiyar sevgilisinin alından öperek sayebandan çıktı ve yıldırım süratiyle koşmağa başladı.

Zavallı Dilşat! Sabavetinin parlak ümitleriyle tetevvüç.. şebanın saf emelleriyle meşbu o busenin kalbine kadar geçen tesiratından.. müddet-i hayatında yegane aldığı bir zevk ile mebhut kalmıştı!..

Yavaş yavaş gözlerini açarak ayağa kalktı ve sayebandan çıkıp sahile inerek tahmis ettiği bir noktada –Melik Eşref’in suya atıldığı zaman – hasıl ettiği gürültüyü işitir gibi oldu..O güzel vücudu bir kere daha görebilmek emeliyle Dicle’nin üstünde titreşen kameri gümüş selviyi nazarıyla takip etti nihayet... tabiatın sükût-u letafetlerinden başka hiçbir şey yoktu! (51) Eşref’in hayali ise ancak sema-i fikrinde dolaşıp duruyordu...

Dilşat meyus revîşiyle saraya girerken, sayebanın sağ tarafındaki top ağaçların arasından gayet ihtiyar bir harem ağası ve sol cihetteki zarif çitleri içinden de otuz beş yaşlarında güzel bir kadın çıktı.

Harem ağası cebinden tespihini çıkarıp elinde çevirerek selamlık yoluna doğrulurken:

– İşte sultan dediğin böyle olur zevcini ve oğlunu hiçbir şeye değişmedi.. Melik Hasan nafîle şüphe ediyor!” diye mırıldanıyordu.

Güzel kadın ise – son sözlerini işitemedim.. Fakat işittiklerim de kâfi ya! Üveys’i de kaçıracaklar ha!.. Melik Hasan’ın sadık sevdasına nankörce mukabele öyle mi?.. Ah mağdur kadın! Bana on altı senedir çekdirdiğin rekâbet acısını sana bir ödetebilsem..” diye homurdanıyordu.(52)

Dilşat Eşref’in alnına kondurduğu ve sahih olmasını temenni ettiği o busenin tesiriyle ruhuna varınca yanmış.. ve yanan ruhunun dumanı ise vücudunu ezmiş, dimağını bunaltmış olduğundan artık düşünmek hassasından mütecerrit.. baygın bir hâlde yatağına düşmüştü.

Gözlerini kapamış, güya uykuya dalmıştı. Rüyasında cennet kadar latif yeni bir alem açılmış, incili köşklerin... zümrüt zeminin.. yakut ırmakların üstünde yaldızlı kanatlarıyla uçarak uzak bir noktada tulu eden bir nur kitlesini tavafa başlamıştı.. Acaba o bir necm-i dırahşan mı idi.. Yoksa kalbinden fırlayan aşkının muşşaa bir hüzmesi mi idi?

Dilşat bunu anlamağa uğraşarak yükseliyordu.

Eşref’in bedir şekline arz-ı didar eden çehresini fark edince durdu, bedirden münakis ziyalar – mükerrer buseler temasıyla alnını yıkarken; (53) o yaşa gelinceye kadar hiç tatmadığı bir lezzetle zevkyab oluyor.. ve o lezzet bütün vücuduna yayılarak onu mest ediyor.. O zaman aşkını da kendini de nura münkalip görüyordu!

Orada tezahür ediveren ailesi erkanının al kadife libaslarından münteşir şehidane bir ziya-i uhreviyede o nura karışarak dalgalanıyor.. Sonra onlardan münakis birtakım lahuti sedaların saadetini alkışladıklarını işitiyordu...

Dilşat gözlerini açtığı vakit pek erkendi. Fecrin şua-i latifi perdesinin indirilmesi unutulmuş bir pencereden nüfuz ederek rüyasında bir kat daha nurlanan alnını bus ve bu suretle de safvetli aşkını tecil eyliyordu.

Sofadan Üveys'in tatlı sedası kulağına gelince ruhu da uyanarak el çırttı. İçeriye giren cariyelerin yardımıyla giyindikten sonra hususi odasına geçerek Üveys'le Selman'ı kabul etti.

Üveys – Ya ümmi ya habibi.. Babam seni almağa bizi gönderdi. Mevkın güzelliği kudumunla şerefyab (54) olacak.. Fakat yolda hayli geciktik.. Bir say koşturup geciktiğimizi ve sen davranamazsan yola akşamüstü çıkacağımızın haberini babama yolladık” dedi.

Dilşat – Gel anasının canı gel...” diyerek oğlunu sinesine çekip hissiyat-ı maderanesinin galeyaniyla deraguş etti.

Üveys – Ya ümmi sakın üzölmeyerek dinle... Az kaldı yolda haramilerin pususuna uğrayacaktık!

Dilşat – Nasıl?...

Selman-ı Saveci şöylece izahat verdi:

– Malum saadetpenahınızdır ki ayrılık yeri buraya (orta gidişle) altı saatlik mesafedir. Melik Eşref hazretleri on ikide azimet buyurduktan sonra saadetli efendimizle yüce taya hanım hayli konuştular. Sizi almak üzere bizi de saat ikide yola çıkardılar. Üç saatlik yol gidip dönölünmek üzere (ayşü'l-garipte) tevakkuf edeceğimiz sırada büyük bir kaya arkasında gizlenmiş (55) on beş kişi üzerimize hücumla Melik Üveys'i yakalamağa uğraştılar.. Nagihanî zuhur eden yüzü örtölü bir şahsın Kürtçe anlayamadığımız bir emir vermesi üzerine hepsi birden çekip kaçtılar.. Teşekkür için o zatı aradığımızda bulmak kabil olamadı!

Dilşat – (Telaşsızca) Üveys korktun mu?

Üveys – Hasan-ı Kebir'in oğlu böyle patırtılardan korkar mı?...

Dilşat – (Üveysi tekrar sinesine çekip muhabbetle bus ederek ve kendi fikrine cevap verir gibi..) Evet sen babanla insanca, kahramanca büyümelisin!

Üveys – Ya ümmi şimdi gidecek miyiz?

Dilşat – Güneş yükseliyor.. Akşam serinliğinde gideriz.

Dilşat son sözleri üzerine lazım gelenlere hazırlık emrini de vermişti.

Üveys pürneşe sıçrayarak odadan çıktı. Onu takip için huzurdan çıkmak ruhsatını talep (56) eden Selman'a Dilşat – yaklaşması hususunda işaret ederek usulca dedi ki:

– Ey aziz! Bir müşkülüm var hâline inayet et.. Ölmüşlerin vasiyeti mi – yoksa vazaif-i maderane mi daha mukaddestir?

Selman bir tavr-ı hakimane aldığı için adab-ı merasimi bertaraf edip sultanı nafiz nazireler ile süzmeğe cesaret göstererek bir müddet düşündü... Sonra – Ey Sultan-ı zîşan! Vasiyete hürmet evsaf-ı bergüzidedendir, fakat vazaif-i maderane – kemend-i insaniyettir; onu parçalamak hukuk-u şeriyeyi hetk etmektir.. Çünkü vasiyet ölümlerden kalıyor – ölümler ise diriliğe taalluk ediyor.” cevabını verdi.

Dilşat hekimin sözleri üzerine geniş bir nefes aldı ve zevcine mülaki olmak için güneşin düşmesini sabırsızlıkla bekledi.

Akşam olmuştu: (57)

Maiyet-i sultan hazırlanmış, hatta Üveys atına bile rakip olmuştu ki olanca süratiyle gelen bir say Hasan-ı Kebir’in avdeti ve şehre girmek üzere bulunduğu haberini getirdi.

Dilşat bhusus Selman bu haberden endişenak göründüler.. Fakat Üveys – Babam mutlaka akşamki vakayı merak ettiği için geliyor..” diyerek pederinin istikbaline şitap eyledi.

Melik – Kendine muntazır olan Dilşat’ın nezdine girince onu şiddetle deraguş ederek – Sultanım; Üveys merak ettiğimden avdeti münasip gördüm..

Akşam bahçede tamam ederek eğleniriz” dedi.

*

* *

(Süsen) hakikaten latif bir çiçek.. Sarı laleler ortasında bir çift koyu mavi [...] başlanarak pembe güllerle doldurulmuş ve latif iki kirazla tamamlanmış yed-i hilkatın bağladığı minyon.. latif bir buket ki otuz beş sene zarfında (58) hiçbir şeyini kaybetmeyerek hâlâ rayiha-i şebabını – işveleri.. ve cilveleriyle neşrediyor! Kısaca boylu olmasından başka her hâli bir Kafkasî dilberi olduğunu bildiren bu latif kadın – kendine mahsusince.. nazik kahkahalarını salıverirken pembe bir zeminde parlayan muntazam dişlerinin güzelliğini görebilmek için insan – onu daima güldürerek yaşatmak ister..

On altı senedir sevgili efendisinin nevazîşlerinden mahrumen yaşadığı hâlde bile kahkahalarından o hâlâ vazgeçmemiştir.. Yalnız kahkahalarında eski meserretlere bedel, har ve şedit bir eser-i buhran var.. İhtimal bu kalbinde körlenmiş sanılan kindar hislerinin tesiratıdır!.. Bu hâlini kimseye sezdirmek istemediğinden o her zaman için şen ve şatır görünmektedir.

Periler gibi uçarak koştuğu zaman (59) o cazibedar oynaklığından kopup etrafında haleler teşkil eden neşesi.. yanındakilere bütün alam-ı cihanı unutturur!

Süsen – yalnız rebabını eline aldığı vakit ciddileşebilir keskin ve açık bakışlı gözlerini süzerek bazen de gözyaşlarını pembe yanaklarında müterakim ter tanelerine karıştırarak Latif sedasına halavetli bir ahenk verip de rebabını çalarken fitrî neşesine mübayin ne ani ve ne garip bir surette kesb-i muhabbet ediyor.. ve eski Süsenliğinden çıkarak o tamamıyla başkalaşıyordu!.. Bu hâline Dilşat bile meftun olarak (hissetmesi lazım gelen rekabeti unutup) onu seviyordu.. Evet Süsen kıskanılacak bir cariyeye idi, güzelliği.. oynaklığı bhusus sazıyla sedası bir erkeği teshir edecek kadar füsunkâr olan bu latif ve şair cariyeyi – Hasan-ı Kebir Bağdat Hatun’dan ayrıldıktan dört sene sonra istifraş (60) ederek çılgınca sevmiştii..

Dilşat bütün bunları bildiği hâlde onu kıskanmıyor ihtimal ki acıyordu.. Zira Hasan-ı Kebir – izdivacı günü Süsen’i azat ve külliyetli bir meblağla cihazlanmasını irade etmişti. Süsen ise – Dilşat’ın ayaklarına kapanarak şu mealde bir beyit söylemişti:

“Ey Kerim! Bana inayet buyur bilirim ki efendim şimdi bana – şu güneş kadar – uzaktır! Fakat ben talihsiz bir çiçeğim beni ezip atma ki – o güneşin nurundan feyz alarak biraz daha hayatta kalayım”

Dilşat Süsen’in istirhamında şedit ve hakiki bir aşkın lizesini görmüş olduğundan onu yürekten takdir etmişti.. Bu cihetle bu iki güzel kadın on altı seneden beri bir arada pek iyi geçiniyorlardı.

“Zaten Hasan-ı Kebir değil Süsen, hatta cennetten huri çıksa göremeyecek kadar Dilşat’a (61) esir olmuştu!”

Süsen – Efendisine hazinedarlık vazifesini ifa eder, Dilşat’ın hususi hizmetini görür, geceleri ise rebabıyla onları eğlendirirdi.

Dilşat Üveys’i dünyaya getirdiği zaman çok hastalanmıştı, Süsen – gece uykularını feda ederek gözyaşlarıyla sultana öyle bir bakmıştı ki.. Yüce taya bile şüphesini bertaraf ederek ona ısınmıştı!

İhtimal Süsen hilkaten fena bir kadın değildi. Lakin beşeriyetin hâlâ muhafaza ettiği – ihtiras-ı sibaane mikroplarından menfaat-i şahsiye ve intikam gibi iki maraz-ı müthiş kalbinde nevşünema bularak hiss-i insaniyetini kemirmekte idi!

Dilşat – Melik Eşref’in firar teklifini reddederek odasına çekilince Süsen – çitlerin arasından yılan gibi sıvışarak mabeyn kapısına koştu ve – sultanın emri üzerine

Melik Hasan’a bir haber (62) götürmekle mükellef olduğundan hemen bir atla iki süvarinin hazırlanmasını ve meselenin mektum tutulmasını – nöbetçi ağaya söyledi.

Dilşat – Elmaslı rüyaların nuranî aleminde seyrân ederken, Süsen de maiyetindeki süvarilerle (altı saatlik yolu üç saatte katedebilmek için..) konak yerine doğru kuş gibi uçuyordu!

“İşte Melik Hasan’ın apansız gelmesine Süsen’in tessebbütat-ı intikamcuyanesinden başka sebep.. aramamalıdır!!”

*

* *

Artık akşam olmuştu. Dilşat’ın sayebanında Süsen manidar ve sabit bakışlarıyla rebabını çalarken.. Dilşat [...] gibi bir hâl hissederek muzdarip oldu. Hâlbuki Melik Eşref’i reddindeki katiyet – onu zevcine daha yaklaştırmış (63) ve bundan böyle oğlunun istikbali için (İlhaniyan) tahtının takviyesine daha fazla merbutiyet hissetmekten mütevellit bir sevinç kalbini parlatmıştı..

Süsen – O gece rebabını canlandırmış.. âdeta söyletiyor, inletiyordu! Melik ile melike o kadar müteesir oldular ki.. şarap bardağını elleriyle ona verip içirdiler.¹⁸

Süsen – Gözlerini mestane Hasan’a atfedip bir baktı.. sonra da Dilşat’ı evvelki manidar ve sabit bakışıyla bir süzdü!

Dilşat – Süsen.. Bu ne bakış?..” diye beyan-ı hayretten kendini alamamıştı!

Süsen – Dilşat’ın sualine – rebabını tekrar eline alıp okumağa başladığı gazelle cevap vermek istemişti..Gazelin mealı şu idi:

– Yâri sevdiğim kadar ağyara da acırım.. Fakat (64) kalbimin haklı kinlerini öldüremiyorum.. asıl kabahat bende değil, nuhust talihimdedir! Acaba bir gün olacak da o bataklıktan gülşene gelebilecek mi? Bilmem.. ama ümit ederim!”

Hasan – Gazelinin mealinden Dilşat’ın sıkıldığını sezince Süsen’e izin verdi. Zevcesiyle baş başa yalnız kalınca dedi ki:

Sultanım! Senin latif sözlerini güzel yüzüne hayran olarak dinlemeği her türlü saadete tercih ederim.

Dilşat – (Manidar) Hakikaten Süsen’in rebabını dinlerken ruhu uğuşturân o hiss-i zevk de aynı saadettir..

¹⁸ Hanende ve rakkaselere işret mübah idi. Ananatımızdan olan bu hâl – [...] zamanımıza kadar uzanmıştır...

Hasan – Fakat onun sedası ruhu uğuştururken – senin cemalin – kalbi parlatıyor.. Benim için yegane saadet sensin!

Dilşat – Benim için de efendimizin ve oğlumun sağlığıdır. (65)

Hasan eğilip zevcesinin gözlerinin içine bir emel arar gibi bakarak:

– Ne olur sultanım! Bir kere de sağlığım yerine muhabbetinden bahsetsen...” dedi.

Dilşat – (Elini kalbine koyarak) evet oğlumun babası için şefik bir muhabbet hissediyorum.

“Oğlumun babası için” cümlesinden cerihadar olan Hasan – makam-ı teşekkürde şarap bardağını Dilşat'a uzattı.. Dilşat – lavallah; biz İslam doğduk menahiden içtinap etmeliyiz..” diye reddetti.

Hasan – o zahidane sözlerden utanacağı yerde müstehziyane gülerek: – Bizde Tatar kanı var.. ecdadımızın vücudu şarapla hasıl olmuştur!” sözleriyle mukabele ettikten sonra bezm-i işrette sultana verilmesi muttat olan altın kupayı eline alıp:

– Öyle ise bu şerbeti on altı senelik hukuk-u zevciyemizin aşkına nuş et..” diyerek Dilşat'a içirdi. (66)

Şerbetin yudumları Dilşat'ın berrak gerdanından inerken.. Hasan'ın yüzü sibaane bir beşâsetle parlıyordu!

İslam milletinin büyük bir kısmına sahip, bahusus evamir-i İslamiyenin bir hadim-i icrası olan o hakim ruhundan hâlâ silinemeyen asar-ı vahşet.. iri gözlerinden taşıyor.. o zaman kadınlar üzerindeki istibdad-ı ricalde olanca nüfuzuyla tesirini gösteriyordu!!!

İhtimal ki Dilşat'ın latif cemaline karşı on altı senelik mağlubiyetinin acısını çıkaracak bir hiss-i tahakkümle mağrur oluyor.. ihtimal ki o güzel kadının şimdi kendi baziçesi olduğu için müstebit kalbi meserretle titriyordu!

Şerbeti içip bitirdikten sonra Dilşat'ın çehresi garip bir takallüse uğrayarak – bu şerbetin taamı bana hoş geldi... dedi

Hasan Dilşat'ı küçük bir çocuk gibi dizleri üstüne (67) alarak nüvazişatına gark ederken; gözlerinin içine nasbettiği nigâhlarından mütehassir ve müştak emeller saçıyor.. Dilşat ise bu hâle mütahabbir olarak “– Efendimiz bu tahasssüre sebep nedir?” diyordu.

Biraz müddet geçince Dilşat silkinerek birden ayağa kalkıp:

– Fakat kalbim yanıyor.. Of bana ne oluyor!!” diye bağırması üzerine Hasan müstehziyane gülerek:

– Ey sultanım! Sen de beni on altı senedir bundan beter ızdırap ile yakıp kavurdun... Melik Eşref'in muhabbetiyle meşhun olan kalbinde ko biraz yansın!...” cevabını verdi.

Dilşat hararetin tesiriyle gümüş testideki suyu kaldırıp dikerek içiyor fakat bir türlü kanamıyordu.. Sayebanın önüne çıkarak bir müddet Dicle'yi temaşa etti, orada mehtabın altında çırpınan nehrin gümüş köpükleri arasında alevler saçarak uzaklaşan bir vücudun kıvılcımları alnını yakarken.. arkasından çıkan bir kuvve-i hafiye – yanana hitaben – Orada boğul da ateşin sönsün!” (68) diye haykırıyor.. sonra – Sana da ölüm!” cümlesi ta beynine kadar üfürüyordu!

Dilşat – kalbine muhtas bütün emellerinin.. bütün ümitlerinin – mefruk muhayyenin hasıl ettiği mevhum girdabatlar arasında suyun dibine kadar çöktüğünü görüyorken; arkasından çıkan o kuvve-i hafiyenin nüfuz-u mecidine tabien birdenbire döndü..

Melik Hasan yine evvelki müstehziyane tavrıyla gülüyordu!

Dilşat – aşkının hararetini mefruka tevdien nehrin sularında teskine çalışırken – zevcine olan hürmeti de o soğuk gülmeler arasında buzlanıyordu!... O soğukluk içinde kendine ait hiçbir şey bulamadı..

Ne bir ümid-i saadet, ne de bir nebze teselli..

O yokluk âleminde zavallı ruhu mecruh bir kuş çırpınarak

– Üveysi Bahadır!...” diye çağırırdı.

Hasan – Dilşat'ın önüne dikilip sert bir seda ile

– İlhaniyan tahtının vârisi olan Üveys Bahadır Celayiri benim oğlumdur!” dedi.

(69)

Dilşat alnını ovarak:

– Bana hiçbir şey mi kalmıyor?..” deyince Hasan

– Eşref Bin Demirtaş'ın hayali kâfi değil mi?..

İşte vazifenaşinaslığını tatlı bir şerbetle tediye ettim!” sözleriyle mukabele etti.

“O dakikada kadınlıkla erkeklik mücadelesi başlamıştı!!!”

Dilşat – kadınlık inceliklerinden tecerru edip bir yaralı arslan gibi başını şiddetle kaldırdı.. Zevcine dikilen muhip nazarlarında azametinin galeyanı görölüyordu.. Hasan'a yaklaşıp – Bana serzeniş mi ediyorsunuz?.. İçirdiğiniz ölüm şerbeti mi idi?.. diye sual etti.

Hasan hiddetle omuzlarını kaldırmıştı.

Dilşat – (Daha laubaniyane bir tavırla) Ey aziz beni dinle.. Sen beni tezviç ederken hesap mı istemiştin, kalbimi sormadın bile.. İndimde (70) pek kıymetli olan bir hazineyi (kalbini göstererek) ben burada faziletlerim içinde gömmüş.. sana ait olan hesabımı ise afifane muhafaza etmiştim.

Bir kadına sahip olmakla ruhu temellük edilebilir mi?

Hasan – (Mütehevvirane) Hukukumu gözettiğin için mi Eşrefle (hem oğlumu da alarak..) firara karar verdiniz?..

Dilşat – Haşa! Ben Melik Eşref'i şediden reddettim ve sana bu geceden itibaren manen de merbutiyet hissiyle mutehassıs oldum..

Hasan – Onunla gizli görüşmeklik bir kabahat değildir?

Dilşat – Ey aziz anlıyorum.. Sen – bilatahkik – oğlunun anasını fedadan çekinmeyecek kadar şeref-i rüculiyetine mağrursun!.. Düşünmedin ki kadınların da bir şahsiyeti ve o şahsiyette bir nüfuz-u hükümransı vardır!

Eğer Melik Eşrefle konuşmasa idim kalbimdeki o sabavet hissini hâlâ taşıyacaktım.. Eğer onu nezdime kabul ederek teklifini katiyen red ile ümidini kesmese idim (71) ihtimal ki beni buradan çalıp kaçırırdı..

Ben vicdanımın emrettiği şeyi yaptım!

Hasan – (Dikkatli dikkatli bakıp o güzel gözlerin açık meçhuliyetlerinde bir nur-u hakikat arayarak) Bu ana kadar beni hiç sevedin değil mi?...

Dilşat elleriyle kalbini bastırarak biraz düşündükten sonra cesurane şu cevabı vermişti:

Sabavetimden beri kalbimde nezih bir muhabbet köklemişti.. Fakat oğlumun babası için beslediğim hiss-i hürmet o kadar büyüdü ki.. nihayet o sevdayı köküyle ve eliyle söküp attı!

Her şeyini göze aldırarak beni kaçırmağa gelmiş amcamoğlunu reddetmekliğim – buna – delil-i alenidir.

Hasan – (Eliyle kendi saçlarını kavrayarak) Acaba hiç mi?.. Hiç bile olsa on altı senedir bana çektiirdiğin ızdıraplar ah o ızdıraplar...

Dilşat – Ya benim çektiklerimi hiç hesaba katmıyorsun!

Hasan – Ben seni saltanatıma varınca şerik ederek mesut etmeğe çalıştım.

Dilşat – Ey aziz! Her ne yaptınsa (72) beni cebren tezvicindeki ziyanımı tazmin edememiştin... Herhâlde oğlumun babası için aşkıma varınca fedadan çekinmedim. – Bu ricali kalan – yine sensin..

Hasan – Fakat sen kadınsın! O aşkı öldürerek hiç izhar etmemek vazifendi!

Dilşat – Ey melik! Hissiyatın erkeği dişisi olmaz.. Kanun-u beşeriyet – bizi de havas-ı batıniyeye tabi etmiştir yani sevildiğimizi idrak ettiğimiz gibi sevmek hassasına da malikiz.. İstibdad-ı şan-ı reculiyetten sanan ricalin korkusundan yalancı kesilen nisvanımız – hakikati ketmederler – Benim gibi hürriyet-i vicdaniyesini tanımış bir kadına sen – yalancılığı layık görür müsün?..

Hasan – (Dilşat'ın üstüne atılarak) Fakat ben seni o kadar severim ki.. Eşrefe senden hiçbir şey bırakmayacağım! Benim kollarım arasında öleceksin.. ve mezarına da ben malik olacağım!

Dilşat – (Vakarla) Pekâlâ!

Dilşat'ın – gözlerinin ve ağzının etrafındaki (73) morluklar bütün bütüne yayılıyor, ızdırabı da arttığından artık sallanıyordu..

Hasan onu usulca kucaklayıp sedire yatırdı şikarından kimseye hisse vermemek için homurdanan bir kaplan vahşiliğiyle hâl-i ihtizara yaklaşan o güzelliğe gözlerini dikmişti.. Huzura girmek için mücadele isteyen birinin – sayebanın kapısına vurduğu işitildi. Hasan'ın – Gel – emrine imtisalen Süsen içeriye girmişti:

– O yine beşuş ve handan... elindeki zarfı Hasan'a uzatarak:

– Efendimiz yüce taya uykuda iken koynundan aldığım gizli bir mektup..” dedi.

Hasan mektubu çekip alarak hemen okudu.

– Mektubun Sureti –

Yüce Sultan!

– Beni böyle katiyen reddin – artık bende hiçbir zevk ve his bırakmadı.. Kalbim insanlar hakkında (henüz anlayamadığım..) buğz ve kinle doldu. O kindar kalbimin ateşini ancak kanla söndürmek istiyorum! (74)

Senden ayrılırken kadının huzurundan mahkumen çıkar gibi beni ezen bir mezillette mutiane çıkmıştım.. Lakin şimdi seni kapıp beraber götürmediğime nedametler ediyorum.. Eyvah bana yalnız kelle uçuracak bir kılıç mı bıraktın senin aşkın ona merhamet cilasını veriyordu; artık hepsi bitti..

Emin bir sayın hafiyen yüce tayaya vereceği bu mektubum – eline geçtiği zaman – ben bütün elemelerimle Azerbaycan yoluna düşmüş bulunacağım elveda..

Melik Eşref

Hasan mektubu bitirince Süsen'e:

– Alçak!” diye bağırdı.. Bir mükafat-ı muhabbet bekleyen Süsen şaşırakalmıştı!

O aralık evvelce zikri geçen ihtiyar harem ağası yine tespihini elinde çevirerek bilamüsaade sayebana girip Hasan’a yaklaştı ve dedi ki:

– Dilşat Sultan Melik Eşrefi reddetmişti ben top ağaçların altında idim, gözümle gördüm ve kulağımla işittim. (75)

“Şehzade ve sultanlara harem ağasından birer lala tayin etmek Araplığa özenen Tatar hanlarının bir debdebe-i nevini idi – Çocuklar – hükümdarlık mertebesine irtika ederse lalalar da onların pederi makamında en nüfuzlu ve en sadık muhafızları makamına geçerlerdi. Hasan-ı Kebir – zevcesinden şüphe ettiği gündenberi lalası Mutemet Ağa'yı gözcülüğe nasbetmişti..”

Artık bu ihtiyar ve sadık lalanın sözleri – Hasan’da – hiçbir şüphe bırakmadığından beyninden topuz yemiş mağlup bir nefer gibi Dilşat’ın önünde diz çöktü ve hüngür hüngür ağlayarak:

– Bir tabip bir tabip...” diye bağırmağa başladı. Dilşat zevcine elini uzatarak:

– Hakkımı sana helal ettim. Vefatımın esrarı benimle beraber gömülmeli..

Katiyen tabip istemem yalnız Üveys'i isterim!” dedi.

Derhâl Üveys getirildi.

Zavallı çocuk anacığının morarmış yüzünü görünce yolunarak üstüne atılmıştı..

Dilşat ise yavrusunu (76) sinesine çekip yüzünü gözünü öperken:

– Müsterih ol yavrum.. Senin yanında ölmek de aynı bahtiyarlıktır” diyordu.

Geniş nasiyesinden ve parlak bakışından Üveys'in zekâ-i şedidi anlaşılıyordu..

Çocuk etrafındakiler içinde bir tabip göremeyince anasının kollar arasından sıyrılıp yıldırım süratiyle koşarak gitmiş ve on dakika sonra hocası Selman-ı Saveci ile beraber avdet etmişti. Selman hastayı gözden geçirdikten sonra (tabip gelinceye kadar) ufak bir tedaviye teşebbüsle – Dilşat’ın mümanaatına rağmen – bir turunç kesip suyunu kaşıkla içirdi bir taraftan da cariyelere vücudunu sirke ile ovduruyordu.

Hasta biraz ferahlayarak doğruldu, akşam güneşi gibi süresiz bir zekâ-i muvakkatle yaklaşması için Selman'a – uzaklaşmaları için de cariyelere işaret ederek yavaşça dedi ki:

– Ey hakîm! Bir sahibe-i ismetin hayatı mı.. (77) yoksa namusu mu daha akdemdir?

Selman – (Kesik bir seda ile) Ey Sultan-ı zişan! Hayat nasılsa geçecek bir keyfiyet.. namus ise daima kalacak bir yadigâr-ı insaniyettir.

Dilşat – (Selman'a elini uzatarak ve kulağına doğru eğilip) ben hissediyorum ki – ruhum en âli tabakatta mesut olacaktır – Rica ederim tabibin tedavisiyle cismimi zedelemeyiniz.. Artık yerim (Meşhed-i Murtaza)dır.

O esnada yüce taya – O fettan kızı öyle alelacele göndererek başımı niye musallat ettin?.. İşte koynumdaki mühim kâğıdımı çalmış...” diye söylenerek şikayet için pürhiddet sayebana girmişti!

Dilşat'ın o hâlini görünce şaşırıp donakaldı. Sonra üstüne atılarak:

– Kızım kızım sana ne oldu?...” diye figana başladı.

Dilşat'ın yüzündeki morluk ısfırârî bir reng-i (78) memmat alarak onu tekrar baygın.. arkası üstü düşürmüştü. İki dakika sonra gözlerini açıp boğazdan çıkan kuru bir sesle:

– Yüce taya ver elini öpeyim de veda edeyim.. Beni gizli bir akrep soktu!...” dedi.

Bu son sözlerden sonra Dilşat artık halet-i ihtizara girmişti. Üveys başını anasının yastığına sokarak hıçkırıyor, Hasan-ı Kebir ise onu tekrar deraguşa cesaret bulamayarak ayakları ucunda diz çökmüş, teessüf yaşlarıyla o güzel ayakları yıkamağa çalışıyordu...

Umur-u dide taya – hastanın başını muayene ederken (dokununca çürümüş gibi elinde kalan) nermin saçlarına dikkatle bakıp usulca dedi ki:

– Akrep ne tarafından soktu?..”

Dilşat'ın tekellüme kudreti kalmamıştı.. eliyle kalbini işaret ve fersiz nazarını da bir kere Üveys'e attettikten sonra güçlükle kaldırdığı şehadet parmağını dudakları üstüne koydu.. o hazin (79) tembihatında sultanlık icabından öyle kati bir emir verdi ki... taya münkat bir tavırla kesb-i sükûnet edip hastanın yatağına kapandı ve boğuk boğuk çıkan homurtuları arasında – Emîr Çoban kızlarının aynı talihi!.. cümlesi işitiliyordu!...

Üveys – anasının – Beni bir akrep soktu” demesi üzerine yerinden fırlamış ve – Şeyh Ahmet El-Âlâ hazretlerini getirelim validemi şerbetlesin¹⁹ diye bağırıldığı sırada tabip (koltuğunda edviye çekmecesini bulanan) çırağıyla beraber sayebana dâhil olmuştu; heyhat.. artık ilaca hacet kalmamıştı!

¹⁹ Bazı [...] bulunan zevatın içirdiği bir şerbet – insanı – haşarat-ı muzırın tesir-i zehrinden masun bırakmış. Bu şerbetlice ilacı hâlâ Arabistan'da yakıdır.

Tabip sönmek üzere olan bir hayat karşısında kollarını kavuşturup müteessifane bakakalmıştı!

“Zavallı Dilşat – pek derin daldığı o sakın uykusunda bile hâlâ latif.. ve güzeldi!”

Netice

Dilşat vasiyeti üzere (Meşhed-i Murtaza) ya defnolunmuş (80) ve üstüne gayet müzeyyen bir türbe de inşa edilmişti. On beş gün sonra aynı hastalıkla vefat eden... Süsen de – Dilşat'ın ayak ucunda ve yalnız baş tarafına kara bir taş dikilmiş, üstüne de (Dilşat Sultan'ın hemrah-ı vefakarı) ibaresi yazılmış sade bir mezarda yatıyordu!

Hasan-ı Kebir bu iki güzel kadının ziyaretine geldiği zaman gurur-u recüliyetin bahşettiği vahşi bir hiss-i telezzüzden kendini alamıyor.. güya bununla teselli bulmağa çalışıyordu!

Senelerce müddet saltanatına varınca teşrik ettiği Dilşat'ın on altı senelik tavr-ı lakaydiyesiyle incinen.. bahusus bütün kuvve-i mevcudesini teshirle baziçe edinen o iki güzel kadının nüfuz-u letafetiyle ezilen gururunu – şimdi bu muhteşem mezarın sandukasıyla Süsen'in karataş üstünde talikalandırarak (orada uçtuğunu zannettiği) o iki ruha nasıl cihangir bir erkek olduğunu anlatabildiği için vahşi bir azametle kendini büyütüyordu!!! (81)

Ah istibdad-ı rical ah!!!

Onlar nankör ihtiraslarının huşunetini – nisviyetin şefik yumuşaklıklarında muhabbetle cilalandırdıklarını.. ve yine o merkez nisviyetten taşan ana kerime zevce ve hemşire namına beşeriyetteki fazilet kokularıyla ruhlarını tatyip ettiklerini unutarak mihr-i insaniyet olan o zavallı kadınları.. evvelki zamanda da bir zincir-i inkiyatla sürüklemekten başka mükafata layık görmemişler ve hâlâ da görememekte bulunmuşlardır!!!

Fakat o tarihte bile zeki (ve zamana göre münevvirü'l-efkâr olan) bir hayli Bağdatlar.. Dilşatlar zuhur ederek hasenatları ve azimkâr efalleriyle erkekleri geçip büyüklüklerini ve kadınların derece-i kabiliyetini ispat etmişlerdir. Onların (farkına varmadan..) gösterdikleri bu –feministlik – bir kıskançlık, yahut gözden düşmek gibi ahvalde erkeklerin gözlerini açınca.. mahmur nigâhlarına şikâr oldukları kadını öldürmeğe kadar varıp onlardaki (hürriyet-i şahsiye)yi mahvederek tabiyatın, bahusus (şeriat-ı mutahhara-ı İslamiyenin) (82) kadınla erkek arasında gözettği (hakk-ı müsavat) düsturundan bir yaprak daha yırtmağa çalışıyorlar – kendi fikirlerince – güya cemiyet-i beşeriye bir ahlak dersi vermiş olmakla iftihar ediyorlardı!....

– Erkekler için heyhat!.. – Bazen cevahirli mahbesin pamuk kediler gibi okşanarak bazen muacciz kelpeler gibi itile kakıla sürüklenerek esir edilen (kadınlık) istidadı hilafet havasından hiçbir zaman devrolmayarak zekâ ve irfan sayesinde yine yükselmek hâli kalmamış ve bugünkü derece-i bâlâsına suut etmişti. O zamanda bile ara sıra zuhur eden nüfuzkâr kadınların – erkekler üstündeki tesirâtı – tarihin bu unutulmuş sayfalarından okunulmaktadır.. Nasıl ki Hasan da Dilşat'ın nüfuzuna ram ve Süsen'in entrikasına oyuncak olduğu müddetin acısını.. o mezarların ortasında çıkarmağa çabalarken, belinin daha büküldüğü.. gözlerinin daha çukurlandığını fark edmeden ölüme yaklaşıyor (83) âdeta onları pence-i memata attığı günden itibaren kendi mezarını da kazmış oluyordu!...

Üveys Bahadır – ekseriya anasını ziyarete geliyor ve orada sandukanın önünde okur gibi sallanmakta bulduğu yüce tayanın yanına sokularak dinliyordu:

– Emîr Çoban kızlarının aynı talihi!...”

Üveys (Bu cümleyi mütematiyen söylemekle bir nevi cinnet getiren) acuzenin gözlerinin içine bakarak o sözlerdeki mana-i esrar-ı aludi keşfe uğraşıyordu.. Heyhat, daha çukura batarak kem-i zekâsı sönmüş o devvar gözlerden hiç, ama hiçbir şey anlaşılamıyordu... O zaman alnını sandukanın başına dayayarak ağlıyor ağlıyor.. zulmet-i meçhuliyette dalgın.. şaşkın kalan fikrine bir nur-u inkişafı bahş için anacığının ruhundan istimdat ediyordu.. Eyvah en ehemmiyetsiz suallerini hakimane cevaplarıyla irşada çalışan sevgili anacığı – artık hiç haber alınamayan bir âleme dalmıştı.. Ebediyetle ezeliyet arasında uzanan.. asarı görüldüğü (84) hâlde hakikati anlaşılamayan – o vadi-i meçhulden musırrane ederek hocasını ne kadar yormuştu...

Üveys – Dört buçuk sene kadar vaktini ekseriya orada geçirerek (iki senelik gayr-i iradi türbedarlıktan sonra sandukanın sağ tarafında nail-i mekân olan) yüce taya ile anasının ortasında dalgın bulunuyor....

“Emîr Çoban kızlarının aynı talihi!...” cümlesinin samiahıraş olan aksini kalbinde dinliyordu!

– Melik Eşref de – Dilşat'a yazdığı son mektubundaki sözlerini mevki-i icraya koymuştu.. Yani – kadın muhabbetinin merhamet cilasıyla parlattığı kılıcı – kan ve zulüm pasıyla küflenerek – mazlumlara kesiyor.. yetimler malı devşiriyordu!

– Onun pek uzaklara yayılan mezalimi – 757 sene-i hicriyesinde deşt-i Kıpçak'ta hükümet süren (Cani Bey) ismindeki bahadırın vasıl-ı sem-i teessüfî evvelince yüz bin Tatar askeriyle Derbent'i geçip ettiği muharebede Eşref'i katil,

emval ve hazaini zapt eylemişti. (85) İşte kadının tesirat-ı maneviyesinden mahrum kalan bir cihangirin netice-i fecisi!!!

O tarihte vefat eden pederinin calis-i taht-ı saltanatı olan (Üveys Bahadır Celayiri) cihangirlik zamanının icabat-ı zaruriyesinden olarak fütühatla uğraştığı için arasına zihnini durduran – validesine müteallik – düşünceleri de yavaş yavaş kaybetmişti.. Yalnız anacığını ziyarete geldikçe – sırmalı puşideler ve incili yemenilerle mestur sandukasına bakıp bakıp kalbini sıkkan ukdenin hâline himmet etmesi için anacığının ruhuna tekrar yalvarırken – sağ taraftaki, tayanın sandukasından doğru mütemadiyen işitir gibi olduğu şu – Emîr Çoban kızlarının aynı talihi!..” cümlesi de beynini alt üst ediyordu!

– Kurun-u vusta – zamanında acaba kim akıl edecekti ki... kadınların sokulduğu gaflet örtüsü gibi bezenilmiş o muhteşem sandukada bulunan Dilşat'ın bakiye-i (86) azamı arasında uyurulan – nisviyet – evvelce inci dişlerinden süzülen mütevaz-i tebessümlerine.. ve yegane selahı bulunan dilşikar bakışlarına bedel; bugün garp tarafından medeniyet libasını giyinerek ricale karşı ok kirpiklerini.. ve keskin tırnaklarını... gösterdiği hâlde sırıtsın !!!

Emine Semiye (M) (87)

Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı

Çanakkale Menakıbından İki Hakiki Vaka – Yalnız birbirine bağlamakla hamasete şefkat tülünü örttük..”

1

Şefika – Minekari küçük melek resimleriyle müzeyyen ufak, zarif aynalı masasının mavi abajurlu lambası önünde açtığı (gözyaşlarıyla lekelenmiş...) bir mektubu kimbilir kaçınıcı defa okumağa dalmıştı. Nihayet ruhunun kuvvetini ağzından uçuruyormuş gibi derinden acıklı bir (Ah!...) çekerek gözlerini karyolasının (85) karşısına asılmış iki resim levhasından sağ taraftakine atfetti; bu on dört yaşlarında kısa elbiseli kollarıyla göğsü yarı açık, uzun ve lüle lüle saçları latif beyaz omuzlarına dökülmüş... pek güzel bir kızcağızdı... Devrik kirpiklerle muhat iri gözlerinde uçuşan şuhane bakışlarıyla ve zarif dolgun dudaklarını benimseyen şeker handeleriyle gonca-i hayatının ittisamları içinde dünya elemelerinden azade... bir hilkate ve bahar çiçekleri gibi sevimli bir teravete malik olduğu ilk nazarda anlaşılıyordu... Genç kız – taaccüple – Bu ben miyim?.. dedi; Ya Rabbi! Şu eski Şefika’nın ruhundaki diriliği de Semih’in kanlarına mı karıştırdın?..Gözlerini aynadaki hayaline çevirerek acı acı güldü..”

O aks-i hayali biz de seyredelim: – Devrik kumral kirpikleri ağlamaktan top top olmuş... dipleri sürme yerine kırmızı hilal şekline girmiş.. hele o berrak semavi gözleri şule-i şebap yerine kara bulutlarla dolmuş... solgun yanakları beyazlığını kaybederek uzamış ve yanaklarının pembeliğindeki letafet silinmiş kan lekeleri gibi kirli bir dalga hâline girmişti.. Takallüs eden dudaklarını inci dişleriyle ısırarak: “– Bahtsız dudaklarım; siz yalnız kırmızı kalmışsınız!.. Evet anlıyorum... Bu resmimin kalbime fırlattığı bir damla şehit kanının aksinden başka bir şey değildir!!!” diyerek inledi, sonra gayr-i ihtiyari bir hareketle ayağa kalkarak bakmaktan çekinen gözlerini sol taraftaki erkek resmine atfetti. Bu da öbürü gibi fotoğrafından büyütülerek meharetle resmedilmiş karakalem bir levha idi. Her iki resmin de çerçevelerinden fırlayacakmış gibi canlı vaziyetleri vardı. Bu levha yirmi çağlarında narin vücutlu hassas bakışlı ve pek sevimli bir genci eda ediyordu.

O gölgeden dökülen cazip ve müesser bakışlar!. Şefika’ya bir yıldırım süratiyle tesir ettiğinden yere kapanarak hınçkıra hınçkıra ağlıyor.. Ve boğuk iniltilerinden şu sözler işitiliyordu:

– Onun benimkini resmetmesine mukabil üç sene evvel nişanımız mübarekesi olarak yapıp verdiğim bu resim işte hazin bir yadigâr olarak yine bana iade edildi.. O – Bunu ne vakit seyretse – Oh ne kadar seviniyorum.. Seni de ressam yaptım ya! –

cümlesini müftehirane söylüyordu.. Allah'ım Allah'ım! Eski tatlı demlerin bu şimdiki hunin hatıralarına artık tahammül kalmadı.. Beni de Semih gibi bu kanlı dünyadan çekip kurtar!..”

Gözyaşları hissiyatındaki feveranı biraz tadil etmişti. Mektubu masa üzerinden alarak karyolasına atıldı; yastığının altına koyduğu mektubun zihninde müntap bütün kelimelerini cangözüyle okuya okuya sabaha karşı uykuya dalabildi.

– Mektubun Sureti –

Ey benim müşfik ruhum Şefika'cığım!

Bilmem neden!.. Bu gece garip hislerle mütehissim.. Bu günlerde bir hiss-i kable'l-vuku –aramızda pek o kadar uzun olmayan mesafenin uzayacağını.. Hatta ebediyetin susmuş karanlıklarına kadar yuvarlanacağını bana işrap ediyor..

Bu akşam mehtap – tüfenk seslerinin ve top tarakalarının daldığı muvakkıt sükût(u) merak ederek bütün tepeleri, bütün vadileri yıldızlarken (Kanlı Tepe)nin hak-i payine yüz süren Akdeniz'in semavi gözlerinde mütecessisane titriyor!. Bu gece sükûtunun umkundan acaba ne canhıraş feryatlar kopacaktır?..

Sana defaatle bahsettiğim Sivaslı genç ve kahraman yüzbaşım Celadet bana dedi ki:

– Semih!..Şu kaptırdığımız (Kanlı Tepe)yi tekrar elde edemezsek.. emin ol ne – fırçanla tersime doyamadığın sevgili İstanbul'umuz üstündeki dört buçuk asırdan fazla hakk-ı temellüğümüzden, ne de kadınlarımızın namus ve iffetinden bir hayır kalacak!.. Oraya benimle birlikte şanlı hilalimizi tekrar dikmek için her fedakarlığa katlanır mısın!..”

– Yemin ederim.

– Hatırlıyor musun?.. İlk Darü'l-Fünun mezunları toplanırken ne kadar sıkılmış ve ne kadar üzülmüştüm.. – Benim ince fırçama bedel elime kalın bir tüfenk tutuşturmuşlar.. Yumuşak yastıklarım arasında ruhumu kadar daldığım tebcilat-ı şairanemden beni çekip çıkararak belime de kılıcın sert kayışını kuşatmışlardı.. Orada burada sürüklenen fırçama ve şair kalemime bakarak talimlerime kahkahalarla gülen sana diyordum ki:

– Ben mi ben mi asker oldum?.. Oh kumanda edeceğim bölüklerin vay hâline!!!

– Güzel nişanım meğer böyle değilmiş.. Benim gibi muhallebiyle nazlı büyümüş birçok ihtiyat subayları buradaki şehamet sahnelerinin en fikirli, en fedakâr kahramanları kesildi!.. Cümlemiz de vatanımızın hakir bir kayasının müdafaasındaki ehemmiyeti idrak ederek uğrunda kellelerimizi esirgemiyoruz..

Bir ay evvelki harpte muhterem zabıtam Celadet Yüzbaşı'yla ben de mülazımlıkla taltif edilmiştik, fakat her ikimiz de bundan mahcup olmuştuk.. Kanımızı akıtmadan nail olduğumuz zafer hiçtir.. Göğüslerimizi süsleyen şu kırmızı kurdeleleri bile ufak hizmetlerimiz için fazla görüyor idik. Biz – vatanımızı o kadar seviyoruz ki verilen mükafatla mübahi olmak değil belki tarihimizin bizimle iftihar ettiğini istiyoruz!

Eğer senin o melekane muhabbetine karşı bir nankörlük ise, vatanımız hürmetine beni telin etme!

Evet, ben şimdi mübarek vatanımızı senden çok seviyorum... Evvelce Marmara'nın mavi atlas kucağına yaslanan işvekâr İstanbul'umuzun latif manzaralarını tersim ederken bütün güzellikleri senden iktibasa çalışıyordum.. Bu vatan aşkına düşeli bana öyle geliyor ki.. – Gözlerin (harp sükûnet bulduktan sonra) barut (86) bulutlarını dağıtan güneşin şu ufka bahşettiği mavi bir safite benzediği için beni cezbediyor.. Sırma saçlarının bukleleri (öyle sakın bir gözde) temaşaya muvaffak olduğumuz gurubun zerrin şualarını tenzir ettiği için onları tahassürlerimle arıyorum.. Yanaklarının pembeliği – burada haşin gece muharebelerini takip eden istirahat fecirlerini temsil ettiği için onlara buradan büyük birer (tahsin) buseleri takdim eyliyorum...

Deminden küçük madalyondaki fotoğrafını boynumdan çıkararak doyamayan ah kanamayan gözlerimle temaşa ettim... – Yok yok – dedim, Bu bir güzel gölge.. Lakin onun latif mavi pembe kırmızı renklerini göstermiyor! Zihnimde mahkuk o mütebessim parlak suratını seyre daldım... Dünden beri kalbimi iğneleyen hazin bir hissin pençesinde ezilerek seni hararetle düşünmeye vardım...

Eğer ettiğim yemin üzere “Kanlı Tepe”nin istirdadı uğrunda şehit olursam seni saracak keder ve ızdırapları! vicdanımda duyarak titredim hayır Şefikacığım! Sen bahar-ı hayatın kokulu bir gülüsün. Vatanımıza nafi rayihalar saçarak birçok şefik iyilikler etmelisin.. Bak iki gözüm müteessir olmayarak beni dinle!.. – Gazi bir zabitle izdivaç ederek beşeriyetteki sana mevdu vazifeyi hüsn-ü ifaya çalış.. Yalnız senden bir ricam var:

– “Kanlı Tepe”de açılacak damarlarımdan ateşin (bir damla kan!) kalbinin en samimi bir köşesinde müebbeden asılı kalsın!

Elveda ey ruhumun da sabavet refikası.

Ölünceye kadar senin

Semih'in

...

2

Ertesi sabah, Şefika on beş günde bir iki istirahat gecesi geçirdiği (ana baba konağını) terk ederek nalan ve giryan ruhunu teselli eden (şefkat bucağına) yani merbut olduğu (hastanehaneye) gitti. Odasına girince çarşafını çıkarıp duvardaki yerine astı, hasta bakıcı kıyafetini giyindi. Beyazlar içinde, bekâret perisinin ciddi melahatını temsil eden solgun yüzü bin kat fazla güzelleşmişti!.. Arkadaşlarının latifanelerine hazin tebessümleriyle mukabele ederek koğuşuna çıkıyordu ki – diğer hasta bakıcı hanımkız – şenmeşrepliğini sendeki titrek teessüründe boğmağa çalışarak – Ah Şefika Hanım bilsen!. Gittiğin gün, senin koğuştaki zabıt odasına ne şayan-ı merhamet bir yaralı getirdiler!..” diyordu.

Şefika, tabibin sabah vizitesine yetişmişti. Doktor pek müteessirane bir tavırla:

– Hanımkızım, şu dört numaralı yataktaki zabıt pek büyük işler görmüş şanlı bir gazidir bilhassa onu merhamet elinize tevdi ederim... dedi.

Şefika, mecruha yaklaştı: “yorganın haricinde kalmış geniş omuzları arasında iri bir kahraman kafası... Şecaat çizgileriyle yükselen bir alın.. müdevverce simasındaki yorgunluğa rağmen terütaze latif cildini gölgelendiren uzun kirpiklerle müzeyin iri ve şahane kara gözleri ve onların derinliklerinden taşan azimkâr şehamet bakışları...” şöylece bir süzdü.. Mecruhta merhamete şayan bir şey göremiyordu.. Yalnız kırmızılığı uçmuş muntazam ağzını meraretle büken müstehzi bir tebessümü pek manidar buldu.. Ve ondaki esrarı keşfe uğraşırken – Hademe Mehmet Onbaşı – odaya girdi ve kumandanının ziyaretine geldiği haberini verdi.

Kumandan elliyi geçkin pek muhterem bir zattı. Mecruhun alnından öperek (Osmanî) nişanını göğsüne taktı ve binbaşılığını tebşir ve tebrik etti...

Mecruh – meserretini yakan bir yesin ağzını kavuran dumanından siyah ipek bıyıkları dimdik kesilerek – Ah teşekkürler ederim muhterem kumandanım.. Evet bana şan ve şeref var..fakat ne olurdu!.. Ben de mülazımım Semih gibi ölse idim.. O – vatanımızın kapısını zalim düşmanlarımıza kaparken ismini tarihimizin şerefli kucağına atarak sevgili arkadaşlarımızın kanıyla tebahhur eden sıcak topraklara (zafer narasıyla), uzandı.. Heyhat! Benim şu malul hayatım ne muzallim ve ne acıklıdır.. Deminki tebşiratınız – Yalnız takaudiyemin validemi nail-i refah edeceğini mübeşşerdir.” dedi.

Mehmet Onbaşı tekrar gelerek iki gecedir sabırsızlıkla beklediği validesinin geldiğini müjde etti.

Ev kadını olduğu temiz ve kıvrak giyinmesinden belli, orta sınıf halktan, iri yarı ve kırk beş yaşlarında görünmesine rağmen Türklük ve Anadolu lu çehresini parlatan al yanaklarıyla henüz gençlik taravetinden mahrum kalmamış güzel bir kadın Mehmet Onbaşı'yı takiben içeri girmişti. Mecruha doğru atılarak: “Ah Celadet’çiğim.. Gözümün elifi yavrucuğum!.. Elhamdülillah seni sağ ve salim buldum..” diye bağırıyordu. Eyvah!.. Zavallı genç mecruh – anacığının deraguşlarını inilti li ahlarıyla karşılıyordu.. Kadıncağız şaşkın şaşkın – “Oğlum niye elimi öpmüyorsun?..” sitemini fırlatınca mecruhun gözlerinden acı yaşlar boşanarak: – Oh anacığım! Yorganımı kaldır da bak!!!” diye inledi..

Kadın – yorganı kaldırınc a müthiş bir çığlık kopararak sarsıldı. İkinci çığlığı da orada bulunanlar koparmıştı.. Zira talihsiz ana boylu boyuna yere yuvarlanmıştı:

– Dağ parçası gibi bir zabıt olarak Çanakkale’nin sinesine yolladığı yegane ümidihayatı Celadet’i.. büsbütün bir koldan, diğeri dirsekten, bir ayağı diz kapağının üstünden, diğeri baldır hizasından.. kopmuş ve o gürbüz vücudu dalsız budaksız bir ağaç gövdesinden farksız bulmuştu?.. İşte bu ani teessürle de o mader (87) pürkeder zemin-i helaka serilmişti.

...

3

Mevtay ı diğ er odaya naklettiler. Celadet artık metanetini kâmil en kaybedip: “– Ya Rabbi! Mademki beni yaşattın, bari şu acınacak hâlimde bir tek medetkârımı elimden almaya idin büyüklüğünden ne eksilirdi?.. Ah şimdi gözyaşlarımı silecek şefkatli ve mahrem bir ele ne kadar muhtacım!..” diye figan ederken hamiyetli kumandan – mecruhun baş ucuna toplanan genç hastabakıcı hanımları ayrı ayrı gözden geçirerek:

Mutmain ol oğlum.. Seninle izdivaç ederek ve seni gözetip bakarak vatana ettikleri pek kıymettar hizmetine karşı (kadınlık namına) birden şükranıyet ifa edecek akıllı ve hamiyetli hanımlarımız vardır..” sözlerini metin bir seda ile söylerken.. genç kızların mütecessis gözleri ürkeklikle önlere eğildi.. Taravetli ağızlar “Hayır” kelimesini fırlatmamak için sıkılıp büzüldü!..

Celadet evvelki iztihza tebessümüyle – Anlıyorum; dedi. Böyle bir ağaç kütüğünü kimse kabul etmez.. Hem bu teklif gençliğ e karşı büyük bir haksızlık olur!..” diye mırıldanıyorken Şefika öne atıldı. Nazik ve şeffaf elini Celadet’in uzamış yumuşak saçlarına koyarak rakik ve derin bir bakışla: – Yanılıyorsunuz Celadet Bey..

Hem Semih'in vasiyetini yerine getirmek, hem de sizin gibi şanlı bir gazinin hizmetinde bulunmak şerefiyle ben mebahî olacağım!" dedi. – Kumandan – berhudar ol kızım – duasıyla genç kızın arkasını okşuyordu.

Celadet'in gözleri parlamış.. dudaklarında acı istihzalar hürmet alametlerine münkalip olmuştu. Oh şimdi anlıyorum sevgili arkadaşım Semih'ten bana intikal eden şefkat meleğisiniz!. Cenah-ı merhametinize sığınacağım gün emin olunuz tamamıyla teselli bulacağım.." dedikten sonra minnettar bakışlarını hamiyetli kızın berrak gözlerine dikti.

Şefika bütün rikkatini şeffaf nazarlarıyla Celadet'in kalbine dökerek dedi ki: – Sizi mesut edeceğime söz veriyorum, Yalnız müsaade edeceksiniz.. Çanakkale hailelerinden kalbime sıçrayan (bir damla kan!) size karşı taşıyacağım şefik ve hürmetkâr muhabbetimin üstünde ebedî asılı kalacaktır!.."

Celadet elsizdi.. Tatlılaşan kahraman bakışıyla mukaveleye vaz-ı imza ederek cevap verdi.

– Kabul edelim.. Evet o fedakâr Semih'in mübarek kanıdır! Onun yanına şu feci kıyafetimden sızan (bir damla gözyaşı) da benden hediye olsun!!! (88)

1 Şubat 334

Emine Semiye

Emin

EMİN

17 Eylül 1933

Birinci Parça

Altmış beş

İrfan bahçesindeyiz:

Güzel çiçekler şeklinde görünen tabiat etrafa gülümsemeler dağıtırken gül ağaçlarına konan bülbüller hayata sevgiler terennüm ediyorlar. Yasemin fidanlarında uçuşan nakışlı kelebekler henüz açılmağa başlayan tomurcuklara ustalıktaki incelikleri öğretiyorlar. Bahçeyi yarım daire gibi çevirerek akan pınar, çimenleri öpe öpe ...(1) gönlüme karıyor. Çeşit çeşit letafetlere bürünmüş çiçeklerden tatlı bal toplayan irfan arıları da “Çalışalım.. çalışalım!..” cümlesini vızıldıyorlar.

Emin pınar başında oturmuş, suyun nükteli fisiltisini dinlemeğe dalmıştı. Dibindeki çakıl taşlarının renklerini ve çeşitlerini gizlemeyen (2) bir durulanmış suda Emin on bir yıllık çalışmasının manevi mükafat ... okuyarak sevinçli ve geniş nefesler alıyordu. Tertipli şekiller verilmiş tarhlarda salınan güllerin pembelikleri bize aşıladığın güzellikler için sana minnetli şekiller...” sözlerini öz canına armağan ediyorlar. Sarı fulyalar “ altın renklerimizden topladığın manevi zenginliğe kutlu olsun!..” cümleleriyle benliğini (3) okşuyorlar. Ateşlenen kırmızı şakayıklar “– Daha fazla güzellik.. daha fazla iyi koku isteriz!..” diye bağırarak gayretini coşturuyorlar...

Sümbüller, leylaklar, salkımlar, zülf-ü arızlar ve tabiatın bütün latif kakülleri selam sana.. mutlu sana!..” alkışıyla yüreğini gururlar serpiyorlar.

Emin, engin bir haz denizine dalmış.. ağzının uçları gülümsemelerle (4) yayılmış.. yavaş yavaş kalktı, çiçek tarhları arasında zarif renkli ve latif çiçeklerini tımar ederek onlara faydalı bilgiler dağıtmağa başladı.

Yemek zili çalmıştı. Emin, müesseseye döndü ve yemek odasına giderken katip kendisine bir zarf uzattı. Çiçeklerinden aldığı güzel renklerle Emin’in alnında saadet parıltıları (5) yanıyordu. Zarfı kayıtsızca açtı, fakat okurken alnındaki parıltılar kararıyor.. bakışları şaşkınlaşıyordu!..

Kağıt müdürdendi; altmış beş yaşına geldiği için artık çiçek yetiştirmek vazifesine devam edemeyeceği merciden gelen emir üzerine beyan olunuyordu. (6)

Emin arkadaşlarına sezdirmemeğe çalışarak bazen yutkunmalarla yemeğini yedi; (peşin maaş aldığı için) daha yirmi altı gün vazifesine gelecekti. Çalışma zili çalınca bahçesine çıktı, hâl dili ile konuştuğu ve o kadar emeklerle yetiştirdiği kıymetli

çiçeklerini artık göremedi.. Varlığını ezen kaygının bir üfürmesiyle bağlandığı emel fidanları sarsılarak eğilmiş.. güllerin ve bütün çiçeklerin (7) taze narın yapracıkları birden silkinerek viran olan gönlüne dökülüvermişti. Emin'in şefkat kaynağı yüreği on bir yıllık emeklerinin sevimli hatıralarına artık bir hiçlik mazarı olmuştu..Yerlerde tek tük gördüğü ve yarı mateme alamet sayılan mor menekşelerin toprağını tazelemek ve eğilen fidanları desteklemekle meşgul oldu.

Paydosta bahçıvan arkadaşları (8) dağılırken pınar başında o, biraz dinlenmek istedi.

Emin düşünüyordu:

Babası bahçıvanlık bilgisinin planlarını çizen bir usta idi; kendisi de bu meslekte çalışmış ve yıllarca çiçeklerin güzel yetiştirilmesine tarhların da iyi düzeltilmesine dair (9) yazıp çizmişti.

Bir gün gaipten gelen bir sesle sarsılmıştı.. O ses diyordu ki: yazdığın nazariyeler ve resmettiğin bahçe tablolarıyla vatan ve millete ehemmiyetli bir hizmet etmiş sayılamazsın!.. Türklük Dünyasına yayılacak latif kokuları, ancak kendi ellerinle yetiştireceğin çiçeklerden toplayabilirsin! (10) Zamanının büyük ustalarından sayılan baban da bahçıvanlık etmişti.”

Emin, kalemini, fırçasını atmış ve ellerine bahçıvan takımlarını alarak bir müesseseye girmişti. On bir yıl kayaları koparmış, çorak toprakları eşelemişti. Sonra parlak otlar çıkmış.. gözleri okşayan çiçekler belirmişti..Onların hoş kokularından öyle zevk almıştı kanayan ellerinin acısını bile (11) duymamıştı. Emin on bir yıllık denemelerinde bahçıvanlık bilgisinin pek ince bir sanat olduğunu anlamıştı. Yazıcı düşüncesine göre birçok nazariyeler yürütebilir, ressam da (kuruntusundan doğan) şekillerde türlü türlü bahçeler resmedebilir... Fakat bahçıvan böyle değildir... O tabiatla kucaklaşır ve çiçeklerin kendi benliğince yaralınıştaki esasları geçirerek öğrendiği için (12) onları yetiştirme kabiliyetini hakkıyla elde eder. Emin, bu yolda tükettiği günleri düşündükçe müteessir oluyordu.

– Of!.. dedi. Bunca gayretinin mükafatı, şu kıymetli bahçemden bana bir harap hatıra mı kalacak?..” (İlave:... bulundukları amirlikten gelme yetmiş beş yaşındaki bahçıvanlar hâlâ yerlerinde.. Onlarla vücut ve düşünce kuvvetlerimizi muayene eden oldu mu?.. Yoook... Belki günün birinde bu da yapılır; çünkü yasalar ihtiyaca göre değişir.”) Saat rakkası gibi bir ses:

– Altmış beş.. altmış beş!..

Bu uğursuz çınlama, Emin'i yerinden fırlattı... Dinç vücudunu gererek (13)... bakındı.. sonra tuhaf bir şüpheyle pınara eğildi:

Suyun berraklığında uzak maziden bir levha açıldı.. Mükellef bir yalının latif bahçesinde küpe çiçekleriyle uyuyan gürbüz ve altın saçlı bir çocuk afacan bakışlarını ona dikmiş gülüyordu! Sahne değişti; biraz daha yakın bir mazi şekil aldı: Saadet hülyalarıyla dolu gözlerini göğe çevirmiş meleklerle konuşan kumral bir baş (14) göründü. Emin suya daha eğildi:

Kumral baş kaybolmuş, yerine hayat yolunun dikenlerinden sıyrılmış vücudunu zor taşıyan kırçıl bir kafa ona sırtıyordu.

Emin – Ulu Tanrı! bunlar hep ben miyim? diye izledi!.. Bütün bu görünüşler silindi; o korkunç ses gene “ altmış beş.. altmış beş!..” diye bağırıyordu. Gözlerinin daldığı derin bir boşlukta (sinemada yavaş yavaş (15) büyüüp açılan hayaller gibi) o ses çıkaran iri gövdeli, keskin tırnaklı ve gayet korkunç suratlı bir kuş peyda oldu!..

Bu kuşun can alıcı gözlerinden ziyade “altmış beş!” diye diye bağırması Emin'i sinirlendirdi... Yumruklarını sıkarak hükmedici bakışlarını onun fırl fırl dönen gözlerine dikti ve şöyle haykırdı (16)

“Mademki dinç bir vücudum ve tükenmez bir azmim vardır; yüz beş yaşına da gelsem hayatı hiçe sayarak senden korkmayacağım!!!” Bu metanetin önünde kuşun şekli küçüle küçüle o derin boşlukta boğularak kayboldu. (17)

Cumur Subayları

11-9-935

Yazarı Emine Semiye Yularkıran

(Cumur Subayları)

Eski ve içtenliğimiz²⁰ bulunan dostlarımdan Bayan Fitnat, görüşmeğe geldiği bir gün uzun göresimlerimizi²¹ giderdikten sonra bana dedi ki:

– Abla niçin yazmıyorsun?

Ben – (Cevap verdim) Hayat didişmesi bir konu²² tasarlamağa beni bırakmıyor ki!..

F – Sana doğru ve sonunda okuyucuların da yüreklerini kıvançla²³ dolduracak öyle bir konu var ki...Adları değiştirerek hemen yazabilirsin.

B – Pekâlâ, söylemeğe başla.(1)

– Baharcı Kadın –

“Fitnat hikâyesine şöyle başladı:”

F – İşlerimin çokluğundan sana bu vakayı anlatmamıştım. Ayten’in üvey anasıyla olan miras davasını biliyorsun ya... Beşiktaş ve Hukuk Mahkemelerine taşınmaktan seni görmeğe bile gelemiyordum! Geçen yıl yine bir gün Beşiktaş Sulh Mahkemesinden çıktığımızda

Ayten – Anne, bugün cumartesi pazarı var; biraz karabiber alalım, dedi.

Zerzevatçıların dizildiği yokuştan inerken bir baharcı kadının önünde durduk. Filcanı kaç kuruş filan diye pazarlığa girişmişim ki.. kadının elindeki ölçek biber kutusuna düşmüş... gözlerinde sevinç gülümsemeleri dalgalanmış bir durumda yüzüme bakakaldığını gördüm ve şaşırdım!.. Bu şaşkınlığımı (2) Aa!.. Öyle yüzüme ne bakıp duruyorsunuz?! diyerek bildirdim.

O – Beni tanımadınız mı?.. Yüzüme iyice bakınız... Otuz yıl evvelki anıları²⁴ yoklayınız! cevabını veriyor, hem de tatlı tatlı gülüyordu.

Düşünüyordum... Otuz yıl evvel biz Serez’de değil miydik? Evet, bu bir Serez tanıdığı idi; fakat kim? Eski siyah yeldirmesine sığamayan bu tombul vücuda, diğirmice esmer çehreyi, al yanaklarını, kara ve iri güzel gözleri seçmeğe

²⁰ samimi

²¹ iştihak

²² mevzu

²³ iftihar

²⁴ hatıra

uğraşıyordum!.. Onun parlak ve keskin bakışları da otuz yıllık andaçlarımı²⁵ alt üst ediyor... pazarcı kadınlarda bulunmayan dürüst (3) konuşması ve nazik tavırları dikkatimi çekiyordu!..

Ulu Tanrım bu kimdi?..

Baharcı kadın, işin içinden çıkamayacağımı anlayınca gözlerindeki ve dudaklarındaki gülümsemeler, sert bir rüzgâra tutulmuş sevimli kelebekler gibi birden dağılarak acı ve yakıcı bir sesle:

– Demek Kolağası Ahmet’in kızı ve mülazım Mehmet’in karısı Metanet’i bu kadar mı unuttun ha... Bayan Fitnatçığım deyince bir çığlıkla eline sarıldım!..

Birçok felaketlerle ezilen ruhumun izleri, sıcak yaşlara dönerek yüzümü ıslatıyordu; onun da kırmızı yanakları, ağacında sonbahar sağanağına tutulmuş Amasya elmasına dönmüştü!..

“Ben heyecanla Fitnat’ın sözünü kestim:

– Nasıl, Bayan Metanet pazarda baharcılık (4) ediyor ha?! O ince, zarif kadını benimle görüştüğü zaman zekâsını ve söyleşmesini ne kadar beğenmiştim. Anlatışına göre şimdi bir köylüye benzemiş...

Serez’de iken bize, Yemen’den ve Bağdat’tan faydalı bilgiler anlatmıştı!”

Fitnat – Yaşın ilerilemesi ve açık havada koşuşturması onu semirtmiş ... ve narin²⁶ gövdesini sağlamlaştırmış! İşte bunun için ben de onu tanıyamadım ya! amma artık sözümü kesme de hikâyesini bitireyim. dedikten sonra gene anlatmaya başladı:

Fitnat – Metanet köhne yeldirmesine aykırı düşen tertemiz ak başörtüsünün ucu ile gözyaşlarını kuruttuktan sonra bana sordu:

– Bu hanımkız kim?(5)

Ben – Torunum, dedim.

Metanet – Allah bağışlasın; annesine andırıyor değil mi?

Bu soruş bütün benliğimi sarstı! ve cevap verdim:

–Ah!.. Evet, işte elimde yalnız bu kaldı... Eski yaralar üstüne basmayalım! Bakalım sende çoluk çocuk var mı?

Metanet – Evet, sizlerden ayrıldıktan sonra iki oğlum dünyaya geldi. Dedesi ve babası sağken büyüğünü oldukça iyi büyüttük. Küçüğü dedesinden sonra doğdu.

²⁵ hatıra.

²⁶ narin

Babamın arkasından annem de ölmüştü. Üçüncü yılında bizimkini kaybedince artık pek dağınık²⁷ kaldık!.. Ben de pazarlarda bahar satarak geçinmeğe daldım!

Ben – Acayip! dedim. Sana maaş yapılmadı mı?

Metanet – Babamdan anneme yapılmıştı. (6) bizimki ancak yüzbaşı olabilmışti; her ikisi de alaydan yetişme bulundukları ve Kurtuluş Harbi’ne yetişemedikleri için çocuklarına ve bana yapılan maaş üç canı beslemeğe bir hafta bile yetişemezdi.

Ben – Metanet’çiğim! Senin okuyup yazman ve keskin bir zekân da vardı...

Metanet – Benim okuyup yazmam geçmişe karıştı... Şimdi okumalar da inceldi; o söylediğiniz zekâm, bana sıkılganlığı ve kibiri bıraktırdı... Tanrım bin bin bereket versin... baharcılıkla kazanıyorum ve bu kazancımla millete iki aslan yetiştiriyorum. Büyük oğlum Orhan bu yıl zabıt çıkacak, Turhan’ımın çıkmasına daha iki yıl var. Orhan’ım zabıt olunca gittiği yere beni alıp götürecektir. Artık o da senin gibi mesleğimden sıkılıyor!.. (7) Bu cümleyi söylerken gücemli gücemli²⁸ yüzüme bakıyordu!..

Hemen cevap verdim:

– Hayır Metanet’çiğim, seni kınamıyorum. Bilakis baharcılıkta elde ettiğin başarıyı²⁹ yürekten değerliyorum.³⁰

Baharcı Bayanın gayretine hayranlık³¹ gösteren Ayten’le beraber ona veda edip oradan ayrıldık.

...

Cumhuriyet Subayları

Fitnat hikâyesine devam etti:

Geçenlerde Anadolu’ya giden içten dost bir aileyi geçirmek üzere Haydarpaşa Tren İstasyonu’na gitmiştik. Aile pek kalabalıktı. Onları yerleştirdikten sonra işimiz bulunduğu için kompartımanda çok (8) durmayıp vedalaşarak aşağıya atladık. İkinci kompartımanın penceresinden tatlı bir kadın sesi: “– Bayan Fitnat.. Bayan Fitnat!..” diye haykırıyordu...

Ayten – Anne, Bayan Metanet bizi çağırıyor! deyince hemen pencereye yaklaştım. O!.. Metaneti bir görmeli!!!

²⁷ perişan

²⁸ sitem

²⁹ muvaffakiyet

³⁰ takdir etmek

³¹ hayranlık

Sırtında yepyeni bir manto, başında son moda bir bere, yüz göz tertemiz.. esmerliği bayağı krem rengi kadifeye dönmüş keyif dolu güzel kara gözleri otuz yıl evvelki hülyalı süzgünlüğünü almış!

Ben gene şaşkın şaşkın ona bakakalmıştım!

Metanet ince bir gülüşle:

– Nasıl, gene beni tanıyamadın mı? dedi.

Ben – Yok, asıl şimdi seni tanıdım! İşte otuz yıl evvelki Bayan Metanet olmuşsun!

Metanet – Ey şaka değil... bir cumur subayı anasıyım! (9) İşte ikinci mevki ile de gezmenlik³² ediyorum. Stajımı da bitiren Orhan, doğu vilayetlerinden (...)a tayin oldu; gidiyoruz.

Ben – Çok sevindim... Tanrı sağlıklar ve başargılar versin.

Metanet – Oğullarım burada, şimdi gelirler; bir görmelisin!.. Atatürk yavruları ve cumur subayları... Kendileri aslan, üstleri başları çiçek gibi!

Düşündükçe yüreğim yanıyor... Zavallı babacığımın ve erkeğimin Yemen bozkırlarında, Bağdat'ın ateş gibi ellerinde uzuvları düşmüş... altı ayda bir çıkan aylıkla, hele oradan oraya kaldırılan alayların çekilemez yolculuğu ile yıpranmış arabalarını bile onaramazlardı.³³

Ben – Pek doğru... İçinde yuvarlandığımız o devri, yıldırım gibi bugünkü varlığa (10) ve ilerilemeğe çeviren ulu kurtarıcıyı, candan kutsamak³⁴ da öz vazifemizdir.

Gidiş zili çalmıştı. Uğurlayıcılar³⁵ merdivenlere hücum ettiler. Pek genç bir subay toplantısı arasında, pırıl pırıl yeni üniforması içinde dikkati çeken iri yarı ve pek yakışıklı bir genç, subay arkadaşlarıyla vedalaşa vedalaşa kompartımanın önüne geldi. Metanet pencereden bağıırıyordu:

– Orhan, öp Fitnat teyzenin elini... İşte arkasındaki de Turhan'ım! Ah ondan ayrılışımız sevincimi bulutluyor...

Turhan, orta boylu, tıknazca ve annesi gibi güleryüzlü bir harbiye talebesi idi. İlk elime o sarıldı. Sonra Orhan da elimi öptü.

³² seyahat

³³ tamir etmek

³⁴ takdis etmek

³⁵ teşviciler

Bir baharcı kadının yetiştirdiği bu aslan subayı sevgenlikle³⁶ süzerken... eskiliğin (11) üstüne çıkan yeniliğin yüreğimi dolduran kıvançlarıyla benliğimin göğe doğru yükseldiğini duydum!

Tren kalktı. Metanet'in salladığı ak mendil artık görünmez oldu... Ben yerimde mihlanmış, hâlâ eski zabitlerle yeni subaylarımız arasındaki ayrımı³⁷ düşünüyor ve ölçüyordum.

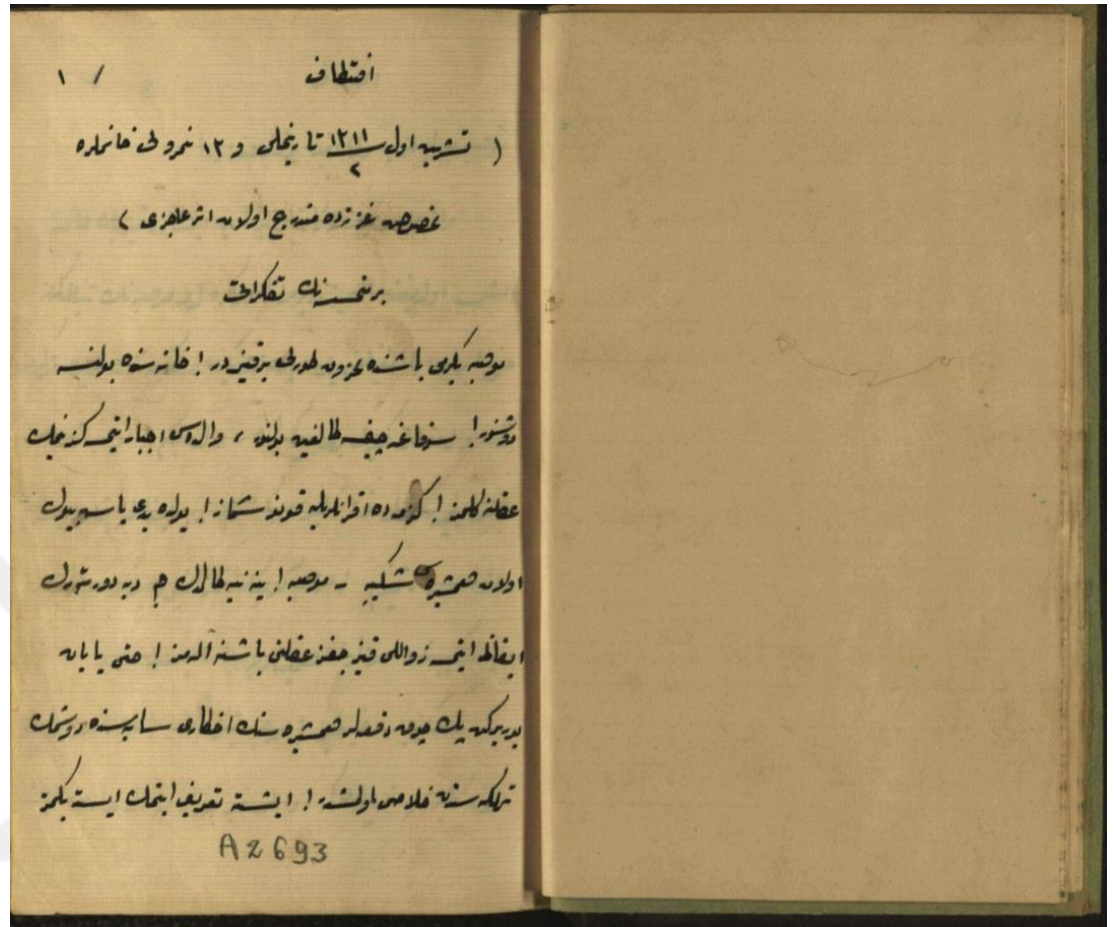
Son(12)

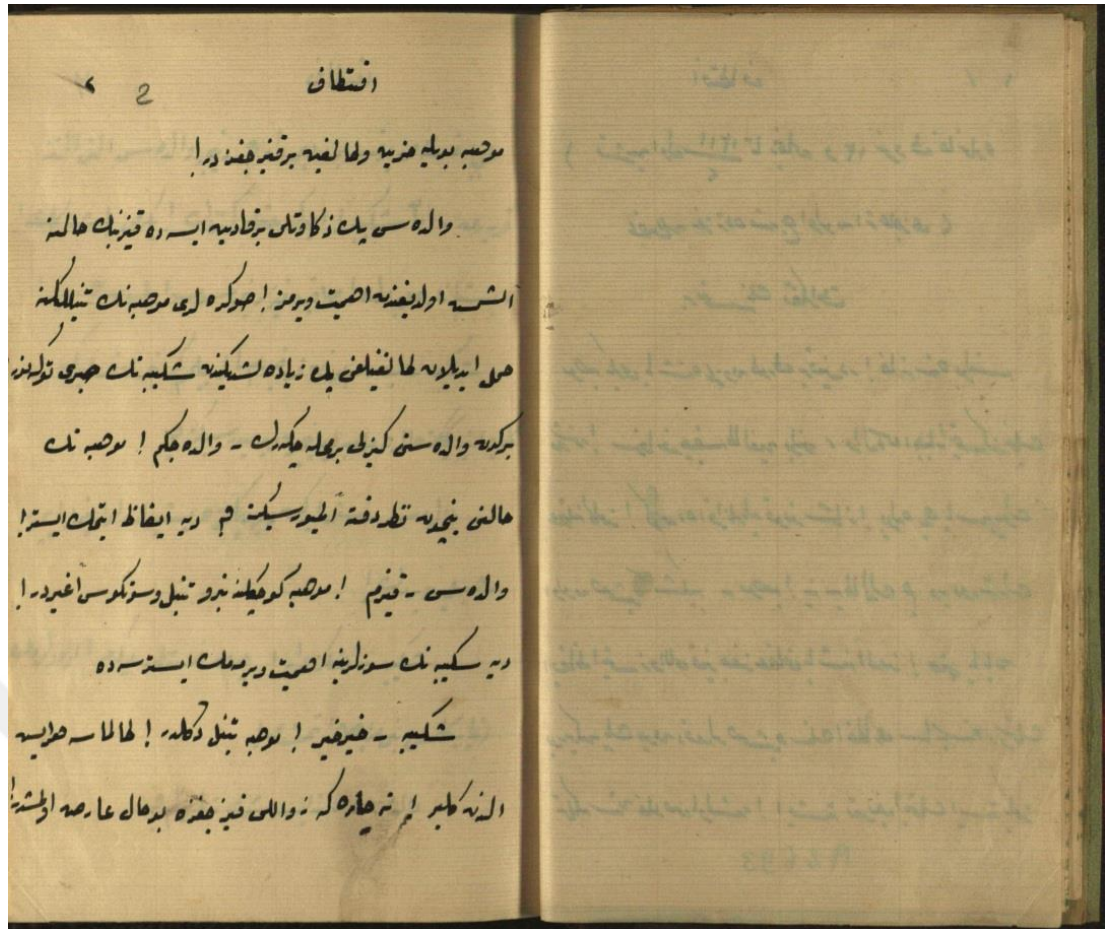
³⁶ şefkat

³⁷ fark

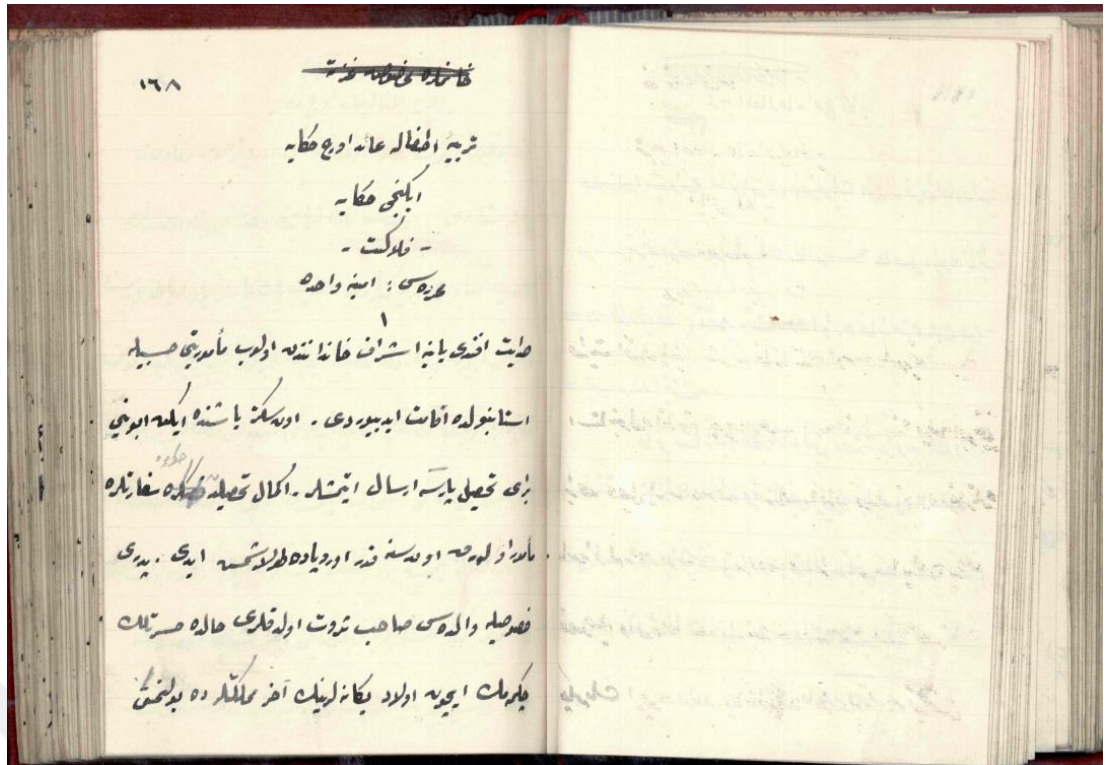
EK: 2 ÖRNEK HİKÂYE SAYFALARI

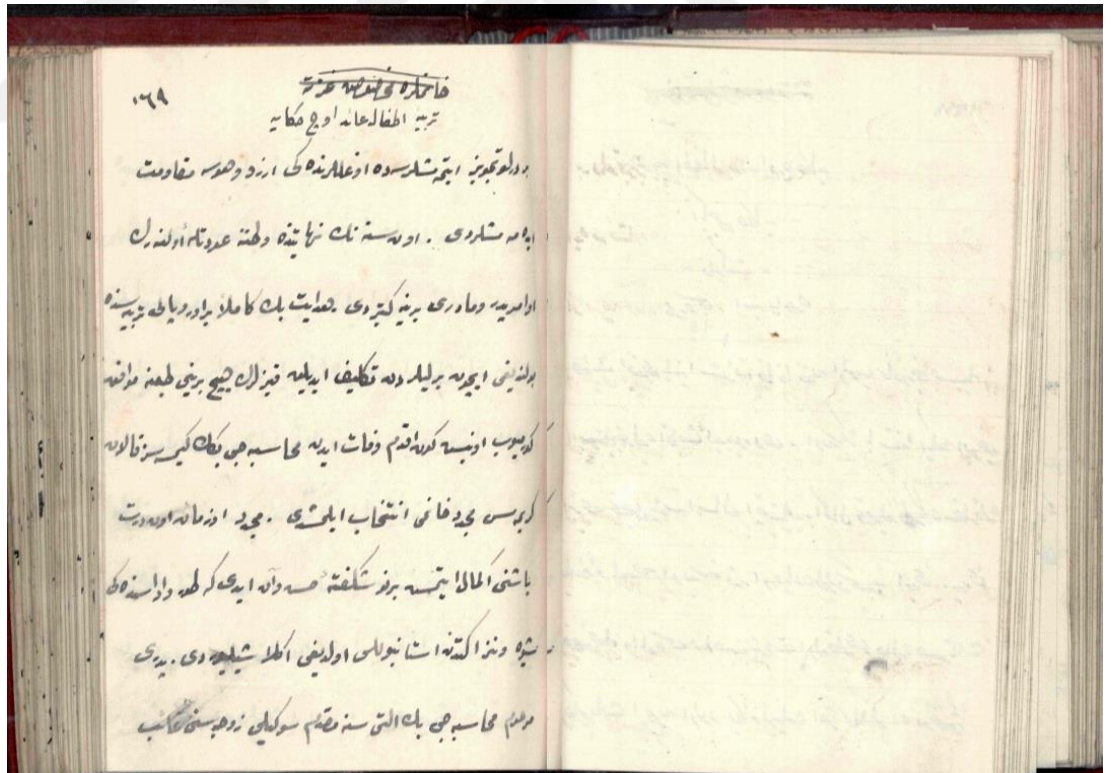
Bir Mühendisin Tefekküratı (5)

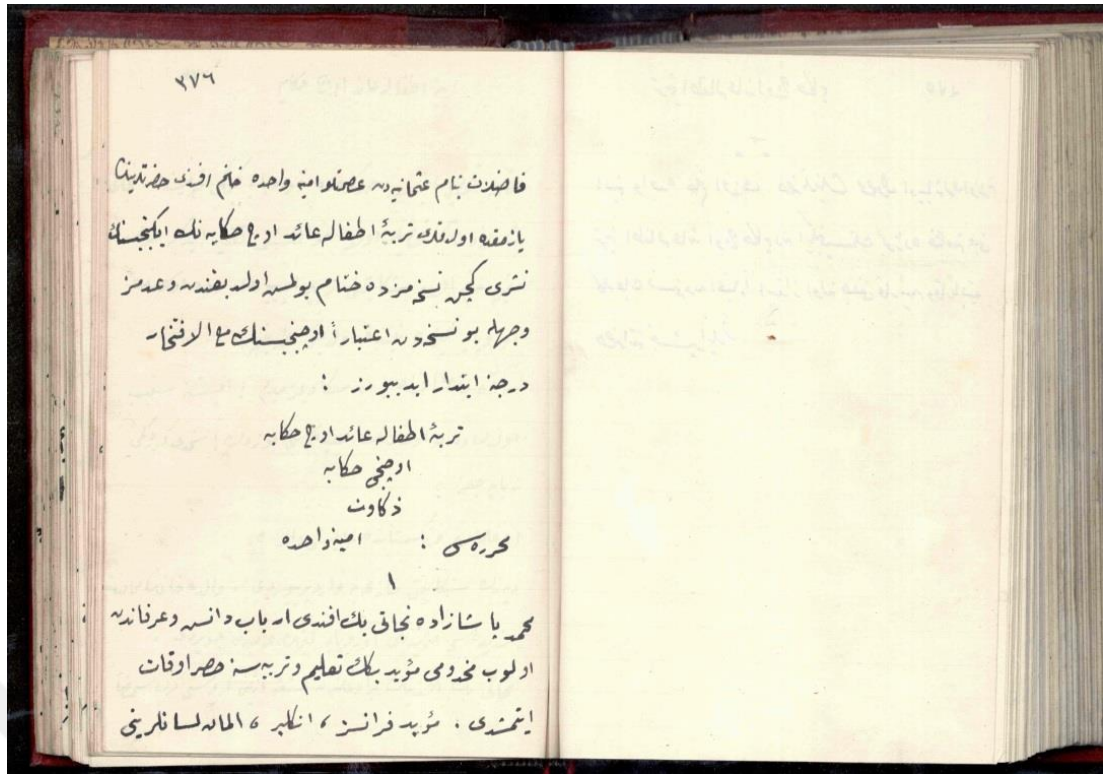
Bir Mühassisenin Tefekküratı (6)

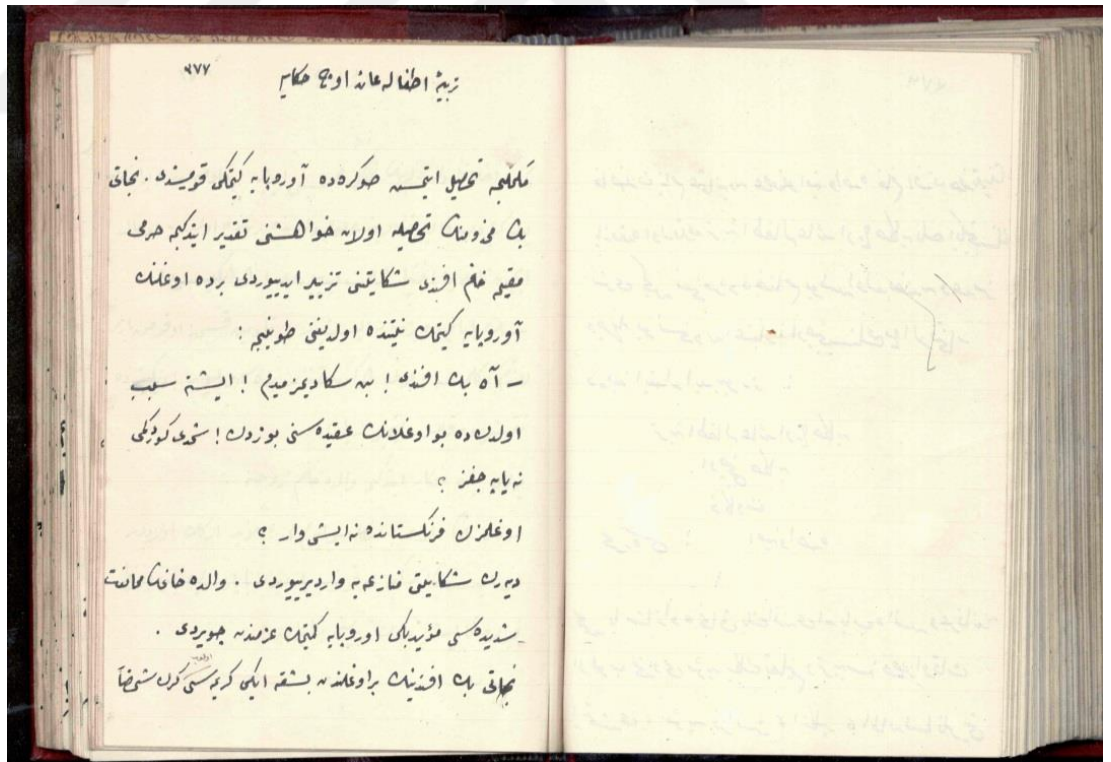
Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye (165)

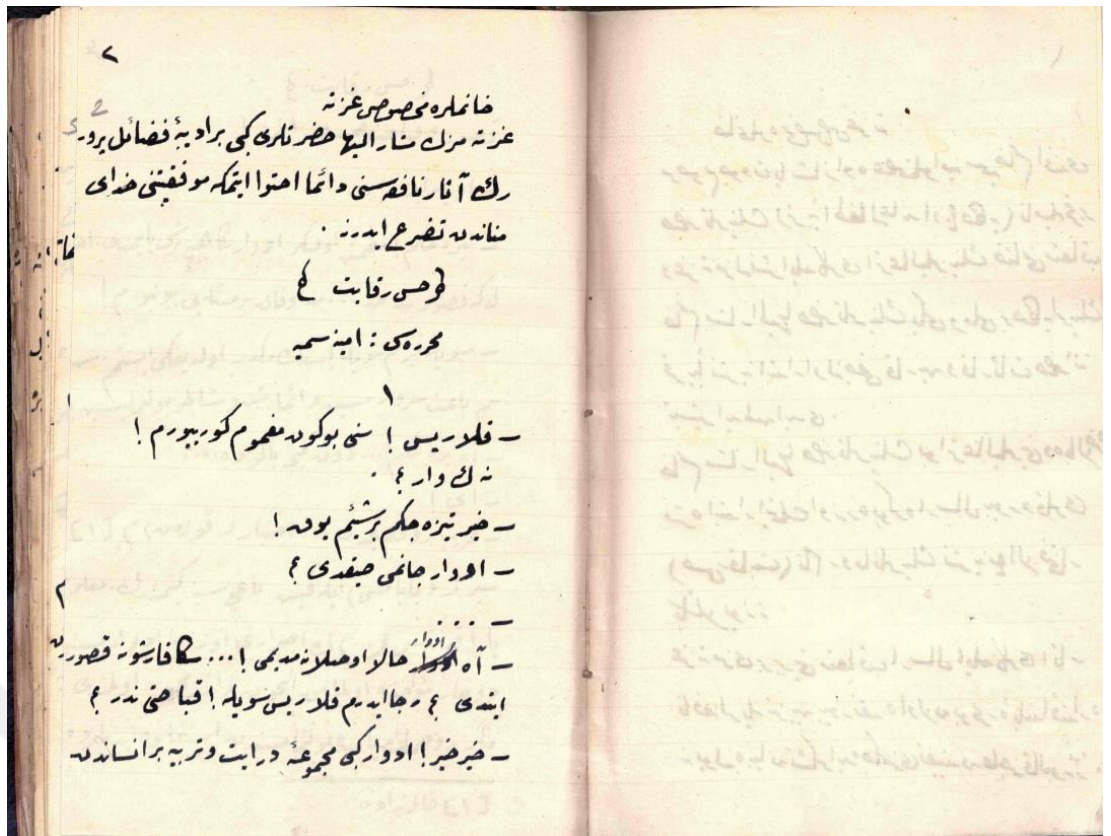
Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye (166)

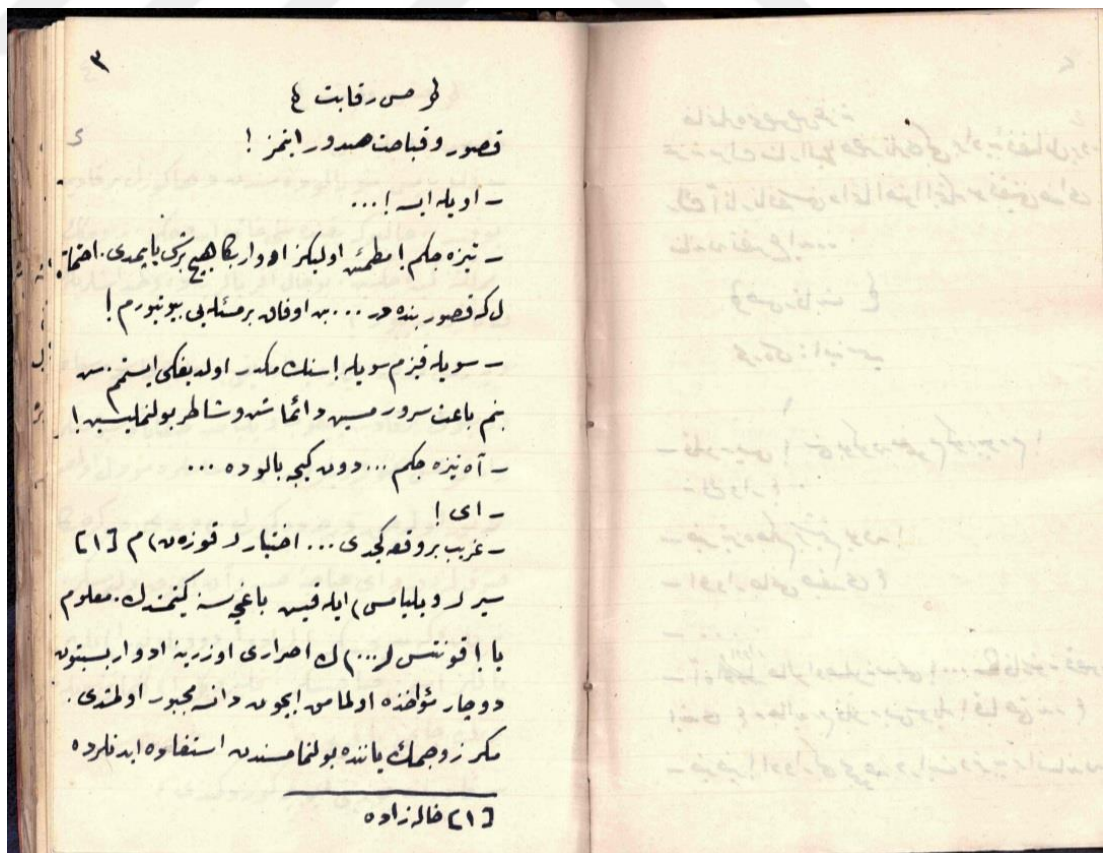
Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye (274)

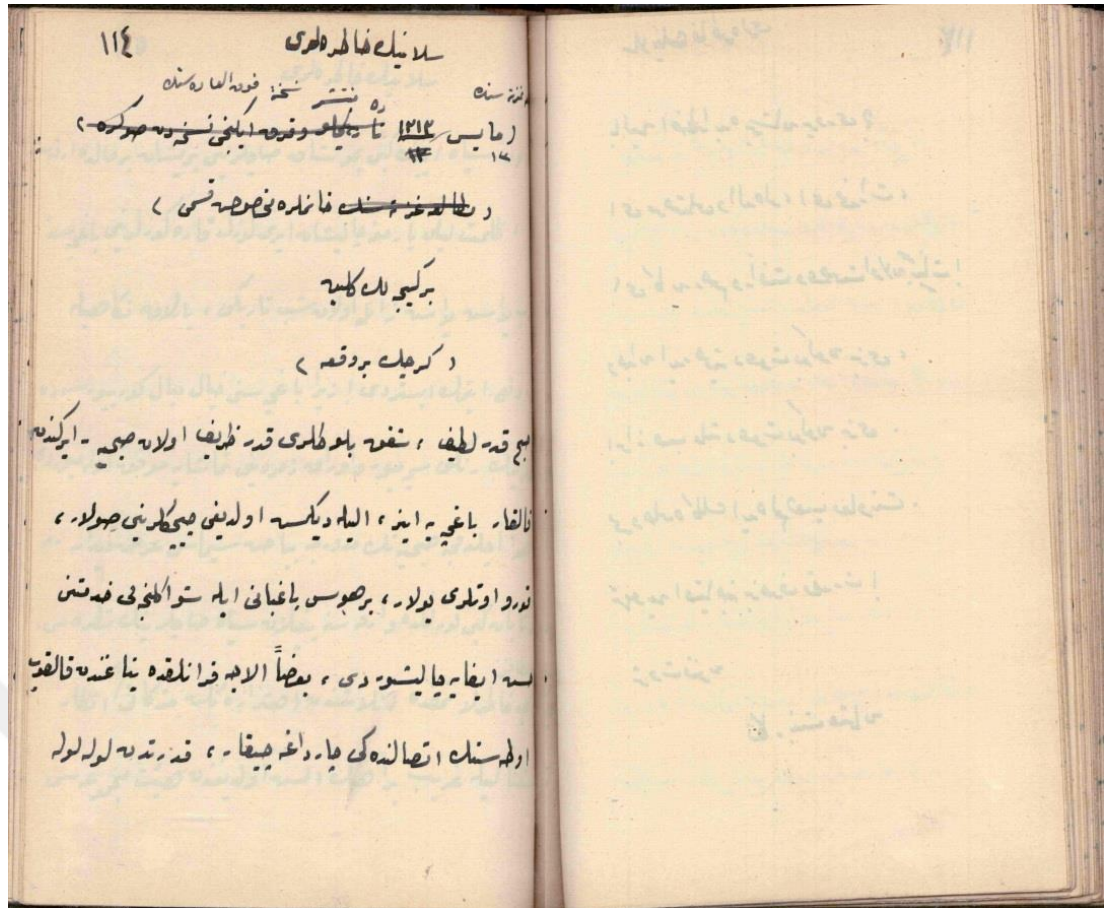
Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye (275)

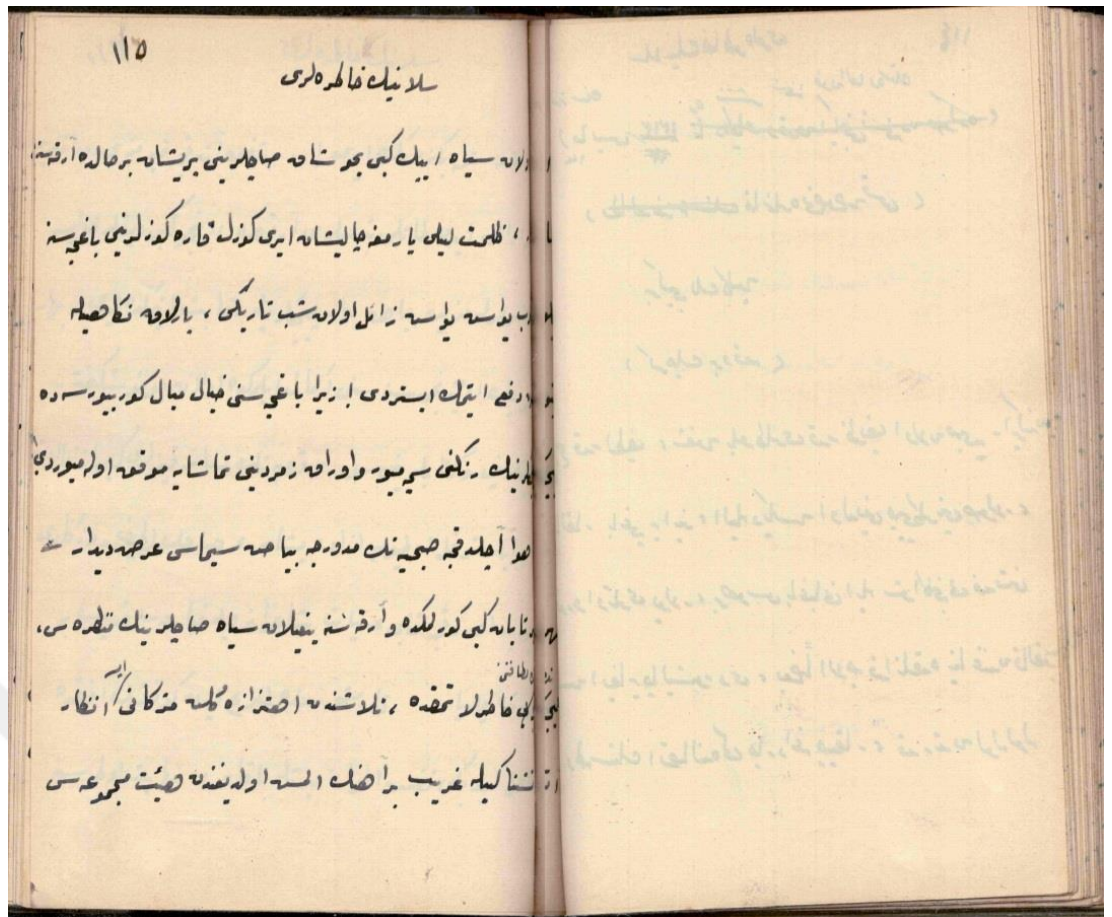
Hiss-i Rekabet (310)

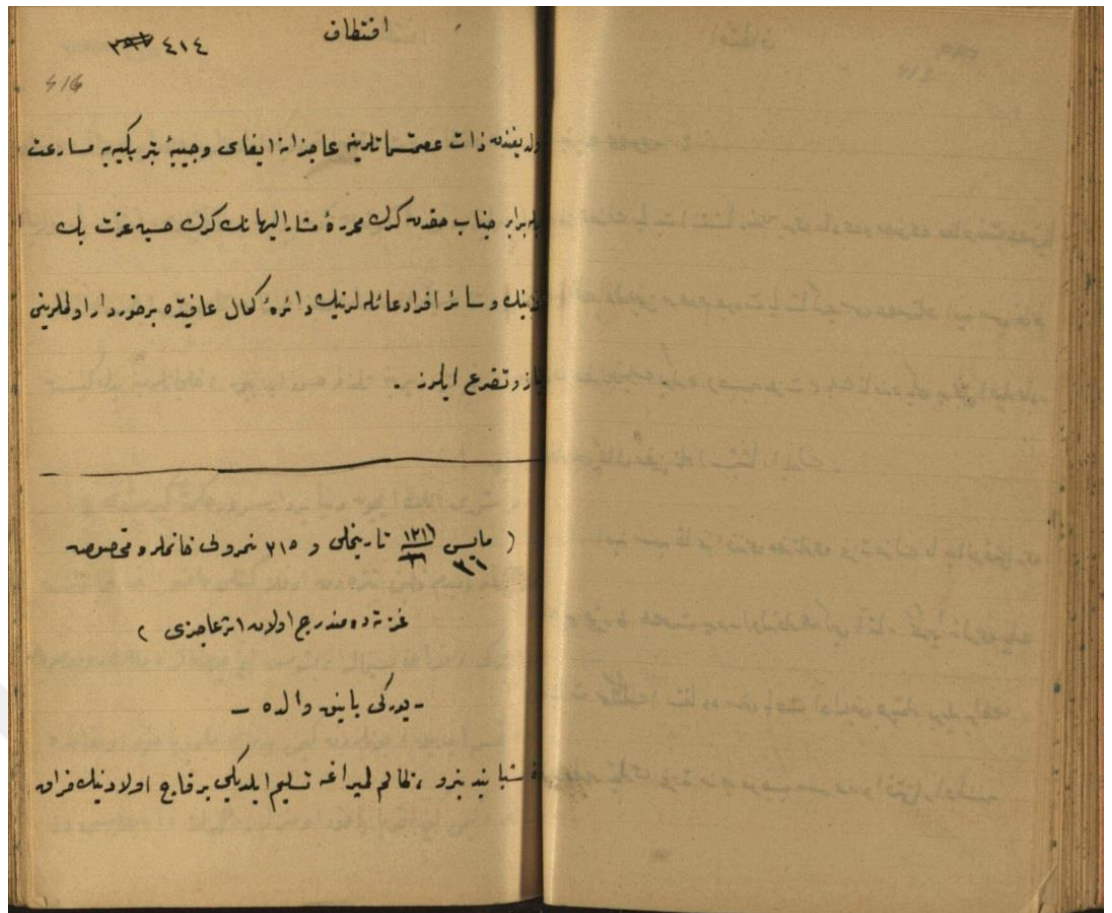
Hiss-i Rekabet (311)

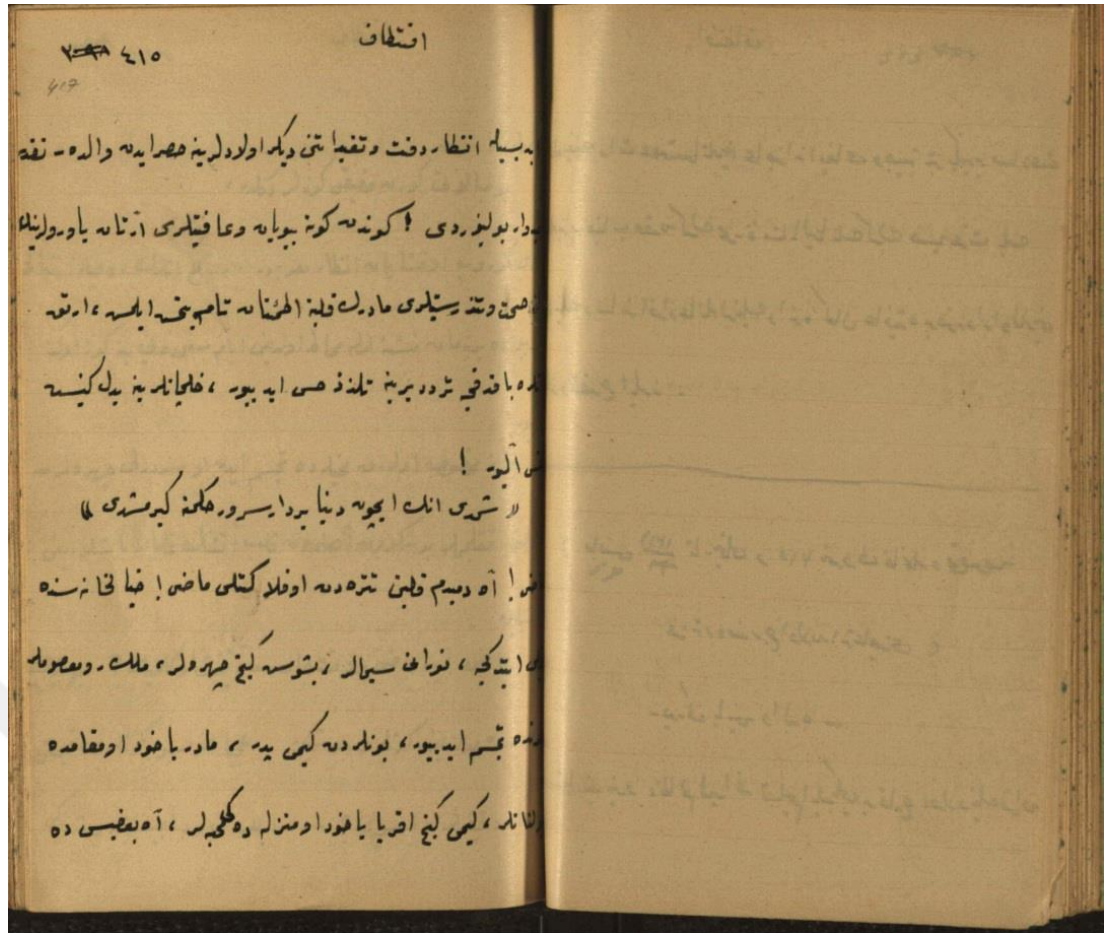
Bir Gecelik Gelin (117)

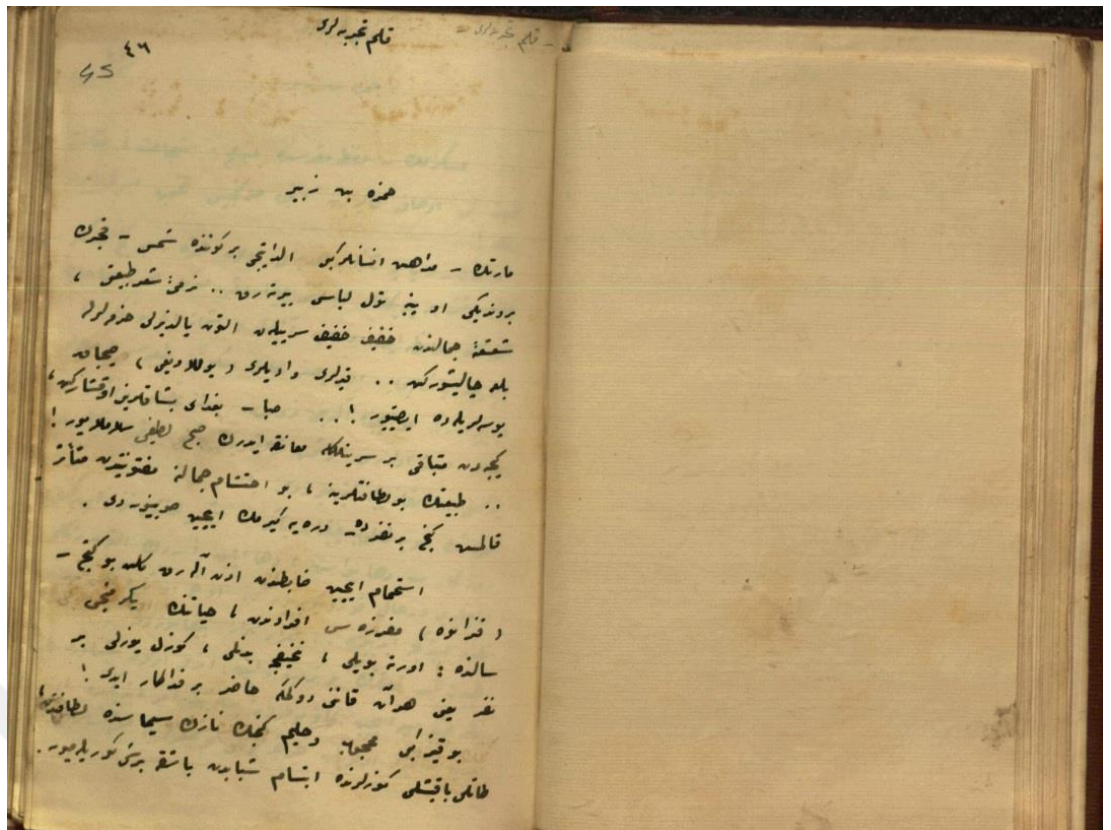
Bir Gecelik Gelin (118)

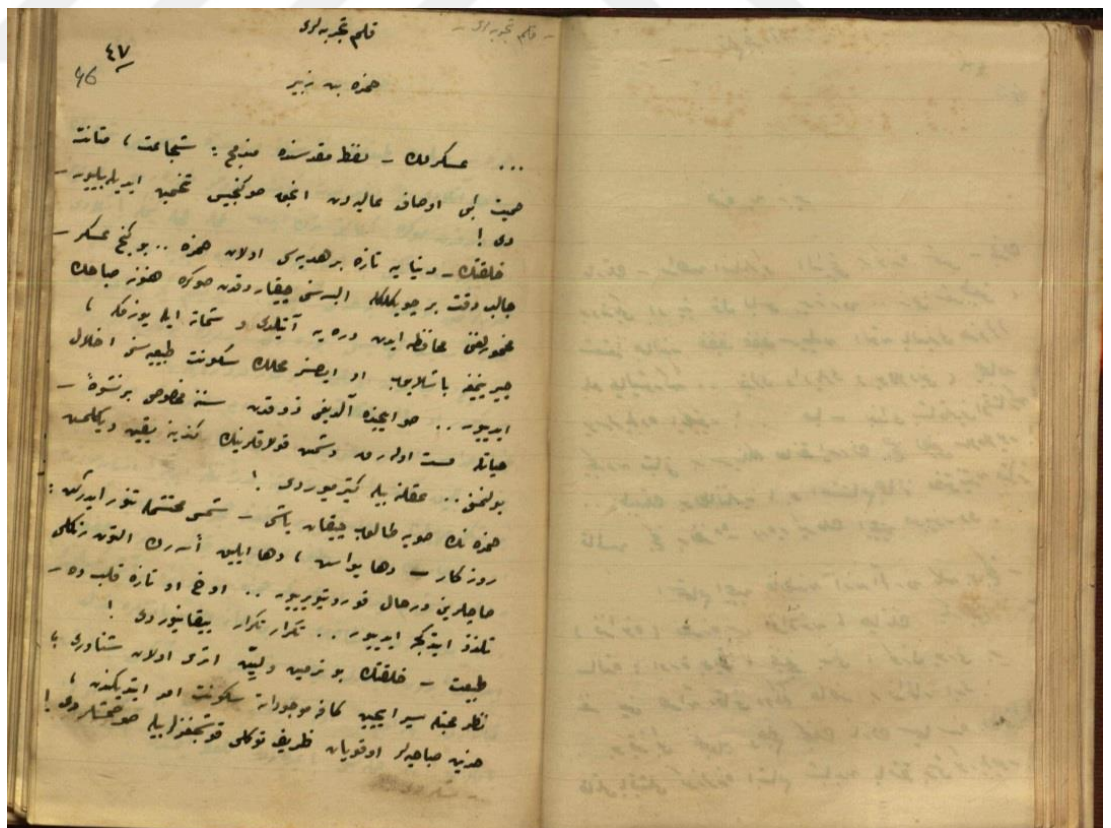
Yüreği Yanık Valide (418)

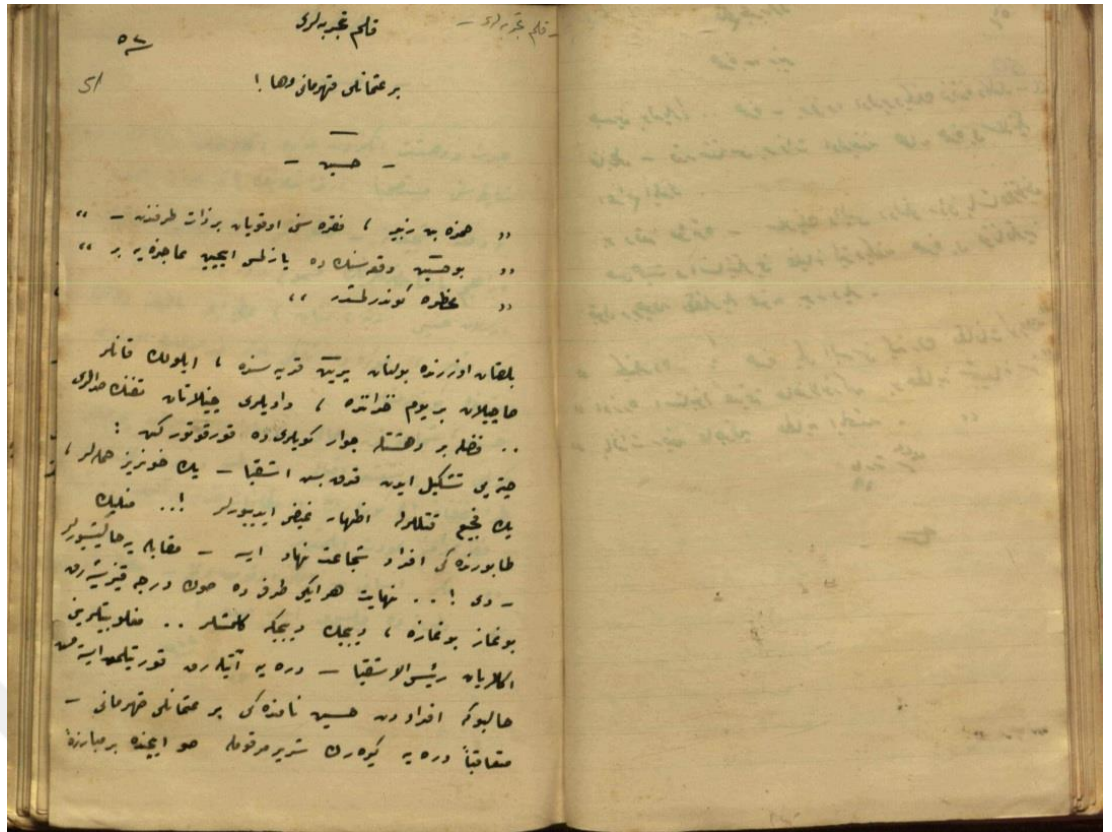
Yüreği Yanık Valide (419)

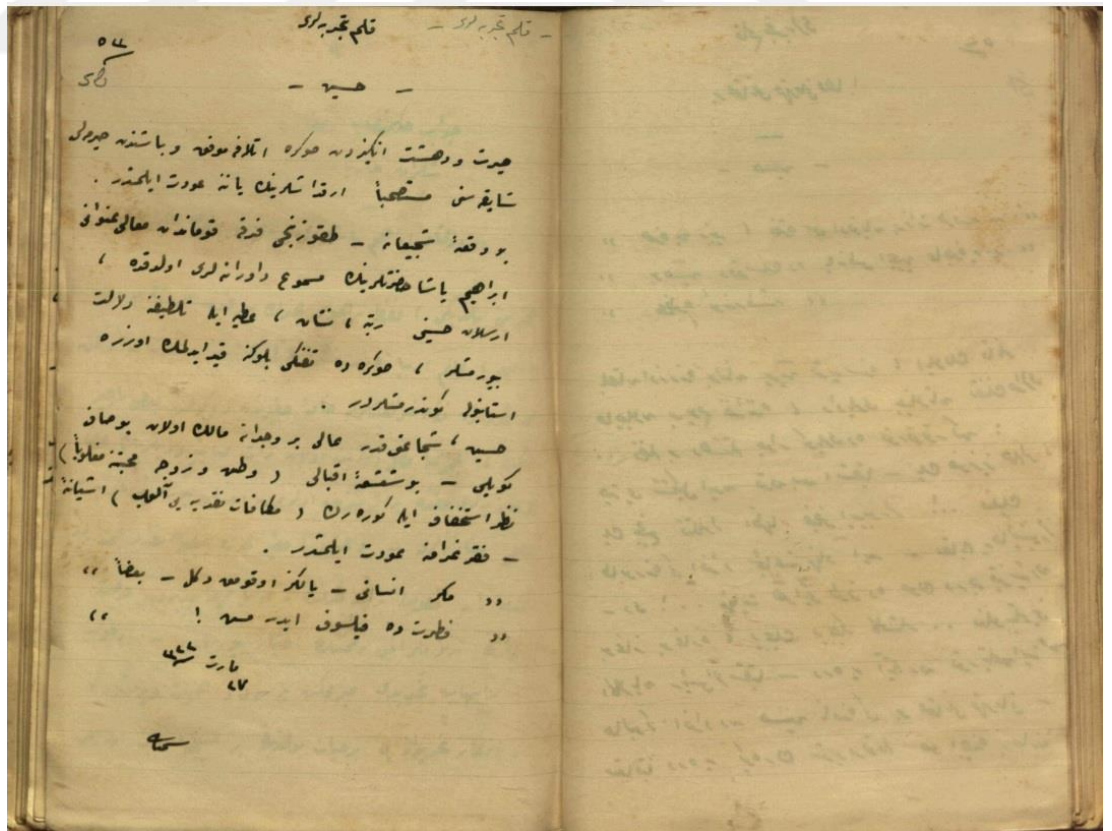
Hamza Bin Zübeyr (49)

Hamza Bin Zübeyr (50)

Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin (55)

Bir Osmanlı Kahramanı Daha! Hüseyin (56)

قيمت نسوب

اجداد مارك — بر قارشينه يسه بر جوق قانلر
 دو كورك فتح ايندكلى روم ايل طوبراغنده ؛
 يسه بر كوك بيوك بر حرب اوليوردى ؛
 — كوزلى قيزيشمى تورك جنگاورلى
 ايلرو طوغرو عجبومده اصرار ايدبورلر . .
 حق مركزى اداره ايدن جتمكان قانع سلطان
 محمد خان — ذوق مغلقرينه كندى اونوتورق
 نقرات ارسنه قاريشمى . . هدف مقصده
 بر آن اول مواسلت غيرتمده . .
 محاربلك اياققرلندن يوكسكلى طوز طوبراق
 — باروت دوماتقرلندن مشكاتف حرب بولوتلرينه
 قاريشمى . . يازكو لشك كسكين سيجانلى —
 بو طوقان تراپسده دن نفوذ ويختيلاشمى شهب
 قانلرى تجير ايندكلىدن هواده طالع لانا
 فضله بر حرارت — مدهش بر اولوم قوقوسى !
 ذوالفقوله سالب ادراك بر خاصه غريبه ايله
 تأثير ايتش . . هپسى — اوكه قوشمى ا هپسى
 — آغوش مائه آتيلمى ايتيه بورا ! !
 اون درت ياشندنيرى بر شيل شجاعت
 اولان قانع حضرتلى — غازيلرك اصوات
 غاييت : اهو طيفه ديكرك جهنمه بر مدت ميسمانه
 قولاق و بر درك نوقت ايتشدى كه . . كيارانه
 كيشش : كوش كى ايدىناق يوزلى : نايث كوزل

كنج بر قيز — آلدده طوتدوغى قيز براردانلى
 مردانه بر طورله — مشارالبه اوزاشدى ؟
 سرتاج اقتضار عثمانيان — قانله بوغروشمى
 بر زمينده ، طوب طرافلرينه متصادم شيرزيان
 بو كوزمدرلر شمتت دوزخانه سى ارسنده
 ظهور ايدن بو ملك السياهيك آلدن باردانلى
 آوركن بطور شكيمانه سى طائل نيمسره تحول
 ايدبورمىش — سن كيملك قيزيسين ؟ ! ديتشدى .
 كنج قيز : آكوزباتده ايجايات فطرتدن
 اولان — علامت ملايمته مخالف بر نظره آتشرين
 شجاعتله مخاطب عالي ادينه باقهرق پديرك
 اسقى سولشدى .
 « اوزمانلر — اناطولى و روم ايليك بر
 جوق بلكلكرمه منقسم اولدىنى — تاريخشاسانجه
 معلومدر . مجاهدك سويلدىكى اسمده ادرنه
 حواليسنده بولان بلكرك لكشبر شمعارى ايدى .
 — واوزمانلر : توكرك مدنيتنه عنسوز تقرب
 ايتكده اولدقلىنه مبنى صافيت اخلاقى لرلندن
 بر جوعلى محافظه ايجلىرى حسيپنه حيات اجهل
 عياليته قايىنلرى ده اشتراك ايديبور . باخصوص
 كبار عائله له منسوب قايىنلر — بيوك ايشلره
 قاريشهرق اركلرلرينه معنا و ماده معاومته
 بوليبورلدى . ازجهله غازيلره صول طاعتقى .

يېڭىلىق ئىشلىرىمىزنىڭ يۈزلىرى ئىشلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ

يېڭىلىق ئىشلىرىمىزنىڭ يۈزلىرى ئىشلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ

يېڭىلىق ئىشلىرىمىزنىڭ يۈزلىرى ئىشلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ

يېڭىلىق ئىشلىرىمىزنىڭ يۈزلىرى ئىشلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ
 ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ ۋىلايەتلىرىمىزنىڭ

مىمۇتلىق كىرامەتلىرىمىزنىڭ مىمۇتلىق كىرامەتلىرىمىزنىڭ
 Les députés visitant à l'école Militaire de Harbié

Kıymet-i Nisviyet (881)

عراق حکمداری سامان ایو سید طرقدن
شیراز والیسی بولان (او زمان والیکریکده
یرر کوچوک حکمدارلق اولدیغی اونوغاملق)
امیر محمد شاه ایچو - ثروت و اقارو صاحبی
فقط عدالت و استقامتیه کندی اهلایسته زیاده
سودیرمش الی بر فاقان ایسی ، حین وفاتده
شیرازک متامولاز کلریک رایحهسته قارشان
بوی نیکیسی - اهالی اوززنده هنوز اجرای
تأثیر تحسیر ایدرکن ، سامان ایو سید طرفندن
یرینه کوند بیلن چوئیک اوغلی شیخ حسین
استعداد و استقامتکارینی اشتهار و سلامقه
قانیوت ثروت خصوصه متناهلی محمد شاه ایچو
الدر غصاید سلک شایعین اوغل ایوانچاق
برادری رکن الدین و مقصود نکله حرمی
طاش خاتون توفیق ایشیدوردی . زیرا امیر
حسین - بیایدوردی که شیرازده بولرد برشی
پایه میحق ! عراقه کشوروب الله یق اتمکه
الفرغدن مالیری آله یلک و او زوالی عالمک
لکسر حیثیوریه - قرانلق زیدالیرده شاهه
چکریله چک ؟

امیر حسین - اک زیاده اوزکون طاش
خاتون برلق اکلایم
ملک ترکیه ایشیدای ظهوردن

سلطان اورخان زمانه قدر اولان دور و ساقیده
از کلرک قدرلر حقیقتمکی اجزاملریله اولرد
لش ایندکلی امتیازلی - قرآن عظیم شاهه
معالیق بر درجه علویه بولدیغدن بر امیرک
حکمه نفوذیه فصل مقام اولیورده - ایندکریله
کندی طاشدیرمش بر امیر کبی - بر امیر
زوجیه ک حیرخواه سوزلیرده عیله الماعت
(فصله اوله رق برده قایدانه قارشیو رعایت
کونسلوردی ، اوله بر فاقان - حین حاجده
امور سیاسی قاریشهری ایش کوریو و سلطا
نلق بحق ایفا ایدیلوردی .

خیر و حسنایله طاش خاتونده کندی
طاشدیرمش اوله یغدن شیرازده انشا ایدیر
دیکی مدرسه سند هر قرار وصالی لوکان نازندن
افتاده قدر شریف فقهلر و فاندیلر اجتماع
ایدرلر ، وعظ و نصیحتلری معان مصاحب شریعه
لردن سوکره قرآن عظیم الشان اوقونور
طعاملر ، میوملر و شکرلرله اطعام و اعزاز
اولیورلردی . بو محبان علویک عراجانهده
کندی ده بولدیغدن مدرسه اشراق و عقی
حکمداره اولدیغی کبی پوری ترامیت و دو
منکه اغسالان ایدیلر و یون علمای کرام
بو بیوک قادینه ابراز تعظیم ایدیلوردی .
طاش خاتون - زوجیک و قادیله حکمدارلق

Taş Hatun (72)

رسول كتاب

موقتي غائب انجمن
اينده دفر ايروراك
لعل وكر ميله بوتول
حلق اوستنده كي غود
جاري سي اكنسان
وقوت ايلىدى .

احسان وعلو
حسابيله منليك
قيمتايى اولان بو
عالي قادرسوزو جلك
وقاي طولايىسره

سەپەن «توتك» عەرپە
le dirigible «Zepplin»

دوكتىكى حىسرت باشلىرىنى ھەنوز قەسەلە ۋىرە .
مەدىكى بو زاماندا سىرايىك مەنۇى سىھەنلەرى
نۇپۇف اېلىيوروم ا دېك كىتائىلغە جىارت
انجە كومولش اوطوربركن ا ازكە مادی بر آلمىدى
قراقلق دە چىكەندى .
اوت امير حىيىنك مامورى . بو سادان
عاليه الشانك قارشونە اركىلوب :
پاقدى ۱۱۱ - قەرماترك قورقوتە مەدىنى بو

تورل سلاطانىسى
آوركونە چىكەن ۱۱۱
دەك ايستە يوردى
مامور . مەنى
اقرادى چىنر مقلە
اكنساب قوتە چا .
ليشيركن سول تورك
قەدىك كوزلرلەن
ساجيلان ھىتاز
علاشە مەروس
قەلجە پلا اختيار
تەزە يەرك اعليلما
اوكنده اكيلى

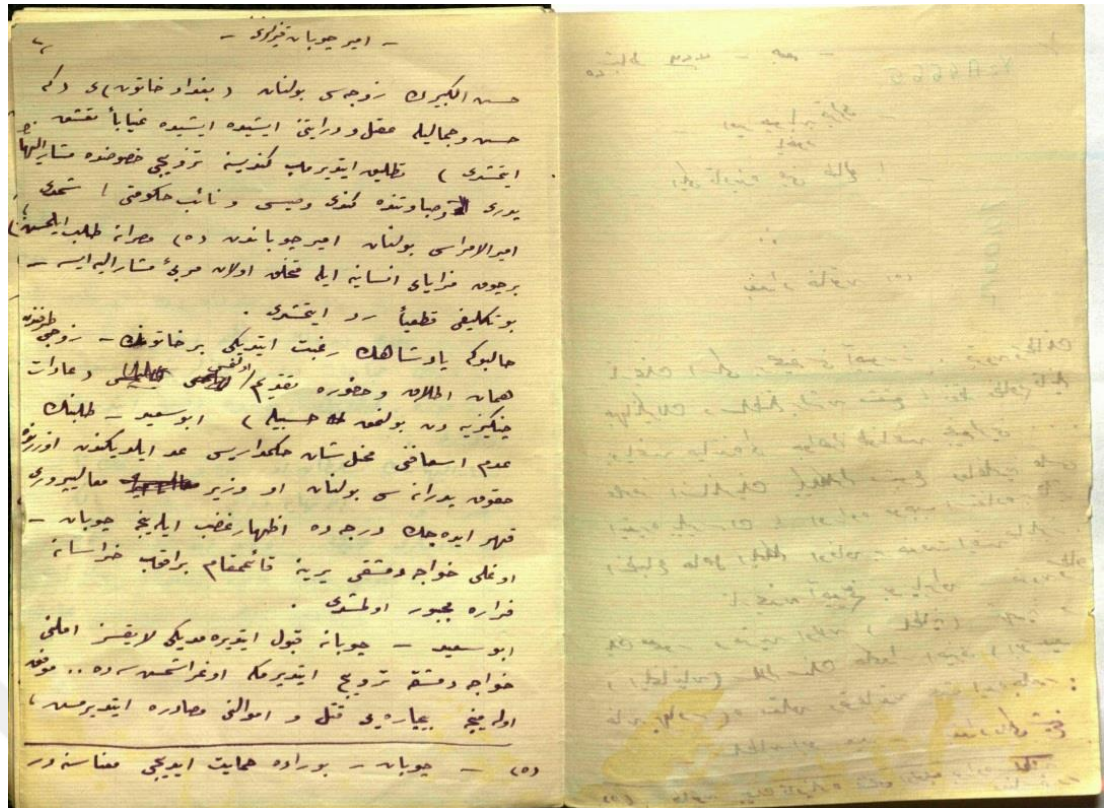

سەپەن «توتك» عەرپە سورت سەپەنى
le dirigible «Zepplin» en route dans les airs

— ۷۲ —

۱
 ۷۲ A 4665 - جم -
 - امیر چوبان کزلی -
 یاخود
 - یکی قابنده عینی طالع ! -
 ۱۰۱۰۰۰۷۲
 بغداد خاتونه (۱۰)
 تاریخچه اسکی بر صغیر سی آجیور - قزوین و طالع
 جهانگیر و سلطان برت - متع / فقط مظلوم قانیه
 بویانده حیاطه کی جواهر طونانده خیمه لری ...
 عصر از اندرین یککله متوجوع و ماغریه ملک
 ایندیره یار - او راوه موجب استفادہ بر تأثیر
 انطباع حاصل ایلکله اوقافہ بر خدمت ایندہ حایلیر
 تاریخچه آجیور بویار - قزوین و طالع
 یک معمر و مزین اولان (سلطان) شهرت
 (ایلخانیه) لاله سنک حکمدار - خیری (ابوسعید
 خان بهار) - مقامه و قوامانده بخت ایدہ جلد :
 - طالع ابوسعید - بغداد ملک شیخ
 (۱۰) خاتونه بیگ قانیه شخص اولی بواره طالع
 مفاسد

Emîr Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih! Bağdat Hatun (1)

Emîr Çoban Kızları Yahut İki Kadında Aynı Talih! Bağdat Hatun (2)

۷۲ A 4663
 کتابخانه
 ۴. شیراز - بخش - بولام
 « تاریخ ادب و فرهنگ ایران »
 ۷۵۴ سنه هجری سده ۱ بغداد شهرینه
 جهت بارنده کی (ایمانیه) کرینه
 وجه به نام ~~طاهر~~ بر او ~~طاهر~~ سده ساری
 باغی سنه ~~طاهر~~ (طاهر) ~~طاهر~~ واقع
 همداد میوه افکاریند کثرتنه بر خور
~~طاهر~~ قوی حالتی کینه بر ~~طاهر~~ واقع
~~طاهر~~ ~~طاهر~~ بر ~~طاهر~~ نظر کرده در قاجاریه
 همداد میوه افکاریند کثرتنه قوی
 حالتی کینه بر ~~طاهر~~ ~~طاهر~~ ~~طاهر~~ قاجاریه
~~طاهر~~ ~~طاهر~~ ~~طاهر~~ ~~طاهر~~ ~~طاهر~~
 ایستاد حمایت کوزل بر قادیه الله جل جلاله
 الله ادب و فرهنگ آینه در ساری

Dilşat Sultan (1)

پوشیدی باندیدی ... اولك بويوك صابيتي
قونلاره لي عاتني كورموردي موافقي .

بويه تيز ير يورمكك بونون ليني قانيبي .
ايت حطك وضايحه اولمليدي موافقي .

قورو طوراق اوزرندە ، قونوروسر قلمان
بو قازك ، يك اوغون ير قەبىيى آسان .

برجم ، اوكا كولكەسندن وعش ابدى - سجادە
سانكە تكيير آيوردى ، وقت وقت ، قلوب سى .

كوزلر يك سادە آقى ياش قان يوزندە
بارلوردى ، اوساز صاماز ايمانك كولكەسى

ير سلمان فصل اولور : يونوجدن اكلادم
خرمتلر - يواش يواش - صوقولم بش اون آديم

باشندە كي قايلايك كولكەست كومولن
سوزوك كوزلر ديكلمشدى اوسولكون خراج

حطك بويوك ديواندە ، ال باغى ، سوزوك
آزلق او ، حال قانيبي آيوردى حساب .

الله الله ، يو ، نه بوكت ير اعاندر بارل
ير مبدلان ، نه بويوك ير قهرماندر بارل

قهرماندر ، چونك طوبى اضر افندە باطلاركن
ذره قدر تيرمەدى ، تازي بوزمادى .

درت يانە آتش صابان ، درلو درلو آقندن
سانكە اونى قورويوردى ير مذكك قادى .

اونك ، بويه نوكنى يكا يك چوق دوقالدى
يورە كي برشى ازى ... ايكى كوزم صولاندى .

اى مثنى انگلوز ادها راسه كتيوك
انسانلرى ، كومه كومه اولورمك شيرى .

كتيركده شو ساني ، جهنم چوروك
باق اونلر قورقودورسى ، ير سلمان نغرى .

بوى ، حلا - كلامورە (عالمون) ، (لرهى)
مەلانى قورقودوماز آلفەدن باشقە شى .

بويه دالين ، دوشونەرك كيكر كن واندن
صايه صوله سلام وىردى ، تازي پىردى .

سكر ، بر آق قىلانى ... الارى - وارادان
تاكرينە ديايجون - كولك يوزنە چوردى .

شيمدى ، آتق ، الهه دوكوردى دردى
كوزلر قاپاندى .. اونوشدى كندى

تاكرينە قوشى ، بوى يوكوك طودان بونور
قورقوبيلمز بريكتندى .. خرمتلر اكلدم

دسانە ، مطلق (آمين) ديورلدى مذكر .
كندى يك قضا كوردم .. وصول اوصول چيكدى

ين كيدر كن ، قولامە دكندى اولك صادى :
(اللهم صل على سيدنا ...) دغى .

چيكلشم ، فقط حلا كرى
يقوردم تايسور اوى

بن مرافه ، بويه سوروب باقاركن
او ، طوغولدى سيلكەرك رنن

تاكرينە ساسنى يىزدى
سونكوسى قلفه كيوردى

كيدوردى ... آرقستند سلكم
دوئوب باقدى ، جواب وىردى

— افندە —
— اوغوراوله ، مجلهك نه حشرم

ير آز اكلان ، كل جيفاره ايجم
بوى اقدى ، غو ايدرسك انايمدار

اوله چوقاق ، كلامم وقت طار
— آلام سده ، اولورمش ، كل بر آز —

شوراجندە اراطورالم ..
— اولماز —

سكر ، شكه پيشه بر نوبه
بورون دها اى سوروشوب

باشقە وقت كوروشورل ان شاه
— سلامتە قوج بيكتم ابواه

فقط بارى ، شو باقى اولسون آل
— اكبك اوله ، كوئون ايجم ، خوشجه قال

— ير سوز دها ، زەمدەك ؟
— ايلوده —

فنى صيرك اوكنەكى - چەدە ..
بويه ديوب ساهين كي سوزلدى

سانكە باغى ير آرسلايدى چورلدى
فنى صيرك اوكنەكى - كترمش يو آرسلان

فقط بيلم ، يو طور اناك فالدر رى تومى
دشمنلرە شاهدورك ، سيار كي جالايان -

تورك قاييله يوغورلشدر بونون طامى ، درمى
سندە ايته اوقسا كار اولز ديك اى بيگيت

و شيفهك يك مقدسده ، آمان طورە هادى كيت
— — —

آدى نەيدى ، ترەلدى : سورامدم كندى
فقط اولك تورك اولينى لساندن بليدى

آدى محمد ، يا احمدش آكلامە حاجت نه
اوراده كي بيكتلر ك جاسده ير ساليدي

فايمى ديدندە ، هينى نازك ، هينى طوسون ، هينى مرد
هينى دمه (دشمن كنى) ير اوكلار آخى دور

سلام سزە اى ورەك ، اضرەك ، تونەك ..
وطن ايجون اونوملرى شرف بيان اولادى

امين اولك ، سزدن اقان بردانه جنى آل قلك
اييه ير ملك بونون روحى قاندى .

شيمدى حلا ، زده كورشم قبالاق برعسكر
سازمە كچير جان نماز قىلان اولغى .

— — —
— — —

— — —
— — —

— — —
— — —

— — —
— — —

— — —
— — —

— — —
— — —

— — —
— — —

— — —
— — —

Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı (85)

قازغیسه آیدمکن لکی دیم بوجی سندن صاغ
طر فده کته عقیق آیددی ؟ بو اون دوت
باشلارده قصه ایلدی و قولارله کونکی واری
آچدی و اوزون ووله لوله صاجاری لطیف
بیاض اوهرتینه دوکولش... بک کولش بر
قیزیلدی... دوریک کیزیکلرله محاط ایری
کوزلارده اوچوشان شوخانه بالیشلارله و خریف
دولتون دوداقلری بجه بن شکر خنده لریله
غنیه شاتک ایشاملری ایچنده دنیا لارندن
آزاده... برحقته و بهار چچیکلری کی سویکی
بر طراوت مالک دولتی ایلک انظرده آلا
شیلوردی... کچ قیز... کچ قیز... بوجی ب...
دیدی: ایا وری شو اسکی شقیقه ملک روحده کی
دیریشکده... سیک قانیرینه قازیشکده...
کوزلری آیتده کی خاله چورمک آجی آجی
کولدی...

او عکس خیالی زده ساندی: — دوداق
قورماک کیزیکلری آغلامدن طوط طوط
اوشدی... دینلری سورده برینه قبر مزی حال
شکله کیمش... هله اوزراق مبادی کوزلری
شله نیاب برینه قهره بولوطلرله موشش...
مولون یاقاری ضیلکی قاش ایدمک اوزاق
و ساقربک پیلکده کی لغافت سیلانشان
لکالری کی کبری بر دافطانه کیمشدی...
قلنس ایلن دوداقلری ایچی دیشلریله
ایسرلری: — یختمز دوداقلر! سزالکیز
قیرمزی قاشسکر... قوت اکلایم... بو
یسیمک قلمه قیرلادی بر دامله شرد قانک
عکسین باشقار دکلر! ایدمک اکلایم...
سوزکه غیر اختاری بر حرکتله باقه قانقوی
یافتدن چکدن کوزلری صول طرفه کوزک
رسمه عطف اشدی... یوده اوزری کی قوط...
طن اندین بیوتلرله دامله دیم ایدش قزه
قلم بر لویه ایدی... هر ایک دملکده چرچوم
لرندن قزله جقدش کی حال وضعتلری
واردی... بولومه یکرین غنیلرله لارین
وجودی حساس اقبیل ویک سوپیل پر کنی
ادامه ایدیلوردی...
او کولدن و کولن سذب و مؤثر یابیلر...

حققه بر ییهدیم سر شله تاثیر ایشیکدن
بره قشاهری خنجیره خنجیره آغلاپور...
ویغوق اکلارندن شوسورلاییشیلوردی:
— اوزک عکس... دیم ایسته مقابل اوج سته
اول نشاخ مارکمی اوله قی باب و پردیکم
یوریم ایسته خرن بر یادگار اوله قی یته بکا
اعاده ایلدی... او... بون نه وقت سحر
ایسته... اوج قدر سوپورم... سینه و سلم
یادینا... جبهی مفتخرانه سوریلوردی...
المهم المهم! اسکی طاقی دملک بوشمده کی
خوین خاطر لریله آرقی خیم قانیدی... یخنده
سمیح کی بوقالی دیلین چکوب قورلار...
کوز یاشلری حساسدن کی قورانی بر از
تندیل ایشیدی... نکینوی ماسه اوزلندن
آه قی واریلایسه آیددی! یاسدینک آله
قوبلی... مکتوبکده مصلح بوتون گل لری
خان کوزله اوقویه اوقویه سباحه قازی اوقویه
دالاییدی...

— مکتوبکده صورتی

ای نیم عشق روح شقیقه ای
یلمدن دن... یوکمه نریب حساسله
متخصص... بو کولرله بر حس قبل الووع
— آزارده بک اوقدرا وون اولمان مشافهت
اوزده جی... جی ایدینک سوشش قراکلریله
قدر بوارلا جی بکا اشراپ ایدیلور...
بو آتاشمه هاب... قانک سدنرک و طوط
طراق لریک دالایی موقت سکوت... مراق
ایده ک بوتون تپه لری بوتون وادیلری یالریز
لارکن (فال تپه) بک خاکپاشه بوز... سورن
آق دکلر سبازی کوزلرله مشجسه لره ترمور...
بو کیجه سکوتک عمقندن حیا حیا خراش قریادل
قویه قدر...
سکاد قاله محبت ایدیکم سوادس کچ و
قورمان بوز و اشم خللات بکا دیکه:

— سمیح! شو قاید بر دامن (فال تپه) ی
تکرار الله ایدم مرسک... امین اول نه لودجه
که ترسیده طوبه دینک سوکلی استانبول
اوستده کی دوت بوجوی عصر دن فضا حق
تمسکزدن... نه ده قازیشک مازک ناموس و

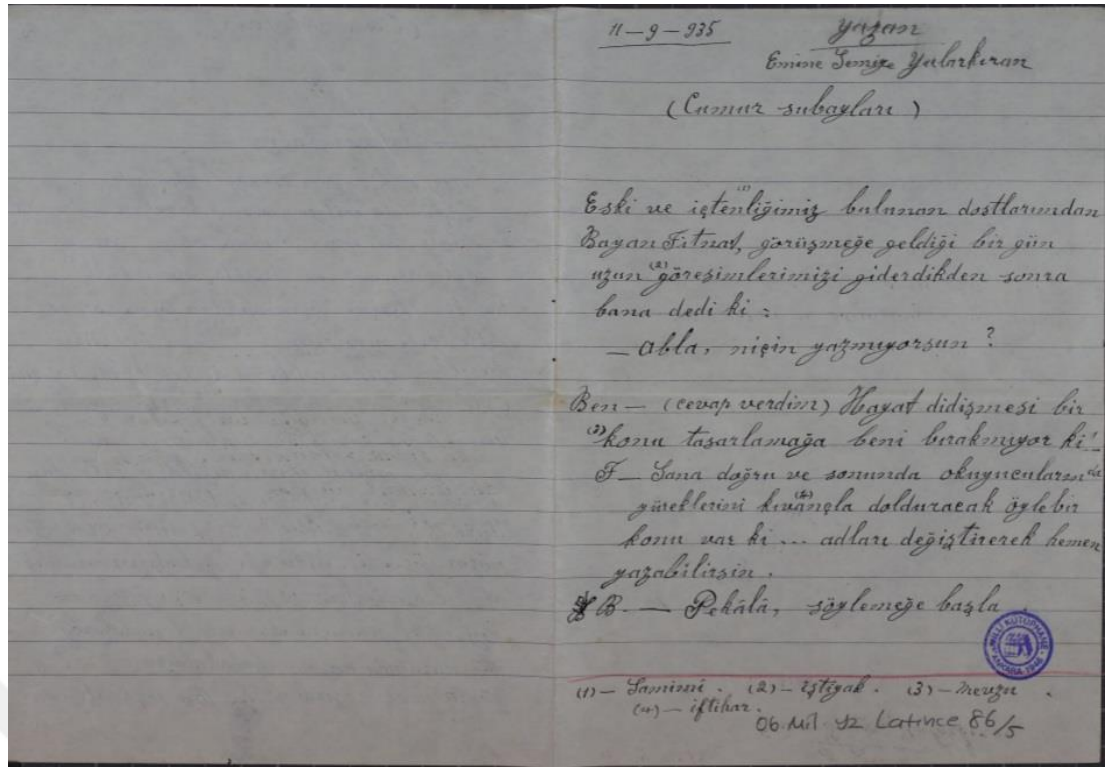
عصمتدن بر سر طاله جی... اوزده جله بر لکده
شانی هلالری تکرار دیکم ایچین هر فدل
کارله قاتلایم دیم...
— یین ایتم...

— خاطر لایو و عسک! ایلک دوزال قون
مأذونوی طوبه لار کی قدر سبکاش و تقدیر
اوزولشدم... سحر ایچمه فرجه ده بک آله
قالین بر تملک سولیشدر بر مشل... بوشاق و صدف لرم
آراسنده روحه قدره المیم تجیلات شاعرانه سدن
قی چکوب حیقار ارق بده ده قنچک سرت
قیش قوشا شلردی... اوزده بوزده سو... و کلدن
فرجه ده شاعر قلمه یاقه قی ایلرله قهقهه لریله
کولدن سکاد سورده ک:

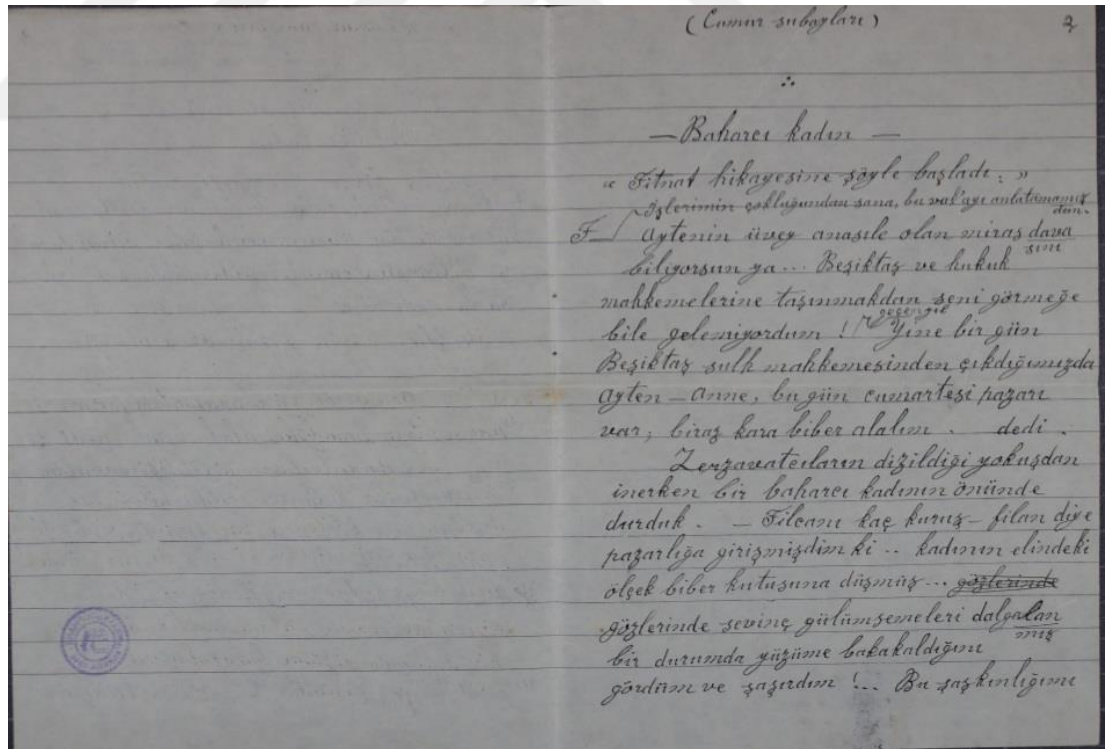
— قی یی عسکر اولم... اوج
قوماندا ایلچیکم بولکدن کوی خانه !!!

— کوزله شانیلم بکر یولده کاش... نیم کی
محدوده لازمی یومش بر بوق احتیاط صابری
بوراندی شهادت محملریک اک فکرلی هاک
فداکار قهرمانی کینلیدی... حله مرده
وطنرک حقیر قیاسک بده ده سده کی اهریق
اددک ایدمک اوزده کلام لری اسوکه موز...
برای اوانکی حریده ضابطم محرم جلالت
یوز باشقانه یین لازملکله تالطیل ایشلک
نقد هر ایکمده بون عجب و اوشدق...
قایمزی آیتندن نائل اولدیمز قهرم چیدر...
کوکلرمزی سولین شو قیرمزی قورده لاری
یله اوقاق خدمت لرم ایچین فضله کور و وایدن
ی... وطنرزی اوقدر سوپورده ویدیلن
مکافاتله مایه اولی دکل یلک تاریمز کز یزده
التحار ایشیکلی ایسه بور:

اگر سیت او ملکاته محبت قوشی بر
انگور لک ایسه وطنر حرمتنه بقی امین ایچمه
نوت بن شیمی دیارک وطنرزی سدن
جوق سوپورم... اوله هر مره بک مای
اطلاس قو حلقه باصلانان عشوه کار استانبول
اطلاق منظر لری ترسیم ایدرکن بوتون کوز
لکتری سدن اقامه چالیشوردم... بو وطن
عقده دوشمن بکا و یله کپورده... کوزلک
(حرب سکوت بول قند - سوزکه) بازوت

Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar (46)

Emine Semiye Yularkıran'ın Tuttuğu Notlar (47)

